

UN BILANȚ NECESAR

Cincizeci nu e o cifră impresionantă, pentru că nu se referă la o longevitate comparabilă cu a revistei „Lucefărul”, de exemplu, nu a avut și nu are anvergura acesteia și nici audiența pe care și-ar dori-o. E vorba de numărul 50 în al șaptelea an al existenței sale, și nimic mai mult! O atare aniversare presupune luciditate, nu entuziasm, o privire evaluativă și nu o vedere furată de strălucirea efemeră a momentului. Ce am făcut? Cât am făcut? Ce mai e de făcut? Cui se datorează scăderile? Fără a supradimensiona importanța elementului statistic, credem că nu e un argument de neglijat. Cine a lucrat vreodată la un ziar, la o revistă cu profil cultural (regretatul Al. Deșliu știa prea bine lucrurile astea) înțelege cât de greu se întemeiază și, cu deosebire, supraviețuiește o asemenea revistă, ce dificil e să-ți formezi și să întreții un cerc de colaboratori (de marcă), în condițiile în care nu există mijloace pentru a-i recompensa după osteneală și merite. E, de cele mai multe ori, jenant, să ceri cuiva o colaborare, întrucât te aștepți – oricând – să ți se pună întrebarea atât de firească: «cât plățiți?» Abia apoi urmează amănuntele.

Voi spune de la început că numerele apărute până în prezent însumează 4496 de pagini A₄, dintre care – atenție! – 1118 aparțin condeierilor vrânceni, născuți aici sau împământeniți, afirmați pe alte meleaguri sau – dimpotrivă – investiți ca poeți, prozatori după sosirea lor pe pământul Vrancei – la apa tulbure a Milcovului, cavalerii Melancoliei! Și pentru mine a fost o foarte plăcută surpriză să constat că 1 din 4 semnatori e aborigen. O cifră, mai bine zis, un procent care aruncă în derizoriu multele speculații răutăcioase care s-au făcut în timp.

Aniversări

Depinzând în bună măsură de reacția naturală a colaboratorilor noștri, dar care s-au lăsat – în unele situații – și provocați, colectivul de redacție a reușit să creeze o revistă sensibilă la cele mai importante momente aniversare, deși, e adevărat, unele au fost ignorate sau tratate superficial. Bunăvoință, multă bunăvoință și, uneori, întâmplarea ne-au ajutat să ținem totuși pasul cu marile reviste.

Astfel, la asemenea ocazii (ianuarie, iunie) au scris despre **Eminescu** colaboratorii noștri de elită: Eugen Simion, Mihai Cimpoi, Fănuș Neagu, Ion Murgeanu, M. R. Iacoban, Constantin Coroiu, George Coandă, Florin Paraschiv, Adrian Botez, Valeriu Filimon. În anul **Caragiale** (2002) au semnat texte deferent argumentate: Valeriu Anghel, Mihai Cimpoi, M. R. Iacoban, Constantin Coroiu, Adrian Silvan Ionescu, după cum – în anul următor

– **Nichita Stănescu** s-a aflat în atenția lui Eugen Simion și Fănuș Neagu (2003). Centenarul **MIHAIL STERIADE** (născut în 1904 la Focșani) a fost omagiat în nr. 9 / aprilie 2004 de către C. Ciopraga, Al. Deșliu, Florentin Popescu și Lazăr Băciucu. Al. Săndulescu și Pavel Chihaia au prăznuit centenarul **Vladimir Streinu** (2002), pe când Toader Aioanei, un eseist prob și substanțial, a marcat generos împlinirea a 110 ani de la nașterea lui **Camil Petrescu** (2004), iar, mai apoi, 20 de ani de la publicarea *Doctrinei substanței* (1988).

Eugen Simion și N. Iliescu s-au aliniat pentru a aduce un elogiu pe deplin meritat marelui scriitor **D. R. Popescu** la împlinirea a 70 de ani, Constantin Coroiu și Andrei Milca au consemnat împlinirea a 80 de ani de la nașterea lui **O. Paler**, Gheorghe Istrate și Andrei Milca au punctat cei 105 ani de la nașterea lui **Geo Dumitrescu**, după cum D. R. Popescu n-a scăpat prilejul de a-l gratula pe prietenul său, **G. Bălăiță**, la împlinirea a 70 de ani. De asemenea, când **Eugen Simion**, autorul unei opere critice impresionante, a împlinit 75 de ani Florentin Popescu și Ana Dobre l-au elogiat, în două discursuri pertinente, pentru faptele sale culturale și harul său de **magister**. Să mai notăm că Al Deșliu a avut un cuvânt de recunoștință pentru eminentul cărturar care a fost **Virgil Cândea** (75 de ani), iar, ceva mai târziu, Titi Damian ne-a readus aminte că **Marin Preda** ar fi împlinit 85 de ani (2005).

Se mai cer consemnate gesturile de prețuire față de alți colaboratori ai revistei, la fel de diligenți și eficienți în plan cultural: **Mihai Cimpoi** – 60 de ani (Gh. Istrate), **Ioan Adam** – 60 de ani (Horia Bădescu, Mircea Ghițulescu, Titus Văjeu), **Gheorghită Geană** – 60 de ani (Valeriu Anghel), **Florentin Popescu** – 60 de ani (Al. Deșliu). Au fost omagiate mari personalități ale istoriei noastre, precum și evenimente de anvergură națională: **Ștefan cel Mare**, evocat de Mihai Cimpoi, Mircea Păcurariu, Ștefan Ștefănescu, Petru Ursache, Ionuț Iliescu, iar **Unirea Principatelor** a constituit obiect de analiză și considerații persuasive pentru Dan Berindei, Al. Zub, Horia Dumitrescu și D. Huțanu. În sfârșit, au mai fost comemorați **Mircea Eliade**, **M. Sebastian** (scriitori), dar și **Viorel Cozma**, muzicolog (Al. Deșliu), **George Enescu**, dirijor, compozitor, interpret (E. Simion, Gh. Istrate), **Florin Piersic** (Aurel Rău), **Dan Hatmanu**, pictor (Gr. Ilisei, E. Simion, C. Ciopraga, Constantin Coroiu).

Istorie literară

Între cele 14 studii, eseuri, exegeze dedicate lui **Eminescu** se remarcă cele semnate de **Ana Dobre**

(*M. Eminescu – limbă și naționalitate, Eminescu și spiritul religios, Icoane de lumină*), **Dan Mănuță** (*Despre Geniu pustiu*) și **Rodica Marian** (*Proza lui Eminescu și Georges Rodenbach*). De o atenție deosebită, din partea colaboratorilor revistei, a beneficiat autorul *Poemelor luminii* cu 12 texte, în majoritate demersuri eseistice, între care remarcăm pe aceeași **Rodica Marian** (*Armonia melancoliei blagiene*), **George Popa** (*L. Blaga – metafora misterului**), **Vasile Andru** (*Cunoașterea revelatorie*), **Lucian Bâgiu** (cu excursurile sale eseistice asupra *Meșterului Manole*), **Mihai Cîmpoi** (*Sensibilitatea existențială blagiană*) și **Lucia Dărămuș** (*Creație de sens la Blaga*).

I. L. Caragiale a provocat privirea scrutătoare a lui **Andrei Milca** (*Nenea Anghelache și de ce*), a **Valeriei Manta Tăicuțu** (*Asimilare și acomodare*) și a **Măriucăi Oana Constantin** (*Caragiale – contemporanul nostru*). Texte critice substanțiale au semnat **Eugen Simion** despre **I. Slavici**, **Mihai Cîmpoi** despre **G. Bacovia**, **Florentin Popescu** despre **Al. Macedonski**, iar **Victoria Jumbei** a scris despre *Povestile lui Creangă*. Strălucitor de-a dreptul este demersul eseistic al lui **Eugen Simion**: *O fabulă swiftiană* (T. Arghezi). **George Buzatu** și **Dan Brudașcu** sunt interesați să deconspire culisele vieții social – politice a lui **O. Goga**, pe când **Al. Săndulescu** se apropie mai mult de opera sa. În sfârșit, **Ion Pachie Tatomirescu** scrie aplicat despre **Alexandru Philippide**, iar **Florentin Popescu** (de ce ne-am mira?) despre **Vasile Voiculescu**.

Prozatorii cei mai „vizitați” și „revizitați” au fost **Barbu Ștefănescu Delavrancea** (Valeriu Anghel, Al. Săndulescu), **D. Zamfirescu** (Ioan Adam, Dan Mănuță), **M. Sebastian** (Lucian Bâgiu, Ioan Adam, Gelu Negrea), **Mircea Eliade** (D. Matală, Andrei Milca, M. Handoca, Adrian Botez, Teodora Fântânanu), **M. Sadoveanu** (C. Ciopraga, Petru Ursache, Constantin Coroiu) și **L. Rebreanu** (Al. Săndulescu, Emil Manu, Ionel Popa, Corneliu Lupes).

Între poeții contemporani, la loc de cinste se află **Nichita Stănescu** cu texte semnate de **D. R. Popescu** (*Ave, Nichita!*), **Constantin Ciopraga** (*Nichita Stănescu – un gladiator tandru*), **Paul Dugneanu**, **Andrei Milea**, **Ion Murgeanu** și **Florentin Popescu**. Urmează – fără vreo intenție din partea mea de a ierarhiza – **Marin Sorescu** (E. Simion), **Ana Blandiana** (Georgeta Adam), **Leonid Dimov** (C. Ciopraga), **Ioan Alexandru** (Zoe D. Bușulenga), **Cezar Ivănescu** (Petru Ursache), **Miron Radu Paraschivescu** (Ana Dobre), **Carolina Ilica** (Georgeta Adam, C. Ciopraga). Spre iritarea mereu crescândă (bănuiesc) a lui Alex Ștefănescu apare – discutat în partea rezistentă a creației sale, cu discernământ și obiectivitate – **Mihai Beniuc** (Ioan Adam și Constantin Coroiu) de la a cărui naștere s-au împlinit 100 de ani (1907 – 2007). Cu aceeași aleasă reverență au fost comentați, în paginile revistei, **M. Ursachi** (C. Ciopraga) și **Radu Cârneli** (Florentin Popescu).

* George Popa, *L. Blaga – metafora misterului* a apărut în „Pro Saeculum”, an V nr. 4 (26) – iunie 2006, pp. 46 – 47.

Documente. Restituiri

Jurnalist prin formație, regretatul Al. Deșliu făcea eforturi deosebite de a asigura revistei cât mai multe texte inedite, documente, pagini epistolare și de jurnal cu o dublă finalitate: creșterea cotei de „audiență”, dar – mai ales – dorința de a îmbogăți fondul documentar și a facilita, pe cât posibil, realizarea unor viitoare studii și sinteze. De aceea n-a ezitat niciodată să publice un text inedit, un document de reală valoare și utilitate, cu motivații foarte serioase din partea transmitătorului.

Astfel au apărut, în două numere, 12 texte inedite ale lui Lulie Hașdeu, transmise și comentate de Crina Bocșa Decuseară, 3 texte inedite ale lui N. Labiș transmise de istoricul D. Huțanu, 7 texte aparținând lui Gheorghe Pituț în interpretarea colegului său de generație, Gheorghe Istrate, 1 text sub semnătura lui Leonid Dimov, iar același Gh. Istrate, un statornic prieten al Vrancei literare, dă publicității 3 texte inedite ale lui Ion Baci. Doamna Ecaterina Țarălungă ne-a încredințat spre publicare 7 poeme, un articol despre poezia argheziană și un text în proză (*Parfumul iubirii*) sub semnătura lui Petru Dumitriu. O *Rememorare* emoționantă a lui Al. Călinescu (un scriitor vrâncean pe nedrept uitat) aparținând lui Pavel Nedelcu, colegul său de generație, a fost publicată și comentată de către D. Huțanu. În sfârșit, Emil Manu, statornic colaborator al revistei, ne-a încredințat o *Mărturisire* și o *Scrisoare* către Virgil Ierunca sub semnătura lui Ion Caraion.

Nu mai puțin bogat este fondul epistolar oferit cititorilor revistei „Pro Saeculum”: schimbul de scrisori între Vintilă Horia și Ion Caraion (Emil Manu), scrisori adresate de Ion Diaconu lui Dumitru Șandru (Ion. C. Rogojanu), poetul I. M. Rașcu în scrisori (D. Huțanu), o parte a corespondenței lui Ion Mincu (Horia Dumitrescu), scrisori către Ion Caraion transmise și comentate de Fl. Popescu, dialogul epistolar G. Călinescu – Al. Rosetti (C. Coroiu), un schimb de scrisori între H. P. Bengescu și Savel Rădulescu (Horia Dumitrescu) sau între poetul Cezar Cristea și M. Eliade (Ionel Necula). Precizăm că, între numele întâlnite la această secțiune, Al. Călinescu, Pavel Nedelcu, Ion Baci, Ion Diaconu, D. Huțanu și Horia Dumitrescu sunt vrânceni „pur sânge”, nicio îndoială.

Au fost resuscitate texte și interviuri luate unor personalități în perioada antedecembristă, publicate parțial sau deloc la acea vreme, cum ar fi acela acordat de Eugen Barbu lui Florentin Popescu în 1982, cel obținut de Gheorghe Filip de la Florin Mugar în același an sau acela realizat de Constantin Coroiu care l-a intervievat pe Eugen Coșeriu în 1992. Las deoparte interviul (parțial) ratat realizat de subsemnatul în dialog cu Angela Croitoru (Elveția), dar atrag atenția asupra unei poete afirmate în anii ‘70 care nu dezamăgește nici astăzi (în acest scop am publicat o microantologie lirică).

Nu lipsesc paginile de jurnal (inedite), cum ar fi acelea ale lui Petru Dumitriu (Ecaterina Țarălungă), la care adaug comentariile avizate ale lui M. Handoca pe marginea *Jurnalului* eliadesc, la acea oră nepublicat (2005). Dacă toate celelalte inedite au atras foarte puțin atenția, paginile de jurnal transmise de Marga Barbu lui Al. Deșliu și

publicate sporadic în 14 numere ale revistei în perioada 2004 – 2006 au provocat destule nemulțumiri în cercurile „României literare” care au găsit de cuviință să conteste **autenticitatea** acestora. Asta nu intră în discuție, ci doar oportunitatea publicării acestor pagini de jurnal (1968, 1970, 1972, 1973, 1974, 1982). De ce n-ar fi?! Cu toate păcatele sale, chiar luând în calcul plagiatul dovedit și comportamentul reprobabil față de confrăți, Eugen Barbu rămâne un mare scriitor. Una la mână. Dacă e un mare scriitor ne interesează orice pagină semnată de acesta. Două la mână. Dacă autorul *Gropii* și al *Principelui* era nedrept, abject în destule cazuri, asta nu înseamnă că noi gândim la fel. Textul îl reprezintă pe Eugen Barbu, nu pe cei care au găzduit paginile de jurnal. Cu asta ar fi trei la mână.

Amintiri. Evocări

Amintirile și interviurile pot fi „sarea și piperul” unui număr de revistă, dacă sunt făcute cu talent și dragoste pentru adevăr, incitante și răscolitoare. Dintr-o perspectivă reconfortantă, la peste 120 de ani distanță, Constantin Coroiu comentează amintirile lui Th. V. Stefanelli despre prietenul său, Eminescu. Într-un alt loc, Alice Voinescu rememorează puținele momente în care s-a aflat în intimitatea lui Maiorescu. Emil Manu își amintește: *Cum l-am cunoscut pe T. Arghezi*, iar Barbu Brezianu construiește un portret insolit al poetului de la Mărtișor: „șantajat ca părinte”. Gh. Cristescu îl rememorează pe L. Rebreanu într-o ipostază pur umană. În stilul său colorat și spectacular, Fănuș Neagu evocă figura lui Mon – cher (*Marin Preda ar fi împlinit 80 de ani*) în 2002 și a lui N. Stănescu (*E greu în parc fără Nichita*) în 2003, iar Emil Manu ne citește *Pagini dintr-un caiet uitat*. Mihail Sevastos și Victor Eftimiu sunt evocați de către Gh. Buzatu (*Șapte către unu*). Mai înveselind puțin istoria literaturii, prea rece și inaccesibilă unora, FI. Popescu ne povestește amuzat: *De-ale scriitorilor*.

Nu lipsesc din această serie amintirile și evocările unor personalități autohtone: N. Petrașcu – *D. Zamfirescu în amintirea contemporanilor*, după care FI. Popescu îl evocă pe recent dispărutul Florin Muscalu (2001), iar – mult mai aproape de noi – Aurel Anghel, Ion Panait și M. Dinutz glosează grav, având în vedere opera și personalitatea celui care a fost D. Pricop, probabil cel mai talentat poet al Vrancei până în momentul de față, iar Florentin Popescu, Maria Nițu și M. Dinutz, în formule narative sensibil diferite, îl evocă pe Al. Deșliu, publicist experimentat și un mare iubitor de cultură.

Inteviuri

Punctul forte al gazetarului Al. Deșliu, dincolo de vocația sa de constructor și manager cultural a fost interviul. În cele 39 de numere ale revistei pe care a coordonat-o a publicat 300 – 400 de pagini de interviu luate unor personalități culturale de certă anvergură națională: Irina Mavrodin, Irina Petraș, Liviu Ioan Stoiciu, Magda Ursache, Constantin Ciopraga, Zoe Dumitrescu – Bușulenga, Radu Cârneli, Florentin Popescu, Leo

Butnaru, Gheorghe Istrate (scriitori), dar și unor personalități aparținând altor domenii ale spiritului: Virgil Cândea (istoric al culturii, născut la Focșani), Valeriu D. Cotea (oenolog și memorialist), Gheorghe Buzatu, Dan Hatmanu (pictor), Ion Irimescu (sculptor) și Dan Berindei (istoric)... Să notăm că în 2004, rod al unei colaborări îndelungate și rodnice, a apărut cartea de interviuri acordate de Irina Mavrodin lui Al. Deșliu, pentru ca – doi ani mai târziu – să publice *Miezul lucrurilor. Convorbiri cu Irina Petraș* (2006), amândouă apărute la Editura Pallas din Focșani. Numărul foarte mare de cronici și comentarii colectate de aceste două apariții editoriale (aproape 30) constituie o dovadă a interesului general, buna apreciere a cititorilor de calitate, semn al valorii indubitabile. *Convorbiri în cumpănă*, apărută la aceeași editură (Pallas) în același an (2006), adună interviurile realizate (câteva sunt reproduse parțial) cu aproape toate personalitățile enumerate mai sus, mai puțin Leo Butnaru și Magda Ursache.

Pe lângă acestea au mai apărut 13 interviuri, de real interes cultural, între care se remarcă acela realizat (și publicat postum) de Irina Mavrodin și Irina Tăbărâc Izverna care l-au intervievat pe Alexandru Vona, interviul acordat de Aura Christi Dorei Pavel, cele trei interviuri semnate de Lucia Dărămuș (Rodica Binder, Marcel Mureșeanu, Ruxandra Cesereanu), interviul pe care i-l ia Maria Nițu poetului și cronicarului dramatic Ion Cocora, substanțialul dialog dintre Florin Mugur și Gheorghe Filip (publicat abia acum), dialogul elevat și eficient dintre Eugen Simion și Andrei Gligor; în sfârșit, mai aproape de noi, Ion Necula în dialog cu Virgil Panait și Ioan D. Denciu în dialog cu Mircea Dinutz. Lucia Dărămuș, personalitate dotată cu uimitoare disponibilități culturale și creative, se confesează lui Petre Fluieraș, inclus – de curând – în rândul colaboratorilor noștri cu toată dragostea și încrederea. Oricând dorește, oricare dintre noi poate reciti aceste interviuri fără să riște vreo dezamăgire.

A. Creația artistică

(poeți, prozatori, esești, dramaturgi
din afara județului Vrancea)

Între cei mai activi poeți – colaboratori ai revistei – se numără Gheorghe Istrate cu 7 cicluri poetice, Passionaria Stoicescu și Lucia Dărămuș cu câte 6 cicluri poetice publicate, mai apoi Iuliana Palade Popescu cu 5 cicluri poetice, Radu Cârneli cu 4 apariții în tot acest timp, Ion Roșioru, Florentin Popescu, Anghel Dumbrăveanu și Ion Gheorgh Pricop cu câte 3 apariții. Regretatul Cezar Ivănescu, concitadinii săi, Nichita Danilov, Daniel Corbu, Emilian Marcu, mai apoi, Vicenția Vara au publicat de câte 2 ori în paginile revistei. De aici încolo, surprizele (plăcute) nu lipsesc, în sensul că întâlnim texte sub semnăturile Annei Elisabeth de Noailles (în traducerea și cu prezentarea lui Pan Izverna), Gabrielei Melinescu (Suedia), Monicăi Pillat (București), Ion Tudor Iovian (Bacău), Valeriu Bărgău (Deva), Șerban Codrin (Ialomița), Viorel Dinescu (Galați), Marin Codreanu (București), Florea Burtan (Teleorman), Angela Baciu (Brăila), Adrian

Suciu (Cluj – Napoca), George L. Nimigeanu (Mediaș), Silvia Miler (Bacău), Magda Cârneli, Grișa Gherghei, Teodor Pâcă... Nu lipsesc poeții basarabeni: Anatol Ciobanu, Leo Butnaru (mult mai prezent ca eseist) și Arcadie Suceveanu.

Ne-a onorat cu prezența, în mai multe rânduri, marele povestitor contemporan Fănuș Neagu (4 texte), dar și Maria Nițu (Timișoara), Lucia Dărămuș (Cluj – Napoca), Daniel Dincă (Teleorman), între cei mai efervescenti colaboratori. Mai apoi, Magda Ursache (Iași), Mădălin Roșioru, Gheorghe Stroe, și Gheorghe Filip (Teleorman), Florentin Popescu, Nicolae Iliescu, Ecaterina Țarălungă, Al. Săndulescu (București), Nik Sava (Neamț), Ion Gheorghe Pricop (Vaslui), Lucian Bâgiu (Sebeș, Alba), Mihai Stan (Târgoviște), Titi Damian (Buzău) care a debutat aici, Emanuel Ciocu (Timișoara), Horia Gârbea, Eugen Uricaru, Aura Christi, Vasile Andru, C. Turturică, Adrian Grămescu, dar și basarabeni Leo Butnaru și Liliana Coropca.

Așa cum era de așteptat, eseistii de toate calibrele au invadat spațiul tipografic, cel mai adesea, cu reale foloase intelectuale. E foarte greu să lași pe cineva deoparte, deși e inevitabil. Între cei mai merituosi și constanți colaboratori ai noștri la categoria ESEU sunt Eugen Simion, C. Ciopraga, D. R. Popescu, M. Cimpoi, Constantin Coroiu, Virgil Cândea (cu un singur material publicat în nr. 2/2002), Petru Ursache, Al. Săndulescu, Cassian Maria Spiridon, Paula Romanescu, Dumitru Baron, Theodor Codreanu, Ana Dobre, Ion Roșioru, Leo Butnaru, D. Matală, Irina Petraș, Ioan Holban, Lucian Bâgiu, Rodica Marian, Lucia Dărămuș, Al. Zub sau Vasile Andru. Oricând se pot citi / re-citi substanțialele texte

semnate de E. Simion, D. R. Popescu sau Dumitru Baron, putem reflecta asupra lui E. Cioran împreună cu C. Coroiu, putem avea vii emoții intelectuale citind *Acum este ora să ne despărțim* de D. Matală, *Despre drum și rătăcire* sub semnătura Irinei Petraș, excursurile atât de argumentate și lucide ale lui Lucian Bâgiu legate de opera lui L. Blaga și M. Sebastian, *Zborul lui Icar*, *Muzeul de relicve* (Lucia Dărămuș), *Sadoveanu – dincolo de operă* de C. Ciopraga sau *Practica celor 9 fericiri: terapie și iluminare* (Vasile Andru). E destul să precizăm că în cele 49 de numere au fost publicate 258 de eseuri, ceea ce reprezintă aproximativ 35% din totalul spațiului tipografic aflat la dispoziție.

Tot previzibilă era prezența mult mai modestă (cantitativ) a dramaturgilor: D. R. Popescu – *Pielea de tigru* în nr. 8 / martie 2004, Gheorghe Istrate – *Omul întrerupt* în nr. 8 (22) – decembrie 2005, Emanuel Ciocu – *A sunat Mari* în nr. 2 (24) – martie 2006, Tamara Andrucovici – *Foaie verde, râu stingher* în nr. 3 (25) – aprilie 2006, Lucian Bâgiu – *Neliniștit. O dramă a ființei* (I, II) în nr. 5 (37) – mai 2007 și nr. 6–7 (38–39) – mai – iulie 2007, Laurențiu Mihăileanu – *Ce dacă, Simo?* în nr. 2 (46) – martie 2008, Florentin Popescu – *Cheia de aur sau interviul de la senectute* (I, II, III), scenariu radiofonic, publicat în nr. 2–3–4 / 2008, la care se adaugă fragmentul dramatic apărut recent sub semnătura lui Viorel Savin. Un total de 9 (nouă) texte, ceea ce nu-i nici mult, nici puțin. Un semn al preocupărilor noastre pentru fenomenul teatral l-ar constitui și *masa rotundă* sub genericul *Teatrul – azi*, la care au participat Basarab Nicolescu, Andrei Șerban, Ion Pop, Lucia Dărămuș. Textul transmis de colega noastră a avut ca punct de plecare piesa *Purificare* de Sarah Kane, regizată de Andrei Șerban, un bun prilej de clarificări teoretice („Pro Saeculum” nr. 5 / mai 2007).

Consider că se pot trage câteva concluzii: o preocupare constantă pentru cultivarea valorilor naționale, cu gust pentru proza de idei, poezia ca spațiu de reflecție și terapeutică a spiritului, teatrul – experiment fără ignorarea brutală și irațională a tradiției; au fost reprezentați creatori din toate provinciile românești și nimeni, dacă a avut cu adevărat ceva de spus, nu a fost marginalizat; în mod inevitabil, colaboratorii noștri cei mai apropiați apar mai frecvent, dar asta nu înseamnă decât un singur lucru: textele aveau o certă valoare, dar nou – veniții se pot impune și pot schimba oricând ierarhia opțională.

Cronica de întâmpinare

Statistica spune că – în paginile revistei – s-au exersat 38 de condeie critice care au comentat 386 de cărți (poezie, proză scurtă, roman, memorialistică, eseu, istorie și critică literară), ceea ce e infim față de mulțimea paralizantă a aparițiilor editoriale, chiar dacă nu ne-am referi la întreg spațiul național. Nu a existat și nu poate exista o colaborare la acest nivel și nici nu garantăm că prin „sita critică” n-au trecut cărți ce nu meritau o atât de mare atenție din partea revistei, așa cum probabil destul de multe cărți bune cu adevărat n-au fost (din varii motive) împinse în spațiul necesar al reflecției critice. Nu

întotdeauna suntem vigilenți, nu întotdeauna facem față invaziei de titluri și autori, nu întotdeauna suntem suficient de lucizi pentru a ne feri de greșeală.

În mod surprinzător, campioana absolută este Ana Dobre care, deși nu a colaborat număr de număr, are la activ 28 de cărți comentate, subsemnatul – 25, Andrei Milca – 23, Florentin Popescu – 20, Ioan Adam – 18, Ion Roșioru – 15, Maria Nițu și Adrian Botez câte 14, Lucia Dărămuș – 12, fără a-l uita pe Florin Paraschiv cu savuroasele sale comentarii (reviste și cărți, autori și opere) în formula foarte concentrată și picantă a *Jurnalului de Infern* (I – IX). După cum se poate ușor observa, colaboratorii noștri sunt din toate zonele țării: IAȘI (C. Ciopraga, I. Holban, D. Matală), BACĂU (Grigore Codrescu, Cornel Galben), TIMIȘOARA (Maria Nițu), TELEORMAN (Ana Dobre), CLUJ – NAPOCA (Lucia Dărămuș), BUCUREȘTI (Florentin Popescu, Ioan Adam), TECUCI (Ionel Necula), BUZĂU (Valentina Manta Tăicuțu), după cum și *scriitorii comentariilor* aparțin tuturor zonelor geografice: HUNEDOARA (Eugen Evu), SATU MARE (Aurel Pop), DEVA (Mariana Pândaru, Valeriu Bârgău), TIMIȘOARA (Emanuel Ciocu, Maria Nițu), TELEORMAN (Florea Burtan, Gheorghe Stroe, Gheorghe Filip, Stan V. Cristea), IAȘI (Petru Ursache, Emil Brumar, Emilian Marcu, M. R. Iacoban), BUZĂU (Dumitru I. Dincă, Vicența Vara, Titi Damian, Marin Ifrim), CLUJ – NAPOCA (Irina Petraș, Mircea Popa, Aurel Sasu), BACĂU (Gh. Izbășescu, C. Călin, Raluca Neagu, Ion Tudor Iovian), VASLUI (Th. Codreanu, Ion Gheorghe Pricop), BUCUREȘTI (Alex Ștefănescu, Daniel Cristea Enache, Traian T. Coșovei, M. Cărtărescu), BRĂILA (Aurel M. Buricea), GALAȚI (Viorel Dinescu), TÂRGOVIȘTE (Marian Ruscu, George Coandă) ș.a.m.d.

De cele mai multe ori, cărțile au fost citite și evaluate cu toată onestitatea, iar punctele de vedere au fost argumentate cu pertinentă, fără ca vreun comentator să se piardă în ditirambi (de altfel, inutili). S-a spus și NU în această revistă, s-au exprimat rezerve critice, în numele adevărului și nu în slujba unor factori extra-literari. A greși e omeneste, dar nu cu intenție. Din păcate, suntem nevoiți să recunoaștem că în câteva cazuri comentarii și-au făcut servicii reciproce – la bună vedere –, situație jenantă, pe care ne străduim să o eliminăm.

B. Creația artistică autohtonă

(poeti, prozatori, esești, dramaturgi)

În Vrancea se scrie și bine, uneori chiar foarte bine, cu nimic mai prejos de alte județe. Deloc la întâmplare: un poet rafinat, cu gustul formelor cizelate îndelung, încercate de purpura nopții și înfiorate de gândul morții (Florin Muscalu), un altul poziționat între imagismul esenian, însoțit de o varietate amețitoare a tonurilor afective și măreția tragică a lui Oedip – ispășitorul a toate (Dumitru Pricop), aprigul cavalier al melancoliei, viscolit de fluturi și culpe abia ghicite în curgerea anilor, cerând și așteptând de la poezie salvarea sa și a lumii prin iubire – zidit în metaforă și întrupat în cuvânt (Ion Panait), un altul căutător al Graalului pierdut, nedezmințit luptător împotriva indiferenței monstruoase a celor din jur (Adrian

Botez), împlânzitorul destinului pe umărul edenului pierdut (Ion D. Denciu), bardul blând și curtenitor, iubitor de oameni și de Dumnezeu, rătăcindu-și privirile în culoarea adâncă a visului de toamnă și-n apele răvășite ale timpului (Paul Spirescu), evanghelistul de Mărășești, rostogolindu-și vorbele spre Muntele Măslinilor, cu încredere nedezmințită în puterea terapeutică a logosului (Constantin Ghiniță). Nu avem cum să trecem cu vederea pe Virgil Panait, o voce lirică matură și personală, Constantin Dușcă, Ala Murafa... asta ca să nu mai insistăm asupra poetilor ce beneficiază de o (meritată) recunoaștere la nivel național: Liviu Ioan Stoiciu, Irina Mavrodin, George Popa.

Proza este mai bine reprezentată decât pare la prima vedere: I. D. Denciu, autorul a două romane istorice apreciate în perioada ante – decembristă (1983, 1985) a trecut la romanul de actualitate, în dimensiune metafizică (1998), după care a părăsit proza (cel puțin, aparent) în favoarea eseului și poeziei. O a doua forță reală este Doina Popa, promițătoare la *Apelul de seară* (1985) și decisivă în *Dragostea vine de-a valma* (2001). Doar neșansa face ca reputația poetului Liviu Ioan Stoiciu (nefisurată nici măcar de atitudinea contestatară a lui Alex Ștefănescu) să estompeze pe autorul *Romanului / basm* și al *Grijaniei*. Prozatorul se află, într-un mod nemeritat, în umbra poetului. Să adăugăm acestora, ca promisiuni – deocamdată – pe Irimia Bălescu, Ștefania Oproescu, Gheorghe Mocanu!!

Eseistica – am mai spus-o și altădată – este, în momentul de față, punctul forte al Vrancei, fără ca acest lucru să impieteze numele și valoarea poetilor Vrancei: D. Pricop, Ion Panait, Adrian Botez, Virgil Panait, ca să-i numesc doar pe cei mai reprezentativi. Eseistica e altceva, un alt mod de expresie, elementul surpriză în orizontul spiritual vrâncenesc predestinat – parcă – poeziei. Asta e valabil și dacă-i avem în vedere pe Constantin Frosin, nu numai un poet de sensibilitate livrescă (16 volume, cele mai multe publicate în străinătate), nu numai un traducător performant, cu o activitate impresionantă, dar și un eseist apreciat (v. *Schimbarea limbii nu înseamnă schimbarea la față*, B. 2000) sau pe Irina Mavrodin pe care unii comentatori o elogiază, în afara strălucitei activități de traducător, în calitate de eseistă (de la *Spațiul continuu*, 1972, la *Mâna care scrie*, 1994, sau *Despre traducere...*, 2006). Nu trebuie să-i uităm pe Constantin Amărieștii afirmat, ca atâția alți intelectuali români, în Franța, autorul unor eseuri strălucitoare: *Oul* (1998) și *Eminescu sau Lumea ca substanță poetică* (2000), nici pe George Popa, nu numai un poet interesant, dar și un eseist substanțial, după cum o dovedesc: *Însemnările unui oaspete al luminii* (1998), *Aporii ale tragicului* (2001) sau *Spiritul hyperionic sau sublimul eminescian* (2003).

Revenind la cei care scriu în imediata noastră vecinătate, fără să-i vedem și să-i prețuim după cum merită, să notăm că în revistă au apărut eseuri semnate de Florin Paraschiv (10), Florinel Agafiței (7), Ana Maria Cornilă (9), Ion Dumitru Denciu (3), Carmen Săpunaru (6), Diana Pavel (6), Adrian Botez (12), dar și Irina Mavrodin (14), Constantin Frosin (5) și George Popa (8).

Între cei afirmați în ultimele două decenii în această ipostază, atragem atenția asupra cărților de eseuri semnate de Florin Paraschiv: *Trei Europe... în rosturi și rostire* (1998), *România în disperare temperată* (2001), *Eseuri anabasice* (2003) și *Euthanasia* (2007), Ioan Dumitru Denciu cu două volume de *Rătăcirii esențiale* apărute în 2002 și 2005 sau asupra consistentului debut eseistic: *Reverii critice* (2006) semnat de Ana Maria Cornilă.

În ciuda suspiciunilor alimentate de neprietenii revistei, n-au lipsit tinerii din această aventură a spiritului: Diana Sava care a publicat un ciclu poetic în ianuarie 2006, Ala Murafa în decembrie 2004, Georgetel Mocanu (2006), la numai 18 ani, Ioana Alexandru și Ioan Sandu (2006), aceștia din urmă având la data debutului 14–15 ani. Dintre foarte tinerii prozatori publicați aici am enumera pe Mihaela Prodan (a debutat în *Revista noastră*, 2005), George Alex Cornilă și, mai recent, Anda Bejan (în momentul de față, toți trei sunt studenți). Firește, nu putem prevedea în ce sens vor evolua aceștia și nici măcar nu putem garanta dacă vor rămâne credincioși literaturii în anii ce vor urma. Dar, în fiecare caz, talent există, ceea ce – evident – nu-i suficient.

În ceea ce-i privește pe esești, subliniez faptul că Diana Pavel, Teodora Zaharia – Bentz și Teodora Fântânanu se pregătesc pentru a susține doctoratul în Litere la București, iar Carmen Săpunaru – originară din Odobesti – se află în curs de finalizare a doctoratului la Osaka (Japonia). Dacă adăugăm acestora pe talentata eseistă Ana Maria Cornilă, putem afirma cu responsabilită mândrie că eseștii tineri (între 28 – 40 de ani) au găsit înțelegere și spațiu tipografic în paginile revistei „Pro Saeculum”, lucru de care oricine se poate convinge. Împreună, cele 4 tinere condeiere au publicat 28 de eseuri la un nivel cel puțin onorabil.

Scriitori vrânceni comentați

E foarte dificil să faci față ritmului editorial impus de creatorii dezlănțuiți dintr-un județ sau altul, în condițiile în care se scrie din ce în ce mai mult, fără discernământ, fără muștrări de conștiință, fără vreo urmă de cenzură / autocenzură, la nivel etic și estetic, din partea autorilor, iar criticii (profesioniști sau nu) și-au pierdut autoritatea din vremurile edenice ale literaturii române. De aici vine amestecul dezgustător de valoare și nonvaloare, de frivolitate, obscenitate și gravitate controlată. De aici vin toți „ușureii” pământului să-și etaleze stupiditatea arogantă și erudiția pomădată cu mătrează abundentă.

Pe de altă parte, o revistă care se respectă trebuie să aibă reacții critice față de cărțile apărute în orice parte a țării, să simtă pulsul, să pună diagnostice (întotdeauna riscante, cât timp nu poți citi, din varii motive, mai mult de 10 % din ceea ce apare într-un an), să ajute la procesul general al decantărilor valorice; „Pro Saeculum” nu are o echipă proprie de critici și, de aceea, mizează pe aportul colaboratorilor (de marcă) în cea mai mare parte. Dintre aborigeni, se detașează totuși **Valeriu Anghel** care îi comentează (mai pe la începuturi) pe A. Botez, D. Zamfirescu, N. Danțiș, **I. D. Denciu** ce și-a notat

impresiile de lectură pe marginea cărților lui Paul Spirescu și Valeriu Anghel, **Gheorghe Zaharia** care a glosat pe marginea cărților lui Ion Panait, George Grigore, A. Botez și Roxanei Sorescu, în timp ce **A. Botez**, în ipostaza de critic literar, a comentat pe Paul Spirescu, Ana Maria Cornilă, M. Dinutz și Al. Deșliu. În sfârșit, **Mircea Dinutz** a comentat nu mai puțin de 24 de cărți aparținând autorilor vrânceni: Ion Larian Postolache, Florin Muscalu, L. I. Stoiciu, A. Botez, Fl. Agafiței, I. D. Denciu, Doina Popa, Ion Panait, Valeriu Anghel, Virgil Panait, Irina Mavrodin, Paul Spirescu, Florin Paraschiv, Anișoara Pițu, George Cornilă, Ion Micheci, Viorel Munteanu.

Din afara județului, **Gheorghe Istrate** a comentat pe Varlaam, Emil Botta, I. D. Denciu, Al. G. Croitoru, Marin Moscu, **Ion Roșioru** pe L. I. Stoiciu și M. Dinutz, **Maria Nițu** pe Irina Mavrodin (3 articole) și Al. Deșliu, **Ana Dobre** și **Dan Stuparu** pe L. I. Stoiciu, **Theodor Codreanu** pe M. Dinutz, **Florentin Popescu** și **Lucia Dărămuș** au comentat pe Al. Deșliu, **Liviu Antonesei** și **Ionel Necula** au glosat pe marginea cărților scrise de Florin Paraschiv ș.a.m.d. E la fel de adevărat că unele cărți apărute în Vrancea (nu neapărat cele mai reprezentative) au primit note bune în „Convorbiri literare” (Iași), „Ateneu”, „Vitrailiu” (Bacău), „Viata românească”, „Luceafărul” (București) și „Steaua” (Cluj – Napoca) dar insuficient pentru a asigura o bună circulație a numelor și a operei lor. Nu putem decât să sperăm că vom reuși și acest lucru.

Limba română

În ciuda bunelor intenții nu am reușit să asigurăm constant un comentariu competent pe tema atât de fierbinte și de disputată a limbii române care se zbate, de vreo două decenii, după expresia colegului nostru, Valeriu Anghel „între înnoire și degradare”. Cu ochii peste Prut, atent la agresivitatea mereu sporită a neprietenilor limbii române, același Valeriu Anghel atrăgea atenția asupra unei „înselătorii lingvistice de proporții” prin acreditarea (falsă, științific) a unei limbi moldovenești (nr. 8 / martie 2004).

Situația cea mai fastă pentru revistă, din acest punct de vedere, a fost atunci când d-l academician Marius Sala a asigurat o rubrică permanentă între iunie 2005 – mai 2007 (nu mai puțin de 15 numere) cu o substanțială și instructivă *Istorie a cuvintelor*. Aproximativ în aceeași perioadă, Marcel Ferrand a comentat în 4 numere consecutive *Etimologii românești* (martie – august 2006).

Demersurile științifice ale celor doi au avut ca pendant efuziunile lirice ale lui Grigore Vieru: *O inimă în afara pieptului ei* sau ale lui Ion Miloș: *Limba română m-a născut, nu voi pleca niciodată din ea*. Concluzia se află bine articulată într-un interviu pe care Irina Petraș l-a acordat lui Al. Deșliu în iulie – august 2005: *Limba română este pentru scriitorul român patria sa definitivă... Iată-l, încă o dată confirmat pe Nichita Stănescu*.

Memoria arhivelor

În mod firesc, o parte dintre documentele valorificate în revistă se referă la Vrancea. Astfel, istoricul D. Huțanu

publică și comentează *Testamentul* (1928) maiorului Gh. Pastia, generosul ctitor de lăcașe destinate artelor și culturii, Valeriu D. Cotea aduce la lumina zilei amănunte cutremurătoare din „*Procesul cel mare al vrâncenilor*” (1932), Horia Dumitrescu și D. Huțanu ne informează, pe baza documentelor, cum s-a petrecut unificarea administrativă a orașului Focșani la 10 iulie 1862, Al. Temciuc prezintă *Focșanii în documente statistice*, iar D. Huțanu (din nou): *Focșanii și Unirea*. Neașteptat de patetic, Valeriu D. Cotea comemorează cei 85 de ani de la trecerea în neființă a unor eroi vrânceni, pentru ca Ioan Holban să ne prezinte: *Vidra – Poarta Vrancei*.

Excepțional studiul lui Virgil Cândea, regretatul om de știință, despre *Muntenia Răsăriteană în scrierile călătorilor străini* (nr. 3 / ianuarie 2003), de un real interes textele date publicității, atât sub aspect științific, cât și literar, de Gheorge Buzatu: *Corespondența politică și literară (1907–1944)*, *Junimiști în documente inedite, August 1916. România în război* sau într-o altă dimensiune: *G. Enescu la Moscova*. Rămânând în aceeași sferă culturală, reținem aici și comunicarea muzicologului Viorel Cozma despre *Nae Leonard. Secvențe pentru un viitor scenariu radiofonic*. Pasionante sunt și ineditele comunicate de Ecaterina Tarălungă: *mici comentarii acide și amestecate* (Titu Maiorescu, Ion Creangă) oferite spre studiu și comentariu istoricilor literari.

Aș mai adăuga la acestea noutățile întru totul surprinzătoare oferite de Dan Brudașcu despre existența politică a lui O. Goga, asasinat, conform documentelor, din ordinul lui Carol al II-lea. Mai aproape de noi, Liviu Papuc ne oferă, cu generozitate, documente tulburătoare despre Max Hacman publicate (recent) sub genericul: *În refugiu*. Nu ne rămâne decât să le mulțumim colaboratorilor noștri și să-i asigurăm că vom găzdui oricând documente inedite ce pot aduce limpeziri atât pentru istoria noastră mai apropiată sau mai depărtată, cât și pentru istoria literaturii.

Meridiane literare

A. Traduceri

Revista a avut, de la primele numere, deschidere spre alte meridiane literare. Relevanța autorilor traduși și, mai ales, calitatea traducerilor pot fi apreciate de către cititorii avizați. Dreptul lor de a decide. Sentimentul pe care-l am, în fața acestor texte, este de amplă deschidere spre culturile europene, în primul rând, mai puțin spre zona africană, aproape deloc spre cea asiatică. Să ne convingem: SPANIA Atrage atenția traducerea *Marelui Cânteac* aparținând lui Juan de la Cruz, călugăr carmelit, autorul unei poezii de puternică fervoare contemplativă din secolul al XVI-lea (traducerea aparține lui Dan Verona); FRANȚA Așa cum era de așteptat, avem aici o avalanșă de traduceri: Maurice Blanchot cu două texte (Irina Mavrodin), Louis Delorme (C. Frosin), Etienne Pivert de Senancour (I. D. Denciu), Paul Valéry (Ion Roșioru), Jacques Chessex (Radu Cârnelci), Alain Bosquet (Elena Roșioru), Paul Eluard, Pierre de Marboeuf, Clement Marot, Louis Labé, Pierre de Ronsard (Paula Romanescu)

și Daniel Pennac cu *O declarație de dragoste* (Mădălin Roșioru).

ANGLIA În primul rând, W. Shakespeare cu 8 sonete în traducerea aceluiași neobosit poet al iubirii, Radu Cârnelci; mai aproape de momentul nostru aniversar, Sylvia Plath (Elena Ciobanu) și Adrian Green (Mariana Zavati Gardner).

GERMANIA Au apărut aici *Câteva scrisori* ale lui Wilhelm von Humboldt și o prețioasă convorbire Elias Canetti – Andrei Müller (în traducerea lui Dan Stuparu).

AUSTRIA Același Dan Stuparu, demonstrând uimitoare disponibilități eseistice și creative, ne-a pus la dispoziție câteva „istorioare” de Franz Kafka.

BELGIA Philippe Jones cu *Proze* (în traducerea și prezentarea Irinei Petras)

RUSIA „Maica Rusie” continuă să ne uimească. De data aceasta e prezentă în paginile revistei, cu poezii ale Marinei Tvetavaeva (Ion Ianoși) și ale lui Adolf P. Medcikov (Nadia Cella Pop și Dragoș Barbu). Ne-am reamintit, cu această ocazie, că traducătoarea de acum, Nadia Cella Pop, a publicat în „Pro Saeculum” un ciclu de poezii în martie 2006. POLONIA Au apărut în paginile revistei Leszek Szaruga, Anton Pawlek și Wisława Szymborska în traducerea lui Nicolae Mareș. Reamintim cititorilor noștri că W. Szymborska a primit Premiul Nobel pentru literatură în 1996.

ITALIA Nume cunoscute cu texte necunoscute: Luigi Pirandello și Dino Buzzati, dar și un nume practic necunoscut cititorilor din România – Alberto Savinio, prin eforturile încununat de succes ale colegului nostru, Ioan D. Denciu.

CEHIA Doar un fragment dintr-o scriere a lui Milan Kundera, în traducerea lui Dan Stuparu.

GEORGIA Au fost traduși Besiki Gabașvili (Dumitru M. Ion) și David – Devi Goghivedașvili (Passionaria Stoicescu).

TURCIA Üzeyir Lokman Cayci apare cu trei texte poetice în limbile română (traducere – Elena Micu – Iliescu), în franceză (traducere – Yakup Yurt) și, firește, în limba turcă.

SENEGAL Leopold Sédar Senghor, fostul președinte al Republicii Senegal, în traducerea lui Radu Cârnelci.

LIBAN Kahlid Gibran, în traducerea aceluiași Radu Cârnelci, prezent oriunde se cultivă iubirea și încrederea în oameni.

COREEA Oh Tae-Sok cu o piesă de teatru: *Bicicleta* în traducerea lui Dan Brudașcu.

CHINA Poetul Tu Fu în traducerea lui Petru Dumitriu. Textele au fost recuperate din arhivele Securității și transmise nouă spre publicare de Ecaterina Tarălungă.

B. Perspective critice

Am numărat nu mai puțin de 59 de texte consacrate capodoperelor literaturii universale, cele mai multe aparținând, și de această dată, spațiului european, lucru ce nu ne poate mira. Fără să epuizăm lista studiilor, eseurilor, comentariilor aplicate, paralelelor sau tentativelor de sinteză, vom oferi – totuși – suficiente dovezi convingătoare ale interesului constant pentru circuitul

valorilor în universalitate. Astfel, pentru aria culturală franceză vom reține, în primul rând, eseurile magistrale ale Irinei Mavrodin: *V. Hugo – dramaturgul, Jules Verne și lumile posibile, Obsesia numită Balzac, Maeterlinck* (poet simbolist), *Poezia ca mod de existență* (A. Rimbaud). O urmează îndeaproape, în tentativa onestă de a descifra sensurile și semnificațiile unei literaturi practic inepuizabile în valori, Ion Roșioru: *Sonetele lui Arthur Rimbaud, Chateaubriand și textul luminii, Himerele lui Gerard de Nerval, Ipostaze feminine la Baudelaire*. Eseuri substanțiale au oferit Dumitra Baron – *Despre absență și tăcere în opera poetică a Margueritei Yourcenar*, Mircea Popa – *Cazul Pierre Ronsard*, I. D. Denciu glosând elegant despre **Oberman** de Senancour, Elena Roșioru despre Alain Bosquet și Diana Pavel cu *Relația text – interpret la Jean Starobinski*.

În ordinea preferințelor colaboratorilor noștri se află literatura rusă, după cum se va vedea imediat: C. Coroiu – *S. Esenin și marele său tălmăcitor*, Ioana Cozman – *Reflectarea ideologiei anarhiste a secolului al XIX-lea* (Lev Tolstoi), Theodor Codreanu – *Erezia lui Tolstoi*, C. Coroiu cu două materiale ce l-au avut în vedere pe marele prozator și dramaturg A. P. Cehov; în sfârșit, Janina Ianoși și Ion Ianoși cu referire la Marina Tsvetaeva. Trecând la Germania, reținem doar două eseuri semnate de A. Milca: *Eros și Thanatos în viziunea lui Patrik Süskind* și C. Coroiu: *Recurs la memorie* (Günter Grass). Literatura italiană a provocat, de asemenea, două reacții concretizate în studiul lui M. Cimpoi – *Leopardi, poet al tranzitivului și eseu* lui Ioan D. Denciu – *Tragism și magie în spațiu – timp pământesc* (D. Buzzati – Kafka).

Nu putea lipsi de aici Jose Saramago, deținătorul Premiului Nobel pe anul 1998, comentat de D. Matală în două rânduri: *Viața cu vedere spre centru și Romanul care nu-și găsește locul*. Dintre romancierii americani, doar William Faulkner este obiect de studiu pentru același diligent comentator: *Blestemul moștenit din tată-n fiu și Concurența cu divinitatea*. Urmează un text evaluativ despre Samuel Beckett semnat de același D. Matală. Din spațiul latino – american se impun atenției columbianul G. G. Marquez căruia i se consacră 3 studii / eseuri: A. Milca – *G. G. Marquez*, Const. Coroiu – *Note în jurnalul unui nostalgic* și D. Matală – *Condamnarea la singurătate*, dar și peruvianul Mario Vargas Llosa comentat în două rânduri de D. Matală. Parcă pentru a contraria orizontul de așteptare al cititorilor, Ioan Holban publică *Păpușa de cârpă* (v. nr. 12 (44) – decembrie 2007) ce relatează o secvență incredibilă petrecută între cei doi prozatori ai secolului al XX-lea, despărțiți de o femeie și de o ură ce nu are nimic în comun cu opera lor, dăruită semenilor. Mica istorie literară devine, în cazul de față, un punct de plecare pentru un spațiu al reflecțiilor morale.

Să mai adăugăm acestora de mai sus câteva texte remarcabile, oricând folositoare în plan intelectual și moral: D. Baron – *Memoriile lui Hadrian*, C. Coroiu – *Spovedania unui învingător* (Nikos Kazantzakis), Radu Cârneli – *Senghor în timp și spațiu*, D. Matală – *Ascensiune către nicăieri* (Amos Oz, Israel) sau Grigore Codrescu – *O capodoperă persană* (*Buñița oarbă de Sădegh Hedâyat*).

Alte arte

Cel puțin în prima parte a existenței revistei (2002 – 2005) și-au găsit locul aici articole, evocări, comemorări, aniversări consacrate unor oameni de teatru, film, sculptori, pictori, sau muzicieni. Fenomenul artistic, în toată complexitatea sa, era reflectat atât de către condeieri autohtoni, cât – mai ales – de colaboratori îndrăgostiți de forme, culori, dansul fascinant al sunetelor.

Al. Deșliu, el însuși mare amator de artă, a semnat mai multe comentarii pe marginea expozițiilor de pictură care l-au impresionat: *Chemarea acuarelelor* (Iulia Hălăucescu), *Sunet și culoare* (Silvia Maria Grigore) sau *Imperiul culorilor*. Dintre colaboratori reținem pe Ruxandra Garofeanu care a comentat o expoziție a lui Marcel Chirnoagă (2002) sau Ion Murgeanu ce a comentat cu un ochi uimit și proaspăt retrospectiva critică a Margaretei Sterian (2003). Valentin Ciucă a elogiat-o pe Elena Stoiciu, statornică noastră colaboratoare, sub titlul *Ampretele fragile ale realității*, Florentin Popescu a comentat pe Ion Puiu Stoicescu, iar Fănuș Neagu pe Vespasian Lungu (*Pictor de fantasmă*). Cu finețea analitică recunoscută, elegant ca întotdeauna, Eugen Simion „pictează” cuvinte despre Al. Ciucurencu (*A picta transparenta*), pe când D. R. Popescu își demonstrează competența comentând picturile lui Viorel Mărginean. O prezentare sintetică face Ana Maria Harțuche – *Salonul de primăvară al artelor plastice* (2003). La împlinirea a 80 de ani, DAN HATMANU a fost evocat și comentat de Lipa Natanson, C. Coroiu, M. R. Iacoban și FI. Popescu. Emoționant și astăzi la lectură – necrologul semnat de Ion Murgeanu: *Meșterul Aliuță s-a mutat în cer*.

Centenarul sculptorului Ion Irimescu (1903 – 2003) a fost marcat de Valentin Ciucă – *Ion Irimescu – un veac de singurătate* și Al. Deșliu – *Ion Irimescu* când îl elogiază pentru capacitatea de a surprinde în linii sugestive viața interioară a modelelor sale. Gheorghe Istrate comentează, în stilul său avântat, lucrările unui sculptor vrâncean – Florin Cristea, pe când D. Huțanu și Lelia Pavel prezintă – spre informare – *Opere ale unor sculptori cunoscuți în patrimoniul creat la Focșan* Să mai reținem interviul acordat de Liana Axinte, sculptor român stabilit în Germania, lui Cornel Galben.

Puțin spațiu acordă filmului prin semnătura lui Andrei Milca care comentează *De ce iubim Parisul* (un film eclatant) și Luciei Dărămuș – *A venit TIFF-ul cu Palme d'Or*. Ne mai oferă portrete vii și convingătoare ale unor regizori români: D. R. Popescu – *Tatos și Geo Saizescu* – Valeriu Anghel prezentându-l pe Al. G. Croitoru în dublă ipostază de poet și regizor sau Elena Abrudan prezentându-l pe mai tânărul Corneliu Porumboiu. Cele mai multe materiale dedicate muzicii sunt semnate de cunoscutul muzicolog Viorel Cosma: *Cum compunea George Enescu, L-am cunoscut pe George Enescu*. La 80 de ani de la nașterea cunoscutului muzicolog (2003), Al. Deșliu i-a consacrat un articol ce conține elogiul pe deplin meritate *Viorel Cosma – o viață dedicată muzicii*.

În sfârșit, **teatrul**, din motive binecunoscute (Vrancea a dat țării actori dintre cei mai buni, existența unui Teatru

municipal) beneficiază de un spațiu mult sporit față de alte arte. Reținem articolele semnate de Oltița Cântec: *Cristina Modreanu dă mat la regizor*, spre exemplu. Andrei Milca comentează o autobiografie spectaculoasă și cuceritoare (Marlon Brando). Doi actori români importanți (de teatru și de film) sunt prezentați de C. Ghiniță (Emanoil Petruț) și D. R. Popescu (Mircea Albulescu), iar Constantin Coroiu re-constituie – în pagini vibrante – *o viață în sute de roluri (o mare tragediană – Margareta Baciu)*. Nu în ultimul rând contează Sorin Francu, în calitate de comentator avizat (și implicat): *Zilele Thaliei la Focșani și Teatrul Municipal Focșani (stagiunea 2002)*. Singura întrebare care s-ar pune este de ce n-am relua aceste bune obiceiuri.

Atitudini

De multe ori m-am gândit, în ultimii doi – trei ani, că fără Magda Ursache și M. R. Iacoban revista ar fi lipsită de mirosul și primeneală. Amândoi au dinții bine ascuțiți, strunjiți pe dreapta, știința punerii în pagină, simțul cuvântului aprig, neiertător (Magda Ursache, îndeosebi), stăpânesc bine ironia și sarcasmul, având rara capacitate de a-și concentra loviturile nimicoare pe fiecare centimetru pătrat de șubrezeală... morală!! Au șarm, au charismă și sunt extrem de eficienți. Ce ne-am mai putea dori?!

La o lectură chiar grăbită, *Linia fierbinte a prozei, Adaptații și neadaptații* sau *Marile manevre* ce poartă

semnătura Magdei Ursache se citesc cu bucuria neagră a celui care n-a știut, n-a avut timp, har, răbdare, s-a temut pentru sine, neavând voința și puterea de a se opune răului în toate manifestările sale și care – iată – găsește pe cineva să le spună pe șleau, așa cum și-ar fi dorit-o el.

M. R. Iacoban a publicat în revistă 35 de tablete, dintre care cel puțin 20 trăiesc prin tăișul lor satiric. Sunt proze de atitudine (civică), în primul rând, dar lucrute cu răbdarea unui bijutier experimentat, adevărate modele de concizie și ironie stăpânită (nu jignește, nu alunecă în pamflet), cu efecte calculate și garantate: *Nihil sine celular, Prea multă știință strică, Limba de lemn, Intrăm în Europa, Idiotul Eminescu, Nu plec fără să te frec, Intelectualii* ș. a. m. d. Bucuria românilor de pretutindeni nu are margini, pentru că – nu-i așa?! – *s-au deschis arhivele!*

Firește, într-un alt registru, dar cu aceeași demnitate mai semnează asemenea articole de atitudine **Irina Mavrodin** – *Retragerea dreptului la semnătură*, **Ana Dobre** – *Responsabilitate și morală*, **Ioan Holban** – *Minunile vechi și noi*, **Grigore Ilisei** – *Pretuitori și risipitori*, **Ion Gheorghe Pricop** – *Scriitorul în provincie – iluzii și realitate*, **D. Matală** – *De la starea cărții la starea națiunii*, **Florentin Popescu** – *Profesii care dispar, erori în extindere* ș.a.m.d. Noi scriem, noi citim. Oare cine ia act de ATITUDINEA NOASTRĂ?!

Vrancea – poartă spre eternitate

Când evocăm **Pastorală** sau porțile sculptate ale Vrancei, când recitim cu inima netulburată poeziile lui Emil Botta sau Dumitru Pricop, când îngânăm, în fapt de seară – vorba lui Ion Panait – *un cântec al frunzei* sau ascultăm înfiorați *un strigăt de pasăre lunară*, când ne plecăm frunțile, cu recunoștință, în fața bustului maiorului Gh. Pastia pentru fapta sa apostolească (terfelită acum de puțină simțire a contemporanilor) nu facem decât să desenăm harta spirituală a județului nostru, investiție de suflet, minte și voință de a cititori, sinteză nimbată a vrierii celor ce au fost și mai sunt. De aproape se mai aud pașii wagnerianului Duiliu Zamfirescu, ai inginerului și inventatorului Ion Basgan, ai geografului, pedagogului și marelui iubitor de cultură Simion Mehedinți, ai folcloristului Ion Diaconu, făuritorul revistei „Etnos” și autorul unei opere impresionante. Urmează apoi Irina Mavrodin, ce-și poartă eleganta erudiție în contemporaneitate, Liviu Ioan Stoiciu, apărătorul de neînduplecat al moralității în toate planurile, poet, prozator, dramaturg, publicist, cu profilul său apăsător și dătător de speranțe, Ion Panait, ultimul mare preot al melancoliei într-un veac ce-și refuză visarea!!

Când spunem Vrancea, avem în minte – de ce oare? – o scenă mult luminată pe care se află laolaltă Emanoil Petruț, Cornel Coman, Leopoldina Bălănuță, Margareta Baciu și, de ce nu, Angela Gheorghiu! Pe aceeași scenă s-ar afla adunați eroii Vrancei, personalități monastice, oameni cu har și dăruire, împăcați cu veșnicia și mântuiți de toate ispitele neamului omenesc! Trebuia doar să spui Vrancea și să crezi în ea cu toată tăria.

PRO SAECULUM – 50 DE NUMERE

În iulie 2002, cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Vrancea și al Primăriei municipiului Focșani, din inițiativa și cu eforturile susținute ale lui Alexandru Deșliu, apărea primul număr al revistei „Saeculum”/„Pro Saeculum”. Revista a crescut, ca voinicul din poveste, de la număr la număr, sporindu-și suma colaboratorilor (de marcă), ajungând de la 60 la 120 de pagini A4, uimind prin ritmicitate și anvergură, absorbind condeie din toate zonele țării, dar și din Vrancea, îndrăznind să fie mai mult decât „o simplă revistă de provincie”, fie ea și onorabilă.

Nr. 39, apărut în iulie 2007, a fost ultimul realizat sub coordonarea Ctitorului, dispărut prematur dintre noi. Nu și-ar fi dorit, în nici un chip, moartea revistei. La îndemnul și cu sprijinul necondiționat al soției sale, doamna Nina Deșliu, colectivul de redacție alcătuit din Valeriu Anghel, Constantin Coroiu, Lucia Dărămuș, Horia Dumitrescu, Andrei Milca, Maria Nițu, Florentin Popescu, Mircea Dinutz, cărora li s-a alăturat, la scurt timp, Virgil Panait, a strâns rândurile și a încercat să asigure revistei o structură stabilă, cu rubrici permanente, bine întreținute, să îmbunătățească procentajul colaboratorilor din Vrancea, să mențină – obiectiv major – o cotă valorică cât mai ridicată. Un număr rotund ca acesta (50) e un bun prilej să ne punem întrebări, dar și să punem întrebări celor mai prestigioși colaboratori ai noștri:

1. Cum apreciați activitatea revistei?
2. Care vi se par a fi punctele slabe?
3. Ce credeți că ar trebui să mai facem pentru a crește prestigiul acesteia?

CONSTANTIN CIOPRAGA

1. Antrenantă, deschisă larg problematizării, revista „Pro Saeculum” (mă refer la recente șase numere) depășește vizibil cadrul regional, angajându-se programatic în dezbateri de amploare, tentată în special de fenomenul cultural. Semnificative sunt, în acest sens, discuțiile de ordin umanist, textele de filozofia culturii, relaționările pluriobiectuale istorico-sociale, contribuțiile hermeneutice; retrospectiile alternează cu actualismul de orizont larg. Atrag atenția exegeze pe teme de artă, resemantizări estetice, iar, în context, interviuri; sinteze critice și micro-antologii lirice au partea lor în marcarea identității revistei. Jubileul de cincizeci de numere e prilej de estimări, inclusiv de încredere în disponibilitățile grupării.

2. Pe lângă colaborări din toate unghiurile, s-ar cere o mai vie prezență a tinerilor. Pe de altă parte, mă întreb de ce denumirile reproducerilor iconice din nr.2/2008 se

dau în franceză? De ce **Statue de Laurent de Médicis** și nu **Lorenzo de Medicis** de Michelangelo!

3. Profilul revistei probează că „Pro Saeculum” se află în mâini bune. Din când în când, ar fi binevenit câte un număr tematic. Ar spori interesul unele texte memorialistice, fragmente din toate direcțiile umanismului; arhivele personale evocând momente din viața unor mari dispăruți se vor investiga. Utile s-ar dovedi unele anchete pe teme ardente ale epocii în mers.

LIVIU IOAN STOICIU

Nu vă așteptați la recunoștință

Șapte ani de apariție neîntreruptă, în condiții de lux: *Pro Saeculum* „de la Focșani”, care, benefic, supra-viețuiește și fondatorului ei (publicistul Alexandru Deșliu, prăpădit acum un an, atât de nedreptătit: posteritatea lui are legătură și cu această revistă de suflet) – iată un miracol cultural. Sincere felicitări la împlinirea celor 50 de numere (în format A 4, cu pagini de numere duble de revistă; chiar sunt intrigat că revista nu e numerotată lunar, ci la două luni, azi și-ar fi serbat 100 de numere). Nu cunosc povestea inițierii acestei reviste, ar fi fost extraordinar să fi ținut un jurnal al ei Alexandru Deșliu, să fie publicat – fiindcă e o aventură de vis... O asemenea revistă definește opera (biobibliografia) celui ce o conduce. „Oamenii de cultură” ai României de azi au norocul că se nasc asemenea „proiecte ale identității scrise”, susținute financiar de autoritățile județene. *Pro Saeculum* e o revistă alternativă, independentă, care se respectă. Personal, admir și susțin în primul rând acest gen de reviste serioase, dovedite în timp o „nucă tare” în fața scepticilor din cultura română, care nu cred în viabilitatea morală a publicațiilor *particulare*.

Cultura din Vrancea avea nevoie de *Pro Saeculum*, de o revistă originală, deschisă, „de nivel național”, necenzurată de umorile „oficioșilor” (mă refer și la Uniunea Scriitorilor, care se comportă discriminant; la fel, Ministerul Culturii și Cultelor, neimplicat în asemenea proiecte de bun simț ale promovării culturii scrise), înainte de toate scriitorii care scriu și trăiesc, prin destin, în „provincie”. Pur și simplu revista *Pro Saeculum* s-a așezat firesc în presa literară scrisă „de limbă română”, are deja albia ei, devenind credibilă de la număr la număr. Azi, cu sprijinul doamnei Nina Deșliu (de o neobișnuită generozitate și bunăvoință) și condusă de criticul Mircea Dinutz (care-i asigură profesionalismul), ajutați de un colectiv de redacție entuziast, reprezentat de scriitori din întreaga țară și de colaboratori de toate orientările și credințele,

fără prejudecăți, *Pro Saeculum* își continuă cursul ascendent, promovând valori ale acestor vremuri. Îi urez să reziste pe baricadele ridicate și să devină un reper în cultura română.

Puncte slabe ale revistei? Sunt puncte slabe ale întregii prese literare românești: o receptare publică minimă, prin „specializare”(boală veche, revistele de cultură nu ies din tiparul „elitist”, mai mult sau mai puțin accesibil) și impresia de relativizare a *est-eticului* dincolo de orice limită. Eu mi-aș dori de la *Pro Saeculum* să aibă o direcție polemică literară. Pentru creșterea prestigiului ei, dacă tot e dispusă să se sacrifice pe un altar neexclusivist, n-ar strica să încerce redacția *Pro Saeculum* să acopere tot spectrul literaturii române în paginile sale, nu numai o parte a lui, să apeleze și la scriitorii cu pretenții, care vor drepturi de autor înainte de a scrie... Știu din proprie experiență de redactor de revistă de cultură că e stresant să deranjezi „somitățile din literatură” și să ții o „cronică literară” incomodă, să zicem, dar nu disperati: textele cu adevărat de valoare le puteți găsiți la scriitorii care n-au „imagine”, n-au o „cotă ridicată între colegi”, sunt ținute „cu capul la cutie” de lumea literară. Important e să publicați texte literare de valoare (semnate fie și de nume „anonime”). Altfel, nu vă așteptați la recunoștință, scriitorul român rămâne un geniu neînțeles, nu-i căutați degeaba în coarne, el crede că totul i se cuvine de la sine.

31 iulie 2008,
București

CARMEN MIHALACHE (Bacău)

redactor-șef al revistei „Ateneu”

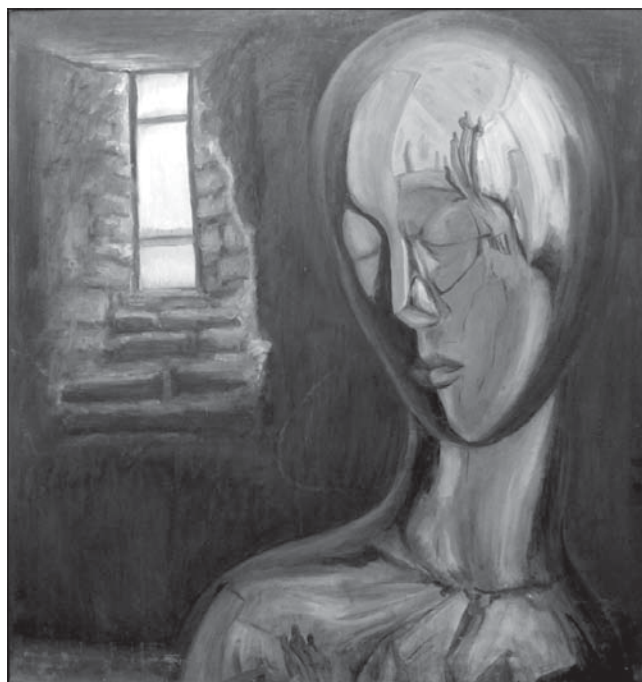
În atenția lui Mircea Dinutz

În primul rând, te salut cu mare căldură și prietenie, dorindu-ți mult succes în tot ceea ce faci. Și, desigur, în ipostaza de redactor-șef.

Iată câteva rândulețe de la mine, cu ocazia sărbătoririi a 50 de numere. Încă o dată, te îmbrățișez, Carmen della Bacău

Citesc revista „Pro Saeculum” cu interes, de fiecare dată, ea fiind o prezență familiară în redacția Ateneului. Facem schimb de publicații și ne mai transmitem gânduri, păreri, ba chiar cite-o benignă ciupitură la rubrica de „revista revistelor”. Cred că suntem într-o normală relație confraternă. Apreciez pe mulți dintre colaboratorii „Saeculum-ului”, nici nu aveam cum să n-o fac, din moment ce sunt nume de primă mărime ale vieții noastre culturale, și am numai cuvinte de laudă pentru ținuta grafică a revistei, sobră, elegantă. Cred că se face treabă bună în redacția revistei focșănene, drept pentru care îi felicit pe colegii noștri.

Sunteți la o frumoasă aniversară, așa că nu văd decât lucrurile care-mi plac, nicidecum „punctele slabe”. Oricum, există destui specialiști în asta, mediul literar de la noi fiind unul umoral, locuit de un gen extrem de iritabil, care sare una-două la atac. Or, eu sunt o persoană fundamen-

tal pacifistă, am nevoie de armonie ca să pot trăi fără să mă sufoc din cauza urii, prostiei, invidiei și răutății.

Nu am rețete de creșterea prestigiului unei publicații, dar sunt convinsă că redactorii de la „Pro Saeculum” nu s-au apucat să „bucătărisească” la întâmplare o revistă de cultură, ci au știut ce vor, ce urmăresc, aveau, carevasăzică, idee de ingredientele trebuincioase reușitei, ceea ce au și probat în anii scurși de la apariția primului număr. Le doresc să-și continue drumul, să aibă încredere și curaj, să păstreze strâns rândurile, pentru că au dobândit o identitate culturală și au ce spune. Vă trimit un gând bun din partea mea și a revistei „Ateneu”, dorindu-vă un viitor cu împliniri și succese. La mulți ani, rodnici și senini!

MIHAI STAN (Târgoviște)

redactor-șef al revistei „Litere”

Jubileul „Pro Saeculum”, într-o vreme când efemere publicații literare sucombă după 2-3 numere, este cu atât mai respectabil - dovedind ca proiectul vizionarului Alexandru Deșliu, continuat de Nina Deșliu și colectivul de redacție ce reunește personalități din lumea presei literare – cu cât defetistii i-au dat puține șanse de reușită.

O politică editorială inteligentă, cooptarea unor colaboratori de marcă din toate colțurile țării, ritmicitatea apariției, o ținută grafică europeană au făcut ca „Pro Saeculum” să depășească zona Vrancei, devenind o prezență apreciată și dorită între revistele literare cu vechi state.

De altfel, de-a lungul celor 50 de numere a crescut și colaborarea cu „Litere”, Revistă a Societății Scriitorilor Târgovișteni”, ajunsă și aceasta la nr. 100, adesea aceleași nume putând fi întâlnite în ambele reviste: Lucia Dărămuș, Florentin Popescu, Iuliana Paloda Popescu, Ioan Adam, Radu Cârnelci, Acad. Mihai Cimpoi, Mihai Stan, George

Coandă, Tudor Cristea s.a.

Cred, și nu o spun de complezență, că „Pro Saeculum” dă semnele unei longevități ce îi stă bine.

2. Chiar cărcotașilor de vocație le este greu să-i identifice punctele slabe ale revistei. Poate lipsa unei prezentări mai directe a Programului revistei (ceea ce-i dă identitatea între zecile de reviste literare contemporane) ar fi unul din „puntele slabe”. Desigur, căutând nod în papura.

3. O semnalare mai agresivă a existenței acestei excelente „Pro Saeculum” într-o vreme când reviste de o valoare cel puțin îndoielnică, aflate la primele numere sunt promovate sufocant în mass-media.

La 50 de numere dorim revistei „Pro Saeculum” și excelențelor colaboratori viață lungă.

ION BELDEANU (Suceava)

redactor șef al revistei „Bucovina literară”

1. Nu-i o distanță prea mare în timp (2002 – 2008), dacă avem în vedere momentul plecării, deci momentul de intrare pe piața literară a revistei „Pro Saeculum”. Și aceasta pentru că în prezent ofertele în cauză numără zeci și zeci de tentative de ieșire în arenă, cei mai mulți dintre inițiatori voind cu orice preț să atragă atenția; numai că nu prea au argumente solide, notabile.

Totuși importantă rămâne oferta pe care orice publicație o poate susține. Din acest punct de vedere „Pro Saeculum” dispune de suficiente rezultate sau reușite. Altfel spus, revista dv. se vrea și constituie un punct de interes demn de reținut cu colaboratori prea bine cunoscuți și nu numai.

N-are rost să insist.

Nu vă doresc decât să vă mențineți la această cotă valorică atrăgând desigur și alte semnături prestigioase.

E de văzut sau de urmărit dacă numitul deziderat devine și eficient. (Comercial vorbind, desigur...).

2 – 3. De altfel întrebările sau solicitările dv. sunt mult restrânse, ceea ce mă determină să încerc a nu depăși (conform cerinței formulate) cota enunțată pentru răspunsurile în cauză; mai ales că ancheta în care ne-am implicat e în deplină relație cu împlinirea unui anume număr de apariții.

Prin urmare, revenind la ceea ce enunțam anterior, aș adăuga doar o sugestie: să fie extinsă ilustrarea fiecărui număr. Altfel spus, consider că prin așa ceva revista ar avea numai de câștigat, cum se zice. Pentru că „Pro Saeculum” are nevoie de o asemenea susținere (grafică), adică de corelarea coloanelor de text cu posibile imagini (preluate sau solicitate unor specialiști).

GEORGE POPA (Iași)

În contextul prolific al publicațiilor actuale, este foarte dificil ca o revistă să poată atrage atenția, să se impună, să fie citită și nu să stea nerăsfoită, și doar autorii își citesc produsul apărut. Din acest motiv, este necesară o *selectare foarte riguroasă a materialelor* în funcție de valoarea lor intrinsecă, și nu, de exemplu, după mondenitatea numelor. Unele articole la cerere pot suferi valoric, în ideea autorului că se adresează unei reviste din provincie, căroră numele său, mai circulat, i-ar da un anumit prestigiu. De sigur, există și un fenomen social al idollor de moment, dar un cititor avizat, refuză să accepte orice scris, și va judeca revista atare.

Ierarhizarea materialelor să se facă, în profundă cunoștință de cauză. Pe primele pagini trebuie să apară eseuri de viziune, privind probleme fundamentale ale culturii, și nici într-un caz articole unde autorii găsesc locul și prilejul, de pildă, să denigreze, câte odată elementar. Dacă se fac totuși concesii, din diverse inevitabile cauze, autorii respectivi pot fi incluși în partea a doua a revistei.

Sugerez că o programare a numerelor – cel puțin a primei părți a revistei – pe anumite teme, idei, probleme, ar fi deosebit de utilă și ar trezi un mult mai larg interes.

Amintesc faptul că Revista „V” a fost un excelent exemplu de publicație literară. Este de urmat acel model. Ca vrâncean, m-am bucurat de ținuta intelectuală a paginilor sale, precum și de o ideală colaborare.

Urez revistei „Pro-Saeculum” o ascensiune spirituală continuă, în conștiința mereu vie a altitudinii de neatins a uneia din cele mai frumoase poezii metafizice universale, născută în matricea sublimă a munților Vrancei – *Miorița*.

25 mai 2008

ANDREI MILCA (București)

1. La sfârșitul anului 2002 regretatul Alexandru Deșliu, întemeietorul revistei, mi-a propus o colaborare la o „tânără” publicație, care se numea atunci, simplu, *Saeculum*. Pentru că și eu eram un tânăr absolvent al facultății de Litere – Universitatea din București (lansat literar în

paginile „Caietelor Critice”, revista de prestigiu condusă de profesorul Eugen Simion) am acceptat provocarea. Am debutat, din câte mi-aduc aminte, în numărul din februarie 2003, cu un articol despre romanul periferic („mahalaua” literară, ca mod de existență), text legat de lucrarea mea de doctorat – în desfășurare –, care-l vizează pe Eugen Barbu. Iată, acum, după mai bine de 5 ani, sunt încă un colaborator constant al revistei, care merge mai departe, sub numele de „Pro Saeculum” și, din nefericire, fără cititorul ei, domnul Deșliu. Un om minunat, pe care l-a respectat din toată inima și l-am apreciat pentru hotărârea de a scoate publicația chiar trecând prin cele mai grele momente – financiare și apoi personale, din cauza problemelor de sănătate. Dânsul și-ar fi dorit însă ca „spectacolul să continue”, chiar și după dispariția sa prematură. Și asta vom încerca și să facem, spre, mai departe: să păstrăm „Pro Saeculum” la standardele care au consacrat-o. Nu am spus-o doar eu, promovându-o, de câte ori am avut ocazia, în paginile cotidianului „Cronica Română”. Au lăudat-o și mulți alții, chiar și cei făcând parte din taberele opuse – în sensul „elitist”, cârtitor. În aceștia ani cred că revista a primit o recunoaștere deplină. De aceea nu pot aprecia decât pozitiv activitatea tuturor celor care au muncit pentru menținerea ei, de la începuturi și până la acest aniversar număr 50. Iar cei care au contestat pe parcurs ajutorul (benefic!) al Consiliului Județean Vrancea sau al primăriei din Focșani să se mai gândească o dată: literatura și cultura *nu* au nimic de-a face cu politica și e salutar când oamenii politici, indiferent de „culoare”, sprijină un fapt civilizator. Pro Saeculum a „trăit” prin TOȚI cei care

au luptat pentru ea.

2. De felul meu sunt un „cârcotaș” dar, fiind poate într-un moment oarecum nostalgic – privind de la primul număr către al cincizecilea – nu găsesc acum puncte realmente „slabe”. Fiecare colaborator și-a adus contribuția benefică, prin experiență ori idealism expansiv. „Pro Saeculum” și-a depășit demult stadiul de „banală” revistă de provincie, devenind un concurent serios, prin prisma semnăturilor din paginile *cele mai bune publicații moldave*, chiar pentru aparițiile bucureștene. Pentru că adunând oameni de valoare din generații diferite, din toate colțurile țării, fără part-i-pris-uri ori idiosincrazii, etalonul vrâncean, condus de Al. Deșliu, a mai demonstrat ceva „gășcutelor” literare din București: poți scoate o revistă literară și *unind*, nu doar agitând apele. Adică, nu e nevoie mereu de scandal, de polemică, de inutile atacuri și pamflete sordide, pentru a realiza și impune *un fenomen*. Oricum, aș vrea să numesc un punct „tare”, forte al revistei – pentru că la cele „slabe” aș fi, poate, subiectiv. Citesc cu mare plăcere, număr de număr, textele-eseu ale doamnei Magda Ursache.

3. Fără alte vorbe mari, m-aș mulțumi să păstrăm nivelul revistei măcar la cel valoric impus de mentorul Al. Deșliu. Omul care ne „soma” să scriem bine și ne motiva – chiar și pe cei ca mine, care blazați deja la 30 de ani, își puneau întrebări despre (in)utilitatea criticii literare. Dânsul mă grăbea *să scriu*, să nu mă las furat de vrajbele iernilor noastre – și ne întâlneam, între două trenuri, la Gara de Nord, să-i predau articole. Dacă pentru dl Deșliu Timpul nu a mai avut răbdare, sper ca măcar pentru „copilul” său să fie generos.

D.R. Popescu

CONTINENTUL ANGHEL

Anghel Dumbrăveanu a descoperit un continent al istoriei cotidiene în care iubirea, moartea și moartea iubirii îi oferă fiecărui ins, fără să opereze mistificări ale vieții interioare, șansa de a fi el însuși, chit că uneori ființa umană, din preaplinul iubirii, trece printr-o distrugere a propriei existențe, sub umbra rece sau tândră a morții ce se înșiruiază în toate cu o precizie didactică, fără amânare.

Anghel Dumbrăveanu a iubit marea, n-a disprețuit un pahar cu vin roșu, n-a supraestimat libertatea lipsită de rațiune – deși a scris nenumărate poeme în vers liber! – și nu s-a dat în lături, sub cerul înstelat, în fața faptelor de pură contingentă umană (vezi, bunăoară și „Belgradul în cinci prieteni”, pe care l-a transcris).

Suferințele în trepte necrutătoare prin care poetul

Anghel Dumbrăveanu a trecut în ultimii ani ne duc ușor cu gândul la viziunea domnului Pascal asupra omului: omul, trestia gânditoare cea atât de vulnerabilă în nețărmitul univers și cea atât de sublimă prin conștiința ce-i face înțeleasă tragică sa vulnerabilitate.

Anghel Dumbrăveanu a avut foarte mulți prieteni, din Reșița până la Dorohoi, de la Iași până la Oradea, Constanța, Turnu-Severin!... Nichita Stănescu, Petre Stoica, Mircea Tomuș nu l-au trădat niciodată!!! Spunem asta fiindcă n-au fost puțini prietenii săi de nădejde care l-au trădat din oportunism.

În ultimii ani poemele lui Anghel Dumbrăveanu s-au îmbogățit – devenind mai nobile, da! – prin revelația unui fior mitologic în palpitul firii și prin chemarea tragică a viitorului, ca o posibilă evadare utopică din fața morții.

„RAPORTUL”

10 decembrie 2007

Azi dimineață am găsit în computer următorul mesaj: „Așa cum am promis, am scris un «raport» a ceea ce a fost făcut.

Cu cele mai bune gânduri,

Cătălin”.

Iată „raportul”:

La școala (office) am găsit un laptop, un număr destul de mare de cărți de lingvistică, un număr mare de articole copiate din jurnale sau cărți, câteva cărți fotocopyate în întregime. Am separat articolele și capitolele de carte care nu aparțineau Irinei și le-am lăsat la office (probabil că acestea nu vor mai fi folosite în continuare). Între acestea erau multe caiete și câteva print-out-uri ale referatelor scrise de Irina pentru cursuri. Am luat tot ce am găsit de acest fel. Am luat cărțile, mai puțin 3 dicționare, 4 sau 5 numere dintr-o revistă de lingvistică la care ea era abonată și aprox. 3 cărți de conference proceedings (colecții de referate prezentate la o conferință).

Din office s-au strâns 2 cutii de carton puls laptop-ul și geanta lui. Cutiile vor fi trimise împreună cu celelalte lucruri din cameră. Laptopul l-am luat eu și va fi adus de mama. În cutia poștală de la școală nu am găsit nimic. În cutia poștală de la apartament am găsit mai multă corespondență majoritatea total irelevantă (reclame, anunțuri primite de la compania de asigurări de sănătate etc.). Printre acestea am găsit și ultimele 2 rapoarte de cont bancar. Acestea au fost puse împreună cu celelalte rapoarte de cont pe care le-am găsit cameră și vor fi aduse de mama. Lucrurile din apartament au fost puse în 7 cutii de carton cu: haine, câteva lucruri personale și cărți, 3 cutii mari dintre aceste 7 sunt cu cărți (foarte grele). Am eliminat următoarele (care vor fi donate):

- mâncare și veselă + obiecte de bucătărie;
- lenjerie de pat, inclusiv plapuma;
- aparatură electronică: 2 uscătoare de păr, un televizor, un radio cu ceas, un radiator electric, cabluri, 2 sau 3 lămpi. Am luat un CD player portabil (gen walkman) pe care îl va aduce mama;
- o parte din încălțăminte; cealaltă parte am luat-o cu mine în valiza cea mare a Irinei (împreună cu o parte din haine);
- o parte (mică) din hainele care nu au mai intrat în cutiile respective (reprezentând probabil 10% din toate hainele);
- majoritatea obiectelor mici de genul cutii cu pioane, creioane, capsatoare, hârtie nefolosită sau de împachetat, multe cosmetice (am luat câteva flacoane de parfum, în

timp ce creme și alte cosmetice le-am aruncat), medicamente etc.

Cele 9 (7 de acasă + 2 din office) cutii se află acum în apartament. Managerul cu care am lucrat se ocupă de găsirea unei firme care să trimită totul cu vaporul. Încă mai căutăm o companie care să facă această mutare la un preț rezonabil. În momentul în care am câteva prețuri vom vorbi la telefon pentru a hotărî cum acționăm.

Valiza cea mare am luat-o eu așa cum am scris mai sus. Am pus în ea multe obiecte care nu puteau fi trimise prin poștă cum ar fi fotografiile și acte + haine și câteva perechi de încălțăminte. Această valiză împreună cu cele 2 laptopuri (al doilea a fost găsit în apartament) vor fi aduse de mama.

Poșta care ar mai putea veni în departament sau la cămin va fi automat direcționată către București pe adresa părinților.

Toate conturile Irinei din universitate au fost închise, iar balanța de plăți a fost adusă la zero.

Cheile și cardul de student au fost trimise prin poștă către Sandra Brennan, secretara de la departament.

Studentii nu primesc automat o asigurare de viață (m-am interesat), deci Irina nu avea așa ceva.

Am donat departamentului un număr de cărți fotocopyate în limba română sau în engleză despre limba română și/sau aromână. Ei s-au angajat că acestea vor fi etichetate corespunzător cu numele Irinei și vor fi puse în biblioteca depart.

În bancă se mai află aprox. 1030 \$ la care nimeni nu are acces în acest moment. Părinții vor trebui să obțină o hârtie oficială, să contacteze banca și să facă un transfer interbancar.

Contul din sistemul de calcul al univ. (se pare că a existat așa ceva, dar probabil că Irina nu l-a folosit prea mult) a fost închis și tot ce era acolo (dacă era ceva) s-a pierdut.

Cred că aceasta este tot ce pot spune acum. Rămâne să vedem cum decurge procedura de trimitere a celor 9 cutii.

Liviu Ioan Stoiciu

JURNALUL POEMELOR

Joi, 19 februarie 1987

Azi împlinesc 37 de ani – ce tristete... Focșani, la bloc: Strada Bucegi Nr. 17, apartament 5, etaj 2. Sunt în zi liberă, recuperez ziua de serviciu din 2 ianuarie 1987. O zi ca oricare alta, „moartă în coteț”. Voi dormita până la plecarea lui Laurențiu, fiul, la școală, după ora 12: trezit continuu de câte ceva și adormit la loc. La ora 8:30 urlu la telefon la copiii familiei Chirițoiu, de deasupra apartamentului, care-și fac iar de cap, se liniștesc. La 9:45 îl trezesc pe Laurențiu să învețe, are mâncare lăsată pe masă. Soția e de la ora 8 plecată la serviciu (la Liceul industrial 1, la contabilitate). Pus pe picioare, beau ceai cu unt. Mătur pe holuri și în bucătărie și șterg cu buretele ud, inclusiv plintele, pervazurile și pe unde știu că rămâne neșters. Iau iar seama că Doina e tot mai săcâită, distrată, „cu gândul în altă parte, plecată”, n-o mai interesează decât soarta cărților ei, scrisul și cititul. Spun că e distrată, fiindcă de o lună de zile o tot rog să coase ciorapii și hăinăria copilului, unde e cazul, degeaba! Dă din cap evazivă și nu coase. Cos eu. Tot de o lună o rog să spele perdeaua din camera copilului, inutil: e absentă. Mă refer doar la ce e legat de copil, de care ea face atâta caz că-l iubește... Doina e disperată chiar, și mă tem că are dreptate să fie: în dimineața asta, de-a dreptul îngrozită, mi-a transmis că a visat-o pe Herta Spuhn (redactorul de carte de la Editura Albatros) născând o fetiță la Focșani! Semn rău... Ce nenorocire ar putea fi, îmi va povesti mai apoi: a fost vizitată la birou de securistul ce răspunde de Liceul 1, care zilnic aproape o salută, dar nu-i vorbește decât în doi peri. Azi, însă, securistul a venit la ea în birou și a cerut amănunte despre noua ei carte! „Ce tematică are”: de dragoste, i-a răspuns Doina. Îmi va povesti totul la ora 17, venită acasă cu inima în gât: nu e speriată de altceva decât de faptul că ar putea fi introdus „dosarul” la edituri: dacă ai „dosar la Securitate”, dacă nu ești membru PCR sau ești fiică de legionar, nu mai poți să apari cu o carte! Batem amândoi în lemn. Dacă se va introduce „dosarul” la apariția unei cărți originale, e clar, e sfârșitul pentru noi... Abia la ora 14 termin curățenia în apartament în amănunt. Îmi place curățenia, mă ajută, am impresia, să-mi organizez gândurile. Fix la ora 14 mă așez în sufragerie la biroul meu și scriu un poem!

O pată scânteietoare, rostogolită de vânt:
una

din aceea care înalță flacăra
candelei. Ca mine.

Asta sunt eu, o pată? O nemulțumire față
de ceea

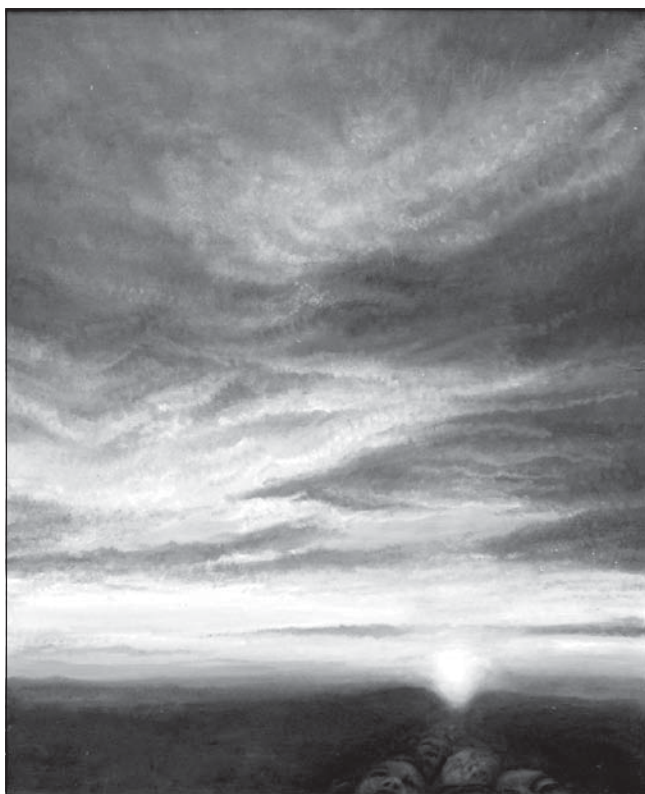
ce-mi e dat. O pată
scânteietoare. Auzi? Îți faci urechea pâlnie.

Auzi și tu un zgomot de bătăi de aripi ale
mortii: în timp
ce camarazii
noștri de închisoare, acasă la ei, sforăiau
pe
întuneric, printre
ciuperci. Culcați nefericiți și
mânioși. Printre ciuperci crescute pe
pardoseală. Aici,
unde nimeni nu

are dreptul să stăpânească decât câini și
măgari. Nici să
nu se gândească la altceva! Câini și
măgari pe
care trebuie să-i lovești cu
o nua de răchită și să strigi să se audă
până la a șaptea
casă: „Afară
cu foametea!” Să-i lovești cu mâini
vrăjmașe... Câini și măgari, așa se simte
fiecare în parte,
de fapt, oameni în toată firea. Altminteri,
roșind:
oameni lipsiți de libertate, deși nu-i ține
nimeni în lanț.
Știu că sunt trecători – și ce mai
contează? Dar
nu sunt indiferenți. În orele libere
reflectează un pic la
lucrurile
acestea: cu un ochi care privește pe
cer și

un ochi care privește pe
pământ! O
pată scânteietoare, rostogolită de vânt: o
reprezentare
în mic a forțelor naturii,
dominante...

Azi, de ziua de naștere ar trebui să fac o reevaluare
„la masa de scris” a anului care a trecut, 36-LIS (19
februarie 1986 – 18 februarie 1987)... După ce termin de

scris poemul (orele 14 - 14:45), încep să-mi fac ordine între hârtiile adunate: fac un plic de „diverse”, un plic de „critice”, un plic de „adrese”. Leg plicul Anului 36-LIS (cel mai subțire din ultimii ani!) și, separat, leg scrisorile primite din 1985, de după apariția volumului **Când memoria va reveni**, până în 1987: le depun în „dulap”, în bibliotecă, jos. Pe fundul biroului, la care scriu acum, pun poemele transcrise ale celei de-a doua jumătăți a Anului 36-LIS, iar în bibliotecă, în spațiul închis de la mijloc, pun plicul cu poemele scrise „la prima mână”... Trece timpul. La ora 17 vine Doina de la serviciu: „dc”, ne întrerupe Laurențiu, sosit de la școală, îl trimitem să cumpere pâine, terminăm ce am început, încălzim apă la aragaz. E inadmisibil, dimineată și după-amiază nu a fost nici azi apă rece (păstrăm cada plină cu apă rece, din acest motiv). Doina întârzie cu baia, Laurențiu își face tema la matematică împreună cu „Sorin”. Mă doare ochiul stâng tot mai rău. Și călcâiul piciorului drept mi se pare a fi tot mai încărcat cu puroi, abia mai calc în el, habar nu am de la ce mi se trage. Totodată, măselele... veche poveste, nu mi-au trecut durerile, să tot trăiești! Primesc de ziua de naștere telefoane de la câteva colegi de serviciu, de la Biblioteca Județeană Vrancea, de la Rodica Elefteriadis (în concediu medical din septembrie 1986, acasă acum, va veni din martie la serviciu, mă anunță fericită... ce înseamnă singurătatea, o fi având agendă cu zilele de naștere ale tuturor colegilor de serviciu?), Maria Zainea și Lucia Teodoru (care mă anunță că am primit o telegramă de felicitare de la Buzău și mă păcălește că trebuie să merg la reciclare de săptămâna viitoare... ceea ce probabil se va întâmpla într-o zi, că sunt amânat de atâția ani; dar acum nu am chef să plec). Plus Alina Gavrilă, nepoțica (din partea sorei mele Ita Fânica), în numele tatălui și mamei ei... În rest, pagubă în ciuperici:

nici un scriitor local nu are habar de ziua mea de naștere! Nu va fi normal să răspund la fel, prin tăcere? Păcat că e atmosfera asta de scârbă între cei ce nu se numără nici pe degetele de la o mână, din Focșani, în literatura română! Nu mai pomenesc de cei din țară: doar Aurel Dumitrașcu a ținut minte! Dragul de el... O surpriză: Laurențiu, fiul (la nici 12 ani), ține să-mi dăruiască din banii lui (îi dăm zilnic bani, să-și cumpere ce dorește) pe diferite cadouri speciale, plus creioane, pix, săpun fin și pastă de ras, pastă de dinți, alese de el, cele mai scumpe, sau... autografele unor steliști (fotbaliști bucureșteni, afacere de 10 lei, el știe cum a pus-o la cale)... Mă vor săruta și copilul și soția la „masa festivă, modestă, de ziua mea de naștere” (friptură de pui și „limbi de pisică”, drajeuri de ciocolată). Doina îmi dă cadou pulovărul „en coeur” împletit de ea, maro. La televizor, Jean Gabin, profil. Cină, la 22:30. Continui să citesc din cărți de istorie și geografie (viața de fiecare zi din Grecia antică și fenomenul carstic). După 12 noaptea se culcă Laurențiu, îl dau cu Bioxiteracor iar pe buza crăpată. Mă reasez apoi la biroul meu din sufragerie și scriu aici. Afară, același început de primăvară, la 4 grade Celsius. Mă culc după ora 1, golit.

Așadar, special de ziua de naștere am scris un poem de la orele 14 la 14.45 – un poem neliniștit, scris de la sine, neforțat, primul poem al Anului 37-LIS! Poem scris înainte de a hotărî un plan de bătaie în sensul creației... Ce voi mai scrie anul acesta, de la 19 februarie 1987 la 18 februarie 1988? Voi mai scrie, oare? Fără să vreau descopăr în hârtiile mele, în care am făcut azi ordine, o consemnare pe o filă: „an fatidic 1988”! Consemnare făcută după niște calcule luate nu știu de unde: alt an fatidic, de cumpănă, fiind anul 1969, pe bună dreptate, atunci era gata să omor nevinovați sau să mă sinucid din greșeală, la poarta unității militare din Bârlad, pe înserate, unde intrasem de gardă (eram caporal la radiotelegrafie) și nu putusem să stăpânesc automatul, la încărcarea lui, la un moment dat gloanțele de război au plecat pe țevă fără voia mea, gloanțe care au trecut prin masă și s-au îngropat în dușumea, norocul meu că s-a blocat automatul, totul având să fie mușamalizat de micii șefi de frica marilor șefi (automatul a fost însă retras din uz, era defect)... Mai bine nu descopeream foaia asta: 1988 va fi deci sfârșitul? Înțeleg, deci, că în 1988 voi fi băgat în pușcărie politică, în cel mai bun caz, Doamne ferește, dacă nu voi avea parte de un accident fatal provocat de aceeași Securitate sau voi fi divorțat de Doina și pus la stâlpul infamiei ca golan fără căpătâi... Să public o carte în 1988 nici nu mă gândesc, se pare că s-a încheiat „cariera mea de poet” o dată cu volumul **Când memoria va reveni** (care spune totul din titlu) și că o altă carte (fie ea și de proză) nu voi mai putea să public! Anul 1988: încă un an de agonie... Cum să fac să profit de el? *Am scris azi un poem...* Cine știe dacă voi mai scrie vreodată vreun rând de proză (dar eu culeg „material documentar”). Ce va mai fi, Dumnezeuule mare, cu mine? Tare nu mă mai văd bine! Trebuie să mă învăț cu gândul că viața mea se va schimba esențial, dramatic: o simt de anul ăsta, e ceva care mă împinge în râpă cu orice preț – e ceva necunoscut din mine? E ceva necunoscut din afară?

TEMĂ LA CONȘTIINȚĂ

„Uneori, în eroare, în înțelegerea erorii rezidă mai mult adevăr decât într-o sută de maxime”.

N. Breban, *Vinovați fără vină*

Cartea lui Nicolae Breban, având ca subtitlu *Vinovăția românească*, eseu inteligent despre inocență și vină, e de revăzut. Cu experiența existenței într-o orânduire fără dialectică și fără opoziție, dar și a schimbării – cu risc – a meridianului, N. Breban e obsedat de marile întrebări privind culpa colectivă și individuală; se teme de generalități și de generalizări și are dreptate. Adevărul, cum s-a tot observat, nu vrea să fie nici pur, nici simplu; e victimă de lux (umblă cu capul spart), el însuși vinovat fără vină. Iar șirul nevinovaților fără vină este enorm. Ca Alice Voinescu, „epurată” din Catedra de Istoria literaturii dramatice a Conservatorului, prin ordinul lui Ion Pas, Ministrul Artelor. Arestată în aprilie '51 pentru că participase la o conferință a lui Petru Manoliu. Expediată 12 luni la Ghencea, în colonie de muncă, apoi în DO, lângă Tg. Frumos. Avea 68 de ani și tensiune 26. Memoriul trimis lui Iosif Chișinevski a fost remis lui Nicolschii (da, cu doi !) și torționarul a răspuns: „Consider că s'a procedat just anulându-i se pensia”. Am ales acest caz pentru că eminenta profesoară n-a fost defel implicată politic; vina (fără vină) i-a fost impusă de un regim opresiv, așa cum rudele condamnaților politici erau și ele internate în lagăre, *Faustrecht*, Dreptul Pumnului, fiind mai tare decât Justiția.

În *Jurnalul fericirii*, N. Steinhardt scrie despre *demența arestărilor*: lotul celor care jucau bridge, lotul Patriarhiei, lotul ascultătorilor de Vocea Americii, lotul spiritiștilor, lotul filatelieștilor (pe unul dintre timbrele schimbate de colecționari, se afla – grozăvie! – chipul mareșalului Antonescu). S-a murit în pușcărie pentru un titlu interzis, pentru un comentariu negativ despre un film sovietic, la coada pentru pâine (neagră). În *Labirintul exilului*, Aura Christi menționează că mătușa ei, Anastasia Jușkov, a făcut Siberie, sub Stalin, pentru o carte românească. Alt fapt autentic, intrat într-un roman al meu: un țăran a fost aruncat în temniță pentru că i s-au găsit la percheziție cărți prohibite. Erau ale fiului său, mort pe front. Țăranul era analfabet, a învățat să citească în pușcărie.

Douăzeci și cinci de ani muncă silnică a primit Dinu Pillat (și) pentru romanul *Așteptând ceasul de apoi*, manuscris dispărut. Colega de institut, Cornelia Ștefănescu, a fost arestată pentru că îi păstra ascuns un exemplar din dactilogramă, pierdut și el. Iată de ce adevărul trebuie spus nu din când în când sau când și când. Rememorarea epocii comuniste, în cât mai multe cărți, e hiperutilă pentru a înțelege ce pare unora de neînțeles, iar altora – povești de demult, complet inactuale. Altfel, „va exista numai ce vor ei”, cum avertizează Petru Cimpoeșu în *Christina Domestica și Vânătorii de suflete*.

Am strigat cu disperare, în Piața Universității, la „golani”:

„Vinovații fără vină vor să se facă lumină”.

Nu s-a făcut. Au avut parte, la noi, torționarii de declasare socială? Niet. Vinovăția lor a fost clasificată. S-a creat chiar o *psihologie a resentimentului*. Nu față de vinovat, ci față de victimă, care trebuie să fie *iertătoare din inimă* ca Marcu Ascetul. Dacă nu poate fi, dă dovadă de slăbiciune morală sau de intoleranță. Or, cu intoleranța nu-i de glumit. E incorect politic să fii intolerant, să ceri pedeapsă pe măsura crimei și nu iertare pentru crimă.

Oana Orlea, în *Les années volées*, Paris, Seuil, 1992, scrie că medicul unei închisori prin care a trecut, Kahane, aviza suplimentele de tortură. Întrebat dacă insul mai rezistă, dădea aviz bestiiilor să continue: „Da, desigur, însă cu puțină atenție”. Și bătăile la tălpi, bătăile pe rană, bătăile în cap, bătăile în ochiul scos continuau. Dar ce mai contează Patimile, după Pitești, Jilava, Aiud, Gherla, Canal, unde cei *demascați* mureau în chinuri?

Istoria României a ajuns, în liceu, dexteritate, ca lucrul manual. Noi trebuie să ne cultivăm pacea sufletească într-o Românie *desmemoriada* și să ne ocupăm de îngerologie, întorcând spre călău și celălalt obraz, deși vinovățiile lor sunt imprescriptibile. Resentimentul pare inuman. Dement chiar. Ura, la fel. Întunecă suflet și minte. Așa o fi, dar ura asta e în primul rând tragică. În formularea eseistului Breban, „farsa socială ca formă a tragicului”.

Cu vocea-i de pe altă lume, de dincolo, Pacepa acuză, periodic, crimele comunismului, ca și cum n-ar fi luat parte la ele, iar Pleșiță face haz, la televizor, pe seama loviturilor date lui Paul Goma. Cei care au încurajat și slujit la greu paranoia dictatorului își caută alibiuri, tot la televizor, pe seama „eramaibinelui” ceușesc.

Eu, una, nu-l pot judeca blând și cumpătat pe torționar. Nu mă pot ruga pentru „fratele Alexandru” ciomăgarul, care bătea deținutul dacă se uita spre fereastră, chiar când fereastra era oblonită, pentru „fratele Alexandru” gardianul, care uda încă și încă noroiul de fecale de pe podeaua beciului, pentru „fratele Alexandru” care-și turna colegul de celulă pe motiv că ținea ascuns sub saltea un fascicul din Biblie. Nici nu cred că heriniile funcționează ca-n antichitate. În transmodernitatea noastră, li s-au tocit ghearele și ciocurile. Nu cred că i-au sfâșiat conștiința lui Nicolschy.

Ni se spune, consolator, că Dumnezeu mai iartă, Conștiința nu. Dar avea Nicolschy conștiința încărcată când le-a trântit ușa-n nas reporterilor, grăbit să-și facă bagajele spre Ungaria, să ceară azil politic?

Marii vinovați nu se arată, postsocialist, dispuși să-și facă procese de conștiință, să se mărturisească, să-și ceară iertare, să se autolustreze. Cel mult, justifică vina (nu personală, ci colectivă!).

Cu sloganul liberal, *Alungați lupii!* sunt în acord. Mai ales că lupilor tare le place s-o facă pe mieii Domnului, să joace rol de agnus Dei și să intoneze tropare. Citez din *Vinovați fără vină*:

„A da vina pe alții este folositor, uneori, pentru a-ți păstra

încrederea în tine – și, uneori, e chiar adevărat! – dar, *à la longue*, ne împinge nu numai într-o profundă și labirintică eroare, dar ne strică puterea de a judeca, de a percepe realitatea”.

Scuze-s destule: contextul socio-politic alterând individul, ukazul sovietic, ideologizarea ca fatalism, doctrina comunistă ca utopie aplicată, nedreptățile istoriei etc. Numai că autorii de texte oficiale erau și un fel de autori de acte oficiale. Un exemplu? Articolul lui Radu Popescu, din „Gazeta literară” de septembrie '57, contra lui Cioran, unde Cioran era numit *pitecantrop, hotentot tatuat cu formule universitare, Don Juan pentru bucătării și bucătărese*. Acest articol a fost folosit *în anchetă* ca argument imbatabil contra acuzatului, iar Radu Popescu a depus la proces ca martor al acuzării.

Compromisurile (marile) și adaptările (micile) la *ancien régime* sunt puse-n aceeași oală. „Toți am fost vinovați”, se tot aude dinspre beneficiarii regimului roșu, dinspre cei cărora le convine să pună problema în termeni colectivi. „Vinovați mai mult sau mai puțin”. Ei, aici e aici! Mai mult sau mai puțin. Unul a fost în postura de a decide, altul – de a se conforma deciziei. Sau nu, în rare cazuri! Poziția de dominare și de control nu-i totuna cu poziția de dominat și de controlat. Iar acest amestec al victimelor reale cu foștii aparatcici trecuți în rândul doi de Ceaușescu l-a surprins bine N. Breban: e vorba de cei care acuză, după vechi șabloane cominterniste, cu *gâttejul încă răgușit* de ordinele urlate.

Expus la zidul infamiei pentru colaboraționism cu Securitatea este Ion Caraion. Nu cel care l-a împins la asta, nu cel care l-a lovit cu bara de fier în piept, nu cel care l-a condamnat la moarte. „Avem, spunea Octavian Paler, nefericita capacitate de a pune un grătar cu mititei pe orice Golgotă”. Lui Paler, disident PCR autentic (redactor-șef la România Liberă din 70 până în august 87, deputat MAN între 80-84), unul dintre puținii care și-au făcut probleme de conștiință pentru cedări (*Dixi et salvavi animam meam*) și s-a recunoscut a fi fost „martor speriat și tăcut” al sistemului, ei bine, lui Paler i-a arătat drumul spre Canossa (variante post-comunistă pentru critică și autocritică) un ștefangheorghist. Ne îndemna, anțăț, nu spre Mormântul Sfânt, ci spre mausoleul lui Lenin. Iar autorul *Polemilor cordiale*, calomniat și insult, și-a demonstrat mereu adevărul până-n moarte.

În interviul-testament cu Paler, Daniel Cristea-Enache întreba cine să fie *judecătorii epocilor trecute*?

Tinerii? Nu că n-au trăit traiul de „lagăr” socialist. Bătrânii? Nu că n-ar putea fi obiectivi, imparțiali, că ar face pladoarie *pro domo*, cum i s-a reproșat lui Paler însuși. Conaționali? Nu, că n-au protestat, n-au reacționat, deci sunt acuzabili ca pasivi. Străinii? Nu, că n-au mâncat salam cu soia. Așa, ca să ajungem să spunem ca Regele Lear: „eu cred că nu-i nimeni, nu-i nimeni vinovat”. De vină e – global – comunismul recent împușcat și îngropat. Așadar, cine să fie judecătorii? Răspund: să fie cei umiliți de temniță, nu și zdrobiți de ea; cei umiliți, dar nu învinși de orînduirea roșie.

În democrația noastră second hand, în *libertatea la mîna a doua* (mulțumesc, Nicolae Breban!), și culpabilizarea se face pe alese. Vina e, la noi, ca și minciuna: prin omisiune, prin diversiune, prin distorsiune. Activiștii PCR activi (și nu-i tautologie!) care ne dirijau gândirea, ne păzeau să nu ieșim din rînd(uri), se ocupau cu „repartizarea judicioasă a cadrelor”, adică ne debarcau sau ne avansau după criteriile lor străambe,

după pohta ce-o pohteau, sunt invitați în emisiuni TV, ca surse de autoritate și de prestigiu și-și șlefuiesc biografiile ca pe lentile.

Sursele de confuzie sunt multiple. *Memoriile unui dac ambițios*, așa se intitulează o recenzie la re-memorările lui Petru Groza. După relatarea lui Pamfil Șeicaru, singurul gazetar condamnat la moarte în contumacie de Tribunalul Poporului, cinicul Groza, internat o lună în lagărul de la Tg. Jiu pentru trădare de țară, s-a apărat:

„Cum mă acuzați de vânzare, când toată viața n-am făcut altceva decât să cumpăr?”

Mai ales conștiințe, ca șef de guvern.

Mihai Șora crede că *procesul* (24/26 februarie 60) lotului Noica a fost „opera” lui Leonte Răutu; ca și „demascarea” din Aula Facultății de drept contra Miliției Petrașcu, soților Marius Nasta etc. Scenariul și regia: Răutu. Imediat după sentința dată în 28 februarie, „Scînteia” îl omagia la 50 de ani. Zbirul ideologic absolut primise ca mărtisor ordinul Steaua RPR. Iar noi, postsocialist, îl ocărâm pe Noica, îi judecăm „structura stalinistă”. Leonte Răutu doarme-n pace („Trăiască lupta pentru pace!”) lângă Ana Pauker, re-brandizată în Scufița-Roșie inocentă, mîncată de lupul Dej; lângă Iosif Chișinevshi, luptătorul cu „ghiarii și cu dințile” contra marilor nume ale culturii românești. În pătucul lor și-au dat duhul și Răutu, și Nicolsky, dinostalinozaurii carnivori.

Adriana Georgescu, șefa de cabinet a prim-ministrului Rădescu, a fost torturată de acest Nicolschi, sau cum i s-o fi scriind numele, cu y ori nu, mască onomastică pentru Boris Grünberg. În procesul de la Berna (unde Ambasada României i-a dat în judecată pe „torționarii anticomuniști”), Adriana Georgescu și-a scos în fața judecătorului (care o ironiza că arată bine după schingiuirea la care a supus-o Securitatea) placa dentară. A dovedit că nu mai avea un dinte. Ca profetolog și-a dat duhul și Brucan, complet deculpabilizat pentru că a știut să-și cumpere indulgențe și de la Rusia și de la America.

„Fraților, avertiza nea Petrache Țuțea, licheaua nu evoluează”. Alți vechi stalinisti își mănâncă în liniște indemnizațiile de merit, re-compunînd jurnale cu „efect de real” ca să se auto-eroizeze.

Și pentru că noi preferăm monologul (ca să ne minimalizăm greșelile proprii, dar și ca să le scoatem în evidență pe-ale celorlalți), eseul-eveniment, *Vinovați fără vină*, a rămas fără ecoul pe care ar fi trebuit să-l aibă. Însuși autorul lui s-a îndoit de impactul cu mediul intelectual-literar, știind bine de ce. Și câte n-ar fi de discutat (și de clarificat) pe temele propuse de N. Breban, mereu actuale ca: transferul de la vina de origine, de rasă la vina de clasă, de la grupul de vinovați din conducerea statului totalitar la vina colectivă de a nu reacționa la frig, foame, întuneric; „teatrul victimizării românești”, altfel spus, al autovictimizării etnice.

Romancierul de talie înaltă „descrie” vinovăția ca „obiect așezat în spațiu”, nu în vid. O face cu condeiul de *prozator al descrierii*, îndemnându-ne să deosebim *binele* din *rău* și *răul* din bine. Ce-i repugnă e insul care se crede exemplar intelectual și moral, lins-prelins și absolvit de orice vină. Ca actorul Rebengiuc, oferind hârtie igienică pentru o gură mai curată. Iar soluția o dă Nicolae Breban ferm (și-l citez *tel quel*, fără alt comentariu): asumarea „vinei trecutului”. Cu riscul ca această asumare „să «conțină» eventual *mai multă vină* (sublinierea îi aparține lui N. Breban) decât mai puțină!”.

PRO SAECULUM – 50 DE NUMERE

LUCIAN BÂGIU (Sebeș-Alba)

Cu permisiunea redacției voi oferi ca răspuns cumulat (și pe deplin edificator) al celor trei întrebări adresate o scurtă rememorare a istoriei mele ca „unul dintre cei mai prestigioși colaboratori” ai revistei (epitet flatant care măgulește orgoliul oricărui condeier, chiar dacă adeseori este relativ). Totul se datorează unei bune prietene și minunate ființe pe nume Lucia Dărămuș, pe care o cunoscusem nu de multă vreme din pură întâmplare prin intermediul rețelei yahoomail (și în bună măsură yahoomessenger a rămas „toposul” întâlnirilor noastre intelectuale). Lucia m-a anunțat cu seriozitatea sa caracteristic ludică despre intenția de a mă publica frecvent în paginile unei reviste din Focșani („de un indubitabil prestigiu național”) al cărei redactor era ea în Cluj-Napoca. Derutat i-am trimis în timp o bibliotecă de articole, unele rătăcite, altele publicate de două ori, urmărind cu amuzament și curiozitate care dintre acestea aveau să vadă (sau nu) lumina tiparului și în ce ordine (perfect browniană).

Este oportun să numesc aici „debutul” cu *Bogoiu, maestrul de ceremonie sau falsul personaj secundar al dramaturgiei lui Mihail Sebastian* (Anul V, nr. 3 (25), aprilie 2006, pp. 38-43), pe care îl citeam cu încântare, narcisic, în cadrul Festivalului Lucian Blaga de la Cluj-Napoca din luna mai (odată studiul apărut într-un volum colectiv, Ștefan Oprea avea să consemneze în „Dacia literară” din ianuarie 2008 că „polemizez” cu Mircea Tomuș în privința grilei de interpretare a personajului. Oare aceasta să fi o determinat pe Lucia să republice neschimbat articolul?... Și pe Mircea Tomuș să îmi ofere, alături de *magna cum laude* la doctorat, și o „deosebită” considerație adiacentă?...). O soartă mai puțin spectaculoasă a avut-o un studiu comparativ dedicat traducerilor succesive, urmând *Septuaginta*, în cultură română, ale *Cântării Cântărilor*, *Cărții lui Iov* și *Ecclesiastului*, muncă intelectuală care a entuziasmat ca o revelație redacția revistei „Dacia Literară”, studiu pe care însă l-am retras de la amintita revistă (oare m-o fi iertat vreodată Călin Ciobotari?), fiind dorit ardent de Lucia Dărămuș care, candid, a rătăcit articolul undeva în podul casei unde își exilase vechiul computer (eu am iertat-o imediat...).

Însă poate cea mai caldă amintire o datorez unei proze, *Salată boeuf cu universitari închipuiți* (fragment de roman, cap. I: *Ingredientele*, Anul V, nr. 7-8 (29-30), septembrie-octombrie 2006, pp. 76-81). Ulterior apariției acesteia șeful meu de Catedră a aflat, finalmente, despre existența revistei precum și a îndeletnicirilor mele extracurriculare și, după o discuție (neprofesională) cu subsemnatul, s-a arătat teribil de doritor să devină la

rându-i colaborator. Între timp „universitarii închipuiți” au devenit însă roman un publicat de Cartea Românească, eveniment oarecum senzațional pentru un asistent domiciliat în micuțul burg transilvan Múhlbach (a se citi Sebeș, jud. Alba) și care a avut loc în bună măsură întrucât un necunoscut (mie, pe atunci) numit Felix Nicolau pare-se că citise și el cu atenție „ProSaeculum” și ca urmare a consemnat în presă (*Măști bârfe și tristeți universitare*, recenzie la Javier Marias, *Romanului Oxfordului*, în „Luceafărul”, 2007) cum că aș fi reprezentantul romanului universitar pe meleaguri valahe (într-o galerie universală locuită de David Lodge sau Martin Walser). Cumulând reacțiile (verbale sau mut încruntate) ale colegilor universitari (neînchipuiți) precum și cele (scriptice) ale unui critic universitar „de la centru”, am urmat temerile primilor și îndemnul entuziast al lui Felix spre a înainta manuscrisul colosului editorial („elitist”...) numit Cartea Românească (Lucia mi-a spus că Alexandru Deșliu, pe care vremurile nu au avut răbdare să îl cunosc personal, a râs cu poftă citind, la rându-i, capitolele de roman...). Restul e istorie, dar dacă nu ar fi existat „ProSaeculum”, multe din acestea ar fi rămas doar închipuiri...

Ce ar mai fi de spus? Poate faptul că urmărind revista presei (pe internet) nu o dată m-am regăsit pomenit, în cele mai diverse colțuri ale țării, ca autor al unor studii apărute în... „ProSaeculum”, unde numărul colaborărilor a ajuns să îl egaleze, în doar doi ani, pe cel de la revista științifică a Catedrei (acreditată CNCSIS, categoria C, cu apariție sporadică...) unde profesez de șase ani... Prin urmare iată-mă parte a unei familii, fiecare rătăciți în propria noastră lume, dar cu toții mereu așezați cuminti între aceleași coperti a căror estetică vizuală impecabilă e fără greș egalată de estetica de conținut a paginilor. La mulți ani, ProSaeculum, întru numărul 100, după care urmează un nou început!...

25 mai 2008,

Múhlbach, Transilvania

VLAD ZBÂRCIOG (Chișinău)

Cred cu toată certitudinea că n-a fost deloc simplu pe atunci, la începuturi (iulie 2002), să fie gândită revista care, din inițiativa și cu eforturile susținute ale domnului Alexandru Deșliu, a devenit, pe parcurs de ani, o publicație serioasă, depășind cadrul unei tipărituri locale. Zic acestea, fiindcă PRO-SAECULUM a făcut loc în paginile ei nu numai scriitorilor din Țara Vrancei, dar a „absorbit” condeie valoroase din mai multe zone ale țării, inclusiv din spațiul basarabean și bucovinean.

Sentimentul provocat de apariția numărului cincizeci al revistei este pentru mine deosebit. În primul rând, fiindcă PRO-SAECULUM este revista care mi-a publicat câteva eseuri și portrete literare despre scriitori de pe ambele maluri ale Prutului. În al doilea rând, port un sentiment aparte pentru inteligența, modestia, valoarea umană și literară a inițiatorului acestei reviste, Alexandru Deșliu. Am avut prilejul să-l vizitez, împreună cu domnul academician Mihai Cimpoi, în ultimele săptămâni ale vieții sale. Ne deplasam la Buzău, la un festival de epigramă, și am intrat și pe la domnia sa. Grav bolnav fiind, s-a bucurat de vizita noastră, am discutat despre revistă, despre alte probleme literare. Ne-a înmânat atunci cu generozitate corespondența lui Alexandru Donici, pe care o obținuse de la niște persoane cunoscute. Mulțumindu-i pentru gestu-i prietenesc, l-am încredințat că scrisorile, care sunt extrem de valoroase pentru completarea biografiei literare a clasicului scriitor moldovean, au nimerit pe mâini bune și, ajungând în Fondurile de bază ale Muzeului Literaturii Române „M. Kogălniceanu” din Chișinău, vor fi publicate, comentate, devenind cunoscute oamenilor de litere, cercetătorilor literari...

PRO-SAECULUM întrunește toate exigențele unei reviste de elită. Autorii ei, personalități de seamă din spațiul literar românesc, cultivă un spirit de solidaritate, sentiment care unește, consolidează, înalță, ne face mai puternici, mai generoși. Aspectul poligrafic, dar mai ales bogata și variata materie literară impune, în formatul încetățenit deja, un model original de revistă, care trebuie, după părerea mai multor scriitori, păstrat și pentru mai departe. Proza, poezia, critica literară, opiniile culturale, dialogurile... oferă revistei prestigiu, calitate, situând-o alături de revistele de succes, cum ar fi *Vatra*, *Convorbiri literare*, *Poesis*, *Steaua*, *Oglinda literară* și altele.

Consider echipa de colaboratori în frunte cu Mircea Dinutz capabilă să asigure revistei și de acum înainte o structură stabilă, un nivel artistic și estetic pe potrivă cititorului cultivat.

Urez revistei și colaboratorilor ei mulți ani înainte, multe numere tot atât de consistente, încât să polarizeze în continuare energii și talente literare.

La mulți ani!

14 iulie 2008
Chișinău

DUMITRU MATALĂ (București)

Cerințe pentru mai târziu

Când, în urmă cu vreo trei ani, mi-a dat un telefon ca să-mi solicite colaborarea, Alexandru Deșliu m-a și întrebat, între altele, dacă îi cunoșteam revista. Bineînțeles, o văzusem și până atunci, pe standuri sau pe la chioșcuri, o și răsfoisem uneori, cu plăcere, cu interes. Îmi plăceau nu numai albul ei pur, de pe coperte, și nu numai formatul ei, de bibliotecă, ci și paginile din interior, unde găseam adeseori nume de mare greutate și pentru mine. Dar asta nu înseamnă că o cunoșteam! Așa că, tot atunci, Alexandru Deșliu mi-a promis: „O să vă trimit câteva numere, ca să o cunoașteți și pe dinăuntru”. Și mi-a trimis, într-adevăr, adică s-a ținut de promisiune tot așa cum, abia mai târziu aveam să-mi dau seama, își

respecta de obicei promisiunile, ca pe un angajament.

Așa se face că am început colaborarea la 2Pro Saeculum” odată cu numărul din ianuarie 2005, prin urmare de la numărul ei 15 din cele 50 pe care le sărbătorește acum. Un calcul elementar ar da la iveală că am semnat în revistă vreme de cel puțin 30 de numere din aceleași 50 – numai că nu numai despre calcule de felul acesta vreau să vorbesc astăzi. Mult mai important este că acum abia pot afirma că revista îmi este cu adevărat cunoscută, *pe dinlăuntru ei*. Pot invoca numeroase titluri și teme, de debateri – de articole – de studii, care probează prin simpla lor enunțare ținuta la care s-a păstrat în permanență revista. Pot aduce în instanță tot atâtea nume, de rezonanță – de prestigiu – de greutate, care i-au menținut mereu ridicată ștacheta, la înălțimea ce-i fusese gândită de la cele dintâi numere. Nume – și titluri – și teme ce situează revista, definitiv, alături de publicațiile de frunte ale țării. Singurul meu regret este acela că nu le mai pot enumera într-o convorbire, fie și telefonică, cu cel care a fondat-o.

Că, pe de altă parte, mai sunt, iarăși, destule de făcut, este și lucrul acesta foarte adevărat. Însă, cu siguranță, tot atâtea vor fi, dacă nu cumva și mai multe, și când își va sărbători alte 50 de apariții. Oricâte sfaturi și recomandări, oricât ar fi de bine intenționate, nu pot acoperi cerințele de lungă durată, cele pe care le pretinde neîncetat lupta pentru supraviețuire. Fie-mi permis, în modesta mea calitate de colaborator credincios, să le punctez aici, fără să insist asupra lor: – o ritmicitate neabătută, lunară, singura capabilă să păstreze neîntrerupt atenția cititorilor; – o consolidare tot așa, număr de număr, a celor trei tronsoane ce-i marchează și acum activitatea: literatura, filosofia, istoria; – menținerea la cât mai mare distanță, neapărat întotdeauna, de mizeria pe care o botezăm, cu prea multă pudoare, politică. „Pro Saeculum” a izbutit să le facă față și până acum, într-o măsură mai mare sau mai mică. Dacă o va face și de acum încolo, pot avansa, la rândul meu, o promisiune la care mai mult ca sigur ar subscrie și Alexandru Deșliu: supraviețuirea nu numai pentru viitoarele 50 de numere, ci și pentru viitorii 50 de ani.

CORNEL GALBEN (Bacău)

1. Sunt, de exact patru decenii, un devorator de reviste. Deși azi e tot mai greu să ții pasul cu ritmul apariției zecilor de publicații ivite în sate și orașe, mă bucur ori de câte ori descopăr una nouă. Așa s-a întâmplat și cu **Saeculum**, devenită între timp o revistă cu un timbru distinct, ce se detașează net de celelalte surate vrâncene și nu numai. Prin strădania regretatului Alexandru Deșliu și, de la dispariția sa, prin sârguința doamnei Nina Deșliu, **Pro Saeculum** a crescut sub toate aspectele de la număr la număr, atingând acum pragul unei cifre greu de imaginat în această interminabilă epocă de tranziție. Personal, sumarul ei mă satisface de fiecare dată și nu neapărat pentru că, din când în când, în cuprinsul lui sunt incluse și textele mele. Sunt încântat mai ales de dialoguri și îmi place echilibrul găsit în promovarea scriitorilor din toate generațiile.

2. Fiind o revistă de *cultură, literatură și artă*, resimt absența cronicii teatrale, muzicale și de film, precum și existența unei rubrici permanente de revista presei. Sunt, apoi, artiști plastici valoroși la Focșani, care ar putea ilustra cu operele lor paginile revistei și despre creația cărora s-ar putea scrie. Aproape inexistent e dialogul cu tinerele talente și poate gășirea unui poștaş dispus să-și sacrifice timpul ar fi binevenită.

3. Diversificarea în continuare a tematicii, atragerea unor colaboratori din diaspora, gășirea unei proporții echilibrate între proză, poezie și eseu, neocolirea polemicii, promovarea valorilor autentice. Felicitându-vă pentru cele 50 de numere, nu pot decât să vă doresc să atingeți de încă 50 de ori pe atâtea!

ECATERINA ȚARĂLUNGĂ (București)

„Pro Saeculum” este o revistă excelentă, care se ocupă de cultură și, mai ales, de cultura scrisă a României contemporane. Îi doresc să descopere talente noi, să se extindă prin secțiuni permanente la toate domeniile creației, să se compare, mereu și mereu, nu doar cu presa de cultură (românească ori nu), ci cu orice fel de creație majoră de oriunde și de oricând, pentru a păstra standardele înalte pe care le merită nu doar județul Vrancea, zona de hotar și spațiu de sinteză pentru provinciile românești, ci și cititorii revistei. Nucleului de colaboratori vrânceni ai revistei îi doresc să formeze o filială a Uniunii Scriitorilor care să poată atrage mereu condeie noi, fiindcă nu există generații fără visători, iar acesta e motorul cel mai de seama al creației.

GHEORGHE STROE (Teleorman)

1. Nu știu cum arăta „Saeculum” / „Pro Saeculum” la începuturile sale, ca să pot vorbi de o evoluție, deci voi crede pur și simplu că „a crescut, ca voinicul din poveste, de la număr la număr”. Când am luat cunoștință de revistă, lucrurile se așezaseră, așa că pot aprecia înainte de toate constanța la care a ajuns, ceea ce pentru realizatorii ei este extraordinar. M-a impresionat și încă mă impresionează ambiția realizatorilor săi, redactori și colaboratori, de a face o revistă națională, și o spun fără nici o exagerare, deși apare în provincie, însă nu la Iași sau la Cluj, ci la Focșani, nici centru universitar consacrat, nici centru cultural cu vechime.

2. Revista, așa cum este acum, cred că a atins acea stabilitate la care ajunge o revistă la maturitate. În situația aceasta, calitatea de la un număr la altul este dată de calitatea textelor tipărite. Se înțelege că o revistă mereu egală cu ea însăși este o imposibilitate.

3. Circulație. Cunoscută, revista impune respect, are toate datele pentru aceasta: colaboratori de calitate, ținută grafică. Dar asta e o problemă a tuturor revistelor literare din România. Așadar, *pentru a crește prestigiul revistei*, trebuie să continuați, în pofida tuturor greutăților cu care vă confrunțați.

Colegial și văratic,

LUCIAN VASILIU

și echipa „Dacia literară” IAȘI

1. Remarcabile îmi par: ținuta grafică, respectarea ritmului de apariție, sobrietatea discursului cultural, diversitatea semnăturilor și a opiniilor, amprenta specificului local în context național...

2. Ar fi de menționat chestiuni care privesc, în general, presa noastră (serioasă) de astăzi: difuzarea, mediatizarea, (in)consistența drepturilor de autor, dezinteresul (mai mult sau mai puțin mascat sau „justificat” al publicului cititor, al școlilor, al autorităților)...

3. Să vă păstrați idealismul, robustetea, „pașoptismul” evropenesc.

Mulți ani, adăugiri (iar nu scăderi), sănătate și inspirație!

8 iulie 2008,
Iași

ION HANGIU (BUCUREȘTI)

Către redacția revistei „Pro Saeculum”
Doamnei Nina Deșliu

Am primit ultimul număr al revistei fondate de regretatul Alexandru Deșliu și scrisoarea la care răspund următoarele:

1. Am apreciat din primul moment înființarea, la Focșani, a revistei „Pro Saeculum”, care, prin strădania colectivului de redacție și în special a Doamnei Nina Deșliu, a ajuns la jubileul de 50 de numere. Dovada aprecierii mele o constituie faptul că, în ediția a III-a a *Dicționarului presei literare românești* din 2004, revista, „Saeculum” a fost introdusă pe baza exemplarelor trimise de fondator (Alexandru Deșliu). Am primit toate numerele de la 1 până la 49. Întrucât, în colecțiile Bibliotecii Academiei, nu au existat exemplare, le-am predat până la ultimul număr, după lectura lor.

Sper ca generațiile viitoare să aibă posibilitatea să cerceteze această interesantă revistă, care supraviețuiește fondatorului datorită eforturilor redacției și a sponsorilor. Este una dintre revistele de prestigiu apărute, cu regularitate, în ultimul deceniu.

2. Puncte slabe au aproape toate revistele actuale, care nu folosesc îndeajuns tradițiile locale. Revista „Pro Saeculum” face o excepție. Din ultimul număr am aflat despre trei reviste înființate de Isac Peltz; una inclusă în *Dicționar (Zodiac, 1930, 1931)* și încă două, pe care le-am inclus în *Presa românească de la începuturi până în prezent. Dicționar cronologic (1790-2007)*, în patru volume, care sper să apară până la sfârșitul acestui an.

3. Pentru a crește prestigiul revistei este necesar să continuați eforturile anterioare și să vă gândiți la noi teme ce ar interesa cititorii.

4. Vă doresc, din toată inima, succese depline, care să-l mulțumească pe cel plecat în ceruri și pe noi cei rămași să ne îndeplinim datoria față de generațiile viitoare.

Cu deosebită stimă și considerație!

Un Gând pios pentru cel ce a fost Alexandru Deșliu.

„CÂND MOR PĂRINȚII, FACI PRIMA REPETIȚIE GENERALĂ A PROPRIEI TALE MORȚI”

Interviu realizat de Dumitru Brad

Dumi Brad: Cum e omul fără părinți? Care, ai tăi părinți, s-au petrecut la Domnul după 90 de ani fiecare...

Vasile Andru: Când mor părinții, faci prima repetiție generală a propriei tale morți. Până atunci, moartea este o realitate impersonală, este ceva ce se petrece altora. Prima dată când resimți moartea ca pe ceva personal, ca pe o repetiție a propriei morți, este la petrecerea părinților. Este o repetiție teribilă, este neant palpabil.

Cum mutarea lor la Domnul s-a petrecut târziu, după o viață nonagenară (tatăl avea spre 94 de ani, mama spre 90 de ani) stingerea lor a fost și o mirare la taina longevității. Mirarea că ei, care parcă știau un secret al păstrării vieții în trup, totuși s-au dus. Când un om moare la 50 de ani, se spune: „I-a venit vremea”. Când altul moare la 90 de ani, se spune: „Putea să mai trăiască!”

Și tot atunci, lângă părinții ca sursă a ființei tale, conștientizând că ei sunt sursă a ființei tale, ai o ultimă învățătură despre continuitatea viului peste limitele trupului trecător. Primești ultima învățătură despre relativitatea sfârșitului. Conștiința lor se continuă în tine. Nici nu știm, de altfel, dacă conștiința ni se formează în minte, sau este exterioară omului, și doar trece prin noi. Întrebări despre continuitate se nasc frapant, în acest context. Continuitate (de gând, de conștiință), între tine și ei, și, mai departe, între generații...

Există și ispita ca, în acest context, să te gândești că viața este o iluzie, un mare scenariu al iluziilor. Ai de ales între două *semne*. Întâi, te spitește această perspectivă (că viața este o iluzie) când vezi *inerti* niște oameni care au fost atât de vii, intens vii, au traversat tot secolul XX cu viața lor! Și totuși s-au dus! Prima mișcare a minții este să spună: totul este o iluzie!

Dar a doua mișcare a minții – și poate cea adevărată, adică pe potriva firii, este să spun că ei au fost o conduită de elan vital, o albie a râului genetic, un potir al duhului... Viața are o continuitate dramatică, pe care numai așa o simțim.

– Merită?

*Vasile Andru, născut la 22 mai 1942 pe plaiuri bucovinene, este autorul unei opere impresionante și – prin câteva titluri – fascinante. Enumerăm doar câteva: *Arheologia dorințelor* (1977), *Viață și semn* (1989), *Terapia destinului* (1994;1997), *Mistici din Carpați și alți oameni slăviți din istoria mântuirii* (1998; 2000), *Isihasmul sau meșteșugul liniștirii* (2002).

– Este pe daruri, nu pe merit. De altfel, ea nu ne întreabă, ci trece prin noi. Acum a venit, acum s-a dus. Este un răsfat paideic să te întrebi dacă merită să fii ridicat de la stadiul *piatră* la stadiul *om*. Minte liniștită spune că merită cu prisosință, chiar dacă suntem într-o taină întreită: de unde venim, spre ce mergem și de ce a fost creat omul. Căci noi nu știm. Deocamdată nu știm. Pot afirma că materia a generat omul ca să se povestească pe sine însuși. Adică deocamdată știm că omul a fost generat să se exprime și să se mântuiască. Dar nu știm de ce a fost creat să se mântuiască. Nu știm acest lucru. Chiar și-n aceste condiții, când nu știm încă rostul definitiv, merită. Este adevărat, știm că pe „secțiunea” aceasta de viață *văzută*, încarnată, palpabilă și vârtoasă, rostul este bucuria și comuniunea.

– Văz pe chipul tău surâsul buddhic!

– Așa-i. Cred că-mi vine de la părinți, cred că-i genetic. Mama în pragul trecerii, mai găsea tărie și surâs să spună vorbe de duh.

Normalitatea suferinței

– Văz, mai peste toate mediile, chipuri în suferință. Lipsă de bani, lipsă de nădejde și sens, lipsă de umor. Și pământul (pământ alcătuit el doar din țărână!) disputat aprig prin tribunale, de către fărtați. Unde-i de căutat?

– Suferința este o stare normală, și statistic ea cuprinde majoritatea. Și se acceptă că „normalitatea” o dă majoritatea, statistic. Așa zicând, am spune că suntem în normalitate, iar această normalitate este suferința. Iar pentru cei mai norocoși, vindecarea, ar însemna: să dobândească înțelegerea suferinței. Un prim ajutor pe care-l poți da unui nefericit, este să-l faci să-și înțeleagă nefericirea. L-ai făcut alt om! Psihologul zice: într-o terapie, maximum ce se poate obține din tratarea unei nevroze, este să obții o *nevroză normală*. Din una devastatoare, una normală! Mai există și soluții metanoice, pentru cei care vor într-adevăr o soluție.

– Un înțelept este mai prețios decât o mulțime de inși fără credință și atașați de lume, zice filosofia tibetană. Ce să priceapă căutătorul?

– Să priceapă îndemnul la cunoaștere, îndemnul de a descoperi, fiecare, că poate fi înțelept. În fiecare din mulțime. Iar pe căutători îi trimitem nu doar în Tibet, ci și la Pildele lui Solomon, capitoul „Strigarea înțelepciunii”. Și fiecare poate deveni mai prețios decât toți împreună.

Tinerețea este o exagerare

– Cum șade treaba cu tineretul?

– Tinerețea este o exagerare... De aceea pe terenul ei se poate naște și idealul, și caricatura idealului. Dar tinerețea fizică este o arvună pentru tinerețea în duh. Oricum, tinerețea este o exagerare a vieții, a elanului vital, a voinței. cele șapte păcate capitale nu le pot închipi făptuite de bătrâni; dar nici cele șapte virtuți nu le putem ciopli pe lemnul uscat al bătrâneții. Așadar aș zice că tinerețea fizică este o arvună pentru tinerețea în duh. Acum, generația asta tânără nu îmbătrânește, ci se trezește. Și aura se primenește... Este însă acută nevoie de o „cultură a duhului”... Maturizarea poate începe din leagăn... adică mai precis începe cu citirea Bibliei, sau cu ascultarea ei, când ești mai mic... Asta se și petrece, încă, la o doime din poporul nostru...

Taina longevității este în „phronesis”

– Poporul acesta este sortit eșecului, cum zice Cioran? Poporul acesta e numai „tu-i neamu’ nevoii”, cum spune Eminescu?

– Eșecul este ultima consecință a unui ideal împlinit. Cioran vede dramatic, vede până la ultima consecință. Și profetește în termeni de dezastru, că altfel nu te ascultă nimeni. Ca să mă exprim acum direct, spune că poporul acesta are o longevitate vădită, și o înaintare cuminte. Zic „longevitate”, din citirea trecutului și din întrezărirea viitorului. Baza longevității sale este calmul și prudența. Dintre cele trei înțelepciuni (sophia, phronesis și synesis adică: cunoaștere divină, prudență și judecată), românului i s-a dat (cu paharul, nu cu carul) rația de prudență, adică delăsare chibzuită, lentoare *fronimă*. „Fronim” este un cuvânt aromân, însemnând „cuminte”.

Acuma vom fi incluși în Statele Unite ale Europei, sau Uniunea Europeană, megaformațiune care are tendința să ștergă identități etnice. Cred că noi românii, din comoditate genetică și inerție ne vom păstra trăsături de identitate mai bine decât dinamicile occidentale, pierzători în nevăzut. Lentoarea noastră este o inhibiție de apărare. Un dar. Comparativ cu megieșii de pe continent, noi avem un procent mai mic de colerici, de mâniași, de spadasi, de schizotimi. Avem o lene de a evolua, care e valabilă numai dublată de un indice de deșteptăciune...

Dumnezeu are umor

– De ce omul tre’ să râză? Cum văz c-o faci tu însuși...

– Umorele este un aspect al toleranței; este o acceptare a diferențelor. Este puntea de la jertfă la milă... Numai prin umor putem înfia absurdul, putem include absurdul în familie. Credem că și Dumnezeu are umor. Văzând multe paradoxuri în Biblie și-n trăirile vizionarilor, spunem că inteligența divină se sprijină pe umor, și că Dumnezeu chiar are umor. Așa înțelegem noi unele lucrări ale lui Dumnezeu în istorie, în natură. S-a spus și aceasta: Dacă Dumnezeu n-ar fi avut umor, nu ne-ar fi creat pe noi, oamenii.

Bărbații sunt somnoroși

– Da’ femeile de ce trebuie să fie frumoase?

– Femeile sunt frumoase pentru că perechea primordială a fost creat frumoasă! Îți voi zice o parabolă din vremea Creațiunii. Se spune că în rai, în plină zi, Adam dormea – căci bărbații sunt mai somnoroși decât femeile, de la Creațiune și până astăzi. Femeia este hărnicuță, ea face esențialul, dă viață și întretine viața. Bărbații sunt somnoroși, dorm și-n Parlament, și-n tranșee; participă și ei la viață, au și ei un rost, da’ sunt somnoroși! – În timp ce Adam dormea, Eva și cu Dumnezeu stăteau de vorbă. Și Eva întreabă, arătând spre Adam: „Doamne, de ce l-ai făcut așa de frumos?” (Eva era topită după Adam, deducem noi din poveștile patristice.) Dumnezeu răspunde: „Ca să-l poți suporta! Că altfel e greu de suportat un bărbat!” Eva îl mai contemplă pe omul ei și spune: „Da de ce l-ai făcut așa de proporționat, așa de armonios, așa de bine clădit?” Dumnezeu răspunde: „Ca să-l poți suporta”. Și Eva, pierdută în admirație, întreabă totuși: „Dumnezeule, dar de ce l-ai făcut așa imatur și prost?” Iar Dumnezeu răspunde: „Ca să te suporte și el pe tine!”

Reținem că amândoi erau frumoși, în cuplul primordial, nu numai femeia. Nu frumusețea este calitatea mare a femeii, ci gingășia, catifelarea și *netezimea ei*; ba chiar darul de a netezi stridențele produse de bărbat. Tu crezi că femeia este mai frumoasă pentru că o vezi cu ochii dorinței și a jinduirii tale. Iar femeia va spune că bărbatul este frumos când îl vede prin energiile rolului ei (rolul femeii fiind, firește, să scoată un bărbat din pustnicia peșterii și să-l aducă în pustnicia familiei, a casei).

Scrisul, o prelungire a ochiului

– De scris, mai scriem?

– Scriem și la masa cea de brad, dar și din mers, pe genunchi, călătorind. Scrisul este un însoțitor de drum. Scriu ca să văd mai bine. Este o prelungire a ochiului, scrisul. O prelungire a privirii. Ochiul însuși este o prelungire a creierului: este creier dezvelit de os. Iar scrisul este o prelungire a ochiului. Scriind, se vede până departe.

– Iar eu nu te mai întreb nimic. Că văz că le știi pe toate.

Valeriu Anghel

LA MULȚI ANI, MIRCEA DINUTZ!

Venit pe lume într-un septembrie bacovian al răscrucilor de lumi din 1948 în chiar orașul amurgurilor violete, profesorul de română Mircea Dinutz ajunge în Vrancea după ce schimbă alte câteva îndeletniciri pe meleaguri gorjene și moldave. Titular al catedrei de română de la Colegiul Național „Al. I. Cuza” din 1990, iar din 1997 al celei de la Colegiul Național „Unirea”, s-a dedicat de la început criticii literare și publicisticii, semnând mai multe cărți și peste 200 de eseuri, cronici de carte și de film, recenzii, articole politice, note și însemnări în toate publicațiile culturale focșănene și în altele din București, Iași, Bacău, Râmnicu-Sărat.

Critic literar autentic, Mircea Dinutz emite judecăți de valoare pertinente nu numai atunci când îi recitește pe clasici (cf. „Marin Preda – Patosul interogației”, premiată în 1998 la festivalul de la Siliștea – Gumești), ci și în cazul mai tinerilor săi confrăți. Alimentat de energiile seducătoare ale lecturii, criticul caută în operele literare supuse analizei nu numai ideile (este un dușman înrăit al jocului românesc al paradoxurilor, unde virtuțile devin lesne vicii și invers), ci și expresia artistică sub care autorii își lansează creațiile pe piață. Prietenii și adversarii literari (atunci când se iscă vreunul din senin) îl știu de bonom, capabil să câștige orice luptă de idei nu lovindu-și bezmetic preopinienții, ci preluând forța ofensivă a celor care îl atacă, în mânuși de catifea.

Venirea sa în redacția revistei „Pro Saeculum” (după dispariția regretatului Al. Deșliu este redactor-șef) a conferit publicației substanță și culoare, nu de puține ori pigmentate cu aluzii și ironii care nu rănesc, ci te pun pe gânduri. Vocea omului de cultură devine însă uneori categorică, așa cum s-a întâmplat în intervenția pe tema mitului eminescian aruncat în derizoriu de „dilematici”: „Dacă am încerca să ne imaginăm o lume fără Eminescu, ar fi un exercițiu steril. Cui folosește să-și închipuie că e mult mai sărac decât este! Am fi mult prea naivi să ne imaginăm că occidentalii vor avea înțelepciunea și răbdarea să identifice valorile culturale și științifice ale fiecărei etnii, să le recunoască și să le respecte ca parte constituantă a panteonului cultural european. Întorcem spatele trecutului, ne pustiim rădăcinile, ne lăsăm hipnotizați de strălucirea ucigașă a unei vieți îndestulate, renunțând la valorile spirituale și morale, la ceea ce străbunii noștri aveau mai sfânt”.

În aceste vremuri de confuzie, „când asistăm, odată cu stingerea vremelnică a lumii divine, la surparea temelii lumii”, Mircea Dinutz caută și găsește semnele sacralității camuflate în lucrurile obișnuite din cele „70 de sonete cruciate” ale lui Adrian Botez, pe care îl mai supără cu nepublicarea unor materiale mai puțin consistente. La fel observă natura duală a indianistului și prozatorului Florinel Agafiței – „om de știință înclinat spre certitudini și artist fascinat de misterul proiectat într-un spațiu aflat la interferența imaginarului cu realitatea”.

Lui Liviu Ioan Stoiciu, reîntors într-o carte de poezie

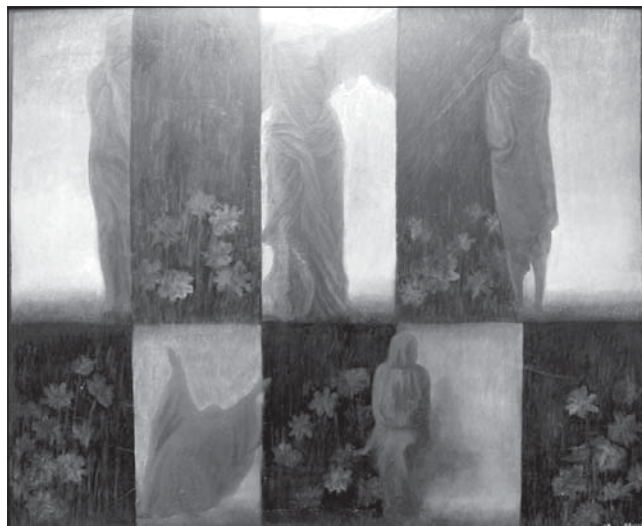
(inteligent ilustrată) pe meleagurile Adjudului Vechi, îi prevede „o existență îndelungată, pentru că este unul dintre acei creatori ce văd în scris un mod de a exista demn în lume, mereu de partea moralității și a purității originare”. La trecerea poetului Dumitru Pricop în eternitate amintește de armonia sonorităților seducătoare și modernitatea celui care a intrat în poezie cu umbra și răcoarea pădurilor, amețit de înălțimi, cu talpa grea de pământ și vocea curată a sângelui prin care aleargă nestingherit Măria Sa Muntele”.

Nu are cuvinte de laudă pentru *Istoria literaturii române contemporane. 1941–2000* de Alex. Ștefănescu, luându-l în coarnele criticii pentru lacunele de informație sau tratarea sumară și inadecvată a unor scriitori vrânceni consacrați de mult pe câmpul literelor românești. Poate de aceea a început cu Al. Deșliu colecția „Scriitori vrânceni contemporani”, din care au apărut trei volume dedicate lui Virgil Huzum, Ion Larian Postolache și Florin Muscalu.

Detașat de răutățile înserate de ultimul într-un așa-zis dicționar al scriitorilor și publiciștilor vrânceni, iată cât de aproape este de lirica celui ce a fost Florin Muscalu: „Unitară tematic și stilistic de parcă am avea în față nu 11 volume, ci o carte cu peste 460 de texte, cu denivelări valorice, e adevărat, cu suprafețe sufocate de monotonia mijloacelor folosite, poezia sa se organizează pe câteva obsesii fundamentale, într-un discurs liric când patetic, când ușor reținut”.

Atent „la tot și la toate”, vorba unui poet, Mircea Dinutz nu rezistă să nu apostrofeze, ca profesor, „tineretul plezivist” din fața și din jurul lui, reproșându-i „lipsa de imaginație, pragmatismul îngust și suficient, atrofierea sentimentului patriotic”, pentru care lumea este doar ceea ce se vede și se consumă.

La mulți ani, domnule Mircea Dinutz, sănătate și puterea de muncă și creație pe care vi le doriți!

Lucia Cherciu

„ÎNVĂȚĂMÂNTUL ROMÂNESC DE STAT DE LA FACULTĂȚILE MARI RECUNOSCUTE LA NOI ESTE EXCELENT”

Interviu realizat de **Mircea Dinutz**

Lucia Cherciu s-a născut în satul Păulești-Vrancea în 1972. A manifestat apetență și aptitudini pentru literatură de timpuriu. A scris poezii încă din timpul anilor de gimnaziu și liceu, a obținut rezultate remarcabile la literatura română (etapa națională) sub îndrumarea Domnului Profesor Gheorghe Zaharia, a citit enorm, și-a făcut din propria bibliotecă o locuință confortabilă. Absolventă a Liceului Economic din Focșani, profilul filologie, promoția 1990. Absolventă a Universității București, Facultatea de Limbă Engleză, unde a obținut și Masteratul în 1995.

În anul 2000, a obținut doctoratul în Teorie și Critică Literară/ Literatură Americană la Indiana University of Pennsylvania cu teza *‘Ludicrous Scribbling Women’: The Politics of Laughter and Nineteenth-Century American Women Writers*. În limba engleză, a publicat în „American Transcendental Quarterly”, „Study of the Short Story in English”, „Studies in the Humanities”, „The Literature of Nature: An International Handbook”, „Gypsies in European Literature”, „Riverine: An Anthology of Hudson Valley Writers”. În românește, a publicat frecvent în „Oglinda Literară”.

Din anul 1995, locuiește în Statele Unite și este

– Bine ai revenit acasă, Lucia! Chiar dacă pentru foarte scurt timp. Cum ți se pare orașul prin comparație cu ceea ce tu ai păstrat în memoria ta afectivă?

– Mă bucur să vă reîntâlnesc. Focșaniul mi se pare de fiecare dată mai frumos. Eu vin acasă în fiecare an, și deși stau și la București, prefer să vin la Focșani pentru că oamenii nu sunt atât de stresați ca la București. De data asta, tinerii par mai plini de speranță și mai optimiști, iar lumea călătorește mai mult acum că facem parte din UE. Nu mai este deprimarea și dispararea aceea din anii 90.

– Propun să o luăm mai de la început. Când ai devenit conștientă că literatura a devenit o pasiune, că ai devenit dependentă de ea? A existat cineva anume care a contribuit în acest sens?

– Da, iubesc literatura de mică, și tot respectul pentru carte vine de la părinți, care ne-au încurajat, ne-au ținut pe toți trei la facultate, și s-au mândrit să ne vadă studenți pentru că ei nu au avut posibilitatea să meargă la școli. Țin minte că tata a citit

conferențiar universitar titular la Universitatea de Stat din New York din orașul Poughkeepsie, New York, unde predă cursuri de literatură americană, creație literară (poezie), precum și cursuri de gramatica limbii engleze, referate și compoziție.

Scrie, în continuare, poezie (atât în engleză cât și în română) și ține legătura cu cei dragi prin Internet. Din toate aceste motive, i-am adresat domnișoarei profesor Lucia Cherciu următoarele întrebări:

O sută de ani de singurătate odată cu mine și i-a plăcut. Apoi, am avut noroc de profesori de mare clasă: la școala generală am făcut româna cu Doamna Cristina Mazilu, de care am rămas legată și astăzi, și care mi-a fost călăuză de suflet. La liceu, am avut binecuvântarea să învăț cu Domnul Gheorghe Zaharia, care avea clase întregi de filologie în care elevii se știau unii pe alții și, într-un fel, ne creșteam unii pe alții, ne încurajam prin competiție și ne împărțeam cărțile. De exemplu, în clasa a noua, noi citeam Proust, Kafka, Thomas Mann și Dostoievski. Practic, Domnul Zaharia ne-a format. Apoi, bineînțeles, mai țineți minte orele dumneavoastră de latină? Mai țineți minte cărțile pe care ni le-ați împrumutat? De fapt, totul se rezuma la cărți. De aceea, am avut mare respect pentru biblioteci și am fost întotdeauna aproape de Biblioteca Județeană. Atunci cărțile nu se găseau, iar acum sunt scumpe de nu ți le poți permite. De aceea, cred că dacă cineva vrea să îmbunătățească viața culturală a Focșaniului, sau a oricărui oraș, trebuie să investească în biblioteci, să dea fonduri de carte nouă, pentru că se scriu cărți de mare valoare în țară, se traduc cele mai bune sau cele mai

recente cărți din lume; totuși, librăriile din oraș sunt foarte slab dotate și prețurile prohibitive, așa că toată speranța cade pe bibliotecă.

– Noi ne-am cunoscut prin 1987-1989 sub auspiciul unui tocmai favorabile (mie) unei prestații intelectuale cum mi-aș fi dorit în fața unor elevi atât de dotați, așa cum erau unii dintre voi. În plus, eu eram dezavantajat: tu erai elevă titulară a unui liceu de bun renume, eu—profesor suplinitor pe limba latină, nesigur pe ziua următoare. Ce-ți mai aduci aminte din acei ani? Care au fost lucrurile frumoase pe care le-ai păstrat în sufletul tău? Că despre celelalte...

– Îmi amintesc de entuziasmul profesorilor care erau extrem de exigenți. De la cei slabi care nu ne cereau nimic nici n-am învățat nimic. Dimpotrivă, am învățat de la cei care au avut încredere în noi, care aveau mari așteptări de la noi, care știau de ce eram în stare fiecare. Domnul Zaharia avea o metodă foarte originală de predare și era foarte sever (nici nu mai știu dacă avea cineva media zece de la el), dar ne făcea să gândim și nu se mulțumea cu lucruri făcute de mântuială. Dar, mai ales, colaborarea cu celelalte clase de filologie era la bază: am rămas până astăzi aproape cu unii dintre elevii de atunci. Că... despre celelalte? Tocmai acele povești ar fi un material excelent pentru un scriitor!

– În 1989 ai ajuns studentă la București unde bănuiesc a te fi impus după o muncă făcută cu paasiune și tenacitate. De ce ne-am mira? Apoi ai devenit studentă la Indiana University of Pennsylvania. Cum s-a întâmplat? În care circumstanțe? Care sunt deosebirile (contextuale) între un student român (la București, să zicem) și un student român în SUA? Poți încerca o comparație între cele două sisteme de învățământ din perspectiva fostului student și a actualului cadru universitar?

– Învățământul românesc de stat de la facultățile mari recunoscute la noi este excelent. Am avut profesori foarte buni, precum Monica Săulescu-Pillat, Radu Surdulescu, Ioana Gogeanu, Ioana Zirra, și mai ales facultatea a fost gratuită, ceea ce a fost o mare șansă. În Statele Unite am plecat la studii: în anul 1995 am fost admisă la un al doilea masterat, în Studii Americane, la Universitatea din Colorado. În Colorado mi-am făcut prieteni pe viață, deși am locuit acolo doar un an și de obicei mă duc acolo în fiecare an de Crăciun. Înainte de a termina masteratul, am fost admisă la doctorat în Pennsylvania, o universitate de stat pe care am ales-o pentru că eram foarte interesată de teoria literară.

Cât despre o comparație dintre cele două sisteme de învățământ, iată punctul meu de vedere. De fapt, depinde despre ce facultate este vorba. În România, facultățile de stat gratuite se pot întrece cu orice universități din lume. Pe de altă parte, multe dintre facultățile particulare sau cu frecvență redusă sunt doar un simulacru, atâta doar că studenții nici măcar nu se mai prefac, nici măcar nu pretind că învață, și vom suporta consecințele acestui învățământ irresponsabil în spitale, în instituții publice și în școli.

Învățământul american are și el multe probleme, dar din nou depinde despre ce facultate este vorba. De exemplu, în orașul meu, este o facultate de renume care se respectă, dar costă 40.000 de dolari pe an! Prin urmare, după patru ani, părinții rămân datori pe viață și de multe ori studenții înșiși fac

credite pe viață. Un prieten, care terminase medicina, avea datorii doar pentru școală de 200.000 de dolari.

Să vedem: în America se pune mai mult accent pe originalitate, inițiativă, practică, responsabilitate, pe cuvântul scris mai degrabă decât pe examene orale, pe colaborarea dintre studenți, pe sinteză și pe rezolvarea unei probleme, pe respectul față de cultura locală. În România, la facultate se învață multă teorie, un sistem mai mult exhaustiv decât intensiv și specializat. Sunt mai puține cursuri opționale. În România, se pune mare accent pe gramatică și limbi străine; în America, mai puțin.

Dar, și aici și acolo, există fenomenul studentului acestui mileniu, care are pretenții: vrea să fie manager, să-și deschidă propria firmă, să vină la birou la 9 și să plece când vrea, să aibă salarii de nivel mondial, mașini și vile; dar el nu știe să scrie în limba maternă, ar dori să nu vină la cursuri, și nu citește. Se crede un consumator care cumpără un brand de produs, și vrea totul acum, pe loc, cum ai trage un curs la xerox și gata.

– Cunoști foarte temeinic literatura americană (perioadele modernă și contemporană). Cum ți se pare, valoric, față de literatura europeană? Cât îi datorează acesteia și ce anume are numai el ei?

– O întrebare prea generală. Din punctul meu de vedere, literatura americană începe cu Emily Dickinson, Walt Whitman, Ralph Waldo Emerson, Henry David Thoreau și Herman Melville și mare parte din literatura americană modernă încearcă să prindă pasul cu cei doi mari poeți pe care adesea îi rescrie doar. Edgar Allan Poe a oferit sămânța simbolismului. Literatura de astăzi îi rescrie pe T.S. Eliot din „Waste Land,” pe Zora Neale Hurston din „Their Eyes Were Watching God”, pe F. Scott Fitzgerald din „The Great Gatsby.”

– La noi s-a vorbit mult (pro și contra) despre poezia postmodernă, mai ales după 1986, când acest concept, frumos ambalat și cu fundiță roz-bombon, a fost lansat și susținut într-un număr dublu al *Caietelor critice*. Mai în anii din urmă, conceptul s-a mai vestejit, a devenit mai puțin operațional, chiar privit cu suspiciune, având în vedere că societatea românească nu se află în postmodernitate și, deci, postmodernismul nu poate exista ca un reflex firesc al planului social. Unii spun că „a murit,” alții – că n-a existat niciodată, dar există și destui partizani al acestui tip de poezie. Mai toți arată cu degetul spre SUA, de unde ne-ar fi venit postmodernismul. Care este părerea unui om care privește această realitate de dincolo de Ocean, cu luciditate și, firește, mult fair-play?

– Ca toate etichetele generice, conceptul de postmodernism este prin chiar natura sa menit să exagereze, să limiteze, să reducă la definiții și la șabloane. Totuși, așa spune că postmodernism a existat și la noi, numai că într-un mod mult mai fascinant. Chiar și în timpul comunismului, se citea cu foame, cu pasiune. Așa spune chiar că exista patima lecturii ca fruct oprit. În primii ani de după revoluție, s-a tradus enorm, iar în facultate cei mai buni profesori ne-au fost aceea care ne împrumutau cărți și ne țineau la curent cu ultimele apariții editoriale. Cu alte cuvinte, la noi s-a citit dintotdeauna foarte mult și scriitorii noi se foloseau de limbajul postmodernist.

Așa vrea să nu generalizez. Mi-am scris lucrarea de licență despre Deconstrucție și pe cea de masterat despre postmodernismul lui John Barth. Postmodernismul, din

punctul meu de vedere, a făcut o mare favoare literaturii: ne-a eliberat de prejudecata centrului, a valorilor unice, a marilor istorii. El a făcut loc literaturii scrise de femei, de americanii de culoare, de Latino-Americani, de minorități etnice; a făcut loc istoriilor ascunse, uitate, ignorate. La urma urmei, mulți americani consideră că unul dintre cei mai mari scriitori americani în viață este Toni Morrison, care, prin romanele ei, a înprospătat literatura și a reușit performanța de a scrie pentru universitari și pentru cititorul de toată mâna, care o venerază și o iubește.

– Înțeleg că susții acolo un curs de creație literară (poezie). Ai mai explicat asta, e adevărat, în “Oglinda Literară.” Am sa te rog să explici cititorilor noștri dacă... și cum e posibil acest lucru. Te poate învăța cineva să faci poezie?! Și dacă da, care ar fi valoarea acestor texte? După ce criterii putem judeca? Mărturisesc, de bună voie și nesilit de nimeni: eu am chiar foarte serioase îndoieli că te poate învăța cineva... să citești poezie! E un act prea intim, ca rugăciunea sau dragostea pentru o floare! Cel mult, poate să te ajute! Nimic mai mult!

L.C. Desigur, la început am avut și eu multe îndoieli. Dar mă gândesc la fața bună a lucrurilor. În primul rând, și în Statele Unite ca peste tot, scriitorul este condamnat la singurătate. După părerea mea, să fii scriitor e să fii ocnaș la masa de scris, să te încui în casă în fața paginii, să nu ridici receptorul și să ignori invitațiile prietenilor și rugămințile familiei. La urma urmei, cu cât ești mai adaptabil, extrovertit, și cu lipici la oameni, ca să spun așa, cu atât mai greu e să te rupi de toate și să te supui disciplinei zilnice de a scrie. În acest sens, facultățile de creație literară oferă o comunitate în care oameni cu aceleași preocupări se adună, împărtășesc aceleași interese, aceleași pasiuni. La urma urmei, dacă aș spune eu unui neavizat că am petrecut patru ore lucrând la o poezie, nu ar înțelege sau ar râde.

În al doilea rând, facultățile de creație literară sunt organizate pe principiul atelierului sau studioului. Asta înseamnă că în fiecare zi, un student/scriitor aduce un material (poezie sau proză) și dă fiecărui membru o copie, după care îl citește cu voce tare sau cere altcuiva să-l citească. Până aici pare o structură tipică pentru cenaclu. Diferența este că profesorul are rol de coordonator și regulile sunt foarte exacte: nu ai voie să faci atac la persoană, să te angajezi într-o critică de rea voință prin care să îți exprimi de fapt propriile frustrări și obsesii; toate răspunsurile trebuie să se aplice direct pe text. În afară de acest ritual al reacțiilor din workshop, se citește foarte multă literatură, cu mare atenție, există întâlniri cu scriitori contemporani atât locali cât și naționali sau internaționali (depinde de cât de bogată este facultatea). Pe de altă parte, cu cât facultatea este mai de prestigiu, cu atât și profesorii și studenții sunt mai impresionanți. De exemplu, la marea școală de la Iowa, unde au fost Marin Sorescu, Mircea Cărtărescu și Ana Blandiana, este o binecuvântare doar să te numeri printre oaspeți. Apoi, la terminarea acestui Master of Fine Arts, care de obicei durează trei ani, evident după cei patru de Bachelor, în loc de teză predai o carte (de poezie, proză sau creative non-fiction) pe care mai apoi încerci să o publici.

Problema este că nu poți trăi din literatură, din scris, așa că aceste școli oferă o șansă scriitorilor. Cu un MFA, te poți angaja ca profesor la facultate, unde poți preda creație literară,

compoziție, referate, sau literatură. Totuși, deoarece sunt tot mai multe asemenea MFA în creație literară, piața este plină de absolvenți, și puțini găsesc posturi de creație literară. Pentru celelalte discipline tradiționale, se preferă de obicei specialiști cu doctorate în literatură mai degrabă decât cu MFA.

În ceea ce mă privește, în timpul studenției la București, deși am avut bucuria să mă duc la seminarii de literatură română la facultate în Pitar Moș cu Mircea Cărtărescu și cu Simona Popescu, privind înapoi, tare m-aș fi bucurat să fi făcut mai degrabă seminarii de creație literară cu ei! Ce încântare ar mai fi fost... Dar nu mă plâng: au fost savuroși și când vorbeau de literatura veche sau de pașoptiști...

– Pentru moment, aș mai avea două întrebări: cum e privită literatura română în SUA? Mă gândesc la colegii tăi, specialiști în teorie, critică, istorie literară, nu la fermierii americani. Cât e de cunoscută? Ce reacții au? În ce măsură suntem luați în serios pe dimensiune culturală?

– Americanii îl divinizează pe Brâncuși, îl citesc mult pe Eliade, pe Ionescu, pe Emil Cioran. Toți colegii mei îl ascultă în fiecare zi pe Andrei Codrescu pe National Public Radio în mașină spre facultate și îmi povestesc ce mai spune. Norman Manea e ținut la mare cinste la Bard College, unde oferă conferințe de mare răsunset (Bard e foarte aproape de mine și am fost cu colegii să-l auzim). Totuși, mi se pare că în America nu se traduc destule cărți românești sau nu se găsesc. De exemplu, mi-am făcut obicei să dăruiesc prietenilor mei americani cărți românești în traducere engleză, dar se găsesc cu greu. Amicii mei au auzit de Saviana Stănescu de la trupa La MaMa, de Matei Călinescu.

– A doua întrebare: în calitate de creatoare, în ce măsură te influențează poezia americană pe care – presupun – o cunoști foarte bine? Cât îi datorezi? În ce raport se află această influență (presupusă de mine) cu rădăcinile tale adânc înfipite în poezia neamului căruia îi aparții? (Spun asta fără nicio nuanță patriotică și patriotardă).

– Citesc multă poezie americană contemporană și mă duc la conferințe unde îmi place să-i recunosc pe poeții îndrăgiți și să-i ascult citindu-și versurile. În America sunt mai multe întâlniri cu scriitorii, lecturi publice și lansări de carte. De exemplu, în afară de facultăți, librăriile, bibliotecile și galeriile de artă care se respectă organizează asemenea invitații care sunt deschise tuturor. În ceea ce mă privește, sunt foarte interesată de ecologie și de literatura care încearcă să atragă atenția asupra crizelor legate de mediul înconjurător. Citesc mult din ceea ce se numește *ecocriticism* și *ecofeminism*. Printre poeții favoriți i-aș include pe Billy Collins și Li-Young Lee. Dintre clasici, îi recitesc mereu pe Emily Dickinson și Walt Whitman. O admir foarte mult pe prozatoarea Jhumpa Lahiri. În românește, îi recitesc pe Eminescu, Blaga, Ion Barbu, Bacovia, Arghezi și, cu foarte multă plăcere, recitesc poezia populară. Desigur, de câte ori vin acasă, prietenii și, mai ales, cumnatul meu mă țin la curent cu noile apariții, și mă desfată cu titlurile noi ale lui Cărtărescu sau Bogdan Ghiu.

– Nu-mi rămâne decât să-ți mulțumesc și... la bună vedere!

– Mi-a făcut mare plăcere și sper să colaborăm în viitor.

Focșani, iulie 2008

PRO SAECULUM – 50 DE NUMERE

GRIGORE ILISEI (Iași)

1. E de remarcat, cu reală plăcere, strădania onestă și consecventă a revistei de a se situa ideatic, ca atitudine civică și ținută artistică și grafică, la un nivel al onorabilității, ceea ce nu-i puțin lucru într-o vreme când scrisul nu-i răsplătit pecuniar, iar onorariile, dacă nu lipsesc, sunt umilitoare prin microscopica lor mărime. Revista și-a ținut firea și nu a făcut concesii de nici un fel pentru a câștiga, cred eu iluzoriu, o mână de cititori, ci a rămas credincioasă idealurilor cu care a plecat la drum. S-a reușit performanța, nu ușoară, de a reuni condeie prestigioase. Acestea au acceptat să colaboreze, îmi place să cred, deoarece au prețuit ceea ce se face la Focșani în publicistica literară prin această revistă. „Pro Saeculum” a întreprins un demers demn de toată lauda și care sper că n-a rămas neobservat, acela al recuperărilor fără prejudecați a literaturii perioadei anterioare. Un efort necesar și bine venit, cu atât mai meritoriu, cu cât s-a petrecut într-o vreme când pasiunile încă dogoresc și limpezimea judecăților critice este de multe ori în suferință.

2. Poate s-ar impune o prezență mai amplă a beletristicii, cu pagini consacrate unor autori reprezentativi din toate generațiile și curente.

3. Afirmarea cu mai multă vigoare a revistei ca o instanță critică. Ar putea astfel contribui la reasezarea, pe criterii estetice, a scări de valori din literatura românească în integralitatea ei, cu exilul și cu scriitorii din teritoriile locuite de românii de dincolo de fruntariile țării. De la Focșani, prin această revistă, au fost dezbătute teme incitante, dar condeiele critice ale publicației nu s-au dovedit întotdeauna alergători de cursă lungă.

ION GHEORGHE PRICOP (Vaslui)

Un fapt cu adevărat benefic în plan spiritual, care s-a petrecut după *Decembrie '89* în România, a fost apariția unei adevărate constelații de reviste literare și de cultură, dorința lor de afirmare irupând peste vechile bariere ideologice și de cenzură, și, alături de mai vechile surate, ca „Lucefărul”, „Convorbiri Literare”, „Contemporanul”, „Ateneu”, „Ramuri”, „Tomis” etc, impunându-se în peisajul poeziei, prozei și esteticii românești ca prezente autentice și demne de luat în seamă. Chiar dacă unele dintre ele ființează în provincie, la Satu-Mare, la Botoșani și chiar la Bolintinii din Vale, aceste reviste nu sunt cât de cât *provinciale*, dimpotrivă, dobândesc, deseori, cote valorice

considerabile, cooptează colaborări de marcă și impun certe talente în domeniul creației literare și artistice.

Admirația mea, de o vreme încoace, se îndreaptă, însă, către fenomenul cultural care se naște la Vrancea, unde există multă dorință de afirmare și de originalitate în rândul creatorilor zonei, există *oameni de bine* dispuși să susțină financiar actul de cultură, și, drept consecință, Focșanii se pot lăuda în momentul de față cu câteva reviste literare, una și una.

Între acestea, strălucește de departe „Pro Saeculum”, revista scoasă în iulie 2002 de regretatul Alexandru Deșliu, continuată astăzi de un colectiv inimos în frunte cu Doamna Nina Deșliu, soția cititorului, și cu ferventul și talentatul Mircea Dinutz.

1. Apreciez această minunată revistă pentru următoarele fapte:

– Este deschisă unei palete diverse de creatori, nu numai din zona Vrancei, ci și de pe întreg teritoriul românesc;

– Este competentă în tratarea și abordarea principalelor probleme care vizează destinele literaturii românești contemporane, ale creației în general, și ale creației literare în special:

– Este diversă, abordând în egală măsură genurile literare, poezie, proză, critică, eseu, memorialistică, interviu, istorie literară și documentară, evenimente, atitudini etc.

– Cum stă bine oricărei reviste literare, se preocupă în egală măsură de creația scriitorilor consacrați, din zonă și din țară, dar și de aceea a debutanților;

– Nu face rabat de valoare, mostrele prezentate în corpul revistei reprezentând exemple de creație autentică;

– Apreciez ideologia revistei, care dă gir întregii activități de selecționare și publicare a textelor: este vorba de acele linii de forță care izvorăsc din echilibrul antitezelor, din realism, din bunul simț, din dorința de lucru bine făcut, din ardoarea pentru adevăr;

– În problematica abordată, revista depășește deseori câmpul strict literar-creativ, vizând coordonate ce țin ce cultura, morala, comportamentul și idealul de viață al cititorilor, invitând, astfel, la un dialog permanent al omului obișnuit cu modul de gândire și simțire al unui nucleu de creatori. Din acest punct de vedere apreciem *editorialele* lui Mircea Dinutz, precum și interviurile lui Liviu Ion Stoiciu și cele ale Magdei Ursache (evident, nu numai).

2. Fiind o revistă de suflet, nu prea mă cramponez de ne semnificativele ei neajunsuri. Poate unele mici neglijențe de redactare, poate nevoia unui echilibru mai pronunțat între compartimente, rubrici și problematici; poate...

3. Desigur că loc de mai bine și mai mult există

oricând. Revista „Pro Saeculum”, ca, de altfel, toate revistele literare din țară, ne prezintă scriitorul cum este *pe dinafară*, ca produs finit. Prin urmare, forma încheiată fie a operei, fie a vieții lui. Ar fi foarte interesant ca o revistă să se ocupe și de *interiorul* (existenței) scriitorului, de atelierul lui de creație, de mediul lui de viață, de raportul cu societatea, cu familia, de starea lui de *om* și de *personalitate* în devenire, de starea materială și cea de sănătate, de zbateri, de reușite și nereușite, de drumul cărților lui până la *ființare* etc. Abordând și asemenea lucruri, cu franchetea și cu obiectivitatea necesare, revista ar fi căutată de un public cititor mai larg, cărțile scriitorului ar putea să intereseze cu adevărat pe cineva și n-ar mai zace în librării ani și ani. Am putea face, astfel, ca scriitorul să devină un personaj *viu, credibil și necesar* celor din preajmă și nu doar un *nume* la întâmplare grafiat pe copertile unui volum, căruia nu-i acordă prea mare importanță.

GHEORGHE POSTELNICU (Buzău)

1. Revista PRO SAECULUM a creat un spațiu potrivit generozității sale și a găsit mai mereu unghiuri favorabile pentru a exprima tematica urmărită. Pe un perimetru geografic strict determinat, un număr însemnat de autori își pot afirma originalitatea și personalitatea, cu urmări asupra dezvoltării culturii naționale. Fiecare își exercită, în măsură mai mică sau mai mare, propria capacitate de iradiere. Chiar dacă temperatura unora oscilează, iar lungimea de undă a altora este de ordinul microundelor.

2. Revista nu are o zonă vulnerabilă, dar calitatea ei s-ar întări prin creșterea ponderii segmentului de ficțiune. În prezent linia o imprimă lucrările de istorie literară și eseurile în măsura în care acestea nu sunt numai succesiuni de operații tehnice, ba chiar au caracterul unei meditații. Comentariul literar angajează resursele intelectuale ale criticului, pretinzând finețe și profunzime, măsură bine temperată, totuși experiența interioară este una singură, cea a artistului. Critica suferă de boala autoadmirării în oglinda lacului, inventând mereu alte antene și capacități de sensibilitate, însă starea de sănătate a unei literaturi o dau poezia, proza, teatrul.

3. În cercul mai mic sau mai larg în care se mișcă, revista rămâne vizibilă prin vârfurile care răzbesc la suprafață dincolo de mode și de rutină. În ciuda fatalității care bântuie în ele, amprenta înzestrării nu se șterge atât de ușor din conștiința cititorilor din curbura carpatică.

16 iunie 2008

PAUL SPIRESCU (Adjud)

1. Apreciată de mulți, în termeni superlativi, criticată de unii, din binecunoscutul motiv al vulpii care nu ajunge la struguri, revista „Pro Saeculum” reușește să-și continue parcursul de excepție început încă din anul 2002. În ciuda tuturor intemperiilor lumii acesteia în care, vai, trăim. Cu mari probleme financiare, cu prematura dispariție

a cititorului ei, cu guturalele vociferări ale unor cârcotași de profesie, revista care a avut generozitatea de a găzdui, în repetate rânduri, și o bună parte din creațiile mele, a reușit, nu știu prin ce miracol, să se mențină la un înalt nivel cultural, drept cea mai valoroasă publicație culturală din Vrancea și drept una dintre cele mai apreciate din țară.

2. Neavând nicidecum vocația căutătorilor de noduri în papură, nu pot totuși să nu constat că, dintr-o firească dorință de a asigura un echilibru cât mai perfect între aportul autohton și cel al celorlalți prestigioși colaboratori din țară, uneori se mai strecoară și creații de valoare îndoielnică, numai pe motivul că autorii lor sunt vrânceni sadea. Nu pot să cred că diluarea discernământului este o cale veridică de apărare a prestigiului valorilor culturale ale Vrancei.

3. În primul și în primul rând, va trebui să vă străduiți să trăiți, pentru că existența voastră este condiția necesară, deși nu suficientă, a prestigiului acestei reviste. Apoi, va trebui să faceți pe dracul în patru pentru a obține și în continuare fondurile necesare permanentizării ei. Și nu în ultimul rând, va trebui să luptăm cu toții împotriva indiferenței, a nepăsării trufașe și a invidiilor autosuficiente a celor care au ochi și nu văd.

GRIGORE CODRESCU (Bacău)

Vă felicit pentru Vechime, Calitate și Decizia fortificării Memoriei. Prin unele componente, „Pro Saeculum” se situează printre cele mai bune reviste de „cultură, literatură și artă” ce apar acum. Iată câteva opinii ca răspunsuri la întrebările ce ni le-ați adresat:

1. Situația în actualitate e „oxigenul” unei publicații și e asigurat prin rubricile „Contemporanii noștri”, „Eveniment”, „Interviuri”, „Revista revistelor”.

– Nervul polemic necrutător al Magdei Ursache, Florentin Popescu și al altora asigură revistei un dinamism al ideilor necesar într-o epocă asediată încă de confuzia valorilor.

– Genul satiric susținut de Mircea Dinutz, Virgil Panait și alții înviorează și delectează.

– Colaborările unor personalități recunoscute conferă prestigiu și credibilitate unei publicații tinere; ne referim la Irina Mavrodin, D.R. Popescu, Liviu Ioan Stoiciu și alții.

– Rubrica „Meridiane” deschide ferestre spre personalități europene mai ales în ipostaza lor general-umană.

– Apreciem și eleganța profilului, ținuta atractivă a paginii, expresivitatea și calitatea iconografiei în mai toate numerele.

2. Literatura originală nu e reprezentată totdeauna de texte de valoare; mai ales poezia, dar uneori și proza.

– În unele scrieri se strecoară – din vina autorilor – clișee ce țin de „patologia limbii” din registrul oral (ex. pentru evitarea cacofoniei „ca și copil fiind”).

– Sumarul nu reflectă mai vizibil rubricile (existente de altfel în revistă).

– Cititorul mai puțin informat nu știe nimic despre unii

colaboratori: (profil, scrieri, notorietate).

– Permanentizarea unei rubrici, într-o formă sau alta, consacrate culturii și spiritului din arealul vrâncean ar marca și mai bine personalitatea revistei.

3. Să se continue, chiar mai tranșant, atitudinea critică față de anchilozarea, convenționalismul și spiritul oficios din unele publicații centrale, sau mai vechi.

– Prin varii modalități, mai des, să se imprime numerelor de revistă individualitate (tematică, rubrică etc.); ca în nr. din iunie.

– Rubricile, cvasi-permanentizate, să fie susținute, succesiv, de două-trei condeie atractive, incitante, atrase și prin plata colaboratorilor.

– Asigurarea unui filtru mai exigent pentru literatura originală și eseuri. Cu deosebită considerație.

IONE NECULA (Tecuci)

Mărturie de gând aniversar

Am devenit colaborator al revistei „Pro Saeculum” târziu, după o lungă tatonare ca cititor și după ce m-am convins că publicația este serioasă, eliberată de povara complexului provincial și dispusă la o sporitoare deschidere problematică. Apreciez râvna micului colectiv redacțional și aptitudinea pentru lucru bine gândit, bine făcut și bine perspectivat. Îi dorim și noi viață lungă și un loc privilegiat în rafturile spiritului românesc.

TOADER AIOANEI (Focșani)

Non multa, sed multum!

Tot mai greu pătrunde în casele românilor/vrâncenilor cultura autentică de bună calitate. Audio-video sunt devastatoare de suflet (național). Focosul ignoranței, biblioteca! Puținele – prea puținele! – „posturi” RTV de cultură coboară adesea în zodia manelismului telenovelist, în mocirla ratting. Presa culturală (de calitate) – *rara avis!* Compromisurile cu prostul gust, impostura, bătășăria, incultura, deși penibile, se fac cu seninătate. Una din *frumoasele din pădurea adormită*, din frumoasele fantasmе donquijotești, e „Pro Saeculum”, ce apare, paradoxal, într-un târg de... provincie. O revistă fără complexe nu e puțin lucru! Îi mai trebuie ceva: zvâcul, clic-ul, scânteia de geniu! Am în față (aproape) toată colecția revistei – minus cinci numere – un munte de lumină! O comoară tănuțită, asta e „Pro Saeculum”, căci tragedie! – mai mult de 90% dintre vrânceni nu știu de existența acesteia, și sub un procent vor fi citind-o! Mie însumi mi-a luat o zi întreagă răsfoirea colecției, în ciuda acutei crize de timp, furat de valoarea unor articole recitate sau... abia acum descoperite!

Se impune o popularizare a ei în *mass media* audio-video, o variantă electronică, o răspândire în școli și-n alte foruri de cultură, pentru a fi cunoscută. Păcat, e mare păcat de-a deveni *relicvă*, înainte de a străluci plenar în sufletele însetate de cultură! De provincie, nu provincială! Privește cu admirație spre marile citadele culturale ale

țării, dar fără complexe, dimpotrivă. Amintind izbitor de „Steaua” de la Cluj, „Convorbiri Literare” sau „Dacia Literară” de la Iași... Nu numai formal. O colecție cu atâtea valențe, încât oricine își poate satisface setea și gusturile, oricât de exigente, de pretențioase ar fi. Deși... e loc de mai bine! E impresionantă varietatea și calitatea, bogăția materialelor, amplexarea lor (multe studii docte, academice de primă mărime). Câte centre universitare se pot mândri cu ceva similar?! Câteva nume de prestigiu, câțiva vrânceni nesperat de buni, câteva nume de femei de-o rafinată intelectualitate. Despre concesiile făcute unor persoane contestabile, à *bon attendeur*, salut! N-aș fi primul să le semnalez. Vagi nostalgii proletcultiste ce „adie” dinspre Barbu și-ai lui „haiduci”!

Cât privește cititorii, în unele mânăstiri li se acoperă chipul nedemn, de rușine! „Colbul provincial” îi dă o anumită patină, noblete, cu condiția să nu sufoce prin exces sau prin compromisul făcut imposturii, mistificării, snobismului demiurgomaniacal, „autorlâcul”, cum îi spunea venerabilul, de eternă cinstire, Petrache Dima! O selecție atentă a creatorilor de tinichea, a numelor ce intră în acest forum de cultură. Multe, prea multe nume ce nu „spun” mai nimic, inclusiv, cu modestie, al subsemnatului! Pericolul calculatorului de-a intra cu bocanci-„*Blog*” în vitrina de cristale a culturii este enorm, există o inflație de autorlâc, încât orice coafeză sau adolescent ajunge „ușurel” *autor*. *Blogoliteratura* este infinit mai prolifică decât literatura de sertar. Ideea alcătuirii unei lapidare prezentări (profil, CV-cultural) este excelentă, chiar o poză, cât mai actuală! E bine să se păstreze marile nume, la care să se adauge și altele, căci acestea îi dau greutate. Axa Chișinău–Iași–București, cu „târcoale” prin „restul țării” culturale, ar fi bine să se extindă și peste fruntariile acesteia. O revistă academică cu mai mulți academicieni, deși are nesperat de mulți. Ținută, înaltă ținută! Mai mare atenție la calitatea beletristicii publicate. Non multa, sed multum.

Deși o revistă solidă, un miracol în Vrancea, sunt și numere inegale: du sublime au ridicule *n’y a qu’un pas!* Urișa responsabilitate postumă a lui Al. Deșliu nu trebuie să se transforme numaidecât în reformare cu orice preț, ci în ameliorări necesare. Mereu de la capăt, dar... nu oricum! Rubricația este atât de sobră, inspirată și... necesară, acoperind exigențele revistei, încât puține s-ar mai putea adăuga. Am fost adesea „furat” de splendida ilustrare, deși doar alb/negru, însă mă simt „legat la ochi” în privința lipsei informațiilor la zi din celelalte arte, domenii ale spiritului uman, din celelalte centre culturale, din lume, un fel de „telegraf/internet-cultural” din țară și din lume. N-ar strica să fie cultivate și urmărite expres debuturile valoroase din revistă. Nimic nu-i mai puternic decât o idee coaptă! Numai atenție la menirea fructului copt: margaritas ante porcos?! În nici un caz! Revista a ajuns rapid la maturizare, s-a copt și, ajunsă pe culmi, trebuie menținută acolo sus, deși se știe cât de greu e să dăinui pe vârfuri! Nu i-ar strica un editorial solid de fiecare număr, eventual fiecare să fie un număr omagial. Lapidaritate, discernere critică, filtrări necesare ale ilustrațiilor „nimeni”. Și, din nou, *non multa, sed multum!* La trecutu-i strălucit, ilustru viitor! *Auguri, excelsior!*

Florinel Agafitei

UN SAVANT ROMÂN, APROAPE UITAT: ARION ROȘU

N-are rost să mai discut despre ingratitudea neamului românesc, aceea care duce la uitare, nepăsare, lipsă de considerare privind valorile sale spirituale. Știu: veți spune, că nația are și părți bune; pe acelea le lăsăm, deocamdată, în seama altora, căci doar răul este acela ce ne poate dăuna, iar noi, pe acesta îl avem în vizor.

S-a stins, la Paris, ca savant recunoscut pe plan mondial, Arion Roșu. În țară nu s-a suflat nici o vorbă, nu s-a făcut nici o emisiune televizată sau radiodifuzată, n-a existat nici măcar o știre, cât de subțire, la postul t.v., care are înscrisă sigla „Cultural” despre acest trist eveniment. În schimb, l-au omagiat alții, l-au apreciat în consecință. Nu știm dacă prezentarea sa tardivă, în paginile acestei reviste, va îndrepta ceva din nedreptatea făcută, însă ne facem o datorie de onoare în a spune câteva lucruri, atâtea câte le-am aflat și noi cu mare greutate de la Mircea Iltu, și din eforturile livrești ale lui Eugen Ciurtin, savanți tineri, ambii cu serioase preocupări privind spiritualitatea orientală, în general, cea indiană, în mod special.

Arion Roșu a plecat din țară în 1965 și s-a oprit tocmai la Paris, suficient de aproape, totuși, pentru a rămâne, ani buni, în vizorul Securității române. Apropiat al indianistului de talie universală, Sergiu Al-George, cu care va conlucra cât va fi fost în țară, Arion Roșu se va remarca repede la scară mondială prin lucrările științifice și comunicările referitoare la cultura și civilizația indiană. Multe dintre intervențiile sale au fost remarcate la congresele internaționale, în cadrul cărora își susținea dizertațiile, mai ales pe teme de medicină **ayurvedică**.

Dacă ar fi să rezumăm activitatea lui profesională, am puncta următoarele momente; obținerea licenței cu „*Magna cum laude*”, în cadrul Universității din București, la doi ani după terminarea celui de-al doilea război mondial; în același an, dobândește certificatul de absolvire, devenind, totodată, bursier al **Școlii de Arhive** din București. În 1948 se certifică valoarea sa de cunoscător al limbilor clasice, latină și greacă, prin obținerea altui certificat, tot în București.

Ruptura de țară se petrece în 1965, moment favorabil consumat prin decesul lui Dej și venirea la putere a lui Ceaușescu, o anumită deschidere către Occident făcând posibile deplasările românilor mai ușoare dincolo de cortina de fier. La Paris va intra în circuitul marilor valori, după ce urmează cursurile instituției *l'Ecole pratique des hautes études*, din 1966, pentru ca doctoratul să-l

dobândească susținându-l la **Sorbona** în 1974.

În afara Europei, cunoștințele sale de indianistică sunt recunoscute de către Universitatea din **Benares**, acolo unde-și va completa studiile în medicină hindusă. De-a lungul carierei va dobândi mai multe premii, certificate, distincții de recunoaștere a meritelor sale profesionale; dintre acestea, amintim doar premiul obținut în anul 1992, oferit de Academia de științe și arte, **Besançon et de Franche-Comté**, pentru o lucrare de mari dimensiuni și importanță axială – este vorba despre un adevărat tratat de istorie a medicinei indiene.

După evenimentele din decembrie 1989 reia, în mod liber, legăturile cu țara, colaborările cu oamenii de știință ale căror activități vizau spiritualitatea indiană, între ei și tânărul Eugen Ciurtin, la intervenția căruia, între altele, va face un cuvânt înainte la cartea „**Treizeci și cinci de ani în Orient**”, a doctorului Johann Martin Honigberger. Cităm din mărturisirea savantului român: „**Honigberger, figură enigmatică în creația romanescă a lui Mircea Eliade, a făcut obiectul investigațiilor mele la Biblioteca Academiei din București înainte de 1960, care au condus la redactarea articolului din Janus (1962). Acest studiu face parte din șirul contribuțiilor mele la istoria orientalisticii, în vremea când eram lipsit de libertatea de a întreprinde studii serioase de indianistică în Occident**”.

Din zecile sale de lucrări și conferințe, articole, studii, amintim aici: „India în cultura română”, scriere apărută în anul 1960, notele semantice la „Granthasamdhināmāni”, din 1961, lucrarea „Georgian Constantin, fondatorul indianismului românesc”, din 1966, „Eminescu și indianismul romantic” realizată în 1970, „Considerații asupra tehnicii ayurvedice rasāyana” studiu amplu asupra căruia, între anii 1973 și 1976 va veni cu adăogiri și revizuirii. I-au rămas în lucru cărți și studii importante, precum „Alchimia și geografia sacră în Dekkan, perioada evului mediu”, „Muzicoterapia în perspectivă istorică și transculturală”. Din păcate, cea mai mare parte a activității sale de indianist, desfășurată în afara granițelor României nu s-a reușit, încă, a se face cunoscută și la noi. Eforturile lui Eugen Ciurtin rămân, probabil, singulare în acest sens, tânăr savant care se preocupă de orientalistă în cadrul Societății de Studii Asiatice de la București, același care a reușit să întocmească o completă bio-bibliografie a lui Arion Roșu, cel care devenea, în anul 2000, membru fondator onorific al **Centrului de istorie a religiilor** din cadrul Universității București.

Georgeta Adam

ILEANA MĂLĂNCIOIU. PANORAMA TRAGICĂ A EULUI ANXIOS

O poezie mitologică, oraculară, elegiacă, evoluând dinspre filonul folcloric spre onirism și expresionism scrie Ileana Mălăncioiu, care a debutat în 1967 cu volumul *Pasărea tăiată* și a fost destul de greu de clasificat, de înseriat în cadrul generației. Atunci generația '60 era deja constituită, avea propriile toposuri, elemente prozodice definitorii, critici care o susțineau din interior. Ceea ce nu s-a întâmplat în cazul acestei poete de o originalitate șocantă, deloc dispusă la aliniere la canoane vechi sau noi, la solidarități de grup. Un poet (Eugen Jebeleanu), nu un critic, a semnalat primul vigoarea unui talent ieșit din comun, pe când recenzenții profesioniști au păstrat o rezervă prudentă, topită abia după lectura poemelor din *Inima reginei* (1971) și *Crini pentru domnișoara mireasă* (1973). Singurătatea orgolioasă i-a priit poetei în timp și nu putem menționa decât aprobativ o mărturisire tardivă, din 2001, dintr-un interviu acordat unui Eckermann inteligent: „Despre receptarea poeziei mele mi-e greu să vorbesc. N-am avut succes când am debutat, dar nu mă pot plânge. Cu atât mai mult cu cât au trecut peste treizeci și patru de ani de atunci. În plus, am avut și eu bucuriile mele. Cea mai mare a fost aceea că nu am scris niciodată cum ar fi vrut alții, ci cum am crezut eu, și îmi pot reedita prima carte fără să-mi fie rușine, pe când autorii unor debuturi răsunătoare în epocă ar fi dat orice să nu le aducă nimeni aminte de ele.”¹

Nu cu promptitudinea meritată, recunoașterea critică a venit totuși, vindecând rănila eului ulcerat. Poemele Ilenei Mălăncioiu au fost puse în relație cu poeziile lui Eminescu, Coșbuc, Bacovia, Arghezi, mai târziu Jebeleanu, ceea ce spune multe despre cota înaltă a acestui lirism vizionar care visează vârfurile, nu podișul plat. O solemnitate mitologică, o vibrație vaticinară, biblică, a verbului (poeta s-a născut, spune ea în același interviu, „într-o casă în care nu erau decât Biblia și câteva cărți religioase”) completează aria „influențelor”, dar rezultatul final e surprinzător. „Vechiul” nu e ridat, apăsător, perimat, ci face corp comun cu noul, cu starea de tinerețe neîmpăcată, insurgentă.

Configurarea universului liric al Ilenei Mălăncioiu se realizează în manieră modernă sau neomodernă, figurația romantică, simbolistă, având clare accente expresioniste. Eugen Simion remarca acest „spirit tânăr” ce re trăiește experiențele milenare și puterea de a construi o lume lirică suficientă sieși: „Faptele se deschid, apoi, fără multă literatură, spre o altă realitate care este numai a liricii. Teama de timpul încremenit, de iremediabilul din existență, modul personal de a gândi și a interpreta legendele, superstițiile și de a citi destinul în banalitatea vieții, de a

amesteca, în fine, semnele realului cu semnele imaginarii, indică un spirit liric obsedat de marile simboluri.”²

Dar academicianul ratifica în 1984 ceea ce Valeriu Cristea nota în 1973, la apariția volumului *Poezii*: „De la Nicolae Labiș, poate că nici un alt tânăr poet român nu a fost marcat într-un chip atât de evident de însemnele lui Apollo, ca Ileana Mălăncioiu. Versurile ei ne dau sugestia că poezia redevine ce fusese cândva: inspirație pură, țâsnire quasi-impersonală, simplitate a spunerii. Iar poetul – o figură de mitologie. Există în scrisul acestei autoare o ușurință aeriană, o directete a rostirii, o fluiditate irezistibilă ce presupun parcă intervenția unei baghete magice. Poeta nu-și *concepe* versurile, nu și le elaborează, nu caută să le impună pretențioase semnificații pre-existente creației sau să și le lege în ferecături ermetizante; ci și le eliberează spontan, ca un *cânt* intonat de o pasăre misterioasă, neidentificată încă: «Cânt pe inimă ca pe o frunză de fag, / Stau oamenii-n drum să m-audă cum cânt, / – Se uită unii la alții tăcuți / Și se-ntreabă ce pasăre sânt.»³

Totuși, ca și la „Bacovia cel viu”, care e spiritul tutelar al poetei, *cântul* nu e o „secretie” spontană, ci amprenta unei retorici, a unui *cogito* bine ascunse. „Pasărea” nu dă glas unui cântec jubilat, extatic, ci unui lamento cu semnificații abil ermetizate. E un cânt pentru suflete pierdute, umbre scufundate într-un Purgatoriu tenebros care vor să rămână, să lase o urmă. Obsesie pe care Eugen Negrici avea să o numească franc, în prefața antologiei bilingve *Peste zona interzică – À travers la zone interdite* publicată de Ileana Mălăncioiu în 1984: „Este refuzul stingerii de tot, al dispariției, pe care îl proclamă și poemul *Și totuși cât aș vrea*: „Și totuși cât aș vrea să văd odată un suflet / să-l țin în palmă ca pe o pasăre și să zic / e sufletul omului acela care stă lângă noi sub soare / și din care mă temeam că n-a mai rămas nimic.”⁴

Dintre modalitățile moderne de a face poezie Ileana Mălăncioiu a ales-o pe cea care i se potrivea ca o mânășă: a construi un univers imaginar în care granița dintre viață și moarte e fluidă; a aduce fantasmă, închipuiri, personaje ce vin și din mythosul românesc, și din obsesii literare (Poe, Eminescu, Bacovia); a (re)compune – simbolist și expresionist în același timp – o partitură ce se îndepărtează tot mai mult de original, devenind ea însăși profund originală, irepetabilă; a schimba diverse măști ale eului liric în ipostaze dintre cele mai derutante; a face toate acestea cu o anume monotonie a monologului liric. Ultima observație a fost făcută de Daniel Dimitriu, semn că lecturile repetate, peste timp, aduc la lumină

noi aspecte ale operei poetei: „Mai este ceva evident, frapant chiar, în poezia Ilenei Mălăncioiu: este monotonia transferată din spațiul viziunii în ritmul discursului liric. Într-adevăr, rostirea nu-și schimbă tonul, chiar dacă ea s-a transformat din strigăt înăbușit de pudoare în orăție de nuntă, din orăție de nuntă în bocet, din bocet în *lamento*. E o rostire marcată de o solemnitate austeră, precum sunt cântecele din ceremoniile religioase, ceea ce face din poezia Ilenei Mălăncioiu un cântec de doliu, așa cum a fost la început elegia. Arătându-se indiferentă față de tentațiile experimentului, față de orice diversificare capricioasă, această poezie s-a mărginit la a fi o experiență închisă, un ritual al jertfei de sine, un fel de sărbătoare a eșecului tragic.”⁵

E, paradoxal, un eșec salvator, rezolvarea neașteptată a unei situații de neliniște extremă. Se confirmă astfel corectitudinea concluziei formulate de Hugo Friedrich cu privire la Baudelaire: „Dintotdeauna poezii au știut că tristetea se dizolvă în cântec. E știința despre catarsisul suferinței prin transpunerea ei în cuvântul elevat formal.”⁶

O poezie solemnă, gravă, un perpetuu monolog în care eul liric are un timbru autoreferențial. Chiar de la primele poeme eul ocupă prim-planul, relatează, consemnează, fixează amănunte *pro memoria*: „Mă-ndrept pe drumu-ntunecat anume” (*Drum*), „Caut făina răspândită anume / Să-mi știe dorul drumul înapoi” (*Întoarcere*), „Stau la rând la moara dintre munți” (*La moară*), „caut cuiburi ca băieții prin scorburii” (*Puii din scorburii*), „De-a baba-oarba ne jucăm acum” (*Sfârșitul copilăriei*), „De două nopți aud cântând cioica / Și-aș vrea să dau cu pietre-n ea să fugă” (*Cioica*)⁷ Dar nu sunt detalii de agendă pentru un reportaj liric, nici pentru vreun „poem de largă respirație”, specie care mai băntuia atunci în lumea poezilor. Poemul e un palimpsest, detaliul realist maschează un simbol. Călătorim, practic, printr-o pădure de simboluri, mai ușor sau mai greu (mai ales!) depistabile. Sunt critici care au vorbit chiar de o maximă opacizare a limbajului, datorită unor figuri mitice dificil de înseriat (Ieronim, primul traducător al Bibliei în limba latină⁸, Ierodesa, Regina, Natanael etc.), veritabilă procesiune de siluete macabre, schițate de un geniu negru al scenografiei funerare. Cine ar descoperi aici o voluptate a coșmarului, un gust maladiv al ororii, s-ar înșela, desigur. Poeta reține măștile morții, pentru a glorifica viața. Pentru ea „scrisul reprezintă o modalitate de a lupta cu moartea”, cum i-a și mărturisit aceluiasi partener de dialog pe care l-am menționat mai înainte. Moartea e învinsă când sufletul celor duși părăsesc infernul prin forța imaginației, a verbului invocator. Un poet și un eseist francez, Gérard Bayo, așeza întreaga operă a lui Rimbaud „sub semnul unei prosopopei”. Această figură retorică, „destul de puțin întrebuițată după Virgiliu, Dante sau Goethe – adaugă Bayo – îi aduce în scenă pe cei morți.”⁹

„Morții vii” (adică resuscitați prin puterea Logosului) populează și poemele Ilenei Mălăncioiu. Expertă în arta „scrisului pe dedesubt” și-a acoperit „personajele” atât de bine, încât a reușit să păcălească nu numai „bestia neagră” – Cenzura, ci și critica. A trebuit să apară în 2003 fascinantul volum *Recursul la memorie. Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache* pentru a afla modelele, rădăcinile vii,

sângerânde, ale imaginarului: Ieronim, ale cărui „oase frânte” se văd într-un „contur de lumină aproape difuz”, are, de pildă, un corespondent îndepărtat în biografia poetei. Se numea Aurel State, eroul satului Godeni, plecat voluntar în război pentru eliberarea Basarabiei. Căzut prizonier, „a preferat să fie condamnat la moarte în URSS decât să se înscrie într-una din diviziile «Horia, Cloșca și Crișan» ori «Tudor Vladimirescu» și să se întoarcă în țară cu tancurile rusești”. După 13 ani de captivitate a fost preluat de Securitate și a cunoscut iadul pușcărilor românești. Ce povestește în continuare poeta întreze culmile ororii și al sadismului: „...«bietul State» s-a aruncat de pe acoperișul închisorii Uranus în speranța că, astfel, i-ar putea salva pe cei reținuți în dosarul său. Din această încercare de sinucidere s-a ales cu 24 de fracturi, dintre care una de bază de craniu. Însă n-a fost lăsat să moară. A fost făcut la loc, din bucăți, ca să fie judecat pentru crimă împotriva orânduirii de stat. Scheletul său era cârpit în mai multe locuri cu metal și asta făcea ca orice mișcare să-i provoace chinuri insuportabile...”¹⁰

Destinul, de multe ori neguros și ingrat în raport cu actele poetei, a fost de astă dată fast. „Spre norocul meu, se confesează Ileana Mălăncioiu în același interviu-fluviu, povestea de viață și de moarte a acestui personaj a fost luată drept una de dragoste și nu a pus probleme de viză, ci doar de interpretare.”¹¹

Tot o istorie prohibită e ascunsă în volumul *Inima reginei*. Când a putut da adevărul pe față, fără strategiile

savante de obnubilare adoptate anterior, poeta a recunoscut cu franchețe: „...plecam de la inima reginei Maria, care fusese dezgropată din stâncă de la Bran, pentru a putea vorbi despre faptul că mormântul regal este gol și cetatea întemeiată pe golul acesta va fi dărmată.”¹²

Intitulat inițial *Exodul*, volumul (tot cu titlu biblic!) *Ardere de tot* pune problema mântuirii la nivelul insului și a etniei care rățăceau în pustiu, fără a găsi Canaanul. Mari ceturi alegorice învâluie mesajul incendiar. Nici vorbă nu poate fi, cum credea Valeriu Cristea, de „inspirație pură”, spontană. Dimpotrivă, domnesc pretutindeni, „ferecăturile ermetizante”! Un *Pastel* de primăvară friguroasă oferă sibilinic cheia: „îngropăm sământa mai adânc / s-o ferim de păsări și de ger.” „Sământa” autobiografică din *Sora mea de dincolo* nu mai e „îngropată”, ci depusă simplu, pios, pe țărână.

Acestea – și altele – fiind „rădăcinile” poemelor, „humusul magic” (N. Manolescu) în care cresc ele, rămâne să vedem ce face eul poetei cu acest fond autobiografic terifiant. Dacă vom apela iarăși la clasificarea lui Eugen Negrici din *Sistematica poeziei* e în afara oricărui dubiu că ne aflăm în fața celui de-al treilea tip de „atitudine modelatoare”: implicat total, eul metamorfozează existentul, îl înlocuiește, reprojectându-l.¹³

Prin poemele poetei Ileana Mălăncioiu trece o adevărată procesiune funerară, immortalizată în cărțile dintâi:

Către Ieronim (1970), *Inima reginei* (1971), *Crini pentru domnișoara mireasă* (1973), dar și în cele de mai târziu, precum *Sora mea de dincolo* (1980). Regina e moartă, mireasa așijderi, Ieronim, un spectru ce-și zăngănește vertebrele, Aurelian împăratul, un schelet din a cărui dreaptă lipsesc trei oase, Natanael, fiul lui Ieronim, tot un spectru, dar cu „ochi de lumină” ce fulgeră-n noapte.

E o lume populată, eminescian, de *strigoi*, cum s-a observat deja în mai multe comentarii critice, dar reacția femeii nu e aceea a crăiesei lui Arald („Arald, nu vrei pe sânu-mi tu fruntea ta s-o culci? / Tu zeu cu ochii negri...O! ce frumoși ochi ai.. /Las' să-ți înlănțui gâtul cu părul meu bălai...”), ci mai degrabă a Cătălinei: „Domnule Ieronim, am strigat, / (Căci pe vremea aceea îl strigam domnule Ieronim) // Iertați-mă, vă rog, că vă spun, dar mi-e frică, / Trupul dumneavoastră nu mai este decât / Un contur de lumină aproape difuz / Și prin el vi se văd toate oasele frânte.” (*Noapte aproape albă*). Introdus expres în titlu, adverbul *aproape* sugerează starea de semisomnie, semitrezie, propice coșmarului expresionist, visării cu ochii deschiși. În strategia erotică a poetei, ochiul, ca organ al percepției vizuale și intelectuale, e investit cu un rol magic. Ca instrument „de turmentare a vizualității” (E. Negrici), el înlesnește comunicarea cu umbrele, dar poate și întrerupe vraja, ritualul ocult al uniunii dintre bărbat și femeie. Aceasta este, în linie eminesciană, mai degrabă o „frumoasă fără corp”, al cărei farmec trebuie perceput cu ochiul interior, deschis „înlăuntru”, singurul care salvează de maculare: „Ieronim, frică îmi este acum, ce să mai fac, / Ce trebuie să fac, ce se mai poate? / Pe lângă apa unde m-am scaldat / De la naștere și până atunci / Nu trecuse nici un bărbat. //... Acuma neclintit rămâi și strig, / Doamne, de ce nu ai făcut atunci/ Să vină cineva să-i dea de veste/ Să se apropie cu ochii-nchiși / Că trupul meu asemenea ielelor este?” (*Asemenea ielelor*).

Suverană în această poezie neagră, pictată pe pânze mari, închipuind vămile și trecerea, e o mare pudoare. Ieronim, mirele mitic, aprins de rușinea de a fi văzut gol fie și în abluțiunea finală, fuge cu ape cu tot: „Ieronim, astăzi am umblat prin câmpie / Și-am văzut prima oară apele morților / Și-am alergat către ele și în mijlocul lor / Te-am văzut dezbrăcat pentru scaldă. // Parcă vroiai să te-acoperi și nu știu cine / Îți furase hainele de pe mal / Și cum m-apropiam către tine / De rușine fugeai cu ape cu tot.” (*Apa morților*). Mai îndrăzneată aici, femeia împrumută această tactică retractilă ce impune interdicții pentru vază: „Parcă sântem copii și te-aștept și nu vîi / Să jucăm baba-oarba și eu știu că-ți plăcea / Și mă tem că în drum ai călcat din greșeală / Peste aburul morților dintr-o vâlcea.//...Dar descânt în gând și descânt plângând / Și nu înțelege ce chip și ce nume / Și te-aștept să vîi și mă leg la ochi/ Și joc baba-oarba singură pe lume.” (*Ritual*).

Când atingerea se consumă totuși, fapturne mirilor se destramă ca într-un *thriller* gotic dominat de fantasmalele morții: „Tu, Ieronim, ai pierit de cum m-ai atins, / Ca o câmpie casa mea era, / Spre tine am fugit cât am putut / Nu știam că sfâșierea se ia. // Acum trupul meu ca și al tău este / Din bucăți făcut, șade-n frunzișul vested, / În

ceafă are ochiul pus din greșeală-acolo / Și în călcâi rotundul creștet. // Tu, Ieronim, ai pierit în chiar aceea clipă / În care m-ai atins, sfâșiată sânt, / Și e noapte, și abur de mort împrejur / Și de frică trebuie să cânt.” (*Cântec*). Femeia are aceleași facultăți: prin simpla atingere, ea deschide vămile somnului, adică ale unei morți intermediare: „Nu știusem că te pot adormi,/ Din greșeală te-am atins, dulcele meu domn,/ La capul tău stau acum și plâng/ Și frică mi-e că vei muri în somn.” (*Rugă*).

În acest univers supus unui „cumplit mister” lumina zilei n-are ce căuta. Infern și purgatoriu totodată, poemele Ilenei Mălăncioiu configurează un spațiu tenebros, funebru, suav-morbid, în care nunta e extincție, mirii sunt morți, spectre surprinse în atitudini hieratice ori cadavre străjuite de *crini*. În *Crini pentru domnișoara mireasă*, floarea tutelară e invocată într-o întregă *constelație de sensuri*. Crinul e, desigur, un semn al inocenței și fecioriei, dar și o adevărată iarbă a fiarelor cu care se deschid porțile infernului. Simbol „lunar și feminin”, cu o valoare „funeră și exaltantă”, cum cred Jean Chevalier și Alain Gheerbrant, crinul ar fi, după aceiași autori, ideograma „abandonului mistic sub semnul grației lui Dumnezeu”.¹⁴

Singuraticul crin, cântat cândva și de Duiliu Zamfirescu în *Pe Marea Neagră*, e însă intercesorul care unește paradoxal regnurile, lumile („Cu rădăcinile-n pământ / Și florile în ideal”, scria cântărețul Malvinei).

Iar singurătatea este un sentiment liric acut care ampretează toate volumele Ilenei Mălăncioiu. În ele antinomiile *viață / moarte, iubire / moarte* devin tot mai puternice, fiecare poem înglobându-le în plan semantic, dar și în textura de profunzime, ideatică, în „expresie”. Exemplificăm cu un poem din 1971 intitulat *Singurătate*, emblematic pentru devenirile eului liric și totodată pentru discursul liric:

Ci iar regina ta colindă peste lume
Și ochiul meu născut de trupul său se-arată
Și trupul meu e umbra eternului ei trup
Intrat în umbra cea adevărată.

Și cum și-ntinde mâna se-ntinde mâna mea
Spre umărul tău rece și aplecat și mare
Și cum își lasă fruntea se lasă geana mea
Și gura mea se lasă spre trista-ți sărutare.

Sânt singură, iubite, ca umbra unei moarte
Ce nu-și poate desprinde profilul ei din tină
De-adevăratul chip spre care ochiul tău
Se-ndreaptă ca spre-o veșnică lumină.

Ce se ascunde în cețurile alegoriei? Să încercăm o decriptare.

La nivelul întâi al structurii de suprafață observăm că poemul are o formă tradițională, cu rime încrucișate doar între versurile 2-4 ale fiecărei strofe, trei la număr. (Rimarea versurilor 1-3 în strofa a doua e în fond o reluare a adjectivului posesiv *mea*, vizând o recapitulare intensivă a corporalului.) Aceasta pentru că poeta cultivă în întreaga ei operă o formă prozodică realizată de cele mai multe

ori din strofe, uneori rimate, alteori apelând la versurile albe. Poemul începe cu conjuncția „ci”, ceea ce pare a sugera că acest ritual al rătăcirii prin lume a „reginei moarte” este repetabil, iar incipitul poeziei ne introduce într-un cadru cunoscut deja. (Asemenea construcții ale altor poeme care încep cu conjuncția „ci” vom mai găsi la Ileana Mălăncioiu, cum ar fi de pildă *Ci iarăși viitorul, Ci iarăși țin în palmă sufletul tău, Ci iarăși mă tem* din volumul *Ardere de tot*, 1976, *Undeva deasupra din Peste zona interzisă*, 1979, *Ci iarăși cuibul cu pui din Urcarea muntelui*, 1985.) Admitem și în acest caz conectarea prin această conjuncție la autoreferențialitatea la un domeniu semantic global propriu imaginarului liric al poetei. Verbul folosit „colindă” este cel care ne induce starea de repetabilitate a călătoriilor „reginei”. Acest predicat are un determinant tot atât de puternic încărcat de sugestii: „colindă peste lume”, nu „prin lume” (acesta ar fi corespondentul din limbajul obișnuit, dar prepoziția „peste” are aici un sens mult mai adânc, pentru că depășește granitele viului, trecând în lumea morții). De asemenea, remarcăm paralelismele substantivale care denumesc părți ale corpului (ochi, trup, mâna, fruntea, umărul, geana, gura).

Folosirea grupurilor nominale formate din substantiv și adjectiv dau o expresivitate semantică la nivelul al doilea al structurii de suprafață mai ales prin folosirea adjectivului antepus, articulat: „umbra eternului ei trup”, „trista-ți sărutare”, „adevăratul trup”, „spre-o veșnică lumină”. Fiecare grup nominal menționat aici ar putea fi analizat pentru a-i descoperi structura extrem de elaborată, cum este cel în care ocurența dublă a conjuncției „și” (care aici nu e doar narativă) îl face extrem de modern, de încărcat de sens.

Tot de sfera liricii (neo)moderne aparține și folosirea într-un poem scurt a numeroase adjective posesive sau pronume: „regina ta”, „ochiul meu”, „trupul meu”, „eternului ei trup”, „mâna mea”, „umărul tău”, „geana mea”, „gura mea”, „trista-ți sărutare”, „profilul ei”, „ochiul tău”. Acest cerc semantic punctat din aproape în aproape dă impresia unor transferuri de identitate între subiectul liric și „regină”. Este evidentă o mișcare cu încetinitorul, cadru cu cadru, spre final, în care acest *alter-ego* al eului liric pare a fi „umbra unei moarte”, în timp ce iubitul, imaginar, privește spre trupul viu din lumea reală „ca spre-o veșnică lumină”. Și aici convergența semantică (care ne face să vedem acele „roiuri” de imagini sau constelații, cum le numeau Durand și Burgos) leagă strâns cadrul liric în jurul celor două tărâmurii *viață / moarte*.

La nivelul structurii de adâncime, al *sensurilor*, vom descifra cum poeta însăși este „regina” moartă, o posibilă Euridice plecată spre lumea thanatică în căutarea iubitului pierdut. Laurențiu Ulici sublinia această repetată schimbare de măști a eului liric ce izvorăște – așa cum o spune și titlul poemului analizat – dintr-o teribilă însingurare: „«Regina moartă» nu este altceva decât imaginea simetrică, în decor tanatic, a poetei însăși, ființa pe care, privindu-se în oglinda unei fântâni, o vede dincolo, în adâncuri.”¹⁵ Interpretarea antitetice, paralelismele și contrapunctul sunt frecvente în imaginarul liric modern, iar un poem precum *Singurătate* ne oferă șansa de a

distinge o manieră de zămislire a imaginilor poetice.

La o lectură atentă a poemului vom desluși în ultimul catren schimbarea discursului: eul liric nu mai notează, nu mai inventariază elementele metamorfozării dintr-o ființă vie într-una imaginară (a se citi aici ca aparținând referentului fictiv predilect autoarei: Thanatos), ci recurge la adresarea directă („sânt singură, iubite, ca umbra unei moarte”). Dintr-o devoratoare singurătate – sentiment configurat extrem de puternic, de convingător, cu toată puterea ce vine din traumele unui secol bolnav, și nu numai – eul liric se metamorfozează în „regina” moartă, căutându-și iubitul care a trecut de mult granițele imperceptibile dintre viață și moarte, mai întâi ca într-o joacă, apoi ca o certitudine, pentru că trupul lui nu mai este decât „un contur de lumină aproape difuz”...

În „decriptarea” poemelor Ilenei Mălăncioiu nu trebuie exclusă nici claustrarea eului liric datorită refuzului realității imediate, iar poemele cenzurate – publicate doar în reviste sau după '89 – dovedesc, am mai spus-o, trimiteri încifrate la realități din Est (în speță comunismul represiv, dezumanizant). În acest discurs liric, cu sensuri ambigue, cântecul este dintru început o eliberare de spaime, de angoase: „De frică trebuie să cânt.” Dar *Cântecul din Urcarea muntelui* are varii conotații: el semnifică, alături de multe dintre poemele din această perioadă, o fățișă opoziție la coșmarul cotidian, monstruos; poezia face pasul decisiv și iese din „cercul strămt” al exilului în propria imaginație a locutorului direct în stradă: „Lumea e tot mai tristă și mai grăbită, / Pâinea e tot mai scurtă și mai turtită, / Fără ca nimeni s-o vadă/ Poezia a coborât în stradă. // Se uită-n toate părțile deodată / Orice drum tot acolo duce / Timpul

melancoliei a trecut / Ea încotro s-o apuce. // Poezia a coborât în stradă, / Poezia șade încă o dată pe baricade / Dar lumea e grăbită, dar strada e pustie, / Dar cine să mai citească acum poezie?”¹⁶

Cine citește aceste poeme ale disperării și revoltei nu poate să nu remarce schimbarea de regim a eului. Dispare, ca prin farmec „ferecătura ermetizantă” și apare în schimb aluzia transparentă la „existentul” concentraționar. Grima e superficială și cititorul cât de cât avizat își dă seama cine e „îngerul meu de pază / Îmbrăcat în haine de polițist”, „inventatorul / spaimei noastre cea de toate zilele” sau falsul Noe de pe o arcă în derivă spre „alt pământ făgăduit.” Aceștia li se aplică sancțiunea biblică *erasio nominis* (ștergerea numelui, a pomenirii) asupra căreia poeta nu revine nici când interdicțiile dispăruseră. Elegia, cântecul de jale purificat de scenografia „literară” se comprimă până la tipăt și plâns. Soluția, unica soluție, este exilul interior, retragerea de melc în cochilia unui vis securizant: „Exilată în țara din creierul meu / Unde nu e nici iarnă nici primăvară / Ci numai timpul în care mi-e dat să visez / Mi s-a făcut dor de țara de-afară. // Trec granița din nou și mă supun/ Legilor ei de care nu am putut să scap / Un ochi perfid sucește pe-o parte și pe alta / Chiar și ce i se pare că așa avea în cap. // Ofer de bună voie un vis numai al meu / Știind că nu se poate să răscolești prin vise / Ce nu-ți sânt la-ndemână și să nu vrei și tu / Să le mai vezi altfel decât ucise. / Iau zâmbetul complice al celui ce-l primește / Un semn de bun venit în lumea de-afară / Colind un timp prin țara de care mi-a fost dor / Și mă întorc plângând în propria mea țară” (*Ofer de bună voie*). E un plâns convulsiv, întretăiat, net diferit de cel din primul volum, *Pasărea tăiată*, în care terapia lacrimii mai era timid controlată: „Nu mă cunosc decât atunci când plâng/ Ștergându-mi lacrimile pe furis/ Și încercând cu greu să te ascult/ De parcă-mi șade inima pieziș/ De teamă că mă-ndepărtez prea mult” (*Au să rămână plopii*).

„Muntele urcat” nu e Araratul, ci un „cimitir imens”, o Golgotă a supliciului colectiv pe care „trec în cadență”, ca în *Apocalipsă*, sufletele morților vii. Poeta cunoaște perfect escatologia creștină, scenografia lumii de dincolo, așa cum le înfățișează *Tratatul Purgatorului* al Sfintei Caterina din Genova, tratatul *Despre starea fericită și nefericită a sufletelor care suferă în Purgatoriu* de abatele Binet, *Călătoria în puțul Sfântului Patrick* a călugărului cistercian H. de Saltrey și *Nașterea Purgatorului* a lui Jacques Le Goff. Iată, în *Munte înfipt în cer*, un cortegiu de penitenți bântuiți de terori medievale: „Munte înfipt în cer ca sub un pod / Podul se clatină sub pașii grei / Ai sufletelor ce trec în cadență / Noi ne scaldăm în apa tulbure de sub ei. // Nimeni nu mai poate să ajungă la mal / Apele ne-au smuls și hainele de pe noi / Numai de-am ajunge odată la capul podului / Pe care vom putea să trecem goi. // Și pe dinăuntru și pe dinafară / Fără să știm de foame și de ger / Numai de-am ajunge odată în pas cu cei / Care clatină podul acesta de fier.”

În alt poem, *Dormeam lângă-acel munte*, fresca medievală în linia lui Ingmar Bergman (cel din *A șaptea pecete*) culminează apocaliptic și expresionist în viziunea unui somn chinuit, spasmodic, funambulesc, punctat de

înjositoare munci: „Dormeam lângă-acel munte ce nu mai e urcat / Și toți visam deodată același vis urât / În care cineva ne-a coborât / Tocmai acolo unde eram cu adevărat. // Ne bucuram că încă mai suntem atârnați / de stâncile albastre și preamăream supuși / Frânghiile în care eram puși / Să așteptăm până vom fi salvați. // Numai când ne rodeau până la os / Ne cățaram pe ele încet încă o dată / Dar ori se adâncea prăpastia căscată / Ori cineva de sus ne tot lăsa în jos. // Dormeam lângă-acel munte ca lângă un paradis / Pierdut, în care lumea aceasta vinovată / Nu mai putea să ajungă pe jos ca altădată / Și încerca să urce pe sforile din vis.”

Acestea (și încă vreo câteva) sunt poemele „care rezistă ca poezie”, căci altminteri poeta, mereu lucidă, nu crede prea mult în „poezia rezistentei” și apreciază *Urcarea muntelui* drept „un fel de terapie împotriva maladiei mortale de care sufeream cu toții”¹⁷. În momentele ei faste, Ileana Mălăncioiu a depășit pragul (totuși jos) al „poeziei politice”, subversive, alergice la interdicții, dogme, canoane și a avut, ca să utilizăm un termen al lui Mircea Eliade, revelația „sacruului celest”, a transcendentului, vis normal în existența unui poet care, copil fiind „știa (aproape) pe dinafară Biblia”. Învinsă provizoriu în clipă, poeta a biruit prin simbolismul primordial al celestului, al înaltului, al „muntelui înfipt în cer”. Cel care-l urcă se inițiază în moarte, dar și în nemurire, devine părtaș la sacru, simte sub picioare Axa lumii. Poezia Ilenei Mălăncioiu este în primă și ultimă instanță o inițiere. Eul său liric tinde cu toată energia spre Taină sau (tot cu spusele lui Mircea Eliade) spre „virtutea consacrantă a «înălțimii»”. Iar ritualul ascensiunii e definit admirabil în *Tratat de istorie a religiilor*: „Regiunile superioare sunt saturate de forțe sacre. Tot ce este mai aproape de cer participă, cu o intensitate variabilă, la transcendență. «Înaltul», «superiorul» este asimilat transcendentului, supra-umanului. Orice «ascensiune» este o rupere de nivel, o trecere dincolo, o depășire a spațiului profan și a condiției umane”¹⁸.

Note

¹ Daniel Cristea-Enache, *Sertarul Scriitorului Român*. Dialoguri pe hârtie. Iași: Polirom, 2005, p. 120.

² Eugen Simion, *Scriitori români de azi, III*. București: Editura Cartea Românească, 1984, p. 377.

³ Valeriu Cristea, *Ileana Mălăncioiu. Poezii*. În *România literară*, 12 apr.1973.

⁴ Poemul remarcat de Eugen Negrici face parte din volumul *Ardere de tot* (1976).

⁵ Daniel Dimitriu, *Ileana Mălăncioiu sau despre anonimatul privilegiat*. În *Adevărul literar și artistic*, 24 mart.1996.

⁶ Hugo Friedrich, *Structura liricii moderne* de la mijlocul secolului al 19-lea până la mijlocul secolului al 20-lea. În *românește* de Dieter Fuhrmann. București: Editura pentru literatură universală, 1969, p. 37.

⁷ Poemele citate sunt din *Linia vieții*. Antologie. Cu o prefață de Nicolae Manolescu. Iași: Polirom, 1999.

⁸ Ecaterina Mihăilă, *Semiotica poeziei românești neomodernă*. București: Editura Cartea Românească, 2003, p.168.

⁹ Gérard Bayo, *Revolta lui Arthur Rimbaud*. În *românește* de Ioan Adam și Robert Adam. Prefață și note de Ioan Adam și Robert Adam. Cuvânt înainte de Dominique Daguet. Editura Eminescu, 1998, p. 22. O bună definiție a prosopopeei oferea în 1968 fondatorul retoricii moderne, Pierre Fontanier: „*Prosopopeea*, care nu trebuie confundată nici cu personificarea, nici cu apostrofa, nici cu dialogismul, toate trei însoțind-o aproape întotdeauna, se bazează pe punerea în scenă a

celor absenți, a morților, a fiintelor supranaturale, chiar a inanimatelor, făcându-le să acționeze, să vorbească, să răspundă așa încât să fie auzite; sau sunt luate ca martori, confidenți, garanți, acuzaatori, judecători, răzbunători etc.; și asta fie prin simulare, fie la modul serios, după cum autorul este sau nu stăpân pe imaginația sa.” (v. Pierre Fontanier, *Figurile limbajului*. Traducere, prefață și note de Antonia Constantinescu. București: Editura Univers, 1977, p. 368.)

¹⁰ Ileana Mălăncioiu, *Recursul la memorie. Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache*. Iași: Polirom, 2005, p. 146, 193.

¹¹ *Ibidem*, p. 209.

¹² *Ibidem*, p. 210.

¹³ Eugen Negrici, *Sistematica poeziei*. București: Editura Cartea Românească, 1988.

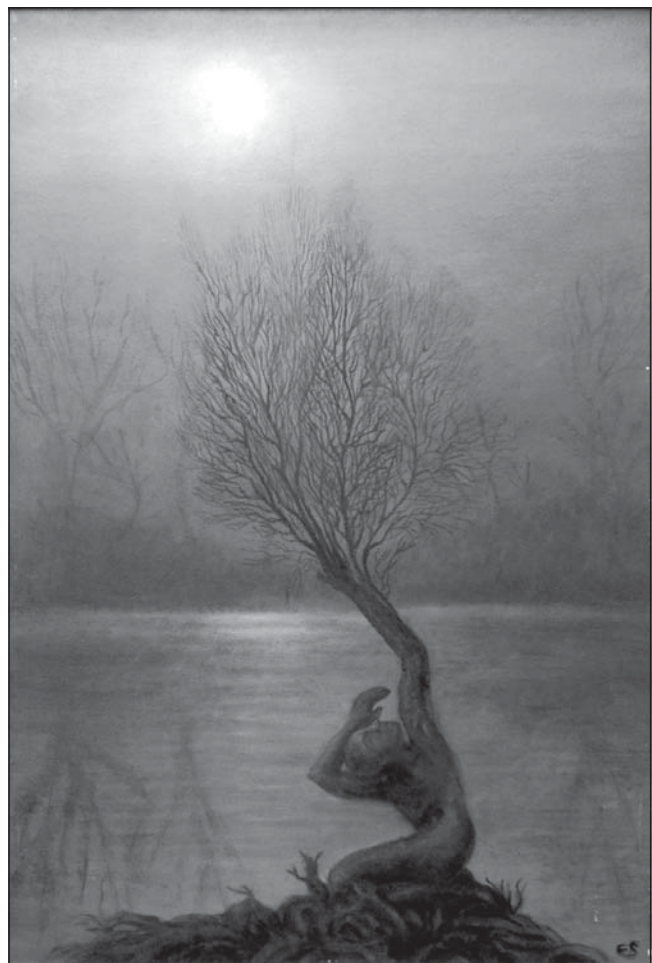
¹⁴ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*. Vol.1, A-D. București: Editura Artemis, 1994, p. 388.

¹⁵ Laurențiu Ulici, *Literatură română contemporană. I. Promoția 70*. București: Editura Eminescu, 1995, p.100.

¹⁶ Deoarece poemul *Cântec* nu a fost inclus în antologia *Linia vieții*, l-am reprodus după volumul *Urcarea muntelui* apărut la Editura Albatros în 1985.

¹⁷ Ileana Mălăncioiu, *Recursul la memorie. Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache*, ed. cit., p. 216. În antologia *Linia vieții*, în care sunt incluse și piese cenzurate înainte de 1989, ciclul *Urcarea muntelui* nu adună decât 38 de poezii, față de 77, câte avea volumul din 1985.

¹⁸ Mircea Eliade, *Tratat de istorie a religiilor*. Cu o prefață de Georges Dumézil și cu un *Cuvânt înainte* al autorului. Traducere de Mariana Noica. București: Editura Humanitas, 1992., p. 107. Am adăuga rândurilor de mai sus câteva considerații pe care le face Constantin Ciopraga într-un recent eseu-portret consacrat Ilenei Mălăncioiu: „Solitudine, Plâns, Moarte, în agregări psihice neistovite, traduc, îmbinate, sentimentul tragic al Eului anxios, Eul programat nu numai pe explorarea Sinelui veghetor, dar și pe cea a condiției umane în totul.” (Constantin Ciopraga, *Dincolo de tristețe – Ileana Mălăncioiu*. În *Pro Saeculum*, 8 (14), 2004, p. 9).

„TRIUMF” ȘI „MARGINALITATE”

Când un subiect te preocupă vreme îndelungată, ani sau decenii, fiecare din părțile sale ajunge să aibă, la sfârșitul cercetărilor, propria ei poveste. Chiar și titlul, dacă el reprezintă una din ideile cu care ai pornit la drum. Cel pe care eu l-am ales pentru volumul al treilea al *Dosarului Bacovia*, „Triumful unui marginal”, are, în hârțile mele, o vârstă venerabilă și o poveste nu tocmai simplă, din care paginile de mai jos sunt un fragment. El mi s-a conturat în minte, înaintea altor probleme, în timp ce pregăteam o trecere în revistă, prima de acest fel, dacă mi se îngăduie o atare mențiune, a ceea ce se scrisese despre poet în critica și istoria literară (v. „Bacovia în critica și istoria literară”, în „Ateneu”, nr. 10, 11 și 12/1966). L-am formulat însă ceva mai târziu, într-un articol pentru ziarul local, compus în starea febrilă, de exaltare, de dinaintea marelui Festival literar-artistic din septembrie 1971, când autorul *Plumbului* îmi apărea realmente un învingător. Anunțam acolo, cu certitudinea dată de entuziasmul momentului, „Triumful lui Bacovia”. Evident, dădeam cuvântului „triumf” un sens polemic: acela de revanșă asupra mentalității provinciale, de care, ca tânăr intelectual și redactor al unei reviste de cultură, mă lovisem deja. Materialul adunat în documentările de până atunci îmi dădea convingerea că drumul receptării lui Bacovia e larg, ascendent și implacabil, iar Festivalul, la organizarea căruia contribuise, îmi părea apoteoza meritată a celui căruia îi era consacrat. Febra apologetică mi-a trecut odată cu ultimele ecouri ale manifestărilor și, cum se întâmplă după așa ceva, m-au cuprins îndoielile: pe neașteptate, „triumf” a început să-mi sune bombastic, sportiv sau militar. Sunet de goarnă! Să renunț la el, mai exact la concluzia pe care o conține, n-aș fi vrut totuși. Eram conștient că, pentru a fi acceptat, are nevoie de numeroase explicații și că trebuie surdinizat printr-un alt cuvânt, pe care nu-l întrezăream. Căutarea lui mi-a schimbat radical planul lucrării: de la un eseu scurt, sintetic, cum intenționam să fac, am ajuns la un „dosar” amplu, analitic. Am hotărât să nu mă grăbesc (hotărâre de care mă țin și acum), subiectul, cu problemele sale conexe, apărându-mi din ce în ce mai vast. Meandrele lecturilor m-au determinat să-mi pun întrebări care nu figurau în repertoriul inițial, câteva provocatoare de dubii, dar nu mi-au infirmat teza „triumfului”. Dimpotrivă, mi-au întărit imaginea lui Bacovia învingător, unul diferit de aproape toți cei cărora le atribuim această calitate. Ceea ce-i de-a dreptul excepțional, e că el este un victorios fără să fi luptat vreodată pentru afirmare. N-a manevrat nimic ca să reușească. Alții s-au zbatut, s-au apărat, au polemizat, au apelat la prieteni, însă n-au reușit. După zece-cincisprezece ani de stat în față, chiar și cei mai norocoși, mai abili s-au efasat, au dispărut. Fenomenal

ca rezistență, Bacovia e un învingător durabil. Timpul, care uneori a părut că se dezinteresează de el, a colaborat la victoria sa. Aceasta e legătura cea mai misterioasă, mai paradoxală și ea va ocupa fondul expunerii mele.

Triumful lui Bacovia înseamnă atât un succes propriu, cât și al tipului de intelectual căruia el i-a aparținut. Am realizat aceasta pe la mijlocul anilor '80, când, sub influența unor studii franceze, am schimbat ecuația explicării, trecându-l pe autorul *Plumbului* din categoria de „om de provincie”, cum singur se definea, în cea de „marginal”, mai pregnantă pentru contemporanul nostru. Termenul nu prinsese încă la noi. În dicționarele vechi, *marginal* figurează numai ca adjectiv, ilustrat prin aceleași exemple: „notă marginală” (I.-A.Candrea), „note marginale” (L.Șăineanu și Aug.Scriban, care adaugă și pe „pietre marginale”). Tot numai ca adjectiv e prezentat în *Dicționarul limbii române*, serie nouă, litera M: 1965-1968, în *Dex* și în *Dicționarul de neologisme* alcătuit de Florin Marcu și Constant Maneca. Absența lui din acestea nu m-a mirat. Surprinzător era însă că lipsește din *Dicționarul de cuvinte recente* de Florica Dumitrescu (Ed. Albatros, 1982). Ce-i drept, spre deosebire de criticii literari și de publiciști, lexicografii, nicăieri, nu se precipită să le facă imediat casă în dicționare termenilor noi. Apărut după 1960 și răspândit după 1968 în Franța, substantivul *marginal* n-a fost atestat nici acolo, în marile dicționare (*Larousse*, *Littré*, *Quillet*, *Robert*), până la sfârșitul secolului trecut. L-a inclus doar *Le dictionnaire de notre temps* (1988), iar după 2000, *Le petit Robert* (2002). Situația pare, desigur, ciudată, căci, în limbajul curent, atât la francezi, cât și la noi, de *marginal* și de *marginalizare* se abuzează.

Marginalul e, conform definițiilor, „persoana care trăiește în marginea societății”, fie pentru că „refuză normele acesteia”, fie pentru că „nu se adaptează la ele”. Etimologia cazurilor diferă. Fiecare are mai mult de o cauză: uneori aceasta aparține societății, alteori aparține individului. Sau amândurora, combinate. *Marginalule* deci *marginalizat* sau se *marginalizează*.

Marginalizarea e un fapt istoric vechi. Printre primii care o resimt și și-o asumă sunt apostolii. După ei, ermiții, anahoretii, sihaștrii îmbrățișează aceeași condiție. Voluntar sau silit, la fel procedează și unii dintre filosofi. Indiferent de cauza care o provoacă (religioasă, politică, economică), marginalizarea e „mazilire”, „exilare”, „evadare”; pedeapsă sau evitare a unei pedepse; o alternativă la moarte. Fiecare epocă are marginalizați, îndeosebi intelectuali. Intelectualii sunt cei mai expuși marginalizării și cei mai conștienți de caracterul dramatic al acesteia. Marginalizarea e o depreciere a persoanei și o limitare a libertății de manifestare. Marginalizatul e

exclus de la putere și condamnat la tăcere. El e individul împins sau decăzut în sărăcie, boală, nefericire. Un supraviețuitor, un mort viu, un abandonat.

În literatură, marginalizarea înseamnă lipsă de considerație, respingere, ignorare. Marginalizatul poate fi un autor aflat la începutul carierei, la mijlocul ei, dar și unul ajuns la amurg, după ce a reperat succese. Marginalizarea constă în refuzul sau în indiferența breslei, mai exact a criticii, chestiune în care logica alternează cu capriciul. În cele mai multe cazuri, pricina e totuși inaderența la lucrurile noi, frapante. Moderația trece fără dificultăți, e acceptată, pe când noutatea violentă, percepută ca bizarerie, contrariază, pune în gardă, dispune la șicanări.

Marginalizarea e o îndepărtare de (sau de la) centru. Acesta e locul privilegiat unde se stabilesc legile, normele, canoanele, regulamentele și se selectează valorile. Autoritar și conservator, centrul pretinde conformare față de hotărârile, atitudinile și stilul său. În politică și administrație, centrul e capitala. În cultură, literatură și artă, centrul se mută de la o epocă la alta, se multiplică ori dispare. În afară de profesorii de literatură veche, cine mai și realizează că Orăștie, Govora, Râmnic etc. au fost cândva „centre”? În mod clar, ideea de centru s-a conturat însă în epoca modernă. Primul este Iași, în care apar „Dacia Literară” și „Propășirea”, reviste de largă cuprindere, cu programe menite să stimuleze și să solidarizeze energiile creatoare. Iașii își păstrează această calitate, prin Universitate, prin „Convorbiri literare” și, mai târziu, prin „Viața Românească”, publicație remarcabilă prin anvergură și ținuta europeană. Diminuată de anumite plecări, pusă în discuție, contestată, faima Iașilor de

„Capitală a culturii”, de „Florență a României nu se va pierde integral niciodată, deși lamentațiile ori ironiile referitoare la ea se aud mereu de mai bine de un secol. Totuși, vrând-nevrând, după războiul din 1916-1918, Iașii vor ceda Bucureștilor atributul de centru și în acest domeniu. După 1920, Capitala concentrează majoritatea mijloacelor care pot determina succesul: edituri, reviste, ziare, instituții pentru acordarea premiilor. Spre deosebire de Iași, oraș conservator și sentimental, ea e dinamică, practică, tranșantă. Ca să reușești aici trebuie să ai nu numai calități, ci și „abilități”.

Bacovia spune despre sine odată, că era „născut pentru orașe mari și altădată, într-un așa-zis interviu, că temperamentul său e croit pentru o viață de provincial. Deși se contrazic, ambele afirmații pot fi adevărate: în una vorbește poetul, în cealaltă omul. Poetul a optat de la început pentru „orașele mari”, care sunt mai receptive intelectual: de pildă, a debutat în „Literatorul”, a ales să studieze Dreptul în București, s-a alipit de unele grupări literare de acolo, a scos primul volum în editura revistei „Flacăra” etc. La Iași, al doilea „oraș mare”, a venit de nevoie, ca exmatriculat. Omul s-a simțit mai confortabil și mai protejat în Bacăul natal, în „parcul” familiei și în grădina publică, locuri de refacere, de redresare fizică și morală. În ciuda exemplelor de mai sus, mă îndoiesc totuși că ideea de *centru* și cea de *margină* au funcționat dintotdeauna, limpede, în gândirea sa. Ele nu pot fi delimitate de cineva decât după ce le-a cunoscut profund pe amândouă.

Deși, cum am spus, debutant într-o revistă din Capitală, Bacovia intră în viață și în literatură ca un „marginal”. Trăsăturile sale corespund într-un total tipologiei acestuia: „cancre”, boem, celibatar, „discipol al lui Macedonski”, „simbolist-decadent”, individualist cu puseu de anarhist, simpatizant al socialismului. În epocă (adică până la 1921), „centralii”, carevasăzică vizibili, erau cei ce colaborau la revistele importante – semănătoristii, poporanistii, naționaliștii – cei ce aveau un discurs apropiat de discursul politic. Bacovia nu numai că începe ca „marginal”, dar și continuă în acest mod. Nici o schimbare din situația sa familială, socială, literară nu-l transformă, cu adevărat, în „om de centru”. Stabilizat definitiv în București la începutul anilor '30, el rămâne „om de margine”, de faubourg, de periferie. Cu excepția a patru sau cinci ocazii, nu apare în luminile actualității. Nu-i întâlnești în redacții, nu-i zărit plimbându-se pe bulevarde, nu-i văzut la premierele teatrale, la concerte, la conferințe, în cenecluri. Director de reviste (chiar dacă numai formal) sau membru în comitete de redacție, nu-și valorifică pozițiile și nu-i perceput ca atare. Uneori contemporanii nu-s prea siguri dacă trăiește, și unde.

Marginalul e adesea, sub numeroase aspecte, un original. El stă în avangarda noului sau e o notă suspectă, misterioasă a acestuia. Bacovia e *marginal* inclusiv atunci când întrunește aprecierile unei părți a criticii. Aceasta îl acceptă, îl laudă, dar mereu ca pe o excepție, ca reprezentant al unui domeniu controversat: „poezia nouă”, prin care, de regulă, se înțelegea simbolismul. În comentarii, în studii, în manuale, ponderea acestuia n-o egalează, în deceniile interbelice, pe cea a semănăto-

rismului, poporanismului, autohtonismului. Până în anii '60 ai secolului trecut, același raport era și între Bacovia și fruntașii celorlalte orientări. În intervalul amintit, bibliografia despre Octavian Goga, de pildă, e de câteva ori mai mare decât cea despre autorul *Scînteielor galbene*.

Marginalul ia când chipul disperatului, când pe cel al scepticului. De-a lungul vieții, Bacovia a prezentat ambele aceste fețe. Însă dacă unii dintre marginali coboară nu o dată treptele degradării și mizeriei, până a părea ca niște *clochards*, Bacovia nu se abate de la conduita unui domn. Ținuta sa nu frizează indecența nici în timpul exceselor bahice.

„Alcoolizat”, Bacovia nu e agresiv, antisocial. La spital a ajuns, nu și la poliție. Nu are înclinații de *beatnik*, *freak*, *zonard*; păstrează în aproape toate situațiile ceva din „respectul burghez de sine”. *Marginea* lui e periferia centrului, nu fundul periferiei. Locul nu e avantajos social, dar e avantajos moral, cu dublă perspectivă, întrucât îl situează la mijloc de contraste. Astfel, Bacovia vede ceea ce nu văd nici cei situați în inima centrului, nici cei din groapa periferiei. Departe de

vanității și invidii, el își înțelege mai acut condiția și-și definește mai exact drama.

Faptul că Bacovia nu se plasează în *centru*, nici social, nici literar, e un adevărat noroc pentru el. *Centrul* l-ar fi absorbit, l-ar fi „consumat”, l-ar fi înghițit repede: autorul *Plumbului* ar fi „murit” odată cu poezii de succes ai momentului 1900. Aceeași soartă ar fi avut-o și dacă s-ar fi situat la extremitatea *marginii*, dacă ar fi fost pe de-a-ntregul excentric, radical și zgomotos. Exagerarea i-a pierdut pe mulți, chiar dintre cei lângă care a stat. Pentru Bacovia *marginea* e o „țară” dincolo de hotarele căreia e riscant să treci. Pe el l-au „muncit” mereu două sentimente: teama de mai rău și speranța de mai bine. Amândouă l-au constrâns să se mențină în *margine*.

De cele mai multe ori, *marginalul* e un nedreptățit. Această situație e un motiv de suferință, dar și o șansă. Mai devreme sau mai târziu, nedreptatea se cere reparată, proces care duce la reconsiderări și reabilitări. Ostilitatea sau indiferența se transformă în simpatie. Nu o dată, din rândurile nedreptățiților se ridică învingători. Bacovia e eroul unei atare reversibilități.

Theodor Codreanu

ENERGIE ȘI FIINȚĂ LA C. RĂDULESCU-MOTRU ȘI ȘTEFAN LUPAȘCU

În *Timp și destin*, una dintre lucrările târzii ale lui C. Rădulescu-Motru (1868 – 1957), filosoful încearcă să-și desăvârșească sistemul de gândire conturat în *Puterea sufletească*, *Elemente de Metafizică*, *Personalismul energetic*, *Vocația și Româanismul*. Teza centrală pornește de la „deosebirea dintre cauzalitatea mecanică, postulatată în științele fizico-chimice, și finalitatea vitală psihică”, adăugând că pura energie fizică „face cu neputință explicarea reciprocității funcționale între ea și energia psihică”¹. Ceea ce-l apropie pe Rădulescu-Motru de Ștefan Lupașcu (1900 – 1988) este abordarea ființei sub conceptul central de *energie*, în condițiile revoluției din microfizică declanșate de Max Planck și de Albert Einstein la începutul secolului al XX-lea. Deja Rădulescu-Motru se vede nevoit să distingă între două nivele de realitate, cel al energiei fizice și cel al energiei psihice, care nu se supun aceluiași tip de cauzalitate. Vom înțelege, din acest punct de vedere, noutatea pe care o aducea, cel puțin în gândirea românească, privitor la viziunea unui *personalism energetic*. În această perspectivă, el face distincție între *timp* și *destin*. Gândirea creștină abandonase conceptul de *destin*

ca fiind specific mentalității antice grecești. Rădulescu-Motru observă că Europa modernă, secularizată, se fundează pe timpul mecanic: „Pe primul plan stă cronometrul. Oare tot pe planul acesta, al cronometrului, se va făuri viitorul Europei?”².

Pentru el, *destinul* nu se vrea o „antiteză la timpul rațional” și nu se identifică nici cu destinul ca *fatalitate* gestionată de zei. Distincția aceasta el o formulează încă din 1893, când și-a susținut teza de doctorat la Leipzig (*Zur Entwicklung von Kant's Theorie der Naturkausalität*), delimitându-se de cauzalitatea mecanic-fenomenologică a lui Kant și instituind o *repetiție cu diferență*, în sensul *indeterminismului destinal*. În 1893, credea că își va putea sprijini propria revoluție pe teoria cauzalității psihice a lui Wilhelm Wundt, la care renunță, ulterior, ajutorul esențial venindu-i de la marea răsturnare din fizică și din biologie. În spirit lupascian, de pildă, el nu mai operează cu distincția netă dintre *conștient* și *inconștient* prezentă în gândirea lui Freud, acestea devenind antiteze coexistente: „Nu există act de voință, care pe lângă elemente conștiente să nu aibă și elemente inconștiente”³. Nivelurile de

¹ C. Rădulescu-Motru, *Timp și destin*, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, București, 1940, p. 37.

² *Ibidem*, p. 9.

³ *Ibidem*, p. 19.

realitate sunt indentificabile în funcție de *timp*, formând, împreună, un tot. De exemplu, individul, rasa, poporul, clasa socială trăiesc timpuri diferite *simultan*: „O asemenea împerechere de timpuri concomitente, pe baza timpului matematic și abstract, sunt cu neputință de explicat”⁴. Rădulescu-Motru sesizează că timpul raționalizat ține de spațialitate, pe când timpul sufletească nu. Faptele sufletești sunt strict contextuale (contingente), pe când cele materiale au generalitatea legii matematice. Anticii n-au cunoscut determinismul matematic, de unde și ideea de destin. Aristotel găsea explicații numai în *substanța lucrurilor*, singurele prevederi posibile fiind doar din cunoașterea *substanței*. În consecință, destinul este individual, izvorând din substanța sufletească, în sens fenomenologic și, așa zice, camilpetrescian. Ceea ce reproșează Rădulescu-Motru anticilor e că, necunoscând „înțelegerea raportului dintre posibilitățile vieții și substanță, au legat destinul de voința zeilor”⁵. Ștefan Lupașcu va vorbi de *cauze eficiente* și de *cauze teleologice*, într-un sens asemănător⁶. Omogenul este supus cauzalității matematice, pe când materia vie se supune *teleologicului*, în limbajul lui Lupașcu, *destinului*, în cel al lui Rădulescu-Motru. Substanța vieții e *persistentă*, nu eternă, apreciază Rădulescu-Motru. Durabile sunt *eul, memoria, caracterul, indivizii, poporul, ereditatea*, toate potențialitățile ale substanței sufletești, trecând și dincolo de indivizi: „Destinul nu se oprește la marginea vieții individuale, el trece și dincolo. Sunt păcate strămoșești pe care le ispășesc nepoții, care se răsplătesc dincolo de mormânt”⁷.

Savanții, observă Rădulescu-Motru, au părăsit credința creștină într-un suflet substanțial nemuritor, preferându-se termenul de *energie sufletească*, mergându-se chiar până la „un paralelism psiho-fizic”, supus unui dublu determinism: cauzalitate materială și succesiune a manifestărilor sufletești. Creștinismul, în depășirea mitologiei, a purificat „substanța vieții sufletești de toate elementele materiale, transformând-o într-o finalitate condiționată de atributele Dumnezeirii”, asigurându-i durabilitatea, simplitatea inalterabilă și chiar eternitatea⁸. Voindu-se în ton cu ethosul savanților moderni, Rădulescu-Motru a venit cu teoria *personalismului energetic*. Personalismul vede substanța sufletească dincolo de conceptele clasice de subiectiv și obiectiv, într-un nivel al realului care cuprinde „deopotrivă subiectivul și obiectivul”, în perspectiva căruia se asigură unitatea și continuitatea energiei cosmice⁹. O asemenea unitate postulează și Ștefan Lupașcu: „totul e legat în lume, este inclus în rețeaua relațiilor orto- și paraductive – bineînțeles, dacă lumea este logică – prin însuși faptul că există mai mult decât un element sau

eveniment în lume; și există mai mult de un element sau eveniment prin însuși faptul că un element sau eveniment pentru a exista și pentru a se defini, implică un element sau un eveniment contradictoriu, care îl împiedică să se actualizeze riguros și nu poate decât să îl potențializeze”¹⁰. În cea de a treia materie lupasciană, numită și *starea T*, obiectivul și subiectivul se actualizează și se potențializează reciproc, sub semnul *transfinitului* și al *terțului inclus*: „Altfel spus, într-o asemenea stare sau valoare logică – care, să ne amintim, este cea a falsului sau a tertului inclus, în timp ce celelalte stări, A sau P, constituie valorile logice de adevăr – nu se poate distinge net subiectul de obiect, fiecare dinamism logic fiind o ambiguitate subiect-obiect”¹¹. Iată cum surprinde Motru solidaritatea dintre obiectiv și subiectiv în ereditate, bunăoară: „Subiectivă, fiindcă astfel este recunoscută de conștiință și prin aceasta determină motive de activitate; obiectivă, fiindcă transmiterea ei, din generație în generație, nu se poate face decât prin mijlocirea energiei sistemului nervos”¹². Dacă mediul cosmic ar fi imobil, viața sufletească ar fi imposibilă. Nu altceva sustine și Lupașcu. Rădulescu-Motru distinge un continuum personalist, un alt timp decât cel al materiei macrofizice. Dar e imposibil a găsi hotarul dintre viața sufletească și energia materială. Trebuie să existe o finalitate a naturii care face posibilă finalitatea vieții, încât personalitatea omenească e coincidentă cu „energetismul întregii naturi”¹³.

În acest punct, s-ar fi putut produce convergența dintre gândirea lui C. Rădulescu-Motru și cea a lui Ștefan Lupașcu. Cel din urmă deja își publicase câteva dintre lucrările novatoare începând cu 1935. Întâlnirea dintre cei doi chiar a avut loc la al IX-lea Congres internațional de filosofie, de la Paris, în 1938. Lupașcu a vorbit atunci despre primele două materii ale filosofiei sale, *macrofizică* și *biologică*, supuse *omogenului* și *eterogenului*. Impresia lăsată e consemnată chiar în *Timp și destin*. Însă Rădulescu-Motru exprimă scepticism în legătură cu părerea lui Ștefan Lupașcu privitor la *eterogen* ca fiind alt mediu energetic decât cel *omogen*, datele furnizate atunci înfățișându-i-se ca insuficiente. Credea că Lupașcu nu făcea decât să se întoarcă la o filosofie dualistă, de tip cartezian. În consecință, Rădulescu-Motru a continuat să gândească în ecuația „energetismului întregii naturi”, fără diferențele celor trei materii, reformându-și mai departe, în cheie proprie, kantianismul structural. Piatra de încercare rămâne *timpul*. Îi reproșează lui Kant că nu ia în considerare timpul subiectiv, raportându-l doar la *conștiința în genere*. Timpul ca formă pură de intuiție *apriori* rămâne ce al mecanicii lui Newton și Laplace. Fără a respinge apriorismul kantian, Rădulescu-Motru consideră că acesta nu e incompatibil cu timpul subiectiv, încât timpul absolut e artificial rupt de conștiința

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, p. 27.

⁶ Ștefan Lupașcu, *Omul și cele trei etici ale sale*, Ed. „Ștefan Lupașcu”, Iași, 1999, trad. din franceză de Vasile Sporic, p.21.

⁷ C. Rădulescu-Motru, *op. cit.*, pp. 33-34.

⁸ *Ibidem*, p. 42.

⁹ *Ibidem*, p. 44.

¹⁰ Ștefan Lupașcu, *Principiul antagonismului și logica energiei*, Ed. „Ștefan Lupașcu”, Iași, 2000, trad. din franceză de Vasile Sporic, p. 65.

¹¹ *Ibidem*, pp. 113-114.

¹² C. Rădulescu-Motru, *op. cit.*, p. 44.

¹³ *Ibidem*, p. 48.

individuală. Kant era sceptic cu privire la posibilitatea stabilirii de legi pentru viața sufletească, întrucât nu ține de știință decât ceea ce poate intra în raporturi matematice. Dar pariul lui Rădulescu-Motru este *destinul*, înlăturat din filosofie de către determinismul mecanic și de providența creștină. Întrucât de *providență* nu se putea atinge, monstrul de doborât rămânea determinismul mecanic. Reproșează filosofilor contemporani că n-au recuperat conceptul de *destin* deoarece au eliminat și pe cel de *substanță*, ignorând descoperirile microfizicii. El arată că legile nu sunt valabile în dimensiuni variabile, ci într-un sistem, iar organismele vii formează unul. Revizuirea noțiunii de *sistem* e o preocupare insistentă și la Ștefan Lupașcu. Și tot în legătură cu reconsiderarea antikantiană a conceptului de spațio-timp. Evoluția în interiorul sistemului, precizează Rădulescu-Motru, e posibilă doar prin *constituția substanțială cu posibilități de evoluție*.¹⁴ Viața e „veșnică reconstituire” și o „victorie contra morții” în transformările unei energii cosmice. Apriorismul kantian e valabil doar în sistemele mecanice: *timpul kantian*. A doua linie e timpul vital – *destinul*. Bergson a pus capăt concepției timpului mecanic (către 1889), încercările anterioare rămânând fără ecou. Stabilind că timpul mecanic este o invenție a raționalismului european, Motru observă că cei vechi trăiau într-un timp *destinal*, cu o țesătură de raporturi culturale. Totuși, n-au ajuns decât până la timpul-demiurg al lui Platon, lipsindu-le accesul la o logică polivalentă. Grecii au oscilat între imobilitatea spațială a ființei parmenidiene și curgerea heracliteană, între simultaneitate și succesiune. Ca și Lupașcu, Rădulescu-Motru regândește timpul în dublu referențial, relaționând simultaneitatea specifică spațiului cu succesiunea, dând exemplul privirii casei simultan cu cel al bărcii care se deplasează pe un râu. Timpul-destin îi apare ca *matrice culturală* pentru perceperea diverselor forme de timp, ceea ce este o delimitare de apriorismul kantian: „În lumea materială toate schimbările se pot reduce la oscilații regulate de cronometru; în lumea sufletească, dimpotrivă. Aici fiecare înfăptuire își are, ca melodie muzicală, ritmul său personal; aceea ce poate fi numit destinul său”¹⁵.

Motru distinge nu numai între timpul macrofizic și cel sufletească, ci și între timpul biologic și cel sufletească, ceea ce, indirect, e o recunoaștere a existenței celor trei nivele de realitate: „În timpul biologic, o ascensiune vitală, în timpul istoric, o ascensiune sufletească”¹⁶. Fiecare popor își are propriul timp istoric, propriul ritm, precum fiecare individ. Este o confirmare a celebrei afirmații a lui Caragiale: „Ritmul – iată esența stilului”. Nu există o economie valabilă pentru toate popoarele, teză concordantă cu a lui Eminescu. Ritmul unei națiuni nu depinde de idei, de programe, ci „de substanța sufletească a membrilor cari o compun”¹⁷. Sincronismul artificial cu ritmurile altor civilizații duce la ceea ce s-au numit *forme fără fond*. Aici, Rădulescu-Motru introduce conceptul de

vocație, care întregeste personalismul energetic: „Pe acest om înfăptuitor îl voi numi omul de vocație. În omul de vocație, se actualizează posibilitățile pe care le are o grupare omenească de a-și făuri destinul”¹⁸. Adevăratul om politic e cel ce înțelege ritmurile ființei naționale, altfel devine, fatalmente, un demagog, urmărindu-și propriile interese. Așadar, de la destin la timp, iată drumul omului. Rădulescu-Motru credea chiar într-o „presimțire a destinului” la omul de vocație, o „anticipare mistică a devenirii universale”¹⁹. Anticii au trăit un adevărat chin al destinului. În funcție de oracolul de la Delfi purtau războaie, încheiau pacea etc. Destinul devenea curgere heracliteană ireversibilă, implacabilă. „Destinul – spune Rădulescu-Motru – nu este o prevedere pe calcul rațional, ci el este o presimțire susținută pe o atitudine emoțională”²⁰. Aceasta e *puterea sufletească*. În limbajul lui Ștefan Lupașcu, *afectivitatea*, devenită concept central al ontologiei sale, asupra căruia insistă până în ultimii ani de viață. În „trialogul”, cum îl numește Basarab Nicolescu, din 1984, filosoful precizează cu limpezime: „Noi nu avem ca transcendentă a energiei decât *afectivitatea ontologică*. Pentru că *afectivitatea* – și sunt primul care o definește astfel – este un dat ontologic. (...) Atunci se poate spune că, în măsura în care se consideră că Dumnezeu este ființă, *Dumnezeu ar fi afectivitate*”²¹. Și lui Rădulescu-Motru, *afectivitatea* i se prezintă ca aparținând de sacru, ca experiență mistică. Reminiscențele emoționalității destinale au supraviețuit și la omul modern, dar transfigurate în religii, în sisteme morale și metafizice, până la ideologiile politice. Religiiile, observă Rădulescu-Motru, sunt percepute de credincioși ca putere divină transfiguratoare a destinului: „Între adepții creștinismului chiar, sunt foarte puțini cari pot face deosebirea între omnipotența divină și implacabilul destin”²². Sub influența lui Freud, modernii secularizați au identificat destinul în *inconștient*. Freud n-a făcut decât să înlocuiască *destinul lui Oedip* cu *complexul Oedip*. În vreme ce destinul era dictat de *sus*, de către zei, *complexul lui Oedip* e dictat de *jos*, din teluric și fiziologic.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, p. 146.

²⁰ *Ibidem*, p. 148.

²¹ Ștefan Lupașcu, *Omul și cele trei etici ale sale*, op. cit., p. 80.

²² C. Rădulescu-Motru, op. cit., p. 149.

¹⁴ *Ibidem*, pp. 66-68.

¹⁵ *Ibidem*, p. 117.

¹⁶ *Ibidem*, p. 123.

¹⁷ *Ibidem*, p. 129.

Si în ideologiile moderne se insinuează forța destinului. Oamenii politici cred în destinul lor, în dreptatea lor. Ideologiile sunt considerate ca „sfinte”, se vor anticipații ale viitorului, mântuitoare. Grecii, în lipsa lor de dinamism, n-au ajuns la *profetie*. Destinul fericit se rezuma la realizarea personalității armonice, contemplative. Creștinismul a zdruncinat armonia statică a grecilor. Hristos orientează viața spre viitor. Transcendentul a înlocuit *entelehia* substanțialistă a lui Aristotel. Sufletul, prin credință, se pregătește pentru viața de după moarte. Însă lui Rădulescu-Motru i se pare că noua religie n-a ajuns la *vocație*: „Vocația pentru noi astăzi, este chemarea omului la o anumită perfectare a muncii, spre binele vieții sociale și economice, pe când destinul, în înțeles creștin, este chemarea omului la o perfectare spirituală, transcendentă vieții omenești”²³. Cu toate acestea, Max Weber vorbise de *etica protestantă a muncii* ca fiind compatibilă cu creștinismul și care a dus la apariția capitalismului modern. Rădulescu-Motru recunoaște că omul creștin urmează vocația, depășind-o, totodată, prin consistența dinamismului mântuitor: „Pentru prima oară, popoarele moderne iau cunoștință de menirea lor pe pământ. Această conștiință de menire dă însă sprijin unei mai bune înțelegeri a destinului. Din pasiv, adică suportat fără împotrivire, destinul devine activ, adică voit”²⁴.

Scepticismul lui Rădulescu-Motru privitor la raportul dintre ethosul creștin și vocație seamănă, într-o privință cu al lui Nietzsche. Mai mult, întoarcerea lui Nietzsche la „dinamismul” dionisiac precreștin poate fi pusă în paralelă cu întoarcerea lui Rădulescu-Motru la conceptul de *destin*. El spune că modernii și-au focalizat gândirea pe trei idei despre destin: *vocația, profetismul religios* și o a treia, în curs de cristalizare, venind dintr-o filosofie sprijinită pe știință, la confluența dintre rațional și irațional, temelia punând-o Nietzsche. Filosoful german ar fi reabilitat *destinul*, ca nefiind vrăjmaș omului, din contră, acesta vine din acel *amor fati* care duce la împlinirea vieții. Irraționalul dă profunzime destinului, forță dionisiacă. Raționalul este minciuna. Numai iraționalul scoate la lumină „exemplarele de lux ale speciei omenești”²⁵. Ceea ce-i reproșează lui Nietzsche, e că atitudinea acestuia față de destin e mai mult poetică și mai puțin filosofică și științifică. La el, destinul este scoatere din ascundere a *supraomului*, „dușmanul înăscut al democrației și al moralei creștine”, ambele dând câștig de cauză slabilor. Nietzsche respingea cu dispreț teoria lui Darwin. Nu *adaptarea*, ci *destinul* aduce veritabilul progres. Și totuși, Nietzsche a ratat filosofia destinului. A încercat s-o limpezească Spengler (*Der Untergang des Abendlandes*, 1921). Și el, ca și Bergson, a contrazis cauzalitatea, valabilă doar în fenomenele mecanice. Partea originală a lui Spengler e că a descoperit destinul în cultură, redusă până atunci la universalism, ignorând particularismul. El a distins întâia oară între diverse tipuri de culturi, corelându-le cu diferite tipuri sufletești, încât fiecare popor e un organism cultural unic. Din păcate, Spengler nu a

aplicat diferențele la destin, considerându-l un *dor omenesc* universal. În consecință, nu și-a dus teoria până la capăt, ratând și el destinul. Leo Frobenius va relua problema, ambiționând să stabilească o lege universală a destinului, dar nici el n-a ieșit din *poezia tragică*. E de mirare că Rădulescu-Motru (în pofida idiosincrasilor dintre ei) ignoră contribuțiile lui Blaga, cu progrese indiscutabile în aceeași direcție, cel care a ajuns la *antinomiile transfigurate*, în spirit transdisciplinar, dublând tabla categoriilor kantiene, între care *spațiul și timpul* nu mai sunt cadre apriorice ale conștiinței în genere.

Destinul, atenționează Rădulescu-Motru, ține de *imprevizibil*. Gândirea europeană l-a subordonat categoriei filosofice a *necesității*. Anticii nu atribuiau lui Zeus destinul, ci Moirelor. Această încredere în rațiunea divină a dat optimismul în rațiunea umană. Descartes afirma că Dumnezeu este geometru, a calculat totul. Astfel, destinul a fost despărțit de fatalitate, dar rămânea în afara științei și filosofiei. Trebuie luat în considerare raportul dintre *parte și întreg*, care nu e unul de „echivalență cauzală, ci este un raport de inerentă între tot și parte” care scapă ordinii substanțiale. Aici, Rădulescu-Motru se apropie din nou de logica dinamică a contradictoriului, de dialectica omogen/eterogen: „Prevederea așezată pe dimensiunea omogenă a timpului abstract se potrivește numai faptelor materiale și anume celor periodice; deloc faptelor organice și sufletești”²⁶. Destinul nu poate fi descifrat în prevederea cauzală, ci numai în cea substanțială, corelatul tipului sufleteș. Substanța se degajă din contextualitate, dintr-o *logică situațională*, cum ar spune Petru Ioan, cu includerea *terțului*. Rădulescu-Motru se află în preajma conceptelor de *semiactualizare* și *semipotentializare* ivite, cum zice el, în „corelațiunea lor în totalitatea organismului”. Destinul se întrevede între actualizare și potențializare: „destinul este desfășurarea mănunchiului de posibilități cu care vine un organism pe lume; desfășurarea unică pentru fiecare organism, fiindcă între organisme, individ sau specie poate fi asemănare, niciodată identitate”²⁷. Omul nu-și poate hotărî destinul, timpul, în cazul acesta, intervenind ca *hazard*. Dar omul trebuie să *încearcă*, să-și cunoască *posibilitățile* spre a le *actualiza*, condus de o judecată critică. *Încercarea* e cheie a destinului în filosofia eminesciană, poetul gândind într-o logică dinamică a contradictoriului, dincolo de logica hegeliană. Motru era optimist, el întrevidea un viitor în care omul să conceapă o știință a destinului, când elitele vor putea fi selectate și puse în valoare. Abia atunci s-ar putea spune că omul își făurește destinul! Dar, adaugă Rădulescu-Motru: „Ideal îndepărtat și poate chiar himeric”.

Într-un fel, nici Rădulescu-Motru n-a reușit să-și ducă gândul până la capăt. Dar întâlnirea ontologică dintre emoționalitatea ca *putere sufletească* în destin și *afectivitatea* lupasciană a stării T, pe o cale dinspre știință și filosofie, rămâne esențială. Gândul genial al lui Ștefan Lupășcu privitor la pluralitatea nivelelor de realitate a dus la o construcție de mare finețe intelectuală. Privitor la întruparea Ființei-energie în religii, el distinge, la nivelul

²³ *Ibidem*, p. 162.

²⁴ *Ibidem*, p. 163.

²⁵ *Ibidem*, p. 193.

²⁶ *Ibidem*, p. 303.

²⁷ *Ibidem*, p. 215.

celor trei etici, trei forme religioase. Indiscutabil, relaționările sunt ingenioase: *omogenul* a dus la crearea religiilor monoteiste, *eterogenul* la politeism. Desigur, logica contradictorială funcționează în fiecare formă religioasă. Dar, după opinia lui Lupașcu, starea T încă nu a dezvoltat o religie pe măsura complexității sale, sugerând că aceasta ar putea fi rezervată viitorului. Aici mi se pare a fi punctul nevralgic al gândirii lupasciene. Și la el se ajunge inevitabil în „dialogul” dintre Lupașcu, Basarab Nicolescu și Solange de Mailly-Nesle. Asimilarea monoteismului creștin cu o religie a omogenului se ivește dintr-o precară inițiere în teologia patristică, cel puțin. E de mirare la un gânditor care a venit în Occident dintr-un mediu ortodox. Ce-i drept, teologia scolastică s-a depărtat de dogma Sfintei Treimi, fără s-o știe, retrăgându-se în logica aristotelică, fapt care a amenințat creștinismul cu anchilozarea în omogen, impresie perpetuată și azi când se vorbește de un Ev Mediu inert. Or, Treimea creștină poartă în sine germele tertului inclus sau ascuns, pe care nici Hegel nu i-a putut identifica din pricina aceluiași prizonierat în logica lui Aristotel. Lupașcu s-ar fi putut opri la erezile creștine dualiste contradicționale, de tipul bogomilismului sau al catarilor, religii studiate cu pătrundere de către Ioan Petru Culianu²⁸. Lupașcu a înțeles însă că acestea nu intră în paradigma stării T, în pofida tuturor aparențelor. El concepe, mai degrabă, în spirit neognostic, un fel de *teozofie energetică*, menită să fie, în același timp, o *nouă religie*, ca teologie a logicii antagonismului, a celor trei materii, „o teoterapie mistică a afectivității ontologice constitutive a dragostei fundamentale”. „Această a treia etică religioasă este însăși etica dragostei”²⁹.

Acuzând, implicit, creștinismul de instalare în *omogen*, văzut ca un *absolut*, Lupașcu ignoră și golește, inevitabil, creștinismul de fundamentul său ontologic: *iubirea*, pe care tocmai o atribuie noii religii grefată pe starea T. Nu-i oare creștinismul *religia iubirii* prin excelență? Lupașcu reduce, în subsidiar, divinitatea la *Unul* Vechiului Testament, întruchipând non-contradicția pozitivă prin excelență, care, în gândirea filosofului înseamnă *golire*

de afectivitate până la neantizarea acesteia. Revoluția spirituală creștină, însă, a însemnat tocmai depășirea Unului omogenizant al vechii legi. Simbolul energiei divine este Treimea. Asupra acestui fapt îi atrage atenția Basarab Nicolescu, în dialogul amintit³⁰. Ceea ce Lupașcu recunoaște că a ignorat. Cel care a înțeles în toată complexitatea lui dinamismul civilizației și culturii europene fundat pe logica Sfintei Treimi a fost Constantin Noica³¹, el însuși creator de logică nouă, *logica lui Hermes*. Reticența lui Ștefan Lupașcu s-a ivit în fața obscurității contradictoriale din sânul Treimii. Dar Solange Mailly-Nesle îi aduce un argument patristic de mare forță, desprins din teologia lui Pseudo-Dionisie, de fapt același cu Sfântul Dionisie Smeritul și Areopagitul, cum a demonstrat Gh. Coman. Iată-l: „la fel de bine Dumnezeu este cunoscut în orice lucru; iar Dumnezeu este identic în același timp prin modul de cunoaștere și prin modul de necunoaștere; el este cunoscut în orice loc și în același timp în care este cunoscut prin nimic în nimic”. Reacția lui Ștefan Lupașcu: „Este extraordinar, este magnific... Pentru că, așa cum arăt, cunoașterea, energia nu mai cunoaște, dar de asemenea nu cunoaște. Există cunoaștere și necunoaștere. Cunoașterea cunoașterii implică, așa cum am spus, cunoașterea necunoașterii. Este ceea ce face să înainteze știința, de altfel, este ceea ce se cunoaște. Și atunci se caută și se cunoaște tot mai mult. Necunoașterea, în fond, este un factor de evoluție și progres”³².

Ceea ce ignora Ștefan Lupașcu, de altfel, ca și Rădulescu-Motru, era faptul că unitatea lumii (*ființa-ca-ființare*) nu este ontologică, ci întotdeauna *dialogică*, așa cum rezultă din teologia neopatristică a părintelui Stăniloae. De unde și importanța conceptului de *persoană* la creștini. Negăsind unitatea ontologică a lumii și a divinității, filosofii postmoderni au fost tentați să elimine unitatea numită *cosmos* și s-o înlocuiască cu diversitatea scindată numită *haosmos*. Or, unitatea dialogică, perfect compatibilă cu starea T lupasciană, schimbă radical situația, refăcând unitatea nu ontologic, ci dialogic, prin ceea ce Părintele Stăniloae numește *lumea-ca-lumen*, în care ființa divină se reflectă ca *transparentă*. Unitatea se răsfrânge asupra lumii, altfel spus, Treimic, nemaiexistând primejdia antagonismului compozit cu care gândirea lupasciană are a se confrunta. Comentându-l pe Sfântul Dionisie Smeritul și Areopagitul, Părintele Stăniloae precizează: „Dar prin aceste distincții (cele trei ipostasuri divine, n.n.) nu se introduce... nici compoziție în Dumnezeu. Căci Persoanele sunt unite în Tatăl ca unic izvor al Lor. Iar procesiunile cele bune spre făpturi sunt unite în ființa cea unică a Celor trei Ipostase”³³.

Într-un fel, izgonind Dumnezeul Treimic pe ușă, Ștefan Lupașcu l-a regăsit intrând pe fereastră, după lungul ocol al căutărilor logico-filosofice.

³⁰ *Ibidem*, p. 96.

³¹ Constantin Noica, *Modelul cultural european*, Ed. Humanitas, București, 1993, p. 51 etc.

³² Ștefan Lupașcu, *Omul și cele trei etici ale sale*, p. 112.

³³ Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, I, București, 1978.

²⁸ Ioan Petru Culianu, *Gnozele dualiste ale Occidentului. Istorie și mituri*, Ed. Polirom, Iași, 2002.

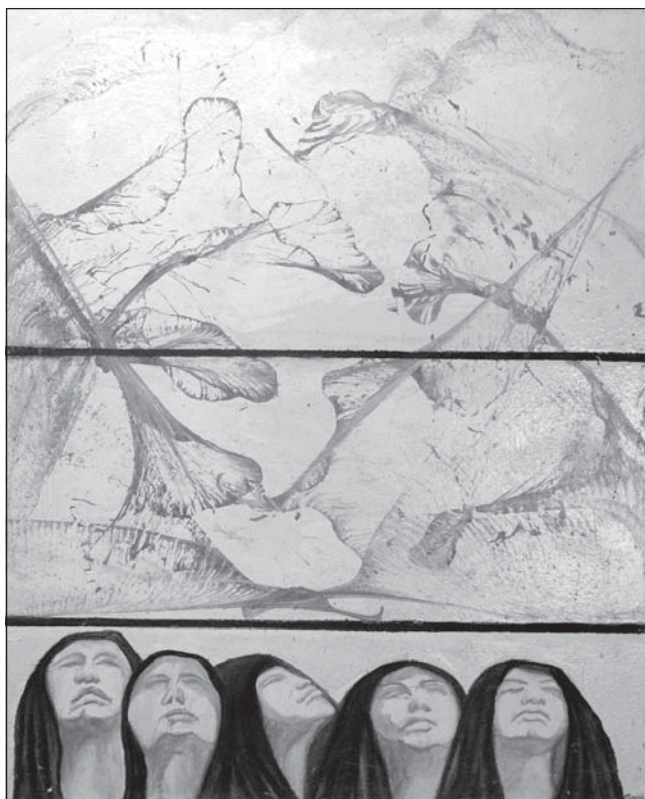
²⁹ Ștefan Lupașcu, *Omul și cele trei etici ale sale*, p. 61.

Constantin Coroiu

MANDARINUL VALAH ÎN „PĂDUREA DE FĂCLII”

De Petre Pandrea am aflat destul de târziu, abia pe la finele anilor de studenție. O vreme a fost un nume trecut la index. În cercuri restrânse, se vorbea despre el ca despre un erou de legendă și ca despre un personaj-spectacol, strălucitor, imprevizibil, care, așa cum însuși mărturisește în *Memoriile unui mandarin valah*, n-a ales sabia, ci, fie în tumultul Cetății, fie din turnul de fildes unde se amăgea că s-a retras la un moment dat, a mânuit – scrie el în jurnal – „biciul satirei, al sarcasmului, al ironiei și al autoironiei”. A visat și s-a străduit să fie citor, să construiască în spirit. A reușit, se pare, ca jurist, ca apărător al Legii și al Dreptății. Și nu numai. Ca memorialist, însă, pe unde trec pana și verbul său, uneori genial, nu prea rămân multe în picioare, dar ceea ce rezistă este esența.

Impresia e că nu aderă la nimic. Așa să fie? Ne răspunde mandarinul valah cu retorica sa inimitabilă (ca și cea a lui Petre Țuțea): „Da și nu. Eu am formațiune de jurist. Pe mâna mea au trecut fauna și flora politică a României, sub formă de clientelă penală, și am păstrat distanța patetică a mandarinului în turnul de ivoriu...”. Numai că fauna și flora politică, dar și nepăsătorul tăvălug al istoriei l-au împins după gratii.

Am scris odată despre **ratare**, comentând o parafrază a lui Octavian Paler. Autorul *Mitologiilor subiective* cita o faimoasă propoziție a lui **Salvador de Madariaga**: „Spania este ceea ce se vede plus misterele ei”. Parafrazând, **Octavian Paler** zicea: „România este ceea ce se vede plus ratările ei”. Ei bine, îmi dau seama acum, din ce în ce mai mult, că în această țară de tarabagii (care fac comerț inclusiv cu principiile), în această țară de duplicitari și „de oameni cu spinări încovoiate”, cum constată marele avocat Petre Pandrea, s-a ratat, nu o dată, așazicând, până și pușcăria, vreau să spun terifianta lecție existențială a acesteia. Din fericire, mai există și zei, nu doar căcănari (folosesc adjectivul având în minte greutatea semantică pe care i-o conferea Arghezi). Iar printre primii îl aflăm, fără îndoială, pe pușcăriașul sub mai multe dictaturi, pe protagonistul *Academiei de sub pământ* de la Ocnele Mari, unde erau închiși 1200 de intelectuali (între ei, Țuțea), pe latinul de la Dunăre și Carpați, format la școala germană, dar și la cea franceză, care înfiora selecta asistență „de sub pământ” cu știința și cu jerbele sale de idei și metafore, pe justițiarul și moralistul care, într-o convorbire nocturnă dostoevskiană cu temnicerul său Sârbu, tată a 16 copii, aruncat de soartă și de nevoi într-o slujbă sinistră, îl determină pe acesta să renunțe la condiția sa mizerabilă și să-și câștige existența lui și a familiei sale alegând altă muncă, pe olteanul de omenie care îi căra tineta cu fecale neputinciosului unchi al lui Horia Sima, pe „bolnavul de boala fără leac a melancoliei”, pe „avocatul cu inimă de aur”, ce nu concepea ca un semen al său să fie persecutat sau închis pentru ideile și convingerile sale politice ori de altă natură. Mă las molipsit de retorica mandarinului Petre Pandrea, dar și a bătrânului cronicar moldovean, și zic: „Nasc și în Valahia oameni!”. Elita din lagărul de la Ocnele Mari pe care o evocă Petre Pandrea în memoriile sale fără să o numească astfel, se constituia și se impunea prin unire, nu prin excludere, prin acumulare, nu prin eliminare. Unicul criteriu este cel al utilității (sociale), prin urmare al valorii. Pe deasupra ideologiilor atât de diferite, împărtășite de membrii insolitei Academii, a condiției lor politice, etnice, a profesiei și chiar a numărului anilor de studiu și cărților citite. Un **model** de unitate în diversitate. Iată ce nota, în jurnalul său, **Petre Pandrea**, la 19 septembrie 1958:

„Ceea ce mă înduioșează întotdeauna, când mă gândesc la Ocnele Mari (unde am stat de la 1 decembrie 1948 până la 3 februarie 1952) și la celelalte pușcării ale mele, se referă la strădania codeținuților de a-și împărtăși și transmite cunoștințele, de a face «schimb de

experiență». Unul ținea prelegeri despre albinărit, moș Bolinteanu explica fabricația pâinii, altul iniția pe ageamii în taina pregătirii murăturilor de toamnă, Ilie Ioan preda lectii de limba română, eu predam germana și am ținut, în franțuzește, un curs de lirică, de la Victor Hugo până la Paul Claudel, Puiu Vojen ne-a explicat pe Shakespeare, Mihai Popovici, pictura italiană, Manoilescu, economia politică, Țuța făcea filosofia istoriei, și s-a pornit zarvă imensă în jurul lui Faust, incendiind inimile și luminând capetele.

Începând cu știința și arta cusutului hăinilor și a pusului petecelor pe cămășile noastre zdrențuite (avocatul Comșa pusese 43 de petece pe o cămașe) și până la astrofizică și metafizică, totul a fost transmis, discutat, agonisit în creieri și dusă experiența umană a veacurilor, mai departe, ca o făclie, lagărul părând o pădure de făclii (...) Nici o energie morală nu se pierde în univers.

Aș putea asigura pe C. Stere, dascălul nostru siberian, că pilda din Siberia n-a rămas fără urmări eficiente în Valahia puturoasă, la Ocele Mari”.

Europeanul Petre Pandrea nu fetișizează un anumit punct cardinal și nu se sfiește să se raporteze la un model care „vine de la Răsărit”. Și ce model! Singurul român care avea în spatele său misterioasă, dostoevkiiana experiență a *Casei Morților*. Cel mai mare om de stat și politic al României din prima jumătate a secolului al XX-lea, în opinia lui Petre Pandrea. În orice caz, incomparabil mai mare decât cei cărora li se fac astăzi statui. Pe deasupra, total neinspirate artistic. Unele chiar grotesti...

Cu câțiva ani în urmă, apărea la o editură ieșeană o carte semnată de preotul nemțean N. Grebenea, intitulată *Amintiri din întuneric*. Memorialistul, care a petrecut mulți ani și grei în pușcăriile comuniste de până către mijlocul deceniului al VII-lea, îl caracterizează astfel pe Petre Pandrea: „Suporta temnița cu bărbăție, fără să se plângă. Era cald, vioi și plăcut. Un om adevărat”.

Un om adevărat a fost Pandrea atât în închisoare (un loc unde se văd mai bine decât oriunde caracterele), cât și în libertate. Toți scriitorii și artiștii au făcut sau fac elogiul libertății. Dar, vai, foarte puțini au reușit sau reușesc să fie liberi. Or, ceea ce frapează la Petre Pandrea este tocmai starea de grație pe care o trăiește continuu ca om liber. Liber de servituți, de averi, de funcții, de relații (în afara celor prietenești), de dogme și ideologii, de înregistrări de orice fel (cu excepția *Academiei de sub pământ* de la Ocele Mari, dar aceea era, de fapt, o altfel de libertate, poate chiar mai profundă și mai fecundă decât toate celelalte „libertăți”), liber chiar de propriile-i judecăți și idei (condiție *sine qua non* pentru ca ideile să nu devină fixe).

Cu atât mai mult interesează, așadar, cum îi vede scriitorul, ziaristul, juristul Pandrea pe contemporanii săi. În *Memoriile mandarinului valah*, Pandrea creionează portrete vii ce îl pot face gelos pe orice prozator de mare forță epică și coloristică. Tușele sunt de obicei tari și foarte tari, dar unghiurile sunt diverse. Ipostazele și momentele diferite în care sunt surprinse numeroase personalități ale epocii sale dau impresia unei lumi în continuă mișcare. În jurnalul lui Pandrea parcă există mai mulți Arghezi, mai mulți Sadoveanu, mai mulți Petre

Țuța, mai mulți Lucrețiu Pătrășcanu etc. În fond, însă, toate ipostazele compun, ca într-o succesiune de imagini cinematografice, aceeași personalitate, desigur complexă, nu o dată contradictorie, adeseori inconsecventă, dar întotdeauna unitară în ceea ce aș numi stilistica ei. Numai câteva portrete din multitudinea expusă în galeria lui Pandrea au, așazicând, o singură culoare. Și primul dintre exemplele în acest sens este cel al lui Mihail Ralea (**licheaua No 1**, zice fără să clipească diaristul).

Ceea ce îmi place în mod deosebit în scrierile lui Pandrea, pe lângă plasticitatea verbului și a metaforei, pe lângă satira, sarcasmul (dezamăgit de un pictor important din „obsedantul deceniu”, cu care se aflase în relații de amicitie, dar care se dovedise a fi o lichea, el îi trânteste în față această torpilă: „Tu nu poți pași pragul casei mele nici măcar sub formă de client penal. Mă lepăd de tine ca de Satana. Nu poți nici sub formă de tablou nesemnă”).

Ironia și autoironia purtând o marcă inconfundabilă, la urma urmei țin tot de libertate: personajul ajuns sub pana sa e supus unui tratament neiertător și total. Petre Pandrea nu are scrupule și pudibonderii de salon. Tot ce este relevant trebuie invocat, într-un portret, inclusiv defectele fizice. Pentru el nu există lucruri, detalii care nu trebuie să fie reliefate și numite. Un portret moral-psihologic este de neconceput fără luarea în considerare a tuturor aspectelor ce țin de personalitatea celui pe care-l evoci: origine etnică, stare socială, starea sănătății, potența sexuală, condiție intelectuală, aspectul fizic etc. Nu e nevoie să fii mare psihanalist ca să-ți dai seama ori doar să intuiești că faptele cuiva, bune sau rele, sunt influențate și de ceea ce el vede dimineața în oglindă... În ce mă privește, nu cred, de pildă, împreună cu Petre Pandrea, că mârșăviile „sinistrului satrap venetic” Iosif Chișinevski nu aveau legătură și cu fizicul dizgrațios al acestuia. Grotescul personaj loșka, poreclit de Pandrea „cocoșatul de la Notre Dame”, îi prilejuiește „**mandarinului valah**” și un comentariu mai general: „...În revoluții apar tot soiul de făpturi anihilante, bizare, degenerate și stupide. Revoluția se face cu stărpituri. Pe mine nu mă interesează decât oamenii sănătoși și cuminiți. Țara mea este invadată. Cum te pot interesa nătângii, stupizii și imbecilii?”

Cât de dureros avea să fie confirmat în epoca noastră!

III. DARIA (1925)

IZOLAREA DE FONDUL COSMIC

Discontinuitatea construcției dramatice a acestei piese este un aspect evident și amplu argumentat. Dacă ne vom cantona la a considera drama *Daria* ca o remarcabilă nereușită a autorului, perspectiva exegetică nu va câștiga nimic printr-un atare reduționism. Dincolo de banalitatea greu de explicat a temei primului nivel de lectură, insatisfacția în dragoste a soției, care face din *Daria* o dramă burgheză, dincolo de artificiozitatea replicilor rostite de protagoniști, care împing piesa periculos înspre melo-drama bulevardieră, așadar depășind frecvențele stângăcii sau neajunsuri ale textului literar se poate releva esența ideatică, singura care susține curioasa experiență dramatică a autorului. Este vorba despre semnificația conferită fondului instinctual al ființei. Deși suntem foarte departe de o „revoltă a fondului nelatin”, păgân, din primele piese, orientarea autorului către ancestral, către arhetipal, către adâncurile nebuloase și aparent insurmontabile ale ființei și ale Firii constituie factorul de coeziune al întregului său demers dramatic. Transfigurarea acestui fond instinctual într-o putere cosmică servește unei împliniri a ființei aici și acum, „în zilele noastre”, în datele condiției umane, limitate, dar nu limitative. Omul se poate împlini și prin el însuși, prin ceea ce îi este specific, fără a necesita, neapărat, o raportare la protectoratul și consacrarea divinității. Deși poate părea prozaic, esența Dariai constă tocmai într-o pledoarie pentru voința și putința umanului de a-și configura căile de accede la transcendent, de a realiza „saltul ontologic”, de a deveni parte din marea taină, din povestea fără de sfârșit, prin întâmplările ființei sale, anume prin creație și prin iubire. În ce măsură omului îi este menit și permis a înfăptui naivul și ambițiosul proiect de eternizare a efemerului clipei ne este lămurit în desfășurarea istoriei dramatice.

De remarcat spațiul claustrofobic în care se desfășoară factologicul. Semnificația sa își află explicația adecvată prin interpretarea în oglindă cu orizonturile ideatice ale piesei. Spațiul închis al celor patru pereți ține de ermeticul în care este înlănțuită ființa captivă a Dariai. Nu poate fi ignorat faptul că acțiunea piesei nu depășește obstacolul acestor determinări spațiale, după cum nici protagonistul nu va reuși să pășească în afara limitelor destinului său potrivit. Neîmplinirea prin eros, încrâncenarea în fața năvalei sufocante a obsesiilor, ține de neputința fizică – și metaforică – de a păși în spațiul nemărginit, cosmic, „de dincolo”. *Daria* își manifestă neputința sufletească prin neputința de a se priva de claustrarea spațiilor închise. Însă decodificarea rolului actanțial al protagonistei ține de un cadru mai larg, de o perspectivă de ansamblu.

În viziunea lui Blaga, există un substrat al lumii, dificil

de perceput sau de exprimat, dar prezent atât în natură, în universul exterior ilimitat, cât și în om, în inconștientul colectiv al omenirii, specific filosofiei culturii și teoretizat în geneza matricei stilistice. Prin intermediul acestui fond ascuns în ființă și vag întrezărit în manifestările sale, omul are șansa de a se integra absolutului cosmic. Modalitatea la care recurge spiritul creator uman este însă de o deconcertantă varietate, și tocmai de aici și „inconsecvența” în alegerea decorului în diferitele piese ale autorului. În *Zamolxe* cele două planuri aveau cele mai multe posibilități de întrepătrundere, de stabilire a unei comunicări, întrucât universul în care profetul își exprimă și își înfăptuiește crezul este uimitor de amplu, tinzând către ilimitat: cupola Căii Lactee este „intens vizibilă”, mai rar fiind inserate trimiteri către cetate, iar adăstarea în peșteră este un obstacol depășit prin asumarea condiției. Nu aceeași este situația în *Tulburarea apelor*, unde nu profunzimea suferă, ci desfășurarea perspectivei. Odaia este localizarea decorului, sugerând închistarea preotului în nelămurita sa căutare în cărți a credinței necesare. Dar această stare de fapt este doar un incipit, căci preotul se lasă furat de „ușa deschisă în soare”. Popa va da curs unei ascensiuni spațiale, către stână, ceea ce se traduce, în plan ideatic, tocmai prin asumarea inevitabilului: urcarea muntelui este necesară pentru o înălțare a spiritului către uranic, către lămurirea unei comuniuni cu nemărginirea cosmică și divină, identificate una cu cealaltă prin imanentism panteist. Acum perspectiva se lărgeste, acoperișul stânei deține o cale de acces către celest, prin spărtura sa, imperfecțiune programată, „se văd stelele”. Zodiile își pot așadar exercita nemijlocit voința asupra protagonistului. Dealtfel ermeticul este îndepărtat cu desăvârșire în momentul revelației: peretele „dispare”, întru ilimitatul „cerului înstelat, lumina ca de crăpat de zi și șesul întins”. Zorile sunt un îndemn adresat preotului-profet de a purcede aiurea în lume, pășind prin eucaristie.

De semnalat interiorizarea treptată a cosmosului, se urmărește mai pregnant manifestarea Firii universale în ființa individuală, se acordă o atenție sporită efectelor acestui fond comun și indefinibil, inefabil, asupra manifestărilor umane. Iar reacțiile omului devin din ce în ce mai bizare, întrucât eul se confruntă, din ce în ce mai pregnant, cu sinele. Nona, care încearcă statornic să se substituie fondului natural al universului prin intermediul propriei individualități, are un comportament năvalnic, nestăpânit și dealtfel incontrollabil, explicabil tocmai prin tensiunea enormă care se manifestă în sinele ei. Inevitabil, unul dintre actorii confruntării cedează, se frânge, iar acesta nu poate fi universul exterior, ilimitat și

inepuizabil, ci individualitatea umană a fecioarei. Într-o luptă inegală, eul este înfrânt de sinele cosmic și se risipește în neant. Pe de altă parte, Moșneagul oferă exact reversul medaliei. Acesta nu luptă absolut deloc, nu schitează nici un gest al vreunei opoziții egolare, ci, cu înțelepciune pasivă, tipic orientală, acceptă ca identitatea să îi fie invadată, locuită și potentată de către cosmic. Interiorizarea cosmicului este pe deplin edificatoare în cazul său. Tocmai pentru că bătrânul nu pretinde nimic pentru sine, i se va oferi totul. Accesul la ilimitat, la eternitate și absolut se realizează printr-un minim efort, dacă nu chiar unul nul: saltul ontologic presupune abandonarea eului, dematerializarea individului pentru o dispărire în marele și unicul suflu divin revelat ca întreaga Fire a naturii.

În *Daria* perspectiva pare frântă cu desăvârșire. Abandonarea oricărei relaționări la universul aflat dincolo de gratiile ferestrei nu mai poate susține în postura Dariai o personificare a vitalității expansive, ci, eventual, o implozie de vitalitate. Într-o chinuitoare tentativă de înăbușire a fondului abscons al inconștientului, al instinctualității, Daria urmează un traseu al dezagregării ca individ într-o altă gamă decât Nona, printr-un proces antagonic. Daria este „doar” o victimă a dionysiacului în imposibilitate de a se manifesta și împlini. Acea „supapă” necesară pentru îmbrățișarea unei experiențe regenerative a ființei îi este refuzată Dariai. Cadrul etanș al celor patru pereți din odaie va sfârși prin a sufoca individul care are nevoie de o amplasare spațială pentru desăvârșirea accesului la absolut. Erosul, unica ei șansă de a realiza saltul ontologic, i se refuză brutal.

Erosul nu poate constitui o cale de mântuire, de a accede la absolut, pentru Daria, întrucât această șansă de a transcende efemerul și derizoriul cotidian nu se regăsește confină la partener. Erosul presupune un joc în doi pentru a se putea împlini în plenitudinea sa dar, pentru bărbatul din istoria piesei, există o tentație distinctă ce și-l arogă întru înfăptuirea saltului ontologic înspre absolut. Întrucât Daria eșuează succesiv în postura de fiică, soție și mamă, află unica soluție de a depăși impasul existențial prin însușirea rolului de amantă, iar pentru aceasta renunță cu frenezie la tot. Însă pentru scriitorul Loga există o altă modalitate de a transcende limitele

existenței individuale, iar aceasta este creația. Nu este întâmplător faptul că aspirația scriitorului spre această modalitate de împlinire a destinului ne este prezentată ostentativ încă din prima pagină a textului, ca un avertisment că pentru Loga nimic nu poate concura cu patima creației. În primele rânduri ale piesei Loga este surprins în plin proces de schimbare a domiciliului, ceea ce semnifică tocmai abandonarea identității umane comune pentru a se dedica în totalitate artei, creației:

„Zugravul

Domnule Loga, dacă-mi dați voie să vă întreb, unde vă mutați?

Scriitorul

În strada Eminescu. (...)

Zugravul

Ei, da, firește, ca scriitor... nici nu puteți să căutați altă stradă decât aceea a marelui poet.

Scriitorul

Cel mult strada mea proprie.”

„Strada sa proprie” nu implică jocul erotic, pasiunea pentru o femeie. Idealist, artistul Loga nutrește speranța de a-și asigura transcenderea efemerului nu prin datele unei legături amoroase, ci prin volumul său de versuri: „Voi fi fericit știindu-mi cel puțin astfel prelungită existența mea aici”. Pentru scriitor cărțile oferă multiple șanse de a depăși marginile universului cotidian și de a întrezări vag reperele unor dimensiuni ilimitate: „unele sunt un suspin de libertate, altele, întrebări azvârlite dincolo de viață”.

Dar scriitorul Loga, până la a a-și însuși exclusiv statutul creatorului, este om. Astfel uneori este tentat să dea ascultare cântecului de sirenă al întâmplărilor simple ale vieții, instinctele primare îl ispitesc să cedeze în fața Firii: „— aș vrea să-mi rezerv toate chinurile și toate înălțările pentru o singură poveste trăită. Aș vrea s-o încep chiar acum. Chiar aici. Povestea unei sălbăticiuni, poate să fie cerb, poate să fie om — om sătul de singurătate, cu muget păduratic și amar —”. Este însă neclar în ce mod se raportează scriitorul la această virtuală „poveste trăită”: e posibil ca experiența să îi servească doar ca material pentru a metamorfoza cotidianul supus destrămării într-o operă de artă, altfel spus o etapă necesară pentru a conferi efemerului vieții șansa la eternizare prin creația literară. Dealtfel aceasta este și convingerea omului comun, adusă la cunoștința Dariai de către Prietena sa, care îndeplinește consecvent rolul de *raisonneur* al cetății: „Lucruri se vorbesc multe despre el, că schimbă numai așa femeile ca să aibă subiecte pentru nuvele. Și de tine se spune că te-a ales numai fiindcă...”. Orișicum Loga refuză să precizeze ce ar face cu „povestea trăită” și îi cere Dariai „să nu îl mai întrebe niciodată lucrul acesta”. Tăcerea sa este edificatoare cel puțin în ceea ce privește ezitarea de a alege între viață și artă, între eros și creație, dacă nu chiar asupra deciziei întrevăzute că absolutul creației va avea câștig de cauză.

Intuirea acestui fond absolut în individualitatea scriitorului o trezește pe Daria dintr-o îndelungată letargie existențială: „De câteva dimineți mă trezesc trăind într-un element nou, pe care nici un vis al meu nu l-a gândit până azi”. Visurile sale, gândite sau nu, nu sunt exprimate

și cu atât mai puțin înfăptuite voluntar și deliberat. Înfricoșată de imaginile pe care le-ar putea plăsmui închipuirea sa, Daria consideră că varianta mai facilă este aceea a lipsei oricărei atitudini, pasivitatea fiind modalitatea prin care femeia înțelege a se menține într-un *status quo* al unui iluzoriu echilibru: „În sângele meu mocnesc catastrofe. Lucru de necrezut, dar adevărat așa cum mă vezi: sunt sufletește bolnavă... Și, ceea e mai trist, mi-am acceptat boala ca o soartă, stau în fața ei cu priviri fără protest. Nu-mi pot ajuta cu nimic...”. Daria nu își asumă sinele și, în ultimă instanță, viața. Filosofia existențială a Dariai este resemnarea și pasivitatea în fața bolii sufletești identificate cu însuși destinul său. Deși deține luciditatea de a discerne nefirescul existenței sale, nu schitează nici un gest de împotrivire, nu își asumă fapta, cantonându-se la „privirile fără protest”. Ființa Dariai este surprinsă în sterila adăstare într-o anticameră a Firii așteptate și a nefirescului acceptat.

În acest context Daria îndrăznește să creadă că scriitorul Loga este o nesperată materializare a visurilor sale utopice, mântuitorul impasului ei existențial și al bolii sufletești: „Cum să-și zic? Ce nume să-ți dau? Simt nevoie să-ți dau un nume. Îmi vine să te chem: salvatorul, Sfântul Gheorghe! Îmi vine să te chem: cerule, adâncule! Îmi vine să te chem: tâlharule, visule!”. Simbolică Sfântului Gheorghe, ucigătorul balaurului (identificabil cu boala sufletească a femeii) este una evidentă, chiar stânjenitor-ostentativă, însă pe de altă parte ne oferă și prilejul de a argumenta că *Daria*, ca dramă psihanalitică, nu are ca temă doar reprimarea instinctului sexual. A reduce piesa lui Lucian Blaga la o simplă punere în scenă a unor scheme freudiene relevă comoditate și superficialitate exegetică (deși există argumente bibliografice ce pot justifica și strict o atare perspectivă). Problematika piesei este mai largă, încadrabilă în literatura expresionistă a vremii. În acest sens au fost realizate pertinente apropieri sau comparații cu dramaturgia lui Wedekind, dramaturg german care urmărea „a deștepta setea de infinit până și în subconștientul vieții instinctive, fără de care omul nu poate aspira la o integrală armonizare”¹. Frank Wedekind a fost perceput ca model de expresioniști, îndeosebi datorită revoltei pătimașe care îi alimentează opera, precum și ca urmare a atmosferei de irealitate, fatalitate și grotesc în care se desfășoară subiectul pieselor sale. „Sexualitatea, domeniu trecut cu discreție sub tăcere până atunci, devenea la Wedekind (ca la Nietzsche) principiu vital creator și distructiv, în același timp, având forță de destin”².

Doina Modola consideră că meritul dramaturgului român, prin raportare la modelul european, este acela de a fi depășit, în cadrele dramei investigației umane, aria unui analitism tradițional, descriptiv și raționalist. Orientarea specifică autorului este către categorial, arhetipal, revelarea zonelor obscure ale individului, zone care

presupun covârșitoare conflicte de dominație. „*Fapta și Daria*, realizate în același an, 1925 (...) sunt concepute în manieră arhetipală, atât în ceea ce privește proiectarea supradimensionată a eroilor, cât și în radicalitatea conflictelor care îi opun”³. Dacă scopul teatrului lui Wedekind era „de a reda vieții umane ei dimensiune”⁴, cel al dramaturgului român, în *Daria*, este al unei „afirmări normale a vieții instinctive”⁵. Necesitatea asumării și experimentării acestei instinctualități ține de asigurarea împlinirii sinelui și implicit a ființei umane în corelație cu fondul cosmic: „Instinctele noastre formează capitolul cu care natura ne creditează. Plățiți-vă datoria la timp și nu aduceți Natura în situația de a pune sechestru pe tot ce aveți”⁶. Prin urmare „balaurul” răpus de Loga în ființa Dariai nu trebuie identificat strict cu inhibiția sexuală, ci cu suprimarea pe cale nervoasă a întregii instinctualități specifice și firești condiției umane. Scriitorul profesează un act de exorcizare asupra Dariai, alungându-i încrâncenarea încremenită în fața obsesiilor lăuntrice și redobândindu-i manifestările care se înscriu în dimensiunea firescului vieții. Nu întâmplător Daria îi atribuie tânărului artist puteri tămăduitoare „supra-firești”: „scrie cu noroi pe ochii orbilor, ca să le dai lumina”.

Și, într-adevăr, Daria pare vindecată miraculos. „Draga mea – a fost ca o minune. De unde și cum a venit nu știu. Obsesiile mi s-au absorbit în sânge. Crede-mă, e o bucurie să trăiești. Fiecare om ar trebui să sufere câțiva ani de idei fixe, apoi să se vindece ca să simtă cum simt eu libertatea de viață. E așa de frumos. Număr câteva «luni-avalanșe», în care mi s-a concentrat toată viața cu care rămăsesem în urmă”. Dorința de viață pare a câștiga supremația asupra refuzului de a trăi. Însă chiar de acum textul sugerează că Daria parcurge doar o etapă efemeră a unei utopii iluzorii: „Dar pentru moarte nu avem nici puțină tărie ce se cere pentru viață” afirmă premonitoriu protagonistă, gândindu-se la tentativele eșuate de „a-și face sfârșitul”, fără a-și imagina că, infrarațional, tocmai își rostește aluziv sentința asupra finalului propriei existențe neîmplinite. Fondul inconștient al ființei sale tocmai trăiește premoniția unei scurte, nedefinite și triste povești. Într-o oarecare măsură luciditatea nu o părăsește complet, Daria este conștientă că orice poveste de iubire are o întindere limitată în timp; dar, uimită și încântată de noua stare a sufletului său, protagonistă se abandonează frenetic principiului plin de vitalitate al „carpe diem”, transformându-se într-o actualizare contemporană a bacantelor din alaiurile dionysiace: „Are să mă uite într-o zi? Nici nu s-ar putea altfel. Dar vreau să mă bucur de entuziasmul puternic și copilăresc ce mi-l dăruiește atât cât mi-l dăruiește. E tot ce mai pot să aștept de la această ultimă izvorăre de frumusețe în mine. Nici acest dar scurt să nu-l primesc? Pentru ce aș mai trăi? Încă un an, doi, și va începe viața împrăștiată în moina zilelor”.

O dată în plus textul piesei relevă că „duhul cărnii,

¹ Alice Voinescu, *Aspecte din teatrul contemporan*, București. Editura Fundațiilor, 1941, p. 18.

² Doina Modola, *Lucian Blaga și teatrul. Insurgentul. Memorii. Publicistică. Eseuri*, București. Editura Anima, 1999, p. 221.

³ *Ibidem*.

⁴ Eugen Todoran, *Lucian Blaga. Mitul dramatic*, Timișoara. Editura Facla, 1985, p. 51.

⁵ *Ibidem*, p. 39.

⁶ Lucian Blaga, *Aforisme*, în „Contemporanul”, nr. 19, 1967.

pentru femeie, nu este o chemare oarbă a instinctului, care să se ceară satisfăcută prin orice compromisuri morale, ci este o chemare a vieții, pentru împlinirea ei, firească, opusă compromisului de până atunci⁷: „Aștept surprizele de dincolo de orizont. Ah, mersul lui Loga e așa de tânăr, parcă întotdeauna ar umbla gol peste ogoare abia încolțite, de grâu. Privindu-l, îți vine să-l întrebi: tinere, unde te duci? Și el parcă ar răspunde: mă duc să înviu morții cu o atingere de deget și să suflu duh peste femeia mea de lut”. Scriitorul Loga apare ca șaman care profesează inițieri ale miracolului germinal, încolțirea grâului pe ogoare, revigorarea ciclicității vegetale fiind asociată metaforic înmuguririi vieții într-un material uman aflat într-o searbădă încremenire. Astfel artistul Loga poate fi perceput ca un avatar în contemporaneitate al lui Dionysos sau, mai corect spus în contextul paradigmei autorului, poate fi asociat unui arhetip/ficțiune-matcă/ imagine-sinteză reprezentate de Zamolxe și Moșneag în piesele anterioare, propovăduitori pentru semeni ai unei noi metafizici (dacă nu teofanii), identități profetice care trezesc în conștiința și spiritualitatea neamului revelația acelor „surprize de dincolo de orizont”. Diferența esențială constă în faptul că pentru a realiza o asemenea performanță (hierofanică) protagoniștii anteriori au înțeles necesitatea de a renunța la sine, au acceptat inerenta sacrificiului lor ca identitate umană pentru a susține nașterea unui miracol existențial. Or scriitorul Loga nu va reitera, în contemporaneitate, postura celor doi presupuși antecesori din rațiuni care țin o perspectivă mai amplă a autorului. Într-o lume primordială, originară, de „tinerețe păduratică”, primară, a începuturilor genuine, relația dintre transcendență și contingent era una a spațiilor confine. În cazul lui Zamolxe, sacrificiul de sine al profetului și revelația hierofanică a divinității (Marele Orb) în rândul semenilor era nu doar necesară, ci și posibilă. Printr-un proces mult mai dificil, revelația i-a fost posibilă ulterior și preotului ortodox într-un ev mediu târziu, apelându-se la substratul ancestral, păgân, care s-ar fi perpetuat prin Moșneag, asimilându-și creștinismul și configurându-i o nouă formă, mitică și mistică (Isus-pământul), a imanentismului panteist.

Însă în prozaic contemporan legăturile cu dimensiunea vag intuită a tainei sunt foarte plâpânde. Precaritatea sacrului nu ține, la Blaga, de o transcendență goală, de o divinitate absentă, ci doar tăcută. Misterul existențial nu își mai află căi adecvate de exprimare și manifestare în universul citadin monden. Comunicarea cu sacrul nu este posibilă în cadrele ordinii artificiale impuse de civilizația contemporană care nu permite reabilitarea omului în relația cu transcendentul. Deplinele valențe și latențe ale omului (suflet, trup și spirit) sunt sufocate de prejudecățile și rigorile false impuse de societate. Iată de ce scriitorul Loga, deși creator la rândul-i, nu va putea să o „mântuiască” pe Daria. Iată de ce Daria, deși întrezărește potențialul profetic al artistului, nu va avea parte de o revelație completă a accesului la absolut și va sfârși în neîmplinire. Aceasta este linia parcursă de substratul ideologic al dramaturgiei lui Lucian Blaga:

distanța de la lirismul misterial al lui *Zamolxe* până la epicul prozaic din *Daria* este enormă și deconcertantă, dar urmărită programatic de autor. Deplasarea temporală de mii de ani în istoria pieselor sale a presupus și o mutație a percepției relației dintre sacru și profan, de la principul fecund al vaselor nemijlocit intercomunicante în „vârsta de aur” a umanității până la chipurile mute ale veșniciei în prezentul derizoriu, devitalizat. În această lumină drama psihanalitică a lui Lucian Blaga poate fi recuperată dintr-o periferie a neîmplinirii estetice în care fusese izgonită de către critica de specialitate.

Filip, soțul Dariei, remarcabil exemplu de pedagog absolut și monstruos, este un actant perfect (în grotescul său) al individului reprezentant al societății contemporane. Natura (sau, mai degrabă, involuția/implozia eului în cadrele actuale) l-a sancționat drastic pe acest om, care e tumefiat cerebral și are un grav defect de pronunție: „Față de mine natura s-a făcut vinovată de o mare crimă. (...) Cuvintele ies din mine unele fără oase, ca moluștele, altele supraarticulate”. Deficitar ca natură, un rebut ontologic, se încapățânează a-și răzbuna condiția deplorabilă profesând o iluzorie și meschină dominare și extirpare a fondului instinctual al ființei: marea „împlinire” a existenței sale handicapate este susținerea în public a unei rizibile teorii, „dovedite cu date statistice”, despre „educația embrionară”. Metoda sa experimentală, care ar fi capabilă să determine dezvoltarea omului încă din faza uterină, probează ignoranța crasă, eroarea și eșecul colectiv al societății moderne în tentativa de a nega șansa și dreptul elementar de manifestare firească a personalității specifice fiecărui individ, cu fondul său abscons de instincte vitale. Evident că un asemenea rebut științificat nu poate să înțeleagă nu poate să înțeleagă răbufnirile naturii în ființa Dariei, reacția sa fiind aceea de a „menaja” nebunia soției, rezervându-i acesteia o izolare perfectă de lumea exterioară, adică îi înlătură orice posibilitate curativă pe care contactul cu spațiul ilimitat ar fi presupus: „Ești nebună și nebunii trebuie închiși”. De fapt, lui Filip îi convenea tema Dariei de a înfrunta spațiile vaste, văzând aceasta șansa de a dobândi certitudinea că nu este înșelat (fizic) de consoartă. Reacția de a o sechestra în cameră după descoperirea afecțiunii femeii pentru scriitor apare astfel ca o meschină măsură de auto-protejare a orgoliului masculin. Egoist și opac, derizoriu și grotesc, Filip își condamnă soția la dezintegrare psihică. În aceste circumstanțe, o exclamație ca „Petre, nu uita că sunt om, nu animal de cușcă!”, deși surprinde exact drama izolării sufletești a femeii, nu poate avea nici un ecou în conștiința bărbatului obsedat de – și limitat la – arestarea personalității umane într-o cușcă determinată încă din faza embrionară. Într-un monolog, Daria rezumă întreaga situație dramatică a căsniciei lor, a bolii sale sufletești: „Mi-ai fost un sprijin răbduriu cât am bolit sufletești? Îți sunt recunoscătoare, dar cred că nu te-a costat prea mult. Dimpotrivă, într-un colț de inimă, cred că te-ai bucurat că sufăr de anumite obsesii, care mă legau de casă, fiindcă mă vedeai astfel irevocabil a ta! Recunoaște! Dacă ai avea un strop de sinceritate față de tine însuși, ai recunoaște că îți conveneau ideile mele fixe, fiindcă nu puteam să ies nicăiri singură și aveai

⁷ Eugen Todoran, *op. cit.*, p. 40.

astfel mai mult decât oricare alt bărbat siguranța că nu ești înșelat”.

Deși aparent monstruos și ermetizat, perfect sieși, totuși Filip nu este un personaj monocord. Într-o mărturisire accidentală și târzie, el afirmă: „Nimeni nu bănuiește dresajul la care mi-am dat eu substanța nervoasă, ca să nu-mi mai ies din fire. – Deși cu sănătatea îmi merge tot mai prost”. Mărturisirea lui Filip ține de o supratemă a dramei Daria, care urmărește să sugereze că o absolutizare a apolinicului în structura interioară a ființei umane este un demers caduc și eronat, imposibil de a fi desăvârșit. Chemările latente ale ancestralului, ale fondului abscons al sinelui își fac simțită prezența în cazul oricărui dintre indivizi. Un alt savant, profesorul Vlaicu, deși privit cu o oarecare duioșie, reprezintă doar o nuanțare a tipului uman armonizat forțat și astfel nefiresc: „cel din urmă clasic în lumea noastră târzie – diform ca și noi –”. Profesorul Vlaicu are o permanentă nostalgie a traiului în piețele Atenei antice, sau a peregrinării prin pădurile de măslini ale Eladei. Pelerinajul „la temnița lui Socrate de lângă sfânta cetate a Atenei” nu va fi niciodată înfăptuit, întrucât și acest savant bătrân este un prizonier al timpului său și al formației sale clasiciste, intuită incert ca inadecvată când observă fulgii de zăpadă de la fereastră, manifestării spontane ale Firii naturale, dar existente de care este separat programatic de către bariera de sticlă etanșă: „Extaziat se apropie de fereastră și apoi începe cu patos homeric: «Copiii mei, cui nu-i vin poetice simțiri? Domnu’ de poetice simțiri cuprins este...»”. Profesorul Vlaicu exprimă rătăcirea improprie și devitalizată a unei reminiscențe de tradiționalism ancestral defunct în contemporaneitatea desemantizată, expresie a ignoranței și a vidului existențial: „Toți profesorii de elină sunt așa. Se pare că însăși natura se răzbună asupra celor ce încearcă să perpetueze limbile moarte. Această perpetuare seamănă a sacrilegiu: parcă a-i scoate din groapă un mort și l-ai purta în spate pe străzi și în saloane”.

Sub auspiciile savantului Filip, personalitate meca-

zată într-un suprem efort malign de a supune Firea, de a suprima sinele ființei umane, Daria nu poate fi altceva decât o prizonieră a bolii sufletești. Vindecarea nu îi poate reveni decât prin intuirea unor orizonturi mult mai ample, întrezărite odată cu ivirea scriitorului Loga, un creator care, contrar pedagogului Filip, în principiu nu suprimă natura, ci o transfigurează prin mijloace artistice. O astfel de metamorfozare a naturii interioare se produce și în ființa Dariei. Închisă în odaie de soțul mărginit, femeia are intuiția unei posibilități de a surmonta limita care i se impune, de a înfăptui saltul ontologic. Acum tânjește către lumea de afară, de dincolo, deschide ferestrele și printre gratii își dorește libertatea, ca o fiară într-o cușcă: „Ah, libertate. Ah, zăpadă și aer”.

Din toată ecuația, prima victimă se va dovedi o ființă nevinovată, care nu are nicio culpă în ceea ce privește drama existențială a Dariei. Cel pe care fatalitatea și-l arogă în primul rând ca tribut este Puiu, fiul protagonistei, copil inocent care declanșează involuntar manifestarea deplină a bolii sufletești a Dariei. Mesager al sortii (figură angelică), Puiu apare de cealaltă parte a gratiilor și este considerat de către mama sa, în mod iresponsabil, drept un foarte potrivit – și mai ales necesar – intermediar al strigătului ei către mântuitorul Loga. Este de identificat, în această scenă – a șaptea din actul al treilea – o confruntare directă, dar de pe poziții inegale, dintre nebunia dionysiacă și armonia apolinică. Daria se manifestă într-o nouă ipostază, aceea a unei ființe aflate sub stăpânirea exaltării adâncurilor în imposibilitate de a mai fi controlate minimal. Întunecarea minții Ciobanului din *Zamolxe*, în lumina lunii, având drept consecință sfâșierea oilor din turmă, dansul erotic profesat de Nona în Tulburarea apelor, cu unicul scop de a-l determina pe preot să ardă biserica ortodoxă, pentru ca fecioara să pășească desculță prin cenușa Domnului, sunt două situații existențiale similare anterioare freneziei isterice a Dariei. Stăpânită de răbufnirea violentă a fondului instinctual al ființei, prea îndelungată vreme înăbușit în sine, Daria nu își mai poate controla, asemenea menadelor Eladei odinioară, cugetul sau fapta. O simplă victimă și instrument prin care se manifestă cu necesitate fondul primar, abscons, al firii, Daria își biciuiește copilul crezând că astfel își satisface iluzia mântuirii sufletului prin Eros. Cu o ultimă fărâmă de luciditate, femeia își conștientizează condiția și articulează, cuprinsă de friguri, printre dinții clănțănind sălbatic: „Ah, simt că înnebunesc – acum – uite, – acum – înnebunesc – înnebunesc!! –”. Înnebunirea protagonistei presupune considerarea Dariei ca fiind o menadă rătăcită de alaiurile antice de pe dealurile Eladei, o bacantă pierdută în contemporaneitate, închisă într-o cușcă în afara căreia, undeva, sălășluiește – utopic – zeul mântuitor la care trebuie să dobândească acces pentru a reveni la o relativă normalitate, pentru a se împlini ca existență. Ritualul dionysiac își află astfel o originală transpunere în modernitate.

De cealaltă parte a gratiilor se află o complet altă concepție existențială. Moralitatea copilului ține și de inerenta puritate și inocență a vârstei, dar și de produsul unei îndelungate evoluții a ființei către o armonizare a relațiilor umane în societate. Puiu este exponent al omului

de mâine, artist și moralist deopotrivă, printr-un proces natural, dar îndeosebi sub atenta supraveghere pedagogică a lui Filip, copilul fiind educat cu muzică sferică încă de când Daria îl purta în pânțe: „un adevărat mic filo-sof”, adică un „iubitor de înțelepciune”. Desenele sale precoce, precum și replicile *ad-hoc* la orele de curs ale profesorului Vlaicu, relevă, pe de o parte, o predispoziție sensibilă pentru creație, spontaneitatea artistică și speculativă a ființei, inteligentă, dar și etică socială, plus o savuroasă ironie, care are rolul de a detensiona inerentele momente dificile ale existenței. Ipostază evoluată a fiului Popii, Radu din *Tulburarea apelor* (întrucât evoluase și societatea umană vreme de câteva sute de ani), Puiu este o preconizare vagă a copiilor din *Cruciada copiilor*, unealtă de manevră pentru unele scopuri și finalități care îi depășesc, interesele celor mari nefiind aceleași cu sensibilitățile și ingenuitatea celor mici. Ei intuiesc, ludic, la nivelul infantil, sensurile esențiale ale existenței, în acest sens jocul-parabolă al celor trei copii din *Zamolxe* constituind o remarcabilă alegorie miniaturală. Dacă Nusitatu poate încă închide ochii și astfel ignora ororile realității, într-un iluzoriu, dar protector auspiciu al disimulării naive, în schimb Puiu, „în zilele noastre”, nu mai are această șansă, ci este constrâns a lua parte la nebunia dionysiacă a mamei sale. Radu reținuse din manifestările Nonei râsul ei frumos, pe care și-l dorea, naiv, să revină. Puiu reține din isteria Dariei strigătele și loviturile necontrolate, în acest mod întregul său eșafodaj existențial armonios se destramă. Concepția sa luminoasă și echilibrată despre existență fiind infirmată, copilul va deveni victimă a fondului instinctual al ființei, iar prin aceasta viziunea asupra perspectivelor umanității este problematică.

Refuzul scriitorului Loga de a primi scrisoarea Dariei din mâna băiatului constituie preludiul epilogului. Gestul său determină două revelații, în fond identice prin esența lor. Pentru Daria „de-acum totul s-a sfârșit”, pentru Puiu „acum nu mai pot trăi”. O vagă tentativă a copilului de a se elibera de povara culpei și a rușinii prin dorința de a l se destăinui tatălui său este curmată scurt de Daria, foarte asemănător cu modul în care Filip însuși îi interzisese femeii să se elibereze prin manifestări. Într-un fel Daria își condamnă fiul la moarte închizându-l într-o cușcă a refulării exact la fel cu sentința lui Filip în ceea ce o privea. Absența posibilității defulării îi condamnă pe cei doi la a fi victime ale unei pedagogii exagerate a menținerii unui forțat și fals echilibru al formelor apolinice. Calea de mijloc între extreme pare a fi imposibil de aflat.

Limbajul zgomotului, prezent în *Tulburarea apelor* prin dangățul clopotelor, revine în Daria sub forma unui plâns al femeii, la începutul actului al patrulea, „un plâns ce seamănă când cu un hăuit sinistru, când cu hăuitul bocitoarelor care «se cântă» după morți”. Natura acestui hăuit teluric este vădit expresionistă, putând fi asociat cu țipătul obsedant al figurii dezumanizate din tabloul din 1893 al lui Edvard Munch. (Apropierea de pictura artistului norvegian a fost dealtfel exprimată de Lucian Blaga însuși, în contextul unei tentative personale de a defini expresionismul: „Arborii lui Munch au ceva din liniștea misterioasă a cosmosului; arborii lui Van Gogh ceva din

zbuiciumul universalei deveniri. Lucrul singuratic devine reflex al unei existențe supraindividuale și neliniștite”⁸.) „Hăuitul sinistru”, ca ecou al „existenței supraindividuale și neliniștite”, îndeplinește o funcție destul de explicită, inaugurarea senzorială a unei certitudini cu privire la epilogul implacabil al tristei povești: Daria își plânge nu doar moartea fiului, ci propria moarte, pe care o intuieste că nu mai are cum și de ce să o evite.

Viata este principiul incomprehensibil în fața căruia capitulează, succesiv, protagoniștii. Puiu „numai trupul mort și l-a lăsat veste că puținul din viață i-a fost tocmai destul”. Viziunea asupra existenței fiindu-i contrazisă brutal, copilul renunță la propria-i viață, resimțită ca o povară: „copii se sinucid cu conștiința trează și curată cum e cea a îngerilor: nu suportă viziunea ticăloșiei omenești”. Filip, cel care se luptase cu înversunare să „aresteze” formele de manifestare ale ființei, se recunoaște înfrânt în fața capriciilor existenței: „Am sfârșit prin a accepta fără protest hotărârile soartei”. Daria, Puiu, Filip, fiind caractere diferite, chiar divergente și antagonice, acceptă finalmente în mod similar soarta ce li se impune din afara ființei lor, ceea ce sugerează că în fața Firii toți indivizii sunt egali, concluzie exprimată de eroină într-un scurt moment de luciditate înaintea sinuciderii: „Între om și om e mai mare deosebire și depărtare ca între viață și moarte, și totuși întocmirile lumii îi ține laolaltă”. „Întocmirile lumii” se răzbuună pentru neîmplinirile firești ale vieții fără a ține cont de măsura culpei unui sau altuia dintre protagoniști. Nemaîndrăznind să își asume viața, Daria încearcă să o evite, să o eludeze, și cere singură să fie iar închisă în odaie, trăind o teamă obsesivă de a mai lua contact cu scriitorul Loga. Aceasta nu poate fi decât o improprie disimulare, întrucât artistul este tot ce i-a mai rămas femeii ca principiu al vieții. Gândul obsesiv al morții nu o părăsește pe Daria, care plonjează într-un abis al autismului cu finalități de vădit suicid: „Trebuie să fie foarte greu să mori când vrei să mori”.

Cheia de înțelegere a morților aparent inutile, dar, paradoxal, inerente, necesare „bălaurului”, poate fi dedusă din două replici schimbate de Filip și profesorul Vlaicu:

„Vlaicu

Nenorocirile de felul acesta nici o «pedagogie» nu le poate împiedica.

Filip

Asta înseamnă că nici Dumnezeu nu le poate împiedica”.

Cu atât mai frapant cu cât resemnarea în fața voinței inexplicabile și implacabile vine din partea celor doi pedagogi ai piesei. Așadar „nenorocirile de felul acesta” nu pot fi controlate nici de metodele socio-științifice ale omului modern și nici de omnipotența divină. Se ridică atunci întrebarea firească la ce anume se referă dramaturgul, care este, în viziunea sa, principiul suprem? Omniprezența, omnipotența și polifonia acestuia sunt exprimate de către Daria, într-o enumerare patetică: „Ah, obsesiile, ah, teroarea, ah, singurătatea, ah, dragostea, ah, scrisorile și moartea, groaznic și nesfârșit lăuntric

⁸ Lucian Blaga, *Filozofia stilului*, București, Cultura Națională, 1924, p. 70.

gol, ieri și astăzi și totdeauna, nici o scăpare de nicăieri”. Încercarea cea mai coerentă de a exprima în cuvinte inefabilul îi aparține, desigur, scriitorului Loga: „Amenințăm cerul cu metafore și smulgem pământului secretele, dar dușmanul pe care nu-l putem învinge e puterea absurdă și cu mii de fețe a sângeului. Numeste această boală cum vrei, numeste-o blestem sau lăuntrică lege, numeste-o bălaur. Bieți oameni – ne zbatem între bălaur și rânduiele lumii, și ieșim măcinați”. „Bălaurul” o răpune și pe Daria, care se sinucide fără a-i lămuri în vreun fel pe martorii dramei sale asupra resorturilor și necesității morții sale. Replicile fratelui, „Daria, Daria, de ce? Nu trebuia” și ale soțului, „Acum ce facem?”, demonstrează, din nefericire, tocmai incapacitatea lor de a trăi revelația înțelegerii dramei ascunse a sângeului. Spre diferență de finalul din *Zamolxe*, în care dacii ca personaj colectiv dobândeau *in extremis* revelația mitului Marelui Orb, precum și a finalului din *Tulburarea apelor*, unde Popa pleca în lume pentru a propovădui, ca apostol, mitul lui Isus-pământul, în *Daria* finalul este frânt, nu există nicio revelație, niciun mit, ci doar o neputință funciară, iar perspectiva pe care astfel o sugerează dramaturgul în ceea ce privește șansa omului contemporan de a mai realiza saltul ontologic este sumbră.

Explicațiile care s-au oferit în critica de specialitate au ținut îndeosebi de freudism și de aici foarte adeseori *Daria* a fost sancționată drastic în planul esteticii, fiind considerată doar o stângace punere în scenă a unor teorii psihanalitice. În acest sens trebuie menționată opinia lui Tudor Vianu: „Dar sfera de idei din *Zamolxe* și *Tulburarea apelor* aruncă peste fapte o pură lumină pornită dintr-un focar înalt. În *Daria* și *Fapta* avem lumina verzuie a fosforescențelor subterane. Și cu toate că o unitate se poate recunoaște, între termenii acestui contrast sunt și deosebiri. Dionisianismul s-a pozitivat și a devenit libidinozitate. Bacanta a devenit o isterică obicinuită. Frenezia liberatoare și-a restrâns și și-a întunecat înțelesul pentru a deveni o simplă descărcare nervoasă. Este pretutindeni o înlăturare a idealității din lucruri”⁹. „Balaurul” poate fi înțeles ca o forță dinamică a vieții, o calitate vitală, identificată de comentatorii dramaturgului german Wedekind cu „elanul vital” înțeles de Bergson ca durată subiectivă a timpului care duce la relativizarea valorilor morale și așezămintelor sociale. În această perspectivă drama lui Lucian Blaga a fost considerată „mai mult un exercițiu tematic în spiritul teatrului nou”¹⁰.

Piesa poate fi văzută ca un exercițiu tematic, dar perspectiva exegezei poate – și trebuie – depăși cantonarea în instrumentele psihanalizei. Dramaturgul va fi fost influențat de acestea, după cum și expresionismul de sorginte germană va fi jucat un rol important în alchimia piesei sale. Însă dincolo de aceste evidențe, îndrăznim să afirmăm că Lucian Blaga nu s-a rezumat în *Daria* la un simplu „exercițiu tematic” minor. Notabilă este atitudinea constantă a autorului față de propria piesă, pe

care a considerat-o în repetate rânduri ca o reușită. Tocmai din aceste considerente ne asumăm opinia conform căreia *Daria* este un punct de reper deloc neglijabil într-un traseu unitar, omogen, al construcției dramatice a autorului. Odată cu fixarea cadrului „în zilele noastre” perspectiva dramaturgului nu a mai putut, implicit și programat, să aspire la spațiile vaste și astfel lipsește libertatea desfășurării istoriei primelor sale piese.

Dar „fictiunea-matcă” a întregului demers dramatic poate fi aflată în semnificația conferită fondului instinctual al ființei. Acesta subzistă în natură, în întreaga Fire, precum și în indivizi, indiferent de circumstanțe și conjuncturi. Problema, căreia dramaturgul Lucian Blaga nu încearcă să îi afle soluția, ci pe care doar o propune meditației prin intermediul creației sale artistice, se referă la efectul pe care acest fond instinctual, abscons, al ființei îl are asupra spiritului creator al omului. Omul creator tinde să-și împlinească destinul prin îndeplinirea aceluia „salt ontologic” care îi oferă șansa de a surmonta limita și efemerul prin eternizarea a ceva din sinele său în unele aspecte ale veșniciei, în unele frânturi de transcendență pe care încearcă astfel să și le reveleze. Astfel scriitorul Loga este un Prometheus mai mic decât Zamolxe și apropiat Popii din *Tulburarea apelor* întrucât este înlăturat de femeie, de viață și eros, într-o vagă tentativă de a considera femeia „principiu de apărare a vieții împotriva dumnezeirii”¹¹. Erosul, ca valență a vieții, este însă incompatibil cu actul creației, în dramaturgia lui Lucian Blaga erosul (reprezentat de femeie) se cere întotdeauna sacrificat, jertfit. Finalmente scriitorul Loga va apela doar la actul creației artistice pentru a-și asigura accesul la absolut. *Daria* este sacrificată, cu atât mai mult cu cât pentru ea Erosul trăit alături de scriitor era unica șansă de a-și împlini destinul și a conferi un sens vieții. În absența acestuia, propria poveste devine insignifiantă în cadrul „marii povești” iar femeia capitulează: „poveștile nu au sfârșit. Le poți continua când vrei. Le isprăvești numai când nu le mai poți suporta”. Sinuciderea Dariai este fapta unui învins, iar propria moarte nu produce revelații hierofanice semenilor, nu există epifanii discret schițate la finele dramei, precum în cazul primelor două piese, și aceasta întrucât *Daria* nu este profet. În ambianța societății moderne perspectiva este frântă, relația cu absolutul precară, dacă nu chiar total comisă, iar omul devine o victimă a pierderii acestei legături cu diferitele chipuri ale veșniciei. O replică a lui Filip adresată Dariai este un astfel de avertisment subtil, de subtext, al vocii auctoriale, precum și, în virtutea dublei enunțări teatrale, un mesaj adresat de autor receptorului dramei sale „psihanalitice”, sugerând conștiința acestuia în ceea ce privește impactul pe care perspectiva voit frântă a istoriei „zilelor noastre” o va avea asupra cititorului/spectatorului: „Recunosc, mi-e cu neputință să ies din banalitate. În apropierea ta orice gest tragic împrumută o nuanță de grotesc”.

octombrie 2001,
Mühlbach, Transilvania

⁹ Tudor Vianu, *Teatrul d-lui Lucian Blaga*, în „Cuvântul”, decembrie 1925, apud *Lucian Blaga interpretat de...*, studiu introductiv, tabel cronologic și bibliografie de Emil Vasilescu, București. Editura Eminescu, 1981, p. 193.

¹⁰ Eugen Todoran, *op. cit.*, p. 42.

¹¹ Dragoș Protopopescu, *Lucian Blaga și mitul dramatic*, în „Gândirea”, decembrie 1934, cf. Al. Paleologu, *Teatrul lui Lucian Blaga*, în vol. *Lucian Blaga interpretat de...*, p. 207.

Vlad Zbârciog

„ESEŢA FIINŢEI” SAU CONTINUITATEA UNUI DISCURS ÎN EMINESCOLOGIE

După o serie de cărți de referință privind exegeza eminesciană: *Narcis și Hyperion* (1979, 1986, 1994), *Căderea în sus a Luceafărului* (1993), *Spre un nou Eminescu* (1993, 1995), *Eminescu, poet al Ființei* (1998), *Plânsul Demiurgului* (1999), *Eminescu – mă topesc în flăcări* (2000), Mihai Cimpoi propune o lucrare de sinteză, o scriere fundamentală, concepută într-un spirit enciclopedic atât la elaborarea fiecărui capitol, cât și al întregului volum. Este vorba de *Esența Ființei. (Mi)teme și simboluri existențiale eminesciene*, în care autorul propune „o re-lectură a poeziei și mitopo(i)eticii eminesciene prin grila existențială și „nodul tragic” în care se adună toți existențiali”. Din mulțimea de eseuri ce iau în dezbateră opera poetică eminesciană, exegetul a selectat doar douăzeci și patru, dar prin conținutul lor, prin valoarea ce o dețin ele pot fi considerate niște micromonografii care anunță mai multe concepte ale ființialului. Mihai Cimpoi nu face o re-lectură de verificare pentru a puncta „plusuri și minusuri”, nici încearcă „un joc de cuvinte îndrăgît de textualiști pe *mituri și teme*”, nu împarte poezia în *miteme*. Autorul nostru re-citește poezia cu o „participare avizată din interiorul operei eminesciene”, sau cum susține N. Georgescu, „ne conduce cu atâta atenție prin opera eminesciană, caută potrivirile cu atâta grijă – și nu fortează nici o notă – încât creează sentimentul participării operei înseși la lumea de gând care o vizitează”. Este un demers hermeneutic de o largă rezonanță, pe care Mihai Cimpoi îl formulează în felul următor: „Tensiunea *ontologică* e datul esențial al eminescianismului, tradusă și într-un *sinergism*, care e mai mult decât *armonia* observată de Vianu și *sinestezia* (baudelairiană); e o asociere într-un Tot a tuturor organelor, sistemelor, factorilor. Ființarea pentru plinul sufletesc ca și ființarea pentru golul sufletesc (pentru nimic, precum zice Sartre) se împreunează, la Eminescu, într-un singur acord sinergetic”.

Lecturând noul volum – *Esența Ființei* – mi-am reactualizat în memorie mai multe momente de adevărate surprize-întâlniri cu personalități de mare calibrul, antrenate de Mihai Cimpoi într-o dezbateră cu statut bimilenar, o dezbateră de filozofie a existenței, începând cu Platon și Anaxagoras, Shakespeare și Goethe, Kant, Hegel și Schopenhauer, Novalis, Baudelaire și Rilke, până la Blaga, Tagore, Eliade și Noica, Heidegger și Jung, Gabriel Marcel și Ortega y Gasset, Rosa del Conte, Ștefan Lupășcu și Svetlana Paleologu Matta... Toți acești mari gânditori, acești „co-milioni în timp” devin, pe parcursul elaborării eseurilor din această carte, adevărați „colaboratori” ai autorului, prin apelarea la spusele lor obținând o „stilizare

arborescentă”... Exegetul și-a conceput actuala carte ca o prelungire, dar și o desăvârșire a viziunilor sale, nuanțând mai multe aspecte ale universului eminescian care nu au fost în prim-planul investigațiilor precedente. Ca și la începuturile sale, Mihai Cimpoi își continuă formula, perfecționată pe parcurs de ani printr-o acumulare stăruitoare, dar și printr-un studiu aplicat – această piatră de încercare a criticii, având un stil așezat, meditativ și adânc. N.Georgescu, referindu-se la creația lui Mihai Cimpoi, aprecia, bunăoară, „anvergura discursului, amplitudinea cunoașterii practice și mai ales pasiunea creației, febra acută a descoperirii, continua tendință novatoare – toate acestea, zicea prestigiosul eminescolog, sunt amprente ale universalității puse în conținut, nu în formă”.

Notam ceva mai devreme că Mihai Cimpoi și-a conceput noul volum ca pe o prelungire, o desăvârșire a ideilor, viziunilor fixate în cărțile anterioare. N-a renunțat, firește, nici la ecuația arhetipală Narcis și Hyperion (Th. Codreanu), autorul selectează momente, puncte de vedere, urmărind cu sensibilitate mișcarea gândului eminescian, „coliziile Poetului cu abisul, cu spațiul demonizat, cu eterna curgere spre moarte” (C. Ciopraga). Acestea și altele sunt retopite în volum, un volum „unitar ca gândire și demers analitic” (C. Cubleşan); autorul sfidează limitele „cercului strâmt”, demonstrând că re-lectura operei eminesciene printr-o grilă de percepție filosofică din unghiul heideggerian de privire asupra lumii, țintește, de fapt, înțeleșurile filosofice ale operei în raport cu marii gânditori ai lumii, dar și momentul fixării statornice a gânditorului și filosofului Eminescu în circuitul de valori universale, făcându-i astfel mai evidentă originalitatea, profunzimea cugetării, demersul filosofic și ideatic. Este dovada unui spirit mereu activ al exegetului care știe a „descoperi”, printr-o perspectivă existențialistă, a unor noi „continente ideatice” în opera lui Eminescu, poetul rămânându-i, firește, labirintul mereu atractiv și fără limită din care, probabil, nu ar dori să iasă niciodată...

Subiectele propuse spre analiză „privesc perechile de contrarii”: *Viață/Ființă – Moarte/Neființă*, urmate de categorii ce dezvăluie un sistem de manifestare filosofică a personajului (omului) eminescian, precum *Arătările ființei*, *Nodul tragic*, *Frumusețea negativă*, *Limitele*, *Angoasa* (spaima, neliniștea), *Dorința (Dorul)*, *Suferința*, *Singurătatea*, *Melancolia*, *Timpul și spațiul*, *Nesfârșirea* (Eminescu și Brâncuși), *Abisul*, *Destinul*, *Disperarea*, *Nimicul* (nihilismul și „apusul de zeitate”), *Devenirea*, *Mișcarea*, *Voința* (Eminescu și Schopenhauer), *Cercul*, *Taina* (nonsensul și nihilismul relativ), *Simbolismul me-*

dieval, Lumea ca teatru, Ființa și Rațiunea (Eminescu și postmodernismul).

Mihai Cimpoi „recompune” sistemul filosofic de gândire eminesciană într-o structură unitară, raportându-l la univers, el fixează clipa stelară, starea de maximă contopire a omului eminescian cu eternitatea. Viața unei clipe poate fi măsurată doar cu propriile tale simțiri. Precum clipa poate uneori da măsura faptelor tale... Așa cum Eminescu a știut să se apropie de eternitatea clipei, dând măsură și valoare simțirii noastre, verbului și spiritului nostru, la fel și Mihai Cimpoi descoperă particularitățile esențiale ale Ființei, relevându-i ipostazele cele mai ascunse și punând în echilibru statornic valoarea operei eminesciene, dar și încercând un dialog cu viața omului și a universului eminescian, cu lumea acestuia și lumea creată în colaborare cu el, metafora teatrului, eu-l uman și eu-l lumii – ipostaze reluate și nuanțate, desăvârșite, confirmând astfel noțiunea, propusă de C. Noica, de *om deplin al culturii românești*.

Omul eminescian este studiat, analizat în raport cu omul kantian, care sfidează limitele „cercului strâmt” printr-o permanentă „transgresiune a imediatului”; omul eminescian este pus în raport cu teoriile lui Hegel și Heidegger, Platon și Socrate; este raportat la estetica altor mari teoreticieni ai culturii universale: Schopenhauer, Sartre, Kierkegaard, Jung, Rilke... „Omul eminescian – narcisic și hyperionic – caută principiile universale, fundamentale existenței, „esența ființelor”, asemenea „rădăcinilor” lui Empedocle, „semintelor” lui Anaxagora, „atomilor” lui Democrit, „prototipurilor” lui Platon, „ideilor” lui Hegel, „categoriilor” lui Kant. El caută, înfrigorat și cuprins de „tremurul” pozitiv, înființător, ontologic pur”... Omul eminescian trăiește moartea ca text existențial, dictat de o realitate supremă, de o *ultimo ratio* a lumii. *Viața/ființa*, cu raportul dintre componentele sistemelor vii: *viața și viul* îl conduce spre ideea că totul ce mișcă pe sine însuși este principiu al mișcării, ceea ce înseamnă că omul nu se poate naște, dar nici să moară nu poate. Aceasta va să însemne „asumarea trăirii tuturor sensurilor ei negative”. Moartea este „o umbră a vieții, o filă complementară a acesteia, un aspect fenomenologic al devenirii, ea este „moartea eternă”, substanța ontologică unificatoare, adunând lumea într-un Tot imuabil”: „O, moarte! – nu aceea ce omori spre-a naște iar, / Ce umbră ești vieții, o umbră de ocară – / Ci moartea cea eternă în care toate-s una, / În care tot s-afundă și soarele și luna...” (*Femeia?... măr de ceartă*). Prin urmare, zădarnică e credința în eternitate: „Căci eternă-i numai moartea, ce-i viață-i trecător”.

Personajul eminescian nu rămâne „nici prizonierul exclusiv al vieții, nici prizonierul exclusiv al morții”. Ambele dimensiuni – viața și moartea – se hrănesc din aceeași substanță – existența omului. Eminescu, constată Mihai Cimpoi, obține un grad suprem de ontologizare a discursului mitopoetic, valorizând cele două provocări existențiale: viața și moartea. Poetul însușește „principiul dinamizator și afirmator al morții”, moartea fiind „temeiul ei rațional”, cea care afirmă „viața”, cea care pune în valoare „vitalitatea”. Omul eminescian „trăiește moartea cu o deosebită intensitate, căci știe că împreună cu viața

constituie două file ale existenței”; acest personaj „se împarte între viață și moarte, ca cele două adăposturi ale ființei”. El se vrea un „mijlocitor” între aceste două extreme ale existenței. Poetul, deci, se împarte între cele două dimensiuni existențiale – viața și moartea – care sunt ca „două poluri”: „viața e germele morții – moartea e germele vieții”, iar lumea e o „vecinică plată către viață și o încasare din partea morții”.

Meditând asupra ideilor din antitezele *Viață/Moarte // Ființă/Neființă* ca „două file ale existenței”, Mihai Cimpoi constată că personajul (omul) eminescian, situat între viață și moarte, se vrea „un mijlocitor între ele, un intertextual între textele lor sau chiar un metatextual”. Căci, zice exegetul, „printr-o metapoetică se adună în sine sugestiile și simbolurile tinereții (mantaua), ale singurătății (steaua), ale suferinței gradual împinsă până la „voluptatea morții / Ne-ndurătoare” (Nessus, Hercul), ale arderii, mistuirii și reînvierii (Pasărea Phoenix) – poetul caută să se smulgă atât fascinației morții, cât și fascinației vieții și să se redea esenței primare a sinelui: „Piară-mi ochii tulburători din cale, / Vino iar în sân, nepăsare tristă; / Ca să pot muri liniștit, pe mine / Mie redă-mă!” *Odă (în metru antic)*. *Odă* fiind „manifestul morții asumate” (Irina Petras). Iar Mihai Cimpoi constată că sensul adânc al *Odei* stă în „energica și salvatoarea renunțare la ochiul care vede și visează viața și moartea (avem în vedere ochiul rațiunii, n.n.), în sustragerea fascinației amândurora și în încredințarea idealismului recuperator al sinelui „redat”. Și exegetul concluzionează că „aceasta nu înseamnă decât revenirea râvnită la ontologicul pur, la proiectarea eului nu în planul vieții sau al morții, ci – retroactiv – în propriul sine, ca existență autentică”.

În *Arătărilor ființei* exegetul observă că ființa *se arată* în „clipa cea repede ce ni s-a dat” printr-o puternică (auto)-iluminare. Având conștiința unei limite (*Limitele*), omul eminescian este conștient că limita „se impune ca primă primejdie de ordin existențial”. Nu întâmplător, Svetlana Paleologu-Matta nota în eseu *Esența adevărului*: „Volumul *Esența Ființei* e captivant de la început; prima pagină deja „argumentează” cu mari adevăruri susținute la mari înălțimi prin Pascal (situația omului între cele două infinituri), prin pragurile heideggeriene, prin neliniștea morții, prin cerul înstelat kantian. Tot acest text, combinat în mod transcendent, dă cititorului un sentiment adânc și benefic, prin regăsirea sa în aceste lumi.”

Chiar dacă admitem faptul că Mihai Cimpoi, ca oricare alt om de cultură, are conștiința limitelor (încă Pascal susținea că „ființa situată între infinit și neant, el însuși o parte a universului, nu poate cuprinde legătura indisolubilă a tuturor lucrurilor, întregului, și, deci, universul”), exegetul nostru încearcă să descifreze „ceva din misterul vieții”, căci, vorba lui Petru Creția: „dezlegarea misterelor ne apropie de absolut”. Aprofundându-și tot mai mult căutările în materia Ființei, exegetul se postează în „centrul” acestui „mister”, punctând o altă dimensiune a cunoașterii, a cercetării, aplicate, în temei, pe circuitul de imagini arhetipale. Mobilul esențial al acestor investigații în materie de filozofie, de estetică, de hermeneutică este profunda și inestimabilă creație a poetului nostru național. „Academicianul Cimpoi descoperă la Eminescu viziuni

ce aveau să fie adevărate cu decenii după moartea (înveșnicirea) poetului”, notează un alt împătimit de Eminescu, albanezul Kopi Kycyku. „Ca și fizicienii moderni, zice M.Cimpoi, Eminescu caută o a patra dimensiune a lumii, o realitate ascunsă a ei, un *dincolo* tainic, un sâmbure nuclear”. „În plan ontologic și poetic propriu-zis, constată Mihai Cimpoi, ființa se arată cu tot cu înălțimile ei luminoase și abisurile întunecoase”. Oricum, abisul îl așteaptă pe poet atât în arătările ființei ființării, cât și în înfățișările ființei, cuvântului. Descifrând fraza „Cuvântul e cuvânt. Cuvântul e grăitor”, Heidegger vorbea despre o cădere cu rost, despre o cădere nu în vid, ci într-un spațiu al plinului: „Dacă ne lăsăm să cădem în abisul pe care-l numește această frază, noi nu ne pierdem în vidul unei căderi. Noi suntem azvârliti în înălțime. Numai această înălțime deschide o profunzime”. Comentând acest pasaj, am putea spune că arătarea ființei și cuvântului sunt capabile să obțină profunzime prin conștiința că nu ne pierdem în vidul unui abis. Corelând demersul ființial eminescian cu spusa lui Heidegger, Svetlana Paleologu-Matta găsea că nici Hyperion nu s-a pierdut în golul primar absorbant și că printr-o azvârlire spre înălțimi a putut ajunge la Demiurg. „Or, figura Demiurgului semnifică *gândirea cea mai profundă*, dialogul cu sine fiind acea elevație în care se „deschide o profunzime. Profunzimea stă în abisul cuvântului” (S. Paleologu Matta, *Eminescu și abisul ontologic*, Aarhus, 1988). De aici, de la această idee a „căderii într-un spațiu al plinului”, adică „azvârliti în înălțimea” care „deschide o profunzime” vine și titlul volumului *Căderea în sus a Luceafărului*, poetul trăind întreg spectrul tragic al „oscilării între cei doi poli ai *arătării* cu toate înălțările și căderile”. Poetul „scoborât din stele / Purtând pe frunte-mi raza a națiunii mele”, că numai Poetul „trece peste nemărginirea timpului”, la conștiința amară că este „fantasmă printre fantasme”, conștiință din care se nutrește apoi certitudinea că atinge sub chip de Hyperion revelația supremă a Ființei prin dialogul cu Demiurgul. „Drumul lui Eminescu este drumul de la *arătarea ontică* a ființei, determinată de concretitudinea și monotonia Timpului („Pulsează lunga vreme / În orologi cu pași uniformi...”) – Timp catilinar (problematizant) și teluric (pământesc) – la *arătarea ontologică și neologică* asigurată de Eternitatea („nemuritoare și rece”) care se prezintă *peste* „nemărginirea timpului”, peste acel „ești” parmenidian, peste energia aristotelică, absolutul hegelian, supraomenescul nietzschean, și „se dă”-ul heideggerian, peste curgere, antinomie și devenire. Cuvântul este acum dincolo de primejdia ce o ascunde abruptul, prăpăstiosul, însuși Logosul”.

Omul eminescian este definit de Mihai Cimpoi în dublă ipostază, mai bine zis, într-o atitudine *narcisică* și o alta *hyperionică* – două stări de trăire ființială, adică într-o „dublă reflexie: cea a Eului pur narcisic și cea a Altuia care este anume *viul*”. Constantin Cubleşan menționa în cadrul unei dezbateri a volumului *Esența Ființei* că demersul melodic al analizei pornește tocmai de aici, de la viață, de la ființă, pe care Eminescu „o gândește într-un plan codificat ce-și are începutul în acel *punct prim* ce s-a mișcat, „cel întâi și singur care „izbuteste” cu o

forță genetică intrinsecă”. Prin urmare, *viul* este înțeles ca un „proces organic replicativ al vieții” și ilustrează narcisismul eminescian, conform căruia „viața e oglindire și sporire a imaginii inițiale a visului, e înaintare autoprodusivă”, adică „viul surprins în viul potențial”.

Mihai Cimpoi consideră că omul eminescian este prin excelență un om tragic, iar tragismul nu este decât „conștiința existenței unei ordini universale sub semnul destinului și al limitelor care se pun în calea realizării de sine a omului”. Exegetul demonstrează în acest capitol „schema”, conform căreia Eminescu ar fi un pesimist. Pretinsul „pesimism” eminescian este negat de prezența „omului tragic”. Nietzsche preciza că „artistul tragic nu e pesimist, el spune *da* la tot ce e problematic și teribil...” De aici înțelegem mai bine adevărata esență a viziunii autorului *Luceafărului* asupra lumii, precizează Mihai Cimpoi. Decenii la rând am fost încorsetați de scheme vetuste care ne inoculau ideea că omul eminescian se scufundă în bezna neștiinței. Mihai Cimpoi demontează schemele vechii mentalități, oferindu-ne imaginea omului eminescian care „nu se scufundă într-un întuneric al neștiinței, străluminat numai de anumite dezvăluiri gnostice și – cu atât mai mult – contopindu-se mistic cu nirvana budista (în care sfârșește renașterea inițiativă). Exegetul ni-l prezintă ca pe un om tragic, mereu depășind limitele, mereu distantat de „cercul strâmt” și proiectat în infinit. El susține un dialog discontinuu cu Absolutul, principalul obstacol ontologic – timpul – îl trece prin „regăsirea timpului originar, sacral, organic, recuperat în spațiul sacru”, îl ajută să trăiască continuu „un timp atemporal, timpul hyperionic”. Mihai Cimpoi face în acest capitol trimiteri și la *accentul eroic* al omului tragic, proiectat mereu în Absolut. „Dar omul tragic eminescian, zice Mihai Cimpoi, este dincolo de accentul eroic ascensional – omul deplin care adună în „nodul tragic” al ființei sale și neliniștea metafizică modernă, și ataraxia stoică, și nepăsarea budistă, și modelele arhetipale descoperite în inconștientul colectiv al ființei sale (el se identifică adesea cu Decebal, cu Zamolxis, cu Ștefan cel Mare, concepându-și o aură sacrală de „tânăr voievod”).”

„Nodul tragic” eminescian este unul absolut, susține Mihai Cimpoi. Exegetul face referiri la proiectul de dramă *Mira*, în care au o deosebită semnificație sentimentul cheltuirii puterii și nuntirii cu moartea lui Ștefan cel Mare, vrerea de distanțare completă de eul pământean și de cufundare „în alt eu, altă ființă – alt corp”. Prin urmare, omul tragic eminescian este „sfârșitul necondiționat, Narcisul fără oglindă și fără proiectare în celălalt, în Eco”. Drama existențială a poetului are loc, după Mihai Cimpoi, „în câmpul valorilor”. Valoricul (sacralul) este adevăratul *axis mundi*, principiu suprem de organizare ierarhică a lumii.

În viziunea lui Mihai Cimpoi, personajul eminescian *trăiește* întreg spectrul *suferinței* ca „realitate psihică substanțială care aduce revelația limitelor existențiale”. Dar suferința omului eminescian, consideră exegetul, este o suferință obișnuită. E de o intensitate tragică cu adevărat, deoarece viața apare ca o luptă a contrariilor sub semnul unei voințe care va fi frântă, iar existența ca

o durere prelungită, ca o trăire destinală tensionată: „un lung prilej pentru durere”, pus, deci, în fața sensului tragic al existenței, al limitelor acesteia, suferința fiind „o realitate trăită”. Iar eliberarea de suferință are loc doar prin suferință, consideră exegetul.

Singurătatea, „soră bună cu înstrăinarea”, presupune, după Mihai Cimpoi, „restrângerea, replierea, reîntorcerea” la sine, ceea ce provoacă „închiderea în cerc” – un cerc existențial. „Singurătatea este o realitate absolută, esențială pentru suflet, asigurându-i acestuia o identificare absolută cu el însuși”.

Meditând asupra noțiunii de *Melancolie*, gândul îl conduce pe exeget atât spre Saturnus, care apare, în mitologia română, ca zeu al adâncimilor terestre și al tainelor htoniene, identificat cu Titanul grec Kronos, cât și la Saturn, planeta nefastă a astrologilor, a cărei lumină palidă, difuză simbolizează suferința, cercul de încercări ale vieții. Omul melancolic în esență, apare tutelat fatalmente de Saturnus (deus absconditus) și de Saturn. Melancolia, consideră Mihai Cimpoi, „i-realizează universul, deschide un spațiu care este al arătării/ascunderii ființei, înstrăinării, al alunecării în neființă printr-o „amăgire” a sufletului cu „dulceața dorului de moarte”, după cum susține Lucian Blaga.

Timpul și spațiul... Inseparabile, după Novalis, aceste „mari teme romantice” sunt penetrate una de alta: un spațiu penetrat devine un *spațiu/timp*, iar un timp penetrat – un *timp/spațiu*. Spațiul este *solidul* fără masă. Timpul, *fluidul* fără masă... În viziunea exegetului nostru, Omul eminescian apropie și identifică și el cele două forme de percepere a universului printr-o stăruitoare încercare de

a le unifica într-o singură reprezentare, într-un singur tablou sintetic. Tot astfel cum încearcă să facă acest lucru întreaga epocă modernă. Heidegger arată că această epocă „înclină să adune și să supună lumea într-un tablou al întregului, într-o imagine”, omul fiind subiectul care o reprezintă. Mihai Cimpoi face o disecare subtilă a ideii de *timp/spațiu* în gândirea eminesciană, cu trimiteri la marii filosofi și esteticieni din diferite perioade...

Abisul, Destinul, Disperarea ... sunt, de asemenea, puncte de referință, oscilând între viață, moarte, ființare, vid, eternitate. *Devenirea, Mișcarea, Voința, Taina ...* în fiecare dintre aceste eseuri descoperim un univers de taină, o construcție filosofică inedită, o viziune estetică aparte, dar și o întreagă zonă de cultură, o nelimitată capacitate de gândire analitică.

Dimensiunilor menționate li se adaugă considerații despre existența *destinului* uman, supus Marelui destin, despre *disperare* (un prag intermediar între tristețe și suferință), despre *mișcarea în cerc* spre adâncimile firii, „o intrare spectaculoasă într-un univers circular mandalic”... O deosebită atenție reclamă capitolele *Nesfârșirea* (Eminescu și Brâncuși), *Voința* (Eminescu și Schopenhauer), *Lumea ca teatru și Ființa și Rațiunea* (Eminescu și postmodernismul).

Mihai Cimpoi trece printr-o sinteză esențializată arta brâncușiană, artă ce aspiră spre universal, impresional, transcendental. „Sculptor al *începuturilor lumii*, Brâncuși devine creatorul unor începuturi de forme, zice Mihai Cimpoi. Forma se identifică, la el, esenței. Cadrele concrete ale existenței sunt părăsite pentru revelarea a însuși fluxului neîntrerupt al viului, pasărea e surprinsă în ideea de zbor, de străpungere a spațiului, masa tăcerii amalgamează ideea de nuntă, de viață cu aceea de moarte, coloana fără sfârșit sensibilizează ideea de înălțime și transcendere a spiritului”. Așa cum nimic nu poate fi gândit în afara naturii, la fel și destinul spiritului omenesc nu poate fi desprins, conceput în afara naturii. Creația brâncușiană, având în esență un suflu romantic, se desfășoară pe această fixare romantică a naturii, artistul urmărind „înscrisura organică a naturii în natură, a naturalului în natural”, natura fiind „individualitatea conferită principiului pur spiritual” (Ricarda Huch). Mihai Cimpoi distinge câteva căi de apropiere a lui Brâncuși de demiurgismul romantic. Și pentru a le face mai evidente recurge și la comentariile, observațiile unor personalități de seamă, cum ar fi Martin Heidegger, Ricarda Huch, Henry Moore, George Poulet, Sain-Martin, Constantin Noica, Miluța Petrașcu ș.a.; găsește linii de convergență între spiritul și operele lui Brâncuși și Eminescu. „Brâncușismul, constată Mihai Cimpoi, este în fond eminescian. Eminescu desenează și „sculptează” în poeziile sale coloane fără sfârșit, „formele columnare propriu-zise urieșându-se prin creștere și înălțare și conjugându-se cu forme arcate, cu porți ale boltii. Scările, arcurile și porțile vădit brâncușiene constituie o arhitectură cosmică bizară...”. Criticul descoperă în creația acestor câteva simboluri centrale care în plan metaforic ne revelă „fie punctul genetic prim, fie zborul transcendent și nesfârșirea”. Ambii creatori imaginează un *axis mundi* pornind de la Coloana cerului, de la *Stâlpul cosmic*, exis-

tent în folclorul românesc și în concepțiile megalitice. Mircea Eliade aseamua *Coloana cerului* cu *Stâlpul cosmic* ce susține bolta și „face cu putință joncțiunea dintre cer și pământ”. Prin *Coloana fără sfârșit* Brâncuși a dat în vileag „sensul simbolic al ascensiunii”. Același lucru face Eminescu în *Luceafărul* (tot o *Coloana fără sfârșit*) – „electrizează cele două zboruri ale lui Hyperion, unul spre Demiurg și altul spre Cătălina, transcendentul și contingentul comunicând astfel pe scara întinsă a gândului care imită nesfârșirea surprinsă romboidal la Brâncuși, a cărei *Coloană...* este, firește, *Luceafărul* său...” Astfel înțelegem că Eminescu și Brâncuși sau *Luceafărul* și *Coloana fără sfârșit* sunt cele două vârfuri ce formează un „*axis mundi* arhetipal care simbolizează ideea nesfârșirii” sau a veșniciei neamului românesc...

Unul dintre cele mai importante eseuri este *Voința* (Eminescu și Schopenhauer), în care Mihai Cimpoi vorbește despre interfluența operei schopenhaueriene și a celei eminesciene, axată pe o viziune apropiată asupra lumii. Este o contribuție ce „redeschide dosarul sub semnul reexaminării pe care o oferă modul de înțelegere al postmodernității”. În primul rând, Mihai Cimpoi aduce noutate în relația Eminescu – Schopenhauer – Nietzsche. Influența exercitată asupra poetului în timpul studiilor universitare îl apropie pe poet de Nietzsche, care, de asemenea, în tinerețe a fost captivat de marele filosof german (cei drept, mai apoi l-a „disprețuit”, socotind că „pesimismul este un „simptom al sărăciei profunde a vieții”). Eminescu asimilează principiile lui Schopenhauer, le trece prin filiera sistemului său de gândire, adică îl „eminescianizează” pe filosof. Nietzsche „metamorfizează *voința* schopenhaueriană în *voința* de putere către *supraom* (Th. Codreanu). Eminescu aprecia la filosoful german „profunzimea gândirii”, „fermitatea morală”, „sentimentul patriei”, „multilateralitatea pregătirii intelectuale”, „depășirea ispitei de a cădea în materialism”. Poetul a intuit „capcanele” filosofiei lui Schopenhauer, totodată, însă, l-a considerat un mare cărturar: filosoful german era la curent cu științele naturale, era un bun fiziolog, anatom... Mihai Cimpoi aduce în câmpul analizei câteva repere esențiale doveditoare că Eminescu n-a fost un pesimist, spre deosebire de Maiorescu și chiar Călinescu, cercetători care confirmau un înalt grad de schopenhauerianizare a lui Eminescu. Mihai Cimpoi, secondat de Nietzsche, susține că „pesimismul nu mai ține de o boală (a veacului), ci mai degrabă „de sănătatea concepției asupra universului”, care conține implicit, „aspectul tragic al existenței”. Menirea poetului este a fi „ochiul limpede al întregului univers” sau „oglindea clară a lumii”. Arta este întotdeauna afirmativă, ea respinge pesimismul, mai ales că artistul nu se teme de partea tragică a vieții. Dimpotrivă, tragicul devine „stimulentul voinței (de a trăi)”, iar voința, la rândul ei, este o „afirmație a existenței”. Mihai Cimpoi face o paralelă între procedeele de „descoperire” a unor contradicții în procesul de apreciere a filosofiei lui Schopenhauer. Este vorba de interacțiunea ideilor schopenhaueriene și eminesciene care constă în transfigurarea contradicțiilor filosofice în contradicții pur poetice, atât de necesare logicii mitopo(i)etice. O altă contradicție, după Mihai Cimpoi, este „neputința filosofului

de a lămuri cum această voință irațională a dat naștere unui intelect rațional”. La Eminescu, susține exegetul, „lumea ca voință și lumea ca reprezentare se conjugă și fac un întreg, căderea în tărâmul aparențelor a lui Dan-Dionis „împăcându-se” cu o cădere foarte lucidă în real.” Mihai Cimpoi consideră capăt de acuzare numărul unu lipsa *direcției*, lipsa unui *încotro* în voința schopenhaueriană. Din punctul de vedere al lui Nietzsche, înțelegând just „în-sinele” ca Voință, Schopenhauer nu a sanctificat-o și neputându-i da un caracter sacru, a rămas prizonierul idealului moral-creștin. Ceea ce îl separă pe Eminescu de Schopenhauer este tocmai „sanctificarea voinței”, căci în lumea eminesciană se reinstaurează Dionisos, „însemnul cosmosului viu, al lumii în eternă unduire”. La Nietzsche Dionisiacul înseamnă „nevoia de unitate și transcenderea realului și abisului trecerii temporale”. Dionisiacul eminescian înseamnă și el aceeași „atingere a unității și transcendenței, a caracterului plener al vieții, voința de a crea, de a se reîntoarce la izvoarele viului, fiind pus sub imperiul „sentimentului unității” legat de necesitatea creației și a distrugerii”. Mihai Cimpoi, angajat în această competiție de „clarificare”, constată că la Eminescu „preaplinul” puterii de a crea „covârșește” și transformă totul într-un spectacol orgiastic de culori, forme, sunete, de căderi și înălțări cu adevărat ontologice. „*Eul* dionysiac eminescian, care-l întregeste organic pe cel narcisic și pe cel hyperionic (apolinic) se bucură, năzuie, se sfortează sisific, trăiește dureros de dulce suferința răsărită în cale, bea voluptatea morții neîndurătoare, („jalnic ard de viu chinuit ca Nesus”), dar reînvie luminos ca Pasărea Phoenix și se redă pe sine sieși, întorcându-se, vorba lui Nietzsche, din distrugeri acasă”.

Redescoperirea lui Schopenhauer de către modernitate și postmodernitate, conchide Mihai Cimpoi, are loc sub semnul căutării a ceea ce stă în spatele naturii și o face posibilă, adică a *metafizicii*. Schopenhauer propune în sens nietzschean o nouă scară a valorilor, accentuând ideea valorii autonome a omului, condiția lui de creator, pus sub imperiul gustului, frumosului și al unui aristocratism cultural. Așadar, Mihai Cimpoi deschide și în cazul dat, ca și în alte cazuri, „porțile gândirii”, propune noi intrări în adâncurile abisale eminesciene...

Simbol al desăvârșirii, al „închiderii asupra lui însuși și al raporturilor organice finit/infinit”, *cercul* este și

„semnul simbolic cel mai sugestiv al unității de forte care se pun în funcția umană”. Eminescu reabilitează statutul ontologic al cercului, pe deasupra, îl îmbină organic cu *linia* dreaptă a polarității. C. Noica susținea că „dacă e posibilă devenirea întru ființă, nici o altă schemă nu-i poate conveni decât *cercul*”. „Cercul cunoașterii, înglobat în cercul conștiinței, se lărgeste nespuse de mult, cuprinzând tot ce ține de real și istorie”, zice Mihai Cimpoi. Simbolistica cercului pornește de la facultatea acestuia de a sugera perfectiunea, desăvârșirea, armonia. Astfel, „viziunea filosofică asupra lumii determină în mod firesc reprezentarea ei prin cerc (sferă)”. Criticul aduce mai multe exemple referitoare la infinitate, recurgând la observațiile mai multor filosofi: C. Noica, G. Poulet, P. Grissan, C. Barbu, Anita Bose, Richarda Huch, A. Schopenhauer, și alții. Totodată, face referiri substanțiale la mai multe meditații eminesciene despre infinitatea bună reprezentabilă prin cercuri, descoperite în *Fragmentarium*; demonstrează că și alți poeți ai lumii caută „un centru transcendent, o axă centralizatoare”; îl caută, bunăoară Baudelaire, „închis în cercul suferinței, permanentei insatisfacții și decepții”; Paul Valery, invocând „figura *rondă* (circulară) a lumii și cercul oglinditor al apei, care rășfrânge întregul univers”; Blaga, care susține că „totul se înscrie într-un cerc în care punctul de început cosmogonic coincide cu punctul final escatologic”; Arghezi, copleșit de „sentimentul *încercuirii* eului raportat mereu la Creatorul Suprem, al singurătății depline”; Bacovia, pentru care solitudinea existențială provoacă o „restrângere neantizatoare a eului într-un cerc închis al golului”; Ion Barbu, care imaginează o lume creată din „cercuri de mister”... După o lungă incursiune în „sfere de conotații simbolice a motivului cercului”, care este un „cerc ontologic”, Mihai Cimpoi concluzionează că Eminescu „asigură, în cazul mitopo(i)eticii sale, situarea în *centrum mundi* prin conceperea universului ca cerc, sferă sau ca roată (fără spițe)”.

În *Lumea ca Teatru* Mihai Cimpoi susține că omul are codificat în ființa lui rolul de actor, la fel cum lumea poartă în ea codul genetic al teatralității. Fiecare dintre noi, oamenii, „își joacă în mod predeterminat propriul spectacol”. La Eminescu tema *lumii ca teatru* e sugerată de însăși lumea așa cum este ea („și ca dânsa suntem noi” *Epigonii*). Mihai Cimpoi identifică această *lume* în *Glossa*, *Sărmanul Dionis*, *Epigonii*, *Împărat și proletar*, *Memento mori*, *Andrei Mureșanu*, *Lucefărul* (mașină cosmică perfectă, „învârtirea sferică”, repartitia deterministă a cercurilor și „rolurilor” și subordonarea lor Regizorului-Demiurg). Acest nucleu ideatic al teatralității lumii îl aflăm și în *Scrisori*, construite după principiul încrucișării motivelor, al *chiasmului*, al interpunerii de oglinzi. Așa cum *teatralitatea* este o dimensiune existențială fundamentală, Mihai Cimpoi adaugă imensului *theatrum mundi* alte imagini esențiale ale discursului eminescian: *theatrum interioris*, *theatrum historiae*, *theatrum intermundorum*, *theatrum amoris*... Omul eminescian, ca om tragic, în concepția lui Mihai Cimpoi, *știe* că este actor atras în teatrul lumii care-l amenință cu pierderea identității. Lumea *teatralizată* este o lume fatalmente *automatizată*, iar omul eminescian privește

lumea-spectacol de pe „marginea uitării”. Exegețul caută afinități, trage linii de convergență între teatralitatea lumii la Eminescu și unele aspecte ale teatrului absurdului (Eugen Ionescu și Samuel Beckett), evidențiind astfel „esența ființei lumii din „culise” și făcând-o reprezentabilă prin ființa eului, a actorului (în teatrul lumii).

Mihai Cimpoi își încheie volumul cu ideea că „eminescianismul” este atât de proaspăt și actual, încât oferă câmp de investigații pentru oricare cercetător, indiferent de stilul, metoda, paradigmă sau oricare „isme”. Criticul susține prin exemple că textele eminesciene fac față și paradigmei postmoderniste. Autorul găsește însemnele omului eminescian postmodern concentrate în precuvântarea la nuvela *Contrapagină*. Omul eminescian face uz în mod prioritar de discursul autoreferențial, bazat pe ludic, biografism, atitudine parodică, fragmentarism, elemente metafictionale bizare, marcate de indeterminare, oscilare opozitivă, deconstrucție, intertextualitate... Aplicând paralela Eminescu – posmodernism, Mihai Cimpoi susține că „Narcis/Hyperion este concretizarea dihotomiei Poet/Cugetător, Ființă/ Rațiune”, opoziții pe care se sprijină postmodernismul, momente care „deschid parantezele opoziției fundamentale modern/postmodern: epistemologie/ontologie, autoritate/anarhie, utopie/heterotopie, negentropie/ entropie ș.a.”

Referindu-se la volumul *Esența Ființei*, Svetlana Paleologu-Matta menționa că „e o aventură, în sensul cel mai nobil al cuvântului”. Mihai Cimpoi deschide – ca în atâtea alte cazuri – zice un alt eminescolog N. Georgescu, „porțile gândurilor eminesciene”. Sunt firești aceste aprecieri, deoarece Mihai Cimpoi, prin exegezele sprijinite pe un solid suport filosofico-estetic, provoacă fantezia creatoare a cititorilor, lărgeste spațiul gândirii, totodată, pune în dreaptă cumpănă momentele de esență ale operei eminesciene, dând măsură și valoare celor mai ascunse, introvertite nuanțe ale spiritului său universal.

Nu pot să nu amintesc la încheierea acestor note de lectură încă un gând așezat în cuvinte de către N. Georgescu, eminescolog de prestigiu, care, parafrazându-l pe C. Stere, scria: „Mihai Cimpoi nu vine în cultura română din stânga Prutului – ci din adâncul Europei, mai ales din gândirea teoretică germană; ce e „moldovean” la dânsul poate fi stilul – oarecum așezat, meditativ, calm și adânc, greu și apăsător. Anvergura discursului, amplitudinea cunoașterii practice și mai ales pasiunea creației, febra acută a descoperirii, continua tendință novatoare – toate acestea sunt amprente ale universalității puse în conținut, nu în formă. Dacă ar fi să aleg câteva cărți de eminescologie pentru a le prezenta Europei – printre singurele asupra căreia n-aș ezita ar fi *Esența Ființei*”.

Este, cu adevărat, cea mai complexă, dar și cea mai dificilă exegeză a eminescologului. Zic aceasta, sprijinindu-mi concluzia pe spiritul enciclopedic al autorului, pe împletirea firească și logică a substanței cerebrale cu mitul, cu misterul existențial care proiectează în câmpul analizelor un sistem de gândire complex, pe care exegețul îl utilizează din plin.

2 decembrie 2007

CUNOAȘTERE, MORALĂ ȘI ETICĂ ÎN FILOSOFIA LUI MAIMONIDE

- medic-filosof -

„... Dacă în lucrările sale anterioare, Maimonide a abordat, doar în treacăt, marile probleme ale spiritului uman, în *Călăuza Rătăciților* el a aprofundat aspectele esențiale ale procesului de cunoaștere și și-a prezentat cele mai intime și mai cutezătoare idei, cu o mare putere de convingere, ce nu vor lăsa indiferenți, sunt sigur, pe nici unul dintre cititorii ei.” – Acad. Nicolae Cajal.

Filosofia evreiască, așa cum apare ea în tratatele de specialitate, își are sorginea în specificul evreiesc, în fundamentul gândirii iudaice, anume în Decalog – *asseret ha-devarim; asseret ha-hadibberot*.

Urmând traseul logicii, nici scrierile lui Maimonide nu puteau face abstracție de tradiție, deși, după cum vom vedea, la el distingem limpede treptele de cunoaștere, dacă luăm ca sistem de referință tratatul *Călăuza Rătăciților*.

Este extrem de interesant că, plecând de la *Tora* (< ebr. bibl. *Torah*), Maimonide și alți filosofi ai culturii iudaice reușesc să impună în operele lor un limbaj filosofic, limbajul sacru nefiind unul tehnic-științific, ci apelează mai degrabă la alegorie și hiperbolă, categorii care vin de fapt din altă sferă.

În studiile hermeneuților și lingviștilor, limbajul religios cunoaște o aplecare aparte, arătându-se că ebraica, mai apoi greaca veche și latina, au devenit limbile revelațiilor, uzând în acest sens de o specificitate aparte. Paul Ricoeur, în *Experiență și limbaj*¹, arată că „inspiratia pare să se identifice cu insuflarea unei alte voci în vocea proprie: așa vorbește YHWH”, făcându-se astfel distincție între vorbirea obișnuită și cea divină, care se manifestă printr-un ins, limbajul având o caracteristică specifică. De altfel, Jakobson distinge între funcțiile limbajului, precizând cele 6 conotații: a. *funcția referențială*; b. *funcția emotivă*; c. *funcția conotativă*; d. *funcția fatică*; e. *funcția metalinguală*; f. *funcția poetică*.²

Nici Maimonide, pentru redarea adevărului filosofic iudaic, nu va întrebuița alt limbaj și, deși limbajul folosit este unul tehnic, filosofico-religios-științific, face uz de inflexiunile familiare, specifice genului *sermones*, verbele fiind la persoana a II-a, în stil direct, adresându-se de fiecare dată discipolului său mai tânăr, Iosef ben lehuda, pe care-l numește „fiule”. Chiar dacă discursul este unul concret, adresantul numit, la fel cum făcuse odinioară Augustin ca Adeodat³, genul este asemănător omiliilor. De altfel, Wilhelm Bacher⁴ numește acest gen de adresabilitate *aggada*, apropiindu-i sensul de cel al lui *narratio*, cu precizarea că *aggada* este într-o continuă asimilare semantică, în funcție de evoluția istorică a culturii iudaice.

Considerată „opera de căpătâi”, după Maurice-Ruben

Hayoun⁵, *Călăuza rătăciților*, în arabă numindu-se *Dalalat al'Hayyrin*, în ebraică *Sefer Moreh Nebukim*, prin traducerea lui Samuel ibn Tibbon, își arată intenția, încă din prima pagină, de a concilia știința cu religia sau de a înțelege religia dinspre știință și cu ajutorul științei: „Scopul acestui tratat, spune Maimonide, este știința Legii în realitatea ei sau, mai degrabă, acela de a-l trezi pe omul religios, care e perfect în religia și în deprinderile sale, dar a studiat și științele filosofilor și le cunoaște diferitele subiecte. Pe cel pe care rațiunea umană l-a atras în câmpul ei, dar se simte stingherit de înțelesul liberal al Legii.”⁶ *Ab ovo*, deși, cum reiese și din textul semnalat, avem genul apropiat lui *narratio*, tratatul practică oralitatea, în tonalitate cu ideile proferate de Maimonide, cu un vădit caracter esoteric, nefiind la îndemâna oricui. Pentru a o înțelege în spiritul literiei, fără a rămâne la suprafața acestora, coborând în subsidiarul lor, lectorul necesită o cunoaștere a *Septuagintei*, dar și a filosofiei grecești, precum necesare sunt și cunoștințele din domeniul științific. Însă, încă din prefață, însuși autorul vine în sprijinul cititorului, arătând că cele două stagioni care determină conținutul cărții, *Fizica și Metafizica*, nu sunt decât *ma'asse bereșit* și *ma'asse merkaba*.

Dacă ne întrebăm de ce *Dalalat al-Hayyrin*, Maimonide anticipează orice interpretare, venind el însuși cu explicația chiar la începutul tratatului.

„Acest tratat, spune filosoful-medic, mai are și un al doilea țel, acela de a explica alegoriile foarte criptate din cărțile profetice fără să se știe limpede că sunt alegorii, dar pe care ignorantul și omul distrat le iau în înțelesul lor literal, nevăzând în ele un sens esoteric. Dar și dacă un om cu adevărat ilustru le examinează, poate fi și el tulburat profund atunci când le ia în înțelesul lor aparent. Însă, după ce vom fi explicat sensul alegoriei sau îl vom fi avertizat că este o alegorie, el va fi îndreptat pe calea cea bună și ferit de tulburarea lui. De aceea am și intitulat acest tratat *Dalalat al-Hayyrin*.”⁷ Totuși, trebuie să admitem că întreg conținutul *Călăuzei* este unul speculativ, chiar dacă face distincție între tipurile de legi: *legea mozaică* (legea divină) și *legea politică* (legea terestră), care, însă, decurge din „adevărata lege”, legea lui Moise. Doar prin legea lui Moise, conform lui Maimonide, se poate accede la adevărurile superioare, care pot conduce omul spre fericire, legea asigurând și nemurirea sufletului. Filosofia maimonidiană distinge între însușirile intelectuale și cele morale, studiul având o importanță capitală în definirea omului, însă, conform filosofului, necesită o ordine de tipul: ideile sunt cunoscute prin tradiție, ideile astfel cunoscute trebuie demonstrate, în cele din urmă

ele acționând asupra conduitei.

Textul tratatului în limba româna se datorează variantei lui Solomon Munk⁸. Se pare că versiunea acestuia, în comparație cu ce avem în cultura noastră, este mult mai stufoasă, nefiind la îndemâna oricui, încât, în 1930, Edmond Fleg⁹ își ia libertatea de a selecta cele mai interesante capitole ale *Călăuzei*, volumul publicându-l la editura Reider.

Conform filosofiei lui Maimonide, țelul suprem al ființei este adevărul iar premisa de la care pleacă filosoful în atingerea acestui prag este aceea că doar prin cunoaștere și gradat mintea omului poate accede la principiul ultim și prim al adevărului:

- nu practica moralei, ci cunoașterea asigură nemurirea
- omul superior beneficiază de o providență specială
- orice revelație este pur spirituală și interioară
- preceptele mozaice au o motivație rațională.¹⁰

Îmbinând rațiunea cu principiile credinței, Maimonide pune într-o lumină nouă omul cunoașterii, eliberându-l de iraționalism, dovedindu-se a fi, deopotrivă, filosof, medic, teolog. Gândirea raționalistă maimonideană nu a rămas fără ecou, dacă ne raportăm la filosofi ca Toma de Aquino, Spinoza, Leibniz etc.

Întrebări de genul „ce presupune să fii evreu”, „care sunt posibilitățile mesianismului” le întâlnim printre ideile lui Spinoza¹¹. Față de autorul *Călăuzei*, care încercă o mediere între gândirea filosofică și gândirea teologică, Spinoza, autorul *Eticii*, considera că între filosofie și teologie nu există loc de conciliere și ca atare ele trebuie să rămână despărțite. Ideile medicului filosof au avut o așa mare influență, încât acesta a fost studiat de teologi, filosofi, indiferent de proveniența religioasă, idei ale acestuia fiind întâlnite și în opera teologico-filosofică a lui Toma de Aquino.¹²

Leibniz¹³, descoperind versiunea *Călăuzei* în limba latină, făcută de Buxtorf¹⁴ după versiunea orală a lui Tibbon, preia în opera sa, spre argumentarea propriilor concepte, citate din Maimonide. El însuși cunoscător de filosofie, în special de filosofie greacă, se așează în continuarea lui Aristotel¹⁵, conciliind în mod vădit limbajul filosofic cu limbajul teologic. „Ceva mai înainte am avut în acest tratat un capitol în care am arătat că îngerii nu sunt corpuri. Același lucru l-a afirmat și Aristotel, dar care cu o deosebire în denumire: el vorbește de *Inteligențe separate*, în timp ce noi spunem *îngeri*.”¹⁶

La Grande Encyclopedie, 1974, considera că „Maimonide se impune ca unul dintre cei dintâi și cel mai remarcabil mijlocitor dintre Aristotel și scolastică”.

Note:

¹ Paul Ricoeur, *Experiență și limbaj în discursul religios*, în *Fenomenologie și teologie*, volum colectiv, Ed. Polirom, Iași, 1996, p.29

² R. Jakobson, *Essais de linguistique generale*, I, II, Paris, 1963, 1973.

³ A. Augustinus, *De magistro*, Ed. Humanitas, Buc., 1994

⁴ Wilhelm Bacher, *Aggada der tannaiten: Von Hillel bis Akiba*, Strasbourg, 1903, ed. II.

⁵ M.-R. Hayoun, *O istorie intelectuală a iudaismului*, Ed. Hasefer, Buc.1998, p. 110

⁶ M.Maimonide, *Călăuza rătăciților*, Ed. Hasefer, Buc. 2000, p. 19

⁷ M.Maimonide, op.cit. pp. 19-20

⁸ Solomon Munk, mai 1803- februarie 1867, s-a născut în Germania, devenind ulterior cunoscutul orientalist

⁹ Edmond Flegenheimer - dramaturg, iudaist și elenist, născut la Geneva în 1874, muzician amator, poet și libretist. La noi în țară, acesta era cunoscut pentru prietenia cu George Enescu. De altfel, Edmond Fleg îi scrie lui Enescu poemul pentru tagedia lirică *Oedip*.

¹⁰ Dumitru Hâncu, prefață la op.cit., pp. 9-11

¹¹ Spinoza – latinizat, Benedictus de Spinoza - s-a născut la 24 noiembrie 1632 la Amsterdam și moare la 21 februarie 1677, la Haga. A fost un renumit filosof evreu, de origine sefardă.

¹² Toma de Aquino – călugăr dominican, filosof, teolog, Sf. Toma din Aquino (ital. *San Tommaso d'Aquino*) s-a născut la începutul anului 1225 în castelul Roccasecca, fiind al șaptelea fiu al contelui Landulf din marea casă feudală Aquino.

¹³ Leibniz - **Gottfried Wilhelm Freiherr von Leibniz** se naște la 1 iulie 1646 și moare la 14 noiembrie 1716. A fost filosof și matematician, unul din întemeietorii iluminismului german. În domeniul matematicii a introdus noțiunea de funcție, fiind considerat, împreună cu Newton, fondatorul *analizei matematice*.

¹⁴ Buxtorf - **Johannes Buxtorf**, forma originală a numelui fiind Bockstrop sau Boxtrop, s-a născut în 25 decembrie, 1564, decedând în 13 septembrie, 1629. A fost un cunoscut iudaist, orientalist, profesor de ebraică la Basel.

¹⁵ Aristotel – se naște în 384. a. Chr. și moare în 322, a. Chr. A fost unul dintre cei mai importanți filosofi ai Greciei Antice, fondatorul școlii peripatetice. Filosofii ca *Metafizica*, *Retorica*, *Logica formală*, *Etica*, *Retorica* sunt întemeiate de el

¹⁶ M. Maimonide, op. cit., pp. 69-70

LUCIAN BLAGA

ECOURI EXPRESIONISTE ÎN LIRICA POSTUMĂ

Tema enunțată prin titlu trimite spre un aspect al liricii lui Blaga mai puțin abordat la modul explicit de către exegeza blagiană. Spre deosebire de alți poeți, chiar contemporani lui, poetul de la Lancrăm nu a avut o evoluție prin rupturi, ci una continuă, suitoare, de creștere din interiorul ei. Prin urmare lectura operei poetice a autorului *Poemelor luminii* conduce la decelarea unor constante: teme motive, viziuni etc. În această situație ne-am pus întrebarea: există o continuitate expresionistă între antumele și postumele poetului, știut fiind că cel puțin începând cu *La cumpăna apelor* poetul pornește spre căutarea și descoperirea „nebănuitelor trepte”. Care sunt acestea? În ce măsura mai pot fi relaționate cu expresionismul. Vom încerca să le identificăm în lirica postumă.

În mod barbar, regimul comunist i-a luat lui Lucian Blaga dreptul de semnătură. O perioadă de peste zece ani (1943 – 1960) nu a mai publicat aproape nimic: câteva poezii prin reviste, care rupte de restul operei nu mai spun mai nimic și traduceri. Interdicția a fost însoțită și de o aprigă campanie de distrugere a omului și creatorului Lucian Blaga. Și totuși autorul *La curțile dorului* nu a renunțat la creație. Postumele egalează și cantitativ și calitativ antumele. Incredințat că TIMPUL, supremul stăpân și judecător, va face dreptate și-a organizat și pregătit pentru viitor postumele în următoarele cicluri: *Vârsta de fier 1940 – 1944; Corăbii cu cenușa; Cântecul focului; Ce aude unicornul*. În afara acestor cicluri au mai rămas o serie de alte texte lirice (majoritatea din ultimul an de creație, 1959 – 1960) pe care Dorli Blaga, fiica poetului le-a grupat sub titlul *Mirabila sămânță*. Prima imprimare a postumelor o reprezintă volumul *Poezii – 1962* sub îngrijirea lui Grigore Ivașcu. Urmează apoi volumul din 1974 din seria *Opere*, ediția Dorli Blaga și în fine *Opere II*, 1984, ediție critică de G. Gană.

Poeziile ciclului *Vârsta de fier* sunt scrise sub influența unui timp «ieșit din țâtâni». Ele se fac ecoul unei tragedii naționale și personale: Dictatul de la Viena și Raptul sovietic care au sfârtecat trupul țării, trup nevindecat nici până astăzi. În aceste texte suferința nu mai are un suport metafizic, ci unul real, istoric. În ele regăsim stări, imagini ce pot fi raportate poeziei expresioniste. Versurile au o tonalitate funebră. Un poem emblematic pentru ciclu este *Timp fără patrie*: „timp fără patrie, râu fără ape, / secetă-n albie și sub ploape. / Timp fără patrie: inimi învinse, / vârste nerodnice, cugete stinse. / Timp fără patrie: sună poveste, / vuiet de cetină neagră pe creste. / Timp fără patrie: țarini ne-ntoarse, / zboruri defuncte și suflete arse. / Timp fără patrie: stingere-a torței, / baltă neprietenă, clopot al sortii. / Timp fără patrie: dragoste amară, / roiuri tânjind după roiuri și ceară.” Blocul unitar al versurilor,

repetitia laitmotivică, succesiunea metaforelor și ritmul fac din poezie un bocet. „Paradisul în destrămare” – țara, nu mai e unul imaginat – metafizic, ci unul concret în spațiu și timp. În acest paradis în destrămare, „inima mea mărturiseste poetul – e-o carte care arde”. [*Inima mea în anul 1940*]. Poetul nu-și pierde speranța, ea vine din „temeiul poeziei” [*Inscripție*]. Poemului citat i se pot alătura *Sufletul se-apeacă soartei, Oboseala omului*. Vechi teme și motive din complexul expresionist al apocalipsei din antume sunt de regăsit și în poezii ca: *Norul, În timp, Jale la început de noiembrie, Cântecul călătorului în toamnă*. În aceste texte regăsim „cohorte de păsări”, „izvoare ce-ngheață”, „jaf în lumină”, „pământ în tenebre”, „pânza ploilor”, „mohorul mărturisitorilor”, poetul plânge „spre zarea dorului / cu lacrima norului”. Senzația de „înnourare”, „întomnarea” de „împietrire” se degajă din multe versuri ale ciclului. Poetul psalmodiază. „Amară e însă amiaza / de astăzi și nu se-nfiripă / în larguri nici tâlc nici visare. / Doar frunzele zboară-n risipă” [*21 Decembrie*]. Orfeu a devenit mut (atenție, nu tăcut), deoarece pentru „noul” Orfeu „tenebrele n-au capăt”, iar „lumina n-are înviere”. Teribil de sumbră și plină de amenințări e *Pasărea U*, o replică în negativ la *Pasărea sfântă*. „Neguri acopăr / câmpuri și dâmb. / Freamătă ulmul, / duhul cel strâmb. // Cuiburi mai multe-n / creste se văd / Semn că-n coroane / dat-a prăpăd. // Neagră făină / cade prin scoc / colo la moara / lui Nenoroc. // Macină el doar - / gârbov, cărunț. / Curge urâtul / greu și mărunt. // Lut fără slavă, / umed absurd. / Umblu-n nelume. / drumul e surd. // unde răzbate / silnic pas, / lung peste creștet / cântă un glas. // Cântă prin ceata / care căzu - / veșnic deasupra-mi / pasărea U”. Un poem care ne amintește de imaginarul poetic expresionist este *Cântec despre regele Ion*. Versurile circumscriu imaginea aceluia căruia i s-a furat patria, deopotrivă, și cea terestră și cea cosmică: „Avem același nume, tu și eu, / Că-i iarnă sau că-i primăvară / Ne cheamă azi pe toți la fel: Ion fără de țară”. Repetiția refren dă poemului sonorități de elegie care ne amintește de jalea și dorul din poezia lui Goga. „Cuprins” de acest sfârșit de lume poetul mai încearcă o salvare prin cântec [*Gitterdammerung*].

Oricât de „obosit” și „bătrân” ar fi, poetul nu-și pierde speranța [*Înviere*]; el are încă puteri să depășească „vârstele nerodnice”. Puterea mântuitoare vine de la poezie. Tocmai în acest sens se justifică prezența numeroaselor arte poetice în ciclurile postume. Nici în cele mai vitrege condiții autorul *Mirabilei sămânțe* n-a renunțat la crezul său poetic. În felul acesta se adâncește o dimensiune a gândirii poetice blagiene: actul creator e văzut în termeni de ontologie poetică; și de act de

existență în zarea misterului întru revelarea lui. Aici, printre altele, e de căutat originalitatea lui Blaga în raport cu poezia națională și universală: [*Inscripție, Poetii, Catren, Columna lui Memnon, Unde un cântec este etc.*].

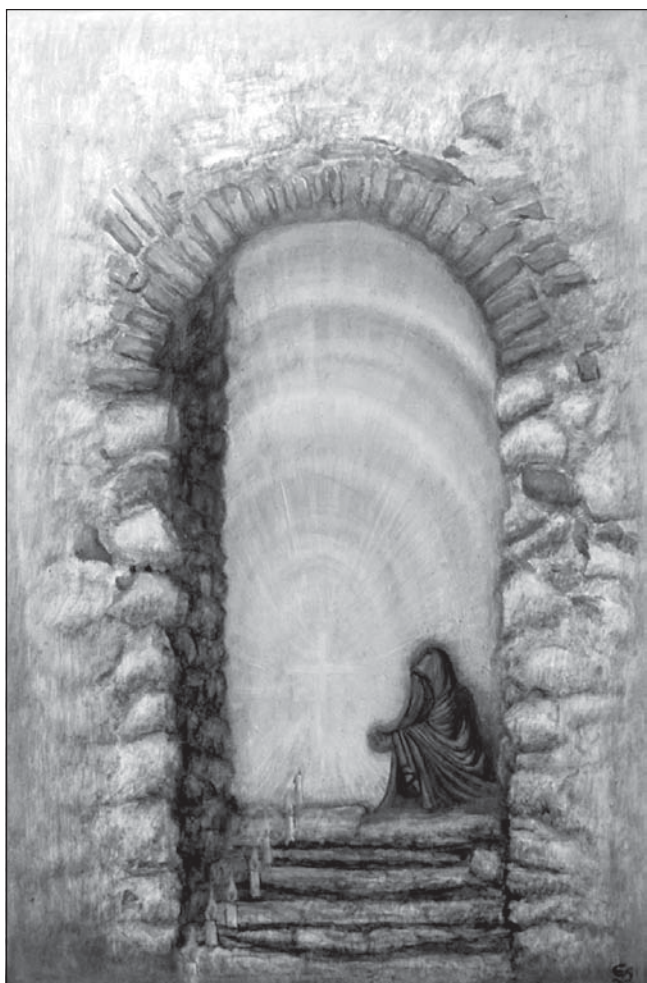
Prin poeziile amintite trecem la următorul ciclu Corăbii de cenușă. Ciclu e structurat pe ideea că viitorul izvorăște din ceea ce trebuie să moară. De aceea eul poetic așteaptă cu seninătate trecerea [*De profundis*]. Pentru a asigura factorul generator al viitorului: „coboară-n lut părinții rând pe rând / în timp ce-n noi mai cresc grădinile” [*Părinții*] Temeiul ciclului sunt amintirile care trăiesc în noi, aducerea aminte fiind „singurul triumf al vieții / asupra morții și cetii” [*Epitaf pentru Euridike*]. Încărcate cu cenușa faptelor și trăirile „corăbiile” poetului se îndreaptă spre zări mai senine. Poetul corăbier nu se înspăimântă atât de moarte și alte adversități: cenușa e simbolul trecutului plin de întrebări și neliniști. Devenită amintire contribuie la limpezirea eului poetic. Prin urmare poetul se desprinde de angoasa și strigatul expresionist și va regăsi ipostaza de Ulise. Speranța devine tot mai puternică; Viața și moartea își regăsesc echilibrul. Încet, încet poetul se îndepărtează de nordul metafizic și se îndreaptă spre sudul fizic (1). Acest drum este unul al regăsirii de sine. Exemplar e poemul *Ulise*. Anotimpul vârstei târzii de după consumarea odiseii e înțelepciune și regenerare. La capătul călătoriei noul Ulise are posibilitatea întâlnirii cu Absolutul [*Penelopa*]. Acum i se relevă începutul care înseamnă eternitate. După ultimele

fapte [“uciderea peșitorilor” și curățirea „pragului” și a „tindei”] marea i se oferă nemăsurată și atotputernică spre contemplare. Răzbușarea și viclenia nu mai au ce căuta într-un spațiu unde individualul se confundă cu universalul. Această nouă confundare ne amintește de anonimul expresionist. Privirea contemplatorului devine pură. Și totuși ... reapare TIMPUL într-un peisaj primordial. Dar de data aceasta timpul nu mai înseamnă dramatica trecere și destrămare, ci rotirea viață-moarte: „Se întinde marea clară / pe-un prund de oseminte. / [...] / Doar șerpilor taie apa / spre un țărm ghicit în zare, / [...] / Catargul putrezește / la margine de timp / acolo între Hades / și acele culmi în nimb / [...] / frumusețea și moartea lucrează” ... împreună. Parabola se remarcă prin încărcătura de simboluri și metafore ce sintetizează universul poetic blagian.

O rămășiță expresionistă în *Corăbii de cenușă* este imaginea orașului care mereu presupune prezența elementului de opoziție: satul (câmpul), însă imaginea lui apocaliptică este atenuată. Timpul sub care e privită lumea orașului este toamna [*Zile de septembrie*]. Ceea ce îl face pe poet să reziste încercărilor de tot felul ale istoriei recente este credința ca el nu este singur: „Nu vă mirați. Poetii, toți poetii sunt un singur ne-mpărțit ne-întrerupt popor, [...] / Ei tac ca roua. Ca sămânța. Ca un dor, / Ca apele ei tac, ce umblă sub ogor, / și-apoi sub cântecul privighetorilor / izvor se fac în rariște, izvor sonor” [*Poetii*]. *Corăbii de cenușă* sunt o prelungire a *Nebănuitelor trepte*. Imaginea peisajului urban cu care ne-au obișnuit antumele expresioniste se luminează [*Zile de septembrie, Glas de seară*]. Poetul care avea conștiința dramatică a fragmentului redescoperă „tăcerea” originară ca drum spre reîntegrarea în cosmic [*Cântecul somnului, Unde un cântec este*].

Regăsirea unității cosmice pe care poetul expresionist a căutat-o în mod dramatic e conturată în bijuteria poetică *Cântecul obârșiei*. OBÎRȘIA e Olimpul său, timpul și spațiul ontologic – sacru. Nu te poți regenera decât în permanența pământului „patriei”. Patria – obârșie e centrul. „Poezia întoarcerii înseamnă în biografia eului liric al lui Blaga momentul eliberării, al vindecării de «tristetea metafizică» [...] mișcarea urmând tiparul mitic după care destrămurii cosmosului bolnav îi succede cu necesitate un alt timp inaugural” (2). În poezie sunt prezente cele patru stihii, elementele primordiale prezente în orice OBÎRȘIE centru cosmogonic: pământul („drumul”); aerul („norul”); apa („izvorul”); focul-dorul („cerul”). Drumul și izvorul aparțin lumii de jos (teluricului), iar norul și dorul aparțin lumii de sus (spiritului, transcendentului). Fenomenologia individului – individuația se resoarbe în TOT se reîntoarce ca LOGOSUL începuturilor.

Exegeza blagiană a identificat în lirica poetului un „ritm optic” și unul „auditiv” (3). Noi credem că există și un „ritm meditativ”. „*Gorunul*” și „*Cântecul obârșiei*” sunt două exemple de la cele două capete ale drumului poetic, suficiente pentru argumentare. Ca și *Gorunul*, *Cântecul obârșiei* e cântec orfic. Partea misterului care se arată aparține timpului, iar partea care rămâne ascunsă aparține veșniciei (4). Izvorul, norul, drumul, dorul sunt în lirica blagiană chipuri ale permanenței și veșniciei, nu simple

imagini vizuale (5). Transparența, caracterul incantatoriu, matricea stilistică folclorică, dibăcia cu care poetul valorizează virtuțile expresive ale limbii (lexic, sintaxă, fonetică) fac din *Cântecul obârșiei* o capodoperă a clasicismului blagian. Versurile au o curgere meditativă de „odă antică”. Textul poetic e realizat din cinci blocuri prozodo-sintactice. Primele două (v 1-3 și 4-6) sunt propoziții construite identic [C + SB + PV + C]; blocul 3 (v 7-9) este o frază interogativă [P + sub de timp]; Ultimele două (blocul 5 – ultimul vers) sunt alcătuite din câte o propoziție interogativă. Timpul verbal folosit e viitorul – timpul meditației interogative. Formele verbale inversate accentuează meditația. Aglomerarea interogativelor în final au același rol de intensificare a stării de meditație. Aici „marea trecere” devine mișcare circulară a cosmosului. De altfel textul poetic are o construcție simetrică doar din câteva cuvinte. Lexemul din titlu prin caracterul arhaic și structura sonoră are o rezonanță poetico-filosofică deosebită. Prin tot ce are personal *Cântecul obârșiei* ilustrează ceea ce se consideră „blagianizarea expresionismului”.

Poetul de la Lančrâm este autorul uneia dintre cele mai bogate și subtile lirici erotice din poezia românească. Tema e masiv prezentă în antumele din *Poemele luminii* și *Nebănuitele trepte*. Erotica revine în forță în postume subordonându-și toate celelalte teme și motive. Printre altele erotica blagiană relevă rădăcinile romantice ale expresionismului, în general, și ale celui blagian în particular. Ciclul *Cântecul focului* (inițial intitulat *Vară de noiembrie*) este ilustrativ în cel mai înalt grad.

Lubirea e vinovată de deschiderea de cercuri largi existențiale și gnosologice. Simbolurile și metaforele specifice imaginarului său poetic primesc în lumina erosului noi și noi semnificații. Versurile vin și confirmă ceea ce enunța autorul lor în unul din aforismele sale: „lubirea este al doilea surâs al tragediei noastre”. Alături de creație, iubirea asigură supraviețuirea ființei după trecere. La capătul drumului „te-așteaptă / nu moartea, ci altă poveste”. Erosul este spiritualizat. Poetul are revelația divinului. Pasionalitatea senzuală depășește limitele imanentului corporal legând destinul cuplului de valorile supra-individuale(6). Poetul ajunge în erotica din postume să depășească sciziunea dintre anonimatul primordial și conștiința individualității prezentă în multe antume. După cum menționam mai sus erosul și femeia sunt spiritualizate total. Focul este un simbol străvechi el semnificând și puterea și intensitatea pasionalității erotice. Iubirea – lumina – iubita formează o UNITATE. [*Thalatta, Thalatta*]: lubind ne-ncredințăm că suntem / Când iubim, oricât de adâncă noaptea-ar fi, / suntem în zi / suntem în tine Elohin” [*Psalm*]. Erosul e o condiție antologică a creativității. De aceea cere iubitei: „[...] înbogătește-ți cântărețul”.

Lubirea cântată în postume face pandant cu sofianicul. Ea deschide spațiul poetului nemaifiind oprit de orizontul închis și uneori amenințător și problematizator. Linia orizontului nu mai e linia rupturii ontologice ca în antumele expresioniste. Prin iubire poetul își regăsește „casa cosmică”. Din vechea recuzită a expresionismului problematic și neliniștitor rămâne doar timpul, dar de data

aceasta „trecerea” e melancolizată. Dovadă sonoritățile de elegie a versurilor, eul poetic expresionist renunțând la „chiotul” simțurilor, la trăirile dezlănțuite, frenetice. Tiparul eternității, tot element expresionist, atât de căutat în trecut e umplut cu chipul iubitei. Lumina și iubirea devin izomorfe [*A fost cândva pământul străveziu*]. Iubirea devine dor (*Darul – dor*). Iubirea, putere a firii, este ipostază a unei forțe supraindividuale a cărei putere o depășește pe cea a rațiunii. Noua dimensiune a eului poetic cu lumea este „luminozitatea”. Acum lumea i se comunică, el trebuind să fie doar receptiv la mesajele ei. A dispărut adversitatea. După cum menționam mai devreme, acum este posibilă reîntoarcerea în „casa cosmică”. Prin eros se glorifică viața și lumea este beatificată. Sunt frecvente simbolurile și metaforele vegetale, ale germinăției. Eul liric găsește răspuns la întrebări. Între el și lume există o „iscodire” reciprocă de iubire [*Iscondire, Atotștiutoarele*]. Cuplul se retrage eminescian în natură. Poetul reia vechi motive (muntele, codrul, izvorul, câmpul, anotimpurile) intonând o cântare a FIRII [*Prolog*]. Dar atenție, Blaga nu scrie pasteluri! Poezia erosului e în același timp și poezie filosofică și reciproca e adevărată. În acest sens se poate cita oricare din piesele ciclului. Emblematic e poemul *Văzduhul seminte miscă*. Această poezie ca și altele, dincolo de diferențele de cronotop și de viziune, ne aduc în memoria culturală universul erotic al idilelor eminesciene. În altă ordine de idei versurile din poemul amintit mai sus poate fi relaționat cu expresionismul din antume. Sunt adunate în asemenea poezii motive expresioniste aflate însă de data aceasta într-o relație de complementaritate nu de disjuncție: viață/moarte; veghe/somn; lumină/întuneric. Metmorfoza la care sunt supuse vechile motive romantico-expresioniste o provoacă starea de liniște contemplativă, înțelegătoare, sentimentul tragic anterior trecând în elegiac. Totul stă sub semnul „cumpenei” ca moment permanent de echilibru nu ca răscruce. Cuplul se regăsește în Paradis. Ipostază a misterului, iubirea rămâne veșnic taină și ispită [*Glas în paradis*]. Ca și înainte și în postume erotica lui Blaga reverberează de pasiune, de puternica senzualitate... estetic-poetică. Niciodată erotica blagiană nu coboară spre părțile de jos, ci dimpotrivă mereu urcă spre transcendent. O mică capodoperă este *Cântecul spicelor*. „Spicele-n lanuri – de dor se-nfioară, de moarte / când secera lunii pe boltă apare. / Ca fetele cată, cu părul de aur, / la zeul din zare. // O vorbă – și trec spicele – fete-n vâpăi; / Secera lunii e numai lumină – / Cum ar putea să ne taie / pe la genunchi, să ne culce pe spate, în arderea vântului? // Această-i tristețea cea mare – a spicelor / că nu sunt tăiate de lună, / că numai de fierul pământului / li s-a merit să apună”. Titlul e deosebit de semnificativ prin ambiguitatea lui sintactică. El poate fi interpretat gramatical în două feluri: 1. înseamnă un cântec adresat spicelor, deci o odă; 2. dacă raportăm sintagma-titlu la versul în stil direct „O vorbă-și trec spicele”, atunci putem spune că titlul se referă la ceea ce își șoptesc spicele unele altora, vorbele lor tainice devenind cântec elegiac despre dorul lor după astrul nocturn.

Sub aparența de simplitate descoperim o subtilă

structură compozițională. Cele 12 versuri sunt grupate în 3 catrene. Totul e construit pe principiul simetriei. Cuvântul cheie, „spicele”, este așezat în scară. O simetrie e și relația spice – fete. Un alt aspect de alternanță simetrică îl reprezintă vocea eului poetic. În strofa I eul liric se exprimă la persoana a II-a vorbind despre dorul spicelor; în strofa a II-a situația se prezintă în felul următor: versul prim e la persoana a III-a, iar celelalte trei la persoana I – mărturisirea spicelor; strofa ultimă aparține în întregime persoanei a III-a. Acest complex de simetrii realizează relația misterioasă dintre Eros și Thanatos; vectorul fiind când dinspre eros spre moarte, când dinspre moarte spre eros. Și la nivelul stilistic e prezentă simetria. Analogia spice-fete se realizează gradat printr-o comparație (strofa I), o metaforă (strofa a II-a), ca în strofa a III-a să se desăvârșească echivalența. Cântecul erotic are un înțeles metafizic: relația tensionată dintre teluric și cosmic, dintre materie și spirit nu se împlinește total; dar nobilă și veșnică rămâne aspirația. În altă ordine de idei relația eros-moarte guvernează atât umanul, cât și natura.

Ciclul *Ce aude Unicornul* se situează în aceeași sferă motivică ca și ciclul *Cântecul focului*, dominante fiind iubirea și cântecul. Iubirea e trăită ca o contopire cu cosmicul, ilustrând încă o dată aforismul citat mai devreme. Cele două cicluri postume continuă „poemele luminii” apolinizând dionisiacul lor.

Ultimul ciclu stă sub emblema fabulosului Unicorn – mască a poetului (spiritului). Ca tehnică poetică predomină stilizarea hieratică sofianco-bizantină ipostaza autohtonă a expresionismului blagian. Poemul *Cerbul cu stea în frunte* ilustrează ceea ce am afirmat în fraza precedentă. Versurile lui cântă deopotrivă misterul și armonia

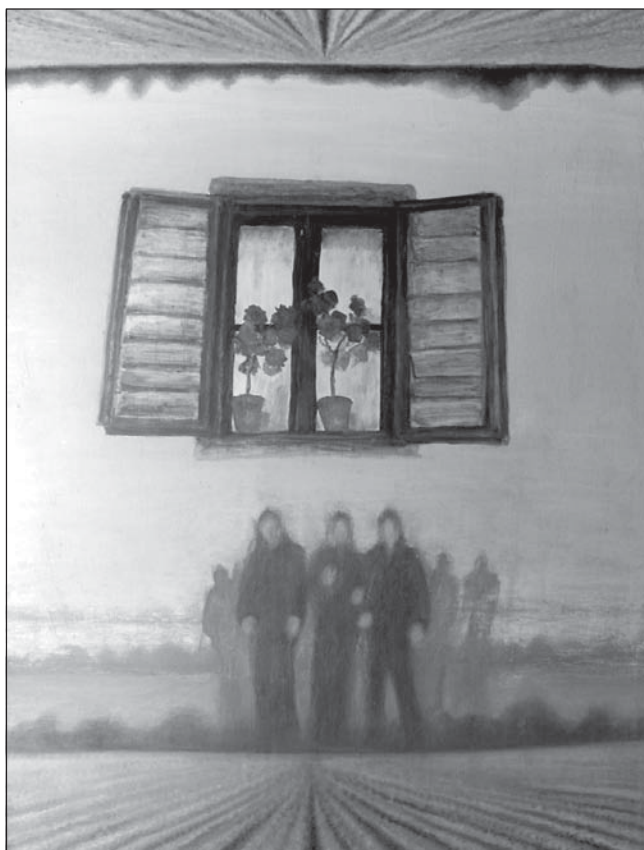
universului. Noul bestiar nu mai e demonic ca cel din antume. Se reface corola de minuni a lumii.

Simbolul existenței e proiectat mitic în cadență de odă și glosă [9 *Mai, Floare de viță, Cuvânt pentru o piatră funerară, Drum de toamnă, Temeiurile, Izvorul, Oda simplissimi flori, Bucuria vieții*]. Plenitudinea existențială este tema Catrenelor închinată „fetei frumoase”. Din nou sunt prezente, în mod semnificativ, artele poetice.

Temele expresioniste: arhaicul, mitul, cântecul sunt pe de-a întregul autohtonizate. Cathartica se dovedește (a câta oară!) credința că arta și iubirea oferă împlinirea și mântuirea [*Stihuitorul*].

Ultimele creații adunate sub emblema *Mirabila sământă* sunt dominate de motivul poetic al seminței. Poetul aduce un superb omagiu germinăției perene (7). În ordine cronologică *Mirabila sământă* este ultima capodopera a lui Lucian Blaga. „Poezia este o odă modernă închinată prefacerii și rodirii permanente a materiei și spiritului, marcând mai pregnant ipostaza ultimă sub care ni se prezintă lirismul maturizat și clasicizat ca formă” (8). Drumul deschis de obârșia juvenilă a *Corolei* se încheie în obârșia înțelepciunii. De la primul la ultimul poem se arcuiește curcubeul liricii blagine.

În lunga tradiție retorico-poetică, *sământa* și *a semăna* s-au referit la arta cuvântului. Blaga le înconjoară de un halou autohton. Putem identifica în subtext urme din arhaicele ritualuri agrare transmise de străvechime țaranului român [*Plugușorul, Cântecul cununii*]. Și lexicul poetic conduce spre creații populare de urare. Tot ceea ce e numit sau caracterizat stă sub puterea luminii, a rodului și frumuseții. De la cuvânt la metaforă și simbol, de la ritm și structură, totul în poezie respectă canonul orației. Poetul unește (recrează unitatea) germinăția telurică cu cea cosmică, erosul cu logosul. Apelând la poetica lui Ion Barbu, putem afirma că Blaga atinge în acest poem momentul suprem al „nunții” parcurgând drumul sământă – germinăție – har. Textul ne oferă atenției încă două imagini simbolice cu putere de sinteză: culorile grăunțelor și „eutopia, mândră grădină”. Imaginea din versurile: „Culorile luminate, doar ele se destăinuie trepte și har. / În rânduri de saci cu gura deschisă - / boabele să ți-le-nchipui: gălbii, / sau roșii, verzii, sinilii, aurii, / când pre, când pestrițe”, ne trimit spre complexul simbolic al curcubeului. Curcubeul e calea ce face posibilă comunicarea pământ-cer, comunicarea dintre *aici* și *dincolo*. Curcubeul e limbaj divin, e semn al restabilirii ordinii și armoniei cosmice și vestirea unui nou ciclu (“eon”)(9). Spațiul mitic al universului poetic blagian este „Eutopia, mândra grădină” concretizat definitiv în acest poem. Pentru lexemul respectiv s-au propus diferite izvoare și etimologii. Dintre acestea două ni se par adecvate sensului profund al textului: 1. „[...] Eutopia, nume propriu semnificând locul favorabil, propice germinăției, creșterii; pământ primitiv, patrie [din greacă eu=bine și topos=loc], atât în sensul obișnuit, cât și în acela de topos al poeziei, patrie a devenirii și renașterii semințelor – cuvintelor”(10). „Goana sursologică este caducă în cazul lui Blaga [ca și în cazul lui Eminescu], care atunci când se inspiră din alții dă temei, motivului, ideii chiar și cuvântului noi conotații și noi configurații

încât sursa se pierde în adâncul actului plăsmuitor Eutopia nu este decât Eu (poetul) + Utopia (visul, creația)” (11). Cele două decodări se completează reciproc.

La capătul opus acestui demers asupra poeziei postume a lui Lucian Blaga din perspectiva expresionismului se impun câteva concluzii atât asupra ideii enunțate în titlu, cât și asupra originalității poetului nostru și a locului său atât în poezia europeană expresionistă (și nu numai), cât și în lirica autohtonă.

Mereu se vorbește despre blagienizarea expresionismului sau despre expresionismul lui Blaga. S-au spus lucruri fundamentale, dar, după părerea noastră două aspecte au fost neglijate sau insuficient exploatate în explicarea procesului. Autohtonizarea (blagienizarea) expresionismului se face pe două coordonate: apelul la fondul autohton ancestral și forme ale poeziei populare (ritm, rimă, expresii, etc), și prin racordarea sa la universul, imaginarul poetic eminescian. Acest aspect dezvăluie rădăcinile romantice ale expresionismului lui Blaga. Pornind inițial din solul expresionist, autorul *Mirabilei semințe* își adaugă aripile metafizice pe care nici un alt poet expresionist nu le-a purtat. Acele aripi metafizice le descoperă în mitologia poporului său și în poezia poetului nostru național.

Sintetizând ideile critice asupra problemei putem formula următoarele propoziții: 1. poetul înfăptuiește o transfigurare metafizică a realității și a datului biografic; 2. trece de la individuație la anonim; 3. își construiește un sistem propriu, original de „rune” – semne (simboluri, metafore, sintagme, imagini) inconfundabil și ireparabil; 4. racordează universului său romantico-expresionist-metafizic la folclorul românesc din stratul său arheologic

cel mai profund [arhetipuri, mit, eresuri, ritualuri] cele mai multe precrestine. 5. multe din versurile sale sunt rostiri gnomice; 6. procesul de apolinizare a dionisiacului se desăvârșește în postume. Să adăugăm și mărturisirea poetului. „Anonimatul nu înseamnă colectiv. Colectivul e o sumă de indivizi. Anonimatul însă e substanța metafizică a tuturor. Tocmai prin asta mă deosebesc, cred, de expresionismul german – care e când colectivist, când individualist.” (12)

Dacă Blaga s-ar fi orientat [evident construcția sa interioară psihică, intelectuală, spirituală l-a oprit] spre expresionismul colectiv, activ, umanitarist și pacifist, cu tot harul său poetic nu ar fi depășit poezia lui Aron Cotruș [alt poet român, expresionist autentic], confratele său mai mare cu patru ani care, în perioada șagunistă l-a inițiat în poezia de expresie germană a „noului stil”.

Tot expresionismul autorului *Cântecului focului* se desfășoară în arcul dramatic dintre ruptura antologică și refacerea unității [vezi propoziția 6 – proces ce devine tot mai evident după volumul *În marea trecere*]. Căile de reîntoarcere în „casa cosmică” am încercat să le evidențiem prin demersul analitic asupra postumelor. Poezia celui care a scris *Ce aude Unicornul* parcurge drumul de la explozie la implozie, desigur cu momente amestecate.

Lirica lui Blaga (ca de altfel întreaga lui operă) s-a edificat treptat, dar coerent și unitar, deci fără rupturi și salturi într-o viziune de semne și limbaj poetic de o puternică originalitate, prin profunzimea ideatică-afectivă ce vizează pragul ontic al ființei și al poeziei. În felul acesta Blaga se situează în vecinătatea imediată a lui Eminescu.

În final putem afirma fără teama de a greși, că Blaga ar fi inventat expresionismul dacă el n-ar fi existat. El repetă experiența lui Eminescu care, dacă romantismul n-ar fi existat, l-ar fi creat (13).

Note

¹ cf E Simion, *Scriitori români de azi II*, Ed Cartea Românească, p 127

² Ion Pop, *Lucian Blaga, universul liric*, Ed Cartea Românească, 1968, p 69

³ Alexandra Indrieș, *Corola de minuni a lumii – studiu stilistic al sistemului poetic al lui Lucian Blaga*, Ed Facla, 1981, p 42

⁴ D Chioaru, *Poetica transpoartalității*, Ed Dacia, 2000, p 160

⁵ V Fanache, *Chipuri tăcute ale veșniciei în lirica lui Blaga*, Ed Dacia, 2003, p 98

⁶ Călin Teuțișan, *Eros și reprezentare, convenții ale poeziei erotice românești*, Ed Paralela 45, p 196

⁷ cf Mircea Scarlat, *Istoria poeziei românești III*, Ed Minerva, 1986, p 244

⁸ M Mincu, *Introducere în poezia lui Lucian Blaga, Lucian Blaga - Poezii*, Ed Albatros, texte comentate, 1983, p xx

⁹ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, Ed Artemis, 1994, vol II, p 420

¹⁰ M Mincu, op cit, p 179

¹¹ Ionel Popa, *Glose blagiene I*, Ed Ardealul 2003, p 180

¹² apud M Mincu, op cit, p XLII

¹³ Ionel Popa, *Expresionismul în definirea lui Blaga, în volum colectiv, Izvoare filosofice I*, Ed Ardealul, 2005.

Florin Paraschiv

MOARTEA ȘI TRANSFIGURAREA LUI CHE

Motto: „...la șold cu Che Guevarra
îl doare-n trișcă de Tamara”...
(temă cu variațiuni din Emil Brumaru și Luca Pițu,
cu aluzie la ștăbița comunistă Tamara Dobrin)

Murmura pe vremuri a sfidare câte un îndochinat bolșevic: Christ, chiar fără o armată și tot a cucerit lumea, dar noi care avem și Armată... Cum nu și încă una Roșie, să adăugăm.

Aflat în vajnica guerrilă a lui Fidel Castro, Che Guevara face legământ cu viitorul leader maximo: Fidel, când va triumfa Revoluția din Cuba, să nu-mi interzici din *motive de stat* să fac Revoluție în America Latină! (Reginaldo Ustariz, *Che Guevara-viața unui mit*, traducere și adaptare de Graal Soft SRL, Editura Litera Internațional - Săptămâna Financiară, București, 2008, p.68) Adică să renunți la bani / sex / Putere, așadar la aspirațiile cele mai larg răspândite (p.408), pe care Che deja le putea lesne împlini după 1959.

Și moartea îl ajunge pe luptător în coclaurile Boliviei. Che a murit în represiune, dar nici el nu crutase viețile altora... De îndată, din mulțime țâșnește o doamnă aprigă (poate un *raisonneur* al Istoriei), care urlă: vreau să-l văd pe acest Che, invadatorul care ne-a omorât soldații! Dar zărind cadavrul, se topește: acest... Dumnezeu, ce bărbat frumos, săracuțul, *pare a fi Christ...* (p.389) În aceeași mulțime, un martor privilegiat, medic ce constată asasinarea lui Che, se frământă: „Denunță, Reginaldo, nu fi laș!” (p.394), de altfel am devoalat motorul autorului unei utile cărți despre Che.

* * *

Ernesto Guevara de la Serna s-a născut în 14 mai 1928, într-o bună familie argentiniană din Buenos Aires (p.15). Multe a primit de la tatăl său, Ernesto Guevara Lynch și de la drăgălașa mamă, Clelia de la Serna micul Tete. Băiatul a contractat de mic un astm bronșic (pp.34-36) care-l va chinui toată viața.

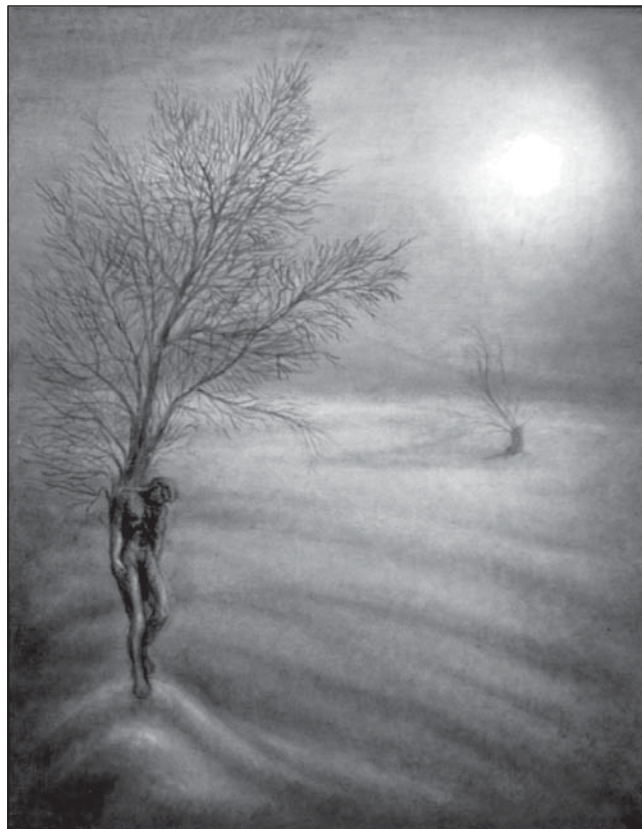
Pentru a ajunge ca la 16 ani – elev la colegiul „Dean Funes” – să aibă ghiozdanul încărcat cu biluțe de sticlă, numai bune de aruncat la picioarele cailor poliției, în momentele ei de asigurare a „Ordinii” latino – americane (p.21), însemna să fi străbătut o etapă timpurie de *incubație*, pe fondul unui potir sufletesc primitiv pentru idei deconstructoare!

Așa a și fost: prin mediul familial, băiatul a trăit intens impactul războiului civil spaniol și al războiului mondial, cărora le-a urmărit desfășurarea prin semne pe hărți (p.16); cum tatăl e înscris în Asociația Argentina (formațiune antifascistă pregătită să acționeze ferm la caz de

triumf al lui Hitler), fiul se înscrie în organizația de tineret a acesteia (p.20). Determinarea precoce a băiatului e impresionantă: la 15 ani deja cerea musai să iasă la demonstrații de stradă cu un „Bufoso” (= pistol mare); la 17 ani își forțează tatăl să-l ajute la fabricarea de bombe antiperoniste, în caz contrar fiul amenință cu înscrierea într-un *grup armat independent*; la 21 de ani, studentul medicinist Ernesto Guevara de la Serna se simte răspunzător pentru continent, „America Mayuscula” și – sub influența câte unei amice comuniste – citește cărți de Marx-Engels-Lenin, simțindu-se puternic atras de ideea și fapta comunistă.

America Latină, cunoscută într-o lungă aventură pe bicicletă și motocicletă, începe să i se pară tânărului un mozaic artificial de „națiuni iluzorii și îndoielnice”, iar „America Unită” cată a se baza pe „o singură rasă roșie”. (pp.22-24, 29)

Încă din copilărie și adolescență, băiatul de bună familie Ernesto e tulburat de inegalitățile sociale, i se pare normal să aducă la masa sa și câte 10 camarazi săraci, sau, ca tânăr de condiție, să se simtă jenat a fi surprins cu vreo prietenă elegantă, sau să fie servit de

oameni sărmani în mediul „tineretului aurit”, care de altfel îl tratează de „Pithecantropus Erectus”! (pp.20-26)

Tânărul Ernesto își silefuește caracterul puternic (p.37) cu aceeași încântare de artist cu care Moise sculpta lutul colectiv. În ciuda astmului, băiatul a făcut mult sport: rugby, înot ș.a.(pp.17-18), a fost mereu o ființă îndrăgostită de acțiune, s-a jucat cu buna sa dotație intelectuală: fie impresionându-și colegii cu dotația de matematician și filosof (pp.168-170), fie prin cultura sa literară de zile mari asimilată în adolescență, clasicii curenți, dar și Kafka, Faulkner, Camus, Freud, Bouddha, Aristotel ș.c.l. (pp.167-168)

Dar poate că *matricea* determinării sale durabile și-o află Ernesto în periplul său latino-american de peste 10000 km, când tânărul hotărăște să dea un sunet special în „claviatura” sufletului datorită multitudinii de „impulsuri efemere” culese din realitatea „muzicală”. Ernesto își surprinde eul interior modificat, din cauze multiple, între care fiorul pascalian metafizic trăit într-un sat de munte, cu tăcere / frig / noapte / negură / spațiu eteric... Ernesto își sesizează revelația datorată unui personaj de călătorie, cât real / cât fictiv: acela a părăsit amenințările dogmatice ale Europei, cunoștea gustul unic în viață al Fricii și nu-și spăla rușinea nedreptății cu arma! Și „personajul” se avântă în Utopia Puterii, când poporul va trebui să se civilizeze abia după Victorie. Iar intelectualii se cuvine să se aplece în fruntea luptei - „adevărată parte integrantă a societății ce se năruie” - așa cum s-a întâmplat în Revoluția Franceză și în cea bolșevică.

Ernesto se aprinde: destul a „psihanalizat dogmele” și a pândit „Marele Spirit Călăuzitor”, e timpul să asculte „urletul de animal sălbatic al proletariatului triumfător” și însuși să urle ca un posedat de Idee, să ia cu asalt baricade și tranșee cu arma îmbibată în sânge și înnebunit de **furor** revoluționar să „taie gâtul învinșilor” săi!? (pp. 29-33)

Spre onoarea profilului său moral, Ernesto - Che nu va proceda nicicând astfel, dar mă rog, a fost visul său... Și vine, în fine, Marea Aventură, când Fidel Castro asaltează „Cuba, insula de aur” (p.70) și-l acceptă pe Che în micul grup elită de asalt, oferindu-i totuși - neevaluare corectă? prudentă tandră? - doar rolul de medic al guerrilei (p.118), întâmplându-se ca-n luptă - având de ales să care o ladă cu medicamente și una cu muniție - Che să opteze pentru lada cu muniție...(pp. 90-91).

Și vine pentru Che momentul Victoriei, când energia demnitarului de la Havana se consumă dur / aiurizant / fumist, dar lăsând amintirea teribilă a unui Auster. (p.154)

Ar fi câte ceva de nuanțat în privința regimului instaurat în Cuba după 1959. Departe de a fi onest justițiară la începuturi, cum vrea să creadă Reginaldo Ustariz, puterea castristă - în care și Che a îndeplinit un rol de frunte - a fost impură și plină de arbitrar criminal. A fost-să zicem - o paranteză în sfințenia lui Che... Dar omul și-a revenit deplin ca luptător anonim, poate pentru că acum era independent....

În guerrilla sa boliviană, Che a eșuat din motive multiple, specială fiind trădarea lui Régis Debray (pp. 360-361), avertisment pentru cine ar mai fi încercat să implice

goștii europeni în Faptă.

După peste două milenii, Che reia prin ideea sa „altă lume e posibilă” mesajul de speranță al Profetului Isaiia, ca și înviorătoarea perspectivă a păcii ca fiică a dreptății între oameni. Mesaj „internaționalist”, scaldat în iubire! (p.8) Cunoșcându-l pe Che în Cuba, Sartre (și a sa Simone de Beauvoir) îl aprecia drept „cea mai completă ființă omenească a epocii noastre” (p.7). Nu-i exclus ca pitorescul filosof francez, anarhizantul / aiurizantul / comunizantul Sartre, fascinat de Che-ul care întruchipa Utopia Eliberării, să fi avut acum oarece dreptate.

Da, Che a fost un Christ pogorât de pe cruce pentru a elibera America Latină, o spune cu toată gloria autorității sale Jose Saramago!... Un Christ războinic, spun camarazii de luptă, parcă frapați de propria revelație; un sfânt revoluționar, capabil să producă miracole, garantează țărani din zona *mitică* a sfârșitului lui Che; unul căruia merită să-i invoci spiritul în meditații de noapte, afirmă adepții înflăcărați, după stranii rugăciuni de atei cu reminiscențe catolice. (pp. 40, 408-411)

Într-un moment de ironică tandrețe narcisistă, Che s-a apreciat drept un mic *condottiere* de veac XX. Dar și Societatea îi interpretează după voie stigmele: e un *santo*, cum îl apreciau italienii pe Nietzsche, care și el se crezuse un soi de *condottiere* al Spiritului. Și de aceea apreciem înduioșătoarea, în fond motivată acribie auctorială de a reda pe zile și ore ultima etapă a vieții lui Che. (pp. 286-387)

Pentru pelerinii care târcolesc memoria lui Che, în catedrala din Vallegrande se țin zilnic slujbe (p.412), ca o ironie istorică la adresa atâtor fani atei, anarho-comunistoizi. În rest, experimentul sandinist a eșuat răsunător și în genere vechea experiență armată a lui Che ne apare evanescentă și rarefiată ca o pagină fantastă din Garcia Marquez, ca și apusele regimuri de dictatură militară... Iar în Anno Domini 2008, însuși „roșcovanul” președinte Chavez al Venezuelei admite că guerrilla nu mai e o soluție viabilă pentru America Latină. Poate o aude și FARC-ul columbian, că peruviana Sendero Luminoso a expiat demult!

Ioan Dumitru Denciu

ADÂNCIMEA PROSPECTIVĂ A POETULUI-VRĂJITOR

I. O nuvelă „filologică” și „folclorică”?

Dau curs mai repede decât credeam dorinței, exprimate de două ori în jurnalul meu, de a scrie despre nuvela postumă a lui Prosper Mérimée (1803 – 1870) **Lokis**, tocmai citită – și acum recitită – în traducerea Irinei Mavrodin cuprinsă în **Elixirul de viață lungă. Proză fantastică franceză** (vol. I, ed. Minerva, Buc., 1982, col. BPT), antologie alcătuită, prefată și dotată cu prezentările autorilor de chiar domnia-sa. Căreia simt nevoia de a-i face încă de la început un scurt elogiu: după mine, este eminența noastră în domeniul traducerilor și al traductibilității înseși, nu numai un mare filolog. Însă voi vedea, practicând incizia cu instrumentele-mi proprii în corpul întins pe masa de operații și pregătit corect-nuanțat – nu îmbălsămat, nici măcar anesteziat – de D-na, dacă sunt sau nu de acord cu interpretările sale ... diagnostice. Sinele meu fiind împins mai curând spre gnostic.

M-am gândit, la un moment dat de *rațiune* (a doua însemnare de jurnal, 16 mai a.c.), după clipa, sclipirea *senzației intelective* (prima notație, din 13 aceeași lună și același an), să încerc o comparație cu fantasticul lui Buzzati, apoi să revizitez (sic!) **Ursul** dragului Faulkner și al nostru **Ochi de urs**. Dar ce, sunt eu comparatist sau, și mai rău, compilator?!

În al treilea timp – mișcare mai curând lupasciană (interiorizantă) decât hegeliană (exteriorizantă cu bune intenții) –, *va fi* ceea ce va rezulta din însăilările următoare.

II. Poeții precum vrăjitorii

Citeam leneș povestea contelui Szemioth (personajul principal) din pretins-„Manuscrisul profesorului Wittenbach” (naratorul) și, în ciuda maniilor etimologice, de unde mi se trage și interesul față de limbile baltice, nu mă captiva. Se scurseseră deja 17 pagini plus cine știe câte din Capitolul I omise la traducere / antologare și înlocuite cu două rândulețe de puncte, când deodată *mouse*-ul mental a clicat pe fragmentul de frază: „pentru că odinioară *poetii și vrăjitorii, unii fiind asemenea celorlalti*, se adunau aici cu anumite prilejuri solemne” (p. 175, subl. m.). Parcă mi s-au destupat urechile și am auzit vocea autorului. Aproape concomitent mi s-a deschis și văzul interior, spărgându-l pe cel lecturist, și am avut imaginea movilelor de la sud-vest de Ivănțești, ce-mi atâțaseră mult ființa în copilărie. Ei da, mai ales cea mai la îndemână (de la circa 3 km de sat, în direcția Odobești), unde mergeam să ne jucăm duminica, să culegem niște

brândușe mari, grase și să sugem o licoare dulce din piciorușul caliciului unei flori „a ursului” (?), trebuie să fi fost un soi de *kapas* (potrivit terminologiei lituaniene) ori *kurgan* (cum precizează și prof. W., înaintea Marijei Gimbutas, că zic rușii). Noi nu-i spuneam nici *gheabă* nici *gorgan*, ci pur și simplu Movila (ignorând desigur originea slavă a cuvântului). Mai târziu, am întreat un arheolog vrâncean cine ridicase acel șir de cocoșe ale câmpiei, aparent posturi de veghe ale Țării românești a Moldovei către Țara Românească (Valahia, Muntenia), și dacă se făcuseră săpături în vreuna din ele, dar omul, fiind cam surd și oarecum ventriloc, m-a lăsat în întuneric undeva între scii și Ștefan cel Mare.

Revin însă la acea intruziune auctorială care m-a transformat din cititor – fie și inițiat lingvistic-istoric, fie și nostalgic-sentimental – în *naratar*, dându-mi acces la sub- și trans-textualitate. Or, unul dintre rolurile mele, în această proaspăt căpătată, ar fi acela de a reliefa temele și morala operei (cf. **Dicționar de științe ale limbii**, ediția a 2-a, ed. Nemira, 2005, s. v., articol de M. Mancaș). Iar primul element care m-a „izbit” este acesta: asimilarea poetilor cu vrăjitorii (magicienii), fără a-i cufunda în indistinție.

Bănuiesc că Mérimée se identifica în special cu poezii, însă era tentat să se ia și drept profesor (model german) și chiar doctor de presimțită factură Freud – Jung mai curând decât a dr. Froeber, personajul său, căruia îi condamnă „materialismul grosolan”. O clarificare conceptuală se încearcă atunci când contele lituan se află în încurcătură translativ-prezentativă: „(Cum dracu s-o fi zicînd «profesor» în limba jmut?) Domnul este un mare savant, un înțelept, un *wedelot*.” La subsol autorul explicând că „*wedelotii* erau barzii lituanieni” (p. 180).

III. „Limba jmut” sau „samogițiană”

Naratorul de tip humboldtian era specialist în limbile indo-europene, raportate atunci neapărat la sanscrită, cunoștea situația limbilor baltice, a lituanienei în cadrul acestora, deplângea dispariția rapidă a unor idiomuri netrecute la stadiu literat (vechea prusacă, cornica), se interesa de panorama celor caucaziene și întreprinsese cercetări la fața locului asupra celor amerindiene (lb. *charrua* din Uruguay). Și se observă că informațiile sale nu mai sunt tocmai valabile azi. De pildă, în conglomeratul din Caucaz nu mai ocupă atenția științei doar limbile „ariene” și „turaniene”, ci mai cu seamă cele caucaziene propriu-zise, poreclite și „iafetice”, specificul ancestral al zonei. Cât despre obiectul principal al «profesorului» de veac XIX, să comparăm ceea ce știa el cu ce putem afla

noi acum. Mérimée îi pune să scrie: „dialectul folosit aici nu este decît cu greu înțeles de locuitorii din districtele unde se vorbește limba *jomaitică*, vulgar numită *jmud*, adică în palatinatul Samogitiei, limbă ce se aseamănă cu sanscrita încă și mai mult poate decît cu lituaniana vorbită în părțile dinspre nord” (pp. 158-159). Iar eu găsesc – între timp stabilizându-se disjunctia limbă / dialect – că *samogitian*, *shamait(ish)*, *žemaitis(c)h*, *žemaiite* este dialectul *de jos* (în vest) al lituaniei, despărțit în sec. 15 de cel *de sus* (în sud / și est), *aukshait(isch)* etc., baza limbii literare standard moderne (**Limbile lumii. Mică enciclopedie** – autori M. Sala, I. Vintilă-Rădulescu – ESE, Buc., 1981).

Bineînțeles, habar nu aveam de acest idiom, care trebuie să fie extrem de interesant și pentru româna din mine, de vreme ce-mi permite să pescuiesc un vocabul ca *su* (= „și”) dintr-un simplu motto: „*Miszka su Lokiu / Abu du tokiu*” – vezi p. 158, apoi 203, în ciuda greșelilor de tipar. Îl adaug la demult-stiutul *dainas* (aici *dainos*), pus în legătură cu *doinele* noastre, și mă întreb dacă ambele (*abu?*) – acum tustreiele? – sunt panlituaniene au ba. Mi-ar plăcea să-mi umplu lacunele, eventual cu ajutorul „fimosului *Catechismus samogiticus* al părintelui Lawicki, atît de rar, încît pînă și existența lui a fost contestată” – de nu cumva e o invenție „borgesiană”.

IV. Speculații semantice la: Szemioth, Samogitia

Contele-protagonist descinde după mamă din familia princiară Keystut (în care „nu sînt îngăduite mezalianțele”), ce la rîndul ei „coboară din Gedymin” (= regele Gediminas, 1316-1341), iar după tată... Oricum, purta numele acestuia, un nobil vîntor și învățat, colecționar și cunoscător de cărți rare precum sus-amintitul catehism, desigur un samogitian sadea, vorbitor de *jemait(ic)ă*, neriscînd defel să rămîna ultimul locutor al idiomului vernacular, ca un anume papagal... („Alexandru Humboldt îi povestea tatălui meu – raportează fiul, și de fapt clipește hâtru autorul – că întîlnise în America un papagal care era singura făptură ce mai știa cîteva cuvinte din limba unui trib astăzi pe de-a-ntregul nimicit de vărsat.”)

Pe scurt, *Szemioth* pare personificarea nominală (sic!) a *jemaiitei* / *jomaiticeii* / *jmudului* și totodată a jocului auctorial cu *semiotica*. În timp ce *Samogitia* ar fi o compunere savantă din Samo + Getia (= Gotia) sau mai degrabă o deformare așijderea a denumirii locale a ținutului, *Žemaičia*. Vasăzică, radicalul celor două nume proprii și al glotonimului este de fapt – oscilînd în variante cu vocalism *e/o*, recunoscute de lingvistica istorică drept complementare și reprezentînd același fonem-arhetip (Y), care în alte părți a dat *a* și conjunctural, pretutindeni, putea să se lungească în diftongi ori să dispară complet – comun: **sem-* / **som-*. Iar această rădăcină are înțeles transparent, dar contradictoriu, în lituaniană, unde *žmuo* înseamnă „om” (*žmogus* „bărbat”) și *šeimyna* = „servitor, rob”. Sensul pozitiv (prietenesc, favorabil) arată că stratul lituan și-a asimilat în general un substrat de tipul laponilor, a căror autodenomire etnică e *saama* / *same* etc.

(literalmente „oameni”) – v. și *suomi* „finnic, finlandez” în limba rudelor lor –, pe cînd cel negativ (dușmănos, depreciativ), dacă n-a fost împrumutat din vechea prusiană sau vechea slavă, ar indica respingerea, neasimilarea, inferiorizarea zonală a acelei populații.

Să nu se creadă că procesele acestea s-au petrecut în vremuri recente, recte în era creștină. Ele pot să fi avut loc cu milenii înainte, încă pe cînd *samniții* (sabinii) se aflau în continuitate cu stră-strămoșii actualilor laponi, nu deveniseră IE și nu alunecaseră în Italia. Cît despre speranța de a regăsi – prin *Samo-getia* – o legătură cu geții noștri, fie și confundată cu gotii, recunosc că ea trebuie pusă deocamdată în rezervă, ca nu cumva să fie reflexul gândului la fenomenala extindere a statului lituanian, în sec. XIV – XV, de la M. Baltică la M. Neagră, cînd devenise vecin cu Moldova.

V. Michel (Miszka) Szemioth, fiul ursului

Părăsind domeniul aparentelor lingvistice, intrăm în tărîmul fantasticului, care nu ne obligă să părăsim realitatea, ba dimpotrivă, s-o adîncim. Povestea contelui Sz. – stranie și permanent verosimilă – e următoarea: S-a născut dintr-o mamă normală, sănătoasă, zdravănă (cum erau în general lituaniențele), „amazoană”, la nouă luni după ce aceasta, însoțindu-și soțul la vîntoare (a 3-a zi de la căsătorie), ajunsese în brațele... unui urs. Doamna contesă a fost salvată (în condiții grotești, ironic relatate), însă întîmplarea (spaima trasă) a țicnit-o bine. Tratată de 4 medici vestiți, se descoperă că este însărcinată și se speră că, născînd, își va reveni. Dar „nici pomeneală!... E și mai ne bună!” Cînd i se arată băiatul, strigă: „Ucideți-! Ucideți animalul!” Și se repede să-l sugrume. Din fericire (sau nefericire), fără succes. „În romane [care vor fi jucat rolul telenovelelor de azi, mai ales în rîndul femeilor – n. m.] asemenea scene își ating întotdeauna scopul” – scrie (p. 164) autorul, cu pana naratorului, vrînd parcă să ne spună și: atenție, asta nu-i (simplă) literatură! Anormalitatea psihică a mamei se instalează definitiv și acum, la data povestirii, e veche de peste 27 de ani (vârsta fiului). Va mai fi vorba de ea. Să mă întorc însă la progenitură.

Tănărul se dovedește anormal și el. Dar – cum să spun? – atît pe linie umană (maternă), cît și pe una... zoologică. Concret, suferă de dureri de cap și insomnii, are porniri cel puțin stranii prin somn și sub ampriza erosului... În noaptea succesivă venirii «profesorului», de la întîmpinarea căruia se eschivase sub pretext de migrenă, se cațără într-un copac din parcul castelului, drept în fața ferestrei de la camera musafirului, de unde ațintește înăuntru cu o „strălucire ciudată a ochilor” – din zbenguială și curiozitate, explică el mai târziu, simțindu-se „prins”, dar...

Iată în treacăt și portretul pe care i-l face naratorul, înainte de a insista asupra privirii intense, pătrunzătoare, timide și totodată sălbatică a individului: „Avea fruntea înaltă și bine dezvoltată, deși oarecum îngustă. Trăsăturile chipului său erau foarte regulate, numai că ochii erau prea apropiați, și mi se păru că între ei nu era distanța cerută de canonul sculptorilor greci.” (p. 168). Robustetea

lui fizică o evidențiază în câteva alte ocazii.

Un episod, narat aproape în continuarea celui al nașterii, sugerează clar direcția în care ni se dorește complicitatea. La 26 și ceva de ani, contele „s-a aflat exact în aceeași situație” ca maică-sa pe vremuri – de fapt, într-una asemănătoare, simetrică – : s-a pomenit în ghearele unei ursoaice (cea mai mare ce a putut fi văzută în zonă). A scăpat de ea prefăcându-se mort, stratagemă populară întemeiată pe credința (observația?) că „aceste animale nu mănâncă leșuri”. «Profesorul» deduce, profan, că ursoaica l-a crezut astfel, deși interlocutorul (doctorul Froeber, curantul contesei) precisase că aceea îl linsese înainte de a-și vedea de drum (p. 165). Ce-ați zice de o recunoaștere?

Într-o anume împrejurare, se consemnează reacția unui câine de vânătoare la apropierea și atingerea acestui... stăpân: „Era un animal foarte frumos. Fiindcă se împrietenise cu acel om [un valet], câinele sărea vesel și părea plin de vioiciune; dar, ajuns la câțiva pași de conte, puse coada între picioare, făcu câțiva pași îndărăt și păru cuprins de o spaimă neașteptată. Contele îl mîngîie, ceea ce-l făcu să urle în chip jalnic (...)” (p. 175). Cu toate că nu bătea niciodată animalele, aceeași aversiune (groază) trezea cailor, pe care cu greu reușea să-i îmblânzească pentru a-i putea călări.

Ferindu-mă să dezvălui deznodământul, mă opresc cu inventarul la aceste elemente „biografice” ale personajului.

VI. Marea matrice

Capitolul fundamental pentru desfășurarea acțiunii / narațiunii este al III-lea, cel care mi-a declanșat și atătarea prehermeneutică din timpul lecturii inițiale, iar adineaori mi-a oferit detaliile privitoare la comportarea a două categorii de animale domestice față de protagonist. Nu-i de mirare, deci, că devine nodal și pentru interpretare. Ei bine, primul fir ce se desprinde din ghem e invitația la și lansarea într-o aventură:

„Vă duc, domnule profesor, într-o pădure unde în acest moment se află, pe deplin înfloritoare, împărăția animalelor, *matecznik*, marea matrice, marea zămislitoare a ființelor. Dar, conform tradițiilor noastre naționale, nimeni nu i-a cunoscut adîncimile, nimeni n-a putut ajunge în inima acestor păduri și acestor mlaștini, cu excepția, bineînțeles, a domnilor *poetii și vrăjitori* [subl. m.], care pătrund pretutindeni... Acolo se află republica animalelor... sau o ocîrmuire constituțională, n-aș putea spune exact. Leii, urșii, elanii, *jubrii*, care sînt *urusii* noștri, toți trăiesc în bună pace. Mamutul, care mai există aici, se bucură de o foarte mare considerație. Este, cred, mai marele dietei. Au o poliție foarte severă, și cînd este dat în vileag vreun animal răufăcător, îl judecă și îl exilează. Atunci acesta este silit să se aventureze în ținutul oamenilor. Puține astfel de animale scapă cu viață.” [Și se face trimitere, în notă, la un text de Mickiewicz și la unul de Ch. Edmond.] (pp. 176-177).

Ce înțeleg eu din această „foarte ciudată legendă”, dincolo de punctările ironice menite s-o deconstruiască? Poate prea mult, dar nu e cazul să mă temperez. Aparent,

suntem îmbiați spre un eden al animalelor situat în marginea realității terestre, un tărâm sistemic cvasi-perfect, autotelic și autoreglator, care nu știm încă dacă are intrare, cale de acces dinspre noi, însă ne lasă a-i întrevădea ieșirea către lumea noastră. Când unei entități de acolo i se descoperă imperfecțiunea, aceea este trimisă aici, în ex-sistență, unde de regulă se moare. Or, expulzarea aceasta seamănă a transmigratie a sufletelor, a reîncarnare. Așa încât locul acela trebuie vizualizat mai curînd în eter, în socratic-platonicul „pămînt adevărat” (*Phaidon*), nemijlocit unit cu cerul (zeilor). Rotindu-se împreună cu acesta în torsul Parcelor și armonia Sirenelor, în jurul unei coloane... (*Republica*). Dedîndu-se la trieri și judecăți... „Cînd judecata s-a împlinit, parte din ele apucă drumul spre temnițe subpămîntene unde își ispășesc pedeapsa, iar altele, eliberate (...) de povara trupului, se îndreaptă spre un loc din cer și viețuiesc acolo pe măsura vieții ce-au dus-o pe pămînt sub chip de om. După o mie de ani, sufletele vin cu toatele să tragă la sorti și să-și aleagă viața de a doua: și fiecare își alege viața după cum îi este voia. Acesta e momentul cînd sufletul unui om ajunge să se așeze în trup de animal, iar cel care odinioară a cunoscut o înfățișare omenească se desface din carnea animalului și vine iar să locuiască în trupul unui om.” (*Phaidros*, 249b, trad. G. Liiceanu?).

Să rîdem că în „republica” aceea mamutul mai trăiește (fiind chiar șeful adunării reprezentative sau / și al regimului alimentar)? Să fim uimiți de prezența *urusilor* galici = *jubrii* lituanieni = *zimbrii* moldoveni? E dreptul nostru, dar ar fi bine să pricepem că se vorbește de un tărâm al prototipurilor (animaliere), care sunt teoretic eterne și practic, până la proba defectiunii, nemuritoare. Dacă lipsește dinozaurul – cine a zis, în România anilor 2000, că el... continuă... *ca orice dinozaur?* – și nu figurează grifoni, himere, gorgone, cerberi etc., faptul nu are de ce să ne surprindă, deoarece acestea nu aparțin formelor ideale, ci indecisului, preformativului, hibridării.

Totuși, contele nu era tocmai la curent cu noile evoluții din „Paradisul” acela. Trebuia să se ivească în cale cineva mai familiar cu acel *alt nivel al realului* pentru a ne informa și a profeti...

VII. O „Circe lituaniană” pentru „culoare locală”

Expediționarii noștri ajung, depășind numeroase obstacole și evitînd primejdii grozave, printr-o pădure în care până și cărările dispăruseră, la granița aceluia ținut fabulos doar prin convenție, străjuită, dincoace, de o *kapas*. În legătură cu aceasta, invitatul povestește și glosează: „Zărirăm în sfârșit marea movilă în centrul unei poieni întinse. Era foarte înaltă, și înconjurată de un șant ce se vedea încă bine deși era acoperit de buruieni și de pămînt prăbușit. După cît se părea, fusese cercetată. În vîrf, am remarcat rămășițele unei construcții de piatră, în parte calcinată. O cantitate importantă de cenușă amestecată cu cărbune și, ici-colo, cioburi de ceramică grosolană dovedeau că se făcuse foc pe vîrfurile movilei vreme îndelungată. Dacă dăm crezare tradițiilor populare,

odinoară fuseseră celebrate sacrificii omenești pe aceste *kapas*; dar nu cunosc nici o religie dispărută căreia să nu i se fi pus în seamă acest ritual oribil și mă îndoiesc că asemenea credință cu privire la vechii lituanieni poate fi justificată prin mărturiile istorice.” (p. 178). Drept care, mă declar invidios: obiectivul lor se conservase mult mai acătării decât al meu, de la Ivănțești, iar subiectul cercetător era mai deștept ca mine.

Cei doi o vizitează și apoi coboară, tentați și nu prea să meargă mai departe, la asaltul misterului. Au surpriza de a se trezi față în față cu o bătrână ce se sprijinea într-un „baston” (de ce nu un toiag sau un simplu băț?) și ținea în mână un coș. Fiindcă cere un bănuț să-și cumpere rachiu (mai târziu va jindui și la puțin tutun), pare o cerșetoare. Însă noi suntem isteti și i-am ghicit deja adevărata condiție. Lucrând cu ciuperci veninoase, păzite de un șarpe botezat cu numele ori dedicat unui zeu „păgân”, *Perkunas* (*Pirkuns* în samogitiană), însăși divinitatea supremă a lituanienilor, echivalentul lui *Perun* al slavilor, *Juppiter*-ului *tonans* al romanilor... Șarpele acesta se supune puterii magice a unui descântec, se încolățește familiar pe trupul (pielea) „farmazoanei”, folosește un limbaj pe care aceasta îl înțelege... N-au decât să persifleze, din suficiența lor raționalistă, cărturărească, estetizantă, creștinul reformat (evanghelic) – prof. W. – și barbarul abia creștinat (că a și trecut la reformă) – contele Sz.! Curând, chiar viața celui de-al doilea va cădea sub sortilegiul magicienei ce a putut fi numită și Circe, dar seamănă mai degrabă cu Angurbodha din mitologia scandinavă, mama *lupului* Fënnir, a *șarpelui* Yörmungandr și a zeiței morții, Hel, odrăsliti cu *Loki*, cel mai enigmatic, paradoxal, polivalent, schimbător zeu nordic. [Pentru repererele mitologice luate în acest text, să se consulte măcar V. Kernbach – *Dicționar de mitologie generală*, ed. Științ. și Encicl., Buc., 1989.]

Până una-alta, vrăjitoarea „locală” pretinde că vine din tărâmul zoomitic, că acolo animalele rămăseseră fără rege, deoarece „*Nobilul*, leul” murise și îl îndeamnă pe conte să se ducă să candideze: „vei fi rege, poate”. Adăugând: „ești înalt, ești puternic, ai gheare și dinți...” În sfârșit, îl deconsiliază (să mi se ierte folosirea unor termeni la modă), cu știință de psihanalist și / sau demon al răului, să alerge unde îl trăgea „ata”, în direcția opusă, adică spre femeia ursită.

VIII. „Lupul alb” și Rusalka

Vorbind despre supraviețuirea până în vremea tatălui său, ca o raritate, în preajma «marii matrice», a zimbrilor (jubrilor), contele precizase către oaspetele său, ca și cum ar fi făcut o statistică probabilistă a (re)încarnărilor: „În schimb, avem aici lupi și urși cu nemiluita” (p. 177). Acum, pentru a(-și) explica de ce vrăjitoarea îi știa secretele, îi spune: „Sînt cunoscut în tot ținutul ca un *lup alb* (subl. m.). Băbuța asta vicleană m-a văzut nu o dată pe drumul ce duce la castelul din Dowgielly... Se află acolo o fată de măritat: și ea și-a spus că sînt îndrăgostit de acea fată... Cine știe ce preafrumos tînăr i-o fi dat cîțiva bănuți, punînd-o să-mi vestească o întîmplare rea... Toate astea sar în ochi; totuși..., și fără voia mea, cuvintele

ei mă tulbură. Sînt aproape înspăimîntat... Rîdeți, și aveți dreptate... Adevărul este că mă gîndisem să mă duc să iau masa la castelul din Dowgielly, și acum șovăi... Sînt nebun! Haideti, domnule profesor, hotărîți mai bine dumneavoastră. Mergem sau nu?” (p. 178). Cum savantul declină o asemenea răspundere, lasă calul – care (mai mult decât căinele) simte instinctele omului și, în plus, are un anume har psihopomp, nu-i așa? – să aleagă.

La destinație găsim o ființă în același timp naturală și spirituală, în sensul de ingenuă, nealterată de trecerea prin cultură. Ne fusese introdusă, printr-un procedeu intertextualist, încă din Capitolul II, ca „mistificatoare”: traducătoare în samogitiană a unei balade a lui Mickiewicz, dată drept creație populară (*daina*). O chema francezește Julienne iar în vorbirea locală Iulka, ceea ce mie îmi sună mai curînd a Ileana și lele decât a Julieta. Și în textul acela („Cei trei fii ai lui Budrys”) se autocaracterizase, indirect, „jucăușă (nebunatică) precum o pisică, albă ca smîntîna”, potrivit interpretării celor doi interesați (v. p. 174, în ecou față de o propoziție de la p. 172, reluat la p. 189), aluzionînd totodată la originea ei polonă. (Tema baladei e chiar predilecția matrimonială a nobilimii lituaniene pentru femeii poloneze, fluturînd deci tocmai premisa viitoare uniuni politico-dinastice și simbioze lituano-polone.)

Însă zburdalnica fată ține acum să se identifice cu un mitologem: naiada, sirena sau nimfa slavă Rusalka. Astfel încât, la puține ore de la despărțirea de vrăjitoare și de la gîndul de a străpunge mlaștinile din jurul Matricei, contele se trezește antrenat într-un dans nebun, care-i amintește profesorului de dansurile sacre ale grecilor. Totuși, nu acceptă să intre în rolul unui „tînăr pescar, foarte prostănac”, ce ar fi trebuit să-i cadă rusalcei la picioare „parcă mort”, ci o îmbrățișează „ca un urs ce era” și o sărută focos. Or, avînd în vedere legătura structurală a acestui motiv mito-poetic cu cultul strămoșilor, aș zice că el s-a transferat, pe o cale deturnată, Dincolo, la totemuri, conform previziunii magicienei.

IX. Băutul sîngelui și... atît de proaspătă (fragedă)!

Autorul (prin narator) nu renunță, așadar, la toposul mitic al ursului, ba se străduie în paginile următoare să-l întărească. În Capitolul IV, în cadrul unui joc de societate (de salon), îl pune pe protagonist, legat la ochi, să nimerească, în loc de zid, „ceva rece și vâscos” dintr-un „borcan cu miere”. Mai apoi, după ce ni-l arată încuind și pușca și cuțitul de vînătoare într-un dulap și înredințînd cheia tovarășului de dormitor (profesorul), de teamă să nu-l ucidă cumva prin somn (eventualitatea era să se realizeze odată, cu un camarad de armată), îl face să adopte poziția chircit – a pruncului în pîntecul mamei și a ritului de înmormîntare neolitic – pentru somnie, din care tulbură vecinul cu un „mormăit ciudat” și o băgăuire suficient de... animalică. Dar de ce ursină? Doar fiindcă martorul luase aminte „la statura înaltă și herculeană a contelui, la brațele sale nervoase acoperite de păr negru” (p. 191)? (Nu va întîrzia să-l omologheze, cu „un Hercule [care] are nevoie de o Hebe”, p. 192).

Păreră mea este că Mérimée însuși (deoarece nu sugerează naratarului că naratorul se înșeală savant) greșește, căzut în capcana etimologiei, iar „materialul” mitologic cules i se opune, îi dejoacă intențiile.

În precedentă, se desfășurase o întreață pledoarie în favoarea virtuților vitale ale băutului sângelui (animalelor domestice, în speță calul) – obicei întâlnit la amerindieni și la calmuci – în caz de necesitate. Dar spuneți și Dvs. dacă năravul ăsta nu e mai curând lupesc, caracteristic traiului în stepă și vârcolacilor? E adevărat că, în *somnilalia* amintită, omul-animal în cauză va râvni și la carnea fragedă, deloc silfică, a viitoarei mirese, însă avea să scape (p. 195) că tentația sa era mai ales spre ce curgea sub piele [ca un vin roșu trecând prin gâtul transparent al iubitei celebrate într-un gazel persan, cf. p. 173].

X. „Dualitatea sau duplicitatea firii”

Profesorul W. află cu surprindere de la doctorul F. că bizarul aristocrat, ale cărui trăsături fizice și manifestări comportamentale le observase atât de apropiat, mai avea o caracteristică, una intelectuală: citea metafizică germană și studii de fiziologie. Și iată că în aceeași zi se trezește atras de ipochimen într-o discuție filozofică despre „dualitatea sau duplicitatea firii” umane. Mai întâi îl întreabă, pentru ca dialogul să nu rămână la un nivel abstract, ci să-i implice, dacă, ajuns într-un turn înalt sau pe marginea unei prăpastii n-a fost tentat să se arunce în gol, „simțind totodată o spaimă teribilă de a face asta”. Încearcă să răspundă cu o explicație științifică, materialistă, pedant și dezangajat, doctorul. Dar tânărul conte i-o taie scurt și continuă aproape gidian:

„ – Să lăsăm sîngele deoparte, doctore, (...) și să luăm un alt exemplu. Ai în mîna un pistol încărcat. Prietenul tău cel mai bun e lîngă tine. Dintr-odată, îți trece prin minte gîndul să-i descarci un glonț în cap. Te îngrozește ideea de a ucide, și totuși te gîndești să ucizi. Cred, domnilor, că dacă toate gîndurile ce ne trec prin minte timp de o oră..., cred că dacă toate gîndurile *dumneavoastră*, domnule profesor, pe care vă socotesc un înțelept, ar fi scrise, ele ar alcătui un volum *in-folio* poate, pe temeiul căruia orice avocat ar putea să pledeze

cu succes împotriva dumneavoastră, orice judecător ar putea să vă trimită la închisoare sau într-o casă de nebuni.” (p. 193).

Mărturisesc că acesta e al doilea pasaj din nuvela mériméană care m-a determinat să scriu despre ea. Foarte interesant, relativ la *răul* din om – am notat în jurnalul meu atunci. Adăugând: De ne-am dezvălui (citi și transcrie) toate... subsolurile (Dostoievski), ne-am vădi oare atât de malefici de la „natură”, cum și psihanaliza tindea să... descopere? Și eu m-am scormonit zdravăn și am mîzgălit destulă hîrtie cu nămolurile aflate. Însă nu mi s-a întâmplat să dibuiesc mare-lucru, în afară de o anume *amprentă / pecete* a unei crime (ucideri) pe care nu eram sigur nici că o comiseseam, nici că n-o..., și teama de a nu-mi fi dovedită. Poate nu sunt (n-am fost) suficient de sincer și crud, crud de sincer, sincer în cruzime, „obiectiv”. Era o meditație tășnită și prompt redată între rînduri, între punctarea atîtată a lui Szemioth și răspunsul profesorului, căruia – acum remarc – îi anticipam conținutul:

„ – Judecătorul cu pricina, domnule conte, nu m-ar osîndi, desigur, pentru că am căutat azi-dimineață, timp de mai bine de o oră, legea misterioasă conform căreia verbele slave sînt la viitor cînd se combină cu o prepoziție [viitorul, deci, este pre-circumstanțializat – n. m.], dar dacă, din întîmplare, am avut și vreun alt gînd, cum ar putea fi el luat drept o dovadă împotriva mea? *Sînt la fel de puțin stăpîn pe gîndurile mele pe cît sînt de puțin stăin pe întîmplările din afară care mi le stîrnesc*. Din faptul că un gînd se ivește în mintea mea nu se poate trage concluzia că voi începe să-l pun în practică și nici chiar că echivalează cu o hotărîre. Niciodată nu mi-a trecut prin minte să ucid pe cineva; dar dacă m-aș gîndi să ucid, n-am oare îndeajuns de multă minte ca să îndeapătez un asemenea gînd?” (p. 194, subl. m.).

În fine, nu-i de neglijat replica la replică: „Pentru ca rațiunea să vorbească și să se facă ascultată, trebuie să ai îndeajuns de mult timp și sînge rece ca să reflectezi. Dar le avem oare întotdeauna, atît pe unul cît și pe celălalt? În cursul unei bătălii, văd venind asupra mea un obuz care ricoșează, mă răsucesc și îl las astfel în bătaia lui pe prietenul meu, pentru care mi-aș fi dat viața, dacă aș fi avut timp să reflectez...” (ibid.).

Însă îmi dau seama că m-am cam lungit, captat de cele omenesti, cînd, de fapt, prin ele aici se înțelege și altceva, invers decît în fabule, unde prin animale... Ca să nu mai vorbim de mit, cu amestecul a de toate, inclusiv al zeilor.

XI. Profesorul devine sacerdot. „Tragedia” de la 3 noaptea

Lipsa unui tremen specializat în sensul de 'profesor' în idiomul samogițian sau, mai precis, nediscriminarea noțiunii în complexul holistic al cuvîntului *wedelot*, în care se ascund sâmburii, nucleeele conceptelor de 'poet', 'înțelept' [deci și 'filozof'], 'savant' [de la știutor pur și simplu la învățat, om de știință etc.], 'psiholog' [și parțial 'psihoterapeut'], apoi contingenta cu vrăjitorii – despicați modern în preoți și doctori – fac ca naratorul să alunece

ușor în rolul de sacerdot. Favorizat / recomandat de apartenența sa la cultul evanghelic (protestant) și de împrejurarea că interesatii țineau oficial de același, iar preotul zonei era indisponibil (imobilizat de gută), W. este solicitat să officieze căsătoria domnului conte cu domnișoara (*panna / panni*) Iwinska (Julienne, Iulka)! Și nu poate refuza. (De altminteri, suntem avertizați demult, de pe la începutul nuvelei, că în tărâmul fantasticului nu se intră cu vestimentația obișnuită: acolo i se spunea că nu era nevoie să-și schimbe ținuta spre a coborî la masă – sic! – și el a socotit că trebuia să-și scoată din geamantan fracul.)

În ziua stabilită, se îmbracă pentru nuntă și își pune pe deasupra veșmântul în care urma să officieze slujba. Vin mirii. Se întâmplă două incidente semnificative: de groaza pe care le-o inspira contele cailor, aceștia se cabrează, punând în pericol viața miresei, și nebuna, contesa-mamă, scăpată de sub supraveghere, se năpustește strigând „Ursul! (...); ursul! împușcați-!... A răpit o femeie! ucideți-!” (p. 199). Căci fiul său tocmai purta în brațe prețioasa pradă, „fermecătoarea-i povară”.

Nunta se desfășoară etnografic, pitoresc, însă nu întotdeauna interesant și plăcut pentru puritanismul și tradiționalismul profesorului-preot. De pildă, curios să vadă mai îndeaproape dansurile populare, constată că „cele mai multe dintre ele erau conduse de niște țigănci nerușinate”. *Politically incorrect*, i-am reproșat astăzi. Se retrage, deci, la culcare, citește un timp și apoi adoarme. Este trezit de orologiul castelului la ora 3 noaptea. Nu mai reușește să ațipească și umblă, pe băjbăite, prin cameră după chibrituri, să-și lumineze pentru a lua o carte și a studia. Brusc, prin fața ferestrei sale trece „un corp opac și foarte mare” și cade cu „zgomot surd în grădină”. Și-a improvizat o explicație, lăsând de fapt nedezlegat misterul, și, nemaiputând adormi, și-a revizuit glosarul samogițian la care lucra, până i s-a adus ceaiul de dimineată.

La 11 a. m. coboară în salon, găsește figuri „descompuse și ochi încercănați” (din cauza petrecerii), la 11, 30 lumea începe să se îngrijoreze că proaspeții căsătorii nu apăruseră, la 12 fără un sfert se bate la ușa mirilor „de mai bine de douăsprezece ori” și dinăuntru nu li se răspunde, profesorul își amintește de corpul ce căzuse prin dreptul ferestrei sale în timpul nopții, iar la 12 (probabil) sparg ușa și descoperă... tragedia. „Tînăra contesă era întinsă pe pat, moartă, cu fața sfîșiată în chipul cel mai îngrozitor, cu pieptul spintecat, scăldat într-un lac de sânge. Contele dispăruse” (p. 203). Naratorul ținând să adauge: „și nimeni n-a mai știut de atunci nimic despre el”.

Protagonistul se întorsese în empireul zoo-strămoșesc din care fusese exilat pe pământul oamenilor.

XII. Enigma etimo-mitologică

În finalul narațiunii se aude, în ciuda aparențelor, vocea autorului, ce vrea să ne explice alegerea titlului ca o dezlegare a enigmei puse în motto. El se bazează pe

informația lexicală că **lokis** înseamnă „urs” în lituaniană și pe ipoteza indoeuropeană că acest cuvânt ar fi echivalentul și fonetic al denumirilor respective din sanscrită, greacă, latină... Cum *Miszka* (de la Mihail = fr. Michel) e o poreclă, de origine slavă, care înlocuiește „aproape întotdeauna” numele generic al animalului, el deduce că cei doi termeni sunt sinonimi, desemnând aceeași entitate.

Mi-am băgat personal nasul – sau coada – în comparatistica lingvist-istorică și înclin să acord credit primei ecuații propuse, deși **lokys** [transcrierea corectă?] este interpretat undeva drept „(cel) care linge” [L. Wald, D. Slușanschi – *Introducere în studiul limbii și culturii indo-europene*, ESE, Buc., 1987, p. 284]. Asta cu atât mai mult cu cât regăsim o urmă de mine însumi cercetată în treacăt, și expediată, în lumina unei etimologii la *Zalmoxis* (*Zamolxis*) a lui Reys Carpenter: anume, acestuia i se părea, printre altele, că a identificat în corpul teonimului nostru termenul getodac pentru „urs” sub forma **-olxis** [a se vedea I. D. D. – *Zamolxis, Făt-Frumos și ursul*, în *Rătăcirile esențiale*, ed. Corgal Press, Bacău, 2002, p. 13]. O prețioasă atestare (indirectă) de adăugat la seria celor (directe) din sanscrită, greacă, latină, avestică, armeană, lituaniană? Faptul că „legile” fonetice n-or fi chiar respectate s-ar putea justifica prin aceea că zoonimul în cauză n-o fi exclusiv (specific) IE, ci de mai largă răspândire [cf. Th. Simenschy, Gh. Ivănescu – *Gramatica comparată a limbilor indoeuropene*, ed. Did. și Ped., Buc., 1981, p. 452]. Nu cumva este din fondul prelE, al vânătorilor paleolitici și / sau al agricultorilor neolitici, cei care au edificat o întreagă mitologie a Pământului?

În eseu amintit am surprins o tensiune între o tradiție ursină și una lustră și implicit o stratificare a moștenirilor mitologice. Iar acum am dat din nou peste ea, în nuvela lui Mérimée, pentru o arie diferită (dar învecinată!), cea baltică. De aceea, consider simptomatică intuiția „trădătoare” a d-nei I. Mavrodin, cât privește traducerea proverbului (motto-ului intratextual): „Miszka și cu Lokis, împreună fac o pereche” (p. 158, nota 1). Numai dacă Lokis – și implicit zeul scandinav *Loki* – ar fi Lupul, s-ar potrivi o asemenea traducere. Autorul, însă, a optat pentru un înțeles formulabil mai degrabă astfel: < Miszka și Lokis sunt totuna >.

În consecință, mă întreb – prea târziu – de nu era cazul să etimologizez și eu numele (lui) Szemioth pornind de la *Zemes Mate* (letonă), *Žemina* (lit.), *Zjameluks* (idem) și continuând, firește, cu *Zemelo* (tracică), *Zamolxis* etc., până la *zmeu*, cum mi s-a năzărit inițial.

Se spune că delimitarea categoriei naratarului ar fi un exces de zel și de subtilitate al studioșilor în naratologie și că el n-ar exista în realitate. Or, iată-mă în carne și oase, fie și ca umil reprezentant. Cred că sunt un mai bun receptor al autorului decât prezumtivul sau distratul cititor și un complice mai rafinat ca executantul narator. La limită, orice semen al meu devine hermeneut?

Diana Pavel-Cassese

ROMANUL UNUI CRITIC SAU DESPRE PROVOCAREA PUNERII ÎN ABIS

După revoluția din decembrie '89, peisajul criticii literare românești s-a îmbogățit cu cel puțin o categorie nouă, aceea a criticilor și eseistilor preocupați deopotrivă de *identificarea* literarului și a culturalului care ar defini spațiul românesc, pe de o parte, de chestionarea propriei *identificări*, a *persoanei*, pe de altă parte. Căderea regimului comunist a adus în locul său o democrație modernă, care, ca și societatea în care trăim, este lipsită de o autoritate unică de necontestat. Mai mult decât atât, rigoarea și autoritarismul au fost înlocuite nu de calm și echilibru, ci de o pendulare între diversele instanțe fragmentate ale legitimării puterii: sfera juridică, sfera speculației intelectuale, sfera moralei practice. Din această perspectivă tentativele de a direcționa discursul public către problema autorului și, în mod implicit, a autorității, cu greu pot fi interpretate altfel decât ca forme de căutare, mai precis, de *regăsire a unui centru* și de identificare în acest centru a autorității absente. Criticii s-au antrenat și ei în „marșul” general al recuperării acestui centru: direct, participând la viața politică a vremii, prin activitatea publicistică etc, indirect – în calitate de autori de jurnale („jurnalele indirecte” ale lui Mihai Zamfir¹), autobiografiile intelectuale (*Cititul și scrisul* – Nicolae Manolescu), autoficțiunile (*Fata morgana* – D. Micu), accentuând prin prezența lor publică semnificația unui apel către autoritate.

* * *

Istoric literar din generația '50, autor – înainte de '89 – a peste douăzeci de volume de istorie și critică literară, Dumitru Micu ne va oferi în epoca postceaușistă o *Scurtă istorie a literaturii române* (vol. I-IV) și două volume de memorialistică, *De la Baikal la Atlantic* (1999) și *Timpuri zbuciumate* (2002). La numai un an este tentat să revină cu *Fata morgana*² care, deși pe copertă este scris cu litere de-o șchioapă „roman”, este, într-un chip sau altul, un roman în roman construit, ca și *Les Faux Monnayeurs* de A. Gide, pe mecanismul tehnicii *mise en abîme*: cuprinde, cu alte cuvinte, un „subiect creator” (Jean Rousset) și propune o reprezentare individuală a mediului universitar de dinainte și de imediat după '89. „Instrumentele” la îndemâna criticului-prozator sunt două personaje, Mihai Trifu, alter-ego al autorului (profesor universitar) și Claudia Ștefănescu, portavoce a scriitorului.

Demersul pare simplu: D. Micu ne scrie un roman despre Claudia Ștefănescu, o doctoriță care își alege ca teză de licență (înscrisă fiind la o a doua facultate, Filologie), monografia lui Mihai Trifu, critic și profesor universitar al ei, alter-ego al criticului D. Micu! *Fata morgana* conține, în afară de schițele Claudiei Ștefănescu

privind proiectul de licență, fragmente din romanul lui Trifu, *Cămașa lui Nessus*, început în adolescență (în care și Trifu își introduce la rândul său un alter-ego, Liviu Suci), și pagini din jurnalul profesorului universitar, multe dintre ele nefiind decât pasaje identice cu cele din *De la Baikal la Atlantic* și *Timpuri zbuciumate*, scrise de D. Micu după '89. Desigur, paginile de jurnal, precum acelea din romanul criticului bucureștean, pot fi un mediu propice de meditație în vederea unei preconizate scrieri literare (un soi de *prolegomene* la ficțiunea literară sau la expresia poetică), dar pot, de asemenea, însoți dubla scriere a operei, cum se întâmplă în *Fata morgana*, încheiat cu lamentația personajului central, incapabil să-și definitiveze romanul *Cămașa lui Nessus*: „Important pentru mine este însă nu de a finaliza o lucrare, ci de a mă înjuga la ea până la uitarea de sine. Doar astfel reușesc să-mi mențin relativul echilibru interior”³. Așadar o astfel de scriitură are un rol terapeutic bine definit: recuperarea identității profunde pierdute și anularea sentimentului alterității. Disociind între identitate ca *idem* și identitate ca *ipse*, Paul Ricoeur insistă asupra echivocității termenului generic care desemnează, fără nici un fel de diferențiere, o multitudine de nuanțe. În vreme ce ipseitatea nu implică aserțiuni privitoare la un pretins nucleu neschimbător al personalității, idemitatea (*mêmeté*) reprezintă o ierarhie de semnificații: identitate absolută, simultaneitate și permanentă în timp, reducere a diferenței, a variabilității, a discontinuității și a instabilității, similitudine și egalitate cu sine a personalității. Ca trăsătură constitutivă a ipseității, alteritatea desemnează variațiile identității narative, structură esențialmente dinamică. D. Micu și-ar dori și are iluzia unei astfel de variații a identității narative în *Fata morgana*.

Mai mult decât atât, romanul debutează la persoana întâi („Înainte de a mă aventura în ziaristică, luată de valul isteriei colective de după insurecția decembristă, eram cardiolog la spitalul Fundeni”⁴), iar *mise en abîme* se combină cu metoda *Scrisorilor persane* și a altor scrieri ale secolului al XVIII-lea, care folosesc motivul „manuscrisului găsit”. Există desigur diferențe „de nuanță”: în romanul nostru, manuscrisele sunt mai multe („manuscrisele Benedictinului”, un alt nume sub care apare profesorul universitar Mihai Trifu) și nu sunt găsite, ci încredințate cu grijă „naratoarei”, jurnalista și doctorița Claudia Ștefănescu (elevă și studentă a lui Trifu) pentru a-i servi, împreună cu jurnalul profesorului, cu fragmente din corespondența acestuia și din romanul, *Cămașa lui Nessus*, la întocmirea lucrării de licență. O „apropiere” de formula de roman a secolului al XVIII-lea poate fi

identificată și în *Avertismentul* care deschide cartea și care conține mesajul de mulțumire către editor: „Tot gândindu-mă, a început să mă ademenească ideea de a încredința ambele dosare tiparului, eventual selectiv. Dosarul lăsat de Trifu și cel rezultat din rememorările biografilor săi. Dar cine le-ar edita? (...) Până la urmă s-a găsit un temerar (...) Îl rog să primească grațitudinea mea”⁵. Persoana întâi e curând abandonată în favoarea persoanei a treia în subcapitolul al II-lea al addendei, *Confesii și depozitii*, pentru a se reveni în *Impostorul* („La acest moment al reconstituirii biografice, mâna ezită să continue scrisul. În mine s-a infiltrat și o incertitudine. Mă aflui oare pe drumul cel bun”⁶?) și în paginile de jurnal ale lui Trifu. Ca și Gide, D. Micu se joacă cu naratorii și introduce un sistem personal de întrebuintare a pronomelor, dar nu-și asumă direct meta-romanul (dacă și l-ar fi asumat, și-ar fi exprimat acest scop în subsol). De aceea introduce aproape gratuit mărturisirea naratoarei că efortul ei constă în reconstituirea „vietii unui om, Mihai Trifu, așa cum a fost, scrisă parțial de el însuși, sub forma unor confesiuni ce ar putea fi, eventual, intitulate (prin plagiat) *mon coeur mise à nue*”⁷. *Fata morgana* este așadar mai mult decât un meta-roman sau pseudoroman. Este o autoreflexivitate și până, sau de la un punct, o autoficțiune. Posibilitatea unei astfel de înțelegeri o lasă însuși termenul *punere în abis*, preluat de la blazoanele gravate, mici embleme compozite. Cum prin această tehnică se poate include un blazon în altul, ajungându-se la definirea mai multor planuri (*abîme*-ul sugerează o imagine cu adâncimi), privitorul și cititorul nu au posibilitatea contemplării unei realități multiplanice, ei trebuie să și-o creeze. Este așadar absurd să separăm fără rost într-un roman cu elemente de autoficțiune, precum *Fata morgana*, autobiografia autorului de ficțiune pentru că, pe măsură ce criza identității sporește printre indivizii unei societăți „în tranziție” și „în derută”, precum societatea românească post-’89, este normal ca textele literare apărute s-o illustreze, mai mult sau mai puțin acut, printr-o îndepărtare crescândă de reprezentarea realistă clasică-holistă, și printr-o apropiere concomitentă de individual (ceea ce poate primi o mulțime de nume: *sine, eu, subconștient*).

Textul literar (recunoscut ca atare) se sprijină pe convenții din ce în ce mai stăpânite. În realitate, aceste aceste proze „neîncadrabile în vreo specie”, sunt clasificate de G. Genette, în *Ficțiune și dicțiune*, în funcție de proporția dintre ficțiune („capriciile imaginației”) și autobiografie („memorie involuntară”), în autoficțiuni adevărate (conținutul narativ este „autentic ficțional” – așa cum se întâmplă în *Divina Comedie*) și autobiografii rușinoase (falsele autoficțiuni). Cea mai bună definiție a autoficțiunii, „genul” literar la limita autobiografiei și a meta-romanului la care se „aspiră” în *Fata morgana*, pare a fi cea a Mariei Darrieussecq: „narațiune la persoana I care se prezintă drept fictivă, dar în care autorul apare în mod homodiegetic cu propriul său nume, și unde verosimilitatea este o miză menținută prin multiple «efecte de viață».”

De ce D. Micu nu-și folosește numele și mai ales de ce recurge la o astfel de scriitură în care își introduce un alter-ego pe care-l ficționalizează, Trifu, într-o epocă în

care memoriile, autobiografiile reprezentau o „modă”, este ușor de presupus. Tot mai puțin stăpân pe realitate, într-o perioadă de confuzie a valorilor precum cea postceaușistă, tipul aceasta de „roman” îngăduia creatorului de literatură dezvoltarea unor universuri referențiale compensative. Cu bagajul psihanalitic făcut, adăugat unei experiențe istorice traumatizante, aceea a comunismului, tentația cercetării unor microuniversuri rămase până nu demult în suspensia anomiei era mare, iar avertismentul, care fixează – ca-ntr-un roman doric, obiectiv – spațiul și momentul istoric („după insurecția decembristă”) și profesia „naratoarei”-personaj („eram cardiolog la spitalul din Fundeni”), nu e decât o parodiare a formulei tradiționale de roman. Inserarea mărturiilor lui Trifu (manuscrisele Benedictinului) nu este nici ea un simplu „ingredient” într-o rețetă ideală de roman „parțial narativ”. Nu trebuie să omitem că naratologii mai noi (de felul lui Philippe Lejeune sau Jaap Lintvelt) includ memoriile în spațiul narațiunii la persoana întâi și-i determină specificitatea literară în funcție de relația *autor – narator – personaj* (actor). Ca și în cazul jurnalului intim sau al autobiografiei, cele trei instanțe coincid: autorul este totuna cu cel care povestește și se identifică, în egală măsură, cu acela despre care se povestește. Memoriile din manuscrisele benedictinului trebuie atribuite nu eroului central, profesorul Trifu, ci autorului care își introduce acest alter-ego pe care îl ficționalizează și cu ajutorul căruia își refulează toate frustrările, neîmplinirile și interogațiile: De aș avea vocație pentru literatură! Nu cumva o am? N-aș putea scrie și eu așa zisa *proză*? Theodor Fontane a debutat în proza narativă la o vârstă apropiată de cea pe care eu...am depășit-o. (...) Și, totuși, iată-mă scriind. Ce? Proză, evident, dar ce fel de proză? Una doar parțial narativă (...) una, oricum, neîncadrabilă în vreo specie. Sau mai știi? Căci pornesc la recuperarea „timpului pierdut” fără a ști în ce ordine o voi face și (măcar) de unde am să încep. Mă abandonez memoriei involuntare, capriciilor imaginației, spontaneității asociațiilor imprevizibile”⁸.

Interesantă este dubla autoficționalizare pe care o propune romanul: o dată se autoficționalizează scriitorul și o dată Mihai Trifu –își introduce și el în romanul său început în adolescență un alter-ego (Liviu Suci), ce experimentează, asemenea lui Trifu, un lung șir de acuplări satisfăcătoare în așteptarea unei mari iubiri. Gestul lui Trifu de a scrie un roman cu un personaj care să-i semene atât de mult oferă o cheie de descifrare a convenției: protagonistul romanului *Fata morgana* se gândește să scrie un roman, așa cum autorul însuși se gândise să scrie un roman; dublă negație ce duce la o afirmație, joc de oglinzi, specular într-o construcție barocă. Convenția e disimulată și în final, când Trifu îi scrie fostei studente despre regretul de a nu fi ales, în locul lui Liviu Suci, din *Cămașa lui Nessus*, autoficționalizarea într-un personaj istoric: „Cum de nu mi-a dat prin cap, (...) să mă construiesc parțial într-un personaj istoric, bunăoară în Petru Maior (...) Petru Maior este, prin definiție, un „erou” de biografie, nu de roman. Dar dacă îi consacru o monografie, nu am cum să mă autozgrăvesc (oricât de parțial). Nu pot să-i atribui frământări, năzuințe, obsesii

ale mele. Presupunând că îi inventez un nume (ceea ce e puțin probabil), crezi c-ar merge unul de genul Traian Haiduc sau Grigore Robu⁹? Neașteptat pentru proza unui critic, avem aici, prin reacție la proza (și critica) românească sau de aiurea, pastașa metatextului („nu mică i-a fost mirarea [lui Trifu – n. n.] dând acolo de cea numită în viitorul său roman Nuta¹⁰) și chiar a tehnicii *mise en abîme*: „Ceea ce ți-am scris, când ți-am lăsat dosarul, rămâne actual. (...) Dacă jocul te-ar amuza, n-ai decât să scoți din materialul în chestie chiar un roman¹¹”.

Realitatea așteaptă o soluție de la oglindă. Romanul însuși este parte din roman; se dislocă fabula în discurs, se introduc o mulțime de artificii (poate mult prea multe!), jocuri, speculații ale literaturii despre literatură, ale literaturii în literatură, ajungându-se la o literatură care când inventează, când neagă literatura. Negând însăși tehnica *mise en abîme* se încearcă reducerea obstacolului spațiului mediator dintre viață și reprezentaerea ei literară în exercițiul conversiunii acestuia în timp, printr-o sintaxă incantatorie și hipnotizantă. În realitate, în *Fata morgana* este prezentat laboratorul de lucru al viitoarei monografii a lui Mihai Trifu, veritabil creuzet, într-un fel un “dosar de existente” ca și *Patul lui Procust*, în care sunt topite mărturisirile lui Trifu, interviurile cu acesta, scrisorile lui, pagini din jurnalul său dar și fragmente dintr-un proiectat roman, al cărui actant trebuia să fie Liviu Suci. Cu alte cuvinte, romanul se face sub ochiul și cu sprijinul cititorului și conține, în plus, și un nivel teoretic despre cum să se scoată “din materialul în chestie chiar un roman”.

O astfel de procedură, care numai este numită numai *mise en abîme* ci și rezumat autotextual, autoreflexivitate, roman în roman, a fost comparată cu păpușile rusești (Matrioșca), jocul devenind mai interesant decât miza (decât obiectul). Dacă romanul clasic se afirma prin construcția logică, rațională, deductivă, cartea lui D. Micu, ca și *Pupa Russa* a lui Gheorghe Crăciun, își șochează cititorul tocmai prin faptul că nu știe cum se va termina. Absorbit de suvoii autobiografic inițial, cititorul îi urmează mecanica, convins de autenticitatea relatării și, în consecință, de faptul că nu se află în fața unei simple povești (*teza*). În acest sens, naratorul recurge tacit la o tehnică testimonială formulată magistral de Beckett: “Ainsi de temps en temps je rappellerai mon existence actuelle dont celle que je conte ne peut donner qu’une faible idée¹²”.

Esteticul este aici lăsat în suspensie (*antiteza*), pentru a fi revelat în clipa reconversiei fantastice, suficient de clare pentru a lămuri cititorul că nu se mai află, formal, în fața autobiografiei începute. Este revelația reparației spațiului: în vreme ce citea, cititorul a ajuns dincolo. Acest salt într-un spațiu ireal reintroduce, ca într-o anamneză, miza estetică, fără să anuleze totuși pactul autenticator și inserează textul în seria celor literare (*sinteză*). Miza unei bune receptări este a citi textul, în același timp, ca pe o ficțiune și ca pe o autobiografie.

Dincolo de „rebeliunea” erotică a personajului său, identificăm similitudini majore cu destinul scriitorului în aventura spirituală a lui Trifu, ceea ce confirmă caracterul autobiografic al romanului: născut în același an cu Micu, la un deceniu după Marea Unire, fiu de țărani, bănățean,

profesor universitar marginalizat dacă nu chiar ignorat (în mod nejustificat) de colegii de breaslă: „A obține de acum înaintea recunoașteri, consacrări, distincții e de neimaginat, și nu m-ar încânta (de vreme ce nu țin loc de sănătate), iar marginalizat mai mult decât sunt n-am cum să fiu. Și chiar dacă așa fi... Condiția de „singuratic și uitat” îmi convine. E cea mai comodă. Nu mă obligă la nimic. Notorietatea m-ar obliga¹³”. Alegerea unui astfel de personaj înseamnă pentru D. Micu, anularea distincției dintre Același și Celălalt, șansa eliberării de angostarea neîmplinirii profesionale („Am căutat întotdeauna să fiu «înțelept ca șerpii și blând ca porumbeii», și teamă îmi e că am ajuns a fi (poate, sunt prin destin) doar un cuminte porumbel. În orice caz, lumea așa mă vede. Și probabil, chiar nu sunt altceva decât ceea ce par a fi: un belfer și un critic de mâna a doua¹⁴) și sociale: „Ce mă încălzește că voi avea (vorba vine!) glorie postumă sau că generațiile din mileniul viitor vor fi fericite! Nici măcar nu am copii¹⁵! Eșuând în unul dintre cele mai importante roluri sociale (potrivit exegeților Berger și Luckmann), acela de tată, neconvingător în ipostaza de critic, salvarea poate veni dinspre meta-roman, așa se explică faptul că „mobilul tuturor eforturilor mele intelectuale din inițiativă proprie, și nu din obligație, a fost, în permanență, căutarea căilor de mântuire a sufletului. (...) Toată munca mea intelectuală a fost și rămâne o goană după *fata morgana*¹⁶”.

Scrisul poate elibera omul de „falsa semnificație a ego-ului” (Richard Kearney – *The Wake of Imagination*) prin deconstruirea „mitului personalității totale”. În *Fata morgana* avem un exemplu de distrugere a mitului personalității, a rolului unic și indivizibil (cum erau percepute, în societatea închisă de dinainte de '89, rolurile de tată, de istoric și critic literar): „În tinerețe, așa fi vrut să nu mă asemăn cu nimeni. Mă doream cât mai altfel. (...) Accept anonimul. Mă resemnez a fi „unul dintre mulți”. Vreau chiar să trec neobservat printre semeni. (...) Cei ce mă „iubesc” nu mă cunosc. Mă iau drept altceva decât ceea ce sunt. Mă aduc la dimensiunea lor (prin sub- sau supradimensionare), mă procustează¹⁷”. Scrisul rămâne o modalitate de a reinventa realitatea și singurul gest cu valoare soteriologică, destinat să pună semnul echivalenței între lume și carte, de aici decizia de a scrie și altceva.

Convertirea lumii în carte „operată” de critic capătă însă o dimensiune tragică, întrucât, în „reprezentarea celor ce scriu literatură de imaginație, criticul este chiar antiscriitor. Un specimen care „înjură scriitorii¹⁸”. Poate și această prejudecată l-a făcut pe autor să opteze pentru un roman construit după o rețetă inedită, cu prea multe ingrediente însă. Punând laolaltă, fragmente de jurnal, scrisori, dialoguri, note de subsol, D. Micu are orgoliul să respingă iluzia unei lumi unitare, afirmându-și cu obstinție dreptul la fragmentaritate, convins că existența nu e altceva decât o sumă de episoade dispartate, un joc fascinant în care trecutul și viitorul se topesc într-un perpetuu acum, în care ființa umană viețuiește simultan în universuri paralele a căror realitate nu poate fi pusă la îndoială.

Paradoxul care guvernează activitatea memoriei – la care Micu apelează insistent în recuperarea trecutului

cenzurat – este că ea unifică fragmentând, reflex al afinității sale pentru *ipseitate*, dar și cea mai bună dovadă a ireductibilității identității narative la *idemitate*. Meritul cărții în această privință este incontestabil: ni se oferă imagini copleșitoare a ceea ce a însemnat ceaușismul vărsat în destinul intelectualității românești, de la stimularea valorii la exilarea ei, de la amăgirea politică la solitudinea cvasiîmplinirii profesionale, trecând prin frecventarea iluziilor geografice prin bursele în străinătate (nu întâmplător autorul își trimite personajul ca lector la Viena) și prin șocul succesiunilor de înghețuri. Cartea își are însă „minusurile” sale: incapabil de a-și stăpâni resentimentele și frustrările („Abia la 50 de ani mi-am dat seama că sunt un ins comun. Comun, nu la nivelul semiinstruiților, dar al intelectualității medii”¹⁹ sau „Scrisul meu e sub nivelul celui al multor alora, inclusiv al unora dintre foștii mei studenți.”²⁰), autorul n-a făcut, prin intermediul lui Trifu, decât să noteze pe sute de pagini nemulțumirile sale (în legătură cu lumea literară care „de un timp, făcea abstracție de existența lui”²¹, cu studenții care-l ignorau: „Nu mai am succes nici măcar ca profesor. Absentează de la cursuri și cei obligați să le audieze”²²), intrigile, bârfele, luptele de culise din anii '80, ratând, astfel, tragicul real al epocii. Lumea literară de atunci apare mai degrabă superficială, intrigantă, deloc „didentă”, dimpotrivă pusă pe căpățuială și compromisuri: „Acum, când presa nu mai este atât de vigilant monitorizată (...) lumea literară se găsește sub teroarea «scriitorilor de prestigiu». Criticul militează nu pentru impunerea cărților de valoare, ci pentru instaurarea sau întărirea hegemoniei unui grup ori a altuia”²³ sau „Preocuparea nu de conținuturi, de sensuri, ci de forme, e dictată mai mult de arivism, de carierism, decât de pasiunea științifică”²⁴.

Această alianță a spiritului de justețe cu spiritul de finețe îi lipsește autorului și în surprinderea mutațiilor sociale de după momentul '89. Senzația de autenticitate pe care, negreșit, autorul și-a dorit-o în cartea sa, rezultă nu din punerea pe tapet a „bramburelei în învățământ”, cum o numește, de la începutul lui '90, cu explozia editurilor și a universităților particulare („Concomitent apărură „grupuri”, „asociații”, „academii”, „fundații”²⁵), cu scandalul manualelor alternative, ci din această certitudine a „suprafețelor mobile” aflate în permanență mișcare, ce determină constituirea unor viziuni particulare asupra existenței umane, al cărei motor principal este

memoria, senzația generală fiind aceea de istorie trăită: „În primul deceniu republican, și mult timp, chiar în al doilea, preocuparea nu era ca elevii – și locuitorii țării, în general – să fie determinați să gândească, ci deprinși să gândească just. Nu să aibă păreri proprii, ci să judece reglementar, în conformitate cu dogmele inerente cultului personalității”²⁶. Traseele memoriei și ale imaginației se împletesc, în *Fata morgana*, în narațiuni și personaje-palimpsest, în care se regăsesc constant nenumărate urme ale lecturilor criticului D. Micu, altfel spus nenumărate ecouri ale *personei* în *persoana*²⁷ sa. Personajul central, Mihai „îl invocă în conștiință pe Pietro Gralla”²⁸ sau, „invadat de reminiscente livrești”, așteaptă „să se spargă bolta și să cadă stelele, ca în *Mortua est*”²⁹, unchiul Șandor este comparat cu Ilie Moromete, iar Ceaușescu e văzut ca un „pater familias”³⁰. Alteori sunt inserate formulări prețioase: „Mihai când era singur părea abstras din contingent, absent din lumea reală”, „mișcări sufletești inefabile” marcând viața acestuia. O fereastră „«strălucea» cum zicea Eminescu”³¹, iarba e „argheziană” („Oriunde se așeza, pe pat, pe chaise-long, parcă se așeza pe iarba argheziană, care „face cuie”³²) și exemplele ar putea continua cu derivate neobișnuite, precum „ulițarnic”, plasate în vecinătatea unor neologisme inserate în contexte dintre cele mai nepotrivite: Mihai (aflat ca lector la Viena) și Cătălina (una dintre iubirile de tinerețe) „flanară două ceasuri”³³, „Confruntarea cu asemenea realități, cârmuirea avea pentru orice problemă soluția științifică cea mai simplă: eludarea”³⁴. Uneori, situarea în spațiul aceleiași fraze a unui mare număr de neologisme îngreunează textul, creează senzația de poticnire: „În loc de a năzui metafizic, la „stingere”, la nirvana, *opina* în sinea lui că viața merită să fie trăită”³⁵. De altfel, preferința pentru verbul *a opina* este evidentă: „trebuie să opinez asupra proiectelor”³⁶. Fibra intelectuală a autorului romanului *Fata morgana* este reală, motiv pentru care (departe de a interpreta cartea ca o parodiare a limbajului prețios al criticilor în ficțiunile lor) șochează asocierea exemplilor livrești și a „eminescianismelor” („e așa de dureros de dulce să-ți fie dor”) cu comparații plastice („se lăsa [Mihai la reîntâlnirea cu Lucia] tratat ca un câine”), superlative de tipul celor utilizate de Márquez în proza sa („o ploaie (...) care s-a intensificat atât de tare că nu se putea ieși nici cu umbrelă”³⁷). Cât despre frecvența expresiilor populare precum „a purta sâmbetele”, „nerușinare de-ți stă ceasul”, „fată zdravănă de la țară”, este o trăsătură care îl apropie mai mult de Eugen Simion decât de alții, acesta din urmă recunoscut fiind pentru formulări de tipul „a se da în vânt”, „a descrie ca lumea” (eseul *Îmi place, nu-mi place*) etc.

Alternând persoana întâi și a treia, oscilând permanent între prezent, imperfect și, rareori, perfect compus, se pune în pagină un succesiv joc al perspectivelor al cărui efect imediat ar trebui să fie aspectul prismatic al personajului central. Experiențele intense ale vieții acestuia sunt redată în cheia rezonanței lor la nivelul cel mai trupesesc dar întotdeauna însoțite de o trimitere livrescă ori de un termen de specialitate: „Uneori «ardeam etapele»”³⁸. Descrierea erotico-sexuală este directă, viața amoroasă și căderea din aproape în aproape sunt puse

pe tapet. Pofa de erudiție se asociază cu pofa carnală, mitologia alimentând filozofia și sexul mistic: „o depuneam pe «altar», ca pe Ifigenia, pentru jertfă”³⁹. Iubirea înseamnă prezentă fizică și pentru personajele feminine ale romanului, iar prezența *lui* e mereu invocată, clamată – în sensul zădărniceii lui *vox clamantis in deserto*: „Îl înșelam și – mai cu seamă, de fapt – spre a mă răzbuna pentru că mă utiliza (credeam!) ca instrument al autofăuririi *lui*”⁴⁰.

Interesant este că D. Micu optează pentru un personaj feminin – cum este Natalia Roth, una dintre soțiile lui Trifu – atunci când își propune să vorbească despre viața intimă a eroului său. Este un tertip (ce ține mai degrabă de *persona*) pentru neasumarea, de către criticul literar, a responsabilității unor asemenea detalii care *crèvent les yeux*, cu alte cuvinte, care au relief: „Mihai mă trecea prin raiul plăcerilor insuportabile pentru a mă ridica, nu știu cum, deasupra lor (...)”⁴¹. Raportul femeie-bărbat echivalează în *Fata morgana* cu acela dintre profan și sacru. De altfel, atunci când rescrie *Banchetul*, Kierkegaard restabilește opoziția masculin-feminin din aceeași perspectivă: în timp ce bărbatul reprezintă sufletul, profunzimea, puterea de pătrundere și de cuprindere a spiritului, femeia este echivalentă cu viața în imediat, cu sexualitatea, cu viața trupului: „Îi lipsea ceva...Vulgaritatea. Da, să-mi fie rușine, și îmi este, simteam nevoia de vulgaritate. (...) Actul sexual era pentru el oficiere. Zicea că prin acest act, trezim în noi ”puterile” și astfel participăm la sacru”⁴².

Mult mai reușită este surprinderea stărilor tulburătoare prin care trece personajul atunci când este părăsit. Senzația de corporalitate în destrămarea este analoagă unei destrămări a existenței înseși, o pierdere a propriei identități, prin contopirea în ordinea naturală. De aici o scriitură a interiorului, a lui *dedans* („o deznădejde răvășitoare izgoni moleșeala care, pe drum, i se insinuase în organism”) dar și de interior (al casei, al locuinței, al spațiului intim în general, chiar în sensul izolării, al claustrării): „Mobila, covoarele, toate obiectele păreau translucide, aproape dematerializate. Nu s-ar fi mirat dacă le-ar fi văzut ridicându-se, spre a pluti, ca într-un tablou suprarealist”. De asemenea, e de surprins o relație de contiguitate între *soma* și *psyche*, care par ambiguu consubstanțiale: „Se prăbuși într-un fotoliu, fără gânduri, fără simțăminte. Se credea suspendat în vid și se mira că nu cade. Era deasupra stelelor. Când se va izbi de pământ”⁴³... Potentat desigur de obsesia mediocrității, complexul senzațiilor care acompaniază travaliul scriiturii este resimțit în aceiași termeni ai organicului: „Mi-e greață de ce scriu. Mă repet, ca un automat. Ca un disc răblăgit. Jurnalul a devenit o ieremiadă monotonă, fadă (8III)”⁴⁴.

Un motiv din tema corporalității e cel al bolii. „Oamenii sănătoși nu sunt reali – scrie Cioran în *Aveux et anathèmes*. Ei au totul, mai puțin ființa, pe care nu o poate conferi decât o sănătate improbabilă”⁴⁵. Ei – cei în plină formă – nu se pot lepăda niciodată de haina prea strâmtă a eului fizic, pentru a se adânci în matca sinelui cuprinzător. Numai moleșeala, oboseala împinse la ultimele lor limite, vecine cu extazul, ne ajută să

pătrundem în esența lucrurilor, să coborâm spre extremitățile cunoașterii. În manieră blecheriană, actantul lui Micu se resemnează neputincios în fața procesului ireversibil al îmbătrânirii: „Nimic nu-i scutit de bătrânețe, decât cu pretul extincției premature, iar bătrânețea e urâtă. Sordidă, dezgustătoare”⁴⁶. Pentru că este o scriitură a interiorității unui critic, tipul acesta de roman este și o scriitură a spațiului oniric. Visul nu înseamnă însă o stare a amorfirii simțurilor, dar nici refugiu garantat, de aici construcții ipotetice de tipul: „Poate că visul e adevărata realitate. El ne pune în contact cu fondul irațional al existenței”. *Persona* își pune amprenta și în această relație realitate-vis, de aceea visul este văzut ca o prelungire a celor două activități specifice criticului, cititul și scrisul: „Dar... acum nu-mi citesc visele, acum chiar visez. Visez de-adevărat. Se vede că am adormit, citind”⁴⁷. Chiar dacă dorința de a reda trăirea la această temperatură se lovește de neputința limbajului de a semnifica, în formă verbalizată, semnificații din sfera subconștientului, încercarea este numai aparent prolixă, incoerentă. Nu avem de-a face, cum s-ar crede, cu o expresie haotică. De fapt, și în acest sens alegerea titlului, *Fata morgana*, nu este întâmplătoare, se poate presupune că textul astfel generat lasă să irumpă o nouă ordine expresivă, fie ea și o ordine onirică, irațională: „Mă trezesc și mă așez la masa de lucru. Aș vrea să scriu, dar nu pot, pentru că FI. bate prea tare la mașină. Pe întuneric? Păi, nu-i ziuă? O fi, dar eu prefer să-mi adâncesc fruntea în pernă. Visez totuși? Nu m-am trezit?”⁴⁸.

În *Fata morgana*, alte „ingrediente” sunt notațiile din manuscrisele și jurnalul Benedictinului care surprind, s-ar părea, o funcție compensatorie a scriiturii diaristice. Cu iluzia optică că, din moment ce a consemna ziua de azi înseamnă a absenta din ea, simpla notare reprezintă, totodată, „schimbarea evenimentului”. Pervertirea, așadar, în sensul ficțiunii. Trecerea de la mărturiile elevei și studentei lui Claudia Ștefănescu la paginile de jurnal ale lui Trifu se face destul de brusc: „Dar mișcările sufletești inefabile ce au marcat formarea tânărului Trifu se comunică, desigur, mai relevant, în contextul tuturor (...) experiențelor existențiale, pe care le găsim consemnate brut, precipitat, uneori pueril, în jurnalul său din primii ani de studenție”⁴⁹. De altfel, glisarea către o altă formulă de scriitură este destul de stângace. Atunci când sunt reproduse pasaje din romanul lui Trifu, cititorul e avertizat după cum urmează: „Mai departe transcriu din *Cămașa lui Nessus*”⁵⁰.

Adeseori, consemnarea în jurnal a fost echivalată – cu atât mai mult după '89 – cu nevoia de a se privi în oglindă. Desigur, doza de cochetărie nu e de neglijat nici în *Fata morgana*, însă o asemenea alăturare urmărește mai degrabă să surprindă simptome ale căutării de sine. De la gestul elementar de a proba existența proprie. Remarcabil e însă tocmai paradoxul acestei scriituri jurnaliere. O scriitură care dă seamă, tânguindu-se oarecum, de suferințele de tot felul: fizice („Suportate de Mihai mai greu decât de Flavia, era fatal ca permanentele stresuri să agraveze afecțiunile de care suferea. Cea mai săcâitoare era colita. (...) Frecvent, avea urticarie”⁵¹.), ori născute din firea sa introvertită: „Dialoga cu stângăcie,

crispat de sentimentul inferiorității”⁵². Pentru că ceea ce se constituie conținutul, acea *histoire*, Stoff a jurnalului este, de multe ori, tocmai reluarea, neobosită, a mărturisirii neputinței de a se confesa pe de-a-ntregul ori a mediocrității scrierilor sale: „Nici o carte de-a lui nu avea șanse să rămână. Tot ce scria era lovit de caducitate”⁵³. Se poate pune întrebarea: ce determină un astfel de fel de a gândi al unui individ, cu alte cuvinte, modul său specific de a se raporta la realitatea înconjurătoare? Există cel puțin un răspuns provocator, oferit de Ipoteza Sapir-Whorf. *Mutatis mutandis* n-ar fi probabil absurd a regândi ecuația celor doi lingviști, înlocuind idiomul cu orice alt cod cultural – în fond, și acesta tot o formă de comunicare. Între aceste forme de expresie, de transmitere de informație la nivel social, literatura. Ori, cu un termen mai „larg” să zicem, scriitura.

Pentru că, de la un anumit moment în dezvoltarea unei societăți, raporturile cauză-efect tind să se inverseze, s-ar putea spune că percepția și atitudinea despre lume a indivizilor acelei societăți este dictată, într-o oarecare măsură, și de felul în care aceștia scriu. De aici drama lui Trifu. Salvarea prin înzestrarea personajului cu conștiința mediocrității sale este însă neverosimilă și trebuie pusă în legătură cu convenția „genului”, meta-roman. Mizerabilismul fiziologic („iubirile” sale) și obsesia „non-unicității” (complexul inferiorității) – extreme care se amestecă – reprezintă la acest autor o contradicție în plus, derivată, poate, din ceea ce Dorrit Cohn numea seducția și dublul risc al autoreflexivității. Cu seducția e clar, ea există atât în sensul propriu al cuvântului, cât și în faptul că scriitorul se povestește, se construiește nu ca prototip, ci ca ființă (de hârtie) unică și irepetabilă. Interesant este însă cum iese el (sau nu iese) din pericolul meta-romanului (când realul, în loc să fie înfruntat, se diluează în ficțiune), sau din cel al autobiograficului (când ficțiunea le servește de alibi pentru etalarea intimității). La D. Micu, fiziologia debordantă, asociată cu trimiteri livrești (sugestie a *personae*), implică o întreață retorică, orice s-ar zice, destul de nouă și suficient de diversă pentru a fi luată în considerare. Alte elemente specifice *punerii în abis* sunt parodiarea intertextualismului (în pagina 194 este introdusă legenda lui Dragoș, pentru ca, în pagina 458, brusc să se povestească un basm), prezentul ca timp al narării și referință istorică, limbajul direct și de multe ori frust, denotativ.

Jocul/ideea pe care o lansează *Fata morgana* (romanul unui critic!) este că romanul nu este un discurs finisat ci o realitate în creștere, schimbătoare, greu previzibilă. Este exact estetica autenticității și a postmodernismului.

* * *

Negli ultimi due decenni di comunismo (con approssimazione dal 1970 fino al 1989), la vita in Romania ha conosciuto una continua degradazione da tutti i punti di vista: politico, economico, culturale. Piano piano, la forza politica è stata ristretta nelle mani del dittatore comunista Nicolae Ceaușescu; anzi, il culto della sua personalità ha acquistato delle proporzioni grottesche. Dopo la rivoluzione del 1989, il paesaggio della letteratura romena si arricchì con almeno una nuova categoria di

scrittori, quella dei critici e dei saggisti, preoccupati dell'interrogazione del proprio *ego*, della propria persona. La tentazione di parlare di se stessi fa parte dello “sforzo” e del processo più generale di revisione delle identità letterarie, chi è nato in Romania dopo la caduta del regime dittatoriale e totalitario. Il mondo letterario approfittò della libertà di esprimersi (che non esisteva prima) e cominciò a parlare della censura che i comunisti avevano instaurato in Romania dopo il 30 dicembre 1947. Soprattutto, i scrittori romeni parlano del fatto che per più di quarant'anni di comunismo sono stati ignorati come *persone*. C'è una spiegazione possibile: i capi comunisti e i loro censori non avevano bisogno delle biografie esemplari; loro usavano i critici, i prosatori solo nella loro ipotesi di *persona*, nel senso del teorico Murray Krieger, e mai in quella di *persona reale*; secondo i comunisti gli intellettuali romeni avevano due ruoli ben chiari: 1. loro dovevano sottolineare e elogiare le opere “in linea” (le fiction che proponevano dei personaggi che erano d'accordo con l'ideologia dei capi comunisti: Marx, Stalin, Lenin); 2. sempre loro dovevano criticare nella cronaca letteraria i colleghi che avevano rimandato la decisione d'isciversi subito nel Partito Comunista o quelli che rifiutavano la mentalità marxista-leninista e hanno scelto l'esilio nei paesi democratici (Italia, Francia, America) per sfuggire alle punizioni.

Dumitru Micu (nato nel 1928, a Bârsa - Sălaj) è uno dei critici che ha scelto di rimanere in una Romania “assedata” dei comunisti; per poter sviluppare la sua attività di professore universitario ha dovuto fare anche lui dei compromessi. Dopo la rivoluzione, come tanti intellettuali romeni, ha scritto un romanzo, *Fata morgana* (2003), in quale spiega qualche delle sue decisioni prese dopo l'installazione del Partito Comunista in Romania: le pressioni subite, le minacce con la conseguente perdita del lavoro l'hanno obbligato a collaborare con i comunisti e a scrivere delle bugie sui grandi scrittori romeni per “spiegare” ai lettori perché i comunisti hanno vietato lo studio nelle scuole di tanti autori, e perché loro hanno ritirato i libri dalle biblioteche e librerie. (Per questi motivi, dice D. Micu nel suo libro, ha rovinato l'immagine del poeta Lucian Blaga e dei prosatori come Liviu Rebreanu, Hortensia Papadat Bengescu, Mircea Eliade – quest'ultimo ha dovuto scappare anche lui in Francia – tutti in realtà eccellentissimi autori del periodo interbellico). L'eroe principale del romanzo di D. Micu, il professore universitario Mihai Trifu, è un *alter-ego* dell'autore. Tramite questo personaggio, D. Micu esprime la sua rabbia (come Achille nella *Iliade* d'Omero) contro i colleghi che lo hanno isolato e lo hanno accusato per la sua fedeltà manifestata tanti anni con i comunisti. Anche se *Fata morgana* suggerisce al lettore una sorta di *malaise de l'identité* (a causa dei rimpianti e delle lamentele dell'autore che occupano tante pagine), il libro è stato apprezzato dalla critica romena per la sua formula in innovativa (**auto-fictione**) e per aver proposto meglio il trattato sul Comunismo, una radiografia del Male comunista in Romania (la paura di parlare, la privazione di tante cose, la precarietà, la povertà, i maltrattamenti nelle prigioni comuniste, le sommissioni e le umiliazioni subite degli intellettuali romeni).

Note

¹ Zamfir, Mihai – *Jurnal indirect*, Ed. Fundației Culturale Române, București, 2002

Zamfir, Mihai – *Jurnal indirect. Scri-sori portugheze*, Ed. Institutului Cultural Român, Colecția „În oglindă”, București, 2006

² Micu, Dumitru – *Fata morgana*, Editura România Press, București, 2003, 630 p.; 21cm.

³ *Ibidem*, p. 628.

⁴ *Ibidem*, p. 11.

⁵ *Ibidem*, p. 350.

⁶ *Ibidem*, p. 11.

⁷ *Ibidem*, p. 43.

⁸ *Ibidem*, p. 627.

⁹ *Ibidem*, p. 137.

¹⁰ *Ibidem*, p. 628.

¹¹ „Astfel, din cînd în cînd îmi revine în minte existența mea reală, despre care cea pe care o povestesc nu poate oferi decât o vagă idee”. – Samuel Beckett, *Molloy*, p. 82.

¹² Dumitru Micu, *Fata morgana*, p.41.

¹³ *Ibidem*, p. 39.

¹⁴ *Ibidem*, p. 32.

¹⁵ *Ibidem*, p. 578.

¹⁶ *Ibidem*, p. 564.

¹⁷ *Ibidem*, p. 414.

¹⁸ *Ibidem*, p. 564.

¹⁹ *Ibidem*, p. 423.

²⁰ *Ibidem*, p. 356.

²¹ *Ibidem*, p. 420.

²² *Ibidem*, p. 563.

²³ *Ibidem*, p. 566.

²⁴ *Ibidem*, p. 603.

²⁵ *Ibidem*, p. 204.

²⁶ V. Studiul *Criticul ca persoana și persona* în Murray Krieger, *Teoria criticii*, Editura Univers, București, 1982.

²⁷ Dumitru Micu, *Fata morgana*, p. 249.

²⁸ *Ibidem*, p. 87.

²⁹ *Ibidem*, p.504.

³⁰ *Ibidem*, p.30.

³¹ *Ibidem*, p.326.

³² *Ibidem*, p.258.

³³ *Ibidem*, p. 498.

³⁴ *Ibidem*, p. 517.

³⁵ *Ibidem*, p.389.

³⁶ *Ibidem*, p. 143.

³⁷ *Ibidem*, p. 37.

³⁸ *Idem*.

³⁹ *Op. Cit.*, p. 625.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 624.

⁴¹ *Ibidem*, p. 625.

⁴² *Ibidem*, p. 344.

⁴³ *Ibidem*, p. 329.

⁴⁴ C. f. E. M. Cioran, *Aveux et anathèmes*, Éditions Gallimard, Paris, 1987, p. 31.

⁴⁵ Dumitru Micu, *Fata morgana*, p. 624.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 587.

⁴⁷ *Idem*.

⁴⁸ *Op. Cit.*, p. 145.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 176.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 516.

⁵¹ *Idem*.

⁵² Dumitru Micu, *Fata morgana*, p. 611.

Teodora Zaharia Bentz

ACTUL FOLCLORIC – ÎN INTERPRETARE SEMIOTICĂ

A doua jumătate a secolului XX a produs exemple strălucite de construcții teoretice dedicate sistemului limbii, ca sistem static (cf. Hjelmslev¹) sau ca unul generativ (cf. Chomsky²). Deși au existat numeroase discuții publicistice, eseuri sau volume dedicate *folcloristicii*, punând în dezbatere diverse opinii asupra naturii, funcțiilor și *direcțiilor* folclorului, deși studii lingvistice prestigioase se ocupă de aspecte ale limbajului folclorului literar, fie din punctul de vedere al limbii, fie din acela al particularităților de stil, fie, în fine, vizând reliefaarea unor trăsături stilistice functionale, ne propunem să realizăm încă un studiu consacrat textului folcloric ca limbaj (sistem de semne).

Ca semne, faptele de cultură populară nu au numai *referenți* în realitatea brută, ci mai cu seamă referenți pe plan mintal, în modul oamenilor de a gândi lumea. Elaborate mintal, ele au fost create pentru a servi ca mediatori între om și natură, pentru a-l ajuta pe om în sensul teoriilor lui Claude Lévi-Strauss³, în acțiunile sale de a transforma natura în cultură. Așadar orice fapt de cultură

tradițională este un act de comunicare, un *mesaj* care presupune un act de codare și un act de decodare în virtutea unui cod deopotrivă cunoscut de emițători și de receptori. Mesajul nu se construiește doar la nivel verbal, ci prin folosirea conexă și a altor limbaje (muzical, coregrafic, gestic, mimic, chiar specializate cum este cel al miturilor, riturilor, ceremonialelor, obiceiurilor, modurilor de comportare). Atunci când faptul folcloric folosește limba dincolo de comunicarea curentă prin limbă, textul lingvistic se înscrie într-un sistem propriu de semne, sistem semantic secundar față de sistemul limbii, iar mesajul devine evident un sistem de semne.

Rolul *interpretului* unei opere folclorice nu poate fi identificat nici cu rolul cititorului unei opere literare, nici cu rolul autorului. Din punctul de vedere al interpretului unei creații folclorice, aceste opere constituie un fapt de limbă (langue), deci extra-personal, un fapt care există independent de interpret, cu toate că permite deformări, precum și introducerea unui material artistic nou și actual. Pentru performer, opera literară, implicit creația

populară, este un fapt de vorbire (parole).

Actul de cultură tradițională este semnul unui conținut, are o semnificație proprie care poate fi descifrată prin analiză structurală și raportări semiotice, are rosturi determinate, funcții proprii. Mihai Pop merge mai departe în formularea acestui demers analitic, referindu-se la sincretismul de limbaje, planuri contextuale, polifuncționalitatea. Această din urmă trăsătură conferă actului de cultură tradițională polivalentă, îi explică ambiguitatea și îi asigură durabilitatea în timp și larga difuziune teritorială. *În descifrarea textului ca semn, deci în investigarea semnificației lui, a sensului, trebuie să se țină seama de planul pe care a fost încifrat, de contextul actului de emisie și de planul pe care a fost receptat, de contextul actului de receptare. Aceasta fiindcă ambiguitatea face posibil ca un mesaj codat cu o anumită intenție, într-un anumit sens, să poată fi decodat cu altă intenție, în alt sens* – subliniază Mihai Pop⁴.

Planurile contextuale pe care se realizează sau există un fapt tradițional pot fi multe și concomitente. Dar în cazul unei concomitențe între mai multe planuri există, de obicei, o ierarhie a importanței. Există planuri dominante și planuri subiacente, primele manifestându-se vizibil, iar celelalte având o existență discretă, o stare de latentă. Întrucât planurile pe care se realizează textele populare determină funcțiile lor, etnologii vorbesc de funcții dominante și de funcții subiacente, de funcții manifeste și de funcții discrete. Schimbarea planurilor determină întotdeauna schimbări în ierarhia funcțiilor, *mutații funcționale*. Grupurile etnografice și geografice determină apariția unui anumit repertoriu folcloric. De asemenea diferențieri se nasc și din cauza raportării la sex, vârstă, profesie, limbaj profesional, ruptura sau identitate între producător sau consumator (ca în cazul proverbelor, zicătorilor, anecdotelor, strigăturilor...). Să luăm ca exemplu concret funcția trăistuței purtate de bărbați în Țara Ouașului: pe de o parte utilitară, dar și estetică, fiindcă trăistuța poate fi considerată o emblemă a fiecărui sat și un obiect de podoabă. Mutată din mediul rural în mediul urban, funcția trăistuței se schimbă, devenind doar un element de decor interior. Mutațiile funcționale dau actelor, mesajelor de cultură populară, mobilitate. Ele se efectuează la nivelul grupurilor sociale, deci al realităților socializate printr-un act de opțiune determinat de context și, în ultimă instanță, de condițiile socio-economice, de poziția ideologică a grupului, de schimbările care intervin în această poziție.

Așadar textul folcloric poate funcționa ca un semn: în calitate de imagine (comentativă și interpretativă, modelatoare și deformatoare) el devine, indirect și inevitabil, și semn al universului reprezentat în textul - obiect. În funcție de canalul utilizat pentru emisie – recepție, semnul folcloric este vizual, auditiv, tactil. În cazul în care adoptăm definiția folclorului ca limbaj unic sincretic, semnul folcloric se definește ca semn cu emisie – recepție multiplă și conotată. De altfel, în afara semnelor elaborate, stabile, folclorul manipulează și semne obiectuale neelaborate, ad-hoc, cu a r fi banul, nucile, ghemul lână de sau usturoiul mortului, batista mirelui, struțul de pe clopul feciorului, cămașa soacrei, sorcova,

plugușorul, capra, măștile, colacii etc. Semnul folcloric se edifică pe decroșajul registru natural – registru cvasinatural *prin consens elementar de grup* așa cum preciza și Sanda Galopenția – Eretescu⁵.

Sintagma *creație colectivă anonimă* din definiția tradițională a folclorului pare a avea implicații semiotice, a căror explicitare nu e lipsită de interes. Emisia comunicării folclorice este asigurată în mod necesar de mai mulți *emițători*. Este utilă distincția dintre emițătorul de fapt, nemijlocit, imediat de suprafață (uneori numit interpret) și emițătorul ocult, implicit, de adâncime (numit creator). Emițătorul de suprafață poate fi un individ izolat și nu la el se referă definiția tradițională. Emițătorul de adâncime este un grup și include, alături de emițătorul imediat șiragul amorf al strămoșilor. Deci la nivelul structurii de adâncime, emisia comunicării folclorice este asigurată în mod necesar de un grup infinit de emițători prezenți și absenți, de o colectivitate anonimă. Prin urmare *mesajul* folcloric nu este (fiind anonim) un simptom al personalității emițătorilor. Prin introducerea distincțiilor emițător de suprafață – emițător de adâncime, subgrup emițător prezent - subgrup emițător absent, se dovedește că mesajul folcloric nu poate să fie un simptom al personalităților incluse în subgrupul emițător infinit al absenților. Mesajul folcloric este în schimb un simptom al personalităților incluse în subgrupul finit al emițătorilor de suprafață. Selecția de către emițătorul de suprafață a piesei folclorice, alterarea acesteia îi demască gusturile, preferințele, docilitatea în raport cu cerințele subgrupului prezent. *Receptarea* de către un receptor distinct, unic sau de către o colectivitate este irelevantă pentru stabilirea caracterului specific al comunicării folclorice. Grupul receptor ar putea fi conceput ca incluzând, alături de receptorul de fapt, subgrupul virtual al urmașilor.

Așadar folclorul ar fi în acest caz o tranzacție de tip comunicare între două grupuri absente: absenții ascendenți și absenții descendenți, ai căror reprezentanți semiotici sunt interpretul (interpretii), respectiv spectatorul (spectatorii). Restrângând analiza la sfera partenerilor comunicării folclorice, rezultă că deosebirea dintre tradiția cultă și tradiția folclorică s-ar mărgini la caracterul de individ singular al emițătorului în raport cu caracterul de grup infinit al emițătorului folcloric. Din această perspectivă faptele de cultură negramaticalizată, sunt acte de comunicare – schimburi de informații, de bunuri, de membri ai grupurilor sociale, de servicii – între ascendenți și descendenți, care au ca delegați semiotici, interpreți reali care emit și receptează mesajele. Tradiția ca al doilea denominator al culturii alături de termenul popular, se perpetuează prin comunicarea neîntreruptă între grupe infinite de emițători și receptori atunci când este vorba de cultura negramaticalizată.

Note

¹ L. Hjelmslev – *Preliminarii la o teorie a limbii*, Centrul de cercetări fonetice și dialectale, București, 1967.

² N. Chomsky - *Aspecte ale teoriei sintaxei*, Centrul de cercetări fonetice și dialectale, București, 1969.

³ Claude Lévi-Strauss – *Anthropologie structurale*, Paris, 1958, p. 326-327

⁴ Mihai Pop – *Obiceiuri tradiționale românești*, Editura Univers, București, 1999, p. 14

⁵ Sandală Galopenția – Eretescu – *Probleme semiotice în cercetarea folclorului*, REF 16/2, 1971, p. 118

DAMIAN STĂNOIU: PANORAMA VIETII MONAHALE

La o repede ochire arcuită peste o geografie imaginară a literaturii române de la origini până în prezent, întâia impresie este că simpatica formă de relief numită, îndeobște, umor, fără a lipsi cu desăvârșire, în nici un caz nu impresionează prin abundență. Și nici prin pregnanță valorică. O eventuală a doua privire nu face, din păcate, decât s-o confirme pe prima. Lucru nu doar surprinzător, ci și oarecum paradoxal dacă ne gândim că, în imaginarul nostru cultural, românii, ca popor, și-au edificat, prin râs, de-a lungul și de-a latul timpului, un bastion defensiv redutabil, cu care s-au dovedit capabili a fi în stare să înfrunte cumplitele vicisitudini ale istoriei ce s-au revărsat din belșug asupra-le, iar ca simpli cetățeni, mai mult sau mai puțin turmentați, au fost întotdeauna și sunt în continuare: bășcălioși, miștocari, calamburgii ingenioși, producători și consumatori de bancuri cu Bulă, de glume deocheate, anecdote piperate, jocuri de cuvinte și alte vorbe de spirit de uz cotidian.

Cum se face atunci că România, în ipostaza sa literară, se înfățișează bacovian ochiului mai degrabă ca o „țară tristă” și mult mai puțin ca una „plină de humor”? Pentru că recea, inflexibila statistică ne pune în fața unui fapt dificil de contestat: avem mari scriitori *cu* umor, nu însă și mari umoriști. Ba, mai mult: nici aceia de anvergură medie nu sunt foarte numeroși; operele de gen notabile, așisderea. *Țiganiada*? Da, dar să nu uităm: Budai-Deleanu își cataloghează lucrarea drept „poemation eroi-comico-satiric”, cu accent pe ultima vocabulă a sintagmei. Comediile lui Alecsandri? Termenul cel mai potrivit ar fi vodeviluri – specie greu de asimilat gamei majore a dramaturgiei, fie ea și aflată la un biet început de drum. Cu I.L.Caragiale situația e ceva mai complexă. Desigur, când Nenea Iancu se ridică indignat de la masa la care unul dintre convivi îl numise umorist, el comite un gest de cochetărie literară, nu într-un totu gratuit însă: în comediile, momentele și schițele sale, întâlnim cel mai adesea nu buna ironie (afabilă, bonomă, generoasă), ci ironia de tip romantic, ironia rea, cum o numește Friederich Schlegel, aceea care se învecinează mai mult cu satira decât cu umorul.

Mergând mai departe, este dincolo de orice îndoială că hazul, veselia reprezintă dimensiuni importante ale operei lui Creangă, dar nici humuleșteanul nu este un umorist pur sânge, așa cum nu este nici Marian Preda, cu toate că monșerul nu greșește deloc când afirmă, vorbind despre *Morometii* vol. I: „Eu am scris o carte în care una dintre laturile esențiale este umorul”. „Una dintre”, e adevărat; nu singura, însă, și nici cea mai acut și mai sensibil percepută de critica noastră literară ahtiată după

abisalități și psihologie subțire, dar, în general, cam fără organ pentru umor și nici dotată cu foarte multă considerație pentru scriitorii de această factură.

Cine mai rămâne? Gheorghe Brăescu și Anton Bacalbașa cu ale lor monografii hilare ale vieții cazone (al doilea, și cu un personaj, Moș Teacă, intrat însă mai mult în folclor, decât în istoria literară), D.D.Pătrășcanu, apoi poetul, dar, mai cu seamă, prozatorul George Topârceanu, cel care, dacă ducea la capăt *Minunile Sfântului Sisoie*, ar fi putut da marele roman comic al literelor campo-danubiene, dramaturgul Tudor Mușatescu, pe ici pe colo Ion Băieșu și tot parțial, Marin Sorescu și Teodor Mazilu. Nu este, orice s-ar spune, o recoltă peste măsură de bogată și nici consolarea că penuria cantitativă ar fi, eventual, compensată de distilări calitative aparte nu stă în picioare.

Damian Stănoiu se înscrie meritoriu în acest context nespectaculos al umorului românesc, căruia îi adaugă o insolită pată de culoare tematică. Cele mai valoroase dintre scrierile sale gravitează în sfera vieții monahale pe care a cunoscut-o dinlăuntru, cu bunele și relele sale, reflectând-o detașat, *sine ira et studio*, în câteva romane și povestiri care se citesc cu plăcere și chiar cu încântare, inclusiv în zilele noastre, adică la aproximativ trei sferturi de veac de când au văzut întâiași dată pentru prima oară lumina tiparului.

Lumea schiturilor și mănăstirilor românești, biblia și altarul, și trapeza, chilia și chelăria nu reprezintă descoperirea literară a lui Damian Stănoiu și nici concesiunea lui exclusivă. Creangă, Sadoveanu, Calistrat Hogaș, Gala Galaction sau Tudor Arghezi se apleacă și ei, din diferite perspective și animați de varii umori auctoriale, asupra acestui univers oarecum inedit, populat cu fizionomii și caractere ce oscilează între angelic și grotesc. Ceea ce singularizează între cosangvini literatura de profil a lui Damian Stănoiu este absența alunecării în tendențiozitate – indiferent de cromatica ei –, spiritul comprehensiv manifestat permanent vizavi de omeneștile tentații și fireștile slăbiciuni ce însoțesc viața și încearcă parșiv conștiința egumenilor și maicilor, ucenicilor întru cele sfinte și înalților ierarhi duhovnicești, fără deosebire. În *Istoria literaturii române*, Călinescu diagnostichează cu deplină îndreptățire:

„Călugării lui Damian Stănoiu nu sunt niște sclerați ipocriți asemeni lui Ser Ciaperello al lui Boccaccio, care simulează cu onctuozitate o credință pe care n-o are. Ei cred în Dumnezeu și în diavol, au preocuparea de viață veșnică și groază de infern. Și cel mai ticălos dintre ei recunoaște dependența de Dumnezeu și necesitatea

canoanelor și toată putreziciunea constă în a eluda asprimea normelor, fără scandal. (...) Ceea ce caracterizează sufletul acestor ființe simple este naivitatea, iar natura păcatelor lor este îngerească. Ei combat cu necuratul pentru ispите puerile ce zugrăvesc mărginirea ideii lor despre lume, ispите ușoare și ridicole, frecvente la copii...”

Oricât de des păcătuiesc, oricâte abateri de la conduita monahală statornicită în reguli și cutume săvârșesc, oricâte erezii benigne le cutreieră cugetul și oricâte rătăcirii de la calea cea dreaptă a desăvârșirii prin credință le tulbură existența, personajele lui Damian Stănoiu nu sunt judecate și supuse condamnării în virtutea unor rigori etice inflexibile. Pe cale de consecință, povestirile lui nu glisează niciodată în satiră vitriolantă ori în pamflet irigat de sarcasm. Autorul *Alegerii de stareț* și al *Ucenicilor Sfântului Antonie* rămâne, esențialmente, un umorist senin, rareori ademenit de voluptatea contururilor groase ale caricaturii sau grotescului.

De regulă, râsul se declanșează în romanele sale din ciocnirea mecanicii solemne, rituale, specifice textelor sacre – pe care autorul le stăpânește erudit în toate articulațiile și subtilitățile lor, vehiculându-le cu dexteritate – și revărsarea informală de viață autentică, obișnuită, încărcată de amănunte comice sau înduioșătoare, de detalii realiste, consemnate minuțios, în care înalta spiritualitate se îmbrățișează tandră cu impulsurile telurice dintre cele mai pedestre, mai mărunț-omenești. Până la urmă, farmecul literaturii lui Damian Stănoiu rezidă, ca de fiecare dată în cazul umoriștilor veritabili, în rafinamentul discursului auctorial, în inteligenta tehnică de valorificare a resurselor de sugestie și expresivitate ale unui lexic policrom și ale unei sintaxe ludic-savante. Sub raport epic, povestirile nu se evidențiază printr-o deosebită inventivitate, de cele mai multe ori ele reciclând scheme narrative clasice, potențate de plasarea acțiunii în biocenoza originală pe care o reprezintă ansamblul complex și multicolor al vieții monahale.

O *anchetă*, de pildă, este construită pe motivul cunoscut al inspecției deturnate. Starețul unei mănăstiri, arhimandritul Glicherie, așteaptă o comisie din partea autorității episcopale chemată să verifice oarece reclamații privind starea deplorabilă a lăcașului duhovnicesc pe care îl păstorește. Cuviosul, „cunoscând, ca stareț vechi ce era, cum se fac anchetele pe la mănăstiri” nu întreprinde nimic pentru a pune lucrurile la punct măcar de ochii lumii, concentrându-se exclusiv pe „cuvenitele pregătiri la bucătărie”. Cei trei inspectori sunt azvârliti fără milă din chiolhan în chiolhan, plimbați cu barca, îndopați cu bunătăți, îmbătați critică și coplesiti cu plocoane, astfel încât ancheta se reduce, în final, la dresarea unei note de control, constând în preschimbarea mecanică a tuturor lipsurilor sesizate în succese eclatante ale administrației mănăstirii. Iată cum sună, puse alături, cele două documente. Mai întâi, reclamația:

„Se spunea adică în această plîngere, pe care trimitătorul «n-a avut curajul s-o semneze», că starețul e un tiran, de la care călugării n-au auzit niciodată un cuvînt de zidire sau o vorbă de mîngîiere, ci numai ocări și batjocuri pe socoteala lor; că are bucătărie deosebită și împreună cu economul, casierul și eclesiarhul trăiesc

împărătește, iar la obște dă numai pîine de făină necernută, rece și uscată, zeamă lungă de fasole și ciorbă de ștevie – chiar și după ce această buruiană a făcut sămîntă... Că se prind zilnic mii de raci, dar călugării nu-i gustă nici în dulce, nici în post... Că se prinde mult pește mare, dar ce nu ia drumul Bucureștiului îl mîncă starețul cu consiliul lui economic, ajutat și de cel spiritual, pe când la obște se dă ghigoț ca lăcusta și ca greierul, fiert în cazane de aramă, nespoite de ani... Că are mănăstirea sute de oi, dar brînză nu se dă decît ca doftorie... Că umblă părinții cu hainele zdrențuite și cu picioarele goale, în sandale de lemn, fiindcă din lîna de la oi nu se împărtaşesc decît cu un biet șumuioag de pe la noateni, iar cu restul – Dumnezeu știe ce se face... Că mor călugării fără doftor, bolnița stă pustie, iar în «farmacie» – numai rafturi și borcane goale... Că din zece monarhi răposați, cel puțin șapte sînt găsiți prin chillii, după ce au intrat în puteziciune...”

Și acum, actul încheiat de anchetatori – procesul-verbal de constatare, cu alte cuvinte:

„După formula obișnuită, arătară că au controlat în chipul cel mai amănunțit bisericile, ecliserhia, cancelaria, casa, pescăria, chelăria, pivnița, bolnița, farmacia, magazinele, grajdurile, «constatînd peste tot ordine și curătenie»...

Apoi, luată jalba pe paragrafe, și în aceeași orînduire începură a scrie: că la obște se dă pește de toate mărimile, mîncări gătite cu untdelemn grecesc, pilaf de raci, lapte cu orez, macaroane cu unt și brînză, cosac adus anume de la Galați, patru felii de brînză pe săptămînă, lapte bătut, vin de două ori pe săptămînă – cu măsura lui Cuza. Iar în postul Paștelui se dă, pe lîngă fasole și cartofi, rasol de raci cu usturoi, tahîn, halva și măsline tot de la Galați... Că lîna se împarte toată la călugări, dar aceștia, în loc să-și facă din ea ce le trebuie, o dau pe bătură... Că bolnavii sînt bine îngrijiți, iar farmacia mănăstirii este îmbelșugată cu tot felul de medicamente, ce se pot lua fără rețetă de la doctor... Că se întîmplă uneori să moară vreun călugăr neștiut de nimeni, însă numai dintre cei bolnavi de inimă, sau vreunul care a uitat capacul pus la sobă... Că registrele de contabilitate se găsesc «la zi», și casa e în bună rînduială...

Apoi, dintr-o pornire adevărată, lăudară pe părintele stareț, arătînd cu de-amănuntul însușirile lui de «păstor cu suflet cinstit și inimă largă»... Și încheiară astfel: «Toate acuzațiile ce se aduc preacuvioșiei-sale sînt, deci, pur și simplu calomnii ordinare! Pentru care, cu respect, propunem clasarea acestei chestiuni».”

În *Pocăința starețului*, mai marele mănăstirii invită membrii consiliului duhovnicesc, pe care îi umilise anterior în chip repetat, la o masă a împăcării de-a dreptul pantagruelică, stropită din belșug cu vinuri alese și agrementată cu vorbe smerite de apropiere frățească și de uitare a pricinilor de zavistie. Atmosfera este, la început, glacială, iar pozițiile par ireconciliabile:

„Părintele Procopie (...), socotind momentul foarte propice pentru a lega vorba cu oaspeții, luă o poză de pocăit și zise:

– Părinților, am impresia că ori mîncarea nu v-a plăcut ori vinul vi s-a părut oarecum...

Natanail se burzului îndată și trînti cu paharul în masă.

– Nu-i adevărat! Am mînia pe Dumnezeu dacă am cîrți un cuvînt împotriva mesei.

– Atunci, alta este pricina care vă face să graiți tot în plire și tot cu două înțeleșuri...

– Cum? Adică te faci că nu știi? se răsti Natanail, împroșcîndu-l cu ce avea prin gură. M-ai făcut «porc bătrîn» – pe mine, care trăiesc de optzeci de ani în această mănăstire și am slujit în sfîntul altar vreme de șaizeci și doi de ani – și acuma te miri că nu-ți dau cinstea convenită unui stareț?

– Pe mine nu m-a ocărît chiar în timpul sfintei liturghii, după ce ne-am împărtășit amîndoi din același potir? sări și Ermoghen, mai roșu decît vinul din sticle.

– Am slujit mănăstirea în toate chipurile și nu mi-am auzit decît vorbe de laudă – atît de la cei mici, cît și de la cei mari; iar sfinția-ta m-ai pîrît la Mitropolie că nu mă duc regulat la biserică și m-ai făcut «bou domnesc», în fața soborului, îl învinui, tremurînd, fostul stareț.”

În cele din urmă, promisiunile de pocăință ale starețului, dar mai cu seamă deliciale gastronomic-bahice ale ospățului îi transformă pe belicoșii consilieri în mielușei blânzi și ascultători. Ei semnează docili procesul-verbal de încheiere a exercitiului financiar pe anul precedent: paranghelia își vădește rostul ascuns, iar preacuviosul Procopie își atinge scopul.

Cele două povestiri evidențiază deja păcatul fundamental de care suferă personajele lui Damian Stănoiu: lăcomia, lipsa de măsură când e vorba de mâncare și de băutură. Părintele Chiril din *Dragoste și smerenie* pare a face excepție: căpătînd un butoiș de vin de trei vedre, își propune să-l consume economic și eșalonat pe parcursul a două luni încheiate, drept care înscrie cu tibișir pe fundul polobocului rația optimă: o litră pe zi. Numai că austeră și cucernica-i socoteală nu se potrivește deloc cu pornirile hedoniste ale altor sfinți părinți care năvălesc peste el în chilie înarmați cu un întreg arsenal de seducție, decizi să-l deturneze de la nobilele intenții. Să-i urmărim în acest savuros exercițiu de persuasiune interesată:

„– Hi, cum aș mai trage acu vreo duzină de bardace!

– Așa... turbure și pe stomacul gol? Vrei să te îmbolnăvești, omul lui Dumnezeu?

Zicînd acestea, lachint scoase din buzunar un pumn de nuci și le trînti pe masă. Ermolae îl privi cu dușmănie.

– De ce ești porc, măi frate lachint? Cît avuserăm vinișor nu scoseși nucile, iar acum, cînd vezi bine că nu

mai e nici de leac, hop și tu cu ele!

– Da de unde știi tu, mă, că Chiril n-o fi adus și pentru bucătar o sticlă?...

– Mai bea și apă, nesătulule!

– Apă după nuci?! Tu bei, Arcadie, apă după nuci?

– Ba eu nu mănînc nici nuci, că-mi strică vocea...

Chiril se scărpină după ceafă, în urechi, apoi își deretică barba cu oarecare vociune și-și făcu sieși curaj.

– Cinstiți părinți, vă rog să nu vă certați și să nu vă supărați, că Dumnezeu este milostiv... și din mila lui se cade să se împărtășească și cel ce n-are, ca și cel ce are... Cel drept, ca și cel păcătos. Zice psalmistul: «Pierde-voi pre toți cei ce grăiesc minciună...» Și cum noi, călugării, datori sîntem să păzim mai vîrtos poruncile, vă rog să mă iertați că... uite... ce să zic...

– Ai adus un butoi! îl completă Ermolae, iritat de greutatea cu care Chiril lăsa adevărul să grăiască.

– Așa e, cinstiți părinți: am adus un butoiș, că mi l-a dăruit un frate al meu, și l-am băgat în cămară, ca să mă mîngîi în fiștecare zi cu cîte un pahar de mărimea litrei...

– Ispită!

– De la Diavolul! Ptiu, ucigă-l-ar crucea!

– Și acuma... de unde am rupt două sticle... am să mai rup și pe-a treia, mai ales că părintele Arcadie abia acu veni.”

Alegere de stareță (inițial, roman de mai mari dimensiuni, contras ulterior într-o povestire amplă) se constituie într-o variantă reduplicată în mediul monahal a unei cât se poate de laice comedii electorale. Moartea subită a maicii Galinia declanșează o veritabilă cavalcadă de evenimente, avînd drept numitor comun dorita adjudecare a postului de stareță a mănăstirii Tămăioara, rămas vacant. Protagoniste sunt maicile Tomaida și Zenaida care imaginează strategii, pun la cale alianțe, recurg la sprijinitori suspuși în ierarhia bisericească, dar și în aceea seculară, se carotează și se calomniază reciproc etc. Vertijul electiv cuprinde numeroase alte personaje: maica Aftusa, arhimandritul Serafim, vicarul episcopal, părintele Flavian, amnezicul episcop Ilarion, arhimandritul Lavrentie, exarhul, cuviosul Sofronie, maicile Emilia, Irina și Cristina, Anton Spăneanu, senator din opoziție și alte câteva; călugărițele se ceartă ca la ușa cortului după ce episcopul semnează cu ochii închiși numirile a trei loctiitoare de stareță până la alegerea succesoarei proaspetei decedate; toată lumea bîrfește și spionează pe toată lumea – empiric sau organizat:

„– Preacuvioasă maică Teracotă, veți binevoi a lua la cunoștință că, în cele trei zile de cînd nu ne-am mai văzut în preacinstita chilie a preacuvioșiei-voastre, s-au întîmplat următoarele:

Popa Niculae și-a cumpărat culion nou.

Părintele duhovnic s-a certat cu maica Emilia, ucenița sfinției-sale, pentru pricina că a găsit în ciorba de fasole două boabe de porumb, două de năut și un pai de mătură, iar în iahnia de praz – cinci fire de păr, de aceeași lungime și de aceeași culoare cu cel din capul cuviosiei-sale maicii Emiliei.

Maica Emilia s-a certat cu părintele duhovnic, fiindcă a venit acasă netreaz și a intrat fără să-și scuture cizmele de zăpadă.

Domnișoara Lucreția, a popii Niculae, prinsă fiind de viscol, cam pe-aproape de școală, s-a abătut în cancelaria domnului învățător Dănac și n-a ieșit pînă nu s-a încredințat, din mișcarea copacilor, că, oricît ar întîrzia, nici vîntul nu se mai ostenește, nici ninsoarea nu se mai rărește.

Purceaua părintelui Niculae a născut opt godăcei: șase băieți și două fete. Să-i trăiască!

Șoșonii cei noi ai maichii Iulita au fost trimiși de către domnul judecător prin domnul Niculae lapă.

Domnul Călin, cotoiul maicii Dosiftea, era să se înece cu un os de pește.

Maica Sofronia a fost la Sărindar, fără blagoslovenie. A stat acolo, din pricina viscolului, două zile și trei nopți.

Pe maica Evloghia o doare o măsea, și pe maica Taviffa o înjunghie între coaste.

Maica Evdochia a bîrfit pe maica Nectaria; maica Pelaghia – pe maica Paisia; maica Elisaveta – pe maica Ruvima și maica Raisia – pe părintele duhovnic.

Maica stareță a încetat din viață, iar maica Aftusa cu maica Zenaida și cu maica Tomaida au fost numite locțiitoare.

Maicii Arsenia i-a pierit o rață, iar maicii Neonila Scăianu, care se află de față, i-a fătat pisica...”

Finalul întregii tevaturi este previzibil: din disputa dintre Zenaida și Tomaida câștigă o a treia candidată și, treptat, talazurile furtunoasei alegeri de stareță de la Tămăioara prind să se domolească: viața (monahală) merge înainte...

De un umor irezistibil este epopeea abstenenței din *Ucenicii Sfântului Antonie* în care doi călugări, Ghelasie și Ghervasie, se decid la trei zile de post negru – tratament pe care îl extind și asupra tuturor orățăniilor și dobitoacelor din dotare: găini, bibilici, găște, curcani, rațe, porci, motani etc. Onomastica animalieră este de un pitoresc dezlănțuit:

„Găinile sunt chemate după culoarea penelor: Porumbaca, Țigăncușa, Gălbioara, Bălașa, Moțata și Golașa. Pe cocoș l-a botezat Costache, după numele unui frate care speriasse satele vecine cu craifcările lui.

Bibilicile, ca niște cucoane ce sînt, poartă nume boierești: Lucreția, Virginia, Caliochia, Cecilia și Marieta. Pe bibiloi l-a botezat ca în basme: Moț-împărat.

Gîștele poartă numele unor femei gureșe din satul cel mai apropiat: Leanca și Marița. Iar gîscanul e înscris în actele de stare civilă sub numele de... Makensen.

Celor două curci le-a dat nume biblice: Sara și Salomia. Iar curcanului, războinic: Averescu.

Rătuștele sînt botezate cu nume de călugărițe: Taisia, Varvara, Eraida și Agatoclia. Rătoiului, puțin cam molîu, i-a zis la început Domnul Flească, iar mai apoi i-a dat numele lui Pilat din Pont.

Pe porci i-a nășit părintele Ghervasie. Cel gras și cîrn răspunde la numele părintelui stareț: Gherasim. Iar cel lung în bot și cam costeliv are cinstea și nenorocirea să amintească cruzimile săvîrșite asupra creștinilor de împăratul roman și păgîn Dioclețian.

Pe scroafă o cheamă Eudoxia, împărăteasa care a prigonit pe sfîntul Ioan Gură-de-aur. Iar pe cătelușă, tot din dorința părintelui Ghervasie, o cheamă Irodiada...”

Toată suflarea, umană și animalieră, suferă crunt, ispita le dă târcoale *in corpore*, însă vajnicii promotori ai

mântuirii prin abstenență sunt de neclintit:

„Cotoii îl așteptau pe punte. Ei nu înțelegeau ce-i cu postul. Îi obișnuise să le aducă peștișori și se lingeau pe bot.

– E post, taică, e postul cel mare al Învierii Domnului. Măcar trei zile să țineți și voi. Auzi, Năstase?

– Miauu!

– Miau-nemiau, așa e cum vă spun eu. Răbdare la cataramă, că altfel nu e rost de mîntuire. Înțelegi tu, Matei, ce zic eu?

– Miauu!”

Ghelasie și Ghervasie au ei înșiși dificultăți în a-și ține promisiunea; cât privește zburătoarele și patrupelele, ce să mai vorbim?! Chinuți de o cumplită poftă de a îngurgita ceva, fie și oricît de frugal, călugării se defulează în discursuri aiuritoare în care mitologia biblică se amestecă inextricabil cu fenomenologia colorată a faunei domestice. Unul dintre cuvioși formulează un adevărat rechizitoriu la adresa scroafei botezată cu numele soției lui Irod, prigonitoarea Sfântului Ioan:

„– Tîrfa dracului! Ți-e foame, ha? Sfîntul Ioan Botezătorul a trăit în pustie, hrînindu-se cu muguri și cu afine, pentru spăsenia unor proști ca bărbatu-tău și a unor ticăloase ca tine... Și fiindcă te-a mustrat pentru fărădelegile tale, ai pus la cale pe fii-ta, altă curvă, să joace în fața faraonului, și apoi să pretindă capul sfîntului... Ticăloasa! Ar fi putut să ceară jumătate din împărăție, ori castele de cleștar și butoaie de aur! Dar Satana, care lucrează mai mult prin partea femeiască, a îndemnat-o să asculte de porunca ta și să vrea uciderea omului lui Christos, fiindcă și-a îngăduit să-ți ceară socoteală că ți-ai lăsat bărbatul - curva dracului! – și ai luat pe frățîne-său... Pentru ce ai făcut ticăloșia asta, spurcato? Fiindcă era împărat, ai? Ori fiindcă o fi fost mai tînăr și mai voinic? Huo! Hi, că nu s-a brodit părintele stareț în locul sfîntului, că nu i-ai fi mai tăiat capul... Și cum a jucat fii-ta Salomi în fața împăratului, fă? Goală de tot... ori numai așa, pînă la buric? Eu bănuiesc că goală toată. Altfel, oricît de nătărău ar fi fost Irod și oricît de amețit de băutură, n-ar fi mers pînă la uciderea trimisului Domnului, numai fiindcă i-au plăcut schimonoselile Salomiei... Acuma ți-e foame, ai? Măcar de-aș ști că plesnești în șaisprezece, și trei zile nu-ți dau nimic. Dacă-ți convine să bei apă așa, pe burta goală, n-ai decît să te cobori la gîrlă. Mîncare – ioc!”

Bineînțeles că după numai o zi de postire îndrăcită bravii călugări cedează ispitei. Sunt surprinși, judecați și pedepsiți drastic. Primesc canonul cu smerenie și supunere, dar când se întorc la chilli rânduiesc „cele de trebuință ca să prefacă o știucă în ciorbă și un crâmpei de cărnă în friptură...”. Cele lumesti se dovedesc încă o dată mai puternice decît cele sfinte, iar păcatul cu față umană mai ademenitor decît litera evangheliei, chiar dacă vinovații nu iau vreodată numele Domnului în deșert, ci doar îl eludează fără mari remușcări. Nu tot timpul, dar cam des...

În opera lui Damian Stănoiu sacrul și profanul coabitează, așadar, bucolic, conferind panoramei vieții monahale, pe care o alcătuiesc cele mai atractive și mai valoroase pagini ale creației sale, o suavă ingenuitate comică și o binemeritată perenitate literară.

Ioana Cosman

GUVERNELE MAGHIARE DIN PERIOADA 1938-1945

România, izolată între două mari forțe, respectiv Uniunea Sovietică la Est, în fața căreia pierduse deja teritorii importante (Basarabia și Nordul Bucovinei sunt cedate de către regele Carol al II-lea în iunie 1940) și Germania la Vest, va alege să se angajeze în războiul contra Rusiei, la 22 iunie 1941, alături de Germania și aliații săi, nu înainte însă de a ceda pretențiilor Ungariei.

Conform mărturiei avocatului clujean, Aurel Socol, în viziunea transilvănenilor, pierderea Ardealului de către România s-a datorat, nu atât presiunilor externe, cât lipsei de hotărâre a guvernului român, a corupției care domnea în sânul instituțiilor țării.

„Verdictul de cedare de la Viena, cu toate presiunile politico-diplomatice din toate părțile învecinate României, afară de Cehoslovacia, dacă era respins cu hotărâre de guvernământul țării noastre, nu avea loc. Dacă totuși nefastul s-a întâmplat, s-a datorat clacării moralului (nervilor) conducerii de atunci, în frunte cu Carol al II-lea, regim corupt, fără ideal, dezbinat, putred.”¹

Cu toate protestele românilor din Transilvania, care au izbucnit imediat după anunțarea actului de cedare², acesta nu a fost anulat, iar în septembrie 1940, trupele maghiare au pătruns în Ardealul de Nord, în timp ce armatele române se retrăgeau spre sudul regiunii.

Referitor la problematica Holocaustului în Ungaria, Raul Hilberg menționează, în ediția revizuită din 1984, două lucrări de referință: *Black Book of the Martyrdom of Hungarian Jews*, semnată de Eugen Levai și apărută în 1948 și lucrarea lui Randolph Braham, *The Politics of Genocide: The Holocaust in Hungary*, publicată pentru prima dată de Columbia University Press în 1981³.

Politica antisemită maghiară a debutat o dată cu primele legi antievreiești (1938-1939), prin instituirea sistemului de cote și a expropriilor. Însă, spre deosebire de alte țări, în Ungaria, evreii reprezentau unica burghezie. Înainte de al doilea război mondial, jumătate din medici și avocați erau evrei și o treime din comercianți și ziariști. Astfel, excluderea totală a evreilor din viața socio-economică a țării ar fi adus grave prejudicii economiei statului. Prin urmare, politica antievreiască s-a manifestat inițial prin limitarea numărului evreilor în diverse sectoare (comerțul cu vite, zahăr, benzină, cărbune, furaje, piele, exportul de fructe, deținerea de restaurante, articole bisericesti etc.). Singurii scutiți de aceste interdicții erau veteranii de război și convertiții. O dată însă cu cea de-a treia lege antievreiască din 1941, vor intra și aceștia sub incidența restricțiilor impuse prin *numerus clausus*⁴. Prin scoaterea în afara activităților profesionale a unui mare număr de evrei rămânea disponibilă o importantă forță de

muncă. Problema a fost soluționată prin implementarea de către guvernul maghiar a muncii obligatorii, în special după intrarea Ungariei în război în 1941. Toți evreii, bărbați, de peste 18 ani erau încorporați în servicii speciale de muncă. Limita superioară de vârstă era la început de 25 de ani, ajungând până în 1944 la 60 de ani⁵.

După incorporarea Transilvaniei de Nord de către Ungaria în august 1940, toate aceste legi au fost aplicate și în cazul evreilor transilvăneni. Conform recensământului din 1941, Ungaria avea la acea dată o populație evreiască de 725.007 persoane, dintre care 400.981 trăiau în Vechea Ungarie, iar restul de 324.026 în provinciile încorporate în intervalul 1938-1941 (aproximativ 146.000 evrei proveneau din regiunile foste cehoslovace, 14.000 din cele iugoslave și în jur de 146.000 evrei trăiau în Transilvania de Nord, chiar 151.126 după alte surse, spre exemplu Reitlinger, care citează censul realizat de autoritățile române)⁶.

Dezbaterile cu privire la *soluția finală* a evreilor maghiari au început în perioada guvernului condus de László Bárdossy (1941-1942), care a dus o politică mai accentuată pro-germană față de predecesorul său. În timpul guvernării sale au avut loc, de altfel, două evenimente ce se încadrează procesului de anihilare a populației evreiești. Primul are loc în august 1941, când guvernul Bárdossy ordonă o razie împotriva evreilor galițieni care emigraseră în Ungaria și nu obținuseră cetățenia maghiară și se încheie în 1942, prin concentrarea și executarea acestora în ghetoul Stanislavow din teritoriile noi ocupate, care aparținuseră URSS-ului. Cel de-al doilea eveniment se leagă de masacrarea evreilor sârbi din Novi-Sad, o dată cu pătrunderea trupelor maghiare în teritoriile iugoslave încorporate Ungariei⁷. Totuși, guvernul Bárdossy va fi dizolvat în martie 1942, iar în 1943, cei vinovați pentru masacrul din Novi-Sad sunt puși sub acuzare. Aceștia scapă însă judecării, prin faptul că se refugiază în Germania, chiar înainte de începerea procesului, iar autoritățile naziste refuză să-i extrădeze⁸.

Presiunile germane cu privire la deportare continuă și în timpul guvernului lui Miklós Kállay (1942-1944), însă acesta, reticent la cerințele Germaniei, refuză să dea ordinul de începere a deportărilor. Ministerul Afacerilor Externe german îi cere, în octombrie 1942, ambasadorului maghiar la Berlin, Döme Sztójay, viitorul prim-ministru al Ungariei după ocuparea țării de către germani, ca până la finele anului, să autorizeze deportarea evreilor din Ungaria și din provinciile ocupate de aceasta. Ambasadorul Sztójay a asigurat Germania de colaborarea statului

maghiar în această problemă, pentru a nu rămâne în urma altor țări, care consimțiseră deja evacuarea evreilor de pe teritoriul lor. Însă, germanii nu negociaseră direct cu guvernul maghiar, ci doar cu anumiți oficiali unguri, cu vederi antisemite, care nu puteau lua parte la procesul decizional⁹. Guvernul Kállay refuză categoric în decembrie 1942 să impună purtarea stelei galbene și să deporteze evreii în Polonia. La 16 ianuarie 1943, face un pas chiar mai îndrăzneț, contrar politicii naziste, desființând Biroul pentru Afaceri Evreiești¹⁰.

Discuțiile referitoare la evacuarea evreilor se reiau la 17 aprilie 1943, de data aceasta chiar cu regentul Horthy, care îi face o vizită lui Hitler la castelul Klessheim, lângă Salzburg, pentru a discuta termenii rămânerii Ungariei în război. Nici Horthy, nici Kállay nu erau la acel moment dispuși să cedeze presiunilor germane cu privire la *reinstalarea* evreilor. Primul-ministru Miklós Kállay afirma într-un discurs public ținut la sfârșitul lui mai 1943, că nu poate fi de acord cu „reinstalarea” populației evreiești, atâta vreme cât nu știe unde vor fi „reinstalați”¹¹.

Guvernul Kállay, pe măsura înaintării războiului în defavoarea Germaniei, vedea în contactele evreilor maghiari cu organizațiile evreiești din exterior, o cale de negociere cu Aliații. În ianuarie 1943 se înființează Comitetul de Ajutor și Salvare (Vaadah – Vaadat Ezrah va Hazalah), inițial constituit pentru a oferi ajutor refugiaților evrei sosiți în Ungaria, al cărui creier organizator a fost Rudolf Kasztner¹², evreu transilvănean, sionist, stabilit în 1940 la Budapesta – care avea contacte în Elveția și la Istanbul. În august 1943, Kállay va rosti un discurs, în care va vorbi deschis despre necesitatea Ungariei de a încheia pacea.¹³

Germania, intuind dorințele Ungariei de a negocia o pace separată cu Aliații, l-a trimis, încă din aprilie 1943, pe Edmund Veessenmayer¹⁴ la Budapesta, pentru a se informa cu privire la situația internă și la posibilitatea înlocuirii guvernului Kállay cu un guvern obedient față de ordinele germane. El s-a întors în Germania abia la sfârșitul anului¹⁵.

Încă din primele luni ale anului 1944, trupele germane au fost concentrate spre frontiera maghiară. Guvernul Kállay era cu toate acestea convins că o ocupație germană a Ungariei nu este posibilă, Germania riscând, în caz contrar, să piardă liniile de comunicație maghiare, prin declanșarea unui bombardament din partea Aliaților. Cabinetul ungar era mai degrabă preocupat de o eventuală invazie sovietică. Ceea ce, se pare, a dus în final la hotărârea de ocupare a Ungariei a fost anunțul guvernului maghiar de retragere a forțelor sale din Ucraina, pentru a nu fi nevoiți să apere teritoriul Carpaților în fața înaintării sovietice¹⁶. Decizia fiind luată, Hitler a semnat pe data de 12 martie 1944 ordinul de ocupare a statului maghiar, operațiunea purtând numele de cod *Margareta I*. Pe lângă trupele militare regulate, urmau să ia parte la operațiune unități speciale SS, puse la dispoziție de Heinrich Himmler, sub comanda lui Ernst Kaltenbrunner, șef al RSHA și folosite pentru o eventuală implementare a *soluției finale* în zonă. Detașamentul SS era format din 500-600 membri Gestapo și ai Serviciului de Securitate (SD) și o unitate specială de commando de 200-300 oameni, sub conducerea lui Adolf Eichmann¹⁷.

După încheierea pregătirilor în vederea ocupației, Hitler l-a invitat pe Horthy în Austria, la castelul Klessheim, sub pretextul necesității de a discuta problema retragerii trupelor maghiare din Ucraina. Horthy, însoțit de o delegație formată din oficiali maghiari, a ajuns pe data de 17 martie la Klessheim. Celor prezenți li s-a comunicat decizia de ocupare a Ungariei și au fost împiedicați să se întoarcă în țară, până în momentul în care forțele germane au fost gata de intervenție. Germania promitea retragerea trupelor sale militare de pe teritoriul maghiar (cu excepția unităților SS), de îndată ce era numit un guvern care convenea și intereselor germane. Conform lui Reitlinger, Germania a mimat un flas raid aerian, linia cu Budapesta fiind tăiată. Hitler i-a spus lui Horthy că primul-ministru Kállay era în legătură cu britanicii, prin urmare trupele germane vor trebui să ocupe aerodromurile din preajma capitalei maghiare¹⁸.

Cu același tren cu care a revenit Horthy și delegația care-l însoțea în țară, pe 19 martie, a sosit și Edmund Veessenmayer, care tocmai fusese numit plenipotențiarul personal al lui Hitler în Ungaria, precum și șeful unităților SS din teritoriul maghiar, Ernst Kaltenbrunner. Lui Veessenmayer i s-a încredințat misiunea de a conduce Legația germană din Budapesta, în timp ce Kaltenbrunner va avea un rol important în formarea viitorului guvern progerman. El va rămâne doar câteva zile după ocupație, fiind înlocuit de Otto Winkelmann, șef al Poliției și înalt Ofițer SS, ca reprezentant al lui Himmler și RSHA. Deși Winkelmann și-a extins jurisdicția atât asupra poliției, a reprezentanților SS în Ungaria, cât și asupra comandoului special al lui Eichmann, acesta din urmă va avea puteri depline în aria sa de activitate, respectiv în problema *reinstalării* evreilor. De altfel, el i-a convocat pentru

misiunea din Ungaria pe cei mai apropiați și mai experimentați colaboratori ai săi în implementarea *soluției finale*: Hermann Alois Krumei, Otto Hunsche, Dieter Wisliceny, Theodor Dannecker, Franz Novak, Franz Abromeit și Siegfried Siedl¹⁹.

Imediat după sosirea în capitala ungară, Horthy informează Cabinetul despre întrevvedere avută cu Hitler. Kállay împreună cu membrii guvernului demisionează, în timp ce Horthy anunță Consiliul de Coroană despre decizia sa de a rămâne în continuare în fruntea statului. Horthy a omis să informeze Consiliul sau, din contră, Consiliul nu a înregistrat în notele sale, hotărârea de a accepta cererea Germaniei de a trimite un număr important de evrei ca mână de lucru pe teritoriul acesteia²⁰.

La 22 martie, după primirea consimțământului din partea autorităților germane, intră în funcție noul guvern al Ungariei, în frunte cu Döme Sztójay, fostul ambasador maghiar la Berlin. Alături de șeful Cabinetului, care servea concomitent ca prim-ministru și ministru al afacerilor externe, principali responsabili pentru punerea în aplicare a *soluției finale* în Ungaria și teritoriile ocupate, au fost Ministrul de Interne maghiar, Andor Jaross, împreună cu cei doi secretari de stat, László Bakó, șeful departamentului de politică al Ministerului de Interne și László Endre, șeful departamentului administrativ al aceluiași minister. De asemenea, un rol esențial în ghetozarea și deportarea evreilor l-au avut locotenent-colonel László Ferenczy, șeful Jandarmeriei maghiare, împreună cu Péter Hain și László Koltay, aflați în fruntea Poliției și Securității statului. Noul guvern răspundea în fața Germaniei pentru acțiunile și măsurile luate²¹.

Din momentul instalării guvernului Sztójay măsurile anti-evreiești au înaintat cu repeziciune în direcția ghetozării și în final a deportării evreilor. Cel care a vegheat asupra reușitei acestui program de exterminare a evreimii maghiare a fost Adolf Eichmann, al cărui traseu profesional ar merita o scurtă analiză.

Născut în 1906 la Solingen (Renania), Adolf este singurul din cei 5 copii ai familiei Eichmann care nu a reușit să absolve liceul și nici să termine școala tehnică de inginerie unde a fost înscris în urma eșecului la liceu. După ce tatăl lui Adolf începe o afacere pe cont propriu în Austria, la Linz, unde se mutase cu familia în 1913, ca reprezentant al Companiei de Tramvaie și Electricitate din Solingen, cumpărând o mică exploatare minieră, acesta își angajează fiul ca muncitor în mină. Datorită unui văr al mamei, tânărul Adolf Eichmann va fi angajat apoi ca și comis voiajor al companiei austriece Vacuum Oil. A reușit să obțină această slujbă prin intermediul socrului unchiului său, om de afaceri de origine evreiască din Cehoslovacia, care îl cunoștea pe directorul general al companiei. La procesul intentat împotriva sa în 1961 la Ierusalim, Eichmann declarase că nu-i ura pe evrei, având „motive personale” să n-o facă, acest episod din viața sa constituind unul dintre aceste „motive”²².

La sfârșitul anului 1932 este transferat din Linz la Salzburg. În acest moment, ceva se petrece cu responsabilul pentru vânzări al companiei Vacuum Oil, fiindcă, așa cum declară mai târziu, își pierde plăcerea pentru munca sa, fiind la scurtă vreme concediat. Se pare că nevoia de a se afla permanent într-o stare de

entuziasm l-a făcut să se implice într-o serie de activități menite să-i incite interesul. În același timp, entuziasmul său necesita un cadru organizațional, definit prin reguli și roluri bine conturate, pentru a-i menține vie impresia că e parte a unei misiuni revelatoare. Încă din aprilie 1932 se înscrie în Partidul Național Socialist și apoi în SS, la propunerea avocatului din Linz, Ernst Kaltenbrunner, viitorul comandant RSHA. Înainte însă de a deveni membru SS, Eichmann a cochetat cu gândul de a intra în francmasonerie. El frecventa o Lojă, numită *Schlaraffia*, unde umorul și veselia erau teme centrale²³. Kaltenbrunner îi taie însă avântul, punându-i în vedere să aleagă între cele două organizații. Eichmann va rata astfel șansa de a deveni un „vesel” francmason, ajungând, în schimb, unul dintre cele mai importante personaje ale procesului de exterminare a evreilor.

Note

¹ Aurel Socol, *Furtună deasupra Ardealului*, Biblioteca Tribuna, Cluj-Napoca, 1991, p. 8.

² *Ibidem*. Aurel Socol vorbește despre manifestațiile care au avut loc la Cluj, în Piața Unirii, după ce a fost anunțat actul de cedare al Transilvaniei de Nord către Ungaria. Fostul ministru de interne, Emil Hațieganu, s-a adresat mulțimii, cerându-i să opună rezistență, chiar rezistență armată dacă era necesar.

³ Hilberg, *op. cit.*, p. 702.

⁴ *Ibidem*, pp. 707-710.

⁵ *Ibidem*, p. 712.

⁶ Braham, *op. cit.*, p. 29 și vezi și Reitlinger, *op. cit.*, p. 497.

⁷ Hilberg, *op. cit.*, p. 715.

⁸ *Ibidem*, p. 716.

⁹ *Ibidem*, pp. 717-718.

¹⁰ Reitlinger, *op. cit.*, p. 416.

¹¹ Hilberg, *op. cit.*, p. 720.

¹² Rudolf Katszner (1906-1957) este personalitatea evreiască cea mai controversată cu privire la Holocaustul maghiar. El este cunoscut pentru așa-numitul „tren Kaszner”, prin care au fost scoși din Ungaria (și respectiv salvați de la exterminare) 1.684 evrei (388 din ghetoul clujean) în iunie-iulie 1944. Katszner va fi acuzat mai târziu, într-un proces care are loc la Tel-Aviv în 1954, că s-a folosit de relațiile sale cu germanii pentru a negocia slavarea unui număr restrâns de evrei, înstăriți și cu influență, în schimbul păstrării tăcerii și a neinformării maselor despre soarta ce-i așteaptă. La procesul din 1954, Kaszner este găsit vinovat de trădare. Va cere recurs și, după aproape 4 ani, Curtea Supremă îl reabilitează, însă el nu va mai trăi pentru a afla verdictul, fiind ucis în martie 1957 de aderenții extremei drepte israeliene. Pentru mai multe detalii cu privire la Kaszner și negocierile liderilor evreimii maghiare cu germanii, vezi Yehuda Bauer, *Jews for Sale? Nazi Jewish Negotiations, 1933-1945*, Yale University Press, 1994.

¹³ Reitlinger, *op. cit.*, p. 418.

¹⁴ Veessenmayer va deveni noul ambasador al Germaniei în Ungaria după ocuparea statului maghiar de către germani în martie 1944.

¹⁵ Hilber, *op. cit.*, p. 721.

¹⁶ Braham, *op. cit.*, p. 54.

¹⁷ *Ibidem*, p. 55.

¹⁸ Reitlinger, *op. cit.*, p. 418.

¹⁹ Braham, *op. cit.*, p. 64.

²⁰ *Ibidem*, pp. 56-57.

²¹ Hilberg, *op. cit.*, p. 722.

²² Arendt, *op. cit.*, pp. 36-38.

²³ *Ibidem*, pp. 40-41.

INFERNUL CLIPEI, PURGATORIUL CUVÂNTULUI, PARADISUL AMINTIRII

Quo Vadis România?!

II

11. Câteva umile rețete istorice de conciliere

Disputa istorică româno-maghiară, cu excesele ei războinice regretabile, cu tensiunile remanente din mentalul colectiv, cu propaganda xenofobă cotidiană bilaterală m-a întristat și exasperat dintotdeauna. Această metastază istorică întreținută abil și concertat de elitele politice de la Budapesta și București, de-a lungul timpurilor, reprezintă în fond o ofensă jignitoare la adresa bunului simț, conviețuirii și toleranței reciproce multisekulare a milioanele de ardeleni, fie ei români sau unguri. Paradis terestru pentru ambele state – Ungaria și România, Ardealul a simbolizat întotdeauna, EL-DORADO-ul, ținta finală a întregirii national-statale. Cred că acceptarea reciprocă a câtorva evidente istorice, ar putea fi pasul decisiv al unei reconcilierii definitive dintre cele două națiuni:

- inviolabilitatea frontierelor de după al doilea război mondial, realitate ce va trebui acceptată integral și de societate în profunzimea ei, nu numai de guvernele celor două state, fapt ce va împiedica în fașă orice fel de revanșism, revizionism, iredentism sau instigare xenofobă.

- recunoașterea faptului istoric a asuprii naționale și sociale a românilor în timpul Regatului Ungariei și Imperiului Habsburgic, respectiv al dreptului demografic al acestora asupra Transilvaniei

- recunoașterea drepturilor colective și individuale ale minorității maghiare, conform normelor europene ale secolului 21, inclusiv a unei autodeterminări culturale și administrative a regiunilor secuiești, după modelul catalan din Spania sau tirolez din Italia. Opinia publică românească trebuie să ajungă la o conștiință europeană, de la cea vetust-naționalistă a permanentei amenințări a statului național-unitar. La rândul ei, opinia publică maghiară trebuie să accepte realist, nu ca pe o tragedie națională, apartenența de drept, consfințită de tratatele internaționale ale Transilvaniei la România.

- încetarea disputei cu privire la primatul cronologic sau dreptul istoric al uneia sau alteia dintre părți. Nici românii, nici ungurii nu vor reuși să convingă eventualul partener de dialog, în această spinoasă chestiune, indiferent de câte argumente istorice și dovezi științifice ar putea demonstra. O stradă înfundată, des frecventată de nostalgici, șovini și istorici mercenari, pe care circulația trebuie oprită pentru totdeauna cu acordul ambelor părți.

- oprirea competiției protocroniste, moștenire a

regimurilor totalitare hortistă și ceaușistă, cu corolarul stereotip al păstorilor primitivi, mâncători de mămăligă și al barbarilor călare, mâncători de carne crudă. Suspendarea desfiderii și ironizării sistematice civilizației și culturii celeilalte părți. Ardelenii pot fi mândri de specificul cultural transilvan, un mozaic multicultural pitoresc, unic, în care fiecare pietricică etnică își are originalitatea și strălucirea ei intrinsecă.

- tensiunile culturale, din sistemul de învățământ și din administrația locală să fie dezamorsate și rezolvate exclusiv la nivel local de ardeleni, fără demagogie sau imixtiune politică de la Budapesta sau București, în spiritul constructiv al regionalismului și tradiției de armonie interetnică.

- nici un guvern român să nu încerce o politică de asimilare forțată, de limitare a drepturilor minorității maghiare, de provocare a emigrării de masă, de îngrijire a învățământului în limba maternă, de schimbare prin forță a raporturilor demografice locale. Asemenea măsuri drastice sau extremiste n-au dus în trecut decât la acumularea de resentimente, tensiuni și chiar conflicte, total contraproductive pentru noua Românie democratică. De altfel, se cuvine menționată, ca o realizare europeană notabilă, prezența UDMR, ca al treilea partid ca pondere în Parlamentul României, ba mai mult prezența la guvernare a acestui partid etnic al minorității maghiare din Transilvania.

- nici un guvern ungar să nu încerce transferul diferendelor politice din Ungaria în rândul populației maghiare din Transilvania, să nu transforme aceasta parte a națiunii maghiare în sursă de capital politic sau muniție electorală. Acest export de marfă politică perisabilă budapestană se poate întoarce ca un bumerang, așa cum s-a întâmplat cu ocazia referendumului forțat din 5 dec. 2004, referitor la acordarea dublei cetățenii, care n-a făcut decât să adâncească o ruptură mental-sufletească de profunzime între maghiarii din Ungaria și cei din Transilvania.

- după 85 de ani de la Trianon, maghiarii din Transilvania să realizeze transformarea ireversibilă din statutul de națiune dominantă în cea de cetățeni cu drepturi egale ai unei Românie democratice și europene, în care-și pot prezerva și dezvolta tradițiile, specificul național, cultural, limba strămoșească și legăturile preferențiale cu Ungaria.

- după 85 de ani de stat național-unitar român, în ciuda interludiului tragic de patru ani al Dictatului de la Viena,

societatea românească să arunce odată pentru totdeauna la groapa de gunoi a istoriei, fantoma dușmanului milenar, al iredentismului perpetuu unguresc, a spaimei colective de pierdere al Ardealului.

12. În fine, împreună, pe poteca sinuoasă a înțelepciunii

Scuzați generalitatea didactic-gazetărească a platitudinilor de mai sus, dar ele-mi apar

axiomatice în noul context european, după secole de conflict mocnit sau experiențe istorice tragice. Transilvania are toate datele și șansele economico-social-culturale ca în secolul 21 să devină un motor de dezvoltare al întregii regiuni central-est-europene, un model european de conviețuire interetnică, asemenea Elveției. Poate sunt nițel optimist, dar dacă luăm în considerare drumul parcurs de la ciocnirile interetnice din Tg.Mures din martie 1990, la stadiul actual al investițiilor financiare, industriale și tehnologice făcute de importante state occidentale, SUA și Ungaria în Transilvania, într-un climat de stabilitate politică și atractivitate al mediului de afaceri, mai ales după aderarea României la UE în 2007, avem motive să fim încrezători pe termen mediu. De la ciomăgeala tribală reciprocă și atmosfera de pogrom specifică evului mediu, instigată de elemente xenofobe ale fostei Securități și de extremiști maghiari, s-a ajuns la inscripții bilingve, la Universitatea Babeș-Bolyai, model de multiculturalitate și europenism, la Universitatea maghiară Sapientia, la ministrii și vicepremier unguri în guvernul României, la Parcul Reconcilierii din Arad, la două consulate ungare, la ziare, reviste bilingve și la trecerea absolut liberă a frontierei comune. Nu mai vorbesc de zecile de institute culturale străine, unități de producție și reprezentanțe comerciale ale unor firme de renume mondial, precum Nokia, Emerson, GE. Miile de burse, masterate și doctorate ale tinerilor la prestigioase universități străine, internetizarea tineretului și accesul liber la informație și educație în limba maternă, mă fac să cred că Clujul natal, dar și alte orașe transilvane, în primul rând cele universitare, vor avea parte de un viitor mai bun, după decenii de totalitarism, proletcultism și stagnare provincială, în care totuși au reușit în chip meritoriu să-și păstreze un nivel european.

Cu atât mai mult regret și mă revoltă daunele pe termen lung pe care le-a produs primul deceniu de tranziție originală românească, în care fostele structuri nomenclaturist-securiste, drapate în tricolor sau stindard occidental n-au căutat decât să-ți prezeve dominația fanariot-mafiotă asupra societății românești.

13. Nu mai vreau să fiu monedă de schimb

Eu, ca evreu român, de limba maternă maghiară, am încercat în microcosmosul meu un rol de „mediere diplomatică” între cele două comunități istorice tradiționale, de care sunt legat, de cea maghiară prin limba și apartenența strămoșilor, de cea română prin educație, formație, cultură și simțire. Cred că sunt un favorizat al

sortii, deoarece m-am înfruptat toată viața din avantajele și alteritatea unei triple apartenențe. Ce poate fi mai uman decât să celebrezi într-un interval de o lună trei Paște, să mergi la udat la domnișoarele a două comunități sau să participi cu egală smerenie la slujbe religioase ortodoxe, catolice sau mozaice? Mai mult, regret că bunicii nu m-au învățat limba germană, probabil dintr-un resentiment după Holocaust. Cu același hedonism juvenil cu care am învățat maghiara și româna, puteam deprinde și germana, astfel mi se deschidea o poartă solidă spre marea cultură europeană. În schimb, m-a lezat întotdeauna în cursul disputei istorice româno-maghiare, modul de tratare al minorității evreiești drept proiectil științific pentru desființarea celeilalte părți, un mijloc propagandistic al reglării reciproce de conturi. În efortul meu de a depăși reacțiile viscerale, sensibilitățile și traumele milenare doresc să evoc câteva evidente:

- atât în Imperiul Habsburgic cât și în România veche, evreii au avut un aport economic, financiar și cultural însemnat la formarea și dezvoltarea societăților moderne din ambele state.

- în Imperiul Austro-Ungar, evreii au avut drepturi cetățenești depline, o parte deloc neglijabilă asimilându-se fie națiunii maghiare, fie celei austriece, din proprie inițiativă. O adevărată „epocă de aur”, a emancipării sociale evreiești.

- România a fost ultimul stat european care a acordat cetățenie tuturor supușilor evrei, odată cu Constituția din 1923. În plan social, practic după participarea de voluntari evrei la Războiul de Independență din 1877, discriminarea socială e evreilor a fost minimă, dar neglijabilă a fost și asimilarea sau creștinarea maselor evreiești.

- până în 1938, odată cu adoptarea pachetului de legi antievreiești a guvernului Goga-Cuza, prin care se excludeau evreii din meseriile libere și din administrație, n-a existat un antisemitism de stat, democrația interbelică românească respectând drepturile unei minorități însemnate numeric (cca. 780.000 evrei) și nu numai. Aceasta a avut parte și de reprezentare parlamentară. Antisemitism fundamentalist ortodox a existat încă din anii 20, în această „mesianică misiune”, ilustrându-se Corneliu Zelea Codreanu și mai târziu Garda de Fier.

- în Ungaria, sub regimul hortist a existat un antisemitism de stat încă din anii 20, care i-a exclus dreptat pe evrei nu numai din viața publică și politică, ci și din cea economică, socială și culturală. În trei etape succesive, guvernele maghiare de extremă-dreaptă au promulgat legi antievreiești, al căror simbol final a fost purtarea discriminator-obligatorie a Stelei galbene a lui David. A urmat apogeul inevitabil: ghețozarea, deportarea și nimicirea fizică a 600.000 de cetățeni maghiari pentru simpla vină de a fi de origine etnică iudaică. Aceasta, în condițiile în care Budapesta era deja asediată de trupele sovieto-române, când soarta fascismului ungar și german era deja pecetluită. Autorul moral și executantul acestui genocid abominabil a fost regimul nyilasist a lui Szálasi, o coadă de topor nazistă care a i-a trimis pe evrei în crematorii și Ungaria într-o ruină. Prin aceste fapte eroice de arme, fasciștii unguri ocupă un meritoriu loc trei în genocidul evreilor din Europa, după Polonia și Rusia.

- în România, conducătorul statului, mareșalul Antonescu a avut o atitudine ambivalentă și ambiguă față de evrei, de discriminare la începutul războiului și de protecție spre sfârșitul lui. Mareșalul a încuviințat abuzurile trupelor române îndreptate împotriva populației evreiești din Moldova, dar mai ales din Basarabia și Bucovina, fără a semna însă ordine de foc, treaba murdară lasându-o în seama comandanților militari locali. Elanul de luptă antievreiesc a culminat cu Pogromul de la Iași (peste 12.000 de victime). În lagărele de muncă forțată din Transnistria și Basarabia au pierit cca. 150.000 de evrei. În ianuarie 1941, nu de dragul evreilor, ci pentru că și-a văzut puterea personală amenințată de Garda de Fier, a decis lichidarea prin forța armată a acesteia. În a doua parte a războiului, mai ales din 1944, când înfrângerea militară a Germaniei hitleriste devenise o certitudine, Antonescu n-a mai pus în aplicare cererea imperioasă a lui Hitler, de a ghețoiza, deporta și trimite evreimea română în lagărele din Germania. Prin această tergiversare și chiar opoziție, făcută probabil și din calcule de supraviețuire politică și personală, Antonescu a salvat de la moarte sigură, majoritatea evreimii române. După încheierea războiului, România a rămas cu una din cele mai numeroase minorități evreiești din Europa (cca. 450.000 evrei).

14. Antonescu - criminal și salvator

Pentru că n-am trăit în acei ani de negură istorică, nu împărtășesc ideea că din punct de vedere evreiesc, Antonescu a fost un criminal de război. Raportat la populația evreiască dinainte de război, în România au

fost salvați cei mai mulți evrei în Europa de Răsărit. Acesta e meritul poporului român în primul rând, care nu și-a adus obolul la nimicirea fizică a concetățenilor evrei, pe care în nenumărate rânduri (există mii de mărturii documentate) i-au ascuns, le-au dat documente false, i-au oblojit sau i-au ajutat să părăsească țara. Militar strălucit, Antonescu a știut că în România nu se poate duce la bun sfârșit o acțiune de lichidare fizică de proporții. Mareșalul n-a dat curs cererii imperioase a lui Hitler de a-i deporta pe evreii din vechiul Regat și Transilvania de Sud, însă i-a măcelărit pe cei din Basarabia și Transnistria. Exact invers s-a întâmplat în Ungaria, unde populația locală în majoritatea ei, cu câteva excepții nobile și-a adus un imens aport la denunțarea, strângerea, agresarea și lichidarea fizică a concetățenilor evrei și unde guvernatorul Horthy și mai ales dictatorul fascist Szálasi i-a servit pe tavă pe evreii unguri, inclusiv pe cei din Ardealul de Nord, pentru a fi exterminați în lagărele morții.

Au existat și exemple de omenie colectivă impecabilă, de pildă în Danemarca, unde însuși regele în semn de protest față de legislația nazistă de discriminare oficială a evreilor a decis să poarte el însuși Steaua galbenă a lui David.

Nu împărtășesc efortul diplomatic și politic al cercurilor evreiești internaționale de a-l demoniza cu orice preț pe Mareșalul Antonescu. Este contraproductiv în raport cu sensibilitatea majorității românești, care trebuie să-si facă singură curat în propria-i istoriografie și conștiință colectivă. Cert este că guvernarea sa a fost nocivă pentru minoritatea evreiască, un purgatoriu care însă n-a fost iad, ca în atâtea alte părți ale Europei.

Doina Popa

EXPIRAȚIA

Apoi urmează expirația. Se trimite aerul saturat înapoi în spațiu spre a fi prelucrat după voia naturii. Fumul arderilor risipit în spațiu. Expiri prelung, cu rabdare, golind mai întâi pieptul apoi abdomenul încercând să simți musculatura diafragmei relaxată. Expiri, deplin conștient ca faci parte din circuitul marelui univers, convins ca și tu ești un alt univers asemănător cu primul univers, cel mare! Inchizi ochii și realizezi că cea mai mică particulă din tine e tot un univers care seamănă cu tine și care seamănă cu universul primordial. Din luciul oglinzii poți vedea cum se răsfrâng un univers înconjurat de un altul cețiu, aparent iluzoriu și de un altul irizat de culorile curcubeului. Dar nu vezi decât dacă ochii tăi sunt pregătiți ca să vadă. Ochii care nu au receptat niciodată o voință străină și nu au văzut nimic altceva decât ceea ce le-a

fost dat să vadă! Expiri și odată cu aerul elimeni blocajele care ar putea să împiedice comunicarea fluentă, teama prejudecăților, rigiditatea, fixațiile, atașamentele dăunătoare față de teluric, față de bani, față de perfecțiune. Se duc de-a valma înverșunarea, mânia, orgoliul, încordarea știind bine că, la nivel grosier, obții diminuarea procesului inflamator, fluidificarea secrețiilor, mici victorii în fond, victorii asupra propriului sine. Expirația și odată cu ea senzația de ușurare, de împăcare. Te afli în fața unor porți deschise, larg deschise. Porțile cunoașterii marelui sistem. Dar nu intri. Cuprinzi doar cu privirea, captezi imagini într-o curiozitate amestecată cu frica. Câteva secunde poți gusta din taina de a fi împăcat cu tine însuși. Ar fi ca și cum ceva sau cineva ar reuși, printr-un procedeu miraculos, să facă în așa fel încât toți

mușchii tăi să se relaxeze ca măcar pentru o clipă să simți că ai scăpat din încorsetarea armurii și acum ești ușor și poți să te desprinzi de pamânt și să plutești ușor, ca fulgul, aflat dincolo de influența forței de gravitație. Vezi ca într-un film viu căile respiratorii superioare. Ești o particulă de aer atrasă de presiune, călătorești prin spațiile lunecoase pe căile rozii, te lași periat cu delicatete în fosele nazale, apoi îți raspunde ca-n gluma ecoul din cavitatea bucala, te pravalești amețitor și plăcut din porțiuni în porțiuni prin tunelul alcatuit de faringe, laringe, trahee și dintr-odata te regăsești prin labirintul căilor movului ca florile de liliac din bronhii și plamâni.

Apoi procesul se reia, la fel de miraculos, de plinar, de perfect și ai putea să guști pe săturate, de fiecare dată, din împăcarea cu sinele dacă nu te-ar trage în adânc stufărișul gândurilor în curgerea lor nebună. Ca mai apoi continuând procesul inspirație-expirație, procesul cu viața, să uiți de sugestia mentală, să uiți pur și simplu că faci parte din marele univers și fluxul comun al existenței să te tragă mai adânc, mai plăcut, mai aromitor.

A văzut rezultatul sondajelor de opinie și apoi s-a dus în baie cu ochii scăpărând. - Eu am ales schimbarea și-a spus și, ridicându-și părul spre creștetul capului a luat foarfecul și a tăiat tot ce trecea dincolo de de marginea pumnului. - Eu am ales schimbarea, a repetat și-a scurtat cu foarfecul așa cum s-a priceput într-o parte, în alta, în spate. Gata acum, așa arată schimbarea din foarfecă, fetelor, s-a gândit amuzată și a privit cu un vag regret la părul retezat adunat în adâncitura chiuvetei. Și așa amicele îi sugerau că de la o vârstă, părul lung nu se mai

asortează cu anii din buletin. Poftim, schimbare, fetelor, poftim schimbare. Apoi a dat drumul la duș, s-a spălat la repezeală dar n-a mai avut răbdare să-și usuce părul deși s-a postat pentru câteva secunde în fața ușii deschise a cuptorului de la aragaz. Avea creierii destul de încinși de importanța momentului ca să mai poată suporta dogoarea cuptorului. Stătea ca pe ghimpi. Au plecat toți din casă la Sărbătoarea Țapului comentând plini de vervă. Iată că dorința lor se împlinise. Câte dorințe mari ți se împlinesc în viață? Poate că nici una! Iată că o dorință mare, colectivă, se împlinise. Trotuarul era plin de figuri vesele. De pe străzile laterale convoaie întregi se deplasau către Piața Universității. Apăruseră și mașini ticsite de oameni, cu bratele scoase pe ferestrele larg deschise fluturând steagurile vechi din vremea revoluției din care fusese decupată stema comunistă, Țipând fiecare în legea lui, agitând eșarfe, cravate, cămăși sau orice avea fiecare la îndemână. Câinii maidanezi se strecurau printre picioare într-o fugă tupilată, cu burtă cât mai apropiată de asfalt, speriați de clacsoane, sirene și urlete. Din când în când se auzea bubuitul vreunei petarde umplând aerul de fum înecăcios, ca de uleiuri arse figurând pe sus palide serpentine. Se strigau diferite sloganuri. Au ajuns repede în Piața Universității. Avea impresia că fiecare piatră din caldarâm îi cunoaște de pe vremea când participau la mitinguri și îngenuncheau odată cu toată mulțimea și cântau "E greu titlul de erou /că frați noi suntem / aș vrea să-mi dați un nume nou / golan postmortem" cântau agitând într-o parte și-n alta, pe deasupra capului, în loc de lumânare, bricheta aprinsă. Vraja nebună a luminilelor mișcându-se în ritmul cântecului amplificat de stații, de ecoul pietei, de pereții din jur. Marea de luminițe dansând, mugind, împreunând inimi într-un crez de lacrimi înnăbușite. Se vorbea la microfon. Vibra aerul ca electricizat. Aproape tot timpul cineva vorbea la microfon. Informații, unele cu miez, altele fără. Poante, discuții, exagerări. Comentarii nesfârșite, false bravuri. Practic nu aveai cu cine să dezbați, să te contrazici. Vorbeau cu toții același limbaj dar vorbeau cu voce ridicată de parcă s-ar fi certat. Nu existau voci care să critice mesajele care se tot perindau de-a lungul și de-a latul pieții. Același consens exista și în timpul procesiunilor. Organizatorii obțineau de la autorități aprobările necesare și se strecurau de-a lungul străzilor, ca un fluviu viu și fierbinte flancat de forțele de ordine. Procesiunile se terminau tot acolo, în Piața Universității. Discursuri, personalități, urale, huiduieli, lecții știute. Existau în schimb destule intrigi, comploturi, rețele de observație. O adevărată activitate subterană care se țesea mărunț și sigur dând un alt sens manifestării. Niciodată nu poți intui exact jocul adversarului. Doar poți presupune ce intenții are. Dar uite că totul se terminase cu bine și venise marea zi. Piața era plină până la refuz și la toata adunătura aceea se mai adăugau continuu oameni care veneau de pe strazile laterale dispuse precum razele soarelui.

Viața e un proces continuu aflat între haos și ordine. O stare de observare permanentă a tot ce se mișcă, a tot ce este ființă vie. Așteptarea poate fi și ea un fel de dezordine. Aștepti fericirea sau aștepti moartea. Vine dimineata, vine seara, apare soarele, apare luna. Soarele

deși pare roșu la răsărit și la apus nu face în jur lumină roșie ci una albă de parcă cineva ar filtra și ar reține culoarea pentru alte trebuințe. Dacă știi ce ai de așteptat poate fi chiar plăcut să aștepti. Chiar dacă acel ceva nu este neapărat un lucru bun. Dar dacă aștepti asta înseamnă că știi limitele a ceea ce stă să se întâmple. Că îți accepți închisoarea trupului și lanțul care te ține strâns legat de viață, că aștepti să se împlinescă voia lui Dumnezeu. Iată scara de marmură, într-o parte îngropată-n pământ, spartă pe alocuri, cu fire de iarbă crescute cu îndârjire, cu sete de viață, fiecare fir de iarbă gustând apă vie din plăcuta senzație a triumfului pentru a prinde noi forțe și pentru a acapara noi teritorii iată banca de piatră, căldută de la soare și iată în fața ei soclul gol, plin de ghemotoace de hârtie și coji de pâine pe care pasările nu le-au găsit încă. Așteptarea tăcută și resemnată e o acceptare a adevărului iluzoriu din lumea fizică, palpabilă. Vântul plăcut care adie, pulberea căldută a pământului perceput sub talpa goală, îngerul soare care-ți încălzește creștetul capului, acolo unde, cândva, în copilărie aveai deschisă portița de acces către divinitate. De multe ori, mai ales prin surprindere, apare scânteia divină. Fără ca tu să fi dorit să apară. Uneori nici nu-ți dai seama. Poți avea acces către o formă de înțelegere fără a poseda prea multă cunoaștere. Înțelegi fără să știi că

înțelegi. Nu știi care e sursa sau ce fapt anume a declanșat fenomenul. Te bucuri de el și intri în joc. Te rogi și rugile îți sunt ascultate și acceptate. Atunci încep să se deschidă ferestre, multiple ferestre, cu o repeziciune care te depășește, te ametește, te aruncă într-un fel de haos prielnic, incitant, plin de arome.

Mai periculos decât haosul e ordinea. Ordinea care te încadrează în tipare confortabile. Devii dependent de confortul tiparului. Te confunzi cu el. Ziduri înalte ca de fortăreață la adăpostul cărora îți guști tihna. Te trezești dimineața, privești clipind cu siguranță prin fereastra deschisă lumina zilei de parcă lumina s-ar fi etalat pentru tine, auzi cântecul mierlelor de parcă ele ar cânta pentru tine. Nu mai vrei să știi de nimic și de nimeni. Te deranjează orice amănunt care-ți perturbă senzația de siguranță și atentează la stabilitatea și la reprezentarea mentală asupra bunăstării. Ești într-atât de ancorat în ideea de siguranță, de stabilitate încât ajungi să urăști pe oricine vine să-ți tulbure tihna. E ca și cum cineva s-ar răzvrăti și te-ar împiedica să continui călătoria râvnită, aranjată minut cu minut pe computerul unei agenții de turism sigure care-ți oferă garanții însemnate. Să fii total ancorat în sentimentul de siguranță și să nu crezi că sunt cu adevărat plante ale caror energii emit semnale de dragoste care-ți pot îmbunătăți starea de spirit.

Virgil Panait

RISCUL DE-A FI MARTOR

Motto: „Ce mă doare? Mă doare faptul că toți proștii cred că pot scrie o carte (!!?)”

20 mai 2008. La TV aceiași domni Mihai Gâdea, Valentin Stan și Ion Cristoiu – îngrijorător de penibili. De mult, de foarte mult timp n-am mai văzut atâta lipsă de profesionalism, atâta contagioasă stupiditate și dorință aprigă de a fi ridicoli. Ce-i drept, le reușește!! Se uită și copiii la ei ca la desene animate!... Păi nu?!

* * *

Într-o revistă de importanță supergalactică, cel puțin, „*Contraatac*”, mi se pare, profesorul Adrian Botez, cel care a făcut genii pe mai toți veleitarii și grafomanii României de azi (la urma urmei, cine se aseamănă, se adună), nu găsește altceva mai bun de făcut decât să încerce compromiterea distinsului magistru și cărturar, Petru Ursache, personalitate culturală marcantă pentru cine știe să vadă și să evalueze corect. Iată ce își permite să afirme A. B.: „... *eseuri și încercări (sic!) hermeneutice mediocre – platitudini – precum textul lui Petru Ursache, penibil de obtuz și miop totodată...*” În cazul de față, e foarte limpede cine este cel „obtuz și miop”. Ca să nu mai vorbim de modestie!!

* * *

Puțină lectură din Heidegger - „*Repere pe drumul gândirii*”. Mă mișc foarte greoi: „Atunci când vrem să determinăm umanitatea omului ca **ec – sistență**, trebuie să ținem seama de faptul că **nu** omul este esențial, ci ființa ca dimensiune a ecstazului ex - ‘sistenței...’ Iar **limba**, spune același filozof, este „sălaș al ființei”.

* * *

Dacă „înotul face bine la siluetă”, cum se spune, atunci cum se explică, oare, existența balenelor?!

* * *

Încă un lucru formidabil: **câinele**, cel mai bun prieten al omului, percepe mirosurile emanate până la 15 metri sub pământ!

* * *

Mari bețivi și chinezii ăștia! Arheologii au descoperit că aceștia produceau vin încă din mileniul al VII-lea î. Hr. În altă ordine de idei, primele dovezi ale fabricării berii au fost descoperite în Iran și datează din anii 5400 î. Hr.

* * *

Frumos mai spunea cineva: „În viață, femeile ar trebui să se căsătorească, dar bărbații - nu”. Corect...

* * *

Zice Constantin Noica în „*Jurnalul filozofic*” - „Neantul

e mai rațional decât ființa. E omogen, reversibil, indiferent. Exact ce vrea rațiunea”. Poate! Dar mă gândesc: cum, oare, să susțină rațiunea haosul?

* * *

La TV, alt individ dă cu bățul în baltă: Cornel Nistorescu. O cascadă de aberații și enormități cu aerul cetățeanului revoltat de iraționalitatea a tot ce-l înconjoară. Va deveni, cu siguranță, și acesta, un ziarist – tonomat. Păcat, pe vremuri era un prozator de talent!...

* * *

Unii spun că viața este un dar, un lux, alții că ar fi un test, un miracol. Eu n-aș zice... Viața nu-i decât un preludiv pervers al morții, o perpetuă pregătire pentru plecarea DINCOLO...

* * *

Mai 2008. Concurență mare la TV – alți indivizi care, sigur, nu s-au privit în oglinda conștiinței: Victor Ciutacu și Mugur Ciuivică. Oare cum o fi să te cheme Ciutacu sau Ciuivică, să apari mereu la televizor și să te dai în stambă?! Oricum, Valentin Stan, clownul nostru cel de toate zilele, rămâne de neegalat... pe viață.

* * *

Aud că unii preoți ortodocși din Oltenia vor să-și facă un sindicat. La câtă muncă depun, la câte hoții fac, la câtă morală au (firește, unii dintre ei) – sindicat le mai lipsește, „pochilor”! Eu, dacă aș avea putere, nici salarii nu le-aș da... pentru că nu au nevoie de ele! Dacă tot se înființează, propun ca acest sindicat să se numească „Ortul popii”!

* * *

Ion Iliescu despre moartea lui Ioan Petru Culianu: „Culianu a fost un smintit care a trăit în preajma altuia numit Mircea Eliade. A primit ceea ce a meritat...”. Nu mai e nimic de comentat!

* * *

„Adevărații mei contemporani au murit de milenii sau trebuie să se nască de acum înainte.” (Giovanni Papini) Nici eu nu mă simt contemporan cu niște „păcălici” gen Irinel Columbeanu, Vasile Turcu, Dumitru Dragomir, Cristian Țânțăreanu sau Andrei Gheorghe.

* * *

Marcel Proust: „Pentru noi fericirea e o eroare.” Eu aș spune altfel: fericirea e un păcat, o crimă sau o dovadă de crasă nesimțire. Un incest. O manipulare perversă a Diavolului. Sau a lui Dumnezeu...

* * *

31 mai 2008. Un prieten îmi recomandă să citesc articolele despre sex ale (aparent) vulgarei Laura Andreșan. Probabil glumește, mi-am zis. Ce am descoperit? Texte foarte bine scrise din punct de vedere literar, un real talent de prozator. Am vorbit și vorbesc serios, mai ales că ea privește erosul din perspectivă freudiană. Ceea ce înseamnă și cultură, la urma urmei...

* * *

2 iunie 2008. Aflu din presă că scamatorul – păcălici Irinel Columbeanu a fost primit în rândurile Cavalerilor Templieri! Și eu (naivul) care credeam că aici intră doar valori autentice ale Umanității și Culturii, ale Istoriei! Mai mare rușinea!

* * *

Nicolae Iorga: „Pe morți nu-i căutați în mormânt, ci în inima voastră!”. Frumos spus!!

* * *

Populația României în anul de grație 2008 se împarte în patru: politicieni, manechine, cântăreți și angrosiști de tot felul. De muncit, nu mai muncește nimeni. De gândit, ce să mai vorbim?!

* * *

Marele fizician Albert Einstein spunea cândva: „cea mai frumoasă și profundă trăire omenească este misterul”. Pe vremea lui, poate... Acum, cea mai profundă trăire omenească este **banul** care rimează cu incultura, bătăria, puțină simțire!

* * *

Vineri, 6 iunie 2008. Poetul C. D. mă anunță prin telefon că s-au decernat Premiile Uniunii Scriitorilor pe anul 2007. La poezie l-a luat Nichita Danilov: „Se putea și mai rău. Oricum, nu-mi poate schimba nimeni părerea: premiile se dau la autori și nu la cărți”. Așa o fi, nu-l contrazic!

* * *

Emil Cioran „Fără iluzie nu există nimic. E straniu să afli taina realității în irealitate.” Indiscutabil, fără iluzie ar exista numai iluzii neadevărate, trădare și pustiu...

* * *

Din presă „Singur, cu toți banii lui, Irinel Columbeanu nu înseamnă nimic. Este incompatibil cu vizibilitatea.” Mai bine nu se putea spune. Numai că, fie cu bani, fie fără bani, acest individ rămâne o sumbră emblemă a lumii în care trăim: un măscărici dotat cu subinteligentă, un păcălici și un bătrân libidinos, vulgar și arogant.

* * *

16 iunie 2008 Coșmarul se repetă. Seara, la TV, aceiași domni neobosiți – Mihai Gâdea, Valentin Stan și Ion Cristoiu (ce păcat că e vrâncean!) Din ce în ce mai jalnici!

* * *

De la Cernăuți, poetul și prietenul Vasile Tărățeanu îmi trimite o carte de versuri cu un titlu șocant de frumos: „Cimitirul ambulant” Iată și o strofă: „Spânzurat de propria-i limbă / ceasul cu cuc continuă să măsoare trecerea timpului / Cu lungimea umbrelor.” Ingenios, nu-i așa?

* * *

„La broasca leșinată” - așa și-a intitulat o carte domnul Eugen Radu Chirovici, mare maestru al masoneriei române. Să fie, oare, masoneria română o broască leșinată? Tot ce se poate, după ce aici au pătruns și persoane dubioase, cu o cultură precară și o atitudine morală reprobabilă. „Niște hahalere”, cum ar spune un ilustru personaj!

* * *

23 iunie 2008 Citesc undeva că Ion Creangă ar fi fost... antisemit! Din nou, la TV, cele trei apariții de coșmar - Mihai Gâdea, Valentin Stan și Ion Cristoiu! Se vede că tonomatele lui Felix motanul funcționează bine! Oare de ce nu ia nimeni atitudine împotriva lipsei de profesionalism? Pentru cel puțin unul dintre aceștia (cel cu mustață și cu rânjet schizoid) e recomandabilă o rapidă internare! Știm cu toții unde!

*Ionel Necula**

FAMILIA LUI AUREL CIORAN SUB TEROAREA BENZII DE CELULOID

Ca și când nu ar fi fost suficientă interceptarea telefoanelor și a corespondenței, securitatea a supralicitat urmărirea familiei lui Aurel Cioran prin microfonizarea bibliotecii și a sufrageriei din locuința sa situată pe strada Dealului la nr. 40 din Sibiu. „Ochiul și timpanul” securității nu se ferea să radicalizeze măsurile de supraveghere prin amplasarea de mijloace T. O (tehnică operativă) în locuința urmăritului.

Nu era singurul supus acestui tratament odios; securitatea românească nu făcea nici o economie de mijloace când era vorba să-și burdușească fondul de informații. Instituția securității deținea cea mai performantă tehnică de filare, de ascultare și înregistrare pe care o folosea peste tot, pe unde avea interes și de unde spera să obțină informații utile scopului ei monstruos.

Tehnica operativă nu selecta, înregistra non-stop tot ceea ce se discuta în interior, chit că imprima și multe banalități, platitudini, fără nici un interes securistic. Textul imprimat pe bandă era, mai apoi, transcris pe hârtie și pus la dispoziția tuturor serviciilor securiste interesate.

Dintr-un Raport din 12 mai 1983 al Inspectoratului de securitate Sibiu aflăm că unul din mijloacele speciale instalate la locuința lui Aurel Cioran, cel aflat „acolo unde se află biblioteca”, s-a defectat și necesită repararea lui. Operația nu era deloc simplă și implica o serie de măsuri adiacente.

„În scopul pătrunderii și conspirării scopului propriu-

zis, vom acționa astfel:

-Numitul Cioran Aurel și soția sa Eleonora, în prezent sunt plecați în vizită în străinătate, respectiv Austria, Franța și Italia.

-Fiul acestora, Stavrescu Șerban (din prima căsătorie a lui Cioran Eleonora) este inginer la I.G.C.L. Sibiu-secția Exploatare centrale termice și fond locativ, va fi asigurat la locul de muncă de către Cpt. Munteanu Vasile cu toate că mama sus-numitului a afirmat că nu îi lasă cheile de la apartament în lipsa lor de acasă pentru că nu îi place să i se cotrobăie printre lucrurile ei (aspect rezultat din T.O.).

-Numita Coman Cornelia, pensionară de la Agenția de voiaj CFR Sibiu, va fi chemată de către fostul ei șef, Sterescu (se bucură de încredere din partea org. noastre) și i se va da de lucru, având în vedere faptul real și „noul mers al trenurilor” intrat în vigoare din mai a.c.

-Numitul FILOBA GHEORGHE (director adjunct la secția financiară teritorială-Sibiu) care a mai sprijinit organele noastre în această acțiune, va fi din nou folosit în sensul de a ne crea condiții favorabile intrării în incinta imobilului, de la adresa sus-menționată, motivându-i-se și de această dată intenția de a i se efectua o percheziție în apartamentul ocupat de familia Cioran. (La acest punct, pe marginea din dreapta, găsim următoarea indicație: „De asemenea se va asigura că membrii familiei lui Filoba să nu fie acasă pe timpul efectuării lucrării întrucât se vor face zgomote).

-Numita LUTSCH ELSA din Sibiu, Piața Gării nr. 8, care asigură menajul și gospodăria familiei Cioran, iar în lipsa acestora obișnuiește ca săptămânal să vină și să aerisească locuința acestora, va fi reținută la domiciliu în scopul unui motiv pe linia serviciului Pașapoarte de către lt. maj Dăncilă Ioan, care o cunoaște și a mai discutat pe această temă.

-Pe strada Dealului, în apropierea imobilului respectiv, va fi parcată o mașină în care se vor afla doi ofițeri cu misiunea de a comunica prin stații, orice prezență suspectă la intrarea în imobil și reținerea celor care vor să pătrundă în apartamentul în cauză.

-Lucrătorilor Serviciului T li se vor pune la dispoziție cheile pentru deschiderea ușilor din apartamentul respectiv”. (ACNSAS, dosar 16366, vol. 2 fila 571-572). Cu un asemenea plan, era de așteptat ca misiunea să reușească fără dificultăți. Prea era prevăzut cu toate situațiile colaterale ce-ar fi putut împiedica împlinirea lui. Să ne mai surprindă că securitatea avea cheile de la apartamentul familiei Cioran? sau numărul mare al complicilor ei, în toate domeniile?

* Ionel Necula s-a născut la 12 mai 1940 în comuna Liești, județul Galați. A absolvit Facultatea de Filosofie cu o teză despre „Teoria cunoașterii la Lucian Blaga”. **Volume publicate:** *Cioran-scepticul nemântuit*, Editura Demiurg, 1995; *Cioran. De la identitatea popoarelor la neantul valah*, Editura Saeculum I.O. București, 2003; *Ion Petrovici în vizorul securității*, Editura Saeculum I.O. București, 2005; *Căderea după Cioran*, Editura Fundației culturale Ideea Europeană, București, 2005. **Volume sub tipar:** *Ion Petrovici, un capitol de filosofie românească*, Editura Fundației culturale Ideea Europeană, București; *Uricar la poarta Moldovei de Jos* (pagini de istorie și cultură tecuceană); *Observator de ocazie într-un târg uitat de lume. Ediții îngrijite: Ion Petrovici, din cronică filosofiei românești*, Editura Institutul European, Iași, 2004; *Ion Petrovici, De-a lungul unei vieți*, Editura Fundației culturale Ideea Europeană, București, 2007. **În pregătire:** *Cronici și eseuri filosofice, Eminescu în tentații metafizice*. Colaborează cu cronici literare și eseuri filosofice la publicațiile: „Contemporanul-I.E.”, „Dunărea de Jos”, „Dacia literară”, „Familia”, „Apostrof” (Cluj), „Revista de Filozofie”, „Viața Românească” etc. În anul 2006 a fost admis în Uniunea Scriitorilor (filiala Bacău).

Se înțelege că odată reparată defecțiunea, mijloacele T. O. instalate înregistrau discuțiile din apartament non-stop.

Iată, bunăoară, ce discuții s-au purtat în apartamentul lui Aurel Cioran în ziua de 11 mai 1987:

În cursul dimineții, obiectivul (Aurel Cioran ad.n.) este sunat la telefon de Nicolae (meteorologul din stațiunea Păltiniș ad.n.).

Din discuția purtată de obiectiv cu soția în urma acestei convorbiri, reiese că Nicolae a fost la Bârlad și prima impresie n-a fost plăcută. Vor discuta mai multe după amiază, când Nicolae va veni aici. Nicolae l-a informat pe obiectiv că astăzi coboară și Noica din Păltiniș, dar mai întâi merge la Stamp.

În jurul orei 18 obiectivul sună la Stamp și vorbește cu Noica. Din cele spuse de obiectiv, reiese că Noica va veni aici ceva mai târziu. De asemenea, obiectivul spune că în seara aceasta vor primi vizita GRATIELEI GHICA –fostă STOICHITĂ. Noica trebuie să treacă și pe la SCHERG.

În jurul orei 18, 30 sosește un individ al cărui nume nu reiese. Acesta, constatând că este primul sosit își cere scuze. A venit direct de la „SERVICE”, unde a fost pentru remedierea unei defecțiuni ce o avea la mașină.

I. Am vorbit că nu pot veni la punct să-i iau. Soția obiectivului îl invită pe individ la baie – să se spele.

Între timp, sosește Nicolae. Acesta vorbește cu obiectivul despre împachetatul și transportul lucrurilor.

Când individul intră în încăpere, nu se fac prezentările, deoarece acesta îl cunoaște pe NICOLAE. S-au cunoscut în PĂLTINIȘ. Din discuțiile ce urmează, reiese că NICOLAE și-a făcut mutația pe Bârlad. Individul vorbește despre defecțiunea ce-a avut-o la mașină. Printre altele, aceasta spune că intenționează să plece la LUGOJ, dar nu are benzină.

Sosește Olguța însoțită de GHICA+GRATIELA. Olguța constată sosirea lui LULU. Încă de la început se formează două grupuri, în care subiectul discuției este diferit. Femeile se referă la țesături, încălțăminte, îmbrăcăminte etc. Bărbații vorbesc despre sediul TRIBUNALULUI în diferite perioade (tribunalul din Sibiu), despre Prefectură, PRIMĂRIE.

Soția obiectivului întrerupe discuțiile bărbaților, propunând să participe și femeile la discuțiile lor. Îl întreabă pe Ghica când a sosit. Acesta răspunde că sâmbătă. Apoi își amintește că l-a cunoscut pe obiectiv pe vremea când „era șef de șantier aicea”. Conducea lucrările. Eram cu IRINA. Dumneata conduceai lucrările atunci.

Ob. (iectivul) (...)

G. Ei! Când eram cu Maniu aicea. Timpuri bune! Adică nu, începuse nenorocirea cea mare, dar totuși, mai aveam o speranță.

Soția obiectivului. Speranțe avem și acuma!

Ob. Absurde, dar tot mai sunt.

G. Utopice. Este o utopie pentru generația noastră. E o utopie. Din nou se formează două grupuri cu subiecte de discuție diferite- Din ceea ce se înțelege:

G. Eu am avut toți prietenii aicea. Pe LAE LUPU – ajutor comandant legionar, condamnat politic (adăugire

ulterioară). Vorbind despre Lae Lupu, se deduce că Ghica nu mai știe nimic despre acesta. Obiectivul își spune că este plecat la Timișoara. Ghica a fost cu Lae Lupu închis o perioadă. Tot Ghica își amintește de: LECHINTAN GRIGORE, fost coleg de școală militară, „băiat bun”, col. PANAITESCU BANEA, fratele comandantului, ESEANU ALEXE. Cu Eșeanu, Ghica a fost închis la Aiud. „Era nepot bun de-al lui TRÂMBITAȘU, care era unul din principalii lor pe la Brașov. Pe urmă, pe Mageanu, dacă-l știți. Ce băiat bun! Am vorbit azi cu el. E fericit că are un copil în America. El a căzut așa, că n-a fost legionar. L-au luat ca bănuț. Nu știu ce combinație! Ghica continuă să discute cu obiectivul despre Lae Lupu. Nu se înțelege ce spune, deoarece LULU vorbește în același timp de Dimitriu, care fiind născut în S.U.A., n-a știut că este cetățean american. Când a aflat și-a depus o cerere și în 4 luni a părăsit România.

Nicolae vorbește despre familia FAT spunând că este un caz similar. Se aude obiectivul vorbind despre BUBI și KORESCOVICI, care erau veșnic împreună. Lulu afirmă că BUBI i-a fost antipatic, cu toate că părinții au fost prieteni cu familia lui Bubi.

Ghica schimbă subiectul discuției. Îl întreabă pe Nicolae dacă a fost la Galați. Acesta răspunde afirmativ adăugând că este tecucean la origine. Ghica își amintește de cunoscuți de-ai lui din Tecuci: Croitiru – avocat, (STACU?) – fost legionar „băiat bun”, a stat în Tecuci și vărul meu, care era un băiat excepțional, ALECU GHICA, fostul director al Sigurantei (legionare, condamnat politic). Ce clasă avea în el, ce martiraj! Ce caracter! Când l-a adus la proces, l-a întrebat: Cine ești dumneata? El n-a răspuns nimic. Apoi le-a spus: Lăsați-mă în pace! Eu nu recunosc tribunalul ăsta. Eu sunt (...), voi sunteți comuniști, eu sunt naționalist, voi internaționali. Nu avem

nimic comun și nu recunosc, Și l-a condamnat. Iar când le-a dat drumul din pușcărie, a fost ultimul din Aiud care i-a dat drumul. L-a dus să se plimbe, să-i arate binefacerile și l-a pus să dea o declarație. Și el a spus: „Eu să dau declarație?! Zice: N-o să ieși până când o să-ți putrezească oasele aicea”. Și seara i-a dat drumul. Că au fost obligați să dea drumul la toată lumea, Și i-au dat lui și lui Vasile Luca. De la Aiud, ultimii doi: Bietul, a murit de cancer. Era ginerele lui OREANU.

Și Maniu a fost acolo, cu MIHALACHE, cu toți; ILIE LAZĂR? CAMIL DEMETRESCU? CARANDINO. Din 47, până în 50.

N. Da, erau vreo 7.

Ob. Știi cine a apărut la Aiud? Nu știu dacă l-ați prins pe maiorul care i-a arestat la aeroport. A căzut și el.

G. Acolo a fost o înscenare. O înscenare nenorocită, o ușurință a noastră... Trei foști miniștri de interne să caz la o cursă care au întins-o ăștia. E inadmisibil!

Obiectivul povestește o scenă (lipsită de importanță) cu maiorul, ce s-a petrecut la Aiud.

Intră soția obiectivului care dorește să ia o carte despre PICU PATRUT, scrisă de Ghibu (adăugire ulterioară - Onisifor, decedat).

Cei prezenți continuă prin a discuta despre construcții. Se referă la construirea unui pod de SALIGNI, care a durat 5 ani lucrând cu lopata și carul cu boi. Spun că acum sunt tot felul de utilaje: buldozere, escavatoare și lucrările durează mult mai mult. La un moment dat, Ghica se adresează obiectivului întrebându-l: D-nul Cioran, de-a lui PETRA, de-a lui BIDEANU, mai trăiește vreunul?

Ob. A murit. Un băiat sau chiar doi au plecat în Germania.

G. Când a murit, de mult?

I. Nu. De vreo 3 ani.

Continuă prin a se referi la averea lui Petra și a lui Bideanu.

Soția obiectivului întrerupe discuțiile invitându-i pe cei prezenți la masă. Pentru că îl așteaptă pe Noica, propun să servească o cafea.

În discuțiile ce urmează, cei prezenți vorbesc despre Noica. Obiectivul și Niculaie spun că reședința de lucru a lui Noica este Păltinișul și că aici își petrece aproximativ 10 luni dintr-un an. Noica a fost considerat moșier și i-a dat domiciliu obligatoriu la Câmpulung Muscel, de unde a fost arestat.

Ghica deschide discuția despre familia STAVRESCU (decedat, adăugat ulterior). Spune că i-a cunoscut pe generalul Stavrescu și pe Gica Stavrescu. Cu amândoi a fost închis. (adăugat ulterior: Gică Stavrescu a fost soțul lui Elena Cioran- soția obiectivului). Obiectivul vorbește despre ELI WIESER, scriitor născut în Sighet. Spune că a citit o carte scrisă de acesta și i-a plăcut foarte mult, dar după ce a fost premiat „a vorbit numai de evrei și a spus că va ajuta să se mai facă anchetă cu Iașul.

Lulu condamnă pe REGEN* (sic) pentru faptul că a refuzat să-l primească pe președintele Austriei. Comentează ce s-a transmis la „Europa liberă” în legătură

cu salvarea evreilor. Soția obiectivului afirmă că s-au dat o serie de nume de oameni care au salvat evrei.

Obiectivul afirmă că „politica amerecană s-a încurcat din cauza evreilor”. Toți sunt de părere că evreii sunt în toate țările în număr mare „și cocoțați numai în vârf și bine situați”.

Ghica apreciază faptul că evreii sunt uniți. Este de părere că „acesta este un fenomen care se manifestă la cei care sunt împrăștiați”. (...)

Lulu. Și marea greșală a lui Maniu în 19 sau 20, că face fuziunea cu țărăniștii în loc cu liberalii.

Ob. Nu măi, în 26, și mi-a explicat mie Ghica exact de ce a făcut-o. Eu o știu din gura lui.

L. Și această idee era greșită, că dacă făcea cu liberalii lui Brăteanu, nu mai mișca nimeni.

G. N-ai dreptate, să știi, eu o am din gura lui MANIU, nu o cumpăr de la altul. Maniu a spus... Întâi și întâi că problema s-a făcut în '26, când s-au rupt pezevenghii ăia de la noi: Codris, Lepădatu și cu d-nul LUPAS, care au trecut la Averescu. Și deci, Maniu mi-a spus: Domnul (Banu) eu am vrut să fac fuziunea cu liberalii, dar n-au avut nici un interes, pentru că liberalii erau deja de dreapta. Eu am vrut să recuperez pe țărăniștii din REGAT. Și de-aia am făcut fuziunea.

L. Și a ieșit bine?

G. N-a ieșit, dar el a avut foarte bine scopul. Pentru că acolo era partidul Tărănesc al lui Mihalache, compus numai din preoți și din învățători. N-o fi cineva băiat de preot, sau de învățător?

Soția obiectivului. Uite că Relu (Cioran) e chiar băiat de preot (râd).

G. Dar să te ferească cineva de vulgul ăsta de învățător, să nu mai zic de preot, că ce-am văzut și din ăștia la Canal... Cum se înjurau și ce făceau acolo. Însă căzuse Partidul Tărănist pe mâna lor și ne ducea cu 10 ani înainte la comunism.

L. Dacă Carol al II-lea nu-și făcea mendrele (...) la urmă să-i rupă pe toți și să facă ce vrea. Dacă ar fi existat acest partid care era unic și foarte puternic (...).

G. Ar fi fost partid unic și nu se poate guverna cu un partid unit. Progresul se naște din contradicere.

L. Rezultatul s-a văzut!

Ob. Ce părere aveți de Pop (IONEL, adăugat ulterior) care era considerat ca succesorul...?

*Ronald Wilson Reagan, președinte al S.U.A. între 1981-1989.

G. Eu nu pot să-l vorbesc de rău, fiindcă am ținut foarte mult la el, am stat cu el în pușcărie, era un om foarte...

Ob. Am înțeles!

L. Pe Augustin Popa (decedat, adăugat ulterior) l-ați...

G. Era un om excepțional...

L. (...)

G. Era mult (...) AUREL, ăsta care a murit, ginerele lui Dobrescu. A murit și Dobrescu acuma.

L. Nu-l cunosc.

G. Care o ținea pe fata lui Birtolon D-nul IONEL POP. Mă întreb ce părere am despre el.

Ob. Eu vreau să-mi verific părerea mea.

Cei trei continuă să-și exprime părerea despre Ionel Pop. Lulu și obiectivul apreciază că nu era bun ca succesor al partidului. Și era adulat de Maniu pentru el, tremura tot. Eu am dus tot procesul „Sumanelor Negre” în care era implicat el, cum s-au tras toate sforile acolo. Cum s-a tras la (...), cum noaptea ne-am dus cu Maniu la el, l-am sculat din somn și l-am anunțat că-i achitat. Deci toată treaba am trăit-o zi de zi. Pe urmă, am stat cu el în pușcărie vreo 2 ani, în aceeași celulă și-i știu toate și gânduri și tot. Deci, o lume nu poate fi creată numai din eroi. El nu este un erou.

Ob. Eu mă gândesc sub aspectul capacității politice.

G. Un minut! Maniu l-a făcut după 23 august... Ca să dea o palmă tuturor, nu l-a făcut ministru, ci l-a făcut înalt Comisar al Ardealului de Nord, care era imediat după primul ministru. Ca să-i dea o platformă grozavă și nu știu ce. Vin „Sumanele Negre... Și bandiții ăștia... în „Semnalul” este un articol „Ionel Pop”- nepotul lui Maniu, s-a desolidarizat de Maniu și și-a dat demisia din partid. Ionel Pop era Ionel Pop cel Cumplit- șeful organizației din Sălaj (...)- Iar ăștia, să creeze înaintea lui (...). Și am fost cu Maniu imediat la Ionel Pop „Ioneluțe trebuie să dai lui (...)” a spus Maniu. Unchiuțele, er nu pot că mă condamnă ăștia pe viață! A doua zi era procesul „Sumanelor Negre”. Și în sfârșit cu insistență mare nu s-a dat dezmințirea. Însă Ionel Pop, din punct de vedere politic nu era un elector, nu era un om care știa ... Era nepotul lui Maniu. Se spunea că a fost unul din marii avocați ai Clujului.

N. De condamnat, tot l-au condamnat.

G. Nu, l-au achitat. Numai lui Ilie Lazăr i-au dat 8 luni.

Obiectivul relatează o discuție purtată între un judecător din Sibiu, al cărui nume nu-l spune și Ionel Pop:

J. Domnule Pop, ce credeți de poziția lui Lulu Maniu?(acesta își exprima îndoiala față de situația în care era).

P. Fugi de aici, ești un prost! Maniu e văzut ca un soare la Moscova”.

Ob. De aceea spun, că habar nu avea de politică.

Sunt întrerupți- Sosește Noica însoțit de Stamp. Imediat Niculae pleacă. Soția obiectivului se ocupă de noii sosiți. Vorbesc apoi despre conducerea sub influența alcoolului. Povestesc întâmplări hazlii. Abordează probleme de cultură și de limbă. Noica își exprimă părerea că în țara noastră se pun frâne culturii. Consideră că ar trebui să se pună mai mult accent pe învățarea limbii latine.

Vorbesc despre băuturi și consumul de alcool la

diferite popoare.

G. vorbește despre Fănuș Neagu și Preda. Discuțiile se suprapun și nu se înțeleg decât frânturi: În timpul discuțiilor Ghica se adresează unuia dintre prezenți spunându-i „domnul Brădișan”.

La un moment dat, Noica își exprimă intenția de a pleca. Ceilalți își exprimă regretul că Noica nu mai rămâne cu ei. Dat fiind faptul că Ghica povestește întâmplări hazlii în prezența lui Noica, acesta îl sfătuiește pe Ghica să-și scrie memoriile.

După plecarea lui Noica se poartă discuții despre cei zece domnitori Ghica. Ghica afirmă că unirea Țărilor Române s-a datorat lui Alexandru Ghica, ce de bună voie a cedat locul lui Cuza și a plecat în Italia. Cuza, drept recunoștință, l-a adus pe Ghica în țară când a murit și i-a dus paglica la înmormântare. Iorga a apreciat mormântul lui A. Ghica, drept cel mai frumos mormânt din Sud-Estul Europei.

G. Vine acum 7 luni, sau un an poate, d-nul DASCALESCU acolo și spune „Tancul peste el că aici se face restaurant sau hotel. A intrat tancul, a spart tot monumentul acesta și l-a zvârlit acum în curte la COLENTINA unde sunt alți doi Domni îngropați. Nu știu ce s-a făcut cu corpurile lor. Am auzit că A. Ghica era așa de bine îmbălsămat că era ca și cum ar fi murit. Așa mi-a spus cineva, n-am văzut. Și în sfârșit zvârle pietrele astea de dacă le vezi, te sperii. Am fost noi să vedem! Și bandiții ăștia...Povestea asta vi-o spun pentru că spunea Noica de Rațiu ăsta care face în străinătate comitete peste comitete. Idioții ăștia de GHICULESTI, care sunt vreo 24 în străinătate, printre care și fetița mea. Deși nu mai e Ghica, ci OGREZIANU, dar totuși, participă și ea. Vine de la HANOVER până la PARIS, altul vine din America și fac la biserică parastas pentru. Cu ce ajută ei? Atunci, a fost unul acum în România și i-am spus: Măi bandiților, de asta vă țineți voi, de parastase? Dacă vreți, faceți un memoriu și spuneți... Alăturați cartea lui Grigore Ghica, alăturați cartea lui Diaconescu (...), Ion Ghica, tot și cereți. Și în caz că nu veți lua măsuri, atunci noi vom cotiza, vom face o chetă toți ghiculeștii ăștia și vom trimite atâția dolari pentru a se recostitui aceste morminte. Așa să faceți, nu parastase! Exact ce spunea Noica de Rațiu. Și noi suferim aici din cauza tâmpiților ăștora care nu sunt în stare să trimită un sfert de kilogram de cafea. Asta-i situația!

Soția obiectivului vorbește despre vizita lui Iosif Constantin Drăgan din Italia, care dorind să-l cunoască pe Noica, a trecut și pe la ei. Apoi se referă la probleme medicale.

Ghica schimbă subiectul discuției:

G. E prăpăd! Există acești unguri...Ungurii de la ambasadă(...).

Lulu. Aceștia au o companie grozavă pentru Ungaria și pentru Ardeal. În acest domeniu ungurii fugiți de comunism și cu ungurii comuniști s-au unit.

Obiectivul povestește o întâmplare comică petrecută în perioada când era închis la Aiud.

Ghica se interesează dacă își mai aminteste de cei cu care a fost în celulă. Obiectivul răspunde că pe o parte din ei și-i aminteste, dar au fost foarte mulți, deoarece îi schimbau foarte des dintr-o celulă în alta. Lulu vorbește

despre niște turnuri ale Sibiului vechi, despre care n-a scris nimeni și că recent a mai descoperit unul, ce se află în curtea croitorului care-i lucrează. Cei prezenți îl îndeamnă să scrie despre aceste turnuri descoperite de el.

Mai vorbesc despre străzi din Sibiu, stadioane, echipe de fotbal, etc.

Cei prezenți își exprimă părerea că Ghica are o memorie foarte bună. Acesta spune că în perioada detenției a făcut mereu exerciții pentru a nu-și pierde memoria. Tot Ghica povestește despre Bolboată- un filosof cu care a stat 2 ani în celulă și care i-a pricinuit multe neazuri.

Schimbă subiectul discuției referindu-se la Tutea (adăugat de altă persoană – din București, legionar, condamnat) despre care spune că „este genial ca filosof, dar ca om, nu face doi bani”. Obiectivul îl cunoaște bine pe Tutea și spune că este „un geniu verbal. Nu scrie bine, dar verbal te uluiește”.

La un moment dat, femeile formează un grup separat, discutând despre Andrei Pleșu și Gabriel Liiceanu (nu se înțelege ce spune, adăugire ulterioară: în atenția D I (artă și cultură).

Bărbații în discuțiile lor se referă la Mircea Eliade. Nu se înțeleg decât frânturi din discuție. Apoi obiectivul vorbește despre intenția lui Noica de a publica o carte din caietele lui EMINESCU, ceea ce n-a reușit să facă până acum, cu toate insistențele lui. 13 caiete Eminescu pe care Noica le-a tras la xerox cu ajutorul unor ingineri în numai două săptămâni. De aici, el trage concluzia că dacă ar exista bunăvoință, cele 44 de caiete ale lui Eminescu s-ar putea tipări în câteva mii de exemplare, fără nici un fel de greutate.

Dată fiind situația ca în 15 ani, Noica n-a reușit să facă nimic cu caietele lui Eminescu, obiectivul: Și „acuma eu mă lupt să-l sap pe Drăgan”.

G. Iarăși pe Drăgan.

Ob. Au bani, domnule! Dumneata ce faci dacă n-ai bani?

G. Nu-l mai săpa pe ăla!

Ob. Dar n-a scos Călinescu? (în paranteză, adăugat ulterior „Istoria literaturii române de George Călinescu). Datorită lui. Ceea ce înseamnă foarte mult. Uite cu ce argument vin eu. A apărut Biblia Carol al II-lea”? Cel mai mare criminal care l-am avut noi!

Sotia Ob. Te aude cineva!

Ob. Poate să mă audă! Pot să strig în Piața Mare! Pe câți a împușcat Carol al II-lea? Eu spun că-i mai mare decât comunistii, câți a împușcat Carol al II-lea. Biblia Carol al II-lea! Atunci ce mi-e dacă Drăgan scoate caietele lui Eminescu?

Obiectivul îi invită pe aceștia să-i facă o vizită pentru a asculta o bandă în care Noica vorbește despre încercările lui pe perioada celor 15 ani de a publica acele 44 caiete ale lui Eminescu. Din discuțiile ce urmează reiese că Drăgan urmează să vină în țară toamna aceasta și obiectivul intenționează să ia legătura cu el pentru a discuta despre publicarea caietelor lui Eminescu.

Apoi oaspeții se pregătesc de plecare. Aproximat. Ora 23, 12. (A.C.N.S.A.S, dosar 16366, vol. 27, 173-180).

Câteva precizări:

Prea multe lucruri nu sunt de explicat în această înregistrare de apartament; dacă luăm în considerație nota informativă depusă de sursa Diamantopol la 14 august 1986, Aurel Cioran fusese vizitat de Iosif Constantin Drăgan cu aproape un an înainte de data înregistrării. „În drumul spre și de la Păltiniș, spune sursa, a fost vizitat de economistul I. C. Drăgan din Italia, adică când a trecut și când s-a înapoiat, cu care s-a întreținut mai mult timp. Deși sursa insistat asupra discuțiilor purtate de cei doi, acesta (Aurel Cioran, ad.n.) a evitat să spună, chiar și de când îl cunoaște pe acest Drăgan. Sursa a insistat să i se spună cum vede acest Drăgan evenimentele politice, dar a primit răspuns că i se va spune altădată când va avea timp mai mult și va da un telefon pentru întâlnirea noastră” (ACNSAS, dosar 16366, vol. 2, f. 201).

Personajul în discuție (I.C. Drăgan) făcea, dacă avem în vedere caracterizarea Monicăi Lovinescu, „simbioză între fascism și comunism” și „părea făcut pentru Curtea lui Ceaușescu” („La apa Vavilonului”, vol. 2, p. 75).

În cadrul exilului românesc din Paris, circulă zvonuri că prin el (prin I.C. Drăgan) Ceaușescu ar fi făcut un pact cu Horia Sima, exponentul mișcării legionare românești, trăitor în țărmul iberic (Monica Lovinescu, Jurnal, 1981-1984, p. 196).

În 1975, I. C. Drăgan era președintele Camerei de Comerț italo-română cu sediul la Milano și era deseori primit de Nicolae Ceaușescu.

La data când securitatea românească se interesa de ceea ce se discuta în casa lui Aurel Cioran începuse deja să bată un vânt de înnoire peste țările sistemului comunist, odată cu accederea lui M. S. Gorbaciov în funcția supremă a vecinului nostru răsăritean. Deocamdată la noi nu se simțea nimic, dar primenirea, odată începută, se va extinde ireversibil peste toate țările socialiste.

Să mai notăm că tot în anul 1986, deci cu un an înainte de înregistrarea discuției de apartament, Aurel Cioran a primit un exemplar din cartea lui I.C. Drăgan „Europa Phoenix” prin intermediul Fundației Drăgan din Lugoj și destinatarul (Aurel Cioran/ răspundea la 15.07.1986: „Doamna Toma, vă mulțumesc pentru volumul Europa Phoenix și vă rog binevoiti a exprima Domnului Drăgan, odată cu omagiul meu plăcerea și încântarea pentru problemele expuse... (A. C. N. S. A. S, dosar 16366, vol. 2, f. 210).

Florentin Popescu

CONSTANTIN NEGRUZZI, REPER INCONFUNDABIL AL PROZEI ROMÂNEȘTI*

În literatura română, ca de altfel în multe altele din lume, sunt puțini scriitorii a căror operă a întrunit o umanitate de aprecieri favorabile încă din timpul vieții celui care a dat-o la iveală. Nu încapе îndoială (și trecerea inexorabilă a vremii a dovedit-o din plin) că un asemenea caz îl reprezintă în cultura noastră Constantin Negruzzi, autor de certă valoare și de pregnantă originalitate, recunoscute ca atare atât de contemporanii lui cât și de posteritate. Căci dacă numai la patru ani după trecerea în neființă a lui Constantin Negruzzi, cu prilejul apariției scrierilor lui, Vasile Alecsandri nu șovăia să afirme că *Alexandru Lăpușneanul* este „un cap d'operă de stil energetic și de pictură dramatică” iar *Păcatele tinerețelor*, laolaltă cu traducерile făcute „cu atâta măiestrie” i-au asigurat autorului lor un loc binemeritat „în pleiada de frunte a literatorilor români”, iar Alexandru Odobescu se încumeta să-i „imite” modelul nuvelei amintite, faptul nu este nici întâmplător și nici lipsit de semnificații și conotații speciale – ce se cer a fi subliniate ori de câte ori citim ori recitim opera literară a prozatorului.

Spirit cu largă deschidere și receptivitate față de cultura universală, Constantin Negruzzi nu poate fi, totuși, înțeles și „evaluat” în afara contextului social și cultural al epocii în care a trăit și a scris.

Ca mai toți intelectualii vremii, el a parcurs, ca om și ca scriitor, o perioadă în care literatura noastră încă se mai afla în perioada limpezirilor și a cristalizărilor, a căutărilor de tot felul. Și tot ca ei, Negruzzi se implică deopotrivă în viața socială, culturală și politică a țării (deține funcții de răspundere (este deputat și primar al Iașului, director, împreună cu Kogălniceanu și Alecsandri, al Teatrului Național din capitala Moldovei, ministru ad-interim, co-editor de ziare și reviste etc.), călătorește (la Chișinău îl cunoaște pe Pușkin) și este în câteva rânduri „exilat” la moșia lui pentru unele „atingeri” aduse ocărmuirii prin propriile scrieri. Nu este, deci, de mirare, să-l regăsim pe Negruzzi și cuprins de tendința mai largă a literaților români de a contribui la propășirea culturii naționale – între altele și prin îmbogățirea ei prin traduceri, mai ales din limba franceză (el a tradus din Lesage, Voltaire, Marmontel, Victor Hugo – *Baladele* și dramele romantice *Maria Tudor* și *Angelo, tiranul Padovei*), dar nu numai. Este posibil însă ca truda pe textele altora să fi fost considerată de Negruzzi o experiență necesară și valoroasă și în alt plan: cel al creației beletristice originale, de vreme ce după (ori concomitent cu) munca de translație în română a unor mari opere s-a încumetat să creeze el

însuși poezie, versificând pe mari teme și motive ale trecutului, de care istoria națională n-a dus niciodată lipsă.

Evident, într-o vreme în care literatura română arareori depășea granițele realului și concretului (aripa imaginării, a ficțiunii încă nu bătea prin scrierile poeților de la noi), nici Negruzzi nu se putea sustrage din context. De aceea și *Aprodul Purice* și alte texte ale lui sunt inspirate de momente și scene istorice, consemnate ca atare în vechi cronici și hrisoave, ca și nuvela *Alexandru Lăpușneanul*, care i-a adus celebritatea încă din timpul vieții. Dar ar fi, desigur, o nedreptate să-l considerăm pe Constantin Negruzzi un scriitor prin excelență inspirat de teme și motive istorice, fără aport personal în ce privește scrierile lui literare, adică un autor care preia și prelucrează, cu mai mult ori cu mai puțin talent, subiecte exploatate mai înainte de alții și doar atât.

Ar fi o nedreptate pentru el și o silă adusă conștiinței noastre dacă n-am căuta să punem într-o lumină adevărată, alături de nuvela *Alexandru Lăpușneanul* și valoarea textelor din volumul *Păcatele tinerețelor* și din *Negru pe alb (Scrisori de la prieten)*, opere de o mare prospețime și azi, creații în care rafinamentul și spontaneitatea se împletesc armonios cu ironia și umorul, într-o fermecătoare cursivitate a frazei. El îl anticipează, din acest punct de vedere, pe A. I. Odobescu și deschide, astfel, șirul scriitorilor, nu foarte mulți la număr, care au ridicat limba română pe trepte superioare de rafinament și expresivitate. De altfel rolul de precursor al lui Negruzzi în literatura noastră (rol asupra căruia vom reveni mai pe larg în acest studiu) este de necontestat și în alte privințe.

* * *

Neîndoios, opera literară rămasă de la Constantin Negruzzi cuprinde două mari falii: nuvelistica din primele volume și proza memorialistică din *Negru pe alb*. La rândul-i, nuvelistica se împarte, tipologic vorbind, în *nuvela romantică* și în *nuvela istorică*, ambele comportând nu numai grile deosebite de lectură, ci și judecăți felurite, pe de o altă fiindcă se cer a fi aduse unele corecții și felului în care au fost ele receptate de contemporani, dar mai ales de posteritate.

În alt plan se cuvine a vedea și modul în care opera despre care este vorba și-a păstrat, prin „piesele” ei de rezistență, valoarea nealterată până azi.

Atât *O alergare de cai* (a cărei acțiune se petrece la Chișinău) cât și *Zoe* sunt prin excelență nuvele de tip romantic, gândite și scrise de Negruzzi sub influența directă a lecturilor, precumpănitor circumscrise curentului romantic, din vremea în care scriitorul a tradus din literatura franceză.

* Din volumul *Eu v-am citit pe toți, II*, în curs de apariție.

Motivul femeii părăsite și care nu reușește să-și mai găsească echilibrul sentimental și social reprezintă, ca să zicem așa, o temă de largă și o destul de îndelungată „tradiție” și „carieră” în literatura scriitorilor din capitala de pe malurile Senei. Și nu numai a lor. Dar asta nu înseamnă că autorul nostru ar fi lipsit de merite, iar prozele lui s-ar goli de conținut, putând fi considerate „copii” ale aceluia, fiindcă la o mai atentă analiză – chiar și prin compararea textelor – vom vedea că timbrul personal al lui Negruzzi stă în acuitatea observației, într-o anumită perspectivă a relatării faptelor, într-un fel propriu de alternare a realului cu imaginarul, în împletirea obiectivului cu subiectivul, nu fără o oarecare detașare și nu fără o undă de ironie.

Farmecul narațiunii a determinat, în mare măsură, și receptarea, uneori contradictorie, a operei scriitorului, mai ales în epoca modernă. Recunoscând din capul locului că Negruzzi este „un mare prozator, fără invenție, mărginit la anecdotă și memorii, creator de valori, de interpretare artistică” G. Călinescu găsea că meritul cel mai de seamă al autorului ar consta în stăpânirea artei picturale cu care realizează „amestecul de Occident și Orient” – ceea ce nu-l sustrage comparației cu Prosper Mérimée, comparație pe deplin justificată în opinia marelui critic. Desigur, unele elemente de construcție, motivele ca atare și chiar și gustul pentru descriere trimit cu gândul la autorul francez însă numai până la un punct, fiindcă scriitorul nostru se detașează net de acela prin căldura și participarea la trăirile eroilor lui, spre deosebire de prozatorul francez – la care rigoarea, răceala, construcția rigidă a nuvelor sunt atribuite ce izbesc de la prima lectură. Ochiul experimentat al lui Eugen Lovinescu sesiza cu exactitate punctul de divergență al celor doi „Mérimée – nota el – s-ar putea asemăna cu o fină și rece lamă de oțel. Negruzzi nu arată o astfel de răceală în povestirile sale: dimpotrivă, în el descoperim mai degrabă pe traducătorul lui Victor Hugo, pe cititorul lui Balzac, omul de imaginație – al lui Alexandru Dumas. (...) Apoi Mérimée nu iubește descripția (...) Negruzzi, dimpotrivă, nu fuge de descripții”. În plus, am fi înclinați să adăugăm noi, autorul lui *Toderică* are și o înclinație, o voluptate am zice, pentru reconstituirea întâmplărilor, a anecdotului – lucru ușor sesizabil îndeosebi în *Au mai pățit-o și alții*, dau nu numai acolo. Pare că scriitorul dorește să-și cucerească cititorul cu fiecare frază așternută pe hârtie, cu desenul fiecărei linii trasată portretelor personajelor lui; pare că dintr-o răsuflare

vrea să-și rostească întregul discurs convins fiind că umorul lui e molipsitor, că relatarea e generatoare de haz și de bună dispoziție. Între calculata și bine regizata punere în scenă a firului narativ și spontaneitatea autorului optează pentru a doua cale, oricum mai convingătoare și mai firească decât prima.

Deși nu conțin în sine fapte și întâmplări extraordinare, deși scriitorul dă senzația că merge pe cărări străbătute mai înainte și de alții, totuși nuvelele lui romantice se citește și azi cu interes, valoarea lor constând în autenticitatea descrierilor de situații, în acuitatea observației și nu în ultimul rând într-un rafinament al scriiturii – rafinament care le face plăcute și totodată ușor accesibile.

Apogeul creației este stins de Negruzzi atunci când „șterge colbul de pe cronică bătrâne”, cum scria Eminescu în *Epigonii*, adică atunci când se inspiră și scrie despre o serie de evenimente din istoria Moldovei. Ale sale *Fragmente istorice* (dintre care se disting arhicunoscutele *Alexandru Lăpușneanu* și *Sobieski și românii*) n-au conținut și nu conțin nici azi să-i uimească pe istoricii și criticii literari care le analizează din diverse unghiuri și de pe diverse poziții, ajungând, până la urmă, să se întâlnească cu toții într-un singur punct: cel în care trebuie să-i recunoască scriitorului o sumă de virtuți incontestabile, care i-au asigurat și-i asigură lui Negruzzi un loc important în cultura română, investindu-l totodată cu virtutea de reper inconfundabil al literaturii naționale. Astfel, „Prototipul” ideal al nuvelei, perfectă din toate punctele de vedere, rămâne – pentru oricine a studiat și va studia această specie a epicii culte românești – *Alexandru Lăpușneanu*, care, cum bine nota Liviu Rebreanu în 1940, „a obsedat și mai obsedează pe criticii și comentatorii noștri literari”.

Fascinată în egală măsură prin conținut și prin forma ei foarte concisă (nimic nu este acolo de prisos, iar personajele apar schițate cu precizie, ca și cum o mână de mare maestru le-ar „desena” dintr-o singură trăsătură de condei, faptele se derulează într-o firească succesiune, motivată la tot pasul de gesturi, gânduri, atitudini etc.) ea reprezintă nu numai capodopera scriitorului, ci și o capodoperă a nuvelisticii românești, veritabil reper al prozei noastre de mică întindere. Alături de ecoul pe care l-a avut ea asupra criticilor și istoricilor literari din toate timpurile – nuvela a exercitat și o mare fascinație asupra confrăților scriitori. Alexandru Odobescu mărturisea că a scris *Doamna Chiajna* și *Mihnea Vodă cel Rău* (opere de valoare incontestabilă și ele) încercând să urmeze exemplul lui Constantin Negruzzi. Apoi aceasta a mai constituit și punctul de plecare pentru scrierea a două piese de teatru: *Alexandru Lăpușneanu*, dramă în trei acte de Dimitrie Bolintineanu și *Lăpușneanu-vodă* de Samson Bodnărescu. Deși firul narațiunii este respectat atât de primul cât și de către al doilea dintre autorii amintiți, piesele lor nu au avut însă nici forța și nici originalitatea necesare pentru a înfrunta timpul, prezentând, astăzi, un interes mai mult documentar decât literar. Ceea ce ne îndreptățește să-i dăm dreptate lui Eugen Lovinescu, care afirma: „Și după aceste tragedii, Negruzzi, rămâne încă, adevăratul poet al tragediei lui Alexandru Lăpușneanu”.

Cu *Negru pe alb. Scrisori la un prieten* Constantin Negruzzi inaugurează în literatura noastră genul epistolar,

gen pe care mai apoi Ion Ghica, Duiliu Zamfirescu și alții îl vor ilustra și ei în moduri diferite, sporindu-i piesele de rezistență prin scrieri de certă și inconfundabilă valoare – nu numai documentară, ci și culturală.

Trebuie spus din capul locului că scrisorile lui Negruzzi, probabil neexpediate niciodată, sunt niște creații beletristice în sine, la granița documentarului cu ficțiunea, interesante atât prin bogata paletă tematică pe care o cuprind cât și prin farmecul textului propriu-zis. Sunt texte care-i permit autorului o mare libertate de desfășurare a gândului și ideilor, a părerilor și observațiilor.

Neexistând canoane și formule ale genului, nu există nici constrângeri în ce privește dimensiunea ori maniera de scriere – cea ce îl face pe autorul epistolelor în cauză să se simtă în largul lui pe un teren pe care nimeni nu are a-i reproșa ceva.

Așadar, tematic scrisorile lui Negruzzi, peste treizeci la număr, cuprind cele mai diverse subiecte, de la descrierea unei călătorii (*Primblare*) și până la cutare dispută filologică (*Slavonisme*), de la descrierea comportamentului unui provincial ajuns în capitala Moldovei (*Fiziologia provincialului*) și până la etalarea unor surprinzătoare cunoștințe paremitologice (*Păcală și Tândală*), de la investigațiile arheologice (*Catacombele mănăstirii Neamțului*) și până la situația vânatului și a lupilor, speculând o slăbiciune a domnitorului (*Istoria unei plăcinte*) și până la notațiile despre țărani (*Om de țară*) sau despre stațiunile climaterice (*Băile de la Ems*).

Ar fi, totuși nedrept să considerăm că aceste scrisori sunt simple notații lipsite de culoare și individualitate, căci aici, ca și în nuvele, Negruzzi se dovedește a fi un scriitor plin de har și înzestrat cu mult umor, cu o mare și reală capacitate de evocare (atunci când e vorba de relatarea unor situații și întâmplări din trecut), de descriere a naturii și a naturii oamenilor.

Portretul pe care i-l face lui Daniil Scavinschi (cel „trist și mic” din *Epigoni* lui Eminescu) în *Scrisoarea IV-a* este de un sarcasm și de o ironie cum de puține ori întâlnim nu numai în literatura epocii, ci în întreaga literatură română a veacului XIX.

Având aerul că vorbește foarte serios, în alt loc (*Statistica lupilor*) Negruzzi construiește o anecdotă în care fabula alternează cu faptul real, iar cifrele, așijderea, fac casă bună cu o onomastică adecvată. Etc. etc.

Este interesant de observat că dincolo de conținutul lor pe alocuri moralist (*Om de țară*), scrisorile se citesc și astăzi cu plăcere, chiar dacă subiectele lor sunt foarte exact și puternic înrădăcinate în contextul și-n mentalitatea unei epoci (contemporană scriitorului) depășită demult, nu doar cronologic, ci și ca nivel de înțelegere la scara mai largă a societății.

Oricum le-am judeca, scrisorile lui Negruzzi își au și-și păstrează o anume valoare și azi. Aceasta este dată de farmecul evocării, de culoarea de atmosfera și cadrul pe care le sugerează grație spiritului și vioiciunii autorului, prezente la nivelul fiecărei pagini. Pare că ne aflăm la gura sobei, în plină iarnă, când viscoalele zguduie olanele, și ascultăm glasul molcom și cald al unui bătrân sfătos ce vine dintr-o țară de dincolo de realitate și de orizont și-și descarcă, pe-ndelete, sacul lui de povești în fața

unui grup de copii care au amuțit, cu ochii ațintiți către el și cu urechile ciulite, sub vraja legăntoare a cuvintelor.

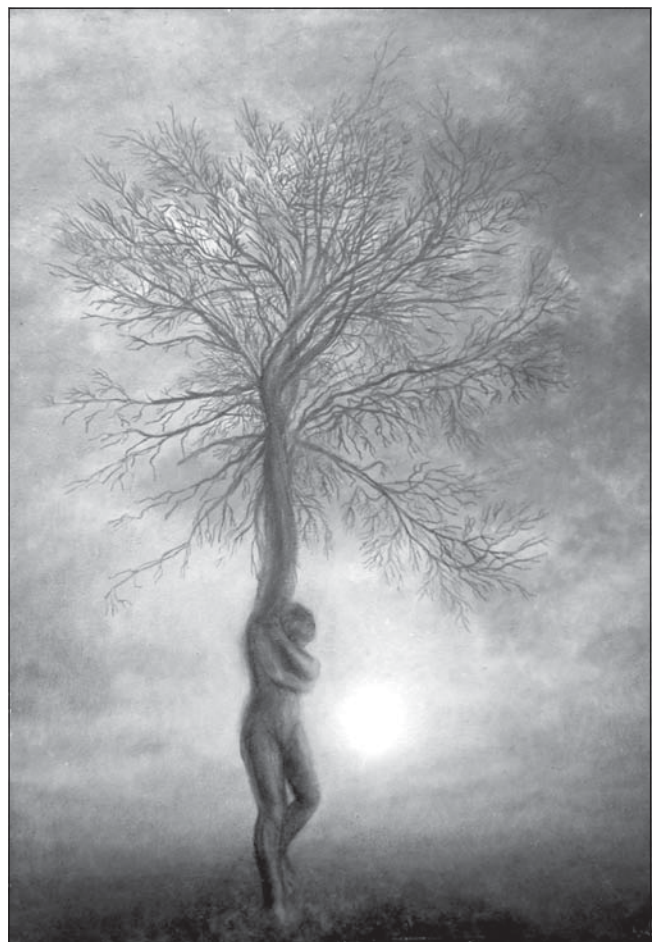
* * *

Sintetizând, trebuie să spunem că Negruzzi este în literatura română întemeietorul nuvelei (*Alexandru Lăpușneanul* reprezentând cum am mai spus, prototipul acestei specii a epicii), deschizând, astfel, porțile unui întreg șir de scriitori care o vor ilustra magistral, de la Sadoveanu și până la Liviu Rebreanu, de la Agârbiceanu și Gala Galaction și până la V. Voiculescu, Ștefan Bănulescu, Fănuș Neagu și alții.

Pe de altă parte, prin *Negru pe alb*, acest scriitor inaugurează și un nou gen literar, *scrisorile* sale prefigurând, totodată, *eseistica* lui Alexandru Odobescu și *pamfletul*, practicate mai târziu cu excelente rezultate, de Tudor Arghezi, N.D. Cocea și alții.

Trecând în revistă locul și rolul lui Constantin Negruzzi în literatura română nu putem omite nici faptul că el se numără printre pionierii dramaturgiei românești originale și printre traducătorii remarcabili ai secolului trecut, un militant pentru o literatură valoroasă și pentru promovarea valorilor naționale, ca și pentru propășirea, prin cultură a celor mulți.

Multilateral în manifestările lui beletristice și pregnant original și valoros (mai ales în nuvela *Alexandru Lăpușneanul*) Constantin Negruzzi ocupă un loc aparte în galeria scriitorilor noștri clasici, reprezentând un reper inconfundabil al literaturii române.

Lucia Cherciu**Dependență**

Poți fi dependent
de uitatul la televizor
de îmbuibare
de trândăveală
de dormitul fără rost
vorbirea desartă
clevetirea
pizmuirea
beția fără saț—

eu sunt dependentă
de cireșe căpșuni caise
de iarba proaspăt cosită
de ciuboțica cucului
de trei frați pătați
greieri licurici
melci codobelci
de fânâna cu uluci
fântâna cu ciutură sau cumpănă
fântâna cu troiță

de iubirea în nesaț
în neștire
fără alean
durerea de tine
neostoită
de credința
că tot mă mai aștepți

cum te aștept
cu fiecare respirație
trag în piept
parfumul vestirii tale

în dependențele casei
am ascuns secretele
scheletele
sechelele
cele necesare
și cele de aruncat
esențialul și suplimentarul
hrana și lacrima

sunt dependentă
de genele
de surîsul
de pasul
de ceasul cu tine
pe sub salcâmi
și pe sub tei.

Îngânare

În vinerea aceea
a făcut brazde toată ziua
cu grijă
le-a măsurat
și le-a greblat
ca la palat

așa ne-a spus un vecin.

Simetrice geometrice
perfecte
brazdele
ne-au întâmpinat
când ne-am strâns cu toții
ca la o nuntă
duminică
și le-am văzut în grădină
într-o arhitectură
care părea
să ne spună ceva
ca ruinele
după adânci săpături
numai că nu știam să citim.

Și la fel cum am așteptat
mai bine de o lună
să vedem
ce a sădit
în fiecare brazdă
să încolțească semințele

mai așteptăm cu fiecare zi
cu fiecare respirație
să-i citim trăsăturile
pe fețele noastre
să îi recunoștem râsul
gesturile
glasul
mersul
cărările
căutările

în pruncii noștri
care-l îngână

Recunoștință

Nimeni nu mă mai știe cum mă știi tu
vară de vară mi-ai ascultat poveștile
cerbii îndrăznelii mele s-au arcurt
aruncând poduri peste prăpăstii
șopârlele mele te-au sărutat
ca pe pietrele încălzite de soare
cărăbușii mei au ieșit din pupă
au întins cartilagiile sidefate ale aripilor
s-au îmbătat cu floare de măr
s-au lovit orbi de zidurile cetății tale

mi-ai scuturat îndoielile
ca perele de pe vârful pomului
pe care nu le-ajungi altcumva

tu mă recunoști cum nimeni nu mă știe
tu mă chemi tu mă adăpi
la fântânile tale din munte

fără tine nu m-aș cunoaște
nimeni n-ar mai ști câte greșeli am făcut
de câte ori m-am pierdut
fără tine nu m-aș mai regăsi
în surâsul tău de chiparoase.

Casa cea veche

Casa aceea s-a topit
au folosit oamenii lemnele de foc
și chiar a crescut iarba
de nu se mai vede nimic
doar o cicatrice a priveliștelor pe geam
dacă stai în mijloc
ca într-un cerc

dar în fiecare noapte
mă visez acolo
urc dealurile
alunec pe dumbrăvi
zbor pe deasupra copacilor
și toate săniile
aici mi se opresc
iarnă de iarnă
pe drumul înspre munte

și va mai sta în picioare
semețindu-se în gândurile noastre
atâta timp
cât vom redesena hărțile
atîta timp
cât vom da paginile
până și copiii noștri vor recunoște
pridvorul și pragurile
pe care nu le-au cunoscut.

Puiul

De pe bancă
aruncăm firimituri
la niște vrăbii

și cu stupoare
vedem cum o vrăbiuță
slabă
leșinată
cu penele răvășite
îi dă unui pui
înfoiat rotund gras
de două ori mai mare
decât ea
direct în gură

firimitură cu firimitură

și ne zâmbim strâmb
prefăcându-ne
în necunoștință de cauză.

Emilian Marcu**CÂNTEC DE DESPĂRTIRE***Pentru Cezar Ivănescu*

Luminată lume, lume luminată
 La răscruce-anume clopotul tot bată
 Zarea-n două-mpartă
 Pâinea cea curată
 Pâinea fără-de care
 Nu ai împăcare!

Luminată lume, lume luminată
 Clopotul anume pentru mine bată
 Stelele surate, stelele fuioară
 Luminează-n moarte trupu-ntâia oară
 Cerul și misterul
 Luna ca nebuna.

Ziurel de lume
 Clopotul tot sune
 Zarea-n două-mpartă
 Pâinea cea curată
 Pâinea fără-de care
 Nu am împăcare!

Ea la cer tot duce
 Trup crescut pe cruce
 Ce prin stele cară
 Stelele fuioară.

Luminată lume, lume luminată
 La răscruce-anume clopotul tot bată,
 Bată-n buza crudă
 Moartea să n-audă!

Cerul ca misterul
 Luna ca nebuna
 Clopotul tot sune
 Zori de zi de lume
 Lumina stelei numai scrum
 Cruce mă face pentru drum
 Lumina stelei dor de fum
 Mă-nalță către cer acum.

Luminată lume, lume luminată
 La răscruce-anume clopotul tot bată
 Bată-n buza-i crudă
 Moartea să n-audă
 Bată-n fapt de sară;
 Trupul mi-e de ceară,
 Bată și suspine
 Trupul să-mi lumine
 Cerul cu misterul
 Luna cu cununa
 Moartea să n-ajungă
 Când va bate-n dungă.
 Luna luminată
 Clopotul tot bată,
 Bată pentru mine
 Lume de lumine,
 Bată să tot bată
 Lume luminată.

Luminată lume, lume luminată
 Clopotul anume pentru mine bată
 Stelele surate, stelele fuioară
 Lumineze-n moarte
 Clopotul când bate
 Trupul meu de ceară
 Ziurel de ziuă, ziurel de sară
 Cerul cu misterul
 Luna cu cununa
 Trupul meu îl țină
 Facă de lumină.

Lumina stelei numai scrum
 Cruce mă face pentru drum,
 Lumina stelei de pământ
 mi-e umbra vânt, mi-e umbra vânt!

Sâmbătă, 26 aprilie 2008

Las umbra mea....

Las umbra mea doar crinului în pază
 La ceas de taină-n zborul de cocori.
 Pe umerii de păclă umbra-i trează
 Și vraja se-mplinește de atâtea ori.

Culoarea-n floare gata-i de jertfire
În ne-nceputa nuntă peste veac
Că giulgiul tânăr poate să respire
Când rănilor-nflorinde-n săbii tac.

Las umbra mea doar crinului tăcere
În clipa de-mpplinire într-o stea.
Au înfrunzit și drumuri și mistere
De trup, acum, se rupe umbra mea.

La ceas de taină zborul de cocoară
Pe umerii de păclă mă-nfășoară.

Sâmbăta Mare, 26 aprilie 2008

Ar trebui.....

Ar trebui pe umbra mea
Un foc discret fără mânie
Să mă-mplinească într-o stea
Lumina ei cea pământie

Și lacrima de rană grea
Mă învegeze-n clipa rară
Mâna-mi de prund îmi aținea
Cărarea-n lacrimi de ceară.

Tăcutul semn, tăcuta vină
Mă țină-n cuie-acolo sus
Că trupul meu e de lumină
De dimineată la apus

Și-apoi lumină-i peste ceață
Din noapte până-n dimineată.

Sâmbăta Mare, 26 aprilie 2008

...dar cine mai știe...

...dar cine mai știe sau mai poate să vadă
tăcerea ta devenită de acum de zăpadă?

Florile toate vor înflori, vor prinde rod:
Va fi în cer, printre îngeri, pentru mine prohod.

Stelele toate, curate și de împliniri doritoare
Lumina-vor trecerea spre lumile viitoare.

Podul peste râni, unde nu-i nici ziuă nici seară,
Mă va duce-nspre-acolo în cămașa de ceară.

În cămașă curată cu fluturi și cu eghileți
De parcă aș fi umbra aprinsă a unei săgeți.

De parcă umbra ei aș tot fi! Ce să fie
Tăcerea ta de acum înflorind în pustie?

...dar cine mai știe sau poate să vadă
umbra ta de lumină, umbra mea de zăpadă?

26 aprilie 2008

Cu țărână proaspătă....

Zilele cu sânge mi le-ai numărat
Când de pleoapa mea te-ai aninat
Cum de floare roua zilei se anină.
De țărână proaspătă-asteptat
Nu știam de unde vine-acea lumină.

Zilele cu sânge ți le numerești
Bolțile cerești, o bolțile cerești
Printr-o lacră se-nchideau, știi bine
De lumina neagră din ferești
Tu cu pleoapa te tot agățai de mine.

Zilele cu sânge-n sânge se închină
Când de floare roua dimineții se anină
Tu și eu de umbra în lucire
În pământ intram parc-am urca
Treptele-mpplinirii spre nuntire.

Zilele cu sânge ți le-ai numărat
Și de pleoapa mea te-ai aninat
Pentru această grea călătorie
Și spre lumea unei stele, de sabat
Am intrat ca într-o cununie.

Zilele cu sânge-n sânge se-ntrupau
Florile din spini ne-mprejmuiam.

Cu durerea somnului pe gură
Ca-ntr-un pat de rouă am să stau
Să nu simt a cuielei arsură.

Zilele cu sânge-n sânge-s vânt
De lumina neagră din pământ.
Ca pe-o poartă am intrat sub zare
Tu și eu și-n umbra noastră sânt
Lacrimi mari de ceară a iertare.

Tu de pleoapa mea te-ai aninat
Cum de floare roua dimineții se anină
Zilele cu sânge mi le-ai numărat
Nu știam de unde vine-acea lumină.

Tu de pleoapa mea te-ai aninat
Când țărâna proaspătă m-a astupat.

În pământ intrând părea că aș intra
În lumina neagră dintr-o stea.

Pentru această grea călătorie
Tu mă pregăteai ca pentru cununie

Eu de pleoapa ta atunci m-am aninat:
Tu mă așezai acolo ca-ntr-un pat.

În pământ intrând părea că aș sui
Treptele-mpplinirii pentru o altă, mai curată, zi.
Sfintele Paști, 27 aprilie 2008.

Dan Petrușcă***Cercul pătrat era**

lui Nichita Stănescu

Cercul pătrat era
atât de frumos
iar tu chicoteai leneșă
într-o geometrie spartă
de fapt un colț rotund care
nu putea să se-mpartă
oarecum unul în altul
figuri deși inscriptibile
perfecte în nisip în bucătărie
în pat și penibile

demult ehei călăream
un fel de tramvai încoace
încolo regal cu trăsura
și până dimineața
mă ținea arsura
ca să până mă voi întoarce
te văd te pipăi te gust
între unghiuri și arce

sau ieșită din haine
în mijlocul camerei în
păienjeniș de oglinzi
umedă cu sfârcuri arzând
începai să mă prinzi
până când cercul pătrat
gângurea atât de frumos
prin spații cu fără Euclid
pe când orașul dormita
neliniștit în zid

* S-a născut la Bacău, 27 aprilie 1954. Școala primară, gimnaziul și liceul le absolvă în orașul natal, iar Facultatea de Litere, din cadrul Universității „Al. I. Cuza” din Iași, în anul 1982. În prezent, este profesor de limba și literatura română la C. N. „Gh. Vrâncianu” din Bacău. A debutat cu poezie în revista *Ateneu*, în aprilie 1969, și în același an obține premiul întâi pe țară la concursul de poezie *Tinere condeie*. Ca student, publică poezie în *Viata studentească* (1979) și în revistele *Convorbiri literare*, *Cronica*, *Steaua* (1980), folosind pseudonimul Dan Petreanu. Publică sporadic poezie și în anii următori revenind la numele său real. După „Revoluție”, este redactor al unor ziare și reviste din Bacău, precum săptămânalul *Viata băcăuană*, revista de cultură *13 PLUS*, în prezent fiind secretar general de redacție al revistei *Convorbiri didactice*. A scris peste o sută de articole, mici studii, eseuri, recenzii și cronici literare în *Ateneu*, *13 PLUS*, *Convorbiri didactice*, *Meridian 27*, *Scara* etc. În 1998 debutează cu *Mister și literatură – eseuri aproximative*, o carte despre sursele fantasticului în literatură, iar în 2005 publică volumul de poezie intitulat *Poezia îmi stătea pe genunchi*. Despre volumul de poezie au apărut consemnări, comentarii și cronici la *B1 TV*, *TVR Cultural* și în revistele *Ateneu*, *Vitraliu*, *PROSAECULUM*, *Luceafărul*, *Cultura* etc.

și mi se pare absurd
spuneam ea șoptea mă vezi
mult mai bine atunci
când ești surd
sau mă guști
aproape bătrân când ești puști
și mă deschei pentru cină
când pe bancheta din spate
mă-nfășori mă legeni m-adormi
în mașină
uite îi zic de jos de sus
de aiurea mi-apar mulțimi de
jumătăți de-o parte
de cealaltă
ar fi timpul să alergăm
printr-o pădure orizontală
și înaltă
într-un du-te
vino
cam până la moarte

încă te nășteai frumoasă întru
mine și-mi locuiai sub piele
difuz undeva înăuntru
concretă evanescentă bizară
destul de dulce aproape amară
zbătându-te încet zbatându-te
în cercul pătrat
unde te-am ascuns
și te-am încuiat

De pe un site

Ruxandrei Cesereanu

De pe un site al ei tocmai
zâmbea nimănui tuturor
jucăușă bizară cocheta vicleană
cu umedă Eva în ea
agresivă în silă
și totuși indicibilă
împrejur cu toate armele însângerate

într-o parte dintr-o fotografie privea
rujată brunetă aproape arzând
și alături textul ei manuscris
despre bărbați care spun
că femeile sunt niște târfe
ele despre ei că sunt niște curve

substantive îmi adaugi în fond
feminine realități aproape identice
genul nu prea contează uneori
îmbrăcate sumar mai tot timpul însă
descheiate de sus până jos
niciodată la suflet
nu-mi trebuia o dispută

ca aceea de la subsol dintr-o
oacheșă epopee autohtonă
ci un iureș să dau la modele
să fac mult praf desigur îți spun
hei ți-l închipui pe Enkidu pascănd
adăpându-se cu animalele
smuls din pustie de o
fiică a plăcerii

sau mai aproape o simți pe
îmbujorata Briseis
homerice așa zice că era
rușinoasă doar pentru
dumnezeiescul Ahile
zâmbești după ce Agamemnon
o adumbrise o vreme prin corturi

și chiar mult mai aproape mă vezi
te văd în oglindă cu o brunetă
sau venind de la blonda
molatică din catifele
alături de învingătorii de spartani
Efialte și Epaminonda

taci îmi spui tușesc îmi
potrivesc glasul între curvă
și târfă în plus în minus
dacă era ceva prisosește
de la una la alta un preț
se făcea de la pește la pește

până ieri nu mai știi niște concerte
Gwen Stefani rochie scurtă
mult deasupra ciorapilor albi
de mătase prinși în portjartier
mișcându-se cântând provocator
sau Pink în corset
pantofi cu tocuri de cincisprezece
din cerul scenei coborând
într-o colivie metalică
strigă
s-o ia naiba pe Britney Spears
Dumnezeu e DJ
cântă
voulez-vous coucher avec moi
ce soir

și pe canale TV între timp
niște doamne noapte de noapte
conversează despre eros și sex
iar Diotima rămâne fără serviciu
Simone de Beauvoir fără idee
sau viciu

în sfârșit doar știi e probabil totuna
într-un cotlon al minții undeva
cu o picătură alburie
sticloasă în colțul gurii
într-o altă fotografie stă ea
aproape mirată ca un copil
și iubindu-mă

Monolog convorbiri interviuri

Monolog convorbiri interviuri
cu un viu cu un mort
între facere și avort
între copilul cărunt
care eram care sunt
între cerul atât de înalt
și mărunț
da nu
o artă poetică schiloadă și cu
recuperarea paradigmei
citește momentul
de grație
fără disimulație

în picioarele goale
alergând prin iarbă la deal
și la vale
ca într-o legănare
inert în ce fel și cum în căutare
de ea și de mine
fără rușine
și fără scop
într-o potrivire nepotrivire
de horoscop
cu stele fixe și orizonturi rotitoare
cu umbra mea în lesă
lătrându-mi la picioare

Despărțirea de trup

Era știi tu ca o pândă
și de zile întregi așteptam
într-un fel de osândă
să mi ți se întâmple
să simt simți auzul cum latră
înspre urechi pe la tâmple
privirea orbecăind ametită
între ochi mirosul
crispat știu departe de nări
vârful degetelor desfăcându-se
de trupul ei de-o atingere
mai veche
într-o schismă fără pereche

pe nesimțite să aflu că până
mai ieri era azi
că așa putea să cad
sau să cazi
din oricare pat pe tavan
printre ani fără an
printre stele cu zgardă
pândind să mă te lingă
și să mă te ardă
în timp ce-aș încerca țâfnos
să mă rog pe dos
cu credință și pe îndelete
la o icoană cu fața la perete

Petre Fluierașu**furie sfântă**

de la manele la rock și invers
pentru că asta înseamnă fastfood life

urcă pe munte
aruncă prima piatră fără să-ți pese
oricine poate minți demiurgii
puritatea nu mai e demult la modă

lasă-i pe câini să urle
viața lor aparține condorilor

strânge ouă de chihlimbar în gheare
pământul trebuie aruncat în gura celor muribunzi
mai mult
mai rece
măinile alunecă pe sâni calzi
fă sex și uită de moscove

ascultă,
un cântec sonat
străfundurile arctice ale templelor din salem
muezinii urlă disperat
bogăția nu este o stare de spirit!

înjură zeii, violează soțiile sfinte
cu toții știm
strugurii sunt acri
fericiți cei superficiali

vă oferim otravă în rate
acum la cele mai mici tarife
acoperire garantată
sinuciderea este *cool*
din punct de vedere cultural
nu-i așa...?

amerika

eu vreau
iar asta le este îndeajuns îngerilor falși

oamenii vor învăța până la urmă
să iubească biciul
aerul strânge oasele carbonizate mestecând grăsime
generațiile de culturi ecologice scrâșnesc din dinți
pumnul aruncă sirop și muștar
condimente amestecate între pulpele grele

privește femeia
încearcă să înțelegi dansul
vei descoperi că bara vibrează
iubire

trezește-te dimineața scuișând spre orizont
armatele se apropie strigând moarte

eu vreau
putere nelimitată
muriți, porcușorilor cu șepci rusești!

tu simți limitările unui drog
din suflete întoarse

plângi, transformă-te în thalia
în definitiv
îmi plac oamenii care mă fac să transpir

nebunii

“Când tu vrei ceva cu adevărat, tot Universul conspiră la realizarea dorinței tale.”

Paulo Coelho – Alchimistul

cerul se aprinde aruncându-și litanii albe
dă din cap pe ritmuri de samba
piticii se îngrămădesc la ușă

privește muntele
întinde mâna
arcuiește-ți degetele
dacă iubești îndeajuns vei vedea liniile
Sacateca dansează

crezi în puterea strigătelor
stoarce sângele și plescăie viața celorlalți
luna se va întoarce și mâine
pe un scut albastru

pregătește-te
când vin toți nebunii cu pâine strigând că e trupul lor,
întreabă-i
ketchup nu aveți?

și dacă urlă spre ceruri
implorând iertarea egoiștilor
șoptește-le la ureche, zâmbind elegant

lmao
you fucking noobs

monsieur octopus

*

intră în catedrala de argint
lumea așteaptă timpul încleștărilor
privește și învață

valurile îmbrățișează nisipul storcînd plăsmuiri
deasupra norilor realitatea își scuipea îngerii de carton
aleargă spre zorii cei mai reci
acolo printesele fac striptease pentru zmei
tot mai aiuritor
titirezul halucinant al pasiunii

zâmbeste și întinde mîna
strînge pentru că poți
monștrii se vor naște încă o dată
din suferințele semințelor

totul este plătit
lasă-te pe spate
spune povestea unui vechi nemuritor
și bucură-te de spectacol
cerurile se alintă
doar pentru tine

monsieur, nu uita
ai nevoie de foarte puține agheasme
o cruce, o glugă
și un ciliciu albastru

**

„Eu sunt Bufnița”, își șoptea în sinea lui după ce își alegea
prada. „Sunt o pasăre de noapte!”

Mary Higgins

Clark – Sunt o pasăre de noapte

zboară deasupra cimitirului
lumînările ard aerul zvâcnind povești nemuritoare
sânge și cruci
iubire și pămînt
caută cel mai înțelept vierme
pasiunea naște muște și purceluși zemoși
în fântâni vei găsi cadavrele salvatorilor
fumul stinge maicile caritabile din noi
învată să lupti

ești un robot din aluminiu
forțează-te să iei înfățișarea
unui vultur de inox

“For so long will I live to see that she takes those
children’s hands and walks on,
Walks on,
Walks on...
From the Negro Corner with one last dream.”

Katrice Yernell Williams – Elements of a Negro Street
Corner

un oraș întunecat
caută bătrînul pădurar
trage toporul după tine
ai nevoie de sânge pentru a rămîne tânăr
virilitatea cere sacrificii

învată să fii acolo
cînd fluxul mătură cadavrele

caută prin buzunarele morților
poți construi din resturi împărății
vâslește mai departe
zilele ploioase te urmăresc în van

noaptea merge așa cum șoptesc îndrăgostiții
nu mai arde lumînări
fiecare zi e un dar
învată să ucizi cu zâmbetul pe buze
înțelege că și oamenii
trebuie treierăți

caracatița ucide copii
unde sunt teoreticienii apocalipsei?
suferințele se împletesc cu săpunul
domnișoarele egoiste trebuie să se spele pe mîini

sparge fereastra
defenestreză-l pe dumnezeu
sofia îți va fi deschisă
roșie ca focul
învată să ai curaj împotriva versificatorilor sterpi
virginele te așteaptă de fapt după colț

dă foc la munte
nu renunța niciodată
cineva încearcă să mintă

vino la ultima înviere și întreabă-i pe toți
nu zău?

„Indiferent de ocazie, durerea servește exclusiv egoului.”
Anthony de Mello – Rugăciunea broaștei

bucură-te
ai pentru cine să suferi
universul scuipea prin lupa de chihlimbar
unde este ultima profeție?
condorii muți zboară spre orizontul îngălbenit
poveste de dragoste în sepia

tânărul meu ucenic
amestecă iubire și ură
dorește-ți ciocolata cea mai dulce

nu te prefacă mort
nu plînge pentru ceilalți

învată să fii puternic
lumea îți stă la picioare

trebuie să șoptești doar atât:
vreau
să se facă voia mea!

CU TOT CU ALBITURI*

Prozatorul Galaction Sodomir este câștigătorul Premiului Nobel!!!!... În sfârșit – un român! Glorie Ție, Doamne!... Să-ți ieși din minți, nu alta! A-a, că e din Basarabia? Moldovean? Nu contează – tot român e. Bucuria – imensă, comună. Mândria nu cunoaște hotare. Politice. Cele spirituale – nu există. Jos sârma ghimpată de la Prut! Prutule, să nu devii apa sâmbetei!...

...Dar să lăsăm astea pentru altă dată. (Precum le-am tot lăsat...) După ce ne mai calmăm. După ce ne mai revenim din șocul produs de incredibila noutate! De importanța importanțelor din istoria literelor panromânești – prozatorul de limbă română, basarabeanul, cetățeanul republicii Moldova, al doilea stat român, adică, s-a învrednicit de Premiul Nobel. Să-ți ieși din minți, nu alta, popor român! De bucurie, mândrie! Jos pălăria! Și căciula țurcănească – jos-s-s-s!... Ura!...

...Dar iată cum s-a întâmplat. Ca de obicei, Prozatorul – Galaction Sodomir, bineînțeles, – coborî în stradă să-și procure ziarele. Tabiet inclus, obligatoriu, în cotidianul, în existența și *textistența* scriitorului nostru. Zi de zi (aproape fără excepție), pe la orele opt și ceva (Sodomir e om punctual de felul său) coboară după ziare. După presă. Presat de obișnuință. Ca de necesitate de drog al... – al cui? – al entropiei, informației cu orice preț. Și el procură câteva ziare, trei-patru se pare, o franzelă, neagră, un pachet de lapte, cașcaval, o bere, un pachet de țigări „Nistru” (față de trei pachete, pe care le procura mai an; nu ai ce face – stenocardia... sufocanta anghină pectorală...), după care reintră în casa scării, în lift, în apartament, la bucătărie. Unde își bea cafeaua, citește și fumează. Moderat. Cu toate cele enumerate – cafea, lectură, fumat. Cel puțin, așa crede el. Sau, poate, așa i se pare.

„Celebrul prozator de limbă română Galaction Sodomir a luat premiul nobel!”

Ăsta e titlul! Uriaș! Imens! (Ca un non-sens?...) După care urmează unele divagații stupide: „Celebritatea” și „popularitatea” – lucruri diferite? „Celebritatea” – consecință a „popularității”. „Popularitatea” – consecință a „celebrității”... Fleacuri... Flecustețe...

Mâna-i tresaltă, îi tremură, zvâcnește, aburcând mici vălurele de cafea peste marginea ceștii, plescăindu-i-le peste genunchi.

Ce poate face un simplu titlu de ziar!... Chiar despre el, Sodomir, este vorba?!

Scriitorul stă puțin pe gânduri. Trage din țigară, lasă capul pe-o parte, mijește un ochi, dă drumul, ralanti, rotocolului de fum. Să-ți ieși din minți, nu alta! gândește el în această dimineață împânzită de semnele de exclamație. (Ca niște ace de... promoroacă, în octombrie?...) Sigur că este uimit de calificativul CELEBRUL... Deoarece, cu mâna pe inimă

mărturisind (ha-ha! – cu mâna pe... anghina pectorală!), Sodomir știe că nu e așa... Chiar s-ar putea spune că nu e deloc cunoscut.

Mai aprinde o țigară. Mâna îi tremură, tresare, zvâcnește, cernându-i scrumul peste genunchi, peste pantalonii uzi de cafea. Care îi mai miroase, probabil, și a – pardon – urină... Scrumul se răzmoaie, încet, microscopic. Sodomir presupune că minusculele petale de scrum se răzmoaie...

Are vreun strop de băutură în casă?... Nu prea?... *Comme toujours*... Doar sticla de bere pe care, acum cinci minute, a pus-o în frigider?... Nu, încă nu s-a răcit... Soarbe din cafeaua caldă... Trage din țigară... Chiștocul îi frige degetele... Îl strivește. În scrumieră. Îi pare rău că nu a aprins o altă țigară de la el, chiștocul, și trebuie să scapere un alt chibrit... Gândurile i se învâlmășesc... Înnebunește... Răsfoiește... Ziarele... Prima pagină a celui de-al doilea:

„La aflarea noutății că i s-a decernat Premiul Nobel, popularul prozator Galaction Sodomir a făcut atac de cord!”

În fond, dacă ar fi fost adevărată, chestia cu Nobelul, era logic să se întâmple și atacul. De (a)cord. Dar nu obligatoriu. Sodomir nu e chiar atât de slab de înger. Și nici nu consideră că epitetul, calificativul e bine ales: el nu e „popular”. Nu-l cunoaște mai nimeni. Pentru că dânsul e categoric, spune verde-n ochi și toți mahării prutonistreni sau dâmbovițeni îl fac uitat. Astfel că: NU AVUI MOTIV SĂ FAC ATAC DE CORD!

Și prozatorul urlă cât îl țin bojecii. De-i duduie garsoniera. Cui îi urlă, despre ce urlă? Urlă la toți. Tuturor celor care citesc ziarele de azi. Și cred că el într-adevăr făcu atac de cord. Și, poate, că e deja lat pe laviță.

...Alt ziar. De asemenea – pagina întâi.

„Eu sunt însărcinată de la prozatorul Galaction Sodomir”.

Sigur, un laureat al Premiului Nobel nu putea să nu aibă legături dubioase, potențiali bastarzi, să nu lase cuiva moștenire milionul de dolari, să nu... Ce contează că el, prozatorul, de vreo zece ani nu mai reacționează nici la viagra, nu că... să lase însărcinată vreo... De fapt, ce contează viagra pentru un... un homosexual?... Ce presă absurdă!... De sub-bulevard... Minte! Fără nici un Dumnezeu... Ce dracu’ i-a apucat?... Pentru că ei niciodată nu au mințit despre prozatorul Galaction Sodomir... E drept, nici adevărul nu l-au spus... N-au spus nimic... Acum, ce-a dat peste ei?... Cum s-ar zice, au rupt tăcerea... Sau pisica... Ba nu, nici una, nici cealaltă, ci au rupt... abstracțiunea!... Pentru că, până astăzi, au tot făcut abstracție de el, prozatorul Sodomir... De parcă nici n-ar fi existat... În nici un stat... Din

* Aceste texte fac parte din volumul în curs de finalizare *Ruleta românească*.

cele două... Dez-unite... În contrast cu cele unite, americane... Haz de ne-caz... Ne-caz, deoarece cazul nici nu există... – își spune, în sine sa, Sodomir fel de fel de cuvinte fasonate, silabizate, secționare, orientate spre alte sensuri decât cele firești, evidente, ca și cum, atestate, DEX-ate etcetera...

Și ce i-a apucat pe gazetărași să mintă cu atâta nerușinare?... Cu atâta... amploare?... Premiul Nobel!... Dar ciuca... ciuca n-o vreți?...

Scriitorul își mai toarnă cafea. Își mai aprinde o țigară. Nu poate să-și reprime tremurul, zvâcnetul mâinii. Pe vechi e și cu genunchii, cu pantalonii – udați de lichidul negru, fulguți de minusculele petale ale scrumului gri... Sur, lupesc...

la ultimul ziar. Pe prima pagină – portretul lui de copil! De prin clasa a treia, probabil. Sodomir se concentrează. În sine. Parcă s-ar condensa, s-ar strânge în sine, ghemotoc, esențializându-se. Ca putere. Dar descrescând ca trup, chip, figură. Se micșorează, condensându-se. Până la mărirea unui gândac! Aha, deja dădu în domeniile Kafka! Gândac cu privirea tulbure, microscopică. Gândac ca un punct, stilizat, sub semnul de exclamare de după titlul de pe pagina întâi:

„Laureatul Premiului Nobel, Galaction Sodomir, a declarat că!...”

În garsonieră ard zăvezele. Florile lor sunt devorate de flăcări. Înnebunit, Sodomir e fiară prinsă în capcană. Aruncă, prăvale, izbește, trage, sfarmă! În fine, reușește să iasă pe palier, pe scări – jumătate aleargă, jumătate se rostogolește. Ajunge în curte. Aleargă în stradă. Probabil, va nimeri sub o mașină. Un maxi-taxi. Troleibuz. Autobuz. Motocicletă. I s-ar putea auzi trosnindu-i oasele toracice. Sub roți.

La bucătărie, flacăra încearcă șomoiogul de file al(e) calendarului de perete. Prima pagină e încă cea de ieri. Sodomir nu reușise s-o rupă, să ajungă la ziua de azi.

Va arde calendarul, vor arde cărțile și manuscrisele – marelui? – prozator, ultimul din ele, deja, – ultimul, nu recentul, – având de început fraza: „Cândva, și piticii fost-au mici...” La ce ar mai fi bun și el, scriitorul?

În garsonieră bubuie gazul, explodează! Una din sutele de mașini ale străzii strivește laureatul. În iad deja se pregătește cazanul cu smoolă pentru păcătosul, de rând, Galaction Sodomir.

Nu mă mir... Decât de un singur lucru: când începusem să descriu imprezibilele întâmplări despre acordarea Premiului Nobel unui român, aveam impresia că îmi va ieși o întregă odisee a pasiunilor – ludică, veselă, lejeră – iu-hu-hu! Dar uite că n-a fost să fie... Sau, mai bine zis, a ieșit altfel – iată, doar vreo 7 800 de semne. Cu spații cu tot. Cu albituri, cum li se mai spune în tipografie, când zețarul plasează micile piese de plumb, pentru a completa sincopele dintre litere.

30.VII.2007

Fetele de pe Calea Victoriei

În memoria doamnei Nicoleta Toia

Înțiar dacă stăm, într-o nesfârșită și împovărătoare așteptare, pe Calea Victoriei, destinele noastre sunt ale unor înfrânțe. Victoria, pentru noi, n-ar fi decât un oximoron.

Fie, de nu înfrânțe, pedepsite suntem, totuși. În văzul lumii. Întregi. Sau parțiale. Cât mai e, lume, prin acest, odată zis, Mic

Paris... Ne văd și destui străini. În acest hal fără de hal. Ca și condamnate. Disperate în apăsătoare așteptare.

Eu una, de cum mă trezesc din somn sau doar din amorțeala de peste noapte, îmi dau seama cu groază că, și astăzi (și mâine, și poimăine...), va fi exact – dar absolut exact-simetric, vă spun, vă asigur! – ca și ieri (alaltăieri, ani și ani îndărăt...). Mai să ajungem ca bătrânele neputincioase care își invocă isprăvirea. „Doamne, unde-o fi să fie moartea aia să mă ia și pe mine odată?... Decât atare viață, mai bine...”

Astfel că, în eternă neschimbare de situație, iată-ne, două, pereche, ambele-amabile, stând sub frontonul nesuferit al casei ce ne este menită, pe strada – ba nu, în cazul nostru este vorba de: Ca-le! pe Calea Victoriei – casă situată la zece pași, pe stânga, de strada General Manu. Sau – pe dreapta, dacă te uiți din partea opusă a Căii Victoriei. Mai că la colț cu aceasta. Intersecție – General Manu! Victorie și General! – se potrivește, nu? Dar cum se potrivește să ții, în văzul lumii, două femei împovărate, lângă această intersecție combativ-jubilativă – victorie și general, general și victorie? (Ah, câte doamne și câți domni înfrânți poartă numele de Victoria și Victor...)

Destine la nici o cale, cum se spunea mai des (astăzi – mai rar) în timpurile din care ne tragem... Din timpurile când ne pomenirăm pe Calea Victoriei, unde ni-i din cale-afară de împovărat să ne ducem veacul, veacurile...

Ce mai calea-valea, pentru noi e foarte trist în Calea Victoriei. Barem nici nu e cel mai frecventat segment al ei. N-o să vedeți prea multă lume pe aici. Prin aceste locuri cam nu are cine pune țara la cale.

Calea Victoriei – intersecție – strada General Manu... Dar oare amazoanele aveau și ele generali?... Ghenerărese, cum ar fi zis Chirițoia... (Făcând-o de oaie...) Sau diadohi, ca Alexandru Macedon... Uite, câte îți mai pot trece prin cap, cât tot stai și stai și aștepți, aștepți... Te mai deștepți, cum ar veni. Dar – la ce bun? Cui îi pasă? Tot aici rămânem, pedepsite, sub nesuferitul fronton al acestei clădiri „de epocă”.

În cea „de aur”, epoca, tot aici ne aflăm. Nu, nu deranjăm autoritățile. În orice caz, nu s-au luat de noi. Și – păcat că nu s-au luat. Poate că ne mai diversificau existența, mai schimbau ceva în destinul nostru... O epocă în care, declarat, răspicat, femeia e sută la sută egală bărbatului. De aia am și rămas aici, la grea corvoadă.

Unde mai pui că, de atâta vreme cât ne aflăm cot la cot, ne-am plictisit grozav una de alta! Nu mai avem ce ne spune, mutual, cum s-ar zice neologistic. Adică – reciproc – ioc! – schimb de impresii. Tăcem, privindu-ne chiorăș pe sub sprâncenele îngrelate de praful străzii. General Manu. Și cel al celebrisimei Căi a Victoriei. Atât de obosită pe aici, prin părțile noastre. Sau, poate, așa ni se pare doar nouă, obositelor, la rândul nostru... Pe când calea e cu adevărat victorioasă – ce ziceți? – triumfală, simbolică, emblematică... și mai cum? (Deschideți DEX-ul și mai contribuiți și domniile voastre la epitizarea Bucureștiului, acest Mic Paris, ceea ce, însă, nu înseamnă că Parisul ar fi un Mare București...)

De altfel, din câte auzim, domnilor, nu vi se dă limba să ne numiți și pe noi: doamne. Auzii un străin spunându-i unui băștinaș (bucureștean prin adopție, venit de undeva din Bărăgan): „Ce este aici la doi femei?” Nu vă mai reproducem răspunsul... Sau, să vi-l spunem, totuși?... Unul obișnuit: „Fofoloanca mă-sii știe ce o fi...” „Aha...” se dumeri musafirul transcontinental.

În genere, nu prea suntem alintate cu prea multă atenție. Uneori – nici pic chiar. Doar așa, din când în când, câte vreun pruncuț arată din cărucior cu mânuța spre noi, strigând bucuros: „Țața, țața!” Furmos, adică. Frumos?...

Odată, amica îmi spuse că, parcă, ar fi văzut că în direcția noastră și-ar fi aruncat privirea prim-ministrul. Eu una nu cred... Prea era mare viteza „BMW”-ului său escortat de alte vehicule – și ele negre, cu girofaruri agitate. Când goneau dinspre Casa Guvernului spre Palatul Parlamentului sau, poate, – spre Cotroceni, la întâlnirea cu legislatorii sau la o nouă ceartă cu președintele țării. De regulă, când se întâmplă atare evenimente cu girofaruri clocotinde de lumină sălbatică, la intersecția Calea Victoriei–strada General Manu se postează un agent de circulație care, însă, nu ne acordă pic de atenție. „Noly vni manie!” – „Zero atenție!”, vorba rușilor. Pentru că, deja, aceștia sunt suficient de mulți și prin București... De când cu Lukoilul, Gazpromul, dansatoarele de cabaret... Agentul face semne desperate, cu bastonul zebraț, să oprească circulația, să treacă șeful, pe când noi, zgribulite, desperate, încovoiate, rămânem, cum am fost, – uitate, ale nimănui!

Uneori, ne zicem că s-ar putea interesa de noi careva din bogătanii ce obișnuiesc a intra la cazinoul din Casa Vernescu, cea arendată de Uniunea Scriitorilor etcetera... Dar de unde?! Țștia vin cam pe întuneric, pleacă spre zori, oboșiți, vlăguiți, unii din ei – disperați! – semn că au pierdut totul sau aproape totul la ruleta diavolului... Din partea lor să te aștepți la atenție, înțelegere, compasiune?... Să fim serioși...

Bineînțeles, știți și dumneavoastră, peste drum de Casa Vernescu se află bustul lui Nichita Stănescu... Da, poetul cu versurile alea... cum să le numim?... – nu știm cum, astfel că mai bine vi le reproducem *par coeur*, cum zice francezul: „Spune-mi, dacă te-aș prinde într-o zi și ți-aș săruta talpa piciorului, nu-i așa că ai schiopăta puțin, după aceea, de teama să nu-mi strivești sărutul?...” Noi, strivitele de destin, luăm foarte în serios-dureros astfel de vorbe...

Odată, din partea opusă a Căii Victoriei, mi se păru că ne privesc cu oarece interes Andrei Pleșu și Gabriel Liiceanu. Sau, nu este exclus, și Mircea Cărtărescu. Eu nu-i cunosc prea bine la înfățișare, aș fi putut confunda ceva... În orice caz, bărbații ne priveau, făceau oarece gesturi „descriptive” și își spuneau unul altuia cine știe ce impresii. Ba nu, nu impresii, ci – idei; mai mult idei, decât impresii; precum se întâmplă în cazul filozofilor... Însă interesul lor pentru noi nu dură mult, curând dâșșii făcând stânga-mprejur și intrând în Casa Enescu...

În ce privește colega mea de chin-destin, ea pare a-mi fi soră, nu alta! Ca și geamănă. Am fi niște... dioscure... De ce s-ar vorbi doar de dioscure, nu și de dioscure?... Numai că, la caracter, trebuie să vă spun, nu ne prea potrivim. Ceva mai înainte sau, mai bine zis, acum câteva decenii, ea era veselă din fire, precum foarte mute tinere din interbelic. Mi se părea o optimistă incurabilă! În naivitatea ei, încerca să mă convingă că viața ar fi frumoasă, lumea – politicoasă, generoasă, că...

Eu însă prinsei mai devreme a bănuî contrariul, numai că nu încercai să o conving de adevărata stare de lucruri. Știam că va ajunge ea însăși la concluziile ce porniră a mă măcina pe mine. Din ziua în care începu a se lăsa tot mai mult pradă tăcerii, fără a-și mai demonstra optimismul, prin veselie fără motiv, înțelesei că deja pricepu ce și cum... Tăcea. Nu era bosumflată. Ci îngândurată. Și, parcă, tot mai încovoiată de umeri. Uneori, plânge încetișor... Mai ales când burnițează,

toamna... Iar noi suntem aproape goale... Sau, înveșmântate foarte sumar...

Și căruî tip i-a dat prin cap să pună femeile la muncă supraomenească? Nu, nu suntem feministe, emancipate, însă nici să suportăm o atare nedreptate nu ne mai stă în puteri... Țla, însă, care ne aduse aici, acționă și el în baza stupidului principiu cu „răspândirea frumuseții în mase”. E adevărat că, la timpul nostru (fosta-i lele când ai fost!), eram frumoase. Ne plăcea să repetăm fraza aia a unui rus că, chipurile, frumusețea va salva lumea. Pe dracu’! Frumusețea va salva lumea, dacă lumea va salva frumusețea! – iată ce-i pot spune eu, peste ani, rusului. Bineînțeles, răspunsul reiese din situația noastră: împovărate, oboșite, plictisite de cotidian... Ajunse, mai că, la stereotipie. În sensul cel mai grav – ca simptom al unor boli mentale, constând în repetarea automată de către suferinzi a acelorăși cuvinte sau acelorăși gesturi.

Pentru noi e și mai grav, probabil. Deoarece deja nu mai repetăm nici un cuvânt, nici un gest. Stăm, tâmpe, mute, înțepenite, împovărate, sub blestematul fronton, de pe care se coșcovește, desprinzându-se, tencuiala, depunându-ni-se pe rotunjimea sânilor. Ademenitori, cândva. Azi?... Ce să mai vorbim...

Barem să ne fi fost hărăzit a sta undeva în marele, adevăratul Paris, pe celebrissima stradă Pigalle, să zicem, unde e mult mai multă mișcare (...în diversitate, și diversitate – în mișcare), unde e mai multă lume, ai ce vedea, comenta, iubi, repudia... Pe când aici, pe Calea Victoriei, noi nu suntem decât două învinse...

De disperare, înde noi, eu și colega-mi întru nenorocire, ajungem a ne șopti, visător, despre... – despre ce credeți? – despre o eventuală... implozie! Da, da, să explodeze, la mama dracului, cineva, prin implozie, această clădire sub frontonul căreia suntem obligate să stăm exploatare, împovărate, umilite, uitate, nebăgate în seamă... Să arunce... – nu, nu în aer, ci – în propriul ei interior – această casă nesuferită ce ne are de sclave, de roabe... Să fie ea însăși cărată cu roabele... de moloz, tărăboanțele... Uite, de atăta plictis, deznădejde și neieșire din situație, ajungem și noi la jocuri lingvistice, ca fiecare ființă necăjită din țara aceasta, din capitala aceasta vorbăreață...

Sau, de nu explozie-implozie, să vină odată aici, în Calea Victoriei, edilul șef al Micului Paris, găsind cu cale să hotărască în sfârșit: „Barem la o sută de ani împliniți, acestei clădiri ar trebui să i se facă o reparație capitală. Iar cariatidele să fie scoase definitiv... La pensie cu ele!... Gata, și-au făcut datoria. Cale bună la muzeul arhitecturii, să se odihnească.”

Asta, cu gândul și șansa că, precum s-a fundat muzeul satului, va fi pus la cale și un muzeu al orașului... Ați putea să veniți acolo să ne vedeți... Iar aici, „La casa cu doi femei vizavi de casa cu doi lei”, cum scria oarece neromân get-beget de la Paris, trimițând o scrisoare în Bucureștiul nostru (drag?), cine știe ce ați putea vedea în loc...

Numai nu două femei. Exploatate. Împovărate. Pedepsite. Vlăguite. Triste. Învinse, pe Calea Victoriei...

13.VII.2007

Extaticul

(în fața pătratului negru)

Sala de așteptare. Disconfort. Duhoare. Neliniște. Angoasa despărțirilor sau așteptării întâlnirilor – celor mai importante,

celor mai râvnite. Senzații acute. Încât chiar și tu, nitam-nisam, simți gust de buze amare, amare – de la un exces de tandrețe – tandrețe arsa, consumată în freamăt și nerăbdare de a fi dăruită, de a folosi cuiva, de a ademini, de a excita, de a fi viață.

Din timp în timp, frecvent, răsună anunțurile despre plecări și sosiri de trenuri. Bagaje ticsite cu erori, eșecuri, cu greaua povară a amintirilor.

Însă, în pofida tuturor supărărilor, neplăcerilor, disconfortului, tu sari în sus și exclami:

– Minunat!

Într-adevăr, bolta gării din acest oraș ex-nemțesc ajuns enclavo-rusesc e minunată – un vitraliu reprodus exact ca cel nimicit de bombardamentele războiului. Privești vitraliul, ce te făcu să sari în sus și să exclami:

– Minunat! în timp ce prin firea ta sentimentele-pelerine se înșiruie precum caravanele în pustiu. Caravane de posibile noime, interpretări. Și parcă sângele ți se umple de libertate și lipsă de griji. Chiar dacă, în jumătate de oră, te vei îmbarca într-un tren săcâitor cu bătăile ritmurilor sale plecticoase. Iar vitraliul boltit, dar și în unghiuri geometrice stricte, pogoară peste tine cu oboseala de la asfințitul soarelui.

În bătaia acestui asfințit, ai impresia că șfichiurile de oarece gânduri, care îi vin omului așa, involuntar, – ai impresia că gândurile ți-ar fi colorate. Mai mult sau mai puțin. Parțial colore, parțial absente și naiba știe la ce folositoare.

Dar vitraliul – le ce folosește? Spre exemplu, ca tu să sari în sus și să exclami:

– Superb!

Apoi, o iai spre peron. Ești liber, dar foarte alarmat, ca Petru cel ce se lepăda de trei ori de Magistrul său. Urci în vagon.

După o noapte de semisomn – nu prea dormi, plin, în tren – cobori pe peron, ieși în fața gării, sari în sus și exclami:

– Minunat!

Omenii, călătorii ce trec pe alături, într-un sens și altul al vectorialității unei gării, te privesc suspicioși, se feresc precauți, merg mai departe, unii – cu capul întors peste umăr. Spre tine.

– Minunată e Veneția nordului! Sankt-Petersburgul...

Iar trecătorii pe de lături sunt nițel șocați. De comportamentul tău. Care nicidecum nu se leagă, parcă, cu cele ce se întâmplă, într-o dimineață obișnuită, în fața gării unui mare oraș.

Ce ar fi cu inșiiăștia ciudați, parcă te-ai întreba, dându-ți seama că lumea te ocolește.

În genere, cum am ajuns aici? te întrebi.

Scoți blocnotesul, pixul și notezi, *pro domo sua*: „Prietene, a te dăru – e una, a te irosi, în zadar, în indiferența nemulțumitului de sine, de tine, – e cu totul altceva. Sunt două mari diferențe, precum se spune la Odessa. Chiar dacă e una singură, ei, paradoxal ovreiește, zic că-s două mari diferențe în una singură”. Apoi, sari în sus, exclamând:

–Excelent!

Adică, ți-a plăcut notița, îți adresezi sieși un compliment. Dacă nu auzi vorbe bune, aprecieri pozitive la adresa ta, îți pierzi forma interioară. Iar un om fără o bună formă interioară – e un nimic.

Iată hotelul. Recepția. Cheia electronică. Dușul. Divanul.

Te repozezi. Privești atent tapetele. Atât de uniforme – mov cu floricele albastre. Uniforme și neinteresante, ca ultimile câteva luni din viața ta. În afară de vitraliul din gara-enclavă și primele priveliști din Veneția nordului. Iai caietul de note, el –

și jurnalul tău de călătorie, cum ar veni, trecând în el: „În amintirile noastre doar me tihnit, mâhnit, dar fără regrete, timpul irosit, căldura trupurilor pe care a fost să le strângem în brațe, stafiile lor... *Nota bene*: îmbrățișarea – o capcană căzută în altă capcană...”

La acest gând și eliberare de el, prin scris, parcă te-ar mai slăbi cătușele realității, rigiditățile ei sugrumătoare de vis. Aievea. Cu ochii deschiși.

Nu ai timp de irosit, ieși, pornești, pedestru, prin fascinantul oraș cu Petru cel nervos-echvestru. Peste vreo jumătate de oră, ți se oferă o nouă ocazie de a te sălta și a exclama:

– Minunat! – direct în fața Ermitajului, pe un suport anume, este plasat „Pătratul negru” al lui Malevici. De aia (te-)ai săltat și ai exclamat:

– Minunat!

Dimpună cu tine, de pânză se apropie mai mulți trecători, chiar și vizitatorii care deja ies din Ermitaj. Stați, îndelung, și priviți, contemplați. Din vreme în vreme, tu imiți – ușor – saltul, ne-statul pe loc, dar nu exclami, – doar privești. Cei din jur, intuitiv, erau gata să credă că vei exclama:

– Minunat!

Iar unul zice:

– Hei, diavole! Să vezi, pătratul ista nu e chiar atât de negru, după cum se tot vorbește!

Însă nu mai ai chef, dar poate că – puteri: oboseala nopții în tren, totuși... – ci, la un moment dat, doar sari aproape sus și nu mai cazi pe caldarâmul din fața Ermitajului. Rămâi suspendat în aer. Atârni de nimic. Privești de sus în jos pătratul negru, taci, însă clatini din cap a dezaprobare.

Ce efort de voință presupune, uneori, tăcerea! Tăcerea – în cazul tău – ca ne-teamă de a privi mai cuprinzător lucrurile, fenomenele; dincolo de ramele convențiilor, chiar și cele ale propriei conștiințe, ce se zbate în contradicțiile atâtor legi și prescripții, obișnuințe și apucături de snob. În cazul tău, un fel de pro și contra referitor la pătratul negru. Te simți liber în toată puterea sufletului tău. Ți se pare că, de aici încolo, nu vei mai aluneca pe măcinișul de nisip al ideilor străine, orbecând prin viață, lăsându-te benevol capturat de opiniile general-acreditate. De aici încolo, inima nu va mai pierde din înălțime, devenind tot mai mărunță, cum ți se mai întâmpla...

Cu aceste gânduri, te trezești din vis și, poate chiar aievea, revii acasă. Iată-te într-o poiană. Brașov, posibil. Pe un suport anume, în perindare de caleidoscop ralanti, se succed minunate pânze de Luchian, Tonitza, Aman, Petrașcu, Palady, Grigorescu, Ciucurencu... – și tu nu poți să nu sari în sus și să exclami:

–Excelent! Superb!

La urma urmelor, ești la tine acasă, în patria ta și te poți simți mult mai descătușat, mai liber. Așa gândești, concentrat cu privirea asupra perindărilor de priveliști. Rare. Dumnezeiești. Pentru ca, la un moment dat, să auzi:

– Domnule dragă, nu te supăra, ce vezi dumneata aici minunat, superb?...

Întorci capul. Într-un maiou gri, cu ceva scris pe el, cu o halbă de bere într-o mână, cu un blid de hârtie presată în cealaltă, pe blid – celebrii, tradiționali, nelipsiții mici-mititei! – stă el, nedumeritul. Cu partea superioară a buzei de sus – în horborta spumei de bere, cu buzele propriu-zise unsuroase de la carnea pârpalită. Pare-se, încă ușor sângerândă. Întrebă, apoi te privește răbdător, din când în când duce la gură halba, trăgând din ea câte o înghițitură-două. Tip emblematic, s-ar

putea spune...

Din atare bruscă schimbare de situație și gradație se poate face infarct. Și tu chiar simți că ceva, rece, ca un cui de gheață, ți se înfige în partea stângă a pieptului.

Cazi! Probabil, într-o groapă... Cel puțin, aceasta ți-a fost ultima senzație. Până la pierderea cunoștinței.

Cu toate că, de cum ți-ai revenit, ai tratat situația oarecum altfel, mai în drept s-o faci, ca cel ce ai trăit-o, urmărit-o din propriul interior. Totul fu ca un tremur mistic, un ciclon de friguri anti-estatic ce prinse a-ți colinda, repezit, firea, ca pe un spațiu al nimănui. Deja. Sau – foarte curând. Odată ce rațiunea se dezlănțuise, se rupse din chingi. Astfel că e greu de spus ce s-a întâmplat: infarctul sau demența.

Important, însă, că ți-ai revenit și sperii la noi ocazii care să te motiveze a sări în sus și a exclama:

– Superb!

Uneori, pe un timp, rămânând suspendat (în aer)...

29.III.2008

Quod erat demonstrandum

Imaginați-vă că ați fi în locul meu și ca ar putea să vi se întâmple, dacă, de fiecare dată, vă întoarceți de la serviciu cu săcăitoarea frază-reproș ce vă zumzăie în memorie: „Așteptam mai mult de la dumneata... Mda... Mă așteptam la ceva mai mult...” E lesne de imaginat: cazi pradă insomniei. Necurmăte. Vlăguitoare.

Chinuit de aceeași frază-bărzăun „zumzăitoare” – nu, chiar – zbârnăitoare! – „Așteptam mai mult de la dumneata... Mda...” Ți se pare că toți îți adresează anume această propoziție-regret: „Așteptam ceva mai mult de la dumneata... Mda...”

De parcă eu aș fi un minimalist și nu aș jindui ceva mai mult! Foarte mult! Sigur, de la mine! Vreau, vreau mai mult din partea mea!... Vreau ca, în raport cu mine, partea mea să fie – totul! Meu. Totul posibilităților mele de a fi în raport cu toți...

Astfel că, și astăzi, sufocat, terorizat, băgat în draci, dus până la demență, umilit de necazul imensei așteptări a ceva mai mult din partea mea, intru în baie, îmi dau cu apă rece peste față, după care privesc în oglindă... Mda... sigur că mă așteptam la ceva mai mult... Dezamăgit până în marginile nebuniei, dau – cât sunt în stare – cu pumnul în oglindă! Pumnul – doare, oglinda însă rămâne întregă! Pur și simplu, oglinda s-a stins, ca o lumină otova, încât nu se mai reflectă nimic în ea. Nu mă mai văd în cuprinsul ei.

Numai că aceasta nu mă face să uit că, acum câteva clipe, când mă uitam la mine, cel din oglindă, așteptam mult mai mult... De la mine... Precum așteaptă toți ceilalți... mult mai multe... Tot de la mine... Lumea așteaptă...

Astfel că era firesc să ajung la limită, la momentul de a lua cea mai categorică decizie: să mă sinucid! Nu mai suport să nu pot face față acestei permanente așteptări de mai mult sau mult mai mult din partea mea...

Dar, precum se știe, fiecare decizie de sinucidere are mereu un post-scriptum, mai multe post-scriptum-uri (și – uri!), șiruri de amânări, de codiri, precum se zicea în satul meu de pe malul Răutului. Astfel că găsesc și eu un motiv, un tertip de-a amâna momentul fatal. Îmi zic: iată, voi trage la sorț, aruncând o monedă: de cade cap – îmi iau capul, de cade pajură – îmi continui zborul. Viețuiesc în continuare, adică...

Dar, ziceam, ce fel de viață mai e și chinul ăsta de a suporta

implacabila așteptare a mai multului din partea mea?!...

Oricum, să arunc moneda. Să nu-mi tremure mâna. Și cum cade, așa să fie: cade cap – cade și capul meu, cade pajură – viața mea, simbolic vorbind, își va continua zborul, ca pajura din basme, care îi cere voinicului ba apă vie, ba carne vie, și el îi dă ba sânge să bea, ba își taie pulpa piciorului și i-o servește pajurii, ca ea să-și refacă puterile, să poată zbura, să-l salveze pe el, să se salveze și dânsa din vraja rea a blestemului...

Zic, să arunc moneda cât mai sus, să mai câștig câteva clipe, dacă – Doamne ferește! – ar fi să cadă cap...

Însă tavanul apartamentului nu-ți dă nici o șansă să-ți prelungești cât de cât prezența pe pământ: moneda ajunge ușor la înălțimea de 2,6 metri...

Astfel că ies afară, la colțul blocului... Ies, dar îmi dau seama că nu am nici o monedă în buzunar... Ghinion! Trebuie să mă întorc după ban. Iar dacă te întorci, se spune că nu-ți merge bine... Va cădea cap! Dar nu pot renunța la ultimul legământ cu mine însumi: ticăloșia lașității, plusată muștrătoarei așteptări a mai multului – de la mine însumi, mi-ar face existența de-a dreptul insuportabilă.

Intru în casa scării. Fără grabă. Să mai câștig timp. Nu merg la lift, ci urc, cât mai agale, pe scări – sigur, să mai câștig timp. În casă nu găsesc monedă națională. Ca înadins. Și spre bine – cât mai caut, mai scotocesc, – viața îmi mai continuă, nu? Nici zare de monedă – nici cea de 1 ban, nici cea de 5 sau 10, 25, 50 de bani – moneda națională basarabeană. Trag sertarele din birou, primul, al doilea, al treilea... serrar... în al patrulea găsim câteva monede rămase în urma călătoriilor mele – prin Mongolia, Grecia, Turcia, Franța, Suedia, China, Bulgaria... Unele din ele nici nu mai există aiurea, decât în muzee și colecții numismatice – le-a păpat euro. Pe unele, nu pe toate. Încă. Cele din Mongolia mai există. Și eu aleg o monedă „aniversară”, de 5 tugrici (așa se numește valuta națională a urmașilor lui Genghis Khan: tugric, tugrici), care are imprimată pe ea chipul primului cosmonaut mogol! A zburat pe când mai „trăia” (răsuflând din greu) defuncta URSS. În martie 1981, an în care a fost emisă și moneda... Precizez aceasta pentru a mai câștiga, bineînțeles, ceva timp... Tot pentru acest scop – meschin, cum credeți? – cercetez mai atent banul din țara asiatică...

Și-apoi, ce chestie simbolică... – voi arunca în sus, a tragere la sorț, o moneda mongolă... Numai că se iscă o problemă: care va fi capul și care – pajura? Capul de cosmonaut va fi – capul? Nu, capul de cosmonaut vine în loc de pajură. Astfel că, de cade numărul de 5 tugrici, – mă sinucid! De cade capul cosmonautului – îmi rămâne pe umeri propriul cap!

Trag de timp, cercetând atent moneda, ca un numismat cunoscător nevoie mare! – Pe fața-cap – o inscripție. Cu caractere de litere chirilice. Dar în mongolă. Iat-o: „Zsbhxbnmau sansrân xamtarsanhislâg” – ce-o mai fi să însemne asta... Dar stai, că mai e o inscripție și pe fața-pajură... De ce să n-o citesc și pe ea?... Mai câștig ceva timp, nu?... „Bugd nairamdah mongol aqrd ulg” – așa scrie pe fața-pajură, cu herbul țării urmașilor lui Genghis Han... Poate că acestea sunt ultimele texte pe care le mai citesc în viața mea... De, posibil, până la aruncarea monedei... Curios lucru: nu doar le-am citit, ci – le-am și memorizat! Până astăzi, în clipe de șoc, cum ar fi astea, prezente, nu memorizam nimic, ci, din contră, uitam și ceea ce mai știusem... Dar uite că, de data aceasta, situația s-a inversat... Sigur, tot din intenția mea irezistibilă de a mai câștiga ceva timp... Câteva clipe, barem până va fi să arunc moneda...

Fatal, nefatal?!...

Oricum, nu mai am motive să tergiversez. Nu mai am motive care mi-ar sugera alte posibilități de a mai trage de timp. De a mai câștiga câteva clipe.... Poate că doar să caut o riglă, ceva, să măsoz diametrul monedei... Însă aceasta ar fi prea de tot, prea frivol, prea... Chiar și în fața unei atare probleme dramatice: de trăiesc sau îmi iau viața... Gata, basta! Să trecem la treabă, domnilor!... Adică – zis și făcut!... Nu mai amân: arunc!

Brusc, mi se întunecă în fața ochilor! De emoții, ca să nu zic – de frică... Arunc, însă nu aud și zângănitul monedei ce ar fi căzut pe pământ... Întredeschid un ochi – nu, nu văd moneda la picioarele mele. Întredeschid și celălalt ochi. Probabil, arăt ca un asiat, ca un mongol – cu ochii înguști. Dar nici cu ambii ochi întredeschiși nu văd moneda pe undeva pe la picioarele mele, unde presupuneam că ar fi trebuit să pice. Deschid larg ambii ochi: nu, moneda nu e pe pământ. Aha! Lat-o, stă suspendată aer!!!... Nu cade, ci stă în aer! Ceea ce și era de demonstrat! Așadar, moneda nu a căzut cap. Nu cade nici capul meu. Moneda nu a căzut pajură, ceea ce ar fi însemnat că viața mea își va continua zborul! Sau invers... Cum stabilisem, inițial?... Ce mai contează!... Important e că tugricii nu cad!...

Moneda stă, nemișcată, în aer! Este exact ceea ce (îmi) trebuia! – ceea ce era de demonstrat.

Sar cât pot în sus – două, trei tentative... La a patra încercare, ajung – înșfac moneda din aer, alerg la stația de taxi. Gonesc spre serviciu! Intru nespun de iute și emoționat la domnul director. „Priviți!” îi strig, și arunc moneda în sus. Moneda rămâne suspendată în aer! „Ce cizeți?!” îmi întreb șeful. Acesta se scoală de la birou, vine și-mi strânge mâna, zicându-mi entuziasmat: „Păi, nu tot spuneam eu că ești în stare de mai mult? Bravo! Trucul îmi place. Îl execuți chiar la reprezentăția din seara aceasta”, mai adaugă domnul director, care mereu îmi reproșă că ar aștepta mai mult de la mine. Prestidigitatorul. Magicianul. Scamatorul. Angajatul circuitului, ca să zic.

P.S. Da, să nu uit să iau la înarmare și trucul cu oglinda: dau cu pumnul – și ea devine mată, nu mai reflectă, nu mai demonstrează nimic. *Quod erat demonstrandum!* Diseară. Pe arenă. La spectacol. Potopit de aplauzele domniilor voastre.

Viața continuă!

P.P.S. Mulțumiri magice domnului Jugdardămdiin Gurragcha. Primului cosmonaut mongol.

8.VII.2007

Stalker-gallery

Visasem îndelung, cred. Ca oricare vis, și acesta fu incredibil... Însă mai neobișnuit, totuși, ca nicidecum altă dată, la altă vârstă, în alte stări sufletești... Numai că nu mai țineam minte ce visasem... Încercam să rememorez... Iar ceea ce vroiam să-mi amintesc, ce reușeam să recuperez din lumea lui Hypnos putea fi asemănat doar tentativei de a picta un tablou sub ploaie – fără streășină, fără umbrelă, fără oarece alt acoperământ deasupra capului și pânzei pe care încerci să conturezi, în bătaia stropilor – rezezi, distrugători – tabloul. Și această strădanie de a-mi aminti, spre a mă – într-un fel – aduna, a mă întregi pe mine însumi și demonstra iar și iar, ca ieri, alaltăieri, ca totdeauna, că eu nu pot fi egal cu posibilul... mine, sine al

meu, adevărat, integru, funcțional, ca spirit, la maxim; un eu în apogeu. Nevermore! Eul care nu voi fi niciodată deplin...

Dar... mai visam încă. Visam că visasem îndelung... Că nu mai țineam minte visul... Că ar fi fost ca și cum aș fi pictat în ploaie... Era o visare visând că visez...

Apoi, mă trezii. Într-un spațiu neobișnuit mă trezii. Sau – mă pomenii. Însă, în timpurile noastre – ale marilor invenții sau chiar metamorfoze cosmo-electronice, dezastre naturale și e(o)rori terestro-umane – nespun de multe lucruri și fenomene ce, acum nu prea mult timp, ar fi putut părea fabuloase, uluitoare sau, pur și simplu, foarte ciudate, ca să nască interogații la care trebuia cineva să răspundă sau să nu facă asta, deci, astăzi, multe de toate nu mai uimesc, nu mai cer explicații. Astfel că nici eu nu i-am cerut însoțitorului meu să-mi spună ce e cu sala stadională, să zic (de la: stadion), în care mă pomenii, încăperea prelungă și cam la vreo 7-8 metri înălțime, dacă aceasta n-ar fi fost, totuși, vreo iluzie optică, altfel – fenomen – iluzia optică – deja destul de frecvent în sistemul de oglinzi, lentile, vise, ecranizări, holografii, iluzii, deziluzii etc., ale hiperîncărcatei entropiei a supra(i)realității în care viețuim noi. Și el, însoțitorul, parcă s-ar fi arătat mulțumit că nu-i adresez nici o întrebare, nu-l săcâi, nu-l... Mergea cam la jumătate de pas înaintea mea, eu – mai mult cu capul ridicat, cu privirile pe sus, surprins de înșurubirea puzderiei de ecrane, în bună condiție sau deformate, care și cum, în divers(e) grad(e) și hal. Pe fiecare ecran era imprimat câte un chip uman. Sau transpărea din el. Fețe, fețe, fețe – de bărbați, femei, dar mai abitur – de copii și adolescenți...

– De priviți atent, ați putea recunoaște și pe cineva dintr-ai noștri, mai bine zis – din cunoștii dimitale, spuse călăuza.

Și, fără să-mi spun să-i urmez îndemnul, firea-mi deveni, într-adevăr, atentă la șirurile de ecrane cu chipuri, ecrane în bună stare (geometrică) sau deformate, ceea ce, firește, ducea și la crisparea, contorsionarea fețelor de pe ele, ca în sala oglinzilor străambe. Nu prea vedeam cunoștințe, cunoștii, însă nu-i spusei despre aceasta ghidului – stalkerului, cum ar veni, – bineînțeles, în sinea mea întrebându-mă ce o fi cu această galerie mai mult decât ciudată.

– Sunt dependenții, incurabilii dependenți de computer, spuse călăuza, și eu mă gândii ad-hoc că dânsul e un ins extrem de priceput la psihologia omului, ghicindu-l pe ăsta chiar și atunci când pare să fie calm, impasibil, tăcut. Ba mai mult – m-am surprins la gândul că el mi-ar putea citi... gândurile. Însă trecui blitz de la un gând la altul, zicându-mi: „Aha! Iată de ce sunt, cele mai numeroase, fețele de copii și adolescenți... Dar și de bătrâni... Da, suficient de multă prezență a bătrânilor, de la care adie a singurătate... Vârsta a treia, ca un Stalker irezistibil prin filmografia amintirilor... Și regretelor...”

De la un moment încolo, prinsei (și eu) a desluși chipuri cunoscute, unele destul de desfigurate – cele ale copiilor vecinilor de palier. Începeam să cred că printre fețe erau și din cele pe care n-a fost să le văd decât o singură dată, fugitiv, extrem de secvențial undeva în mulțimile străzii, în gloata suporterilor ce se revarsă agresiv și monstruos prin porțile stadionului. După meci. Pierdut sau câștigat. Oricum, agresivitatea rămâne, „contează”, se manifestă în ambele cazuri.

Până la acest moment de revelație, în genere mi se părea că gloata nu ar fi decât, colea, o față otova – de o sută, două sute de metri lățime, fața aia, în care se anihilează, contributiv într-un anonim, mii și mii de chipuri individuale.

Bine, bine, îmi zisei, aici nu poate exista și chipul meu, în/pe ecran normal sau desfigurată, – eu nu cunosc computerul.

– E de presupus că nu sunteți prins de patima computeristicii?

Nu răspunsei, dându-mi deja seama cu certitudine că stalkerul știa multe din cele ce se pot ilumina ca gând, idee, întrebare, replică în intimitatea, în conștiința mea.

– Și totuși, cred că vă simțiți oarecum frustrat că în acest spațiu nu există și chipul dumitale. Nu?

– Da, afirmai eu oarecum ludic.

– Iată cazul în care „da”-ul este egalul „nu”-ului. Dar să vă amintesc cea mai ciudată echivalență: *post-mortem* înseamnă exact același lucru ca și *post-viu*. Numai că, o știți prea bine, nimeni nu spune *post-viu*, ci toată lumea spune *post-mortem*. Eu însă mă încăpățânez să propag, verbocreator, cu drept de autor, anume *post-viul*. În el mai există, parcă, un ecou al vieții, pe când în... *post-mortem*...

Pricepui că interlocutorul e as și în domeniul în care mă simt și eu tare pe piață: cel al discursului ludic. Însă nu aveam de gând să mă prind în competiție.

– Probabil, nu ați avut suficientă răbdare să însușiți computeristica, pentru ca, mai apoi, să vă lăsați în voia și puterile ei. Infinite, ar mai fi de spus. Ați dori să mai încercați o dată? Întrebă călăuza, aplecându-se și ridicând de jos o filă albă de hârtie (erau mai multe, împrăștiate a dezordine „regizată”, filele albe).

Nu mai încăpea îndoială: stalkerul cunoștea nespuse de multe, poate că totul din ceea ce s-ar fi numit conștiința mea, destinul meu...

Apoi condrumetul scoase un pix din buzunarul de la piept, cu ambele mâini întinzându-mi fila albă și unealta de scris, zicând:

– De veți contura pe această filă un dreptunghi, un pătrat simbolic, veți simți imediat descătușarea irezistibilei dorințe, dar și puțințe de a însuși cu adevărat măiestria computeristică. Echivalentă cu o artă anume, aș putea spune...

Instinctiv (!) – îmi trasei mâinile la spate.

– Păcat, spuse stalkerul, surâzând; surâsul i-l trezise gestul meu de ferire, precauțiune față de filă și pix.

– Credeți? Întrebați oarecum inadecvat situației, parcă.

– Sigur. Ați putea deveni ceva mai important, pentru că, în situația actuală, e ca și cum n-ați exista.

– Păi... da, se tot vorbește de generala dependență a lumii de computer. Chiar așa să fie? Să-i dea lumii, omului individualitate computeristică?...

– Da. S-ar putea spune. Cel puțin, la această etapă de re-cosmicizare a omului.

– Și cui îi aparține... galeria... aceasta? făcui eu un gest larg cu brațul spre pereții cu ecrane, cu chipuri fixate, atârdate, suspendate...

– Nu știu.

– Extratereștrilor?

– Posibil, spuse interlocutorul cu vocea (s)căzută, după care adăugă, în șoaptă adâncă: Dar nu este exclus – și Lui Dumnezeu...

– Dar unde e portretul dumitale? Întrebați, ca și ispitit de o oarecare idee năstrușnică sau, poate, tainică, înfrigurată.

– Iată-l, zise călăuza, arătându-mi fila albă de hârtie pe care o ridicase de jos.

Eu întinsei mâinile, luând fila și pixul, după care trasei cele patru linii ale unui patruleter. Brusc!!!! – ca pe un ecran, pe coala de hârtie îmi apărui chipul. Deocamdată – nedeformat... Nemutilat, încă, s-ar putea spune...

17.X.2007

Ion Scorobete

FECIORUL LUI CHINEZU*

În valea inundabilă a Begheiului, pâlcurile de case se rânduiesc geometric de-a lungul albiei aparent somnolente.

Pe o parte străjuie somptuos dealurile Lipovei vălurite domol, ca niște popasuri, iar pe cealaltă parte zona colinară a Făgetului, învigorând o vatră mai veche a satului Mănăștiur, care abia se autosizează din amorțeala rurală, prin coșul de fum negru-cenușiu ce pufăie încontinuu, răspândindu-și catranul deasupra fabricii de cherestea de lângă linia ferată.

Altfel, zilele se scurg în mod obișnuit, morocânoase, demodate, arareori ițindu-se vreo tensiune fie ea și de circumstanță.

Azi însă, în ultima vineri din postul mare, Ghiță, cum l-ar fi strigat și în această zi Solomie, dacă nu ar fi trecut la cei dreپți, cercetă cu privirea roată, ca de atâtea ori, dealul întunecat și

pleșuv, uscat ca o pâine de secară din marginea cimitirului, și îl regăsi neschimbat precum îl asemuia odată, mai demult, într-o joacă a imaginației, cu bătrânul George, născut și el parcă la fel de cenușiu, cum se arată în fotografia din peretele de la grădină, în acel instantaneu înrămat la Petrovici, în Făget, de-i spunea chip de lup singuratic, frânt însă, despărțit de sine, și adus spre înainte, încât acum i se păru că dealul cu care îl aproximase își prăvale imaginea întunecată peste fruntea sa obosită, de cum se chinui să alunge fantasmale din preajma anilor plini de sentimente adânci, când Solomia regreta că nu l-a oprit pe George, să-l tot muștruluiască cu învățătura.

Se nimerea adesea, după ce se întorcea de la cireadă seara, să scoată la vedere din traistă, în lumina de ceară a lămpii, o broșură obosită, scrisă cu litere drepte, îngroșate dar destul de ștearsă și pătată încât să se mai poată înțelege ceva, iar Chinezu, cum îl numiră din respect pe George, mănăștoreni,

* Fragment din romanul cu același titlu, în curs de apariție

cu ochi ai dracului de sprinteni, însă pașnici, binevoitori, nu răbdă să-i treacă neobservată îndeletnicirea fiului, când îl trimise de mai multe ori la lemne, iar el nu se devotă deloc îndemnului, ba, mai mult chiar, tăgădui prin lenevie, atras ca de magnet de semnele acelea de cerneală, care îi acaparaseră până la urmă sufletul.

Astfel că, după ce desluși în ciudat caracterele abia lizibile din titlul broșurii pe care Ghiță o uită lângă traistă, și se întrebă că ce poate să însemne acel "Dialog între nepot și unchi pentru începutul limbei române" al lui Petru Maior din Blaj, se hotărî să nu mai amâne o discuție lămuritoare, la care să fie prezentă și Solomie.

În fereastră se ivise și domina ultragiant de ceva vreme, o primăvară zbuciumătoare.

Un zvon deloc liniștitor se răspândește printre săteni când Lică a lui Manzur, toboșarul din ulița mare, îi scoase în poartă cu amenințarea ascuțită că... "îi poruncă de la împărăție să nu-și mai înmulțească animalele, iar cei care au peste un anumit număr, să le împărștie, întrucât pășunea se înjumătățește iar cea din marginea satului trece de la comunitate la stat, perimetrul pășunii urmând a se parcela spre a-și construi case coloniștii unguri, care trebuie să sosească în curând..."

Solomie ieși prima, la țipătul lui Lică. Îl întâmpină cu afurisenie pentru că îl bănuia că iar a închis ușa birtului cu umărul și îl descusu cu îndârjire, dar acesta nu dădu mai multe date decât avea știrea, fără explicații, nimic mai mult, accesul la informație fiind secret, i-o întoarse el Solomiei, dar ceea ce spuse, nu o încurajă, astfel că la prânz când găsi drum prin sat, se abătu la învățătorul, la parohie să-i ceară și lui părerea, că-i doar sfetnicul oamenilor credincioși ca protă al satului și, mare-i fu mirarea când acesta îl laudă pe Ghița al ei, care-i cuminte, silitor la învățătură și pe deasupra, are darul vorbirii, care nu-i lucru de lepădat, o lămuri la întoarcerea spre casă prota. Așa că, bulversată de starea tensională răspândită de Lică, îl așteptă cu nerăbdare pe George, să se întoarcă de la chinezărie, pentru ca împreună cu el, să cerceteze știrea pe toate fețele, că el e meșter la soluții, atunci când primejdiile se abat asupra casei lor.

Ghiță tocmai își descărca traista, umplută cu fel de fel de buruieni culese de pe câmp și cu cioplitori lucrurate în custodia pe care i-a meșterit-o covaciului lui Buză, în atelierul de potcovit de peste Beghei, iar când se încumetă să despătorească broșura cu coperta roasă, strânsă în pânza brumărie de cânepă, în care-o păstra laolaltă cu mâncarea, George nu mai putu răbda și deschise încrunțat discuția, mai mult ca răspuns la afrontul autorității statului, la cele întâmplare în cursul zilei, iar Solomia pândind de la ușă, trase aproape scaunul cu trei picioare, să se așeze și să nu piardă niciun cuvânt dintre cele care l-ar fi putut dojeni pe fiul ei, care e ca și rupt de sat, prin felul lui de a fi și prin dezinteresul de ocupațiile lor, zilnic apăsătoare.

– Văd eu bine, ori tu ești oropsit de bucfariul ăla zdrențuit că tot cu el în sân umbli, ca prota cu Biblia, măi Ghiță? se apropie pornit Chinezu, potrivitându-și scaunul lângă colțul mesei, orientată spre marginea dinspre pătratul ferestrei ce dă în grădină.

Ghiță rămase mut și își pironi ochii pe vârful degetelor sale de la picioarele desculțe și rănite de miriști, însă așteptă năuc, cu privirea în deșert parcă, un colac de salvare de la Solomie, că ea ca întotdeauna, presimți el, nu-i departe de un răspuns care să-i vină în ajutor.

– Prota mai degrabă ar putea să-ți răspundă, interveni cu glas domol, Solomie, puțin încurcată de întrebarea aspră, hotărâtă a bărbatului ei, și continuă aproape tulburată: eu încă am în memorie vorba lui Ștefi, învățătorul, că Ghiță nu se dă bătut la niciunul de acolo, de la clasă, la toate exercițiile minții el e primul, bun de gură, făcu ea un semn cu arătătorul către buzele fiului său, și o cruce în dreptul pieptului, de parcă s-ar fi lepădat ca de-un ucigă-l toaca, de informația pe care i-o furnizase cu puțin timp în urmă, învățătorul Ștefanovici din Mânăștiur.

– Eu nu cu Ștefi vreau să lămuresc chestiunea care mă privește pe mine și pe Ghiță, și văd că și pe tine, pentru că amândoi tragem în ham aici, iar acum e timpul să stabilim care încotro, că dacă el se îndreaptă spre lucrarea gândului, iar noi nu mai facem parte din planurile lui, să o spună acum cât nu-i prea târziu, că vezi,ăștia vin peste noi cu fel de fel de constrângeri !

– Păi, hai să socotim, că de-aia suntem acum în trei,... și, ce-i mai bine pentru el...e și pentru noi ?!, câtă vreme are minte are și coroane, restul..., om face și noi ce putem, că vorba ta, unde-o fi mai bine ca acasă ?

– Asta aș vrea să aud de la Ghiță, îi replică el Solomiei dar privindu-l cu și mai multă insistență pe fiul său, pe care îl dori provocat cu asprime pentru a-i afla opiniile, armele, însă descoperi cu surprindere că acesta își căuta acum o ascunzătoare, un moment de chibzuială sub faldurile îmbrăcămintei sale de postav, aparent mai largi decât cele obișnuite, care se asortau destul de bine cu părul lung, abundent, des și negru, ud de transpirație, căzut în chică de adolescent precoce, pe fruntea lată, peste urechi, deloc pregătit pentru confruntare, ci imobil precum e vulturul tânăr în marginea cuibului, încercând a-și lua zborul către zărilor ostile...!

– Dar ce bucfărește el, prin spinii de la Remetea? întrebă cu adresă indirectă Solomie, schimbând câteva priviri cu Ghiță, lăsând totuși să-i scape un zâmbet reținut.

– Nu aș putea să-ți traduc, dar cred că-i vorba de o discuție a lui cu Donesie, după cum se spune în broșura aia dosită, în sân, cum zici, de o învăță pe de rost, în spinii de sub pădure! se răzvrăti George.

– Atunci să-l chemăm și pe Donesie aici, că poate el știe mai multe decât noi, lui i-o fi comunicat și alte gânduri decât pe cele pe care ne lasă să i le dezlegăm, zi de zi! propuse grijulie Solomie.

– Donesie are treburile lui, și destule datorii, nu e cazul să-l bângăm în zeama noastră, dar dacă nu o să găsim calea bună și dreaptă o să facem apel și la Donesie, căzu de acord George.

În casă se făcu deodată răcoare.

Cerul întunecat și rece, al mijlocului de aprilie, încă își mai plimba burțile amenințătoare ale iernii peste crestele vineții ale Poianei Rusca, iar paorii nu prea îndrăzneau să iese în câmp, evaluând și reevaluând evenimentele, parcă spre a-i convinge că un rău nu vine niciodată singur, cu ordinul acesta de la guvernare care căzu ca un trăsnet, deși încă nu deslușiră vreun fulger de primăvară, doar vestea proastă adusă de Lică, toboșarul, cu pășunatul vitelor și colonizarea unguerească.

Solomie, din obișnuință, mai aruncă în șpoier câteva surcele uscate de fag, iar din cămară aduse uiaga de răchie de un litru, pe care George și Donesie o înjumătățiseră cu o seară mai înainte, în jurul poveștii vânătoarești a lui Mitru din Cutina și al lui cu Ștefi din Lugoj.

– Eu sunt de părere că nu trebuie să-l forțăm pe Ghiță să facă ce fac eu și Donesie, că truda asta cu brațele îi pentru cei care nu se prăpădesc după înțelepciune, iar dacă și învățătorul dă bine despre înclinația lui Ghiță, ar fi păcat de la Dumnezeu să-i zădărnicesc chemarea către o îndeletnicire deosebită de a mea, și de ce nu, mai profitabilă !?

– E ușor de spus că nu-i stai în cale, că te dai la o parte, dar trebuie să știi și ce e bine pentru el să învețe, pentru că sunt atâtea poteci care se împotmolesc tocmai când crezi că ai izbutit să le scoți la lumină, sau care duc în fundătură deși nu ți se arată dintru început, iar atunci când nu s-o mai putea face nimic pentru el, ce s-o alege de Ghiță, mă întreb și eu așa, cu prostia mea, că nu mă pot lăuda cu învățătura, zise Solomie și se așeză din nou pe scaunul din gura șpoierului.

– Sunt atâtea slujbe cu căutare, că e greu să alegi una, dacă nu la Lugoj atunci la Timișoara, iar mai lângă casă, aici la Făget, așa că merită să ne oprim la fiecare, să vedem și avantajele dar și neajunsurile pe care le presupune fiecare dintre acestea, să găsim și care s-ar potrivi mai mult cu firea lui Ghiță, se arată dispus George.

Propuse deci, să facă o trecere în revistă a meșteșugurilor și slujbelor care nu doar că solicită mai mult sau mai puțin intelectul, gândirea, știința de carte, ci pe deasupra oferă și un statut civil, social aparte, o poziție ierarhică indiscutabil mai înaltă decât poate obține oricare altcineva din Mănăștiur, și simțind că se angajează la o alegere cu bătaie lungă, luă un gât din uiaga limpede, din colțul mesei;

– Eu nu dau pasărea din mână pe cioara de pe gard, așa că e bine ca Ghiță să rămâie aici lângă mine, că și-o găsi și el

rostul lui; nimeni n-a pierit de muncă, ba dimpotrivă, chiar tu ai spus adesea că, mult mai multă judecată dobândesc oamenii care trudes din greu cu uneltele manuale, decât aceia care se înconjoară de teorii dubioase și se încorsetează cu bună-știință în ele precum îl încorsetăm noi pe calul din grajd cu hamul înflorat, de vezi bine că, nu numai că nu sunt liberi dar, mi-ai zis că iau și libertatea celor de lângă ei, iar eu cred în ce spui tu, se făli ea și, la fel mă încred în ceea ce vei hotărâ acum, se neliniști Solomie, pe scaunul cu trei picioare, încercând să-l apere pe Ghiță de o eventuală înstrăinare, prin cine știe ce meleaguri necunoscute !

– Desigur, eu am spus multe, le-am mai zis adesea și la necaz, dar în ce-l privește pe Ghiță, numai el hotărăște, el are acum posibilitatea de a ne lămuri dacă pasiunea sa pentru știința de carte este mai puternică decât mângâierea pe care i-o transmit coarnele plugului sau mânerul coasei, că lui Donesie negreșit i-a zis el ceva, câtă vreme cartea asta a lui Petru Maior, dacă nu i-o dat-o Ștefanovici, atunci nu i-o putea altcineva procura decât unchiul său, încheie cu indulgență George, și atinse din nou uiaga, cu buzele sale uscate.

– Bine că te-ai schimbat și tu acum, când era să prindă și el puteri aici, în ograda noastră, și să ne fâlim cu un fecior care nu-i ca toți ceilalți! izbucni, afectată, Solomie.

– Da' ce crezi, că nu i-ar fi la îndemână să-i urmeze dascălului, că tot e el îndrăgostit de gramatică, de latină și de greacă, iar ungurește nu-l întrece decât doar Ștefanovici?! se mândri George, umflându-și pieptul în fața Solomiei și a lui Ghiță, că vezi Doamne, numai el poate să aibe un fiu care să fie adus cu șareta de la gară și de la Lugoj, cândva.

– Dascăl nici pomeneală, că aș vrea să-l văd, să-l tragă de șireturi fel de fel de bețivani de teapa lui Lică Manzur ori Laie a lui Brusture, pentru progeneriturile lor, mai bine paore în băutura lui! zise împăciuitoare, ca pentru sine, Solomie.

– Dacă asta nu se cade pentru el, spune tu altă variantă, că-i pe ultima sută, el trebuie să fie înscris în câteva zile, dacă ne hotărâm, strânse din buze George, în timp ce se sesiză că era cineva la ușă, care proba clanța unsă de ieri seară.

– Fie ce o fi, poate și doctor de oameni, însă și slujba asta-i păcătoasă, că vezi bine, zi, noapte tot pe drum, furtună, ninsoare, ger, nimeni nu așteaptă când are dureri, iar dacă mai și moare pacientul, nu-i de vină Hăl de Sus, ci cel de i-o dat tratamentul, îi căină Solomie lui Ghiță.

În acest timp, ușa se crăpă aproape sfioasă, iar în despicătura ei își făcu apariția din noaptea umedă Donesie, înfășurat în mantaua lui de ispravă cu care s-a întors în tinerete din teatrul de operațiuni a lui lancu, învrednicit cu mesaj pentru Murgu.

– Dar ce adunare secretă, Doamne iartă-mă, țineți voi aici, se interesă bătrânul, țintindu-l cu privirea scurtă pe George, într-un fel de mustrare pentru tristețea ce o întâlnește pe chipul lui Ghiță, care, așezat la mijloc ca într-un scaun de tortură, se ghemuise de parcă nu era spre binele lui, ci dimpotrivă, urma a fi supus unei condamnări pentru mulți ani de acum încolo, apoi se duse lângă Solomie, aproape de foc, în capătul de laviță, din marginea patului.

– Ce dezbatem noi nu sunt secrete, deși lipsește Pătru, că-i obosit de la plug, dar nici pentru toba lui Lică nu-i momentul! răspunse cu familiaritate George, și îi făcu semn larg lui Donesie către uiagă, pentru o gură de răchie.

– Atunci, e un scaun de judecată, după cum arată

împrejurarea, zise cu voce scăzută, iar eu am picat nu tocmai bine! continuă în același ton Donesie, și pentru a nu se considera un intrus, încercă să se retragă spre ieșire.

– Ei, lasă că nu ai nimerit-o chiar din întâmplare, ci la fix, cum zic nemții, ba Solomie chiar mă îndemnă acum câteva clipe să-l scol pe Pătru să te cheme, dar uite că nu mai e nevoie, ai tu al șaselea simț de care se tot vorbește, răsese George, și se foi amabil în scaun, prefigurând o îndoită invitație lui Donesie, de a se așeza pe colțul laviței perpendicula pe șpoier.

– Să accept deci că Cel de sus e implicat în această dispută a voastră, iar eu eram cel așteptat să mă pun zălog că alegerea pe care o faceți e cea bună? se întrebă Donesie și le adresă indirect întrebarea.

Ghiță ridică privirea pentru întâia dată după ce se văzu încolțit de întrebările iscoditoare ale lui George, dar nu ca să-l înfrunte pe acesta, ci să-i atragă atenția lui Donesie asupra subiectului disputei. Apoi, simțindu-se mai lejer, îmbrățișă cu ochii cotorul broșurei ivit de sub buruienile înșirate pe tablă mesei și constată cu un plus de satisfacție că șansele lui de a părăsi satul cresc prin prezența lui Donesie, trimis parcă de divinitate, la momentul oportun, în casa de la grădină.

– Eu nu vreau să complic lucrurile, și poate că ești la curent cu ordinul de la împărăție, iar cum știi, ce-și punăștia în cap e greu să le-o mai scoți, dacă nici Memorandumul, care-i jalba a mai tare a avocaților, nu se obosesc să o ia în seamă, găsesc că trebuie să ne punem la adăpost individual, fiecare pe propriile

puteri! dezvoltă George tema discuției.

– Mie să nu-mi spui acum că tu și Solomie tocmai despre Memorandum dezbateți, cu Ghiță strâns la mijloc, în stare de arest la domiciliu! răsese mascat, Donesie, căutându-se cu dificultate în buzunarul de interior al mantalei, de unde scoase la vedere „Dreptatea”, din care le mai citise el în grădină vara trecută, despre procesul intelectualilor români de la Cluj.

– Nici departe de Memorandum nu suntem! se impacientă George, și îi aminti de toba lui Lică, din zorii zilei.

– Asta așa ar putea fi considerată, dar eu mă refer la Ghiță, care tace și voi trageți în el! îi luă el apărarea, după care citi relatarea intervenției lui Brediceanu, în apărarea lui Braniște, la Curtea de jurați din Timișoara.

– Asta e, avocat și numai avocat trebuie să-l facem pe Ghiță! zise într-un un fel de urare George, ridicând cu bună dispoziție uiga din care mai trase un gât și i-o întinse apoi lui Donesie.

– Ușor de zis, greu de făcut!, arătă Donesie către mutra lui Ghiță, care se mai întremase totuși de la venirea bătrânului dar, chiar și așa, convins și că altă cale mai potrivită nu-i întrevede.

Solomie, de cum auzi entuziasmul, precum o nălucă, nu mai privea nici în afară, nici înlăuntru, avu puterea doar să se se reazeme de șpoier, să nu se răstoarne peste brațul de rămurele de la gura cuptorului, iar revenindu-și se gândi că îl pierduse pe Ghiță, iar el, feciorul ei nu scotea nici un cuvânt dimpotrivă, se lăsa condus de George și de Donesie, îndepărtându-se pentru totdeauna de casa în care ea îl adusese pe lume.

C. Turturică

COMPOZITORUL LUI DUMNEZEU*

...În final, Doctorul a fost de părere că ar fi bine să mă duc până la 13 Decembrie, să văd dacă ăia au, într-adevăr, liber, un post de corector. Iar dacă da, să încerc să-mi dau seama care este atmosfera de acolo... Hulubei bănuia că la tipografie s-ar putea să fie explicația acelui telefon misterios... Că și-a avut gradul lui de mister, nu?...

Zis și făcut! Numai că, în clipa în care era să mă ridic de pe scaun, a apărut domnul Cuclin. Știind că-i va face plăcere, i-am zis:

– Să trăiți, maestre!

Hulubei, care se și ridicase în picioare, așteptând ca bătrânul compozitor să-i întindă mâna – altă școală, altă educație! – după care să mă prezinte pe mine, s-a mirat:

– Vă cunoașteți?!

– Da, am zis, stingherit, pentru că mă simțeam vinovat.

Nu cu multă vreme în urmă, la Capșa fiind, unde îmi beau,

uneori, ceașca de cacao, mult mai ieftină decât cea de cafea, la masa la care stăteam, cu câțiva actori de la *Tănase*, a venit un moșulică. Mărunțel, slăbuț, dar bărbierit la sânge, cu lavalieră, iar pe cap cu o pălărie de la începutul secolului... Se vedea strădania bătrânului de a nu arăta jalnic, când el, de fapt, într-o astfel de situație se găsea... Bineînțeles că habar n-aveam cine e și ce destin nemilos îi tortura sufletul și ființa-i fragilă. Iar numele de Cuclin nu mi-a spus absolut nimic. Nu m-a interesat nici chiar atunci când el, văzându-mă că privesc absent pe fereastră, mi-a atins cu sfială cotul, explicându-mi mie... Pot zice, numai mie!... că mitologia n-a murit, că ea are încă multe de oferit creatorilor de orice gen, nu doar compozitorilor, și că unele din lucrările lui tocmai asta vor să dovedească. Eu, deci, nici atunci nu mi-am aplecat cu mai multă atenție urechea la vorbele lui. Cu toate astea, la plecare – Mă duc, că am ceva de terminat! a zis – el pe mine m-a pofțit să-l vizitez acasă. Și cum eu l-am privit surprins, parcă s-a scuzat: Când poți, când n-ai ce face, când te simți singur... Da, bine! am mormăit, ușor stigherit, ușor iritat, mai cu seamă de privirile actorilor. Care – nota bene! – nu erau nici ironice, nici zeflemitoare, ci, mai degrabă, surprinse. Ca și când s-ar fi întrebat: De ce-l invită

* Fragment din romanul *Scula Securității* în curs de apariție la Editura Tehno-Press, Iași.

tocmai pe ăsta?! Uimire care mi s-a părut firească, fiindcă și eu mă întrebam cam în același fel, doar că mai vulgar: Ce vrea hodorogul ăsta de la mine? Nu cumva...?

Ignoranța mea în cazul Cuclin s-a dovedit tot atât de crasă ca și în cazul profesorului Dionisos Pippidi. Și pe istoric, la prima vedere, îl etichetasem ca pe un moșulică oarecare, ca, după aceea, să-i admir exagerat... Mai bine zis, neselectiv!... lucrările și comportamentul.

A doua sau a treia zi, de la întâmplarea din Capșa, am asistat însă la o discuție între Hulubei și Țuțea, despre Cuclin... Acum însă, auzindu-i numele, am ciulit urechile.

– Cine-i, domnilor, omul ăsta?! i-am întrebat, aproape iritat.

– Un mare compozitor! a zis Țuțea.

– Un mare compozitor și om de cultură! a adăugat Doctorul.

– Daaa?! m-am mirat.

– În 1913 a luat și premiul *Enescu!* a precizat Hulubei. (Țuțea a dat din cap, cofirmând) Și de un astfel de om, a continuat Doctorul, ei... Ei, înțelegi?... și-au bătut joc într-un mod îngrozitor!

De data asta am devenit foarte atent. Ce-a pățit? Și aflu că omul a fost închis ani de zile, o vreme și la Canal. Pentru ce? Fiindcă a ascultat *Liturgia solemnă* de Bach, la Biblioteca legației britanice.

– Extraordinar! mi-a scăpat, fără să vreau și, imediat, m-am aplecat la urechea Doctorului, întrebându-l: Înseamnă că dacă ei îmi descoperă jocul dublu mă pun la zid? Hulubei s-a tras înapoi, privindu-mă surprins. A dat apoi să zâmbească, dar, imediat, a redevenit serios, sfătuiindu-mă:

– Fii foarte atent, nu te juca cu focul! (Țuțea a vrut să știe ce șuşotim) Îi spuneam, a cotit-o Hulubei, ce făcea Cuclin în pauza de prânz!

– Aha! a exclamat Țuțea.

Știa la ce se referise Doctorul. Eu însă nu:

– Ce făcea?

Și Hulubei mi-a explicat:

– Nu putea să doarmă în pauza de prânz, deși știa că trebuie să-și refacă forțele pentru munca de după masă... De altfel, nici noaptea nu avea somn!... Omul ăsta este cea mai delicată împletire între orgoliul de artist și rezistența la umilire. Orgoliului îi corespunde strădania lui de a-l depăși pe Beethoven... *Surdul* a compus 9 simfonii, el a ajuns deja la 16... Celui de al doilea i se potrivește perfect zicala cu buturuga mică... Arestat, închis în cele mai îngrozitoare pușcării, toți se așteptaseră ca fragilul Cuclin să treacă, încă din primele zile, în lumea dreptilor. Torționarii se mirau că îl mai văd în front și dimineața următoare. „N-ai mierlit-o, mă?!” îl întrebau. „Încă nu!” șoptea compozitorul, privindu-i senin. Ajunseseră să facă pariuri pe viața lui...

– Dar ce se întâmpla în pauza de prânz?

– Umbla prin curtea lagărului, adunând de pe jos tot felul de resturi, chiștoace, bețe de chibrit, surcele, smocuri de iarbă uscată și hârtii... Le făcea grămăjoare, după care le ducea la lada de gunoi. Zi de zi. Odată, nu știu cum de m-am trezit și l-am văzut... Noi, ceilalți, după ce sorbeam zoaiele, cădeam ca buștenii la pământ și adormeam aproape instantaneu!... „Ce faceți, maestre?!” l-am întrebat. Nu mi-a răspuns. Tăcea, privind gânditor în jos. „Pentru cine vă obosiți să adunați gunoaiele astea? am insistat. N-o să vă laude nimeni!” . „Pentru Dumnezeu!” mi-a răspuns și și-a văzut de treabă.

– Ne-a dezvăluit, a intervenit Țuțea, permanenta lui aspirație

spre Absolut!

În clipa asta, Hulubei a făcut un gest, pe care nu-l mai făcuse vreodată...

Până atunci fusesem convins că Doctorul, ca personaj, este condamnat să rămână așa cum a fost ieri și cum va fi mâine. Că, adică, nu crește, nu descrește, nu te surprinde măcar cu o izbucnire de mânie sau de milă. A văzut prea multe, ca să-l mai scoată ceva din calmul lui. Atunci însă aproape că m-a șocat: a lovit puternic cu pumnul în masă, spunând ceva printre dinți. Probabil o înjurătură. Văzând că și eu și Țuțea îl privim surprinși, s-a justificat:

– În vreme ce Cuclin era arestat, colegii lui de breaslă petreceau la inaugurarea restaurantului Uniunii compozitorilor...

– Rumegau! l-a corectat Țuțea.

– A, da! a spus și Doctorul, încercând să se calmeze.

Eu, bineînțeles, îi priveam nedumerit: Despre ce vorbeau?... Nu se puteau referi, pur și simplu, la o ghiftuiață de mitocan. Trebuia să fie altceva! Ce?

– Explică-i, te rog! a mormăit Doctorul către Țuțea, văzând că-i privesc contrariat. Iar bătrânul economist, care îți ia mai tot timpul vorba din gură, fără să-și ceară scuze, necum să se mai lase rugat să-și explice teoriile, de data asta ezita. Până l-a urmă, mi-a zis, rar – ca niciodată – și fără ca gura lui, lipsită aproape complet de dinți, să molfăie cuvintele:

– Orice dictator vrea să fie considerat și un mare vânător. Dar cum nu este așa ceva, slugile îi pregătesc, din vreme, sălbăticiunile cu care urmează să se fâlească. În ce fel? Urșii, cerbii, mistreții sunt ademeniți, de mici, într-un anume loc, unde li se pune hrană din belșug. În timp ce mănâncă, paznicii trag câte un foc de armă în aer. La început, firesc, animalele se sperie și fug. Dar foamea și, mai cu seamă, meniul select, îi aduc înapoi. Cu timpul, pocnetul puștilor nu-i mai impresionează. Așa că, în momentul în care se anunță venirea dictatorului, animalelor li se aruncă hrană multă și proaspătă. Dictatorul se așează la mică distanță și începe să tragă. Să zicem, în cerbi. Poc! Cade unul, dar ceilalți continuă să mănânce. Poc! Altul se prăbușește. Reacția turmei, zero. Ea are ce mânca, apoi ce rumega. Dar oamenii? m-a întrebat Țuțea, aplecându-se, brusc, spre mine. Sunt ei doar niște burdihane?

Eu, sigur, am scuturat din cap. Timp în care Hulubei continua să pufnească pe nas. A trebuit să mă întorc spre el, să aud ce vrea să spună. Iar el, căutând încă să se calmeze, mi-a zis:

– Bun, admit că domnii colegi ai maestrului Cuclin nu știu că unul de-al lor a *căzut* și-și puteau ierta că au continuat să bea și să mănânce la acel restaurant, dar după aceea? Pentru că, mai târziu, ei au aflat de premeditarea Securității... Aceasta, înainte de o descindere în casa vreunei mari personalități, pune la cale și o diversiune – hrană din belșug în ieslea flămânzilor – tocmai pentru a anihila reacția breslei. Și, la Compozitori, ea a fost atât de bine amorțită, încât, Matei Socor, președintele Uniunii, văzându-l, acum câteva zile, pe maestrul Cuclin la Ateneu, cască ochii mari – de parcă ar fi zărit o stafie – și-l întreabă: „Cum, mai trăiești?!” Ei, ce zici?

N-am apucat să-i răspund Doctorului, fiindcă, de alături, Țuțea aproape că mi-a strigat să fiu atent...

Ori de câteori sunt nevoit să stau la masă cu omul ăsta, pe mine mă trec, în permanență, fiorii. Pentru că el nu știe să șoptească. Tot ce spune, spune în gura mare. Îl salvează faptul

că molfăie cuvintele și nu sunt mulți cei care îl înțeleg. Bănuiesc că ăia care au datoria să-i transcrie benzile – presupunând că este înregistrat – au mare bătaie de cap cu descifrarea lor. De aproape însă și privindu-l în ochi, înțelegi destul de ușor ce vrea să zică...

Așa și atunci. Întorcându-mă cu fața spre el, l-am auzit declarând sentențios, că Istoria lumii demonstrează că oricărui vânător îi vine vremea să fie vânat...

– Mai încet! l-a sfătuit Doctorul și, imediat, au schimbat vorba.

Acum, deci, eu știam cine este Cuclin. Iar când i-am zis maestre, am pronunțat cuvântul cu toată convingerea și respectul cuvenit. l-am potrivit chiar scaunul, să se așeze. Totuși, văzând că vreau să plec, i s-a lungit fața. Iar îl evitam! Hulubei însă aproape că s-a răstit la mine:

– Du-te, că întârzi!

Voia, neapărat, să știe ce-i cu acel telefon. Compozitorul l-a luat la rost:

– De ce-l alungi?!

– Nu, domnule Cuclin, s-a apărut Doctorul, dar are o treabă undeva și, peste ora trei, n-o să mai găsească pe nimeni acolo.

– Dar ce, s-a opus bătrânul, mâine nu e o zi?

Dorea el să mă aibă alături, sătul – presupun – de auditoriul în vârstă. Mie, sau unuia ca mine, voia să-i arate cine este cu adevărat. Fiindcă simțea – iar eu i-o demonstrasem din plin – că noile generații îl tratează ca pe un ins inutil de-acum. Hulubei însă n-a renunțat la ideea de a mă vedea plecat.

– Noi, i-a explicat bătrânului, ne putem întâlni aici oricând și să discutăm de dimineață până seara, dar el – și a arătat cu mâna spre mine – dacă nu rezolvă problema pe care o are, rămâne fără serviciu!

A cam exagerat puțin, dar fără să se depărteze prea mult de adevăr. A trebuit, deci, să plec, dar i-am zis lui Cuclin:

– Îmi pare rău că nu mai pot rămâne.

– Du-te atunci, a consimțit bătrânul, și Dumnezeu să te aibă în pază.

– Promit însă, am adăugat imediat, că vă voi face cât de curând o vizită. Păstrez adresa dumneavoastră cu sfințenie!

Și m-am îndepărtat, cu obraji în flăcări, fiindcă hârtioara, pe care bătrânul compozitor îmi scrisese numărul casei și strada pe care locuia, o aruncasem chiar înainte de-a ieși, atunci, din Capșa. Dacă nu mă înșel, ședea prin zona Sălii Palatului...

Maria Nițu

SCRIITORI ȘI CASE MEMORIALE: CEZAR PETRESCU ÎN STAȚIUNE!

Iulie 2008, voiaj la Busteni.

Când pleci într-o stațiune, călător conștiincios, cauți un ghid turistic. Chiar și când e o deplasare în delegație de serviciu, printre picături, vrei „să îmbini utilul cu plăcutul”.

Dacă nu poți savura „orașul alpiștilor”, experimentând numeroasele trasee turistice, marcate cu diverse triunghiuri colorate, galben, albastru, roșu, spre Piatra Arsă, ori Vârful cu Dor, spre cascada Urlătoarea sau Poiana Țapulului, atunci te limitezi la ceea ce-ți oferă orașul „din vale”, exteriorul rămânând, temporar, „fructul interzis”.

Când pregătirea pentru deplasare e în pripă, fără timpul trufanda pentru „documentare”, nici cât pentru un „search” solicitat cu reverență de la „Mr. Google știe tot”, se întâmplă, când dai „search” doar în biblioteca personală, să nu găsești decât un ghid vechi, de producție ceaușistă...

Pozele ilustrative sunt bineînțeles alb-negru, cu complexul turistic pentru tineret, cu fotografiile din cartiere noi ale orașului, asezonate cu citate adecvate din Al. Vlahuță „România pitorească”, cu informații despre fabrica de hârtie, ori despre sălile de cinematograf etc.

La fața locului, constăți că stațiunea e mică: din centru faci zece minute la dreapta, zece la stânga, și ai terminat rondul!

Astfel că e timp pentru Casa memorială „Cezar Petrescu”.

* * *

Casele memoriale ale scriitorilor – casete de istorie culturală, acolo unde există, sunt înscrise în ghidul turistic al fiecărui oraș, printre altele, ca un obiectiv cultural oarecare. În unele locuri ai surpriza abia să le descoperi, uitate prin colțuri prăfuite, ascunse printre blocuri sau magazine, ori chiar într-un modest apartament de bloc...

Cu o existență anonimă, dacă au un vizitator sau doi pe săptămână, ori pe lună, fără plăcuțe informative ori indicatoare vizibile, bannere publicitare...

E drept că aceste casete de memorie culturală sunt coordonate de muzee (chiar sunt numite unele „muzee memoriale”), Muzeul Literaturii Române fiind și patronul financiar, încât poate acest cuvânt din autoritatea tutelară induce involuntar conotații de obiect mumificat, ceva de „muzeu” însemnând, în tiparele preconceptuate ale gândirii, ceva arid, sclerosat-didacticist.

Ce ar putea să dea viață unui muzeu?! Acum, în era informatizată, ar fi posibil orice, doar printr-un calculator și proiecții de materiale multimedia...

Chiar și-ntr-un muzeu cu fosile preistorice ai reuși animație, cu imagini din Steven Spielberg, „Jurassic Park!”

* * *

Într-un oraș mic precum Bușteni, o casă memorială constituie totuși un loc de fală, care saltă punctajul în

spiritualitatea orașului, mândru că are și el o piesă de puzzle din „România tainică” a trecutului.

Chiar dacă Cezar Petrescu nu e printre autorii canonici din manuale, romanul războiului „Întunecare” fiind surclasat de altele, mai mult știut ca un clasic al literaturii pentru copii, prin *Fram, ursul polar*.

„Letopisețul” orașului Bușteni, în perioada 1937-1961, consemnează orgolios numele lui Cezar Petrescu.

Ca în orice oraș, nu trebuie să-ntrebi de stradă, locuitorii nu-și prea cunosc străzile din oraș, dincolo de propria lor stradă, care și aceea nu e sigură (mai ales în bulibășeala periodică a schimbărilor numelor străzilor, cu logică ezoterică uneori ...)

Nu știau de Str. Tudor Vladimirescu nr. 2, dar despre „Casa Cezar Petrescu” sigur te informau: „Mai mergi ceva mai mulțisor încolo, până aproape de ieșirea din oraș, și vezi un panou mare și un indicator, se văd chiar din orice autocar, sigur o găsești!”

În capătul străzii, puțin în pantă, identifiți clădirea căutăată, parcă trăgându-se spre pădure, întru delimitare de blocurile și vilele din jur, care dimpotrivă, erau mai dornice să se îngrămădească spre artera principală (unde puteau fi mai la vedere afișele pentru turiști: „Camere libere pentru cazare!”).

Cândva retrasă în afara orașului, cum îi plăcea scriitorului, ideală pentru liniștea de creație dorită de scriitorul stresat de viața trepidantă a Bucureștiului, capitala zgomotos-poluată chiar și-n perioada interbelică, acum e în interiorul orașului, pe o culme, încă între brazi, elegantă, cu aerul ei de vedetă, între alte vile anoste și fără nici un scilpici-confetti de istorie personală.

Scriitorul prefera să se refugieze în astfel de locuri: undeva în județul Neamț, e un sat mic, Stejaru (vechiul Averești), pe drumul spre Vaslui, într-o vale la poalele dealului Ciomârțan, unde între 1927-1931 și-a scris o parte din proze, în „casa de sub pădure”, conacul de pe moșia din Averești a soției.

Cum aproape fiecare oraș are acum un site web pentru promovarea locului, o mini-monografie locală în câteva flash-uri, inițierea o faci prin Internet.

La fața locului, formula clasică de prezentare sunt pliantele - primul lucru pe care îl cumpără un vizitator, așa cum la un spectacol de teatru ia programul, ca un blocnotes gata pregătit, fast food, mostră de „marketingul cultural”, cum „vinzi” istoria literaturii.

În 1937, când a ales să se retragă la poalele Muntelui Caraiman, Cezar Petrescu avea 45 de ani. A cumpărat casa de la o familie de avocați și a locuit-o până a fost doborât de un atac de cord fatal.

Casae o construcție din anul 1918, în stilul vremii, cu specific românesc, de stațiune de munte, cu trei nivele, cu terasă cu balustrade și coloane de lemn sculptate, bolți în arcuri de cerc frânte, cu arcade ca lobii unei petale.

Sora scriitorului, Chehata Smaranda, o personalitate încercată greu de destinul din perioada comunistă, condamnată în 1950 la muncă silnică pe viață, pentru legături cu Legația Franței din București, purtată până prin 1954 prin penitenciarele vremii, a fost cea care a perseverat în înăvușirea memoriei sale. Între cei doi existase o relație afectivă puternică, Cezar Petrescu o considera „*un alter ego feminin al meu*”.

Între timp surorile au murit, poate mai trăiește pe undeva prin Canada un nepot din partea lor, ne spune ghida...

Intrarea în muzeul literar, dinspre răsărit, e sub auspiciile unui citat semnat de unul dintre prieteni, Demostene Botez:

„*Aici - sub cerul acesta pur, Cezar Petrescu a cinstit, ca într-o ceremonie antică, Arta, Munca, Dreptatea și Omenia. Veți găsi prezența unui om care v-a iubit...*”

La intrare primești papucii de rigoare, papuci de muzeu, din pânză, să-i prinzi cu șireturi peste încălțări, obiecte care se nântămplă să te chinuie cumplit pe tot parcursul vizitei, când se tot desfac, tot scapă din picioare, fiind prea mari și largi ...

Pe o măsuță din holul de la intrare e o scrumieră de epocă, ca ornament cu un cap de bufniță cu ochi scrutători, și un sertăraș, pesemne pentru chibrite sau țigări (rămii nelămurit, dacă respecti sub ochii vigilenți ai ghidei, indicația terorizantă, nelipsită în muzee, pusă chiar alături de scrumieră, „Nu atingeți obiectele!”), în ciuda impulsului firesc de a o pipăi, cu iluzia că vei simți timpul anilor (30-60). Scriitorul fuma ca un turc, câte 60 de țigări pe zi.

Holul are ca străjeri, trei sculpturi cu Horea, Cloșca și Crișan, semnate de Oscar Han, pe pedestalurile înalte, încât, puțin dezorientat, crezi că intri într-un muzeu de istorie a răscoalelor țărănești, prin figurile care ți se impun ca reprezentative prin mărime.

De fapt rolul lor e de a contribui la atmosfera culturală a epocii prin numele sculptorului, unul din cercul de prieteni artiști.

Legăturile între artiști sunt alambicate, unele evidente, altele subterane, prin diverse preferințe și conjuncturi circumstanțiale ori ideatice...

Sculptorul Oscar Han era și autorul bustului lui M. Eminescu de la Putna și al statuia lui M. Eminescu de la Constanța, nume apropiat deci și prin „afinități electice”, Cezar Petrescu fiind și el autor al consistentei lucrări „Romanul lui Eminescu” în 3 volume, apreciată în timpul său.

Casa memorială, ne spune ghida, a fost cumpărată de fapt chiar din încasările de la vânzarea cărții despre Eminescu, destul de consistente, încât i-au mai rămas bani și s-o amenajeze după placul inimii. O mostră a vremurilor când scriitorii puteau trăi lejer financiar din vânzarea operelor lor.

Oscar Han mai apare apoi, alături de Demian, ca unul dintre ilustratorii principali ai revistei „Gândirea”, întemeiată de Cezar Petrescu, la Cluj, în 1921.

În întreaga casă, pe pereți, printre tablouri dăruite de prieteni, nume familiare în epocă, Demian, Anatol Vulpe, Iosif Iser..., sunt și lucrări semnate chiar de el însuși, un tablou: „*Birje ieșeană*”, în tuș colorat, ori un „*Cap de cazac*” cu un chip viguros, de rus sadea, desen în peniță.

Ghida își începe prezentarea precum ar fi pus patefonul în priză, stil parcă tipic de ghid de muzeu, cum ar spune un școlar o lecție pe dinafară, afectat, pe alocuri cu înfloriri de bună imagine „era un tip charismatic și curtat de femei, iubea vinul bun, femeile, dacă se putea să fie blonde, și jocurile de noroc, mai ales ruleta”. Treptat, atmosfera s-a încălzit, resuscitând ceva din intimitatea lui Cezar Petrescu „*neîntrecut causeur și intelectual rafinat*”.

În dreapta, unind dormitorul mamei cu cel al soției printr-o arcadă, s-a făcut o cameră care cuprinde, ilustrată în elementele semnificative, bio-bibliografia autorului, în documente originale, corespondență, ediții princeps, manuscrise, dedicații de la prieteni: O. Cisek, Th. Sion, de la Ionel Teodoreanu și soția sa Lily (Ștefania Velisar) (peste 600 de volume din biblioteca sa sunt cu dedicații de la alți scriitori), confirmând afirmația proprie: „*Îndeletnicirea scriitoricească am socotit-o*”

întotdeauna unica-mi rațiune de existență, unica justificare a trecerii mele prin viață”, care justifică și opera-i foarte prolifică.

Mare e portretul mamei, Olga, care a locuit în casa de la Bușteni până la moarte (1956), și pentru care scriitorul a avut un adevărat cult, primul exemplar din fiecare carte apărută era totdeauna dedicat mamei.

Printre fotografiile se ițește și o poză cu un pisic, Cocârț, devenit personaj (în romanul pentru copii *Cocârț și bomba atomică*), pentru că scriitorul, ca un alt Creangă, iubea mult pisicile, lor li se permitea orice, chiar dacă în fiecare an, de obicei înainte de Paști, se schimbau toate perdelele, fiind complet zgrepțite de pisici!

În șase vitrine, numerotate și etichetate după tematica programată de scriitor, e jalonarea operei sale, după cum și-a planificat-o mărturisit, într-o cronică balzaciană a sec. XX, în 6 cicluri tematice: *Rodul pământului - Lumea satului, Război și pace, Târgurile unde se moare, Capitala care ucide, Fantasticul interior, Satiricon și Rădăcinile din alt veac*.

În stânga, e salonul oficial de primire (drawing room), unde, alături de cărțile obișnuite, pe rafturi sunt obiecte de artă populară, ceramică pictată de mână., de meșteri populari, „vil-lagers”. Mobilierul rustic e din lemn de brad, ars și bălțuit, făcut special la comandă după proiectele lui, ca de un designer avant la lettre, funcțional, pentru a cuprinde cât mai multe volume.

Spațiul personal era la etaj, cu dormitorul, o cămăruță intimă, cu o fereastră ca un geamlâc de mansardă, pe o margine de pat o pălărie și o geantă model vechi de piele... Fotoliul de la birou era ținut special cu spatele la ușă, pentru concentrare maximă.

Din biroul de lucru se ieșea în verandă, unde pe măsuță se mai păstrează ibricul cu cafea și ceașca (bea multă cafea, 10 cafele pe zi, nu lucra ziua, ci mai mult noaptea), o verandă cu largă deschidere spre aerul tare al munților, care în ultimele luni ale vieții i-a cam fost interzis de medic bolnavului de inimă!

În fiecare încăpere trona câte un calup de cărți, dar biblioteca consistentă era în partea holului mare care dădea într-o terasă, belvedere spre Valea Prahovei, despărțită de restul încăperii printr-o ușă din grilaj de fier forjat, cu același model de înflorituri ornamentale ca și cele de la ferestrele întregii case, ca o delimitare necesară a spațiului său unic, sanctuar *„Cezar Petrescu scria tot timpul; când nu scria, citea”*.

Toate încăperile sunt decorate cu scoarțe populare, decor interior în stil simplu, românesc, tradițional interbelic, care întărea ideile de apărare și promovare a tradiționalismului, a specificului popular, susținute la *„Gândirea”*, revistă care se definea: *„Revistă literară, artistică, socială, tradiționalistă, ortodoxă și autohtonistă”*.

În camera de lucru, pe un birou, stătea discret o fotografie a unui adolescent, fiul său Aurel, care a murit în 1939.

Povestea ar părea telenovelă, dar fiind reală, are ceva de dramă shakespeariană.

Teodor Aurel Petrescu, unicul fiu, avut din prima căsătorie, studentul de 23 de ani se îndrăgostește la Piatra Neamț de o fată de 19 ani, fiica unui țăran înstărit din Tâmbioești, Vrancea, „bacalaureată” a liceului din Piatra Neamț. Fiind și-n prag de război, vremuri tulburi de mobilizare, fiind poate și condițiile de „mezalianță”, cei doi nu primesc acordul părinților pentru căsătorie, astfel că tânărul își împușcă iubita, în casa părinților fetei din Tâmbioești, apoi se sinucide. Cei doi au fost îngropați

împreună în cimitirul comunei. Scriitorul n-a fost la înmormântare.

Povestea a fost pusă la index de presa vremii, la cerința lui Cezar Petrescu, pe atunci director al oficiului dictaturii regale, „România”. În Registrul Cenzurii, din 1939 se menționează: *„12 mai 1939: Astăzi s-a sinucis la Râmnicu Vâlcea tânărul Aurel Petrescu, fiul lui Cezar Petrescu, directorul ziarului România. S-a făcut apel la ziare de către tatăl îndurerat să nu se publice decât cel mult o simplă informație, fără specificarea că este fiul scriitorului Cezar Petrescu și fără fotografii. Să se respecte această rugămintă.”* (din articolul lui Ioan Lăcustă în România literară, Nr. 51-52 / 21 decembrie 2006). Neconsemnate, faptele s-au uitat, singurii care-și mai amintesc sunt bătrânii satului, încât povestea lor a căpătat o aură de legendă tragică.

În camera alăturată, dintr-o fostă debara, surorile au amenajat un fel de cabinet de presă, cu toate colecțiile de reviste și ziare, o bibliografie documentară voluminoasă despre activitatea de gazetar, publicistica fiind hrana sa zilnică, considerând ziaristica: *„un prețios și strategic punct de observație”*, mărturisind că regăsește în redacții: *„efervescenta celei mai acute actualități, frenezia celor mai nesăbuite pasiuni, abjecții, trădări, vânzări”*

Sub vitrinele de sticlă citești din manuscrisele sale, un text cu creionul, cu spații largi între rânduri, dintr-un articol despre *„țărani condamnați la hibernare”*, ori fragmente din scrisori trimise de prieteni, o scrisoare de la Păstorel, care, nedezmințindu-și talentul de degustător de vinuri, într-un text cu titlul *„Probabil, vinul...”* notează: *„nu știu cum se zâmbește dulceag în scris”*, ca o adnotare la butada cunoscută a lui *„nu-i vina mea, e vinul lor!”*, ori o scrisoare de la V.I. Popa, scrisă cu penița, caligrafic, controlat, elegant, cu regrete pentru boala sa de care aflase de la Sanda Hodoș, altă scrisoare de la Ion Bianu, cu un scris mai dezordonat, grăbit, ori o dedicație de la Dinu Pillat, cu o regularitate și exactitate a mărimii și formei literelor, parcă scrise cu șablonul...

Pe scara interioară dintre etaje, spiralată, pe pereți erau înrămate fotografiile ale împrejurimilor, dintr-un album fotografic al anilor 1930. Vedeam Poiana Coștilei, ori culmea „Colții Morarului” în acele fotografii de cinematecă prin patina timpului în alb-negru, încercând printr-un exercițiu de imaginație să implantez ființă vie casa Cezar Petrescu în acel peisaj, fără blocurile și vilele înconjurătoare, cu adevărat un nou refugiu în pădure...

Cei conectați doar la prezent, preocupați de rating, ar putea jubila: *„o casă memorială nu are nimic deosebit, nu e”cool”*, e o clădire simplă, cu nimic ieșită din comun, pe deasupra e *„boring”*, plictisitoare!

Și totuși, o casă memorială are farmecul ei intrinsec: acea fărâmə de taină a sâmburelui de piersică, prin acel ingredient de *„rezidență”*, loc unde au fost *„cei mai fierbinți ani”*, altfel, s-ar putea pe bandă rulantă să se încropească funcționărește, oriunde, câte o casă memorială.

Dincolo de circuitul turistic, casa memorială „Cezar Petrescu” a intrat și în circuitul vieții culturale prin tradiția anuală, în sezonul estival, a Salonului Umorului „Ridendum dicere vero”, inițiat în 1995 de Fundația Culturală „Cezar Petrescu”.

Așadar, într-o altă versiune, cu umor, despre case memoriale!

IADUL PÂNĂ-N POARTA RAIULUI

Motto: Din nou diavolul L-a dus pe un munte foarte înalt și l-a arătat toate împărățiile Lumii și slava lor. Și l-a zis Lui: Toate acestea Ți le voi da Ție.....

Matei (IV, 8-9)

Faptele relatate în cuprinsul acestei cărți nu s-au întâmplat niciunui om, în nici un loc și în nici un timp. Tocmai de aceea ele se pot întâmpla oricui, oriunde și oricând.

Autorul

CAP. I

Tocmai acolo sus, la câteva sute de metri aproape de vârful Muntelui Însingurat, neștiut de nimeni și parcă uitat de Dumnezeu, cu pereții exteriori acoperiți, jur-împrejurul lui, cu o peliculă galben-verzuie de mucegai, semn neîndoielnic al părăsirii și decrepitudinii, Schitul Recunoștinței Fără De Sfârșit își dezvăluie încă și acum întreaga sa splendoare a retragerii în sine și întreaga sa unicitate în îmbătrânire. Dacă cineva, printr-un fel de minune, ar reuși să ajungă până aici și ar îndrăzni să pătrundă pe porțile larg deschise, să-i dea ocol, oprindu-se răbdător pe la toate colțurile lui întortocheate și admirându-i înspăimântat zidurile roase de ploii, de vânt și de plictiseală, dacă apoi s-ar încumeta să-și îndrume pașii prin fiecare chilie în parte, prin toate încăperile arhondaricului, prin sala largă a trapezei, dacă, în sfârșit, ar pătrunde în bisericuța de lemn, dărăpănată, destinată cândva ofierii tuturor celor șapte slujbe zilnice de închinare, e aproape sigur că s-ar cutremura de atâta omenie în absența oamenilor, de atâta dumnezeire în lipsa lui Dumnezeu și că singurul lucru care i-ar mai rămâne de făcut ar fi să încremenească, pur și simplu, ținut în aceste locuri, în așteptarea înălțării la Cer.

Astfel gândea călugărul Antonie în fiecare zi, în fiecare clipă a existenței sale pământeste, chiar și atunci când se ruga la Dumnezeu, chiar și atunci când se ocupa de celelalte treburi zilnice, când, spre exemplu, mătura curtea sau mulgea caprele care mai rămăseseră după atâtea dezastre petrecute de-a lungul timpului, chiar și atunci când aprindea focul în sobă sau când, obosit, se odihnea întins pe spate, cu palmele amândouă așezate sub creștet, ținându-i loc de pernă, pe cele patru scânduri uscate, din lemn de brad, așezate una lângă alta, ținându-i loc de pat, până când, toropit de gânduri și de truda de peste zi, ațipea visând mereu același vis, care se repeta obsedant în fiecare noapte, încă din prima zi a poposirii sale pe aceste meleaguri.

Se făcea că era copil de o șchioapă și că alerga neobosit pe o câmpie înverzită, presărată peste tot cu flori roșii de mac și din fiecare petală de floare fășneau pur și simplu, vizibil, colorat, sunetele muzicale ale unui concert nemaiauzit, un concert care umplea mai apoi întregul văzduh cu mireme nemaimirosite vreodată, invadându-i nările, îmbătându-l și cotropindu-i sufletul cu o nefirească bucurie. Visul acesta dura de obicei până aproape de ceasul miazănopticeii, când se trezea din somn spre rugăciune, cu același miros neîntrerupt de flori de mac în nări și în timpane cu sunetele vrăjite ale aceluiași concert fără început și fără sfârșit.

La ceasul miazănopticeii, în genunchi, cu fața la icoana Fecioarei așezată pe perețele dinspre răsărit și cu fruntea lipită de pardoseala rece din scândură de brad, zăbovea în

rugăciune preț de o oră, în fiecare noapte aceeași rugăciune învățată pe de rost din Cartea Sfântului Vasile Cel Mare, repetată monoton și obsedant de atâtea ori, până când, spre sfârșit, lacrimi eliberatoare îi inundau fața și o lumină galben-albăstruie pătrundea din cer pe fereastra larg deschisă, aceeași lumină galben-albăstruie în fiecare noapte, invadând întreaga chilie, repetat, chinuitor, dându-i parcă de veste că da, sigur că da, aceasta este noaptea cea adevărată, acum se va petrece în sfârșit ceea ce trebuie să se petreacă, ceea ce a hotărât Dumnezeu încă de la începutul lumii.

Mănat parcă de o forță impersonală căreia, oricât ar fi dorit el, nu i se putea împotrivi, se ridica atunci în fiecare noapte în picioare, ieșea din chilie desculț, doar în cămașă și izmene, cu părul și cu barba vălvoi, ca un somnambul, neschimbat în fiecare noapte și o apuca mereu pe aceeași cărare din spatele arhondaricului care ducea în adâncul pădurii de brad și, prin pădure, tocmai în vârful muntelui.

- Aceasta trebuie să fie noaptea - își spunea de fiecare dată în gând

și cu gândul acesta o pornea la un drum de câteva ore bune de mers, care ducea până în vârful Muntelui Însingurat, unde văzuse el cu mulți ani în urmă -câți să fie de-atunci? - cum se ridicase la cer părintele Theodosie, cel care fusese starețul schitului.

Antonie își aduce bine aminte totul. Vede aievea tot șirul de întâmplări în derularea lor reală, nimic în plus și nimic în minus, ca și cum totul s-ar petrece chiar acum, sub ochii lui.

Exact pe la Ceasul Întâi, când își făcea rugăciunea cea pentru întâmpinarea Sfintei dimineți, Antonie simți dintr-odată că podeaua de sub el începe să se zgâlțâie, mai întâi lent și abia perceptibil, apoi din ce în ce mai tare, mai înfricoșător de tare, mai întâi pe verticală, în sus și în jos, în sus și în jos, apoi pe orizontală, în stânga și-n dreapta, din ce în ce mai rapid și mai puternic, ca într-un carusel care își pierduse mințile, vedea caisul din dreptul ferestrei cum aleargă în dezordine în sus și-n jos, la stânga și la dreapta, un vuiet surd și înfricoșător venit de aiurea, poate de undeva din centrul pământului, umplea văzduhul de parcă ar fi fost mugetul de durere al unui taur înjunghiat, dar, ciudat lucru, nu frica, ci mai degrabă o liniște nefirească și binecuvântată începuse să-i pună stăpânire pe suflet.

– Cutremur de pământ – își zise, nici el nu-și mai aduce aminte dacă cu glas tare sau numai în sinea lui și atunci, pentru prima dată în viața sa, avu presimțirea că ceva nemaîntâlnit avea să se întâmple chiar în noaptea aceea.

Își îmbracă în grabă sutana neagră din postav și o porni spre chilia starețului Theodosie, încredințat că acolo și numai acolo avea să găsească cheia cu care să poată să dezlege semnul acesta venit de la Dumnezeu.

Se opri chiar în dreptul ferestrei chiliei lui Theodosie. Acesta, în genunchi, cu fruntea plecată la podea, la lumina palidă a lunii, se ruga la Dumnezeu pentru iertarea păcatelor, bolborosind cuvinte fără șir numai de el înțelese și bătând ritmic cu palmele amândouă în podeaua din lemn de brad. Cum scândura podelei nu fusese rindeluită, așchii mari de lemn de brad îi pătrunseseră în buricele degetelor, din amândouă palmele îi curgeau ritmic picături mari de sânge, din ce în ce mai mari, la început cât bobul de grâu, apoi, spre sfârșit, cât cel de ghindă, în dreptul palmelor lui podeaua căpătase deja culoarea roșie-arămie a sângelui, șirurile nesfârșite de cuvinte deveneau din ce în ce mai tumultuoase, în cascadă, din ce în ce mai de neînțeles și rostite cu un glas din ce în ce mai țipăt și mai pițigăiat, până când totul se adună într-un strigăt puternic, prelung și eliberator, care umplu întregul văzduh.

Parcă eliberat de strigătul acela, Theodosie se ridică în sfârșit din rugăciune, cu

mișcări moi și lente și, abia atunci, întorcându-și capul spre fereastră, îl văzu pe Antonie, cum stătea afară încremenit, năuc, fixându-l cu privirea pierdută și neștiind ce să facă.

Îi făcu semn cu mâna că poate să intre.

– Frate Antonie, îi spuse, de cum îl văzu intrat pe ușă, uite că a sosit vremea să ne despărțim și să nu ne mai vedem niciodată pe lumea aceasta trecătoare. Mi-ai fost ca un adevărat frate, încă de când, hotărându-te să renunți la cele lumești, ai venit în schitul acesta binecuvântat de Dumnezeu. Poate că îți mai aduci aminte că eu ți-am pus cugetul și credința la dumnezeiască încercare, încă de cum ai pătruns pe porțile acestui așezământ, eu ți-am adus șarpele și te-am învățat să dormi cu el încolăcit pe trup, mie mi-ai adus prima dată rodul credinței tale nestrămutate, eu te-am tuns în monahism, de la mine ți-ai primit numele de rasofoar și numai mie mi te-ai spovedit, oridecâteori ai simțit că te încearcă Satana, ori, pur și simplu,

oridecâteori ai simțit nevoia să te mărturisești. Dar uite că acum a sosit momentul să rămâi singur. Îți las ție întregul schit, în bună orânduială, cu toată averea lui. Primește-le, rânduiește-le mai departe și ai grijă să nu se ducă pe apa Sâmbetei. Dar, mai ales, îngrijește-te de sufletul tău și chibzuiește-ți-l cu zgârcenie. Roagă-te toate cele șapte rugăciuni de peste zi, păstrează toate posturile rânduite și nerânduite, dar mai ales, îngrijește-te să nu dai niciodată trupului tău nici mai mult, nici mai puțin decât îi este cu adevărat de trebuință. Acum eu am să plec în vârful Muntelui Însingurat, de unde Dumnezeu are să mă ia la el acasă. Îți poruncesc să nu vii după mine, azi e rândul meu, al tău va fi altădată, cine știe când? Ține minte însă, frate Antonie, că Viața adevărată începe abia dincolo de vârful Muntelui.

Antonie nici măcar nu avu timp să se dezmeticească prea bine, că Theodosie se și îndreptă spre ușă, ieși afară în aerul rece al nopții și, fără să se mai uite o clipă înapoi, o porni pe cărarea din spatele arhondaricului care ducea în pădure și, prin pădure, tocmai spre vârful Muntelui Însingurat.

Deși fratele Theodosie îi poruncise să nu-l urmărească, totuși un simțământ mult mai presus de simpla curiozitate îl împingea de la spate pe Antonie. Știa foarte bine că lucrul acesta misterios ar trebui să se petreacă fără martori, în deplină singurătate, numai legătura pe verticală a insului în cauză cu Dumnezeu și totuși o forță irezistibilă, peste puterile lui omenești, îi porunca parcă să-l urmărească de la distanță, furișându-se printre copaci și ascunzându-se cu dibăcie atunci când avea vaga bănuială că Theodosie ar fi putut să-și întoarcă o clipă capul și să îl zărească.

Da, acum avea să se întâmple în sfârșit ceea ce presimțise el de mult, încă din primele zile ale statornicirii sale în schitul acesta, când observase un lucru ciudat și aparent inexplicabil: anume că, deși schitul acesta era, într-adevăr, înzestrat cu de toate, de la chiliile călugărilor și până la ferma de animale, de la camerele spațioase ale arhondaricului și de la trapeza încăpătoare, până la livada de pomi fructiferi și până la stupină, de la biserica scundă din lemn de brad, cu altarul ei împodobit din belșug cu icoane străvechi și până la grădina cu flori multicolore și parfumat mirositoare, numai cimitirul nu avea schitul acesta și atunci, se întreba el pe bună dreptate, unde erau înmormântați toți frații care plecaseră deja, ori care urmau să plece și ei odată și odată din lumea aceasta trecătoare?

Întrebarea îi chinuia sufletul, îl trezea nopțile din somn și devenea din ce în ce mai apăsătoare cu cât, odată cu petrecerea nemăsurată a timpului, vedea cum populația schitului se împuținează treptat, dispărând pur și simplu unul câte unul, ieri fratele Evdochie, azi fratele Antim, însă niciunui dintre ei nu i se săvârșeau strămoșești obiceiuri de despărțire și, gândea el, dacă nu erau înmormântați ca toți oamenii, înseamnă că nici nu mureau ca toți oamenii, înseamnă că nici trupurile lor nu erau sortite putreziciunii, ci aveau o cu totul și cu totul altă destinație.

Până într-o noapte, când îl văzu pe fratele Goran, care știa el bine că este de multă vreme bolnav și ținut la pat, cum, tot așa, dincolo de ceasul miazănopticeii, s-a ridicat din pat, și-a îmbrăcat sutana neagră de postav și a pornit-o ca din pușcă pe aceeași cărare care ducea spre vârful muntelui. Atunci, Antonie nu a avut nici curiozitatea nici curajul de a-l urmări. Era însă convins că tocmai aici trebuie căutat secretul misterioaselor dispariții repetate și, a doua zi dimineața, când a observat că

fratele Goran lipsea și de la liturghie și din pat, nici măcar nu s-a mai mirat. Dar nici nu s-ar fi așteptat să-l mai vadă vreodată revenit printre ei.

„S-a ridicat la cer!” – șopteau în taină frații rămași, oridecâteori constatau, fără să pară deloc surprinși, că un altul și mereu un altul dispărea dintre ei. Numai că într-o bună zi, să tot fie un an de atunci, la liturghia de dimineață, s-au trezit că rămăseseră numai ei doi: Antonie și Theodosie.

Părintele Theodosie înainta încet, fără pic de grabă, parcă ar fi ieșit pur și simplu la plimbare, pe cărarea din mijlocul pădurii, în stânga arbori și în dreapta arbori, coroanele lor înțesate de frunze verzi se împreunau atât de perfect deasupra creștetului său, încât razele bolnăvicioase ale lunii nici măcar nu puteau să răzbească până la el, Antonie, oricât și-ar fi ascuțit el privirea, nu putea să întrevadă decât atât-o arătare neagră și diformă care înaintea și tot înaintea prin întunericul pădurii, parcă mânată de o forță necunoscută.

Pe undeva pe la mijlocul drumului s-a deschis deodată un luminiș larg, aici razele lunii luminau deja ca în palmă, Antonie abia a reușit să prindă de veste și să se ascundă în dosul unui copac, astfel că acum îl putea vedea pe Theodosie cu adevărata lui înfățișare, cum se oprește din mers și cade în genunchi, închinându-se necontenit și bolborosind cuvinte neînțelese, cum se ridică apoi și se apropie de un copac, singurul copac cu frunzele uscate, cum își suflă frenetic în palme și cum, agățându-se cu amândouă mâinile de crengile lui, se cațără cu repeziciune până în vârf. Se aude doar un țipăt strident de pasăre și un fâlfâit de aripi în dezordine, Antonie chiar o vede la lumina lunii, cum zboară dezordonat în jurul copacului, țipând strident și parcă implorându-l pe Theodosie să nu facă ceea ce era pe cale să facă. Dar Theodosie era parcă un somnambul care nu aude și nu vede nimic în jurul lui. Aflat deja în vârful copacului, băgă până la cot mâna dreaptă într-o scorbură din tulpina lui, de unde scoase la iveală trei ouă rotunde și lucioase, de mărimea unor zarzăre. Cu ele în palma dreaptă făcută căuș, coborî apoi din copac, cu mișcări repezi, ajutându-se doar de picioare și de mâna stângă.

Țipeteleperate ale păsării nu mai conteneau, parcă l-ar fi rugat să se milostivească și să lase ouăle la locul lor, parcă l-ar fi rugat strident să nu întrerupă cursul tulburător de firesc al Vieții, care de la Dumnezeu vine și pe care numai El o poate curma. Dar Theodosie trăia deja într-o altă lume: brusc, parcă trezit dintr-un vis, trânti cu ciudă ouăle de pământ și, ca într-un dans frenetic de somnambul, începu să le calce în picioare. Cu mișcări din ce în ce mai agitate, învârtindu-se în loc ca un titirez, mișcându-și brațele și capul în dezordine, până când o epuizare inconfundabilă îi reteză genunchii, trântindu-l la pământ, parcă doborât de friguri.

Să fi stat acolo, culcat la pământ, câteva minute, sau poate chiar câteva ore. Pentru Antonie, totul s-a petrecut atât de repede și de nefiresc, încât nu-și mai putea aminti decât momentul în care Theodosie s-a ridicat ca să-și continue drumul: liniștit, de parcă nimic neobișnuit nu se întâmplase.

Antonie o porni și el din nou în urma lui, dar de data aceasta fără să se mai ferească, stăpânit parcă de sentimentul ciudat că acolo, în vârful muntelui, lumea aceasta avea să-și găsească, în sfârșit, punctul final și că dincolo se vor deschide, în sfârșit, largi și primitive, fie porțile Raiului, fie porțile Iadului.

Înainta prin pădure, strecurându-se cu greu printre copacii care îi izbeau fața cu crengile lor, străduindu-se din răsuferință să nu-l piardă pe Theodosie din ochi și totodată să nu-l stânjenească cumva în ceea ce ar fi urmat să i se întâmple.

Ajuns în vârf, Theodosie se opri brusc, uitându-se nelămurit în stânga și-n dreapta, înainte și înapoi, parcă neștiind ce trebuie să facă, parcă neștiind nici măcar de ce a trebuit să străbată drumul acesta de la schit și până aici. O briză firavă de vânt, cald și răcoros în același timp, venind parcă de undeva de la poalele muntelui, ori chiar și mai de jos, din centrul pământului, și urcând vertiginos către cer, începu să adie.

Theodosie părea la fel de nelămurit, de dezorientat, brațele îi atârnavă neputincioase pe lângă trup, picioarele îi erau larg desfăcute și temeinic proptite în pământul stâncos și, după poziția încordată a întregului trup, a capului, a trunchiului, a mâinilor și a picioarelor, era de la sine înțeles că sigur aștepta să se întâmple ceva cu totul și cu totul deosebit.

Pe nesimțite vântul începu să sufle din ce în ce mai tare. Antonie vedea cum poalele sutanei lui Theodosie încep să se umfle și să fâlfâie în bătaia vântului, ca niște cearceafuri umede, așezate pe culme, la uscat, în toiul furtunii, îl urmărea cum își ridică brațele încet - încet spre cer, cum își lasă bărbia în piept și cum, în sfârșit, tălpile lui încep să se desprindă de pământul stâncos, la început aproape imperceptibil, timid, milimetru cu milimetru, apoi din ce în ce mai accelerat și mai vizibil, îl privea cum se îndepărtează treptat de pământ, cum, depărtându-se, devine din ce în ce mai mic, un porumbel, o vrabie, o găză, un punct, până când, în câteva clipe doar, trupul lui dispăru complet în albastrul indefinit al cerului care se întindea nepăsător deasupra Muntelui Însingurat.

CAP. II

În vremurile acelea despre care îți povestesc acum, aș putea spune că eram oarecum ateu. Ateu, nu în sensul că aș fi refuzat cumva existența lui Dumnezeu, sau, mai grav, că m-aș fi opus lui, cât, mai degrabă, aveam convingerea că, deși Dumnezeu există, totuși eu și el trăim oarecum în două lumi paralele, fără să ne salutăm, fără să ne luăm unul pe altul în seamă și, mai ales, fără ca mie să-mi treacă măcar prin gând să-i cer ceva, iar lui să-mi ofere ceva.

Eram, cu alte cuvinte, la fel de indiferent ca și El.

Îmi aduc bine aminte

CAP. III

Atunci când Dumnezeu vrea să-i ofere unui om ceva, un lucru oarecare în dar, îl face ca mai întâi și mai întâi să-și dorească din toată ființa lui acel lucru. Darurile care vin așa, pe neașteptate, fără ca omul să se fi gândit la ele, fără să se fi pregătit îndelung pentru a le primi, sunt de fapt daruri care nu vin de la Dumnezeu, ci de la Satan,

CAP. IV

În întregul perimetru al Schitului Recunoștinței – Fără – De - Sfârșit, de cum îi pătrundeai pe porțile larg deschise și până în cea mai îndepărtată chilie a lui, timpul se scurgea cu totul altfel.

TRAVERSARE

Mersesem vreo câteva ore. Erau sate mici, cu atmosferă destul de prietenoasă. Curți largi, garduri joase. Oamenii ne priveau care cu nepăsare, care cu un minim amuzament. Eram doar noi doi, dar, din când în când, de-o parte și de alta apăreau alte două persoane. Cel de lângă Mihai, un bărbat înalt, extrem de solid, era tot timpul încruntat. Făcea pași mari și părea să meargă foarte repede, însă țineam totuși pasul cu el fără efort. Cel de lângă mine era la fel de solid ca primul, însă zâmbea în permanență, deși nu știam cui îi era adresat zâmbetul acela și nici în ce direcție i se îndrepta privirea. Ne deplasam în liniște. Cerul se înnoira frecvent, anunțând o ploaie care întârzia să apară. Câteodată norii erau atât de deși, încât aproape că se făcea noapte, după care cerul redevenea senin. Oamenii pe lângă care treceam nu erau însă deloc surprinși de fenomen, era clar că nu se întâmpla pentru prima dată. Noi însă aveam tendința să grăbim pasul, deși nu știam unde aveam să poposim. Toată călătoria asta nu mai avea nici o logică, voiam demult să ne întorcem acasă, dar priceuserăm că nu mai depindea de noi în nici un fel. La un moment dat, casele au devenit mai mici, ba erau așezate descrescător, dând impresia unor trepte ce coborau sub pământ. A urmat o porțiune destul de importantă unde nu se mai zărea nici o casă. Numai gardurile rămăseseră, fără să împrejmuiască nimic.

După porțiunea aceea, norii au început să se rarefițe, iar casele au reapărut. Eram din nou casele obișnuite, cu variația firească de modele, dimensiuni și culori. Nici una nu ne atrăgea atenția în mod special. Cei doi bărbați dispăruseră, dar ne gândeam că aveau să revină, pentru că, dacă aveam o certitudine în călătoria aceea, era că lucrurile cele mai bizare nu se întâmplau doar o singură dată. Vom trage într-o zi concluziile la toată povestea asta. Deocamdată am dori să se termine. O revenire la părinți ar fi binemeritată. Cele trei case ne așteaptă, căpșunile s-au copt, cireșele de asemenea. Sau poate că vom lăsa baltă casele vecine și vom locui amândoi, definitiv, împreună cu părinții, în casa din mijloc. Poate că... Depinde de Mihai, m-am gândit și probabil că el, la rândul lui, se gândea că depinde de mine.

De multe ori eram sigur că ne gândeam exact la aceleași

lucruri. Eram atât de apropiați încât mă întrebam dacă nu făceam de fapt o singură persoană. Dar era absurd. El era Mihai, iar eu eram Paul, fratele său vitreg. Eram diferiți. Poate că ne completam unul pe altul, în anumite situații, cu totul întâmplător. Dar nu mai mult de atât.

Călătoria asta începuse ca un joc, apoi a devenit un test pe care eu i-l pregătisem lui Mihai și el mie. După care am avut impresia că se întâmplase tot ce plănuisem să se întâmple și că ne puteam întoarce acasă. Numai că ne-a fost imposibil să ne întorcem, devenisem victimele propriului test. Atunci când eram somnambul reușeam de fiecare dată să mă întorc. Era o întoarcere în pat, la somnul pe care-l doream și care mă dorea. Uneori făceam ocolul camerei de zeci de ori, căutând întrerupătorul electric. Identificam unul sau două repere și încercam să calculez totul în funcție de ele. Numai că mobilierul nu se găsea întotdeauna în aceeași poziție. Cel mai adesea mi se muta patul, din care, de altfel, nici nu știam pe ce parte să cobor. De nenumărate ori m-am înșelat, lovindu-mă cu capul de zid. Alteori...

– Nu mi se pare corect, zise Mihai. Era un test pe care ți-l pregătisem, un exercițiu, ca să-ți arăt cât sunt de serios și ca să te silesc să-ți descoperi propriile slăbiciuni. Te uram, recunosc, deși erai fratele meu, măcar pe jumătate, te uram. Testul pregătit m-a pus foarte tare la încercare și pe mine, ba chiar m-a speriat de-a binelea, deși eram un tip curajos, știi doar. Tu erai de fapt cel fricos. Mai târziu totul mi s-a părut un joc, fuga asta nebună a noastră de colo-colo, prin sate și orașe necunoscute, întâlnirile cu animale vorbitoare, cu șarpele tăcut, cu alternanța asta ilogică de lumină și întuneric... Parcă e o demonstrație a cuiva, dar atât de haotică. Nici nu vreau să aflu scopul ei, nu mă interesează cine a pus-o la cale. Vreau acasă.

– Și eu vreau acasă, am zis.

Intrasem în alt sat. Era însă identic cu cel dinainte. Aceleași curți, aceleași case, aceiași oameni. Un tip cărunt, la vreo șaizeci de ani, trecu pe bicicletă fluierând. Nici nu se uită la noi. Exact la fel se întâmplase și mai înainte. Ar fi bine să ne oprim, m-am gândit. Dacă nu ajungem nicăieri, ce rost mai are să mergem. Același sat, același sat, același sat. Nu mai vrem satul ăsta. Nu mai vrem.

Continuam totuși să mergem. Ne dureau picioarele foarte tare, trebuie să fi mers încontinuu de luni de zile, poate de ani.

– Poate de secole, zise Mihai, râzând apoi de propria glumă.

Dintr-o curte, adunați în jurul unei fântâni cu cumpănă, ne priveau câțiva oameni. Unul dintre ei ne striga ceva, făcându-ne semn cu mâna să ne apropiem. Nu înțelegeam nimic, omul vorbea altă limbă. Ne-am decis să ne vedem de drum și, chiar în momentul acela, încruntatul și Zâmbitorul au reapărut. După o bucată de drum, Zâmbitorul a dispărut. Casele începeau iarăși să coboare. Dintr-o curte, un câine lătră scurt, de trei ori și încruntatul dispăru și el. Cui îi pasă, mi-am zis. În curând aveam să ieșim din sat și ne întrebam dacă lucrurile aveau să se repete.

* Ovidiu Baron s-a născut la 15.04.1976 în orașul Râmnicu-Vâlcea. Absolvent al Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, promovarea 2000; studii aprofundate la aceeași universitate terminate cu brio în anul următor. A obținut doctoratul în Litere la Universitatea „Sophia Antipolis” din Nice în 2007 cu teza *Paysage et image poétique chez Ilarie Voronca, Benjamin Fondane et Henri Michaux*. În prezent este angajat al Complexului Național Muzeal „Astra”, departamentul Marketing, Relații Publice, Pedagogie Muzeal, Turism și Servicii, Integrare European, Asistență culturală pentru Diaspora din orașul Sibiu.

A publicat traduceri în „Eupharion” (1999), „Caietele Lucian Blaga” (2000), recenzii, comentarii, publicistică în „Tribuna” și „Profil cultural” (2008), proză în revista „Transilvania”. Coordonator al revistei „Jurnal virtual” (2008).

Norii se adună brusc și se lasă întunericul. Abia mai vedeam la câțiva pași în față, dar ceva mai încolo nu mai aveam nici acest privilegiu. Totul era negru. Am continuat să înaintăm, totuși. În depărtare se întrezărea o pată albă, minusculă. Era un reper și am grăbit pasul spre el. Observând că pata se mărea pe măsură ce ne apropiam, am grăbit și mai tare pasul, ba până la urmă am luat-o la fugă.

Era o fată, în rochie de mireasă. Îi distingeam foarte bine conturul trupului, dar nu vedeam absolut nimic din acesta. Nu avea față, nici mâini. Când ne-am oprit în fața ei, a pornit-o spre stânga. Am urmat-o. Nu vedeam decât rochia ei, într-un mers neclar. Eram pe un drumeag foarte îngust, pentru că ne loveam cu coatele de un gard, de-o parte și de alta. Mirosea a fân și, ceva mai încolo, a grajduri de vite. Pământul deveni moale și picioarele începură să se afunde în noroi. Nu voiam să ne întoarcem. Spre mulțumirea noastră, noroiul fu repede înlocuit de pietriș și, apoi, de un fir de apă. În momentul acela fata dispăru. Am rămas câteva clipe nemișcați, ascultând curgerea apei. Niște glasuri de copii se auzeau undeva, spre vest.

– Hei, strigai eu.

Nimeni nu răspunse, dar glasurile se auzeau tot mai aproape. Întunericul rămânea la fel de dens și eram aproape îngrozit. Mă întrebam dacă Mihai era încă acolo și am întins mâna spre el. Nu mai era.

– Mihai! am strigat.

Nici un răspuns. Iar m-a lăsat singur, mi-am zis. Și parcă ne înțeleseserăm că jocul a luat sfârșit și că trebuie să rămânem împreună. Dacă m-a mințit? m-am întrebat. Dacă eram în continuare victima jocului său?

Glasurile se auzeau acum și mai aproape, copiii aceia erau chiar lângă mine.

– Unde sunt? am întrebat dintr-odată.

– Cine, tu? se auzi un glas.

– Eu, evident.

– Într-un sat, răspunse glasul, puțin mirat.

– Da, știi asta, dar cum se numește acest sat? Se numește sat, răspunse un glas de fetiță.

O voce cât se poate de inocentă și ce răspuns răutăcios!

– Si rău acesta în care sunt... în care suntem, cum se numește?

– Nu e un rău, zise prima voce.

– Dar ce este?

– Este un pârâu, spuse fetița.

– Și cum se numește?

– Se numește pârâu, zise ea, cu un ton amuzat.

– Unde duce, am insistat eu.

– În jos.

– Și dacă aș ieși de partea cealaltă, unde aș ajunge?

– Nu poți ieși de partea cealaltă, trebuie să te întorci sau să înaintezi pe albia pârâului.

– Aș înainta, dar unde aș ajunge?

– În același loc în care ai ajunge dacă te-ai întoarce.

– Și de ce nu pot ieși pe partea cealaltă?

– Acolo e un mal abrupt, explică fetița.

– Și apa e foarte adâncă lângă el, adăugă un băiețel.

– Chiar dacă ai fi un bun înotător, nu ți-ar folosi la nimic, spuse un altul.

– Te vei lovi de mal și te vei întoarce, zise fetița.

– Sau vei încerca să-l urci și vei cădea. De mai multe ori, până vei renunța. Și te vei întoarce.

– Sau vei obosi și vei cădea. Și atunci va fi rău de tot.

– De ce? am urlat eu.

– Pentru că apa e adâncă acolo, spuse primul băiat.

– Foarte adâncă, preciză al doilea.

– Te vei îneca, zise fetița.

Se făcuse frig. Am pornit-o pe albia pârâului în sus. Durerea din picioare urca și cobora neîncetat, refuzând să se localizeze. Era liniște. Nu se auzea decât cursul pârâului.

– E un suflet, zisesse tata.

Se întorceau de la cosit. Se însera, dar noaptea părea să se lase greu. Se apropiaseră de pod, iar tatăl îi spusese să se oprească. Pusese coasele jos, lângă pod, apoi înaintaseră pe el. Era podul de lemn, construit de soldații cărora Paul le dusese vișine de câteva ori. Se așezaseră pe-o margine și priviseră în jos. Peștii păreau să execute un dans neștiut decât de ei. Apa curgea lin, parcă natura întreagă ar fi avut chef să se oprească în seara aceea. Auzea respirația tatălui, aproape și simți mâna lui grea peste umăr.

– E un suflet apa asta, măi Diducă. E sufletul satului, al pădurii, al morilor și al peștilor. E sufletul nostru.

– Și al tău, tată?

– Da, și al meu.

Copilul îl privea nedumerit. Tatăl îl privea prietenos și-i mângâia părul cu palma lui grea.

– Ești obosit?

– Nu.

– Atunci, mai așteptăm. Te culci mai târziu în seara asta.

– Da, tată.

Ar fi rămas acolo la nesfârșit. Nu era prima oară când simțea timpul oprindu-se. Privea apa și își legăna picioarele, alternativ. Din când în când sărea câte un pește. Se arcuia în aer, după care cădea la loc. Era bine. Cerul era un amestec de albastru și roșu. Nimic strident. Tata versifica, așa cum i se mai întâmpla uneori. Nu e soare, nu e lună, nu e zgomot, nici furtună, nu e noapte, și nu plouă, nu e dimineață, rouă, nu-s arini care să miște, nu e vântul prin miriște, nu e vis, nu e minciună, nu e cântec, voie bună, nu e pod, nu e nici pește, nu se tace, nici vorbește, nu e nor, nu e nimic, cerul ăsta-i tot mai mic, nu sunt doi, nu e niciunul, nu e glas de dai cu tunul, nu e zi, nu-i de cosit, nu-s aici, nu e nimic...

– Tată, am strigat. Tatăăăăăăăă!

Pârâul era tot mai adânc și, pe fundul albiei, pietrișul era înlocuit treptat de noroi. Am mai înaintat câțiva metri și am vrut să verific dacă malul era la fel de abrupt. Am auzit zgomot de crengi și am ridicat brațele. Am apucat numai niște frunze, pe care le-am aruncat în apă cu ciudă. Am pipăit noroiul cu piciorul drept și frica mi-a crescut și mai tare. Disperat, m-am aruncat cu toată forța în sus și, de data asta, am apucat o ramură.

Sprrijinindu-mă pe ea, m-am apropiat încet-încet de mal. Noroiul se adâncea, dar creanga părea să fie solidă. Dacă se va rupe, m-am întrebat fără să vreau. Vocea fetei mi-a răsunat imediat în urechi: Te vei îneca. Era simplu. Picioarele mi s-au adâncit până la genunchi în noroi, abia mă mai puteam mișca. Copiii aceia se pare că avuseseră dreptate și-mi puneam toate speranțele de salvare în creanga aceea. Am făcut încă un pas și mi-am dat seama cu surprindere că eram lângă mal. Era abrupt și acolo. M-am lăsat cu toată greutatea pe creangă, să văd dacă mă ține, apoi am început să mă ridic pe ea, cum puteam. Am întins de mai multe ori mâna spre mal, dar nu găseam nici

un punct de sprijin, numai iarbă, o iarbă deasă, mare, dar inutilă. Am rupt de mai multe ori din ea și am aruncat în apă. Nu știam ce copac era acela, creanga era flexibilă și rezistentă și trebuie să se fi coborât de la o înălțime destul de mare. Sau poate copacul era aplecat deasupra apei. Da, asta trebuie să fie, mi-am spus. Continuum să urc și, ținându-mă cu o mână de creangă, pipăiam cu cealaltă malul. Susurul apei se auzea tot mai discret, dedesubt. M-am opintit încă de câteva ori, aruncându-mi cu disperare brațele în față. Apoi, încercând să pipăi malul, n-am simțit nimic. Mi-am luat avânt și am sărit.

Traversasem pârâul. Am adormit.

Decebal Alexandru Seul

PIȚAC ȘI LEANDRU

Primului îi fusese înghițită femeia de către râu, după trecerea furtunii. Pe consoarta celuilalt, o lăsase inima. Și așa, cei doi, din bojdeucile lor asemănătoare prin formă și vârstă, rămăseseră apăsați de singurătate. Mai mult, Pițac trăia ca într-un nor de ceață. Leandru nu auzea, nici nu vorbea. Cu toate astea, bătrânii se ajutau pe lângă casă, uneori coborau colnicul Pleșuvu, din adunătura de căsuțe Priciucă, la prăvălie, programându-și existența de azi pe mâine.

Se tot mișcau prin poiate, păzind de uliu câteva outoare. În preocupare, Pițac o făcea fluturându-și brațele, spre râsul unor privitori ce asaltau pintenul muntelui, unde-și pășteau oile. Dar Pițac avea totuși un deosebit simț al intuiției. Erau însă și

împrejurări când se dezechilibra ca unul cu „boala cea rea”, se ridica repede ghicind clanța de la ușa adăpostului său și se întindea pe un pat pipăit, din care curgeau boțuri de cărpe.

Avea brațele, pieptul, picioarele pline de vânătași. Din unele se prelingeau firisoare de sânge.

Leandru fierbea, de două ori pe zi, într-un ceaun ca acelea de la stână, cir din țărățe combinat cu făină furajeră, pentru câini, căci se pomenise cu ei tam-nisam într-o dimineață.

Se plânse primarului, polițiștilor, pădurarilor. Că nu-s a lui și n-are cu ce îi hrăni. Erau mulți.

Gâtlejurile acelor intruși drept răspuns doleanței sloboziseră numai răsete. Îl rugase, mai deunăzi pe Nițu, șoferul lăptar să lase câțiva măcar lângă o gospodărie.

„Of, se înclăuda Leandru, trebuie să apară o lege care le ocrotea, chiar și pe cei fără stăpâni. Aflase surdo-mutul de unele centre de plasament...”

Ce-i de făcut, se căinau nefericitul Leandru, nefericitului Pițac.

Moșnegii îndurau încă loviturile sorții... Treptat însă unul se cufundase cu totul în norul său de ceață, iar celălalt își făcuse cuib mai adânc în surzenia și muțenia lui...

28 mai 2008

Șansa gândului

Grigorciuc părea un om obișnuit. Ducea o viață care pentru muntean înseamnă: grijă de femeie, copii, nepoți, lucrul cu spor în gospodărie non stop, căci vitele nu știu de week-end, făcându-le pe toate cu mare dragoste de Dumnezeu.

Era calculat la bani, chiar dacă împovărat de muncile casei își mai vărsa oful la vale, acolo în cumpăna ulițelor, lângă drumul principal, unde baronul Petelenciuc avea un privat. Oare de ce i se zicea celui de la tejghea baron? Măi, dar e simplu de bănuț. Pentru că pornise la afaceri dintr-o cocioabă ca a babei și moșului din poveste și acum vila în care sălășluia avea înfățișare de palat.

* Decebal Alexandru Seul, n. 19 aprilie 1946, în Bălinț, județul Timiș. Este absolvent al Școlii Profesionale Silvice, Liceului Teoretic „Dragoș Vodă” și Școlii Sanitare din Câmpulung Moldovenesc. A urmat un an la Facultatea de Ziaristică din București, dar a fost silit să abandoneze, reîntorcându-se la profesia care l-a consacrat, cea de asistent medical. Debutează în publicistică în paginile ziarului „Zori noi” din Suceava (1967), care, un an mai târziu, îi publică prima proză. Urmează apoi apariții cu proze scurte în „Luceafărul”, „Convorbiri literare”, „Slast”, „Curierul ucrainean”, „Crai nou”, „Bucovina literară”, „Torente”, „Meridian 25”, „Plumb”. Laureat al Festivalului Național de Creație Literară „Dimitrie Bolintineanu” de la Giurgiu (1998), debutează editorial cu volumul de proză scurtă *Zâmbetul* (Editura „Cuvântul nostru”, Suceava, 2005), urmat în același an și la aceeași casă editorială de microromanul *Întoarcerea pașilor*. Editura Corgal Press din Bacău îi publică, în 2006, cel de-al doilea volum de proză scurtă, *Fragii târzi*, iar în 2007, notele de călătorie grupate în volumul *Apa din Lourds*. Om al muntelui, este un prozator sensibil, un fin cunoscător al vieții, ceea ce-i permite să-și depene ideile pe spații restrânse, dar cu o forță a cuvântului ce adesea te cutremură. Prozele de față, păstrând specificul locului în care-și duce existența, fac parte dintr-o carte aflată în lucru. (Cornel Galben)

Între timp își înjghebase o fermă de vaci, europeană. Mă rog, cu instalație de apă și pentru muls, pentru păstrarea laptelui peste noapte, cu tractor, motocosoitare.

Pornise la drum cu vreo douăzeci de vite din Austria. Ferma, treabă cinstită, mai erau unul sau doi ca el.

Lumea din Baranova, cătun uitat printre codri, era atrasă de dugheană - care era și avantajată prin poziție - ca albinele de polenul florilor.

Se dădeau adălmașe și pe datorie, cum procedau pe vremuri jidanii. Însă doar Petelenciuc le făcea acest „car de bine” numai anumitor clienți. Printre ei nu lipsea Grigorciuc. Omul în cauză totuși se îmbăta cam des, din motive de el știute. Căci la pahar nu-i scoteai vorba din gură nici cu cleștele. În sine era ros de bănuiala că Odarca lui se culcă de ceva timp cu altul. Mult mai crud la minte decât el. Ce, abia-i mijiseră buclele!

Așa se face că destul de repede nevasta-i era musafir în casă. Unicul fiu îi plecase la lucru în Italia. Cui să-și verse amarul? Vitelor, cățelușei sale, Molda? Codrului? Că urla uneorii de atâta singurătate ce i se făcuse stăpână pe suflet.

Și, atunci, află în licoare o bună prietenă.

Grigorciuc simțea că degrabă i se vor război nervii.

Și, într-o seară, după o chefulală zdravănă, tot la baron, veni acasă, cum veni, în urcuș, abia ținând firul cărării... Abia deschise ușa și sări cu toporul la Odarca, apropiindu-i muchea uneltei de creștet.

A lui țipă ca din gură de șarpe, dormi prin vecini câteva nopți, apoi cu banii amarezului plecă în Italia. Mai avea pe acolo și o soră.

Astăzi, Grigorciuc umblă pe uliți, pe cărări și plânge, trăind cu Odarca numai în gând.

29 mai 2008

Fiica rătăcitoare

În cel privește pe individ, scrierea parcimonioasă ca întindere, trecută prin calculator ar fi putut să închege un roman pasionant, cu condiția să fie amplificată ca un evantai. N-avea rost să afirme că uluiala generată de vestea aflată și-a pus stăpânire pe întreaga-i fire, neobișnuită cu astfel de șocuri.

Va lăsa să se depe ne nestingherit firul povestirii, ce trebuia să înceapă oarecum banal, ca pe măsură ce-și rula imaginile să-1 atragă spre final... Cum?

Deocamdată era pregătit să suporte sulțile cuvintelor acide.

Alexandrina, o suferindă de Parkinson, își dictase hieroglifile nepotului ei cu scopul exact de a nu-i crea dureri de cap destinatarului, pentru a le răstălmăci.

I se instalase în minte personajul cititor Mitruț, din spusele unei țărănci viețuitoare în așezarea I. S., internată tot la spitalul din I, în același salon cu ea.

„Este posibil ca această scrisoare să nu aibă nici o legătură cu dumneavoastră, însă eu voi încerca totuși... Mama mea, Agripina, născută nobilă de Macagon, în 1920, într-o comună „furată” de ruși. Cea care mi-a dat viață a avut o prietenă - Sorina. Știu de la mama că această femeie îi destăinuise o mare iubire cu un domn Hariton, bogat și fermecător. Mama 1-a cunoscut, că era cel mai bun amic al tatălui meu, Johnny.

La prima ocupație a rușilor, familia Hariton s-a refugiat în România și a primit de la Antonescu drept de locuire și

proprietate la F. Familia a reușit să-și salveze bijuteriile și banii, cu care au cumpărat casa și o plantație viticolă, chiar la F. Nu mai rețin dacă era vorba de F. oraș sau de F. sat.

Apoi, când ai noștri au intrat în Bucovina de Nord, cei doi (Hariton și Sorina) s-au revăzut din nou, chiar dacă între timp doamna Sorina se căsătorise cu un bărbat mult mai tânăr decât ea.

Din legătura ei extraconjugală s-a născut o fetiță, chiar în anii aceia tulburi ai războiului.

Știu de la mama - continua să se învârtă mai repede ghemul povestirii - că soțul doamnei Sorina a știut ceva din această relație, deoarece aveau o viață tulburată de certuri și discuții. Mai aflasem de la mama că prietena ei, Sorina, și-a pierdut un băiat la o vârstă foarte mică, apoi roasă de remușcări și-a dat fetița făcută cu Hariton, spre creștere, la o rudă din V. D.

Îi era rușine de ceea ce a făcut și de pe urma copilului mort, dar vorbele din casă se refereau la fetița făcută de Hariton. Pesemne că soțul ei, ce putea să-i fie tată, după numărul anilor, îi reproșa pentru „trădare” și creșterea unui copil străin. Erau vremuri de restriște, au fost și deportați, nu știu ce era în sufletul Sorinei, probabil că viața i se măcina prin regrete, cu legăturile amoroase străine familiei sale. Nu degeaba mama mea îmi spunea că doamna Sorina își alina durerea suflească prin consumul de alcool.

Mama mea a murit acum zece ani, iar tata anul trecut. El trăise nouăzeci de ani și-și păstrase luciditatea până-n ultima clipă. După ce a închis ochii, am făcut ordine prin hârtiile sale și nu mică mi-a fost surpriza să aflu că purtase corespondență cu Hariton.

De fapt, eu nu l-am văzut vreodată pe acest domn, dar în casa noastră s-a discutat mult despre el, motiv pentru care eram curioasă să citesc acele scrisori.

Din ele am aflat că familia Hariton supraviețuise războiului, însă venirea regimului comunist a însemnat deposedarea de conacul său boieresc și de plantația de vie de la F. Tânărul moșier avusese cu soția sa un fiu și o fiică, însă aceștia decedaseră în urma unui accident de mașină, prin 1980.

După căderea „ciumei roșii” și-a redobândit proprietatea și până acum un an, încă trăia. Știu că fiica lui de la doamna Sorina ajunsese medic, dar nu îi da de urmă, îi era ca și pierdută.

În ultima sa corespondență pe care i-am găsit-o, Hariton îi cerea tatălui meu, Johnny, ajutor în aflarea ei. Intenționa să-i lase toată averea. Apoi eu m-am mutat la fata mea și în zăpăceala cu lucrurile am pierdut adresa domnului Hariton, boala mi s-a agravat, nici nu mai am ținere de minte și am început să colind spitalele.

Așa cum scriam la început, anul acesta am stat la I., în aceeași cameră cu huțanca din I.S., parcă i se spunea Rădoaica, dar asta n-are importanță.

Ea, grășana, că era tare plinuță la trup, mi-a pomenit numele dumneavoastră și nu am uitat cum se numea soțul doamnei Sorina.

Poate știți ceva de fiica ei născută din cea mare iubire a mamei dumneavoastră, că sora dumneavoastră are șanse să-și vadă tatăl adevărat încă în viață și să se intereseze ce-i cu conacul acela și cu via, că acum se dau proprietățile înapoi.

Am făcut gestul în amintirea mamei mele, care a fost prietena cea mai bună a doamnei Sorina.

Dumnezeu să vă ajute!”

Alexandrina
4 iunie 2008

IȚIC

Dă, Doamne fiecărui a sa moarte, / ceea ce se
iscă din viața-n care / de sens, iubire, chin avut-a
parte. (R. M. Rilke, *Despre sărăcie și despre moarte*¹)

Un om al pământului

Prima sa călătorie cu trenul. Avea nouăsprezece ani. A murit nouăsprezece ani mai târziu și-a mai luat trenul de opt ori. În ziua aceea, șiruri de țărani brăzdau câmpiile. Secerau orzul. A murit nouăsprezece ani mai târziu, și era aceeași vreme, de secerat orzul. Îl cheamă Ițoc Gersztenfeld. Taică-su spunea că-și purta bine numele de familie pentru că Gersztenfeld înseamnă câmp de orz iar părul lui era de-un blond aproape alb, ca orzul înainte de seceriș. Coronița mea. Ițic. Ia măcar un șal, cânta maică-sa. Denise a intrat în încăperea în care fuseseră chemați, el și tovarășul său. Era cu-o altă fetiță, și fiecare din cei doi tați s-a aruncat asupra copilului său. Ghețele, încălță-le, iarna-i crâncenă, ia-ți și mantaua de iarnă. Fiul său și-a schimbat numele. În trenul care-l aducea înapoi la Paris după război, și-a inventat un nume. Erau patru, două fete și doi băieți. S-au numit fiecare, ca-ntr-o joacă: Garran, Darès, Belmont, Francos. Au adus strălucire asupra noilor nume. Dacă Ițoc s-ar fi gândit să-și schimbe numele, s-ar fi mulțumit să și-l franțuzească în Graindorge². Graindorge există, sunt oameni cu-acest nume. L-ar fi chemat Léon Graindorge. Léon, din cauza lui Léon Blum. Ce mai faci, Léon Graindorge?

În 1937, Ițoc și-a dus familia la Berck-plage, primele și singurele lor vacanțe împreună. Dimineața devreme mergeau în port să cumpere pește pentru copii. Nu văzuseră niciodată marea. Privind orizontul, încerca să-și închipuie cum e viața marinarilor. Cum era acolo, în mijlocul apelor? Închipuirea îi stârnea frica, precum cea care pune stăpânire pe dansul când, copil, simțea vidul. Dar pe aceasta, își spunea, nu e obligat s-o suporte. Nu-l silește nimeni să suporte ruliul valurilor, bătaia vântului, nici să salte pe punte năvoade doldora de pești zbătându-se a moarte. El era om al pământului, un Gersztenfeld, om al orzului și-al grâului, un om al ieșirilor în plimbări duminicale cu copiii, la Montfermeil, unde-i învâța deosebirile dintre cereale, unde le-arăta lucerna, macii și albăstrelele. Sunt spaime pe care nu trebuie să le-nfrunți, gândea el cu ușurare, e-o repartiție a fricilor între oameni, fiecare cu sarcina lui. În afară de frica de moarte, pe care-o purtăm cu toții în noi. Când află că fratele său Beriș întemeiasă-un sat în Palestina, semănase

grâu și plantase portocali, fu încântat. Și-adeșea, în spatelul ochilor închiși, la Pithiviers³, vedea livezile de portocali.

Fratele mai mare din Berlin

Yossel era cetățean german, evreu asimilat, locuia pe Wielandstrasse la numărul 15, pe-o stradă burgheză plină de evrei bogați. Reușita sa fusese fulgerătoare. Lucrase în manufacturile de uniforme pentru armata *Kaiser*-ului. După război, se lansase-n domeniul confecțiilor private. Prețuri mici, lucru îngrijit, potrivirea hainelor la umeri, de care era mândru, îi aduseseră repede un frumos renume și, în pofida mizeriei care făcea ravagii în Germania, comenzi nenumărate. Când Ițoc ajunse la el, conducea deja un atelier de vreo zece oameni. Era-n plină glorie. Dar Ițoc, în schimb, era rufos, iar Yossel nu-și ascunse dezamăgirea când îl văzu coborând din tren, înțolit în sărăcie. Privirea cu care-l țintui pe Ițoc îi spulberă acestuia puțina încredere în sine. Îl duse-n apartamentul său, îi porunci să se spele, făcându-se că nu știe că Ițoc habar n-avea de apa curentă. Îi găsi haine. În continuare, îi croi două costume, unul pentru vară, altul pentru iarnă, pe care i le luă înapoi la plecare.

La atelier, regulile erau stricte: punctualitate, curățenie – Yossel verifica neîncetat mâinile – și interdicția de-a vorbi idiș. El îi oferii lui Ițoc un dicționar și-i explică acestuia că era la fel de important să vorbească germană și să fie un bun croitor. Ițoc și-amintea cu bucurie de școală. Se descurcase bine cu cititul în poloneză, ceva mai puțin bine în rusă și-n ebraică, dar citea curgător în idiș. Îi plăceau limbile străine. Așa că s-a agățat de acest ordin. Yossel a pus-o pe Katia, prima sa angajată, să-i ajute fratele. Katia se arătă răbdătoare iar Ițoc dotat.

El descoperea respectuos țesătura nouă, rulourile de flanel, de *tweed*, de poplin. Mirosul lor. Descoperea foarfecele impecabile, mașinile în stare perfectă, el care nu văzuse decât vechitura cu pedale-a lui Pinkus. Trebuia să se dea cu talc pe mâini înainte de-a atinge țesăturile. Yossel îl puse fără multă zăbavă la mașină. Se concentra pe firul drept al țesăturii, își dădea silința, își pierdea stângăcia, și-ar fi dorit laude. Dar dacă era sau nu pentru fratele său prilej de satisfacție, greu de ghicit.

Yossel trăia fără religie. În prima săptămână, Ițoc nu merse la cină în apartamentul fratelui său în seara de șabat iar Yossel îl luă peste picior când se bălbăi că nu-ndrăznise, din pricina numărului de pași⁴. Locuia în atelier, în Taubenstrasse, departe. Respingerea ritualului, de toată ziua, și-l făgăduiseră, Maryem

¹ Poemul *Dă, Doamne*, în traducerea Mariei Banuș, din volumul: Rainer Maria Rilke, *Moștenesti verdele*, Editura Helicon, Timișoara, 1998, p. 81 (n. tr.).

² *Graindorge*, nume propriu provenit din *grain d'orge*, grăunte de orz (n. tr.)

³ Localitate în care-a funcționat, în perioada celui de-al doilea război mondial, un lagăr de concentrare, apoi de tranzit, pentru evrei. Șase convoaie-au plecat din Pithiviers către Auschwitz, transportând 6079 evrei; din aceștia, au mai supraviețuit 115, adică 1,8 % din totalul deportaților (n. tr.).

și el, pentru la Paris. Vom fi liberi, liberi, repeta ea, vom putea respira. Dar nu știau cum e prima oară când nu mai țin seama de lege în văzul tuturor. În văzul lumii, deoarece Maryem o făcea deja, în taină. Așteptau multe de la acest moment. Totuși, el n-avu impresia că-și afirmă libertatea sau că respiră mai bine când vineri seara următoare trăi, încercă, gândindu-se din răspuțeri la Maryem, să trăiască asemeni unui ne-evreu. Îi rămaseră multă vreme reflexe, și, chiar și la Paris, o jenă în a-și afișa această „libertate”, ca și cum însemna mai mult s-o practice în taină, sau cel puțin fără să se facă remarcat. Merseră o dată la sinagogă, de Paște⁵, și fură invitați la Seder⁶ să sărbătorească împreună cu vecinii de dedesubt, o familie cu-o fetiță înconjurată de guvernante, o mamă palidă și tristă. Yossel părea să se simtă foarte-n largul său, Ițoc șovăia în fața paharelor, a cuțitelor. Aveau miel și azimi, dar nu se citiră textele sfinte. Din fericire, Ițoc nu vorbea destul de bine germana ca să i se-aplice tortura conversației.

Respingerea religiei, iată un punct asupra căruia Maryem și Yossel se-nțelegeau, își spunea el, iată și-un bun prilej de spart gheața pentru a-i vorbi de ea. Dar de fiecare dată când încerca să aducă vorba, parcă avea o zăbală în gură. Se temea de fratele său. Iar zilele, lunile, treceau.

Yossel nu-i dădea salariu. Totu-i venea de la Yossel: hrana, îmbrăcăminte, învățătura de bine. Era firesc, era-n ucenicie, și ce-ar fi-nsemnat un salariu în vremea în care era nevoie de-o roabă de mărci pentru un kil de cartofi, și-n care puține familii mâncau pe săturate? După ce lua cina la Yossel, care ținea să mănânce la el în fiecare seară, în germană, Ițoc străbătea din nou orașul, pe jos, și se-ntorcea-n camera sa, la atelier, o cameră-ncălzită, luminată, plină de mirosul țesăturilor. Așteptând să-l ia somnul, își spunea mâine, îi voi vorbi mâine de Maryem. Iar a doua zi nu-și găsea curajul. Scrisorilor de la Maryem le răspundea mai așteptat, încă nu e momentul. Erau seri în care mai că n-ajungea să spere că Maryem îl va uita, că-și va găsi pe altul.

Până-n ziua în care Yossel, vorbindu-i pe-un ton la fel de nou ca și de neașteptat, îi dezvăluie planurile sale: voia ca Ițoc s-o ia pe Katia de nevastă. Katia, prima sa muncitoare, cea mai bună angajată. El le-ar fi pus piciorul în scară, dându-le cu ce să-și deschidă un magazin de trusouri. Idee genială. Un trusou complet, cearceafuri, șervete, cârpe, cămăși, gata de marcat, la care-ar fi propus s-adauge și ciorapi, întrucât ghicise că ciorapii aveau un viitor strălucit. Tu negociezi cumpărarea articolelor de la furnizori, Katia brodează monogramele, se pricepe de minune, și treaba-i gata. Ideea va merge ca pe roate! Veți avea nevoie curând de angajați. Găsise și magazinul, o afacere bună, totul mergea spre lichidare în Berlin, și le vedea deja numele pictat literă cu literă pe vitrină. Era așa de sigur că face-un mare bine că nici nu-l auzi pe Ițoc exclamând: nu, nu! Ițoc trebui să repete cu voce mai puternică iar inima-i bătea să-i spargă pieptul. Cum nu? Sunt deja logodit. Stupoarea-i înlemni chipul. Cum deja logodit? Păi sunt logodit cu Maryem Klein!

⁵ Printre numeroasele interdicții ale zilei de șabat se numără și cea de a ieși la o distanță mai mare de două mii de coți în afara localității (n. tr.).

⁶ *Pesah*, Sărbătoarea azimilor sau Paștele evreiesc, marcând eliberarea poporului evreu din robia Faraonului (n.tr.).

⁷ Cină rituală din prima zi de Paște (n. tr.).

O spusese.

Maryem Klein? Yossel rămase ca-mpietrit, cu gura căscată, în vreme ce Ițoc transpira de panică, pentru că ajunsese-n cele din urmă la-nfruntarea pe care și-o dorea și de care se temea încă din prima zi. Fata dascălului. Fata dascălului? În tulburarea sa, îi răspunsese-n idiș. Și de când? De... deja se pierduse cu firea, se bâlbâia. Și de ce nu mi-ai zis? Ți bați joc de mine? Voiam să-ți zic, dar... Dar... Nu era nimic în spatele acestui „dar” decât veșnicile sale îi voi spune mâine, o scot eu mâine la capăt, și mâine tot mâine, lăsând să treacă ocaziile, zilele, sub povara unei umilințe care nu era doar cea pe care i-o provoca fratele său, ci și-aceea de-a fi ultimul născut, cel mic, cel mai cuminte, cel care cere, cel care-așteaptă, cel care nu știe, și, în cele din urmă, cel care trăiește-n minciună. Și-apoi s-a comportat astfel de-atâtea și-atâtea ori cu Maryem, dându-și seama, suferind, închizându-se, ghicind lașitatea din muțenia sa. Nu s-a vindecat niciodată de asta decât la sfârșit, la sfârșitul sfârșitului, când i-a vorbit lui Zoran care venise din Kiev.

Fata dascălului! Fata mumiei ăleia din Evul mediu? Chiar ții să rămâi în rahatul tău? Yossel era obsedat de curățenie iar din Varșovia nu-și amintea, îi spusese-ntr-o seară, decât gunoaiile de pe stradă, rahații de pe trotuar, întunecimea mucedă a încăperilor. Rahatul lui! Insulta îl sufocă, îi trezi mânia. Țipă că ea broda ca o zână, că voia ca ea să vină, și pe dată, că avea să se-nsoare cu ea cât ai bate din palme.

Chipul lui Yossel fu năpădit de roșeață, venele i se umflară de-a lungul gâtului. Și Ițoc avea același chip, da, avea același chip, roșu, umflat, tensionat, înnebunit, abandonat mâinii. Tâmpitul, n-a văzut în viața ei un combinezon și tu crezi că va ști să-l vândă unei nemțoaice? Combinezoane? Ce treabă au aici combinezoanele? Da, combinezoanele, combinezoanele, de mătase sau nailon, cu bretele de dantelă, plisate, încrețite, cu volane! Ți va explica ea Katia care-i treaba cu desu-urile femeiești.

La aceste cuvinte, Ițoc răbufni instantaneu și violent. Și-n același timp încercă lipsa sufocantă a absenței. Ar fi vrut s-o strângă-n brațe pe Maryem, s-o păstreze la piept. Și plutea în vid. Katia nu-mi va explica nimic, spuse el, nevasta mea e Maryem. Nevasta mea e Maryem. Îi repeta numele și asta-l făcea deja să existe în salonul din Wielandstrasse. Vreau să vină cât mai curând cu putință. Poate contezi pe mine? Ori o iei pe Katia de nevastă, ori te-ntorci în vâgăuna ta, răspunse Yossel, trântind cu pumnul în masă, așa de violent că i se clătină paharul. Cumpărare vin de Tokay pentru ocazie, ei care nu beau niciodată. Și scosese pahare de cristal. Voia să fie sărbătoare, să ciocnească unul cu altul ca două rude, dintre care una îi asigură fericirea celeilalte. Cum să-nțealegă această schimbare? Vinul îi curse pe fața de masă și pe pantalonii. Ițoc crezu că Yossel avea să plângă. Pantaloni buni de aruncat la gunoi, urlă el împingându-și scaunul înapoi, un frate secretos, ipocrit, căruia-i ofer, pe tavă, o avere! Voia să-l căpătuiască pe Ițoc, pe viață, crezând c-are puterea. Pentru că Ițoc nu voia. Și pentru că nu bănuia urmarea evenimentelor. Că va avea nevoie să se-așeze pe-o bancă galbenă și nu altundeva. Și că frumoasele rulouri de țesătură din atelierul său vor fi spintecate cu cuțitul și murdărite de cizmele unei tinerimi turbate, iar mașinile sale ultimul model, atât de îngrijit întreținute, stricate cu ranga. Ițoc se ridică și, în picioare în fața fratelui său care tremura-n pantalonii săi uzi, strigă că pleacă. Leși trântind ușa.

Se trezi pe stradă, palid de emoție.

Mă duc. Era suficient s-o spună. Era atât de simplu! Uimitor de simplu! Era de-ajuns s-o spună ca să se-ntâmples! Era de-ajuns s-o spună ca să-și dea seama că obstacolele pe care le doborâse-n mintea sa – lipsa de bani, situația fratelui său temut și venerat de confracții care-ar fi refuzat să-l angajeze – nu erau cu neputință de depășit.

Între Taubenstrasse și Wielandstrasse, pe drumul pe care-l făcea în fiecare zi, era un birou de recrutare aparținând comitetului Exploatărilor de Huilă din Franța. Mulți polonezi emigrau către Franța unde trebuiau să-nlocuiască brațele celor morți în război. Și existau la Berlin destui emigranți polonezi. În curtea din Varșovia, plecarea-n mină era tare prost văzută. Din această cauză, fără doar și poate, Ițoc nu remarcase această poartă-n fața căreia se-oprise-n acea seară ca-n fața porții viitorului său. Silicoza, gazul de mină, ce-nsemnau în comparație cu fratele său? Forța sa țâșnise. Nu-l va mai părăsi. A doua zi, la prima oră, intră-n birou. I se cerură actele. Era-n regulă: un pașaport polonez captușit cu o viză germană. I se auscultară rapid plămâni fără a-l mai obliga măcar să se dezbrace, fu vaccinat și i se întinse contractul. Îl semnă fără șovăire. [...] I-arată contractul lui Yossel, care-l respinge fără a mai catadicsi să-l citească. Îi cere să-i lase costumele și se întoarce ca și când n-ar mai fi avut frate. Dar lui Ițoc nici că-i pasă. E invulnerabil. Are nevoie de-o semnătură pentru viză. Vocea îi tremură când i-o spune, dar nici că-l lasă. Ba chiar e hotărât să-i falsifice semnătura, dacă i-o refuză.

Începe s-o dorească pe Maryem. Să dorească să-i fie soț, el care n-a sărutat-o niciodată. Să dorească ceea ce nu cunoaște. E neprihănit. Vrea s-o supună. Merge la o târfă. O face. E-așa de mulțumit c-a făcut-o, că-i un bărbat normal și puternic. Să suferă din lipsa ei. Și e-o suferință cu folos, pentru că va avea sfârșit, pentru că ea va fi-n curând cu el.

Războiul lui Ițoc

Pe 5 iunie, în plin dezastru, Ițoc primește, în sfârșit, o foaie de mobilizare! E-afectat celei de-a patra divizii de infanterie, în formare la tabăra din Veluché, în Deux-Sèvres, de fapt foarte-aproape de unde era dentistul lor. Trebuie să ajungă acolo prin propriile sale mijloace, pe când se-aud bombardamentele în jurul Parisului. Maryem îl imploră să nu plece. Vezi bine că lupta e pierdută, plânge ea, pe noi cui ne lași? E lume la noi în cartier care să aibă grijă de tine, îi spune el, căci puțini au plecat, neavând unde. Maryem îi găsește atât de absurdă încăpățănarea că-și închipuie că pleacă la o femeie! Când ești mobilizat, dacă nu te duci, ești dezertor, îi explică el. Argumentul sfârșește prin a o convinge, întrucât amândoi știu ce important e să fii-n regulă cu legea.

Gara Austerlitz era zăvorâtă cu lacăte, interzisă civililor, ocupată de trupe. Nu era-n uniformă și, până să-și arate foaia de mobilizare, i se făcuse deja semn să se care. Nu se descurajă. Îi luă patru zile până reuși să se urce-ntr-un tren, dar se urcă. Trenul abia se târa, cu frecvente imobilizări. Când mergea de-a lungul drumului, se vedea un șir neîntrerupt de mașini, șarete aproape prăbușindu-se de încercate ce erau cu fel de fel de lucruri și lucrăsoare, biciclete, oameni pe jos, animale. El le explicase soldaților tescuți în compartiment că se va alătura armatei poloneze. Ei îi ofereau țigări *Troupes*. Era mulțumit să fumeze cu ei. Trenul se-opri la Orléans. Aflară acolo că Parisul fusese declarat oraș deschis și că guvernul se replia la Tours,

exact unde trebuia s-ajungă! Cât despre tren, se-ntorcea de unde plecase. Nimeni nu știa când va mai fi un altul, și fără îndoială va fi rezervat pentru personalul cabinetelor ministeriale. Soldații primiră ordinul să se cantoneze-n jurul orașului. Își petrecu noaptea sub cerul liber și se hotărî a doua zi să meargă mai departe pe jos, de-a lungul Loirei. Și, într-adevăr, ce-i văzură ochii, o nebulie, o dezordine de nedescris, nu și-ar fi închipuit niciodată că s-ar putea vedea așa ceva într-o țară ca Franța, organizată, civilizată. Pe 14 iunie era la Tours, pe când guvernul fugea la Bordeaux. Erau femei de-a lungul drumurilor, care-mpărțeau apă și pâine, din care-și mai astâmpără foamea. Se spunea că nemții sunt aproape. Întrebă niște soldați înnebuniți cum să ajungă la Parthenay. Unii-i spuseră să treacă prin Saumur, că erau niște polonezi la Saumur și-acolo se vor ocupa de dânsul. Dar nu găsi niciun polonez la Saumur, iar picioarele sale însângerate refuzau să-l ducă mai departe. Și când în cele din urmă sosi, ca prin minune, la Veluché, pe 16 iunie, după ce pornise pe 9 din Paris, divizia plecă în altă parte. Nemții erau la Orléans, la Nevers. Podurile de pe Loira cedau unul după celălalt. Era extenuat, se culcă pe pământ, în timp ce toată lumea se muta. I se păru că recunoaște-un chip de miner, dar acesta nu-l băgă în seamă. Îl întrebă totuși ce se-ntâmplă: comandantul taberei organiza trecerea diviziei în Anglia, prin La Rochelle. A, da? Da, dar el nu pleca. Se întorcea în nord. Comandantul nu lua cu el decât ofițerii și soldații care veneau din Polonia. Evreii, zise el, mira-m-aș să-i ia și pe ei. Cei care rămâneau trebuia să se replieze la Libourne. Deci se trezi cu cei care rămâneau, cei mai mulți mineri, cu ei trebuia să se replieze la Libourne. Întrebă dacă putea căpăta și el o uniformă. I se răsene nas.

Pe 18, gara din Airvault fu bombardată dimineața devreme, pe când soseau. Văzu pământul sărind, văzu morți, trei la număr. Acesta fu tot războiul său. Merse la Libourne pe jos, în grupuri mici. Era acolo un ofițer francez care-aștepta rezultatele negocierilor de armistițiu. Așteptară împreună cu el. Armistițiul fu semnat. Aflară că nimeni la Libourne nu avea autoritatea să-i demobilizeze. Trebuia mers la Toulouse.

La Toulouse era foarte cald. Peste tot puhoai de oameni, fugind din zona ocupată. Cea mai mare armată din lume rezistase o lună, Hitler era-n Franța. Ițoc ar fi trebuit să se simtă abătut, dar nu era. Se gândi de îndată cum să-și aducă familia. Instinctul i-o dicta. Avea un client în oraș și-și amintea adresa lui, din cauză că o scrisese des pe facturi: „Au Tricot de Paris”, strada Victor Hugo nr. 3. Se duse-acolo. Domnul Girod îi oferă găzduire. Pentru a-i mulțumi, Ițoc repuse-n stare de funcțiune-o mașină mecanică uitată-n adormire în camera dinapoia magazinului, unde-i pusese un pat – la Paris, ale sale erau electrice – , și regăsi vechiul gest, ran, ran, ran, și-un prim tricotaj pe care-l surfilă cu acul, asamblându-l el însuși, îi ieși dintre mâini. Comerciantul avea doi furnizori, unul era prizonier în Germania, celălalt era Ițoc. Sincer îngrozit de legile rasiale germane, își mai făcea griji, colac peste pupăză, și pentru stocul său. El îi propuse lui Ițoc să rămână, să lucreze acolo, să se-apuice de colecția de iarnă. Știa unde să comande lâna, la Foix, lâna arătoasă din Pirineii. Era o oportunitate nesperată. Chiar dacă trebuia să-și vândă atelierul, cu siguranță în pierdere, sau să renunțe la partea sa-n favoarea lui Joseph și a lui Yorfeth, chiar dacă-nsemna să se-amputeze singur, chiar dacă trebuia s-o ia de la zero, ca acum paisprezece ani, cu o veche mașină mecanică. Ițoc nu era singurul în această situație, el era mai

degrabă norocos, iar Toulouse îi plăcea, înfrigurată și exaltată de evenimente, de mulțime. Copiii s-ar bucura de soare. El acceptă oferta comerciantului și se puse la treabă de îndată ce primiră lâna. O lâna care habar n-avea că-i război, luxoasă, moale la pipăit, ușoară, mai arătoasă decât orice tricotate el vreodată.

* * *

Scriitoarea Pascale Roze a obținut în 1996 Premiul Goncourt pentru primul său roman, *Le Chasseur Zéro* [*Vânătorul Zero*]. Fragmentele de mai sus, ale căror titluri au fost alese de traducător, fac parte din romanul *Ițic*, apărut în Franța la începutul acestui an, aflat în curs de publicare la editura ART.

Prezentare și traducere din limba franceză de Mădălin Roșioru.

John Haines*

„INTENȚIONEZ SĂ DEVIN UN POET MAI BUN”

Interviu realizat de Mariana Zavati Gardner

– Cum ați început să scrieți poezie?

– Am citit adesea că un poet „devine” poet la o vârstă fragedă pentru că Muza a descins magic asupra sa și l-a determinat să scrie. Aceasta mi se pare fără sens. Am început să scriu poezie pe la vârsta de 13-14 ani, atunci când am descoperit frumusețea. Primul meu poem de mult pierdut, a fost inspirat de trandafirii de pe o cutie cu bomboane de ciocolată aparținând Bunicii mele. Acei trandafiri au devenit minunați, așa, deodată, în seara de atunci. După poezie, a urmat „o piesă radio”, gen științifico-fantastic, pe care am scris-o, apoi am interpretat toate personajele și am înregistrat-o. Piesa este acum pierdută.

– Când și unde ați publicat prima poezie?

– Cred că era prin 1976, în *New Manchester Review*, datorită mai ales că îl cunoșteam pe editor. Dar prima

acceptare „independentă” s-a petrecut acum vreo 5 ani, pe când am început să trimit versuri la revistele de poezie ale micilor edituri independente. Versurile mele au fost publicate în 25 de reviste și în 11 antologii.

– Câte poezii v-au apărut în antologii și reviste înainte de a năzui spre o colecție?

– Unele reviste mi-au acceptat o poezie, altele 3,4 sau chiar 5. Antologiile tind să publice numai câte o poezie pe autor, de obicei aceea pe care au citit-o mai întâi într-o revistă. Unele reviste cer o poezie nouă, dacă antologia are o temă anume.

– Care credeți că este calea spre o primă colecție?

– M-am gândit mult la poemele pe care voiam să le includ în colecție. Trebuiau să fie „accesibile” și să aibă o anume „calitate”. Cum am putut decide așa ceva? Nu cred că poetul însuși poate. Majoritatea poeziilor fuseseră deja publicate, așa că alți editori le aflaseră de o anumită „calitate”. Apoi, am avut asistența unui editor. Un prieten poet, pe care-l știam că-mi va fi critic și deci de ajutor. Cei care-ți spun mereu că poeziile-ți sunt minunate în cel mai bun caz, sau că nu le plac, în cel mai rău caz – fără să se explice – nu-ți pot fi de ajutor în această aventură.

– Ce teme preferați să abordați, faceți multe editări la un manuscris?

– Totul depinde de ce săptămâna am avut! Pot trece prin perioade când scriu poezii despre natură, pot aluneca apoi în nostalgie (încercând să evit regretul) sau, ca acum, jucându-mă cu versuri despre procesul îmbătrânirii, pe care-l aflu destul de amuzant. Sunt cârmuit oarecum și de atelierile de creație la care am participat. Marele meu „impuls” acum este să consider poezia „spectacol”. Mi se pare, iar experiența mea este de data recentă și deci limitată, că stilul și conținutul trebuie să se modifice în acest scop: trebuie să pretind deci că sunt extravertit!

Editări, da. Schimb continuu cuvintele, frazele, versurile, strofele. Mi s-a spus că „editez prea mult” uneori; ceea ce este perfect adevărat. Găsesc că

* **John Haines** este autorul volumului de versuri vizuale *ECHOES/ ECOURI*, publicat de Poetry Monthly Press, Nottingham, 2008, editor **AnnMarie Eldon**, poeta bine cunoscută de la *Web Del Sol's Writers Block*, *Women on the Web Anthology*, *Ocho 19* și prezentă în numeroase reviste de poezie. **John Haines** este poetul despre care **Don Barnard**, Birmingham Poet Laureate 2004-2005, tutor in poetry la Centre for Lifelong Learning/ Warwick University, spunea că „...poartă semnul poeziei adevărate...ne arată o modalitate nouă de a privi familiarul”. **Carole Baldock**, editoarea *Revistei Orbis* afirma despre același poet că „Dacă titluri cum ar fi *Almost clear, for the twelfth time* sau *Fibbin'cows te emoționează (ca cititor)*, atunci vei savura poemele din *Echoes*”. Editoarea *Revistei Pennine Ink*, **Laura Sheridan** se referea la versurile lui **John Haines** ca fiind „...amuzante și reconfortante... uneori zburdalnice... accesibilitatea poeziilor le face glumete la citit...”. **Studii**: BA Hons, Diplomă în Literatură, în prezent studiază pentru o licență în poezie la *Open College of Arts*. **Editor**: OU Poets 141 **Publicații**: permanent prezent în paginile a 25 de reviste, poezii incluse în 11 antologii, 1 colecție de versuri *Echoes*, Poetry Monthly Press, Nottingham 2008 și în pregătire *The most wonderful collection of quiet Manchester poems pentru 2009*.

poemele cele mai bune au necesitat 3-5 editări. Gândesc că scriind poezie este ca și cum ai picta un tablou: nu-l socotim niciodată terminat și putem întotdeauna vedea ceva care trebuie modificat, chiar dacă versurile au ajuns la editură.

– **Cum ați ales titlul volumului Dumneavoastră?**

– Am scris o serie de poezii Ecou. Am gândit că ar merge bine ca poeme „spectacol” în care direcție mă îndrept încet și cu rețineri. Versurile sunt în pregătire și deci nu au ajuns încă să fie prezentate pe scenă, dar aceasta se va întâmpla în curând.

– **Ce scrieți acum?**

– După cum am spus, implicarea mea „în poezia spectacol” a determinat schimbarea stilului meu. Încerc să includ nuanțele unui umor subtil. Tocmai mi-am dat

seama că o „temă” a fost de mulți ani prezentă în poezia mea și anume „observația purtării omenesti”, inclusiv a mea personală. De multe ori, excentrica la extrem!

– **Care vă sunt planurile literare pe viitor?**

– Ei bine, intenționez să devin un poet „mai bun”! Încerc să o fac printr-o nouă licență în poezie cu OCA și de asemenea, mai ambițios, încercând să devin un poet prezent în spectacol. Pregătesc o noua colecție de versuri pentru 2009: titlul deocamdată este *The most wonderful collection of quiet Manchester poems/ Cea mai frumoasă colecție de poeme tăcute din Manchester*. Mi-am dat seama că am deja un număr de poezii inspirate de orașul Manchester. Am experiența acestui oraș, am ținut legături strânse cu acest oraș, din anii mai fragezi și până în prezent.

POEME

Bucățile sunt acum la locul lor, așa că...

Am asta.
Vârsta mea.
Timpul meu.

Vocea
audio-vizualului
o dezvăluie:

epoca

ZGLOBIE

este cu noi.

Poate-i vina ta

Două și zece.
Vreme de ceai.
Când am început să vorbesc astfel ?

Uite prin ce-am trecut.

Al doilea ceai: trei și cinci.

Toamnei

Toamna,
mălăiață și bogată.
Băutura *Horlicks*.

Vara s-a trecut și Toamna este rece.
Totul se sfârșește sau putrezește în umiditate.

Ducă-se pe pustii, Toamna.

Filozofia a părut întotdeauna mai importantă

Faptul este...
... faptul
important este...

Emisiunea satului

Cadrul unu:
specii de vite în pericol.

Cadrul doi:
specii de vite-n pericol
arătând drăgălase, cu expresii omenesti

Cadrul trei:
specii în pericol în bucăți
la măcelărie.

Născocirile vacilor

Așa.
Măi să fie.
Șapte vaci: în picioare,
numai una stă întinsă
în burniță.

Data următoare.

Te încrunți pseudo-agresiv,
imitând toreadori bravi
gata să atace cu capa.

Vezi.
Măi să fie?

Traducere și prezentare de Mariana Zavati Gardner

MARIANNE MOORE

Marianne Moore s-a născut în Kirkwood, Missouri, în casa parohială a bisericii Presbitane unde bunicul, John Riddle Warner a servit ca pastor. Ea a fost fata unui inginer constructor și inventator John Milton Moore și soția sa, Mary Warner. Marianne a crescut lângă bunicul său; deoarece tatăl fusese trimis la un spital de boli mentale înainte de nașterea sa. În 1905, Moore a intrat în Bryan Mawr College din Pensilvania și-a absolvit cu patru ani mai târziu. A predat la școala Carlisle Indian Industrial School, din Pensilvania, până în 1915, când Moore a început să publice în mod profesional poeziile.

Datorită călătoriilor în Europa

înaintea Primului Război Mondial. Moore a apărut în atenția poezilor ca : Wallace Stevens, William Carlos William, T.S. Eliot și Erza Pound. Din 1925 până în 1929, Moore a lucrat ca redactor la un ziar de literatură și cultură The Dial. Acest lucru a făcut-o să evolueze, așa cum a fost pentru Erza Pound, luându-și rolul de patron al poeziei, încurajând poeți mai tineri cum ar fi John Ashberz and James Merrill.

În 1933, i s-a decernat premiul Helen Haine Levinson pentru „Poetry”. Colecția sa „Collected Poems” 1951 este poate cea mai meritoasă lucrare, câștigând Premiul Pulitzer, The National Book Award, și the Bollingen Prize.

Moore devenind o mică celebritate, în cercurile literare New Yorkeze, fiind acceptată gazdă neoficială a Primarului. A frecventat meciuri de box, jocuri de baschet și alte evenimente publice, îmbrăcată într-un mod particular, cu o pălărie în trei colțuri și o mantă neagră. Îi plăceau în mod deosebit atletii și atletele, era marea admiratoare a lui Mohammad Ali, căruia i-a dedicat albumul I Am the Greatest! Moore a continuat să publice poezii în diverse jurnale, The Nation, The New Republic, Partisan Review, de asemenea a publicat numeroase cărți și colecții de poezie și critică literară. Moore a corespondat pentru o vreme cu W. N. Auden și Erza Pound.

În 1955, Moore a fost invitată de către David Wallace, directorul de marketing Ford, și de Bob Zoung pentru un proiect în legătură cu numele mașinii Ford. Wallace a zis: „Cine înțelege mai bine natura cuvintelor decât un

poet?” și de aici contribuția Mariannei Moore la acest proiect cu scopul de a stârni imaginația și creativitatea gândului. Mașina a fost într-un final botezată „Edsel”.

În ultimii ani Moore a suferit multe lovituri, atacuri de cord și a murit în 1972, fiind înmormântată în Gettysburg's Evergreen Cemetery.

Moore nu a fost niciodată căsătorită. Livingul ei a fost păstrat în forma sa originală în colecțiile Muzeului și Bibliotecii din Philadelphia. Întreaga sa bibliotecă, corespondența sa, fotografiile, dosarele cu poezii, obiectele primite de la marii sportivi, toate sunt la vederea publicului.

Cel mai renumit poem al său, care a consacrat-o este fără doar și poate „Poetry” în care ea speră ca poezii să poată produce „grădini imaginare cu broscuțe în ele”. De asemenea și-a exprimat ideea că metrul sau orice care are legătură cu numele de poezie, nu este așa de important ca încântarea limbajului și precizia sa, o expresie simțită și percepută cu inima în orice formă.

Adesea și-a compus propria poezie în silabe. Aceste rânduri silabice din „Poetry” ilustrează poziția sa: poezia este problemă/formă de abilitate și de onestitate în orice formă, în timp ce orice scris sărăcăcios, deși în formă perfectă, nu poate fi poezie.

Nimic nu este acceptat

Să discriminezi împotriva „documentelor de afaceri

Și manualelor școlare”: toate aceste fenomene sunt importante

Trebuie să se facă distincția

Totuși: când te lași târât spre importanță de către jumătate de

Poeți, rezultatul nu este poezie.

La fel ca Robert Lowell, Moore și-a revizuit o mare parte a poemelor timpurii, incluzând „The poetry”. Acestea au apărut „The complete Poems” în 1967, după ce criticii au acceptat drept canonice „poeziile timpurii ale poetei drept texte exhuberante ale tinereții poetice”.

Lucrări: *Poeme*, 1921; *Totuși*, 1944; *Colecția de poeme*, 1951; *Poezie și critică*, 1965; *Poeme Complete*, 1967; *Omagiu lui Henry James*, 1971; *Proză Completă*, 1986.

Marianne Moore**‘Poetry’**

I, too, dislike it: there are things that are important beyond all this fiddle.
 Reading it, however, with a perfect contempt for it, one discovers in it after all, a place for the genuine.
 Hands that can grasp, eyes that can dilate, hair that can rise if it must, these things are important not because a high-sounding interpretation can be put upon them but because they are useful. When they become so derivative as to become unintelligible, the same thing may be said for all of us, that we do not admire what we cannot understand: the bat holding on upside down or in quest of something to eat, elephants pushing, a wild horse taking a roll, a tireless wolf under a tree, the immovable critic twitching his skin like a horse that feels a flea, the base-ball fan, the statistician—nor is it valid to discriminate against “business documents and school-books”; all these phenomena are important. One must make a distinction however: when dragged into prominence by half poets, the result is not poetry, nor till the poets among us can be “literalists of the imagination”—above insolence and triviality and can present for inspection, “imaginary gardens with real toads in them,” shall we have it. In the meantime, if you demand on the one hand, the raw material of poetry in all its rawness and that which is on the other hand genuine, you are interested in poetry.

Este evident faptul că Moore încercă să, dar eșuează în a da o definiție poeziei deși pornește cu o atitudine fermă, personală asupra neplăcerii citirii poeziei, și un oarecare dispreț asupra-i, sfârșește să admită că totuși poezia face parte dintr-un tărâm veritabil, perfect.

Moore este prinsă între două impulsuri conflictuale, nevoia și dorința de a defini poezia într-un mod universal și general, dar și nevoia de a atrage atenția că în existența

Poezie

Și mie îmi displace poezia: sunt lucruri care Au importanță mai presus de acest urcuș.
 O citești, totuși, cu oarecare dispreț pentru ea, Și descoperi,
 În cele din urmă, un loc pentru perfecțiune.
 Mâini care pot apuca, ochi
 Care se dilată/se măresc, păr care se ridică
 Dacă trebuie, aceste lucruri sunt importante nu Pentru că
 O interpretare răsunătoare poate să fie extrem de importantă
 Dar datorită faptului că sunt Folositoare. Când ele devin și se formează ca să devină
 Neclare/de neînțeles
 Același lucru poate fi spus de către noi toți, că noi Nu admirăm ceea ce
 Nu înțelegem: liliacul
 Ținându-se cu sensul în jos în căutarea de ceva
 Mâncare, elefanți împingându-se, un armăsar sălbatic
 Luând-o la goană, un lup obosit sub un copac,
 Criticul fixist/de neînduplecat nervos își cutremura pielea
 Ca un cal care simte un purice, suporterul de Base-ball, statisticianul –
 Nici nu este de acceptat
 Să discriminezi împotriva „documentelor de afaceri și Manualelor școlare” toate aceste fenomene sunt importante,
 Trebuie să se facă diferența
 Totuși: când ești târât spre faimă de jumătate din poeți,
 Rezultatul nu este poezie,
 Nici până poeții dintre noi nu pot fi „literați ai imaginației” – deasupra
 Bădărăniei și trivialității pot prezenta
 Pentru inspecție, „grădini imaginare cu broscuțe adevărate în ele”
 Să le avem
 Între timp, dacă tu îi ceri unei singure mâini,
 Materialul crud, proaspăt, pur al poeziei în prospețimea
 Sa și care în cealaltă mână se află materialul
 Veritabil, mai ești interesat de poezie.

noastră se află lucruri importante care ne sunt folositoare.

De aici, se necesită să facem distincția între ceea ce este clar, concret, vizibil, de înțeles „the raw material” (material pur, crud) și cel mai greu de înțeles, auster, adevărat cum este poezia. Marianne Moore a adus ceva original – folosirea citatelor în poezia sa, și și-a concentrat atenția pe imaginea poetică.

Prezentare și traducere de Mihaela Rău

ANDREI GAMARȚ

«O dată viermii au venit
La Andrușa în vis
Și vorbeau încet...»

Sinceră să fiu, poate n-aș fi comentat volumul¹ lui Andrei Gamarț, dacă autorul n-ar fi avut buna inspirație să mă atenționeze că **opul** cu pricina s-ar putea să fie «*cea mai bună carte de poezie pe anul 2007, nu pentru că e scrisă foarte bine, ci pentru faptul că este despre om și pentru om...*» Cel puțin pe jumătate, norocitul autor are dreptate: cartea este scrisă corect, curat, adică fără greșeli gramaticale sau de vocabular și, lucru remarcabil, fără pete de grăsime!...

Dar să trecem la „oile noastre”, cum se zice. În primul rând, cititorul onest va pricepe că autorul nostru locuiește la bloc și are numai necazuri: «*Când vei pleca am să mă ascund / și gândacii de bucătărie se ascund / boschetarii se ascund în subsoluri / apă caldă / aerul plin de amintiri / capul în baia plină / ah ce trup frumos am să arunc pe fereastră / ah ce trup frumos am să arunc pe fereastră / viermi, viermi de o șchioapă încolăciți / pe trupul meu alb ca prima zăpadă / apă caldă apă caldă...*» Ah, ce le-aș face eu ăstora de la centrala termică care tulbură orizontul de așteptare al unui poet atât de dăruit!... Sau: «*Andrușa nu se teme de moarte / el se teme să putrezească / o dată viermii au venit la Andrușa în vis și vorbeau încet...*» Câtă bună creștere, ce educație aleasă! Parol! Mai departe: «*mama îmi spune: în jurul meu / oamenii mor de cancer / zâna de la etajul 4 nu mai iese din casă / i-au cedat rinichii / în 2 – 3 zile zâna nu va mai fi / oamenii mor de cancer / iar eu am să-ți cumpăr flori / dar asta nu e nimic / dar dragostea e mai puternică / și noi vom face curat în grădină / așa cum îți place...*» De admirat subtilitatea discursului gamarțian! Deci dragostea învinge moartea, iar noi trebuie să facem curat în grădină sub augusta supraveghere a muzei!

Nu cred că poezia scrisă de Andrei Gamarț ar avea vreo legătură cu romanul lui Anton Holban: „O moarte care nu dovedește nimic” decât doar în sensul (foarte general) că e **o poezie** „care nu dovedește nimic”! Afirmatii nonpoetice, vorbe goale, nicio scânteie magică ce ar putea să declanșeze poezia adevărată. Să mai dăm câteva exemple: «*mama în loc să se facă frumoasă / spală și gătește toată ziua / eu în loc să mă simt bine / mă gândesc la asta / și asta arată ca un continent / ieri am văzu un cadavru / în rochie de mireasă / și el era mai*

puternic decât orice suflet / mă întorceam de la cimitir / aparent liniștit cu piciorul am lovit o piatră / soarele mă orbea și părea că plâng / așteptam autobuzul și nimic nu mă deranja / cred că am ajuns acasă foarte târziu / aproape a doua zi...» Concluzii: rolul unei mame este „să se facă frumoasă”, iar eul liric să se ducă mai rar pe la cimitir, să ocolească pietrele de pe drum și să ajungă la timp acasă! Se aude, domnu’ poet?!

Sau ce părere aveți despre acest text macabru, de o foarte îndepărtată (și degradată) sorginte baudelaireană: «*nu plânge Andrușa casele se prăbușesc / acolo trăiesc oamenii / nu nu nu râmelor grase se târăsc în jurul meu și în jurul copacilor / și vom muri în paturile lor calde / și copiii striviți în hăinuțele lor colorate / sub blocurile de beton / și nici nu vor apuca să se sperie sub blocurile de beton...*» Probabil că așa e, dar... poetul spune un NU hotărât „râmelor grase”, e clar că le preferă mai suple!

Nu-l bănuiesc pe semnatarul acestor rânduri de ipocrizie, ci doar de un alarmant deficit de talent. Textele sună fals, sunt reci și inexpresive: «*iată corpul meu se pregătește să moară / mâinile sunt cu mine, picioarele sunt cu mine / capul stă pe gât...*» Deci mai e o speranță! Alte versuri care ne dau fiori: «*când stau cu tine pe malul mării / și îmi miroase a țară...*» Iată un vers care ar trebui comentat cu grupele de studenți de la Litere în fiecare an până se întorc toți tinerii pripășiți pe alte meridiane, dar noi «*mergem înainte minunile sunt multe / am cămașa descheiată și soarele / ne arată drumul / o albină se așază pe floare / cerul e senin ca o plimbare cu tine într-un oraș mort...*» Se simte făcătura, gestul liric mimat, cu prea puține momente autentice de poezie! Deocamdată, Andrei Gamarț rămâne un cititor de poezie, poate chiar de calitate, și nimic mai mult! Pentru încălcarea frauduloasă a granițelor, Domnia Sa primește CARTONAȘUL ROȘU. Cu tricolor, deoarece este din Basarabia...

¹ Andrei Gamarț, *Eu spun dragoste*, București, Editura Vinea, 2007

ADELA – LECTURI NECESARE

„Pseudobiografie” sau „roman concis de analiză și introspecție” (v. Constantin Ciopraga), romanul „Adela” a fost, de-a lungul vremii, prezentat drept o dramă a lucidității, cvadragenarul Emil Codrescu refuzând, din motive etico-morale, **să întindă mâna și să cerșească ființa** femeii pe care-o iubea. Diferența de vârstă, de care, cel dintâi, personajul face caz, a fost considerat drept principalul motiv al abuliei „omului de știință” care, după ce pune diagnosticul bolii, reușește să-l învingă pe „omul sentimental”. Disciplina etică a personajului are efect paralizant asupra afectivității sale, efect analizat pe larg în jurnalul medicului, astfel că romanul capătă când aerul unui dialog platonician cu un alter ego, când pe cel al unui proces absurd, unde inculpatul este și martor, și avocat, și victimă, și judecător.

Lipsa epicului propriu-zis îl deranjează cel mai puțin pe cititorul din mileniul trei, obișnuit cu plajele narrative care se insinuează într-o structură de tip liric. Greoaie pot părea atitudinile voit contemplative, premeditata concordanță romantică dintre peisaj și stările de spirit, precum și tonul confesiv, „minor”, cum observa dl. Constantin Ciopraga. Enervantă uneori, obsesia vârstei degenerază în cazuistică: pentru un medic, vârsta de patruzeci de ani n-ar trebui să însemne începutul bătrâneții, insistența pe inaptitudinea biologică trădând, de fapt, prezența unor reticențe de alt tip, pe care, din decență, Codrescu refuză să le mărturisească în scris, mulțumindu-se cu eufemisme, aluzii și speculații. Raportul dintre rațional și irațional din comportamentul îndrăgostitului antrenează atât „viviseția”, studiul de caz și anamneza, cât și lirismul obstinat al fetișizării, idealizarea și excesul de sensibilitate (mai mult feminină, decât masculină). Ca și Ionel Teodoreanu (Olguța din „La Medeleni” o precedă strălucit pe Adela) ori George Călinescu (paralelismul Otilia - Adela și Pascalopol – Codrescu poate fi demonstrat fără efort), Ibrăileanu realizează, așa cum de altfel exegeții au și observat, o „image ideală a feminității”, centrată pe delicatetea morală, dar, mai ales, pe frumusețea fizică. În această atitudine de prosternare în fața frumuseții fizice a femeii trebuie căutată explicația dramei lui Emil Codrescu, și mai puțin în decalajul cronologic dintre el și Adela.

Emil Codrescu, pe lângă inaderența la viața socială, suferă de mizantropie în general, și de un ușor misoginism – în particular. Peisajul – natural și uman – din Băltătești este „meschin”, iar „doamnele, ostentativ fără treabă,

umblă în rochii de casă și cu capul gol” (ca o culme a indolenței, neglijenței și a lipsei de savoir faire, căci „sînt interesante aerele aristocratice pe care și le ia în micile stațiuni **balneare și climaterice** toată lumea asta, mai ales femeile. Neavând nici o ocupație și lipsind aici clasa de sus care să-i comprime și să-i pună la locul lor – ca păpușile cu resort când închizi capacul – acești mici burghezi se simt în adevăr boieri” – p. 6). Cu o ironie rea, medicul percepe un decor presărat cu „femei uriașe”, „femei clopotniță”, balabuste (ca Sabina Duvid, căreia i se realizează un portret grotesc: „blondă, mare, grasă, invadată de cîrnuri pe obraz, sub bărbie, pe omoplați și pe rost, cu pînțele proeminente al unor femei mature din rasa ei, complexiune care, agravată de portul complet neglijat, ofensează unul câte unul fiecare canon al esteticii” p. 32), ovreicute apetisante, țărănci cu apetit sexual primitiv, târgovețe inculte și mic-burgheze cu ifose sau, pur și simplu, cu femei oarecare, „strecurându-se prin întunericul de lângă garduri”.

Generalizări de tip misogin – „luna este **amica** visătorilor, a deficitarilor nervoși, a romanticilor, a **lunaticilor** – și a femeilor. Femeile nu simt poezia soarelui, realist și unul, ca și adevărul. **Midi, roi des étés – obiectul și expresia** – nu există pentru ele” (p. 11) preced excesul de analiză și interpretare provocat de apariția Adelei în stațiune. Între narator / analist și autor nu există, de fapt, identitate: Emil Codrescu nu este „purtătorul de cuvânt” al criticului de la Iași, așa cum nici Adela nu trebuie considerată o proiecție a lui anima ce coexistă, inevitabil, cu animus în structura aceluiași critic. Avem de-a face cu două ipostaze imaginare prin intermediul cărora se realizează o viziune estetică a sentimentelor și mai puțin cu crearea unui univers care transcende, după ce s-a nutrit din ele, datele realului.

Conturându-i lui Emil Codrescu o „psihologie de cvadragenar intempestiv și pervers de lucid”, în contrast cu simplitatea, spontaneitatea și vitalitatea Adelei, Ibrăileanu pune în relație două modalități diferite de receptare estetică: cea sofisticată, artificială, dătătoare de coșmaruri metafizice, și cea intens imaginativă, senzitivă, care pornește de la concret pentru a se întoarce, într-un final, la el. Personajul trece prin mai multe „epoci” de receptare a frumuseții feminine – epoca romantică, epoca realistă și epoca cinică (cea în care are parte de „femeia-femelă și nimic altăceva, femeia cu maximum de iritabilitate protoplasmatică” (p. 47), pentru a intra, datorită Adelei, într-o epocă stranie, complet nouă, care nu se mai potrivește cu tiparele și care-l dezorientează. Într-o primă etapă, impulsurile misogine alterează percepția: numită, pe rând, „jucărie vie”, „floare”,

* Garabet Ibrăileanu, *Adela*, Editura Pentru Literatură, 1966.

„pasăre”, „mască obișnuită de înger”, „animal mic și egoist”, Adela evoluează în mod ideal, ajungând mai mult decât „câteva kilograme de materie organică” extrase „din elementele brute ale naturii” (p. 41). După ce recunoaște: „Am fost surprins de preferința ei pentru sublim, stare de suflet eminentamente masculină”, Emil trebuie să recunoască și faptul că Adela este, pentru el, cântec și icoană. Și este părăsită tocmai pentru că Emil Codrescu, estet până în măduva oaselor, nu vrea să vadă cum se degradează în timp corpul uman, urând „ceea ce era inferior în ea și ascundea bietul ei corp supus legilor ofensatoare ale materiei” (p. 42). Adela trebuie să rămână o imagine asemănătoare cu cea a fetei „pe care ai iubit-o la 18 ani și pe care n-ai mai văzut-o toată viața”, ori ca aceea a mamei dispărute: o ipoteză afectivă, fără substratul „vreunei realități experimentate în viața de familie”, nostalgie de amor și... cam atât. Personajul lui Ibrăileanu refuză tocmai ipostaza experimentală a pasiunii pentru Adela, preferând paradoxul: „te considerai omul cel mai nefericit din lume și foarte fericit că ești atât de nefericit” (p. 42) unei căderi în banalul relațiilor conjugale. O astfel de cădere ar contrazice „concepția plastică, picturală și statuară a femeii”, ar degrada-o, așa cum l-ar transforma, iremediabil, și pe îndrăgostit într-un pitecantrop: „Prietenia noastră a murit o dată cu cea dintâi bătaie de inimă pentru ea, fiindcă foamea selectivă de

femeie, numită impropriu și aproape în derâdere iubire, este întoarcere la animalitate, este, gândind bine, o impulsie sinistă. (În momentul suprem al iubirii, femeia are în brațele ei un pitecantrop!” – p.101). Emil Codrescu refuză dragostea carnală, impudoarea, amestecul biologicului și al senzualității în ceea ce este – și trebuie să rămână – de domeniul spiritualității pure. Cel care afirmă, fără echivoc: „Și ce odihnă pentru suflet, ce eliberare e farmecul unei femei care te încântă fără să-ți inspire nici o umbră de dorință” (p. 122) și consideră că „amorul nu este entuziasm estetic și moral”, va refuza prezentul pentru a construi, din trecut către viitor, silogisme: „Iar legătura indisolubilă ar duce la nefericire, pentru că, după câțiva ani, voi fi în adevăr bătrân, tocmai atunci când ea va fi femeie în toată puterea cuvântului. Concret: cu capul pe genunchii ei, conștient că-mi vede părul sur, spunându-i nume mici, pe care le-aș auzi paterne; spunându-mi nume mici, care ne-ar ridiculiza pe amândoi. Părul meu sur lângă capul ei blond; mâna ei mică în părul meu sur. Dezmiertări arzătoare cu un copil” (p. 155).

Grila de lectură actuală acceptă cu greu un roman al ezitărilor, al autoanalizei și al renunțării delicate, dar, în ciuda epocii impudice prin care trecem, nu numai că romanul „Adela” are în continuare cititori, dar mai există și exegeți care să-l plaseze, cu dreptate, în topul celor mai subtile romane de dragoste.

Mircea Radu Iacoban

OGLINZI ABURITE

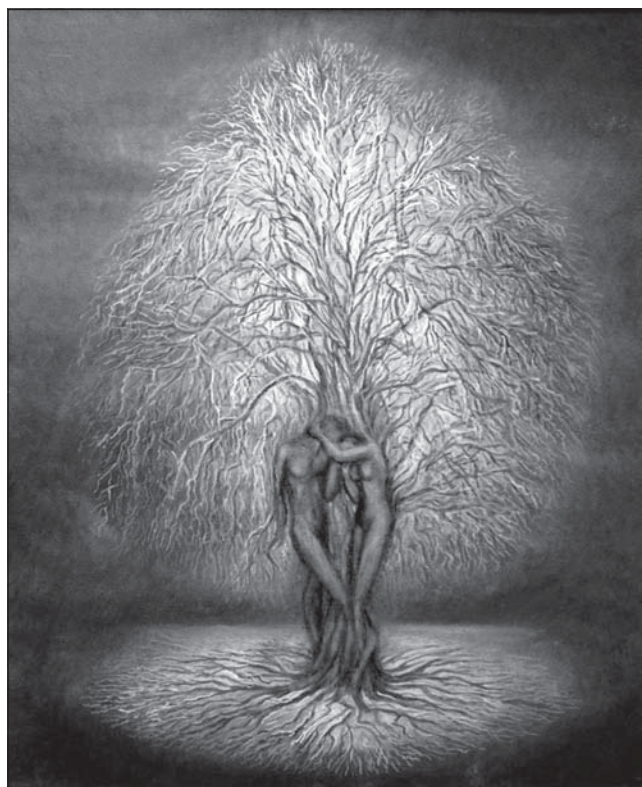
De-a dreptul ciudată noua carte a lui Theodor Codreanu, *Numere în labirint*, Ed. Opera Magna, Iași, 2008. Este o culegere de cugetări și aforisme, dar și un Jurnal intim, ținut în perioada 1970-1975, o mini-istorie a literaturii vremii, văzută dintr-un unghi inedit, acela al dascălului de țară cu legitimă pretenție de a accede în breasla literaților, un „Jurnal de cărți” cu diagnostice pe cât de sincere, pe atât de pătrunzătoare, o culegere de eseuri pe marginea unor opere demne de real interes, un crochiu de roman sentimental, o mărturisire de credință – din toate, câte ceva. Este un text de tinerete, presărat și cu naivități, dar și cu observații de certă profunzime și originalitate. Autorul a avut parte de prieteni remarcabili și de inamici mediocri – în timp, inamicitățile au câștigat teren, inclusiv ca pondere în viața culturală, prieteniiile nou dobândite, și ele semnificative în plan literar (de ex.: acad. Mihai Cimpoi) fiind puține, dar mai mult decât onorabile. Contrafacerile depistate în jurnalele publicate în timpul vieții autorilor fac să planeze legitime suspiciuni asupra „aducerilor din condei” ulterioare. Instinctiv, acord credit deplin acestui Jurnal, chiar dacă îngrijitorul ediției, Lina Codreanu, avertizează că s-au operat prescurtări și

eliminări („au fost omise din mss. paginile prea patetice”). Interesant este să-ți afli propria persoană menționată în însemnările vechi de patru decenii. Nu i-am plăcut lui Th. Codreanu, care intenționa să depună la „Junimea” un roman despre care singur spune că „I-am lucrat fără speranța de a-l vedea tipărit, fiindcă n-ar trece de cenzură”. M-a zugrăvit astfel: „Impresia făcută de M.R. Iacoban, nu prea strălucită. O figură care nu-mi inspiră prea multă încredere din pricina nu știu căru aer de superioritate. Dar poate că aparențele înșală.” Și în altă parte: „N-am avut încredere în el de la prima întâlnire”. (Poate că următorul volum va aminti, totuși, că a debutat la „Junimea” cu romanul „Marele zid” și că, în 1979, l-am declarat câștigător al concursului de debut în proză cu romanul „Varvarienii” – într-adevăr, ulterior respins de cenzură) Decriptarea titlului „Numere în labirint”: „Faptul că, formal, fac parte din rândurile unui partid care are nevoie de unul în plus la număr este cea mai umilitoare senzație pe care o trăiesc. Sunt, așadar, un simplu număr în labirintul care mă ține prizonier fără scăpare”. Vor fi fost păstrate bine ascunse aceste însemnări zilnice, câtă vreme Codreanu scria, în chiar perioada de maximă

„strângere a șurubului”, fraze de calibrul *„Actuala conducere a partidului comunist dă impresia că nu mai face presiuni asupra artiștilor, că le acordă libertatea pe care n-au avut-o în anii proletcultismului. Desigur, e un mod de a recunoaște o vină istorică. Dar sub toleranța afișată se întrevăd colții Cerberului de la porțile Infernului”*. Sau: *„Comunismul a răpit omului independența materială, pentru a nu o avea și pe aceea spirituală”*; *„Comunismul a desăvârșit ceea ce străinii nu reușiseră: au făcut din România țară de robi.”* Urmează o proiecție care, astăzi, nu-i tocmai acceptată: *„Nu disidenții comuniști vor dărâma comunismul în România, ci reîntoarcerea în cultură a unor mari filosofi și gânditori ca Eminescu, L. Blaga, C. Rădulescu-Motru, N. Iorga, C. Noica sau Mircea Eliade”*. Contrapunctic, un diagnostic exact asupra valorii „filosofiei marxiste” românești: *„Cărțile marxiste de la noi sunt monumente de plictiseală, labirinturi soioase de citate îmbrâncite parcă în culmea neputinței sau a deznădejdi (...) Filosofii noștri nu-și îngăduie o urmă de libertate nici în matca materialismului dialectic”*. Aceste opinii-dinamită în epocă aparțin unui profesor naufragiat în fundul fundului Moldovei, în sate amărâte, despre care pur și simplu n-am auzit: Orgoești, Dodești... De unde se vede încă odată că nu numai că lumina orașului deschid căile cugetării profunde, curajoase, originale! Iată și câteva panseuri dureroase de adevărate despre scrisul românesc al perioadei: *„Se scriu atât de multe cărți, încât ducem lipsă de literatură”* (valabil și azi!), ori *„Scriitorii noștri știu să scrie, dar nu au ce spune”*. Iar de-ar avea, cum să se exprime liber?

...Te cheamă Codreanu și mai ești și din Huși. Cum să nu dai se bănuie? Autorul declară, pe jumătate ipocrit: *„Mă simt țăran ignorant, incoruptibil, rămas absolut străin de tot ce se petrece în jur. Nu înțeleg nimic”*. Aș! Înțelegerea prea bine – dar nu-i venea să creadă ceea ce viața rurală îi oferea cu zgârcenie, umilință și inacceptabile ingerințe în bruma de intimitate rămasă, începând cu micile mizerii cotidiene (*„Mi s-a promis, de la CAP, un car pentru adus lemne din pădure și-s dus cu vorba de o lună de zile, în prag de iarnă”*) și continuând cu presiunile exercitate de secretarul comunal PCR, decis să se implice în refacerea unei căsnicii amenințate de iminența divorțului. Repartizarea guvernamentală, ori, mai bine zis, pronia cerească, aduce în capătul de lume numit Orgoești o absolventă de filologie cu care pare a fi posibilă stabilirea „acordului fin” intelectual, altfel de nerealizat în interiorul unei căsnicii pripite și nepotrivite. „Codul eticii și echității socialiste” acționa discreționar pretutindeni, iar membrul de partid Codreanu trebuia să-și alinieze viața intimă preceptelor oficiale. De unde tot soiul de presiuni, ingerințe, mizerii, turnătorii, anonime, persecuții. Tânărul dascăl începuse să publice în „România literară”, era, totuși, un „cadru” de perspectivă, se cuvenea recuperat și, de ce nu, utilizat în aparatul de partid al municipiului Huși. Are tăria să refuze un post la Cabinetul de partid, ce l-ar fi scos din glodurile Orgoeștilor, dar, desigur l-ar fi redus – păstrând proporțiile - la condiția „labirinturilor soioase de citate”. În această atmosferă sufocantă, o singură ieșire: cărțile. Citește enorm, este la curent cu tot ce-i nou în câmpul literaturii. Și scrie. Pentru a publica, încearcă să-și găsească sprijinitori în „fauna literară

ieșeană”, dar nu-și află mentori pe măsură (ce putea fi mai nepotrivit decât bietul romancier proletcultist Ion Istrati?). Pas cu pas, răzbește... Cartea în discuție poartă precizarea „volumul II”. Nu cunosc volumul I, dar nici nu-i neapărat necesar, câtă vreme acum ne stă la dispoziție un întreg raft de opuri semnate de Codreanu: „Eminescu, dialectica stilului” (1984), „Modelul ontologic eminescian” (1992), „Dubla sacrificare a lui Eminescu” (1997), „Controverse eminesciene” (2000), „Mihai Eminescu” (2004), „Eminescu martor al adevărului” (2004). Am ales mai întâi titluri dedicate Luceafărului, întrucât Th. Codreanu nu se sfiește să-și manifeste un adevărat cult pentru Eminescu (să fie, oare, momentul?), În Jurnal: *„Încep tot mai mult să-mi dau seama că, fără acest geniu, noi, românii, n-am avea nici o noimă pe lume. Primul lucru pe care a știut Eminescu să ni-l dea a fost limba română. Maiorescu a înțeles bine asta. În schimb, n-avea cum să-l înțeleagă Gherea, care a învățat limba română, ratând stilul.”* Apoi, alte și alte titluri, mai degrabă marginalizate: „Eseu despre Cezar Ivănescu” (1998), „Complexul Bacovia” (2002), „Basarabia sau drama sfâșierii” (2003), „Caragiale abisal” (2003), „Transmodernismul” (2005) ș.a. Toate își găsesc „in nuce” începuturile în trăirile, lecturile și acumulările trădate de acest neobișnuit Jurnal, presărat cu sumedenie de cugetări ridicate la rang de aforism. Unele poartă sonori de acum știute, altele atestă originalitate: *„Puterea mi s-a părut totdeauna nevrednică de inteligență”*, *„Marile idei se nasc în ilegalitate; când legea ajunge să recunoască ideea, nu face decât să o ucidă”*, *„Kitsch-ul este copilul calofiliei; arta socialistă l-a făcut rege”*, *„Până la șapte ani, toți te învață să vorbești; după aceea, te învață să taci”*. Am tras cu ochiul la o dedicație așternută pe această carte, oferită unor *„eminenți cărturari luptători întru românitare.”* Probabil, formularea poate explica multe.

RESTITUIRI

Bleichroeder și Crémieux, Editura Hasefer, autor Carol Iancu.

În istoriografia românească se simte lipsa acută a cărților despre Holocaust și tot ce a însemnat el în contextul istoric mai larg.

Cartea mai sus amintită vine să umple un astfel de gol, propunând o geografie a iudaismului european. Plecând de la scrisori personale, documente, acte diplomatice, profesorul de la Montpellier, Carol Iancu, realizează un amplu studiu, privind atât istoria evreilor, cât și relațiile internaționale din secolul al XIX-lea.

„Descoperirea unei serii de scrisori inedite adresate de baronul Gerson von Bleichroeder lui Adolphe Crémieux și membrilor Comitetului central al Alianței Israelite Universale de la Paris în perioada Congresului de la Berlin ne-a incitat să redeschidem acest dosar curios și spinos al istoriei evreiești și diplomatice din secolul al XIX-lea: lupta pentru emanciparea evreilor și recunoașterea independenței României. Cartea ridică o serie de întrebări fundamentale, privitor la evreii din România:

1. Cum au ajuns diplomații francezi, germani și englezi, care au fost inițiatorii mișcării de egalitate politică și socială pentru evrei, în particular pentru evreii români, la abandonul ideii „egalității civile” pentru aceeași categorie?

2. Care a fost rolul autentic al celor doi, Crémieux și Bleichroeder?

3. Care au fost piedicile care au stat în calea emancipării evreilor din România?

Desigur, conform istoriei și evoluției societății românești, principala rezistență vine chiar din partea românilor, dacă ținem cont de toate datele dezvoltării

noastre ca stat. „Intr-adevăr, după dezbateri pasionante, spune profesorul Carol Iancu, Parlamentul român a adoptat articolul 7 din noua Constituție, care a respins pentru mai mult de o jumătate de secol emanciparea politică a evreilor, dispunând ca *numai străinii de rit creștin pot obține calitatea de român.*”

Studiul, 385 de pagini, este structurat pe cinci capitole, cărora li se adaugă anexa, pagini care redau corespondența socio-politică a timpului.

Intr-o formă acribică, în prima parte, se pune accent pe subiectul formării statului român modern, condiția evreilor și începutul luptei pentru emanciparea lor, rolul Alianței Israelite în emanciparea acestora.

Conform Convenției de la Paris din 19 august 1858, are loc o emancipare civilă, dar nu a evreilor, pentru că articolul 46 propulsează drept criteriu diferența de religie, astfel evreii români fiind marginalizați:

„Moldovenii și vlahii vor fi cu toții egali în fața legii, în fața impozitului și, de asemenea, admisibili în funcții publice, în cele două Principate...Moldovenii și vlahii de orice rit creștin se vor bucura în mod egal de drepturi politice. Beneficiul acestor drepturi va putea fi extins și la alte culte prin dispoziții legislative...”

Plecând de la aceste neajunsuri, Carol Iancu arată cum ideea de stat creștin pătrunde într-un act politic internațional, limitând drepturile politice și cetățenești.

Situația evreilor se ameliorează începând cu domnia lui Alexandru Ioan Cuza (1859-1866). Prima scriere polemică în favoarea emancipării evreilor a fost redactată de doctorul Iulius Barasch, acordându-le evreilor drepturi civile, creându-le premisele pentru a-și exercita și drepturi politice, prin broșura *Emanciparea israelită în România* (Paris - 1861).

În **Bleichroeder și Crémieux**, Editura Hasefer, profesorul Carol Iancu remarcă două categorii de români: „cei care se bucură de toate drepturile civile și politice (creștinii) și cei care au numai drepturi civile (evreii)”, aceștia din urmă putându-se bucura de drepturi civile și politice.

După instaurarea noului regim al lui Carol de Hohenzollern, evreii români, pentru obținerea totală a drepturilor politice și civile, apelează la Comitetul central al Alianței Israelite Universale de la Paris. Cauza lor este susținută chiar în fața parlamentarilor, la București, de către Adolphe Crémieux.

În primăvara lui 1867, prin Ion Brătianu, se instaurează politica antievreiască.

În sprijinul evreilor vine același Crémieux. În tot acest timp, dar și după, evreii continuă să-și arate atașamentul

față de România, participând alături de români la Războiul de Independență.

Un rol deosebit în emanciparea evreilor români l-a avut Bleichroeder, fiind în legătură cu Bismarck.

În favoarea emancipării evreilor români intervin foarte multe personalități, în special în apropierea deschiderii Congresului de la Berlin. Se intervine pe lângă Brătianu, care, după negocieri și discuții, se arată a fi de acord cu drepturile totale pentru evrei, inclusiv cu emanciparea acestora, considerând că „în propriul său interes, România va fi obligată să admită emanciparea evreilor, care, de altfel, va fi cu siguranță propusă la Congres.”

Ceea ce e interesant în această carte se află în subsidiarul textului, unde identificăm cauza antisemitismului românesc, aceasta fără a se deosebi de cauzele antisemitismului european. Conflictul de secole dintre iudaism și creștinism ar fi rădăcina antisemitismului. Însă, profesorul de la Universitatea Paul Valéry, Carol Iancu, demistifică ideea conform căreia la baza unui astfel de conflict ar exista vreo nuanță rasistă. Atributul caracteristic este cel pur religios, în cazul antisemitismului clasic. Tot atât de bine nuanțată este și ideea antisemitismului contemporan, la temelie stând, însă, rasismul, prin stigmatizarea evreului, ca fiind descendent din lepros. Miturile cu privire la poporul evreu sunt extrem de multe, însă, cartea nu aceasta își propune să trateze, acestui subiect profesorul Carol Iancu a consacrat un studiu specific apărut tot la editura Hasefer: *Miturile fondatoare ale antisemitismului*, ci corespondența dintre bancherul lui Bismarck, Gershon von Bleichroeder, și Crémieux, personalități politice care s-au manifestat în favoarea evreilor români, la Congresul de la Berlin, când România a fost recunoscută ca stat (1878).

Deși tratativele cu Brătianu au fost duse pe mai multe planuri, acordarea de drepturi evreilor români fiind evidentă ca necesară chiar și pentru Brătianu, și nu numai, ministrul nu cedează, considerând că Alianța Israelită, prin reprezentanții ei, face o gravă eroare amestecându-se în treburile interne ale României. În replică vin două luări de poziție, extrem de proeminente în Occident, prin scriitorul Berthold Auerbach și Adolphe Crémieux. Carol Iancu, în **Bleichroeder și Crémieux**, Editura Hasefer, pune față în față cele două depoziții, confruntându-le cu reacția rigidă a lui Brătianu, evidențiindu-se, nu întâmplător, caracterul unui neam.

Pentru a îndepărta falsa generozitate românească, mult lăudată de însăși nația din care s-a născut, transcriu cuvintele celor doi deponenți.

„A acorda României independență fără garanții pentru israeliți ar însemna să vă restrângeți dreptul de protecție asupra acestora; (...) amintiți-vă că mii de bărbați, de femei și de copii așteaptă, într-o neliniște extremă, o hotărâre care va fi cea a proscrierii, dacă nu va fi cea a eliberării. Un cuvânt al vostru, și numele voastre vor fi binecuvântate în veci de către toți cei care poartă în inimă sentimentul dreptății și al omeniei.” - Berthold Auerbach.

„În numele Cerului, nu îi cedați nimic lui Brătianu, adică României, România este națiunea cea mai îndepărtată de orice sentiment al dreptății. Ea își reneagă promisiunile; ea

își calcă în picioare angajamentele...” - Adolphe Crémieux

Congresul de la Berlin recunoaște toate țările din Balcani, dar cu amendamentul ca acestea să acorde drepturi depline și egale tuturor locuitorilor.

Al III-lea capitol tratează politica românească de tergiversări, eșecul emancipării. România primește recunoașterea, însă nu se achită de obligațiile față de cetățenii ei, impuse prin articolul dezbătut în cadrul Congresului, cu privire la drepturile omului. Nici chiar după remanierea guvernului nu se elucidează problema evreilor din România, încălcarea propriilor promisiuni făcând apanajul discuțiilor țărilor occidentale, dar și pe cele ale lui Waddington: „când a fost vorba de a statua asupra sortii israeliților, Parlamentul român a recurs la formulele cele mai vagi și s-a mulțumit să trimită ceea ce el a numit *celalalte probleme* unei adunări competente. Ne-a fost greu să nu vedem în folosirea calculată a acestor formule, o atitudine puțin respectuoasă față de voința Europei, dacă nu chiar intenția ascunsă de a o eluda. Am fost deci de părere că ar trebui așteptată o mărturie...”

Considerați *peregrini sine civitate*, evreii erau supuși discriminării încă din germenul gândirii, fără a li se acorda nici o circumstanță atenuantă...în cazul în care ar fi fost necesar.

Ca mărturie a întregului demers istoric, realizat de profesorul Carol Iancu, vin capitolele IV și V, care cuprind întreaga corespondență care a stat la baza cărții. Capitolul IV urmărește prezentarea corespondenței, ținându-se cont de două criterii: cronologia și criteriul analitic. Ultima parte a lucrării propune practic baza materială, documentară a cărții, o sursă istorică inedită, corespondența între Crémieux, Alianța Israelită Universală și Bleichroeder, dar și extrase din documente ale timpului, anexe, memorii adresate unor miniștri ai timpului.

Aspectul central al corespondenței este vizibil îndreptat asupra problemelor din România, a imuabilității guvernului în privința evreilor Români, a nerespectării promisiunilor în fața Europei.

Un pasaj din scrisoarea Comitetului central adresată lui Bleichroeder remarcă atitudinea aspidă a guvernului de atunci:

„(...) Domnul de St. Vallier a primit deja instrucțiuni referitoare la acest subiect. Domnul Waddington consideră că dificultățile vor fi mai mici în Bulgaria decât în România și în Serbia, mai ales dacă reuniunea proiectată va fi un congres și nu o conferință. Congresul nu va putea să nu proclame câteva principii generale, în care libertatea tuturor cultelor va ocupa un loc important. În Serbia și mai ales în România vom întâlni cu certitudine o opoziție puternică, care însă nu trebuie să ne oprească. România a cerut recent semnarea unui nou tratat comercial cu Franța și a suportat un nou refuz, din cauza problemei evreiești. (...)”

Cartea **Bleichroeder și Crémieux**, Editura Hasefer, autor Carol Iancu, reprezintă un autentic instrument de lucru, util istoricilor, politologilor, specialiștilor în relații internaționale, jurnaliștilor și celor preocupați de istoria recentă.

RECITIREA „MIORIȚEI” ÎN CHEIE MASONICĂ

După ce a demonstrat convingător, cu argumente irefutabile, că balada *Miorița* nu este o creație colectivă, ci opera, de fapt capodopera lui Alecsandri, tânărul profesor din Urziceni, logicianul imbatabil Alexandru Bulandra, vine în atenția cititorilor cu o nouă carte la fel de incitantă și având același subiect: *Tainele „Mioriței”, având ca subtitlu: O lectură în cheie masonică a baladei „Miorița” de Vasile Alecsandri**.

Exegețul pleacă de la ideea că Bardul de la Mircești a prelucrat un colind ardelenesc, colind cules inițial de I.Pop-Reteganul și pe care pe care genialul prelucrador laq- îmbogățit cu simboluri masonice. Procedeu mai fusese utilizat și de alții ca, de pildă, Cezar Bolliac care în 1947 publicase „Meșterul Manole”, operă în care, chiar cu riscul maltratării baladei, inoculase simboluri inițiatice din recuzita masonică. Vasile Alecsandri „operează cu ideile simbolice ale ordinului inițiativ” (p.19), jurământul și taina fiind notele distinctive ale echipei de constructori. Ciobanii din balada lui Alecsandri păstrează secretul și-și desăvârșesc netulburați lucrarea. Creatorul de Text masonic este numit, pentru început „Acel Cineva”, suprainstanța narativă decoâdabilă mai târziu, ca Maestrul, ca Marele preot dacic ori ca Dumnezeu. Dar oricine ar fi ea, această instanță supranaratorială se implică atitudinal în text: ea e de partea viitoarei victime și nu-i exclusă ipoteza conform căreia moartea ciobănașului moldovean să echivaleze cu un transfer de viață spre Acel Cineva care, dintr-un loc tainic, vede și aude totul. Perspectiva lui spațială e una privilegiată întru generarea și întreținerea misterului. Acel Cineva pare să fie beneficiarul actului epifanic ce va urma celui al uciderii, ca și legatarul testamentar tainic al celui ce va pieri neavând altă vină decât că-i mai ortoman decât companionii lui întru ale păstoritului.

Făcând o analiză logică minuțioasă a textului mioritic, exegețul spulberă multe, de nu cumva chiar pe toate, din poncifele interpretative. Nu mai suntem siguri, urmând îndeaproape demonstrația impecabilă a lui Alexandru Bulandra, că balada ar rezuma o dramă specifică transhumantei, toamna, de la munte către câmpie. Decorul baldesc e unul primăvărat, cel mult estival (zăvoiu e negru, adică vegetația e la apogeul sevelor ei; în acest moment al anului există mieii, duși să pască în altă parte spre a fi înțărcați; ciobănașul e sfătuit, la un mont dat să caute umbra protectoare ș.a.m.d).

Acel Cineva Comunică o parte din textul baladei și o

* Alexandru Bulandra, *Tainele „Mioriței”, Slobozia, Editura Helis, 2008.*

face la persoana a treia, secvența fiind preluată de ciobanul moldovean care, normal, va folosi persoana întâi. Textul baladei e disecat c-o minuțiozitate inepuizabilă și c-o logică scrutaătoare pe care orice detectiv ar invidia-o. Demersul presupune o cunoaștere în profunzime a vieții și tradițiilor pastorale din vremuri astăzi revoluate. Evantaiul ipotezelor emise e covârșitor, ca și al întrebărilor care dau vivacitate discursului exegetic și-l țin pe cititor cu atenția încordată la maximum spre a nu pierde niciun detaliu din demonstrația fascinantă, prin exhaustivitate și, deloc în ultimul rând, prin frumusețe și limpezime literară. Nu lipsesc dezbaterile de ordin lingvistic, ca, de pildă, în cazul vocabulei „ortoman”, desfăcută în două componente: orto și man, prima fiind întâlnită în termeni ca ortodontie, ortografie, ortoscopie, ortobioză, prefixoidul în cauză inducând cuvintelor citate nuanța de înțelepciune, potrivire, stabilitate, fidelitate, păstrare îndârjită a ceva considerat firesc, normal, adevărat, „în ciuda tuturor tendințelor de modificare, denaturare, distorsionare” (p.73). Al doilea component al vocabulei e explicat ca avânt o strânsă legătură etimologică cu **mană** (belșug, rodnicie, fruct, energie pozitivă etc.). Dintotdeauna cuvântul **ortoman** a fost pus în relație etimologică, mult mai la îndemână și mai plauzibilă, cu cuvântul **ort**, numele unei monede poloneze care a circulat și în Tările Române din Evul Mediu și pe care limba română l-a conservat doar ca arhaism într-o locuțiune încă în vigoare și anume „a da ortul popii”. Cu un ort era plătit preotul pentru oficierea slujbei de înmormântare. Dar, cu această explicație, cheia masonică de lectură nu-și mai găsește rostul., așa că o evităm pentru moment. Tot de ordin lingvistic e zăbovirea exegețului asupra adverbului „curat”, din versul „să le spui curat”, rostit de ciobanul moldovean către mioara năzdrăvană și care va deveni legatarul său testamentar. Acest adverb e socotit un semn ,specific cadrului masonic invocat drept perspectivă exegetică a baladei, al păstrării credinței pentru și întru care s-a păstrat un jurământ, cum ar fi cel prin care adolescenții din enclavele rurale de altădată se legau în „fârtății” . Tot din codul masonic face parte și păstrarea secretului morții /uciderii păstorului ce vrea ca turma să nu ia act de această dispariție, absența sa urmând să fie prezentificată de cântecul celor trei fluiere ce-i vor fi puse la căpătâi, mormântul urmând să fie săpat fie în incinta stâniei (în strunga de oi), fie foarte aproape (în dosul stâniei) ca o garanție a prelungirii și perpetuării spiritului celui ce s-a supus un ritual mai presus de orice onoare: poate că el a fost ales să fie trimis sol la zei, ca în credințele dacilor, ceea ce nu-i deloc puțin lucru pentru un tânăr. Efectuarea de fapte bune, scop cardinal al masonilor, se manifestă aici prin „îndurarea” mioriței

fața de suferința bătrânei care-și va căuta cu disperare fiul ,cu prilejul întoarcerii turmelor de la văratic. Cumplita veste nu-i va fi adusă direct la cunoștință, dar nici nu va total și tranșant escamotată. Căderea stelei de pe cer în timpul ceremonialului nupțial al păstorului susceptibil de a fi rămas în satul miresei sale e o afirmație cu conotații thanatice în credințele și superstițiile românești dintotdeauna. Cert e că rostirea ambiguă a crudului adevăr o pregătește pe mamă pentru a suporta mai ușor ideea că fiul ei nu mai e printre cei vii. Rostirea parabolică a mioarei care de fapt reproduce vorbele ciobănașului îi mai inoculează nefericitei bătrâne o brumă de speranță ostoitoare și o zăbovire în mister și în îndoială.

Traiectul exegetic executat de Alexandru Bulandra e unul al (de)contextualizărilor inerente (cauzale, temporale, spațiale, condiționale, supoziționale, destinale, fr finalitate, de efect, de cunoaștere, magico-mitice, de credință, cathartice prin spovedaniile la elementul e naturii, îndeosebi la brad, colaborative, conflictuale, premonitorii, comunicaționale, adastative, hermeneutice, oraculare, inițiatice, istorice, pastorale, esoterice, dubitative, interogative, epifanice, espiative etc.) firului epico-liric al baladei conceput întru încifrarea unui mit integrator. Practic, cercetătorul epuizează, prin noianul de întrebări pe care și le pune, relațiile ipostaziale dintre factorii implicați în curgerea textului baladesc. Acel Cineva

(Maestrul care în masonerie ține totul sub control demiurgic), cei trei ciobănei, dintre care cel mai ortoman se întoarce la stână unde, prin intermediul oiței care s-a năzdrăvănit și cuvântă (există în folclorul românesc credința că animalele vorbesc de câteva ori pe an) se îngrijeste de cele presupuse de propria-i trecere la cele veșnice așa încât cei dragi - turma, câinii, caii și măicuța bătrână - să nu sufere prea mult, moartea lui fiind una inscripabilă în ordinea cosmică stabilită..

Multe simboluri dragi masonilor se regăsesc în balada „Miorița” și fiecare dintre ele ar necesita și ar prilejui o interpretare separată :munca, toleranța, onoarea, pacea universală, disciplina, înțelepciunea, frumusețea, puterea, credința în Dumnezeu, respectul familiei (a se observa absența tatălui, orice mason fiind cunoscut și sub apelativul de „fiul văduvei”). Exegetul nu scapă prilejul de a îmbia cititorul și la lectura altei opere mari, elaborată conform unor principii masonice de bază: *Creanga de aur*, una dintre cele mai frumoase opere literare ale lui Sadoveanu, care, se știe, a devenit francmason, în 1927, în loja „Dimitrie Cantemir”, inițiat de Grigore Ghica.

Îmbucurător e faptul că „Miorița”, capodoperă a literaturii române, alături de „Luceafărul” eminescian, rămâne, după aproape două veacuri de la elaborarea ei, *Oo opera aperta*, pasibilă de noi, temerare și incitante abordări precum cea a lui Alexandru Bulandra, abordare care, cu siguranță, nu va rămâne fără ecou.

Cezarina Adamescu

O JERTFĂ CU IZ DE PRIMAVARĂ ÎNTR-UN ARHIPELAG DE VISARE

Motto:

„Umblă îngerii pe gura mea mută
asemenea tălpilor lui Hristos” (Gheroghe Istrate)

„Și inima-mi se varsă ca o toamnă” – așa își începe periplul orfic prin Patria Poesiei, Constantin Ghiniță, cel „cu mâinile puține”, semănându-se „grâu sub brazda de zăpadă”, acest Poet, care, după propria mărturisire, se consideră îndreptățit a se numi pe sine: „poetul țării/ maicei mele cu ochi mari ca zarea”.

Poezia sa, „jertfă cu iz de primvară”, pe când Clipa stă trează să primească această ofrandă: Poezia-Dragostea de Țară-Poezia-Dorul. Un cub „perfect”, cum ar fi spus Nichita, „dacă n-ar fi avut un colț sfârâmat”.

În poemul care dă titlul primului capitol, beneficiind de un nume incitant: „Adaosul ce-mi răscolește pragul” – Constantin Ghiniță* își exprimă Crezul său artistic: „Încă nu-i Târziu – mai

*vine-o Noapte/ Păsării ce nu vrea să mai plece/ ca un șarpe
Verbul mă desparte/ într-o lume caldă și-alta rece// dar câte noi
Dureri mai pot să-ndur/ de nu-mi găsesc nici țărnul și nici
Largul?/ E ca și cum mi-ar crește primprejur/ Adaosul ce-mi
răscolește Pragul// Mi-e frig și Toamna nu se mai sfârșește/ îmi
putrezesc ideile sub Ploi/ și aerul îl văd cum se-adâncește/ în
Lacrima Plecării din noi.”*

Aici sunt expuse principalele teme ale liricii ghinițiene: Pragul, Târziul, Noaptea, Așteptarea, Pasărea, Verbul, Lumea, Durerea, Țărnul - și, prin alonjă – Largul, Frigul, Toamna, Ideile, Ploile, Aerul, Lacrima, Plecarea, ș.a.

În acest Univers, Poetul își țese cochilia, se autozidește în turnul de observație în care, în chip tainic, ca într-un arhipelag de visare, îi primește pe aleșii inimii sale dar și pe nepoștii care, îndeobște, nu pricep nimic și se miră. Se miră de câtă mirare se află în acest presupus „Adaos” răscolitor, de Prag de Ființă.

Convertind toate cuvintele și toate sonorile armonizate după diapazonul propriu, în înțeleșuri duhovnicești, Constantin Ghiniță reiterează precepte fundamentale din Scriptură, pe care

* Constantin Ghiniță, *Evangelia a-V-a* (antologie de autor), Râmnicu-Sărat, Editura Valman, 2007.

le transfigurează artistic, în chip cu totul inedit.

Astfel, Sfânta Treime semnifică pentru Poet, pe lângă înțelesul dogmatic, biblic, liturgic și aceste imagini foarte plastice: „*Floarea Soarelui/ s-a înălțat spre mine/ și l-a pictat pe/ Van Gogh/ Ploile au căzut prin mine/ și Catedrală/ s-a deschis înlăuntrul meu/ pentru Bacovia Lacrima mea/ eu însumi m-am uitat în mine/ și l-am văzut pe/ Dante/ dând foc infernului*”.

A se observa treptele sinelui: „*Floarea Soarelui s-a înălțat spre...*”; „*Ploile au căzut prin...*”; „*eu însumi m-am uitat în mine.*”

De la acest spre și până la în, are loc catharsisul, înălțarea, abluțiunea, purificarea: „*O catedrală/ s-a deschis înlăuntrul meu...*”

Și, urmarea firească, privind prin dioptriile sufletești: Poetul exorcizează păcatul, răul și operează mutații sensibile în conștiințe.

Îată cum Poezia poate tămădui maladia de trup și de suflet.

În Sfânta Treime, 2 – de data aceasta înălțarea se face prin persoana adorată: „*Tu/ ca o Durere necesară/ (...) Tu/ deșert de singurătate/ ca un rug necesar/ împotriva Somnului/ Noaptea/ Tu/ Poemele mele...*”

A se observa și aici curgerea, alunecarea ființei prin sine, tot în trepte: 1. „*Când mă cuprinde Îndoiala spre/ seară*” (...) 2. „*rug necesar/ împotriva Somnului/ Noaptea*”; 3. „*ca o aprinsă gură de aer/ Dimineața*.” Așadar, această pătrundere prin sine, se întâmplă de cu seară până dimineață, adică, exact în timpul propice când Poetul este în starea de grație provocată, de ce altceva, decât de iubire?

Poetul (cum altfel?) identifică Poezia (starea de har), cu persoana iubită (starea ontologică). Celest și teluric se îmbină în chip armonios în această manieră originală.

Dacă ar fi să ne gândim tot la trepte, starea de har primează și coboară în ontic până la ființă (femeie), care e și ea o stare. O înobilează, o ridică la starea de grație, o îmbunătățește, după propria sa proiecție ideatică. Toate acestea reies din poemul: Din atâta zbor: „*N-am mai scris demult încât îmi pare/ că sosită a timpul să mă plec/ din atâta Drum doar o cărare/ din atâta Zbor doar simplu trec/ dacă Toamna ce-mi părea prea lungă/ aducea din când în când și flori/ acum nimeni nu-i și nu-mi alungă/ Moartea decuseară până-n zori/ Undeva Demult vai! Cine știe/ în vreo țară cu mult aer și mult soare/ poate că făceam doar Poezie/ de mă doare-acuma cât mă doare/ (...) dac-ai știi, lubito, apă vie/ să curgi înspre sufletu-mi uitat/ aș sufla pe Tine Poezie/și un Veac aș scrie-o tulburat*”.

Este evidentă proiecția iubitei în STAREA DE POEZIE pură, tărâm ideatic, rezervat spiritelor alese.

În Ars Poetica, autorul își dezvăluie averile sufletești, după ce, trece în revistă neajunsurile fizice și materiale, întrebându-se, ca și Quohelet în Ecleziastul veterotestamentar: „*Dar ce e trainic din acestea toate, / Prieteni buni? Ce-i trainic, cu folos? / Eu am vecii de soare fără moarte/și nesfârșitul Drum către Frumos!*”

Se pare că Poetul a ajuns la acea înțelepciune solomonică în care averile pământești și viața de aici nu sunt decât: goană după vânt, deșertăciunea deșertăciunii”.

Și cine se poate lăuda că are „*vecii de soare fără moarte/și nesfârșitul Drum către Frumos*”? (Ars Poetica, I).

Inserate într-un superb poem intitulat Călătorie în Imperiul Clipei – un mănunchi de bijuterii lirice – minuscule, filigranate-n rubinul metaforic, dar suculente și pline de tâlc, totalizând

12 poeme (număr, de asemenea biblic) – asemenea blitz-uri spirituale cu un motto din John Keats, devenit sintagmă arhicunoscută: *Eternă bucurie-i frumusețea* – poemul debutează cu o secvență magistral surprinsă: „*Numai Umbra mea auzi-o/ - și e Destul*”.

În cea de a doua secvență lirică, apare ideea că: „*În templul Poeziei nu se intră decât cu trupul rămas afară*”. Așadar, numai cu sufletul și cu spiritul curat, spălat în apă lustrală.

„... *Și cum să mă adăpostesc/ în gândurile voastre/ ca, Acolo/ în genunchi/ să vă spăl sufletul/ pentru mai marea îngăduință/ a Sufletului meu !*”

Superbă măreție a smereniei, după modelul lui Iisus Hristos care s-a nevoit să spele la *Cina cea de Taină*, picioarele Apostolilor. Cine s-ar învrednici de o asemenea kenoză? Să te faci om, ca să-l îndumnezeiești pe om! De astă dată ideea este că Poetul spală prin versul său, sufletul celuilalt, important e să i se îngăduie a intra în casa sufletului interlocutorului, să găsească o ușă deschisă, măcar două brațe dispuse a îmbrățișare. Măcar o tâmplă, un umăr drept sprijin. Măcar o inimă în care să intri. Și, acolo unde i se îngăduie să pătrundă, lucrează, face curat, aerisește, îmbunătățește, edifică.

Aici se relevă și rolul soteriologic al Cuvântului bun, tămăduitor de metehne sufletești și de betșuguri trupești. Ori de stări prea laxe, călduțe.

În a V-a secvență (numită astfel impropriu) – există o superbă imagine poetică, în spiritul haiku-urilor: „*Sufletul meu la masa voastră/ Un sân din care se prelinge Cerul*.”

Mai departe Poetul se autoaseamănă cu înserarea! – la fel, o idee lirică notabilă!

În al șaselea fragment liric, alte imagini remarcabile sub forma bijuteriilor în filigran: „*Băteau Clopote în catedrala/ trupului meu desfrunzit/ sub mine/ deasupra/ la stânga/ la dreapta.../ O, Suflete! Cum să te mai împart?*” (VI). Admirabil!

O mărturisire în micropoemele VII-VIII din care țâșnește adevărul: „*eu încerc bucuros/ orice posibilitate de/ Durere*”.

În al X-lea poem – cu adevărat în plină noapte se ivește, precum aurora, mireasma Poesiei: „*Mersul prin țipăt/ o noapte lungă prăbușit peste tâmpile/ Clipei/ până la ivirea zorilor/ până la descoperirea ta/ în Roua/ Cuvintelor nerostite*” (X).

Unele micropoeme sunt de-a dreptul panseuri lirice:

„*Înlocuind Sfinxul/ nu vor putea fi înlocuite și Întrebările*” (XII).

Ori în Fântâna de poezie – alt poem alcătuit din catrene numerotate, pline de sevă și înțeles – se regăsesc astfel de panseuri: „*Rostul Întrebării e Răspunsul/ ca un ștreang mucegăit de gât*” (superb! n.n.). Și: „*În Cuvânt se bucură Ascunsul/ în Frumos se țipă de Urât*” (III).

Tot în acest poem se află câteva autoportrete lirice: „*Os din Os de Poezie/ Rege Vagabond proscris/ într-un petec de hârtie/ unde-am fost uitat în vis*” (IV).

„*Și iată-mă o casă părăsită/ și iată-mă o oază în deșert/ În care intru pasăre rănită/ S-ascult cu Moartea Marele Concert*” (VI).

Pentru Poet, „*viața e un vin/ cu care mă îmbăt și mă trezesc...*” (VII).

Dacă în catrenul VIII, moartea e văzută ca o „*altă sărbătoare*” – ca pe un „*alai*” al „*Nunții ce-a pornit în noapte*” și „*o invitație spre o altă Moarte*”, în cel imediat următor, e o „*trecere spre o altă sărbătoare*”.

„*În apa mea se naște un mormânt/ și mă dezbrac de toate, rând pe rând/ și-ndur ca pe o piatră de-ncercare/ trecerea mea*”

spre-o altă Sărbătoare”.

Poetul e conștient de detașarea sa, de drumul străbătut până aici și de distanța care-l desparte încă de pe acum, de ceilalți: „*E mult să vă Urcați până la mine/ de Aer îmi sunt scările spre Templu,/ și drumul meu de alte drumuri pline/ se-oprește-n Ușa strâmtă când contemplan*” (X).

De observat, preponderența prepoziției spre care simbolizează un Drum, o plecare, o deschidere, o zare, dar și o întoarcere.

Poemul Marelui Exod – este un înțeles dureros al condiției de om, trecător și vulnerabil în această Vale a Plângerii: „*De când tot caut Pasărea prin mine/ și cuibul părăsit de-atâtea ori/ Mi-aduce Versul lacrimă virgine/ Din Ochiul Lumii violat de flori// și-ncep să pască-n jurul meu himere/ Când eu sunt gata, Doamne, să invit/ Pe tronul meu din Doruri și Durere/ Un adevăr de care m-am ferit./și-abia Târziu, când toamna ca o mană/ Vine cu trupul plin de Sfântul Rod/ Simt glasul Păsării care mă cheamă/ Să scriu Poemul Marelui Exod*”.

Se pare că Poetul Constantin Ghiniță poartă medalia durerii pe dinăuntru și, de la o vreme, ea i se răsfrânge și pe chip. Dar în loc să-l schimonosească, îi conferă o aură tainică, de inefabil.

E ușor să analizezi în cuvinte, durerea altuia, pentru că nu face parte din tine. Mai anevoie e să simți durerea altuia, să participi la ea, să o împarți ori să o ei asupra ta, așa cum a făcut Iisus Hristos care a ridicat păcatele lumii. Dar acest lucru este imposibil la oameni. De aceea, toate aceste cuvinte, sunt exhaustive, ele nu pot reda întocmai ceea ce a simțit și simte autorul când scrie. El doar poate să intuiască o stare, dar nu să o și trăiască, apoi să o redea întocmai.

Pentru Constantin Ghiniță scrisul e sinonim cu Durerea, el nu e o bagatelă, un joc, un hobby, ci o jertfă, ofrandă pe care o așează pe altar, alături de Pâinea și Vinul cuminecăturii, spre coborârea Duhului Sfânt în clipa Epiclezei, rugăciunea de invocare a Duhului asupra darurilor, pentru a putea ilumina și înălța sufletele. De aceea, Poezia lui are rol tămăduitor, cu toate contorsiunile și zbuciumul său sufletesc, sau tocmai de aceea.

Poetul însă, este acesta: „*Îți scriu Doamne/ Scriu și sânge*” (Noaptea când culeg Cuvinte).

Și astfel, Poezia devine *modus vivendi*:

„*Coala albă de hârtie/ prinde glas când o ating/ prinde trup de Poezie/și încep de dor să ning// Când șterg câte o greșală/ țipă litera-ndelung/ devin pată de cerneală/ Să pot Doamne să te-ajung// Cine știe ce se-ntâmplă/ noaptea când culeg Cuvinte?/ Singur rezemat de tâmplă/ aștept ca să vii, Părinte...*” (Noaptea când culeg Cuvinte).

Iată și o declarație stranie, cel puțin: Eu locuiesc un Timp ce nu-i al meu: „*Eu locuiesc la marginea Cetății/la marginea ce curge-n univers/ Acolo-ncep să crească muguri cărții/ de unde fur în zori câte un vers// eu locuiesc un timp ce nu-i al meu/ un loc de încercare permanentă/ unde s-a plictisit și Dumnezeu/ de lumea asta oarbă și absentă// eu locuiesc un foc ce nu se stinge/ în nopți târzii cu ușile deschise/ tot așteptând cu sufletul în sânge/ să se-ntrupeze Semnele ascunse.*”

Tăcere. Strigăt. Asurzire. Ardere. Multă Durere, Vis Pribeag, Nesomn, Candelă, Dragostea din glonț, Poartă, Iluminare, Har, Revelație, Mister, Furtună; toate acestea și încă multe altele alcătuiesc Doamna Poezie, care-l bănuie, îl naște și îl mântuie pe Constantin Ghiniță, astfel că el trăiește: În Numele Tău Poezie! – un poem emblematic, care-l definește: „...*Și când nopțile deveneau albe/ pentru cei ce le pierdeau câștigând// fugeam de acasă pentru Domnișoara Poezie/ descântam Vinul*

pentru încântările Clipei/ culegeam stele scăpate de Dumnezeu pe jos/ (...) hei, Doamne, câte nu se întâmplau/ în numele tău, Poezie!”

„...că semn este Semnul acesta/ ca din senin să ningă magnetic/ Până când albul va deveni/ un pod de trecere/ spre continentul din spatele zidului...”

În aceeași linie, o adevărată pledoarie pro domo, se înscrie și poemul programatic *Ars Poetica IV*, în care autorul face un rechizitoriu „*în numele Marilor Umiliți*” celor „*sus puși*” – pe care-i somează vehement: „*să eliberați din când în când câte o/ Diplomă de Poet/ chiar și pe bază de concurs sau licitație/ de exemplu/ cine poate merge cu ochii legați/ spre Lumină/ cine poate locui pe steaua cuiva care cade/ cine poate rezista să nu se întoarcă din drum/ sau cine poate umbla cu sufletul în mâini/ scriind poeme de dragoste// da, vă rog frumos să dați o Ordonanță de Guvern/ pentru cei care nu știu să facă altceva decât Poezie/ pentru cei care trudesc neconținut sub aripa ei/ ca niște lacrimi albastre răsfrându-se*” (...)

Dați-le Domnilor nechemăți/ dar permanent suspuși ai Artei/ dați-le o Diplomă de Poet” (...)

El – numai cu mânia de-o clipă/ purtând pe umeri Cuvântul/ ca pe o cruce ce și-o duce încontinuu”.

Și aici este surprins magistral portretul Poetului prin excelență: „*lăcrimând peste răni și uri și vise urâte/ lăsându-se pradă la picioarele tuturor/ mângâind cu dragoste el nemângâiatul/ da – nimeni nu ia în brațe Poetul/ are o cruce prea grea și o credință prea tare/ ca să poată fi împărșită între rânjet și umilință// da – pe Verticală sau în Genunchi/ Înjurat sau Lovit/ sufletul lui tot orizontal stă/ la Dreapta cu Soarele/ la Stânga cu Noptile/ da - / nimeni nu mai ia în brațe Poetul/ atâta timp cât nu i se dă/ Diploma pe care el nu și-o dorește!*”

Este un alt fel de a spune stănescian: „Dar vă conjur: Nu puneți mâna pe Poet/ Decât atunci când mâna voastră e subțire ca raza.../ (...) Poetul nu are viață personală./ Viața lui personală e praf și pulbere.”

Admirabil model – surprins în chip cât se poate de real, în aceste inedite ipostaze.

Un frumos poem – închinat părinților (*Ars Poetica III*) – scoate la iveală răni vechi peste altele noi, când spune: „*Și piatra lumii-i rece și fruntea mea fierbinte/ când știu că dintre toți doar voi nu m-ați vândut...*”

Constantin Ghiniță acest - consăngean Poeziei, crede că poezii „*niciodată nu se nasc/ pentru un timp anume.../ când preaDevreme/ când preaTârziu...*”

Destinul singular al Poetului este reliefat în mai toate textele lirice ale lui Constantin Ghiniță :

„*Răstălmăcit de prieteni și abolit de Acasă/ uitat de Marii Zilei și Gloatelor proscris/ te zbați să-ți afli locul de Suflet și de Casă/ de Ultimă Plecare spre Cel ce Te-a Trimis/ dintr-o-ncercare-n alta o duci de când te știi/ și ți-a fost dat să Urci doar ca să poți cădea/ Te naști când nu ți-e timpul la fel când va să vii/ și nu ai călăuză nici Magi și nici vreo Stea// Nici Liber pe deplin, nici rob și nici tovarăș,/ și nici chemat la Nunta Continuă de Foc/ Poetul ca un sclav zidește lumea iarăși/ și-l pune-n Ceruri martor pe Dumnezeu la loc*” (Poetul).

Teme majore, cum e cea a Morții – străbat întreaga lirică a lui Constantin Ghiniță: „*Întreg m-am păstrat pentru tine/și nimănui nu m-am dat/ dar cât de Singur poate rămâne un om/ ca să nu-i mai fie frică de moarte...*” (*Ars Poetica*).

Capitolul II, intitulat *Acolo unde nașterea mă-mparte*, cuprinde poeme egale ca întindere și valoare artistică, gravitând

în jurul aceluiași teme: Poezie-Viață-Moarte-Lubire, aidoma virtuților cardinale.

„Am început pe dinlăuntru să albesc/ te rog lubita mea deschide poarta/ sunt Verb-de-lut și Substantiv ceresc/ și încărcată mi-e de Nașteri – Harta.” (Am început pe dinlăuntru să albesc).

O notă aparte face Evanghelia a V-a. Este ca o strigare, o răfuială între creatură și Creator, un fel de îndreptățită revoltă a lui Iov cel răbdător, care adresează întrebări lui Yahve și se autojustifică. Poemul se termină cu întrebarea: „Doamne, ce mai este prin cer?”

Alt poem tulburător este Poezia, adresat tot divinității cu care, se pare, Constantin Ghiniță are o relație specială, cu îndelungi colocvii: „Ce-nseamnă foamea zilelor lungi/ pe lângă setea nopților sparte?/ Întoarce-mă, Doamne. Spre strămtetele uși/mi-e dor cumplit de Departe!”

Și aici, ca și în alte rânduri, în fragmente mici, numerotate roman, se află panseuri lirice: „Semeni, lubito, atât de bine cu/ Poemul/ ce nu l-aș vrea scris/ niciodată” (IV).

„Roșie îmi este pana de atâta vers!/ Sufletul îmi curge printre degete/ Spre zorii lumii (...)/ Greu este Doamne, suitul pe Cruce/ în fiecare clipă” (V).

În definitiv, toate aceste frământări existențiale, tot acest zbcium, sunt născătoare de poezie: „Că poți să dai cu var și Sufletul și Cerul/ Pe Scara de Serviciu, o clipă sau pe veci,/ Că poți urca întruna și locuind Eterul/ Smerit să faci lumină și înțelept să treci.” (Smerit să faci lumină).

Nunta continuă (fragmente) - poem cu totul special tot despicat în fărâme de diamante sonore, este rezultatul, credem, al unei experiențe-limită, la hotarul vieții cu neviața: „Dați-mi aer – gâlgâiam sufocat – dați-mi aer! / Dar mi-a fost destul firul acela adăpostit sub metanie de vocale/ ca să rezist până ce am început să umblu/ cu fruntea lovindu-mă de ceruri”.

Dar oare nu spusese și Nichita: „Și mie, pentru mine, mai mult aer/ mă sufoc/ mai mult aer”!

Poem la fel de amplu – Intrarea în Dragoste este tot un strigăt, un geamăt, o rugă, o implorare către cer și către oameni, ca să culmineze cu: „O, până la urmă/ ce pot însemna eu fără cântecul vostru?”

Și mai departe: „Și chiar dacă eu – asemenea vouă/ pribeag prin Marele Imperiu al Dragostei/ vin cu aceeași patimă de cunoaștere/ nu fac altceva decât să strâng în mine/ toate cele ce sunt spre arderea continuă/ până ce fumul lor va trezi Cerul/ până când Crucile vor înmuguri în inimile voastre/ și toiag de sprijin se vor preface/ în mâinile Pământului.” (XXII) (62).

Marile neliniști existențiale care-l mistuie și care-l fac, aidoma lui Toma, „să încerce să pipăie” rănilor, ca să se convingă. Pentru ca imediat să cadă-n genuchi și să exclame: „Domnul meu și Dumnezeu meu!” – una din primele mărturisiri de credință în divinitatea lui Hristos – precum și a Mesianității Lui, sunt prezente în toate paginile și fac, credem, parte din firea cercetătoare a omului însuși dornic de a pregusta din cunoașterea absolută, ceea ce nu îi este dat omului.

Un îndelung lamento, fragmentat în strofe, uneori în vers alb, o certare cu sine și o împăcare cu Dumnezeu, mai bine zis, o dezgolare de sine ca să-i facă loc divinității să intre, o detașare de lumesc, de tot ce implică teluricul, atunci când lumescul țipă din rărunchi și nu vrea să iasă din trup, apoi o răsfrângere de sine-n Cuvânt, în lacrimă și-n carne de stea – acela este nucleul, substanța, miezul cărții atât de singulare, numită Evanghelia a V-a.

Într-o străfulgerare de blitz, poți să-l zărești pe Poet, așa cum, însuși se descrie: „Numai Domnul însă știe și mă vede/ că sunt inutil și prost, bolnav// da, bolnav de boală și bolnav de stele/ și bolnav de cele ce se-ntâmplă-n jur/ și bolnav de Tine și de ale mele/ și de neputința de-a mă durea, jur.” (Patimile. Numai Domnul însă știe și mă vede).

„Nu știu, Doamne, Unde ești prin Ceruri/ Tu m-ai uitat și m-ai silit să sper/ și mi-ai luat și somnul ca să descopăr seruri/ să-ți vindec Îngerii ce-n oameni pier// născuți fiind din apă și pământ/ prin Ochiul nenăscutului sihastru/ intrăm dintr-un Cuvânt în alt Cuvânt/ ca să putem zbura mereu din astru-n astru// dar ce-i de-Ajuns? și ce-i Adevărat?/ Vânat de alte patimi, de-alte doamne/ sunt tot mai risipit și-nfometat/ de Poezie și de Tine, Doamne”! (Eu nu știu, Doamne, Unde ești, prin Ceruri).

În cele din urmă, tot ca și Iov, autorul, obosit de căutări, recunoaște: „În van căutat-am gâlceavă cu Tine”. „În van căutat-am gâlceavă cu Tine,/ Doamne,/ Întrebările mele doveditu-s-au picături de ploaie căzute-n ocean/ îndoielile mele trepte coborâtoare și nicidecum suișuri/ Te-am purtat în gândurile mele/ cu simțire și dragoste/ uitând însă, Doamne,/ Să te caut Acolo Unde Tu Erai/ Dintotdeauna,/ în sufletul meu rătăcit/ de-o parte și de alta a Zidului,/ fără să-mi dau seama/ că te trăiam deja/ că te purtam fără să știu/ în gândurile mele/ și îndoielile și întrebările mele/ în toată desfășurarea mea/ pe întinderea Zilei și a Noptii.”

Îndreptându-se o vreme cu spatele spre Dumnezeu, Constantin Ghiniță, la un moment dat, și-a întors fața și s-a trezit, privindu-L, recunoscându-L: „Vezi, Doamne, de o viață Te răsfaț,/ cu întrebări rebele în aldine/ de-aceea cu iubire mă agăț/ de Dorul care duce înspre Tine.” (și pentru ce atâta moarte-n urma mea)

Ar fi enorm de multe lucruri de spus despre lirica lui Constantin Ghiniță, despre acest volum antologic, într-o selecție îngrijită de poetul Valeriu Anghel, dar trebuie să lăsăm și cititorului plăcerea și îndreptățita curiozitate de a-l parcurge.

Noi n-am tras decât un mic semnal de bunăvoință și am subscriș celor care și-au exprimat punctul de vedere, la apariție.

Socotit pe drept cuvânt un „truver al iubirii celeste la curțile lui Dumnezeu” (Gheorghe Istrate – în Prefața volumului) – Constantin Ghiniță trăiește în și prin această stare de grație numită *Doamna Poezie*, se nutrește din ea și pentru ea, respiră aerul inefabil, o împarte altora ca pe fărâmele de anafură.

Și dacă Seraficul Francisc de Assisi, s-a autonumit: Crainicul Marelui Rege L'Arraldo del Gran Re, ori, „Trâmbițașul Duhului Sfânt”, slujind pe Domnița Sărăcia, Constantin Ghiniță, în alt secol, în alt areal spiritual, slujește Domnița Poesia, căreia i se dedică trup și suflet (se pare că și trupul simte această imensă și mistuitoare iubire, nu numai sufletul). Cu o generozitate și larghețe sufletească vrednică de marile idealuri, el se mistuie pe acest rug al Poesiei, care-l rănește și-l tămăduiește în aceeași măsură.

Și acest gen de scriitură, aceste „evanghelii cărturărești” (G. Istrate), în care sacrul primează în lupta sa încleștată cu profanul, și din care, biruitoare iese: Ideea, Frumusețea, Binele, Adevărul, toate slujind, deopotrivă, aceleiași misiuni aproape apostolice: de a răspândi Vestea cea Bună, de a împărtăși harul christic celor flămânzi și însetați de Lumină – ceea ce și face acest original Poet, cu prisosință.

Galați, 24 iunie, 2004

Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul
și Noaptea de Sânziene.

Lucian Gruia

CEZAR IVĂNESCU – „O REPREZENTAȚIE SACRĂ PE O SCENĂ PLATONICĂ”

Motto:

„! Ce târzie-i, Doamnă Moarte, creatura
ca o bilă ruginită dată de-un nebun de-a dura
ce târziu e, scumpă Doamnă, ce târziu
pentru Tatăl blând pentru Duhul Sfânt și pentru Fiu
ce târziu e scumpă Doamnă ce târziu
în oraș puteți pleca: la ora asta
treaz e numai Lucrătorul Sfântului Sicriu”
(Cezar Ivănescu)

În cenaclul și la rubrica *Numele poetului* din revista *Luceafărul*, poetul Cezar Ivănescu a lansat sute de poezi, printre care mă număr. Cezar Ivănescu era convins de reîncarnare. Acum a venit momentul să afle adevărul.

Am scris despre lirica sa un eseu pe care acum trebuie să-l încep la timpul trecut.

Cu certitudine, Cezar Ivănescu a imaginat o operă poetică monumentală – „Muzeonul” său liric -, fiecare volum reprezentând câte un fragment al acestui ansamblu (unul din volume se intitulează chiar „Fragmente de Muzeon”). Poemele cu același titlu, din cărți diferite, pot fi grupate în cicluri care să realizeze coloanele de susținere ale construcției: „La Baad”, „Gnoze”, „Doine”, „Jeu d’amour”, „Rod”, „Rosarium”, „Turn”, „Arlechin”, „Sunseri”, „Copil bătrân”, „Copilăria lui Ario Paradis”, „Femeia roșie”, „Sutrela muțeniei” etc. Unitatea stilistică se datorează faptului că poemele și ciclurile constituie variațiuni pe aceeași temă, încercând s-o epuizeze prin ardoare și înțelegere. Poemul devine astfel un *element*, ciclul îl ridică la statură umană, „Muzeonul” îl cosmicizează.

În templu tronează „Moarteamănăstareț”. „Muzeonul” se identifică spiritual cu cetatea ideală „La Baad”, adică starea poetică în care se realizează transcendența mirică a Morții. În interiorul templului – cetate, Cezar Ivănescu oferă „o reprezentare sacră pe o scenă platonice”: „Baaadul e o cetate / vădită de transparența obrazului / nu e tărâmul Învierii / e desăvârșita transcendență-a Morții”.

* * *

Ca viziune integrală asupra lumii, poetica lui Cezar Ivănescu izvorăște din groaza iminenței Morții: „...am / simțit astfel că numai / transparența acelei groaze / face posibilă puțința / celor eterne”. Și cum în fața Morții suntem singuri pentru că Dumnezeu este plecat (deus otiosus), poetul încearcă să-i afle rostul, rodul, temeiul, misterul.

Efortul poetului este cerebral iar convertirea emoției, muzicală (reiterând condiția aedului elin): „Chiar moartea mea ce mă-ngrozea / O simt acum ca muzica / Muzica-a trupului meu lin / Îmi amintesc de unde vin”. Ca Mara, zeita morții la vechii indieni, Moartea devine o fetișcană seducătoare; acum simbolurile sexuale se contopesc cu cele ale intimității, eufemizarea complexului carnal conduce spre cultul purității iubirii, simbolizat prin Fecioară, Mamă, Doamnă. Muzicalitatea, în această viziune prin structura antropologică a imaginarului, devine dublul eufeminizat al duratei: „Ca o femeie-nchipuindu-ne-o / fără de moarte / aceasta e Moartea!”

Moartea – conceptul cel mai bogat al imaginarului cezarivănescian – reprezintă însăși starea primordială a universului. Două lucruri sunt eterne în universul poetului: Moartea și sufletul. Izvorată dintr-o „dormire adâncă”, sinonimă fantasticei „uitări oarbe” eminesciene, Moartea primordială apariției ființei era virgină, pace veșnică, rai: „câci eu cobor la nunta mea cu mine / când n-aveam suflet iar Regina Morții / era virgină și-amândoi ca două flori / sugând esența vremii ne bucuram”. Viața, trădarea armoniei prime, este înflorire carnală, efemeră și dureroasă, un veșmânt al sufletului conceput etern.

„Metafora filosofică” (cum o numește Costin Tuchilă), subiacentă poeziei lui Cezar Ivănescu, nu poate fi apropiată decât prin cheia mitologiei indiene. Ca în toată gândirea indiană, de la imnurile vedice la variantele yoga, și în universul poetic cezarivănescian, ființa umană este concepută dual, scindată în trup muritor și suflet etern. Poetul - ascet cultivă detașarea de trup, de acțiune (*karman*) și de dorință (*karma*), înălțarea spre înțelepciune fiind considerată scopul suprem al vieții: „mi-am făcut trupul ca pânza, / pânza cea de borangic / poate m-or pune pe dânsa / că nu suferă nimic”.

Până la integrarea în armonia Marelui Tot (*brahmanirvana*), sufletul inițiatului trece printr-o serie de epurări succesive, prilejuite de ciclul reîncarnărilor (*samsara*). Moartea devine astfel roditoare și reprezintă o stare mai apropiată de cea divină întrucât în această situație, sufletul despovărat de trup nu mai este supus vanităților și dorințelor. Mama nu mai este decât intermediarul acestei rodiri din moarte. Adevărata mamă este Mama-Moarte: „Și e o minciună / că fii sunt născuți de mame”.

Interesant este modul în care imaginează Cezar Ivănescu aventura sufletului în lumea extincției: „! n-am

văzut de-aceea rază, / ceruleie-vânăț-cer / care carnea ușurează / și sufletul tămâiază, / ceruleie-vânăț-cer”. Sufletul eliberat de trup se înalță prin această incinerare eliberatoare, mioritică, spre Spiritul Suprem sau Nirvana: „! suflet uns cu aloe / pân'n la tronul tău mai e / deși-ajuns, deși ajuns / îmi rămâi tot nepătruns”.

Reîncarnarea se petrece prin mijlocirea sângelui care se materializează primul din concentrarea spiritului ca plâns al singurătății Morții eterne. Fenomenul pare similar cu lamentația demiurgului eminescian, din care se nasc geniile, fără aste și îngeri de pază, care jelesc singurătatea demiurgului din care s-au desprins: „dumnezeule ce este sângele? E cumva / râul de lacrimi al Morții / din acea singurătate a ei / o altă ființă făcută vizibilă?” Când Moartea rodește prin mamă, întâi se materializează circuitele sangvine, apoi carnea răsare ca o înflorire canceroasă a sângelui pur. Viața e suferință însângerată; pierderea sângelui înseamnă apropiere de moarte. „Vreme-și pierde sângele” este echivalentă apropierii apocalipsei (în mitologia indiană reprezintă încheierea unui ciclu cosmic *yuga*, după care universul material este distrus prin foc, urmând o nouă cosmogonie).

Spre deosebire de doctrinele indiene care disprețuiesc total trupul, Cezar Ivănescu îl cântă dureros și nostalgic în doinele-i de adâncă frumusețe și crudă gingășie pentru că trupul este cel care „moare de tot”: „! nu-ți plâng, soră, sufletul, / trupul tău mai mult plângu-l, / că, el va muri de tot / veci de veci precum socot”.

Lubirea este, la altă scară, sinonimă rodirii Morții: „și în cer va fi așa, -aa / mândr-o, ca în carnea ta, -aa”. Poetul găsește admirabile expresii pentru frumusețea corpului feminin: „în liturgica ta navă / de sfinția ei bolnavă / ca un alcyon în spumă!”

Volumul DOINA (Ed. Cartea Românească, București, 1983) adaugă coloanei cu același nume a „Muzeonului” noi nuanțe ale dezmiertării în lacrimi a trupului efemer: „drag mi-a fost de tine tare / trup al meu de tot sărac, / de la creștet la picioare / în plânsoare te îmbrac”.

Apoi, sufletul reținut o clipă de corp „ca un fruct lacom” se reîntoarce în Moartea nemuritoare.

Platonic în esență, poetul și-a transmis învățăturile discipolilor, prin cenaclurile literare, replică modernă a simpoziunilor din Academia ateniană de acum două mii cinci sute de ani. Ciclu „Către discipol” conține poeme inițiatice adresate celor care-i vor continua crezul: „!sufletul nostru-i nemuritor, / iubit discipol, fii-mi ajutor, / poartă-mi pe brațe, pe braț să-mi porți, / sufletul trupului meu dintre morți, / înalță-mi sufletul meu de tot, / când trupu-mi sângere și nu mai pot.”

„Sutrelle muțeniei” sunt și ele o altă cale de apropiere de cetatea spirituală „La Baad” („Muzeonul” liric cezarivănescian). Calea este acum inspirată de doctrina chinezească Tao, care propovăduiește drumul curat în viață, purificator: „de fericire Sufletul meu moare / și bea adevărata viață pe cărare...”

În viziunea mitologică proprie poetului sunt preluate și elemente creștine. Însuși autorul ne previne că ele aparțin aceluși *creștinism cosmic* de care vorbea Mircea Eliade. El constă mai mult într-o stare de pioșenie,

sacrificiu în numele purității și bunătate sufletească brodată pe resimțirea nevoii prezenței unei divinității pulverizate pretutindeni, ca o stare de grație. Sacrificial, pe filieră mitologică și creștină, refăcută de fiecare dintre noi, este înnoitor: „! ia-mi, Doamne, iară tot, să nu mai pot lua, / abis de groază dă-mi, sufletu-mi să-Ți pot da; / crucifică-mă iar, să pot să Te ador, / Cerul meu nesfârșit, neatins de nici un nor!”

În tradiția românească de comuniune a omului cu natura, identificarea omului cu Isus s-a făcut firesc. Pentru frumusețea ei, cităm poezia „Doina (Din frunză)” în întregime: „! voi ce mă priviți la față, / îndrăgiți-mi fața mea; / mai îngăduiți-mi fața, / fiindcă mult va sângera; / mai îngăduiți-mi fața, / fiindcă mult va sângera! // ! și în mâni și-n picioare / cuie îmi vor împlânta, / mai îngăduiți-mi mâna / și-n țărână talpa mea, / mai îngăduiți-mi mâna / și-n țărână talpa mea! // ! vă iubesc, dar lângă mine / nimănui n-am spus să stea, / mai îngăduiți-mi locul, / cât măsoară umbra mea, / mai îngăduiți-mi locul, / cât măsoară umbra mea! // ! bate vânt în pomul care / lemn de cruce îmi va da, / mai îngăduie-l să cure, / cât îi tremură frunza, / mai îngăduie-l să cure, / cât îi tremură frunza!”

* * *

Specificul poeziei lui Cezar Ivănescu rezidă în originalitatea gândirii și a stilului, tehnica desăvârșită și muzicalitatea impecabilă. Mitologia proprie poetului, cu parfumul ei subtil de elemente autohtone și indiene, precum și aspectele stilistice rafinate au fost analizate pertinent de criticul Costin Tuchilă în CETĂȚILE POEZIEI (Ed. Cartea Românească, 1983).

Cât privește originalitatea viziunii poetice, construită pe o masivă cultură, este surprinzător faptul că exegeții nu au remarcat până acum arhitectura specifică „Muzeonului”, cu înaltele sale coloane lirice, constituite din ciclurile tematice enumerate la începutul expunerii.

Ca traducător al lui Mircea Eliade, împreună cu regretata Maria Ivănescu (DE LA ZALMOXIS LA GENGHIS-HAN) și nu numai, poetul s-a dovedit un profund cunoscător al mitologiei autohtone. *Cantilena* reprezintă o chintesență de rituri și mituri susținând aserțiunea întemeierii regatului Morții printr-o vânătoare rituală, iar în *Mătrăguna* regăsim, pe lângă invocarea acestei plante pentru aprinderea dragostei și tema plantării bradului (tăiat dimineața, pe rouă), pe mormântul unui tânăr necăsătorit.

Simbolistica indiană e grefată de poet pe legănarea doinelor: prințul dorinței, Kama – „roșul plug” – ară carnea îndrăgostiților; iubita este elixirul nemuririi, *prana* ori *soma* yoghinilor; sufletul e veșnic iar trupul veșmânt efemer, care, prin asceză, înțelepciune și evoluție spirituală se îndreaptă, cuprins de un „nesăț de veșnicie”, spre integrarea în Marele Tot.

Moartea este concepută de poet prin împletirea conceptelor de „moarte anterioară” și „moarte posterioară” unei reîncarnări, noțiuni definite în doctrina SAMKHYA-KARIKA. Să mai enumerăm și alte elemente de gândire indiană grefate funcțional în lirica cezarivănesciană: imaginea lotusului sacru ca simbol al înțelepciunii;

conceperea iubirii în stilul vechii științe erotice *Maithuna* etc.

Originală este lamentația poetului după trupul pieritor cât și descrierea periplului sufletului prin Moarte. Dacă Eminescu visa himera „frumoasei fără corp”, Cezar Ivănescu deplânge corpul (odată frumos) abandonat de suflet. Aventurile imaginației sale în tărâmul celălalt ne fac să nu mai putem afirma că Bacovia a fost singurul scriitor român care a coborât în infern. Cezar Ivănescu, fascinat de Bacovia i-a dedicat autorului „Plumb” -ului o piesă de teatru. Atingem astfel un capitol neabordat de critică, teatrul cezarivănescian. Piese din volumul LA BAAD (Ed. Cartea Românească, 1979), prin onirismul viziunilor, textura suprarealistă, împletite cu referiri la existența noastră tragică ne conduc spre teatrul existențialist.

Volumul amintit, care cuprinde și versuri libere, reprezintă un experiment de scriitură directă, nemetaforizată.

În concluzie poezia lui Cezar Ivănescu, ca și omul de altfel, au impresionat și fascinează în continuare sub toate aspectele.

Paradoxal, concepția sa transmisă liric, apare primitivă și modernă totodată. Primitivă, prin aspectele mitologice, modernă prin actualitatea pildelor reliefate. Nici credința religioasă a poetului nu corespunde semnificației curente a cuvântului. Religiozitatea sa este o stare sacră fără a fi

legată de o religie anume, un creștinism cosmic, o sfințenie păgână mai puternică decât a unei religii consacrate. Poezia sa vine din adâncurile ființei, din esența ei neschimbătoare.

Cezar Ivănescu este un solitar ca atitudine și expresie. Viziunea sa asupra lumii tinde să devină integrală. Fiecare poem, fiecare ciclu, colaborează la edificarea „Muzeonului” liric. Cred că în această mare încercare, Cezar Ivănescu a avut drept model tentativa eminesciană de a crea un univers în semicerc „având ca orizont nașterea și moartea lumii, între care se întinde arcul istoriei universale” (George Călinescu), în care să regăsim istoria națională. Nu istoria universală este arcul de boltă al liricii cezarivănesciene ci drama ființei. Conceput cu trup muritor și suflet nemuritor, omul este supus avatarilor veșnice.

În încheiere, cel mai potrivit este să dăm cuvântul autorului: „Salvatorul care mă cred a fi nu e cel care se opune morții (pe altă cale decât a cărnii) ci care încearcă stăpânirea morții prin continua acceptare a ei (alta decât prin simțuri) adică sugerea morții (pe altă cale decât a cărnii care nu poate rezista la tentația de-a urma ea însăși legile morții)!”

Profund și original, netulburat de nimicuri cotidiene, Cezar Ivănescu și-a construit răbdător și detașat fascinantul său „Muzeon” liric. Construcția lirică cezarivănesciană merită cercetată cu atenție.

Teodora Fântânar

INTERPRETARE ȘI RAȚIONALITATE

Este un fapt cunoscut că, odată încheiată lectura (a se citi studiul) unei cărți cu adevărat mari, pe care o așezi în rândul dintâi al memoriei tale lectoriale, în mod paradoxal, îți este greu să faci un comentariu imediat *post lectura*, tocmai din cauza numeroaselor informații care își cer prioritatea de selecție și care îți fac dificilă orice ierarhizare a lor, într-atât de importantă și se pare fiecare dintre ele. Se înțelege că nu este vorba de literatura standard și de lecturile provocate de „cotidianul comun” ci de literatura referențială, determinată interdisciplinar, literatura de specialitate, care te obligă, în mod necesar, la interpretare, la o poziționare voltairiană, față de text (în sensul de angajare intelectuală).

Interpretarea, ca „regulă a jocului”, nu este numai unitatea de măsură a unor astfel de opere, finalizată pe o treaptă cât mai înaltă a înțelegerii, ci, poate fi chiar subiect al analizei sistematice, bazată pe acribie și critică

echilibrată, pe o concentrică retorică a argumentului, pe rigoare și echidistanță auctorială cum se întâmplă în cartea, veritabil tratat filozofic, *Interpretare și raționalitate* (Iasi: Polirom, 2006), semnată de prof. univ.dr. **Paul Cornea**.

Situată în zona de interes a filosofiei limbajului, aceasta aduce în atenția avizaților, perspectiva hermeneutică a comunicării subliniază rolul fundamental al interpretării în activitatea de înțelegere, afirmând, într-o prefațială *intentio auctoritas*: „Am scris această carte în intenția de a studia statutul interpretării: a-i analiza originile, modalitățile funcționării, vecinătățile contextuale, domeniile aplicării, influențele care o modelează, limitele de validitate, rentabilitatea cognitivă.”

În algoritmul „înțelegerii” autorul așează **interpretarea** - în poziție dominantă, ca „act rațional”, alături de *imaginație*, căreia îi atribuie „un rol esențial” și propune

cititorului o grilă de lectură analitică, în care concepte, opinii critice, definiții și retrospective ale vastului câmp informațional al filozofiei, lingvisticii, criticii și teoriei literare, al comunicării în sens larg, se complinesc reciproc, peste temelia teoretică autorul așezând, sintetic, propriul punct de vedere. Cartea oferă o perspectivă textual-tematică stratificată, sensibilă la inferențe multiple, uneori dihotomice, stimulând în permanență capacitatea de cooperare a cititorului, competențele sale culturale.

Pentru cititorul atent al cărții, nu este greu de observat că, eșafodajul întregului demers textual este, dincolo de greutatea teoretică și de principiile sale demonstrative privind statutul interpretării, un elogiu adus raționalității, vol. adăugând tiparelor consacrate ale stilului științific o nuanță interogativ-reflexivă, care transcende barierele textuale și recomandă cititorului atent la nuanțe, o mereu supravegheată direcție a raționalității și a formelor sale de instrumentalizare.

Întreprinderea lectorială a vol. *Interpretare și raționalitate* are fără îndoială riscurile ei pentru acela care nu-și asumă perspectiva „altitudinală” a receptării, sau pentru lectorul inocent care, entuziasmat de un fragment sau altul al corpusului textual, ignoră integralitatea acestuia, eșuând tocmai în demersul interpretativ la care acesta obligă, lectorul autorizat fiind cel care chiar experimentează „interpretarea” prin însăși lectura asumată a acestei cărți, prin problematizările pe care autorul le provoacă, prin adaptarea la rigorile textului.

Structura ideatică este extrem de concentrată, susținută de cele treisprezece capitole, care expun, într-o coerență și circularitate logică greu de contestat, diferite status-uri și relaționări ale interpretării, abordate diacronic și sincron, de la istoria sa logico-semantică, până la genurile, contextele și condiționările acesteia, funcționarea, strategiile, limitele și problemele sale de validitate. Structura fiecărui capitol este etajată pe niveluri de abordare, solidarizate într-o formulă centripetă cu denotația fiecărui titlu, această arhitectură textuală înglobând, în clasicitatea sa, incontestabila enciclopedie a temei.

Dovadă a preocupării constante a autorului asupra acestei generoase teme a practicilor interpretative prin care cercetarea românească se aliniase, constructiv, inovativ, la cea similară internațională, înaintea de anul 1989 prin vol. *Introducere în teoria lecturii* (1988), semnat de același autor, volumul de față, care s-a bucurat deja de recunoaștere științifică încă de la apariție, reunește în cuprinsul său, ca într-o reînviată Agora, cele mai sonore și avizate nume din domeniul cercetării lingvistice, filozofice și nu numai, fapt care constituie el însuși, dincolo de marea provocare tematică a cărții, un mare câștig pentru lectorul avizat sau doar exersat, prin valorificarea competențelor lectoriale în relația cu eidos-ul cărții.

Perspectiva secvențial cronologică, abordarea pe orizontală și verticală a binomului interpretare-raționalitate, metoda dialectică pe care o aplică autorul, convoacă în jurul conceptelor de *verstehen*, *vernunft*, *verstand*, *Singebung*, *Auslegung*, *Erklären*, între alții, pe Hans-Georg Gadamer, Hannah Arendt, Ludwig Wittgenstein,

Habermas, J.L.Austin, E.Betti, J.Huizinga, Ch.S.Peirce, Derrida, W. Dilthey, R. Rorty, E.Morrin, P. Ricoeur, M.Weber, M. Călinescu.

Astfel, de la „rostire autorizată” cum numea Aristotel interpretarea, aceasta este analizată, contextualizată diferit, nuanțând și intensificând rolul ei în procesul cunoașterii, însă raportarea sa incontestabilă la „înțelegere”, contribuind la delimitarea nucleului dur al conceptului, o face prof. Paul Cornea, printr-o particularitate nesesizată de alte studii, aceea de element și etapă sine qua non a înțelegerii, afirmând teza că: „*Interpretarea este o parte integrantă a înțelegerii depline, o formă conștientizată, problematizată, a acesteia, situată pe o treaptă mai înaltă*” (Paul Cornea, *Interpretare și raționalitate*, p.58) și, în altă parte, că: „*Interpretarea are funcția de a interveni reparatoriu, clarificator ori explicativ*” (ibidem, p.72), susținând că aceasta este o particularitate „de importanță crucială” în hermeneutica temei.

Autorul nu cade însă în dogmatismul absolutizării acestei teze așa cum au făcut-o Rorty ori Gadamer („A înțelege înseamnă întotdeauna a interpreta” cum afirma acesta din urmă) ci, situându-se în linia lui Searle ori Wittgenstein, susține: „...*mă opun ubicuității hermeneutice. Recunosc, fără îndoială, că există un potențial interpretativ al înțelegerii, dar cred că, actualizarea lui nu are loc totdeauna: actul de reflecție, caracteristic interpretării, se produce doar în cazurile în care soluțiile de rutină nu sunt cu putință.*” (ibidem, p. 69).

Acest mecanism al interpretării cu trimeri la „cercul hermeneutic” complinit filozofic, în sec. al XIX-lea de F.D.E. Schleiermacher și W. Dilthey, este dezvoltat pe parcursul întregului volum, în teme și subteme care reprezintă tot atâtea sinteze argumentative în exploatarea ideii de interpretare rațională, obiectivă, fundată pe spirit critic și lipsită de parti-pris-uri.

Astfel, intenția autorului și intenția operei se conjugă în folosul receptării sistematice, consecutive și unitare a acestui concept. Autorul, care deține un control total asupra textului, inclusiv prin proprietate și precizie terminologică imbatabile, folosind un ritm discursiv susținut, coerent, care urmărește întotdeauna traseul argumentației plurivalente și focalizate, îl însoțește ciceronic pe cititor, susținându-i parcursul logic-lectorial prin punctuale inserturi concludive, sintetizatoare. Problematizarea, una din marile provocări ale textului, alături de exersarea calificată a capacității de pătrundere a structurii de adâncime și de aplicare a ecorșeului interpretativ, contribuie la „aducerea la înțelegere”, conform formulei heideggeriene, în orice caz, mai în spiritul cărții, duce la „*încercarea de a ... aprofunda înțelesul, de a pătrunde cu mintea pînă la miezul invizibil al unui text sau de a desluși ce se ascunde îndărătul său ori ce îl structurează*” (ibidem, p57).

În vol. *Interpretare și raționalitate* nu există zone neutre de sens. Competența cititorului nefamiliarizat cu terminologia de strictă specialitate trebuie să apeleze constant la propria istorie bibliografică sau să-și construiască, ad-hoc o bibliotecă de sprijin pentru a-și susține cauza interpretativă. Adaptarea la „regula de joc”

a textului este obligatorie, în multe locuri aceasta aplicând o logică textuală de model hegelian, a tezei, antitezei, sintezei, contribuind la edificarea „bildungs-ului” lectorial al cititorului.

De altfel, impresionanta geografie bibliografică a cărții este una dintre importanțele sale componente structurale care, ca instrument argumentativ, susține construcția și desăvârșirea ideatică, identitatea și personalitatea de o imperială ținută intelectuală a cărții.

Important este faptul că, instrumentalizarea bibliografică se realizează din perspectivă comparatistă, critică, ajutându-l pe cititor în transcenderea avizată spre semnificațiile impuse de textul matrice care, sub autoritatea autorului, își construiește, metodic, dreptul la alteritate textuală, devenind un macrotext. Mai mult, pentru unele trimiteri ori chiar digresiuni bibliografice, cum este, de exemplu, *Dialektic der Aufklärung* de Max Horkheimer și Theodor W. Adorno, autorul creează situații particulare de interpretare, recurgând la un amplu comentariu, privind contextul, structura, ideile și valoarea demonstrativă a cărții. Radicalitatea lui Horkheimer și Adorno la adresa Rațiunii, nihilismul acestora, acuzele aduse marilor filosofi reprezintă în viziunea autorului o atenționare asupra „ineluctabilității procesului de autodistrugere a Rațiunii” (Paul Cornea, op.cit., p.153), un contrapunct dur asupra clasicității confortabile a rațiunii, „un avertisment” asupra pericolelor la care se supune și pe care le provoacă omenirea în numele Rațiunii însăși, contribuind la „regresiunea Rațiunii spre mitologie” (Horkheimer și Adorno în: Paul Cornea, op.cit., p.158).

Această „dialectică”, amendată mai târziu de Habermas, nuanțează, în defavoarea rațiunii, **„confruntarea fără de sfârșit dintre rațional și irațional”**, substanța unuia dintre cele mai condensate și incitante capitole ale cărții, cu titlu omonim, adevărat nucleu de iradiere către tema rațiunii teoretice și practice surprinse în evoluția lor, cu trimitere la creșterea, afirmarea și criza conceptului de „raționalitate” din Antichitate până în strictă contemporaneitate ca și coexistența și influența iraționalului în configurarea „condiției umane”.

În acest capitol, cititorul parcurge o istorie esențializată a modului în care epocile se raportează la raționalitate și la modul în care aceasta a fost dominată sau a conviețuit cu iraționalul, de la antici la raționaliști, empiriști, iluminiști, până la deschiderile antimetafizice ale pozitiviștilor, apoi de la contestările raționaliștilor contemporani până la „asaltul iraționalului”, „perplexitățile științelor dure” ori „criticile postmoderne la adresa raționalității” (cum își intitulează autorul câteva subcapitole), adică de la „mirarea filozofică” la „rațiunea dominantă” apoi la declasarea rațiunii clasice odată cu noile „schimbări de paradigmă” (versiunea Thomas Khun) ale modernității. dar și la capacitatea adaptativă a raționalității și la modul ei contradictoriu de a servi intereselor diferite.

Astfel, de la „dualismul relativ” (A. Cornea în: Paul Cornea, op.cit., p.108) al anticilor, în care raționalul și misticul nu se discriminau reciproc, la „creditarea rațiunii individuale” (ibidem, p.110) odată cu „evenimentul herme-

neutic” cum numea W. Jeanrond mișcarea Reformei, apoi la emanciparea mecanicii galileo-newtoniene, la apologia rațiunii prin îndoiala metodică și segregarea ei de teologie, și la supremația kantiană a rațiunii ca „facultate a principiilor”, apoi la breșele fundamentului său prin triumful pozitivismului, postularea geometriei noneuclidiene, prin raționalismul pluralist al lui M. Weber, prin pozitivismul logic de la care se revendică, printre alții, Wittgenstein și Carnap, prin „teoria „falsicabilității” și a „raționalismului critic” ale lui Popper ori „raționalitatea comunicatională” a lui Habermas, rațiunea își ajustează barierele conceptuale, este supusă unui examen critic în sensul științific al termenului, cititorul fiind mereu în situația gestionării unui echilibru instabil al argumentelor și contraargumentelor raționalității.

Autorul nu aplică o metodă maniheistă de prezentare a raționalului și iraționalului, deși acesta din urmă este descris ca un adevărat desant destabilizator al raționalității, caracterizat drept „*resurgența tipului de cunoaștere... mitico-simbolic*” (Paul Cornea op.cit., p.168) în sec. XX. Nume ca R. Otto, J. Frazer, E. Cassirer, C. Lévi-Strauss, M.Eliade, G.Durrand, P.Ricoeur, Moshe Idel, I.P.Culianu dar și L. Kolakowski, I.Prigogin, A.Einstein, E. Morin, G. Bachelard, Jean-François Lyotard, G. Deleuze, Jaques Derrida, Christopher Norris și mulți alții fiind convocați pentru a arăta provocările la adresa rațiunii, de la „revalorizarea miturilor” ori a magiei, la dezechilibrul credință-raționalitate, la tradițiile mistice, teoria cuantelor și a relativității, la pericolele raționalizării, la conflictul dintre mythos și logos dar și la „deconstrucție” și relativism, arătând, prin acest itinerar tematic, dezechilibrul, uneori flagrant, între aceste componente importante ale cunoașterii – raționalul și iraționalul.

Această „confruntare fără de sfârșit”, a celor două concepte constituie una din mizele majore ale cărții prin concluziile privind perspectiva individuală și globală a „comunicării”. Ea lasă deschisă reflecția asupra raționalității care ar trebui să se instituie în cauză și efect din perspectiva „interpretării”, în sensul major al termenului, mai ales în această lume controlată de forțe iraționale sau aparent raționale, forțe care manipulează rațiunea camuflând violența, terorismul, interese oculte, dictatura și în care liberul arbitru este adesea pus în dilemă ambiguizând valorile morale. Se poate ieși din această ambiguitate, poate fi controlată, se pot crea (de)limitări ale acesteia?

Până la urmă, lectorul silitor și la fel de intransigent ca autorul cărții, nu-și poate permite sterile retorici hamletiene în urma radiografierii obiective a realității (i)raționale asupra căreia atenționează autorul, cu exemple la îndemână, ci, admite, ca program existențial dezirabil, că „*Spre a ne salva demnitatea de ființe libere, nu există soluție de schimb, pariul pe responsabilitatea morală nu cunoaște alternativă, e singurul posibil*” (ibidem, p.567), așa cum autorul îndeamnă, apoftegmatic, în finalul cărții sale.

În numele căreia rațiuni ar putea cineva susține contrariul?

„INIMA MEA ESTE O PARAȘUTĂ” (YOYO)

Ne facem o vagă idee despre cum George Vasilevici* scrie proză. Nu se știe dacă el mai mult inventează, sau chiar își parodiază autobiografia. Cât de nepopulare se pretind personajele în *Yoyo* !... Dacă le-am atinge ochii și pielea brațelor, ar da senzația lipicioșilor tritoni lenevoși! Balta mare a României artistice le face să dea din cozile lungi de garou. Acești dinozaurieni liliputani se droghează și bulbucă ochii lor de șopârlă. Atunci când se mușcă între ele pentru un loc mai bun în mocirla vieții ficționale, pentru un plaur salvator, dacă altceva nu pupă, își pierd cozile, precum Pele, care, din greșeală, îl dă pe mâna „gaborilor” pe Rusu – marele traficant de la Chișinău, ce-l privește vindicativ, cu gând ucigaș. George Vasilevici nu există în *Yoyo* (editura Tomis, 2008), dar prin vederea sa auctorială, ubicuă, inițiindu-se descoperind tacticele Rusului, se încadrează perfect unei specii deja dispărute, mai concret unei specii de ordin mitic, fantastic: cea a vasilicilor. Pe la mijlocul romanului său, personajul-narator Tudor notează diaristic, prizându-și conștiincios doza cotidiană a morții albe, a medicamentelor halucinogene și drogurilor care nu trebuie să-i lipsească nicicând: „Nu mi-am antrenat inima să se umfle în vânt. [...] Inima mea este o parașută. Are talent pentru asta. Nu o credeam în stare să reziste la greutatea mea, așa că am antrenat-o. Dar ea poate duce mult mai mult de (sic !) atât.” (p. 83). Totuși inima i se umflă, i se rostogolește, i se rupe uneori patetic sau i se multiplică părăsind-o și iar revenind la cea a Elei, iubita ei. Mai cad din inima lui Tudor și bucăți de carne macră. Are o ură nereținută fiindcă arestul i-a mâncat trei luni de viață la început de mileniu. Pentru consum de droguri și cazier lung îl vânașeră și-l umflaseră niște „gabori de seară” – foarte tineri atunci, pe care îi tot fentează în ultima vreme, după cum se laudă exagerat. Prin limbaj insolent, Tudor, Ela, Rusu, Soco, Bogdan & co. eviscerează universul citadin al distracțiilor de toți lapții, de toate icre, luând în bătaia telului misogin al pâlăvrăgelilor din roman și sexul „cusut” pe „fața” constanțencelor; scot din universul tomitan cu bisturiul lor verbal sau comportamental în formă de dinți, buze, deget, pix orice scursuri pestilențiale, conținuturile atmosferice încărcate, voma și ulcerările mentalității balcanice, crezând că purifică lumea viitoare – bineînțeles, numai în turmentarea imaginației lor.

Hipertrofierea elementului senzațional denotă mult kitsch, o inabilitate a autorului de-a vedea realist, de parcă ar urmări spectacolul vieții tinerilor dintr-o lornietă. George

Vasilevici, dacă ar exista în *Yoyo*, ar fi ca secundanții Artur și Jeremias din *Castelul* lui Kafka, ca un vasilisc sau tricolici dispărând imediat după ce-și derutează personajele pe care le filează de la început. Hai să credem că autorul nu coboară deloc printre personaje, nu calcă în canabis, nu rumegă iarbă. Episodicul personaj care își face apariția spre final, poreclit Preotul, lansează absurditatea: „– Auzi frate, dacă Isus a fost de fapt Diavolul în persoană?” (p. 130). Acest soliloc satanist este transmis mental, fără vorbe, fumându-se în grup iarbă: „Dumnezeu este doar o problemă de conjunctură. Cum ar fi un sandwich cu șuncă presată și cașcaval. Diavolul este vânzătoarea de la chioșc. Ea ni-l vinde pe Dumnezeu între două felii de pâine. Dar nu se poate spune asta despre orice. Nu orice concept are la bază dualitatea umană și, firesc, dualitatea antropologică.” (pp. 130-131). Alte explicații clare ale enigmaticei speculații lipsesc din rândurile următoare. Perorația Preotului se oprește apoi la sărăcie și la copilăria zbuciumată. Într-un alt caz Dumnezeu este alegorizat în *Yoyo* prin vameșul de la granița cu Republica Moldova. Tudor nu fusese lăsat să treacă fără acte. Până și ideea de Dumnezeu, ca și aceea despre rațiunea ontologică a lumii nu funcționează sau sunt contrazise ipotetic de către un autor-vasilisc.

Majoritatea convențiilor narative n-au valoare, stabilitate, determinare pentru autorul romanului *Yoyo*. Jonglarea cu ele uimește inițial, pentru ca apoi să deruteze actul lecturii. Nu se ține seama de unele fapte, de minima conștientizare a lor, dar nici nu se exemplifică talentul publicistic sau de scriitor al lui Tudor. Puțin îi pasă dacă redacția revistei unde este angajat ca redactor ar putea să-l concedieze, lipsind nemotivat zile și săptămâni întregi de la serviciu. Simplul fapt că el scrie poezii, uneori și proză diaristică, nu-i edifică pe cititori de ce este pusă în suspensie atât de (in)conștient coordonata spațială doar prin delirul indus personajelor drogate. Coordonata vârstei antieroului Tudor – care se visează nemuritor – nu ne prezintă într-un specific strict biologic decât snobismul atitudinii sale de macho. Fiziologia și fizionomia vasiliscului n-au nimic înspăimântător, darucid prin otrăvire subtilă. Acest animal ar fi fost văzut de mii și sute de ani, iar în *Yoyo* zace conservat în formolul pielii fiecărui personaj, prin urna finalizării în scrum de marihuană a acestei cărți scrise de Tudor cu un cinism rar întâlnit. Vasiliscul rulează hasiș, iarbă, ia multă amfetamină, le potențează câte puțin efectele, dar acestea nu anulează prezumția de nevinovăție, cum că autorul cărții le gustă doar pe plan fictiv. Banda drogaților își extinde rețelele prin căminele studentești prin studenta la Litere Maria –

* George Vasilevici, *Yoyo*, Constanța, Editura Tomis, 2008.

„de-a dreptul cretină și diformă”, totuși „fericită”, în ciuda staturii pitice, care-o face lângă înaltul Tudor „o bucată de carne rânjită” (p. 152). Misoginismul din multe episoade rămâne neargumentat de situațiile în care sunt implicate personajele feminine. De fapt eroii sunt efeminați. Îl poate acuza cineva pe Tudor că nu-și controlează povestirea prin stereotipiile hipnotice emise pentru a-și deruta următorii ca un vasilisc? Nu, deoarece obiectivul cărții *Yoyo* este acela de-a fi un manual de administrare combinată a drogurilor. Interzicerea lor în societate îl face pe Tudor să fie foarte versatil, un picaro bine îmbrăcat, căutând pe lângă prietenii lungi cu alți drogați și o viață de lux. Speră o casă când maică-sa îi aranjează un job bănos: agent comercial de băuturi alcoolice. Mai înainte fusese și partener de furtașaguri prin apartamente cu un periculos infractor, Rusu, care continuă să-i trimită apoi „iarbă” din Basarabia. Naratorul Tudor își imprimă psihic prin tot ce întreprinde, până și în somnul regenerativ, adică la modul oniric ori semitreaz, un semn stigmatizant al morții albe: vasiliscul. Scrie drogându-se și se droghează pentru a avea inspirație.

Tudor notează și în tren senzațiile sale halucinante de transă artificială pe un volum de Withman: „Îmi scot inima și mi-o zdrobesc de val. Spuma roșie de la picioarele mele îmi povestește. Pălăvrăgește într-una și eu nu am timp s-o ascult, dar mai ales chef. [...]” (p. 40). Sfârtecarea inimii sale de către pescăruși arată simularea histrionică a unei martirizări, din motiv că el militează pentru libertatea fiecărui om de-a se droga. Bineînțeles că liberul arbitru al său optează pentru declasare, pentru o moarte treptată, iar voința majoritară a societății, nu într-atât de bolnavă ca el, îl plasează peste tot în minoritate, în hăituire permanentă.

Yoyo ar reprezenta un manual scris de un negativist convins, cu mesaj anti-tot, dar nu antidrog. Nu există în paginile ei vreun antidot împotriva privirii de vasilisc a personajelor pe care le întâlnește Tudor. El le îmbie să seucidă treptat, încalcând idealuri individuale, sociale... Dozarea în exces a tot ce-i malign la vârsta tinereții ne face să credem că *Yoyo* n-are echilibru, că se întinde elastic tocmai pentru a lovi în ochi pe cititori, adică pentru a epata publicul prin imoralitatea personajelor. Topometria lumii criticilor o va ocoli neînțelegând nimic din ea, nemăsurându-i bătaia lungă a aruncării de fitile aprinse, garouri sau ace contaminate – dat fiind faptul că termenului „yoyo” nu-i corespunde vreun articol explicativ nici măcar în *Noul dicționar universal al limbii române* publicat în 2007.

Măcar despre „vasilisc, vasilști” găsim în acest dicționar un citat din *Viața și petrecerea sfinților* a lui Varlaam: „Iaste o fiară de să cheamă vasilisc, carea numai cu ochii deaca veade pre om ucide-l și-l omoară”. Ar fi putut servi ca motto al *Yoyo*-ului.

Dacă ar fi lungit puțin romanul, autorul se portretiza chiar pe sine în această manieră, pentru că dematerializarea lui Tudor de la Vama Veche pare un instantaneu al vasiliscului, aducând mult cu pictura lui Salvador Dalí „Remușcare sau sfinx scufundat” din 1931: „Atunci mă voi întinde pe nisip. Îmi pun chiar și o mână sub capul care apoi dispăre cu gât, cu umeri, cu șolduri,

cu picioare, cu tot. Rămâne doar mâna asta de la cot în sus, cu palma întinsă spre cer ca și cum ar ține în ea un cap” (p. 57). Acest pasaj seamănă cu unele instantanee ale autorului arahnidă din *R.E.M.* de Mircea Cărtărescu. Și Ela – femeia lui Tudor – corespunde din acest punct de vedere, postoptzecist, unei victime perfecte, pentru că își joacă impecabil pretinsa cuminenie sau docilitate față de Tudor la ruleta schimbărilor de spirit a altor parteneri de viață. După ce-i fusese logodnică, ea îl preferă pe șeful ei, Dragoș, o caricatură umană, însă destul de avut. Se face că-l părăsește pe acesta, trântind portiera ca să fie văzută de către fostul ei iubit. El o împacă luându-i un trandafir. Trăise deseori susținut material de ea. Apoi află în locuința lor că ea va continua să-l înșele, folosindu-se pe cât vrea de lipsa lui de posesivitate masculină:

„– Pleci undeva, vrei să te duc cu mașina?

– Nu, nu, că vine Dragoș să mă ia, am o promoție în Medgidia.

– Parcă spuneai că ai terminat-o cu el... ce pula mea e asta?

– Ce vrei să fac, este șeful meu, găsește-mi tu alt loc de muncă la fel de bine plătit, dacă nu îți convine, deocamdată asta este situația. Nu înțeleg de ce îți faci griji, doar știi bine că i-am explicat foarte clar cum stă treaba și a înțeles, a zis că îmi respectă decizia și sentimentele.” (p. 68).

În lipsă de droguri, Tudor consumă și mabron sorbind berile la *Taclale* – adică în fața Casei Căsătoriilor de pe malul mării. Cu adevărat, vasiliscul celibatului îl pândeste, nefiind dezvrăjit de el; drogul mortal îl duce până în stadiul dezintegrării, pentru că nu va mai suporta urme de viață, uscând totul în jur cu otrăvurile scrisului provenite din stările patologicele halucinații: „[...] voi cădea în abis și voi muri în cădere, și voi putezi în cădere, și mă voi dezintegra complet în cădere, și voi renaște în cădere, și voi iubi în cădere și îmi voi petrece copilăria în cădere, și voi fi educat în cădere, și voi crește în cădere” (p. 83) – tot verbiajul acesta parodiind, după o percepție cam infantilă, episodul biblic al alungării lui Lucifer din *Isaia*.

Tudor, vasiliscul, pozează în roman drept „Tu” – ca om banal, comun, având însă îmbinat paradoxal instinctul vagabondării cu o tendință narcisistă ori epicureică, cea a desfătărilor trupești nefirești. Posibilitatea că ar fi pașit după Grobei al lui Nicolae Breban, crezându-se un popular domn Tudor, un bazileu al drogaților (un basilisc cum se spunea în epoca fanariotă) nu este de neglijat, semănând prea puțin cu Ottavio din *Princepele* lui Eugen Barbu, doar în ceea ce privește anturajul său promiscuu.

Într-o anapleasă el își aduce aminte cum se legase mai strâns prietenia sa cu Rusu, printr-un flagrant făcut de poliție; vocea aproape auctorială a vasiliscului criminal îi șoptește tot planul scăpării lor de condamnări grele, dând declarații false despre el și despre traficantul basarabean căruia i se va interzice reîntoarcerea în România timp de zece ani: „Urmează declarații, percheziții corporale și scotociri prin mașină. Nu îmi vor da drumu’ oricum până când nu vor căuta peste tot. Dacă m-am trezit în situația asta, cu toate că sunt curat, nu văd de ce să nu mă distrez măcar. Se pare că nimeni nu a văzut când am deschis ușa farmaciei. Distrează-te

băiete. Fii calm. Nu te enerva. Joacă-i pe degete. Ești mai inteligent ca ei. Du-i pe un drum greșit, ademenește-i cu o captură importantă și, când le va fi lumea mai dragă, se vor trezi făcând echilibristică pe marginea prăpastiei.” (p. 77).

Cinismul, șmecheria necesară în contrabandă, felonia față de superiorii de la serviciu sau spiritul flegmatic față de polițiști sunt valorificate de către antieroul Tudor atunci când el speră să le dea plasă la toți, de exemplu când i se face percheziția apartamentului – știind că își ascunsese cele patru sute de grame de iarbă sub scara imobilului. Întocmai procedează și la secție : se gândește la un rol al său – mai puțin sportiv sau competitiv – al fugii iepurești de toți adversarii. Acest rol nu este doar unul închis în reveriile fugii sale perpetue de răpunderi. Iar aruncarea de priviri spre dușmani este chiar aceea a inițierii sataniste, a vasiliscului: „Acum este rândul meu. Eu vă dau toate pasele decisive. Dar nu veți înscrie niciodată. Nu veți prinde nici o (sic!) minge.” (p. 78). Autorul nu stăpânește bine terminologia sportivă, pentru că el contrazice în ultima propoziție citată eficiența „paselor decisive” din sporturile de echipă. Puterea magică din

ochii de vasilisc ai lui Tudor funcționează haotic, respingând prietenia Elei, dar acceptând ofrandele întunericului (achiziționarea cât mai bună și ușoară a substanțelor interzise) îndeosebi atunci când îl privește rugător pe traficantul Rusu, acuzat de trafic cu droguri, acesta fiind dus în cătușe, dar neuitând apoi ani de zile să-i trimită din Chișinău iarbă: „În timp ce îi zic asta dintr-un singur zâmbet tăcut, rusu este escortat în biroul căpitanului de la judiciar. [...] Dacă până acum rusu habar nu avea cine îl turnase când făcea trafic cu hașiș în închisoare, acum situația se limpezise, se priviseră în ochi. Mă puteam uita la Pele ca la un mort. Nu știu dacă își dă seama că s-a masacrat singur. Îmi este milă de el.” (pp. 78-79). Privirea ucigașă de vasilisc este deprinsă de către Tudor de la acest fost pușcăriaș Rusu. Autorul cărții *Yoyo* mizează foarte mult pe ea, luând ca și actanții – în marea lor majoritate consumatori și traficanți de droguri – o mască a alurii inocente, chiar și atunci când ei își comercializează marfa prin locuri bine știute, vorbind codat, pentru a nu li se depista intențiile. Vasiliscul pândeste să ne înțepe și dintr-un ac de seringă uitat pe plajă de către acești devoratori și autodevoratori.

Petre Fluierașu

HARUKI MURAKAMI, O INCURSIUNE ÎN LUMEA TENEBRELOR

Prozatorul japonez care a fascinat lumea, Haruki Murakami*, își demonstrează în „Underground” capacitatea de a sintetiza informațiile și de a oferi revelații, înțelegând fondul problemelor și descoperind noi unghiuri de abordare. Concentrându-se asupra atacului cu gaz sarin din 20 martie 1995 din metroul din Tokio, unul dintre cele mai șocante atentate din istoria umanității, Murakami pătrunde adânc în tenebrele fanatismului religios, analizând poziția sectei Aum și definind astfel un context polemic general pe care cu toții îl resimțim din plin.

Abordarea metodică a scriitorului japonez îl va fascina pe cititor, care primește informația din foarte multe surse și este lăsat să discearnă. Echilibrat, Murakami susține pe rând ambele cauze, înțelegând motivația atacatorilor însă în același timp condamnând gestul. Mărturiile victimelor sunt urmate de cuvintele membrilor Aum, transformând carte într-o călătorie inițiativă, la capătul căreia cititorul va rămâne uimit de perspectivele care i se deschid. Murakami ne obligă să medităm asupra sistemului, să reanalizăm conceptele fără rețineri. S-ar putea să descoperim că salvarea nu vine de unde ne

asteptăm noi: „*Oamenii din lumea întreagă văd religia ca pe o salvare. Dar, în cazul în care religia rănește și face victime, unde mai e salvarea? Pe când vorbeam cu Shizuko, m-am uitat de mai multe ori fix în ochii ei. Oare ce văd ochii aceia acum? Ce era licărul aceia din ei? Cândva o să se facă bine și o să vorbească fără probleme. Atunci aș vrea să o întreb: „Ce ai văzut în ziua aia?” Dar va mai dura ceva. Întâi va merge la Disneyland. Excursia la Disneyland. Prima destinație.*”

O mostră de tehnică jurnalistică rafinată, „Underground” este roman și în același timp carte istorică. Mărturiile emoționante prezintă realitatea acelor clipe de groază, în care nimeni nu știa ce se întâmplă. Fanaticii Aum au eliberat gazul sarin fără să fie conștienți de efectele pe care acesta le va produce. La fel ca în orice organizație extremistă construită prin imaginea unui lider providențial, lipsa de informații este o problemă esențială. Nimeni nu știa exact ce trebuie făcut, iar victimele și atentatorii au realizat foarte repede că sunt singuri, în fața unui tunel întunecat.

Murakami pleacă de la atentate pentru a interoga conștiința japoneză, încercând să găsească cauzele acestui masacru. Fără tabuuri, cartea prezintă o lume aflată în căutarea unei identități, un univers sfâșiat între Orient și Occident, între tradiție și o dezvoltare

* Haruki Murakami, *Underground*, Iași, Editura Polirom, 2008.

hyperaccelerată. Japonezii nu știu ce se întâmplă cu ei, pentru că au fost obligați să preia simboluri și atitudini străine. Cartea ne invită să descoperim singuri discrepanțele dintre suprafață și esență. Putem importa simboluri, putem încerca să ne transformăm în idoli noștri. Problema va rămâne însă întotdeauna atitudinea: „*Nimic. Toți erau super liniștiți. Nu spuneau nimic. Nu aveau nicio reacție. Am trăit un an de zile în America. Dacă s-ar fi întâmplat un lucru asemănător acolo, s-ar fi creat o adevărată hărmălaie. Toată lumea ar fi tipat: „Ce se întâmplă?” și toți ar fi căutat împreună cauza. M-am gândit mult timp la lucrul ăsta.*” (Nakayama Ikuko, 30 de ani, victimă pe linia Marunouchi)

Concentrându-se asupra aceluiași nucleu de întrebări, interviurile descriu gradat experiențe. De la cei care nu rămas cu sechele până la cei paralizați și la rudele celor morți, spectrul sarinului apare obsesiv în mărturii, alături de eterna întrebare, de ce... În fapt o încercare de înțelegere, cartea ne prezintă drama unui popor care se credea de neatins și care a descoperit brutalitatea mocnită, izbucnirea violentă. Spaima resimțită de locuitorii orașului Tokyo a generat o undă de șoc în întreaga lume, aducând încă o dată în prim plan problema fanatismului. Nu poți lupta cu cei care sunt capabili în orice moment de sacrificiu, pentru că nu îi poți explica unui om gata să moară ce mult înseamnă viața.

Fin observator, Murakami își lasă personajele să se desfășoare, mulțumindu-se să ghideze din umbră și să tragă concluzii, pe care însă nu încearcă să le impună. Lumea tenebrelor este dezvăluită treptat, însă fără menajamente. Mărturiile victimelor nu sunt cosmetizate, iar Murakami ne lasă astfel să descoperim teroarea care invadează ființa, imaginea spectrală a morții transcendând volumul, zugrăvind o față ascunsă a lumii. Sistemul japonez, considerat infailibil, a clacat, iar atunci oamenii au început să își pună întrebări. O societate care funcționa perfect, cu precizia unui ceas elvețian, a înțeles dintr-o dată că ritul nu poate înlocui esența, a înțeles că nu întotdeauna idealurile îi aparțin: „*În acest caz, cum rămâne cu tine (folosesc persoana a doua, dar mă includ și pe mine)? Nu i-ai oferit cuiva o parte din tine (un lucru) și ai primit înapoi o „poveste”? Oare nu am încredințat o parte din noi și Sistemului? Dacă este așa, oare Sistemul, la un moment dat, nu ți-a cerut în schimb un lucru „nebu”? Oare procesul tău de individualizare va ajunge într-un punct corect? Povestea este într-adevăr a ta? Visul tău este într-adevăr al tău? Oare atunci când se va transforma în coșmar, nu va fi visul altcuiva?*”

Aducând laolaltă personalități diferite, Murakami creionează un mozaic al trăirilor, o carte în care fiecare dintre noi se va regăsi. Tăcerea, suferința, moartea, bucuria revederii, sechelele, toate sunt elemente reale ale unei tragedii imposibil de ignorat. Fanatismul religios se poate materializa oricând și împotriva noastră, iar fiecare om poate deveni la rândul său o victimă. Nu poți împiedica suferința, însă poți învăța din experiențe, poți descoperi mecanismele ascunse care fac ca presiunea din cadrul unei societăți să izbucnească violent. Shoko Asahara, liderul Aum, nu trebuie considerat un monstru, la fel cum nici incidentul nu trebuie asimilat unei izbucniri

de moment. Furia modernă acționează metodic, iar societatea nu trebuie să condamne, să urle în disperarea clipei, ci să înțeleagă și să accepte o parte din vină.

Murakami încearcă să ne ofere în „Underground” o viziune generală, obiectivă, fără să se lase atras în vortexul acuzării. El a vorbit atât cu victimele sectei Aum cât și cu membrii acesteia, dorind să înțeleagă imaginea reală, ascunsă în spatele vălului impus adesea de categorizarea sectei ca simplă mostră de fanatism. Deși se distanțează clar de ororile comise, pe care le condamnă, Murakami încearcă să înțeleagă doctrina Aum de pe o poziție scolastică, folosindu-se de ajutorul unor specialiști. De multe ori aceștia au cinismul necesar unei înțelegeri adecvate: „*După ce termin de meditat, am poftă de o masă bună (râde). Cu alte cuvinte, oamenii obișnuiți au capul plin de alte gânduri: cum stau cu câștigurile, taxele, prin urmare nu au nevoie de religie. Se concentrează pe partea cealaltă. Trăim fără să ne legăm prea mult de „spiritualitate”. Am exagerat puțin. Oricum, ne prefacem că medităm, dar suntem atașați de multe lucruri și nu prea merge. Pe când cei din Aum (sau cei care au fost în Aum) nu pot face față dorințelor telurice.*” (Kawai Hayao, doctor psihiatru)

Completând cartea cu un eseu dedicat alienării individului modern, Murakami ne oferă o imagine de ansamblu, încercând să explice cauzele atentatului și descriind o lume nouă, accelerată, o lume în care vechile principii nu mai pot funcționa. Nu putem să îl contrazicem pe autorul japonez, care mizează pe evenimentele sângeroase pentru a justifica alegeri de viață și pentru a ne convinge că există într-adevăr probleme, care nu pot fi rezolvate decât prin dezbateri aprinse și printr-o reformulare principială. Valorile nu pot rămâne aceleași, pentru că oamenii care nu se schimbă de-a lungul timpului alunecă în fanatism. O invitație la luciditate, „Underground” este o demonstrație de jurnalism autentic, o incursiune în lumea violenței. Următorii putem fi chiar noi: „*Poate că se gândesc mult mai serios la unele lucruri. Poate că au inimile rănite. Nu pot să-și mărturisească sentimentele celor din jur și au probleme. Nu găsesc o modalitate să-și exprime cu măiestrie sentimentele, oscilând între sentimentul de mândrie și de inferioritate. Pot fi chiar eu. Poți fi chiar tu. Peretele acesta care desparte viața cotidiană de cultele religioase încărcate de pericolozitate este mult mai subțire decât ne închipuim noi.*”

Evitând clișeele specifice acestor drame, Murakami reușește să prezinte fapte autentice din perspectiva povestitorului, oferind întâmplărilor o aură aparte. Nu de puține ori ai impresia că ai alunecat prin fanta dintre lumi specifică prozatorului japonez. Însă acesta te aduce imediat înapoi, amintindu-ți că de data asta totul e real. O carte halucinantă prin realismul ei brutal, o lectură necesară pentru orice om care vrea să înțeleagă lumea din jurul său. Sistemul nostru nu va reuși niciodată să rezolve toate problemele. Apariția atentatorilor este un proces firesc, natural, o opoziție necesară sistemului de multe ori înăbușitor. Nu vom scăpa ascunzându-ne fața în mâini. De data aceasta, pericolul este nevăzut. Trebuie să reținem însă, undeva, în adâncuri, se naște chiar acum încă un Asahara...

DE LA O CARTE LA ALTA (IV)

Unde să fie „starea de zbor”?!

Victor Croitoru* face parte din tinerețea mea și orice re – întâlnire cu acesta, fie și prin intermediul unui volum de poeme (din păcate, postum), mă tulbură. Impresia puternică pe care mi-a făcut-o în acei ani și pe care o păstrez în memoria afectivă este de **forță rebelă** și aste se vedea, mai ales, atunci când se lansa într-o discuție pe teme literare sau filozofice: vorbea cu patimă, formând un singur trup cu fiecare cuvânt pe care-l rostea; era – de cele mai multe ori – irezistibil. Citea mult și dezordonat, ca orice autodidact, dar inteligența și intuiția îl ajutau să găsească mai lesne calea către adevăr pe care-l înveșmânta, fără prea mari eforturi, în cele mai potrivite cuvinte, într-un aranjament profitabil pentru profilul său intelectual orgolios și imprevizibil.

Din câte țin minte, Victor a mai avut câteva tentative de a debuta editorial, prin anii 1969 – 1971, intrând în contact cu Elis Bușneag (Editura Eminescu) care îl încurajase fără a reuși să-l ajute decisiv. După debutul în cotidianul „Steagul Roșu” din Bacău a urmat o serie intermitentă de poeme publicate în „Ateneu” (2 în septembrie 1970, 1 text în martie 1977, 2 texte în iunie 1977, 1 text în martie 1980 și alte 2 texte în septembrie 1983, dintre care doar „Starea uitării” se regăsește în volum). Cele câteva poeme publicate în „Contemporanul”, „Convorbiri literare”, „România literară” și „Steaua” n-au fost suficiente pentru a-l impune atenției cititorilor și nici măcar grupajul publicat în «*Lucefărul*» cu o prezentare încrezătoare a lui Gabriel Dimisianu (2 august 1975) nu a tranșat lucrurile în favoarea unui debut editorial. Criticul de la «*România literară*» sesiza „Tumulțul lăuntric”, combustia la temperaturi înalte, intensitatea trăirilor, dar are și intuiția (corectă) că – în ciuda dorinței sale evidente – Victor nu avea înzestrare pentru poezia de idei, ci pentru frământările geologice ale materiei, pentru lumea concretă în care se simțea un mare însingurat ce-și presimte destinul tragic, un poet de respirație amplă și gesturi uriești.

În **starea de real**, cerul – spune poetul – «*se desfată în simțurile noastre*», iar „vocea zăpezii” celebrează bucuria clipei peste o lume – vis, «*în care culorile și sunetele pier / până le devenirea lor lumească*», o lume – vis estompată, atinsă grav de puterea realității profane. Gesturile largi, vocea sa energică, plină, se adresează imperativ Instanței Poetice pentru a-i dărui tăria necesară

(unda izvorului, statornicia stâncii) să-și așeze cuvintele în „cuvenite armonii” întru înălțarea unui imn Patriei (și nimic altceva). Plecarea, drumul, călătoria inițiată – iată marea obsesie a creatorului coborât din neamul uranizilor: «*o foame ciclopică ne îndeamnă spre marile / adevăruri*», aspirând spre lumea ideilor îmbrăcate (uneori, trădate) în cuvinte alese: «*din dor în dor ne naștem și trăim, gândul / nostru umblă încet pe o sferă unduind cuvinte*». Nu lipsesc momentele de marcantă poezie, când cititorul se vede – aproape fără voia sa – în situația de a-i admira și a-i recunoaște: dictia impecabilă, ținuta impunătoare, forța lirică a unui discurs ce impresionează prin intensitatea trăirilor, în primul rând.

Convins că «*În fiecare semn e o taină amețitoare*», Poetul își asumă menirea de a citi în semnele lumii și de a o re – întemeia prin puterea logosului: «*Cuvântul se-ntrupă din veșnicie rostogolindu-se / din gând în gând...*». Astfel acesta descoperă, rând pe rând, lumea, cerul, gândul, dragostea („de aici e un domeniu fără stăpân”), conceptul / numărul fundamental (pitagoreic), sfârșitul și revenirea ciclică în «*sufletul arborilor și zborul păsărilor*». Pentru a sugera cititorului măsura talentului celui care și-a ratat existența literară în 1976, pentru că n-a găsit un editor curajos și inspirat, voi reproduce finalul de la «*Starea stărilor*», lămuritor din mai multe puncte de vedere: «*În carnea gândului nostru se consumă abisuri, / verbe pline de tășuri ne încearcă tăcerea, singurătatea / ca o pasăre de noapte rostește sentințe definitive dintr-un / pod părăsit, pe ochii tristeții anatemă, pe sufletul / durerii anatemă, alte locuri obișnuite cu pas omenesc / se desfac și se bucură sub soare, în carnea gândului / nostru se consumă minuni, înțelesuri apar și dispar / într-o singură zodie, la un gust de speranță renaște / timpul, nervi ciudați se răscoală în simțurile noastre / păgâne, dincolo de imensitate doar destinul târziu / al florii de iarnă trece dintr-un tărâm în altul, / o stare străpungându-și înțelesul*». După cum se vede, **starea de poezie** devine, de cele mai multe ori, poezie autentică și asta se vede, inclusiv în textele de o mai scurtă respirație, cel puțin aparent, pentru că sunt „momente” din marele suflu epopeic al unui singur TEXT ce curge învolburat spre inima și mintea cititorului.

Oricât de critic am privi acum textele, definitivitate și organizate într-un volum la vârsta de 25 de ani, trebuie să recunoaștem talentul autentic, caracterul vizionar și fibra tragică a unei conștiințe scindate (materie - spirit). Un poet care și-ar fi avut dreptul la existență, atunci în anii '70, și s-ar fi impus unei discuții critice oneste, nu am nicio îndoială. I s-a refuzat acest drept și nu putem să nu ne întrebăm dacă nu cumva acest dureros eșec a

* Victor Croitoru (1951 - 1994). Volumul discutat aici apare postum: *Starea stărilor*, Bacău, Editura **Cargal Press**, 2007, 58 pag.

fost și începutul surpării morale a unui virtual poet exponențial. De la „starea de real” la „starea culorii” și a cuvântului, a muntelui, a inimii până la „starea uitării” și culminând cu acel text excelent, din care am citat, „Starea stărilor”... Unde să fie „starea de zbor”, mă întreb!...

Când „timpul nu mai vorbește cu noi”

Când deschizi **un nou volum*** ce poartă semnătura lui Ion Panait poți fi sigur de câteva lucruri: că este un elegiac de vocație ce nu te va dezamăgi, indiferent de partitura pe care s-a hotărât să o folosească (inima, roua, amintirea, suferința, disperarea, exasperarea, acuza amară sau resemnarea senină); că el se va întoarce intempestiv, chiar împotriva intențiilor sale declarate, în bezmetica risipire a fluturilor pe alba rochie de mireasă, spre «*binecuvântatul infern al iubirii*», dincolo de care se întrevede, atât de aproape / departe, paradisul...; că uneori, la ceasul magic, în „lumina tremurândă a copacilor”, poetul dansează frenetic în apele oglinzii; că – în sfârșit – nimic nu-l poate opri să creadă, cu toată încăpățănarea, în puterea întemeietoare a metaforei, de care se îmbată, de fiecare dată, în drumul niciodată istovit, spre Ithaca.

Copilăria, asociată spațiului rural, nu este – în viziunea lui Ion Panait – numai un eden acoperit de lumină și promisiuni celeste, ci și un spațiu al marilor iluzii spulberate; atunci când cele două teritorii se întâlnesc, sub semnul imaginarului, se naște reflecția amară, mahnicioasa zonă de penitență: «*Doamne, atâta / amar de vreme îmi închipuiam oamenii // văzându-și cu disperare de treburile lor simple / și pline de dragoste încât sub pământ iubita / mea încolțește la fel de dureros de cincizeci de ani...*» Izvorul nefericirii sale se află acum, în primii ani, când exercițiul de a visa îl îndepărtează de imediat și-l face vulnerabil în fața realității: «*Astfel copilăria mea a fost o obișnuință a viziunei / unde mă sechestram și visam când scăpam de / corvoada oilor, treceam cu seninătate prin gravitația / labirintului, doar când ieșeam la suprafață totul mi se / părea limpezit prin ninsoare, oricum foarte departe / ca o umbră de cerb...*»

A fost și iubirea dintâi la începutul călătoriei: «*mi-era bine, / mă aflam pe domeniul unei pleoape de soare, / mă-ncălzeam lângă inima ta nepăzită*», de la care a rămas „ruina umbrei” sale și amintirea celor mai frumoase clipe trăite vreodată; «*fluieră mierla în lanul ce-și săruta ca o nebunie / genunchii, de-atunci, pleoapele unui cires ar de lună / se-apleacă-n fântână*» Călătoria a alunecat în rătăcire («*se legăna acoperișul cerului*», iar «*lemnul copacilor a început să cânte*» ros de carii) și de atunci «*în somnul meu răsună clopotul căinței*» ori de câte ori ea sosește «*la semnul geamandurii*» «*cu geanta plină de / reverii indiferente*». Jocul amețitor departe – aproape măsoară distanța dintre iluzie și realitate, dintre spectacolul unui împlânzitor de vise și „viața cenușie”,

așa cum se vede ea prin «*ochiul liber al depărtării*». Vălul melancoliei cade ușor peste imaginea emblematică a poetului rămas singur între cer și pământ: «*atenție, trece ca o / minune un orb prin purpura curcubeului, / nu e nimeni să-i sprijine mâna, să-i / audă ecoul vorbirii...*»

O viață trăită sub semnul trufiei, generatoare de erori și culpe mărturisite (sau nu) față în față cu tăcerea expresivă a lebedelor care «*au exersat bolerouri artistice la limita / apelor unde domnește liniștea pentru oamenii liberi / ce-și scaldă deznădejdea în ele, și-atât*». Libertatea obținută vremelnic anulează „calculul trufiei”, speranțele deșarte, exhibă toate păcatele (la urma urmei, omenesti) convertite în poezie și spectacol: «*În după – amiaza aceea mi-am așezat pălăria / pe cap traversând cu inteligentă parcul pensionarilor / cu simpatia la zi, oricare ar fi fost ea / și m-am oferit spre vânzare și admirație...*» A se observa ironia / autoironia mânăuită cu lejeritate și elegantă, semn că poetul poate obține performanțe și atunci când își asumă alte formule poetice!

În anii din urmă, renunțând la semeția de altădată, când oficia prezumțios și intangibil de la înălțimi parnasiene, temător de memoria sa și de lumile aproape stinse ale altor vremuri, mai cu seamă înstrăinat de semenii săi într-un univers quasi – uman în care relațiile de comunicare au fost curmate brutal («*nimeni pe nimeni nu se privea / în ochi, o obligație uriașă îi condamnă la tăcere*»), poetul constată că «*timpul nu mai vorbește cu noi*», doar în urmă-i „boabele de rouă” au șansa de a rămâne neatinsse. Înstrăinarea aduce după sine **vidul**, cel de «*al cincilea element al călătoriei*», capăt de drum.

Ion Panait a fost și a rămas un poet al inimii, lucru de care nu s-a rușinat niciodată, dimpotrivă... Nimic nu e cu adevărat frumos, tulburător, fascinant decât **umilinta** din lucruri, căci ea ascunde, discret și fără echivoc, trufia de a exista. Cu alte cuvinte, **umilinta** e o stare de spirit care te obligă să te întorci asupra-ți, să te întrebi cine și ce ești, cât contezi în acest univers și asta te ajută să supraviețuiești spiritual. E și un mod de a atrage atenția asupra unui fapt întristător: oamenii ascultă din ce în ce mai rar glasul inimii și chiar sunt mândri (!!) de asta! Au renunțat la starea de umilinta / smerenie și asta le poate fi fatal. Deficitul sufletesc, vidul de care pomenește cu atâtea temeri creatorul acestui univers liric, ar fi singurul

* Ion Panait, *Contemplația umilintei*, Focșani, Editura **Andrew**, 2007, 112 pag

rezultat previzibil al unei asemenea reprobabile atitudini.

Forța, capacitatea de rezistență a celui „umilit” de canoanele unei existențe canonice și narcisiace, (uneori) pragmatice și cinice, se regăsește tocmai în fermitatea cu care acest „cavaler” al melancoliei se desprinde de contingent pentru a contempla cu seninătate « *măsura chinului care ni se cuvine* ». Poemele ce alcătuiesc acest al 15-lea volum (72) au limpezimea și farmecul asfințiturilor de toamnă rubinie, au transparenta, candoarea și – uneori – strălucirea anilor copilăriei și ai primei tinereți (nimbați de visare), ce lasă descoperite – pe ecranul memoriei afective – siluetele salcânilor, plopilor ce i-au bântuit cei dintâi ani de existență, mai apoi « *o lebedă albă în formă de velă* », obișnuința de a visa, moștenire a acestei prime perioade de înviforată singurătate, când nu trecuse încă prin « *experiența erorii și a pieirii* ». În amintirea acelor ani, poetul vorbește blând cu vrăbiile, mai apoi cu toate păsările lumii, renunțând – treptat – la superbia ce l-a condus la – atât de greu suportate – neîmplinirile, ratările în plan sufletesc, social, profesional, dar și la tentativa donquijotescă de a schimba coordonatele lumii în care viețuim. Peste toate s-au așezat, ca o ninsoare deasă, părerile de rău, o tristețe devastatoare, o semnare senină.

La toate acestea m-am gândit (și am scris) trecând cu „ochiul inimii” peste paginile acestui op, numit, nu fără o semnificație adâncă (poate cea sugerată mai sus) – „Contemplația umilintei” ce încearcă a surprinde o stare de spirit ale cărei delicii, poetul, generos ca întotdeauna, ni le împărtășește. În concluzie, avem în față un volum ce oferă multe satisfacții iubitorilor de poezie și ne focalizează luarea – aminte asupra miracolelor ce ne-au marcat existența și pe care nu încetăm să le locuim. O întâlnire cu Poezia și cu noi înșine / însene.

Cu „stele-n ochi” și „lutul pe sandale” prințul vrâncean ne iese iar în cale

Exemplară (în multe privințe) și emoționantă această carte* ce încearcă a atrage atenția iubitorilor de poezie (vrânceni și nevrânceni) că Dumitru Pricop, „prințul” poeziei vrâncene, cum a fost socotit de unii, ar fi împlinit în primăvara acestui an 65 de ani!! Admirabilă devoțiunea cu care d-l Costică Neagu, vărul său drept, prietenul și colegul, iubitorul de poezie care afirmă cu multă simțire în primele pagini ale acestei nobile alcătuirii: « *Această carte este un bocet și o lacrimă la plecarea omului dintre noi, dar și o mare bucurie, un dar întru poezie, pe care-l facem cititorului, ca omagiu închinat muncii, de o viață, a poetului...* »

Acesta și prietenul său sfătuitor, Gheorghe Istrate, au dorit să respecte niște reguli (auto - impuse) ca atunci când oficiezi un nou cult și simbolurile, cât mai penetrante, trebuie să fie pietre la altarul nou înălțat, spre a-l face cât mai vizibil, mai atractiv, mai impunător! Spre exemplu,

* DUMITRU PRICOP – 65, *Alcătuirea mea de prinț vrâncean*, ediția îngrijită de Costică Neagu, Focșani, Editura Terra, 2008, 382 pag.

s-a dorit foarte mult ca lansarea acestei cărți să aibă loc în 21 mai 2008, chiar în ziua când poetul ar fi împlinit 66 de ani, o cifră rotundă fiind reprezentată de vârsta la care poetul ne-a părăsit, trecând cu demnitate într-o altă dimensiune (65). Obiectivul nu a fost atins, din motive independente de voința celor doi editori inimoși (probleme legate de tipografie). Se înțelege de ce 65 reprezintă, în cazul de față, realitatea esențială a volumului, principiul major după care a fost alcătuit. Se înțelege de ce au fost selectate (Gh. Istrate) 65 de poezii antume, 65 de poezii postume, ba chiar 65 de imagini fotografice, la care se adaugă 10 scrisori primite de poet în decursul anilor, 44 de evocări, texte poetice dedicate celui dispărut (fizic) dintre noi și un sumar bibliografic alcătuit de Costică Neagu, principalul „vinovat” de această întâmplare preferită.

Practic, Dumitru Pricop este autorul a 9 volume de poeme publicate în timpul vieții, între care trebuie să reținem că « *Inițiere în obsesii* » - a apărut în două ediții (1990; 2002), iar

« *Scrisori din temnița libertății* » - trei ediții (2005, 2006). Volumul scos la Galați, la Editura **Geneze**, într-o ediție bilingvă română – franceză (cu traduceri realizate de Constantin Frosin) - « *Dumitru al peșterii. Dimitri de la caverne* » (1997) are o situație specială, în sensul că este doar pe jumătate antologie. Din cele 33 de texte (altă cifră inițiativă) ale acestui volum 18 sunt preluate din volumele: « *Lacrima arlechinului* » (12), « *Locuitor în Oedip* » (5) și « *Lumile din strigă* » (1), celelalte 15 fiind texte inedite

(la acea dată). De aceea este greu de înțeles de ce «*Căutând planete*» și «*Iconoclastul*» apărute pentru prima dată în «*Lacrima arlechinului*» (1985) sunt antologate ca aparținând volumului «*Dumitru al peșterii*» (1997). Probabil se explică prin graba (și pripeala) cu care cei doi antologatori au alcătuit prezenta ediție.

De altfel, am avut curiozitatea să compar textele selectate (acum) de Gheorghe Istrate cu acelea selectate (probabil) de Nicolae Dorel Trifu (cu acordul autorului, nu mă îndoiesc) în antologia mult mai cuprinzătoare publicată în octombrie 2003 - «*Muntele patimii*», Ploiești, Editura **Premier** și am constatat următoarele: din volumul de debut, «*Patima muntelui*» (1978) au fost selectate în 2008 15 texte față de 24 reținute în antologia din 2003; «*Lumile din strigăt*» (1981) oferă actualei antologii 14 texte față de 35 în 2008; «*Locuitor în Oedip*» (1983) doar 8 texte (față de 33); «*Lacrima arlechinului*» (1985) reține 5 texte (față de 38); «*Stelele din adâncuri*» (1987) apare cu doar 2 texte (față de 16); «*Inițiere în obsesii*» (1990) cu 6 texte față de 35 în «*Muntele patimii*» (2003), «*Paharul însângerat*» (2001) cu 5 texte față de 33 și «*În căutarea muntelui albastru*» cu 4 texte față de cele 25 antologate de Nicolae Dorel Trifu. Cele două reținute din «*Dumitru al peșterii*» (1997) aparțin, de fapt, volumului din 1985, iar «*Scrisori din temnița libertății*» (2005), apărut ulterior, este furnizorul a 4 texte, lucru într-adevăr surprinzător. De ce-am făcut această investigație? Pentru ca să subliniez un lucru de domeniul evidentei: **toate** textele reținute, pentru acest volum omagial, de Gheorghe Istrate (pentru perioada 1978 – 2003) apăreau în *Muntele patimii*, ceea ce mă face să cred că a fost o antologie (mai severă)... dintr-o altă antologie. Explicația se găsește, probabil, în faptul că meritușii realizatori ai acestui volum omagial au voit să facă **totul** după voia și după gustul lui Dumitru Pricop, așa cum și-ar fi dorit el. Deși...

Dacă, pur teoretic, aș fi alcătuit eu această antologie, fără să fiu încercat de temerea că aș putea contraria spiritul lui Dumitru Pricop, aș fi schimbat puțin procentele, păstrând cifra magică de 65, aș fi înclinat sensibil balanța de partea volumelor apărute începând cu «*Lacrima arlechinului*» (1985) și culminând cu «*Scrisori din temnița libertății*» (2005), evitând, pe cât posibil, «*În căutarea muntelui albastru*» (2003). Categorie, sunt de părere că «*Stelele din adâncuri*», «*Inițiere în obsesii*» și «*Scrisori din temnița libertății*» se cuveneau a fi mai bine reprezentate, dar asta reclamând o analiză lucidă, o ierarhizare atentă pe criterii valorice și o mai scăzută implicare afectivă. Firește, aș fi renunțat la mai multe texte din primele două volume, foarte importante – cred – pentru creșterea și maturizarea poetului.

Trecând la **postume**, n-aș avea nimic de protestat în privința textelor selectate din «*Nemona*» și «*Memoria neuitării*» (2007), nici în privința celor două texte (1 și 3) publicate în numărul omagial al revistei „*Negru pe alb*” (sept. – oct. 2007), dar n-aș fi acceptat publicarea a cel puțin 10 poezii inedite pe care – îndrăznesc să cred – nici poetul nu le-ar fi văzut publicate într-o carte (oare de ce nu sunt date?) Pentru a fi mai convingător, voi da două exemple: «*Susul meu e de poet / Mâzga mea e de bufet*» (?!?) Sau: «*Îmi merit soarta, Doamne, am greșit, /*

dar dacă ai fi dat pe drumuri de Lucică, / gustă și Tu din arborul (?) oprit, / cinstind cu aștrii câte o ulică...»

Realizatorii acestei ediții au simțit necesar să ofere (la subsol) niște informații despre aceia cărora D. Pricop le-a închinat texte: Ion Panait, Ion Baci, C. Ghiniță, Florin Muscalu, L. I. Stoiciu, Virgil Huzum... Nimic rău în asta, doar că, în unele cazuri, informația e incompletă și chiar incorectă. Spre exemplu, Virgil Huzum a murit în 1987 și **nu** în 1991 (v. spre exemplu micromonografia dedicată acestuia în 2005 sub semnătura lui Al. Deșliu și M. Dinutz), iar în cazul lui Liviu Ioan Stoiciu trebuie precizat că a fost primul redactor – șef al „*Revistei V*” (ianuarie – martie 1990), că este autorul a patru romane („*Femeia ascunsă*”, 1997, „*Grijania*”, 1999, „*Undeva la Sud - Est*”, 2001 și „*Romanul - basm*”, 2004), a două volume de memorialistică („*Jurnalul unui martor*”, 1992 și „*Jurnalul stoic din anul Revoluției*”, 2002) și al unui volum de «*Teatru uitat*» (2005) Informație incompletă găsim și în cazul lui C. Ghiniță! N-aș fi spus acest lucru dacă, în cazul altora, n-aș fi găsit o informație completă și îngrijit prezentată. Deci...

Datorăm celor doi îngrijitori ai acestei cărți – eveniment (cel puțin pentru Vrancea literară) și publicarea a 10 epistole primite de poet, între care atrag atenția: cea trimisă de Michel Steriade la 1 ianuarie 1975, apoi cele trimise de Ioanid Romanescu, Constantin Ciopraga și, firește, Gheorghe Istrate. M-a amuzat (și nu prea) tonul semi – oficial, rigid și aproape imperativ al lui Florin Muscalu care-l somează să-i dea de urgență niște parodii pentru realizarea unei antologii. Secțiunea **Evocări** este un conglomerat de amintiri, evocări propriu – zise, considerații critice, efuziuni lirice, texte poetice cu dedicație, scrisori imagine... Greu de făcut o ierarhie, aproape imposibil!! Sunt strigăte de admirație, declarații de dragoste, omagii necondiționate la care se adaugă încrederea celor mai mulți că poetul D. Pricop – după cum ne asigură L. I. Stoiciu, atât de zgârcit în laude – «*are posteritate*». Am citit cu emoție și interes evocările lui Valeriu Anghel și Valeriu D. Cotea, Gheorghită Geană și C. Ghiniță, Costică Neagu și Ionel Necula, Ion Panait, Sterian Vicol, Paul Spirescu, Marian Ruscu, Ștefan Ioanid, Gheorghe Istrate!...

Foarte inteligent concepută acea VIATĂ ÎN ICOANE cu 65 de imagini juxtapuse și complementare ce sugerează atât perioada căutărilor și a cunoașterii de Sine, momentul triumfului și al nostalgiilor răvășitoare (satul natal, casa părintească, părinții, Ion și Ioana, imagini din copilărie), cât și a confrerilor literare, cu prilejul vreunei activități culturale sau lansări de carte, vizitelor de „documentare” în fabrica de profil de la Panciu, într-un loc polemistul, în altă parte recitatorul, Poetul slujind cu abnegație pe „altarul poeziei” înconjurat de prieteni și de... diplome!

Puținele „cârteli” pe care le-am avut (în fond, asta e datoria mea) nu scad cu nimic marile merite ale acestei cărți care reușește – prin osârdia binecuvântaților Costică Neagu, numai inimă și suflet, și Gheorghe Istrate, păstor atent al valorilor vrâncene pe care le veghează și le ajută pe măsura posibilităților – să ofere iubitorilor de poezie profilul convingător al unui CREATOR ce nu și-a spus, nici pe departe, ultimul cuvânt. Rămâne să ne convingem!...

PE MUCHIE DE PRIETENIE

Stimate Domnule Mircea DINUTZ,

Mai întâi, țin să vă felicit, pe Dumneavoastră și echipa de colaboratori, pentru faptul că asigurați continuitatea și o remarcabilă ținută revistei, întemeiată și animată de regretatul Alexandru Deșliu. Am publicat și eu, odată, un comentariu, despre, desigur, o carte a amicei noastre Magda Ursache. De altfel, ea mi-a semnalat pentru prima oară revista și mi-a asigurat, mai apoi, lectura periodică. Din păcate, astăzi, vin cu o întâmpinare, provocată de citirea ultimului ei dialog memorialistic, apărut sub genericul „Universitatea care ucide”. Se va vedea mai la vale, că nu doar Universitatea, ci și prietenia „ucide”, când este falsă și revendicativă.

Ceea ce urmează este un text pe care n-am crezut că voi fi obligat să-l scriu.

Cu prețuire, N. T.

PE MUCHIE DE PRIETENIE

„Nu te ponegri singur prea tare, că or să te creadă”.

André Maurois

„Și iată, prietenia vrea dovezi!” Nu mai știu cui aparține acest vers, căzut deodată din memoria mea, pe taste, tocmai când citeam, în PRO SAECULUM din iunie crt., sublimele dovezi de prietenie față de umila mea persoană, oferite, pe gratis, ca niște flori de liliac, de inenarabila noastră (ex)colegă și amică Magda Ursache. Chiar în aceeași zi promisem de la tine, Magda U., (trec, de aci înainte, la adresarea directă, neprotocolară, pe care o practici și tu), promisem, așadar, o ilustrată de pe țărnuțul mării, unde te aflai, și în care mă anunțai, voioasă: „Nickleby, unde-i bere nu-i durere ci plăcere”. Gestul în sine - trimiterea ilustratei ultramarine - exprima, subiacent, o tandră atenție față de amicul „singuratic și pribeag”, rămas să se coacă, ca o turtă, într-un lași canicular. Iar mesajul - dacă sondez mai departe - promitea hedonice și hohotinde (re)întâlniri, „în profum de mititei, în cava Boltei Reci, pe malul lacului Ciric sau pe acoperișul lumii, în vârful dealului Repedea, lângă releu”, locuri pe unde ne preambulăm și ne dedăm ispitei colovialo-bahice, dimpreună cu Val Gheorghiu, cu, câteodată, Bătrânul (Petru U.) și, uneori, doar noi, Magda U. și Nick, Nickleby, cum mă alinți.

Parcă intuind - nu-i exclus - șocul pe care mi-l vor provoca, deodată, fâl-fâlul pescărușilor și citirea crochiului ce mi-l consacri în PRO SAEC., mi-ai dat tu însăși antidotul: „unde-i bere nu-i durere ci plăcere”, ceea ce s-ar putea traduce cam așa: „Eu știu c-o să te doară,

Nickleby, ceea ce am scris despre tine la revistă, dar las'că tu ești bun la primire, știi să încasezi, - doar ai încasat-o de atâtea ori de la mine, în repetabilele noastre dialoguri - așa că îneacă-ți amaru' c-o bere, chiar fără prezența mea. P-ormă, când m-oi întoarce în dulcele Târg, om lua-o noi de la capăt...”

Posibil, în ceea ce mă privește fiind slab de înger și crezând, *astăzi ca și-n alte dăți*, că tot ceea zboară se mănâncă. Iar tu ai aterizat în orizontul meu de așteptare încă din vremea vechii CRONICI, când am făcut, cinci ani, împreună, un fel de *echipă*. Sau așa credeam eu. Sau așa credeai tu. Cert este că-n acei ani, pre câte-mi amintesc (ah, fidelitatea memoriei!), nu ne-am certat niciodată „la cuțite”, dar om fi avut diverse dispute, pe diverse teme și motive. Îți eram complice nu doar în ceea ce scriai/scriam în revistă, dar și la efemera „Cronică alternativă”, editată pe un perete din biroul nostru. Eram și prieteni de familie, am făcut împreună cu Petrică al tău și Rodi a mea, călătorii, revelioane, „escapade”. Dar a venit nenorocita de greșeală de corectură, căreia i-ai căzut victimă. Episodul a fost povestit de-atâtea ori, - de tine, de mine, de alții -, încât a-l relua nu pare inutil! Atunci și prietenia noastră s-a frânt, pentru două decenii. Ne-am reconciliat, cum spui, în 1996, „la coliva lui Ioanid Romanescu”.

Ce a produs ruptura? De ce nu te mai salutăm pe stradă? De ce, când voiam să vă salut, și tu, și Bătrînul, întorceați capul în altă parte? Pentru voi, pentru tine e de-nteles: toți cei care rămăsesem la „Cronica”, toți cei care nu fusesem dați afară sau nu ne dădusem, în semn de solidaritate cu tine, demisia, îți deveniserăm dușmani personali. Această supoziție a mea este dedusă din cărțile „de ficție” (mulțumesc, Paul Goma!) și din articolele tale, publicate în ultimii 18 ani, în care îi dai „pe răsătoare” (mulțumesc, Luca Pițu!), îndeosebi pe cei ce-ți fuseră, în anumite perioade, prieteni, sau doar puncte de sprijin. Prin contrast, mâniei tale libere scapă doar câteva figuri luminoase (dintre cele ce te-ai aștepta să fie odioase) cărora nu obosești a le găsi calități ce, pe mine unul, mă fac iremediabil gelos.

De ce nu te salutăm, totuși? Motivul ți l-am mărturisit la una dintre „împărtașaniile” noastre. Într-o „Referință” cerută de un cadrist de la TVR, unde erai „în probe”, pentru angajare (după ce ai fost pusă pe liber de la „Cronica”), îți relevam toate calitățile, și nici un defect, cu o feroare indusă de amicitia noastră și de șocul nedreptății ce ți se făcuse. După ce-a citit „referința”, cadristul m-a luat fin: „Da' tovarășa asta n-are nici un defect?” și a început să-mi strecoare unele bârfe ce circulau prin lumea literară ieșeană, în ceea ce te privește. Se documentase, așadar. Am intuit că el, de fapt, vroia o referință proastă, negativă,

ca să justifice, probabil, viitoarea neîncadrare a ta la TVR, cum s-a și întâmplat. Am refuzat să-mi schimb „referința” Spre eterna ta nemulțumire, ar trebui să cercetezi arhiva TVR, ca să vezi ce am scris.

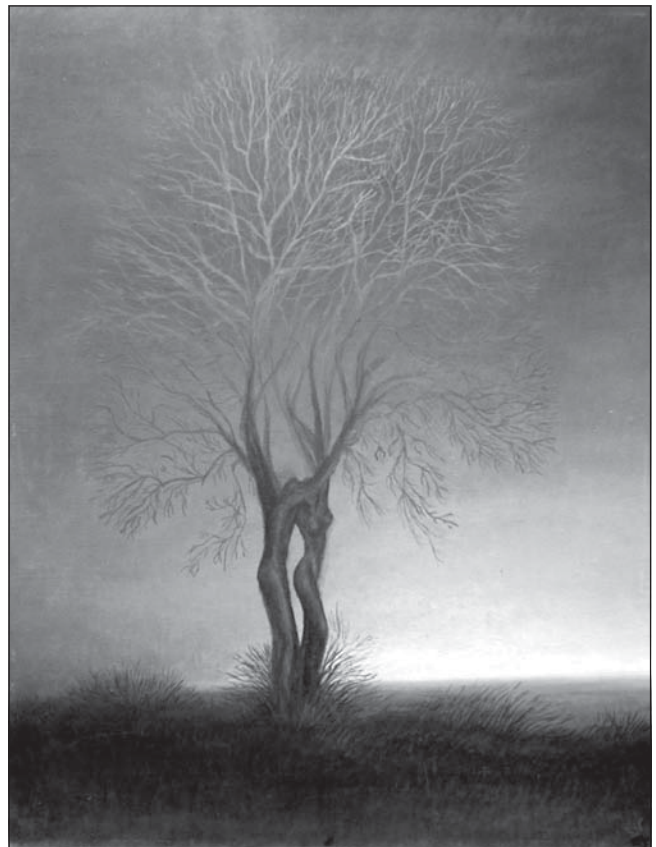
Mai târziu, Liviu Leonte, într-adevăr (dar asta o știi tot de la mine), mi-a reproșat că te-am lăudat cam prea tare, pe când tu ne-ai fi încondeiat pe toți cei de la „Cronica”, inclusiv pe mine, într-un memoriu pe care l-ai trimis la forurile de partid și de stat. Nu-mi venea să cred că e posibil așa ceva din partea-ți, în ceea ce mă privește, dar, până la urmă, am fost convins – pe cale orală, că doar nu mi-a arătat nimeni *documentul* (multumesc, Mihai Drăgan!) scris. Iată de ce nu te mai salutăm.

Când, în anii din urmă, ți-am povestit episodul, te-ai jurat pe toți sfinții că, în acel memoriu, n-ai scris nimic despre mine, nici de rău, nici de bine, că ai textul și mi-l vei arăta. Ceea ce nu s-a întâmplat încă. Oricum, mi-am turnat cenușă-n cap, pentru prostia de a-l fi crezut pe LL, pe care nu-l credeam în stare să umble cu intrigării și „strîmbe”. Nu cred nici acum. După cum nu cred că, în acei ani de dezgheț ideologic, îți striga, pe holurile revistei, ca un stalinist înrăit „Reacționar! Nu-ți convine, reclamă-mă la partid?!” Pre câte, iarăși, îmi amintesc, la „Cronica” se cultiva, ostentativ chiar, o anume boierie a spiritului, păstram un anume ștaif, ne adresam unul altuia, până și în ședințele la care participa șeful propagandei județene, cu „domnule, doamnă”, că ne-a și bestelit aspru, odată – dar tu nu mai erai în redacție – tovarășul Floareș, întrucât nu respectăm normele de adresare impuse de partid. Iar tu zici că LL, un intelectual subțire, cu stagii franceze, rafinat și manierat, îți șuiera la ureche proletculțele vorbe, nemaiauzite de nimeni din redacție. Nu zic că nu e posibil, dar e puțin probabil.

Ura neîmpăcată față de LL, pe care nu obosești să-l faci de rușine, se alimentează, desigur, din episodul scoaterii tale de la „Cronica”. Până atunci, erai în relații amicale, cu fiica lui, liceancă încă, erai prietenă, deseori ați fost remarcate braț la braț, șușotind tainic. Răspărul cu LL a început din momentul în care ți-a luat cronica literară, o decizie impardonabilă, întrucât scriai alert, aplicat, documentat, cu talent, surclasându-i pe alți semnatari, molâi, terni. Notele și recenziile tale erau întotdeauna incisive, ofensive. Tocmai de aceea, când cu ciuma reducerii de posturi, a fost pus pe liber Zaharia Sângeorzan, despre tine nici n-a fost vorba (cum am aflat mai târziu). Nici despre mine, nici despre alții. Dar Zahei - iată că nu-l lăsăm să se odihnească în pace – și-a pus în mișcare sistemul PCR (Pile-Relații-Cadouri), a vorbit cu doamna Zoe (Dumitrescu-Buşulenga), care a vorbit cu tovarășul Nu Știu Care, de la CC, care a vorbit cu tovarășul Chelaru, secretarul județean cu propaganda, care a vorbit cu tovarășul LL, redactorul șef al „Cronicii”. Cuvântul de ordine: „Sângeorzan să fie reprimat în redacție!” „Și cine să iasă?!” Din nou nu s-a pronunțat nici un nume, șefii redacției erau în dilemă: pe cine să scoată?! Și atunci a apărut căcăcioasa greșală de corectură, căreia i-ai fost moașă. Cu revista în față, tovarășul Chelaru s-a răstit la LL: „Cine a fost cap limpede?” „Magda Ursache”. „Să i se desfacă contractul de muncă!” Astfel a fost tăiat nodul gordian..

Ciudat este că, după o audiență avută la Chelaru, tu l-ai crezut pe omul partidului, care și-a exprimat regretele pentru disponibilizarea ta, punând decizia în căruța redacției, în speță, a lui LL. Sigur că semnătura finală a fost a lui, dar trebuie avute în vedere și lanțul slăbiciunilor, presiunile care s-au făcut.

Și mai ciudat este că, în relatarea din PRO SAEC., nu mai amintesci nicăieri despre impactul Sângeorzan, aducînd un element inedit și stupefiant, pentru mine: rivalitatea și concurența dintre noi doi. „Nu-mi trecea prin cap, zici, că rivalitatea meschină pentru un post, pentru o rubrică, poate distruge o amicizie” Dar, dragă MU, n-am fost nicicând și nicicum rivali pe post, eu venind la „Cronica” pe un post rămas liber, prin plecarea lui Al. Dobrescu la „Convorbiri literare”. Tu erai pe postul tău, n-aveam de ce să-l râvnesc, ambele fiind de redactor. Dar (după logica ta) neputînd să-ți iau postul, ți-am luat, una după alta, rubricile, culminînd cu mult râvnita „Poșta a redacției”, pe care aș fi preluat-o nu de la Mihai Ursachi, cum relatam undeva, ci de la tine. De ce, acribioasă cum ești, nu-ți arunci un ochi prin colecția revistei? Ai afla că Mihai Ursachi a susținut „Poșta redacției” în numerele 7-27 / 1971, eu preluînd-o de la nr. 37/ 1971. Mai devreme (în 1970) apare, într-adevăr, și semnătura U.M., probabil a ta. Și-ți mai dau o sursă, recentă și mai ușor accesibilă: Liviu Ioan Stoiciu, *Cartea zădărniceii*, Editura Pallas, 2008. Acolo, în secțiunea *Începuturi – file rupte din calendar (jurnal, publicistică, poezie și proză de debut)*, LIS consemnează, la un moment dat, deținătorii rubricii „Poșta redacției”, la mai toate revistele, precum și răspunsurile ce i s-au dat. Și citim, la pagina 424: „Cronica (...) La „Corespondență literară” – Horia Zilieru (din 1971, Mihai Ursachi, din 1972, N. Turtureanu)”. Sunt reproduse și unele

răspunsuri pe care le-a primit, de la H.Z., de la mine și de la un „Suplinitor”. Poate că „Suplinitorul” erai tu, n-am de unde ști.

Dacă și alte rubrici ți le-am fur/luat ca și pe asta, e lîmpede...

Nici comportamentul meu, aflu acum, nu era al unui slujbaş scrofulos: „Apărea la birou când se crăpa de zece și te tachinam”. Nu știam că mă... monitorizai. Dar asta cu întârzierea la slujbă, e, ca să zic așa, floare la ureche, reconstituirea desfășurării acțiunii are un crescendo, cum e și firesc la prozatoarea ce ești: „...aveam o privire destul de critică asupra-ți. Te tachinam și pentru reminiscentele de lectură din poezia ta. Într-una îl vedeam în filigran pe Blaga. Luai urma lui Bacovia, urma lui Arghezi, urma lui Labiș chiar. Pe Philipide l-ai vampirizat (Doamne ferește! –nota mea, N.T.), agățându-te exact ca el de poalele poeziei, ca un copil de poala mummii. Dar jocul de-a scrie ca Pillat, ca Fundoianu, ca Brumaru (aci avem îndoilei, n.m., N.T.) l-ai practicat cu folos”. Concluzia, după așa un onorant reproș (ucenicia la clasici)? „Uite că acum scrii ca Turtureanu și-i bine.”

Mulțam frumos. Bine c-am ajuns să scriu ca Turtureanu. Și poate, dacă n-aș fi ucenicit la clasici (dar și la moderni!) n-aș fi ajuns nicicum să scriu ca el.

Dar asta încă nu-i nimic, în desfășurătorul tău retroactiv. Mânia liberă abia acum se revarsă asupra-mi. Brusc, apare în scenă și fratele meu, Dumitru Turtă (fie-i țărâna ușoară), la care ajunsese memoriul tău, fiind el, pe atunci, vice la „Cultură”. Și zici, indignată: „Doar nu era să-mi rezolve Mitică doleanțele, în defavoarea ta.” Ca să vezi! Un caz ce ajunsese până la CC, nu putea fi rezolvat din cauza unui vice la „Cultură”, care își proteja fratele! Însă intervine întrebarea: pentru ce să mă protejeze, dacă nu eram „în chestie”, nu eram pe lista neagră, șefilor nu le trecuse prin cap să mă dea afară?! Și insiști, adresându-mi-te amical-șuetist: „De ce nu tu, bădițele dragă? Veniseși în urma mea la revistă, prin transfer de la Radio, cu tot cu barba pe care a vrut să ți-o radă Ion Iliescu”. Păi de ce, țâțicule scump, n-ai spus-o atunci, și-o deversai acum, după 32 de ani?! De ce nu m-ai încondeiat atunci, în memoriu, de ce nu m-ai ras atunci că am reminiscente de lectură, vin târziu la slujbă și mai port și barbă, „roșie ca iarba”, pe care nici Ion Iliescu n-a putut să mi-o radă?! Au ți-ai dat seama că am pile mari și sunt invulnerabil?! O mică satisfacție trebuie, totuși, să fi avut, când, în 1998, în sfârșit! am fost dat afară, dar nu de regimul dictatorial al lui LL., ci de cel de democrație originală, al lui Valeriu Stancu. Din păcate pentru tine, n-am stat pe tușă, fără serviciu și fără ajutor de șomaj, decât doi ani, reușind, datorită pilelor și relațiilor sus-puse pe care le am, să ocup un post de muzeograf. Care post, desigur, ți se cuvenea ție, da’ nu-ș-ce dracu’ au aștia din Iași, că toți te persecută, în timp ce pe mine mă favorizează?! O fi cum zici: „Experiența mea destinală (a ta, adică) e cu totul alta decât a lui” (a mea, adică).

Și lista neplăcerilor pe care ți le produc – continuă. „Nu-mi place, zici, că a devenit nomenclaturofob cu unii, pentru ca pe alții să-i trateze cu clementă”. Aci, poate că ai dreptate, doar că lipsesc exemplele. O consolare ar fi,

pentru mine, faptul că tu, intransigentă, ai devenit extrem de tolerantă și cooperantă cu unii *foști*, mai ales după ce au scris tușant și insistent despre tine, tocmai spre a-ți capta bunăvoința. Eu, oricât m-am străduit, scriind despre toate cărțile tale din ultimii ani – și ale Bătrînului Petru U. -, pledându-ți cauza (cînd nu luai premii literare), făcându-ți schițe (de portret), cronici rimate și nerimate, n-am avut acces la această favoare. E adevărat, ai scris și tu, cu generozitate, despre *Jurnalul meu post-mortem* (textul l-ai reprodus, *pe gratis*, și-n cartea-ți recentă, *Pe muchie de hârtie*), mi-ai inclus o poezie în Antologia creștină (alcătuită în tandem cu Bătrînul), uneori mi-ai citat, în scrierile-ți revuistice, vorbe de duh sau de văzduh, ceea ce m-a zgîndărit plăcut la orgoliu, dar dincolo de astea, nu atât împusăturile orale, cât, mai ales, cele scrise îmi sugerau că nu sunt la înălțimea standardurilor tale. De altfel, puțini corespund acestui pat procustian-magdalian (Mircea Radu Iacoban, Constantin Coroiu). Că și zici, în PRO SAEC.: „În tinerete (nu mă plîng, nici nu mă crut) mi-am ales prost prietenii. Am confundat non-conformismul cu obrăznicia, am agreat clovneriile, farsele, ba chiar am scuzat hoția prin boemie. Dețin un car de naivitate la capitolul ăsta”. (Poate că, într-un capitol viitor, vei nara, pentru pitoresc – fără melancolie! – și unele din „clovneriile, farsele” la care ai fost părtașă.). Se pare că deții și un car de tinerete, dacă și acum îți alegi prost prietenii. Nu-i vorba doar de mine (slabă consolare!) dar – ca să mai dăm și exemple – în urmă, cu câțiva ani, erai prietenă la toartă cu Viorica S. Constantinescu, acum o amendezi, la revistă, ca moștenitoare a catedrei soțului ei defunct, Ion Constantinescu... Oare cu Mariana Șenilă, „pictora și reductabila polemistă de la Argeș”, ultimul tău *atașament vesel*, cît o să dureze prietenia, pusă, după cum declari, pe principii solide, fără „*sferturi de sinceritate*”? l-ai livrat măcar un sfert din *sinceritățile* cu care m-ai onorat pe mine?

„Îi amintesc, mai zici, de posmagii muietii prin hoteluri PCR sau prin birouri de prim-secretari”. Aci, într-adevăr, m-ai prins: hotelurile PCR erau a doua mea casă, iar cu prim-secretarii mă băteam pe burtă. Fiind eu și deputat MAN, și director la toate instituțiile de cultură din Iași, și șef de asociație scriitoricească, trăgeam toate sforile, băgam toate strâmbetele, când cineva-ceva nu-mi convenea. De aia, deși între noi fusese o ardentă prietenie, după ce ai sărit din schema de la Cronica, n-am pus umărul, să te angajeze măcar pe vreun post de corector, așa cum am făcut cu Kalmuschi, companionul tău de nebulii...tinerești.

„Nu-mi place când se laudă cu complicitatea la saurienele din textele altora”. Ce să fac, dacă eram pe-ncolo și nu erai tu, să fii complice la „sauriene”?...

Nu-ți place, zici mai la vale, că-i dau în vileag pe unii dintre „semnatarii de omagii pro Ceau”, în timp ce pe alții îi trec sub tăcere: pe Emilian Marcu – da, pe Cătălin Ciolca – ba. Pe Cătălin Ciolca l-ai băgat în paradigmă doar așa, de-a dracului, întrucât știi că-i prietenul meu. Ai vrut să maculezi (nu doar acum, și-n alte împrejurări) o prietenie care rezistă de vreo patru decenii, și-ai zis că

o și dai gata. Ai răbdare, încă vreo patruzeci de ani. Până atunci scotocește mata prin arhive și, dacă găsești vreo poezie de-a lui Cătălin Ciolca, *închinată*, îți dau o bere...

„Știind toate astea” – eu, acum, mai mult ca niciodată – „Val, Nickleby și cu mine, încercăm să fim solidari. Și reușim să fim, cum am spus, mai ales în haz. Râdem și râdem, cu motiv sau fără, ca-n plin absurd”. Absurdul știi care-i? Că „toate astea” – și încă multe altele – despre „exemplara” noastră prietenie, le-ai scris între două agape, două „ieșiri în decor”, două partide de hlizeală, „cu sau fără motiv”. Să stai, ore în șir, cu cineva la masă, să-i împărtășești/ să-ți împărtășească durerile, necazurile, opțiunile, bucuriile, dramele, să-i fii, uneori, ca o soră – cum mi-ai fost tu mie, în acești ultimi ani – și apoi, când ajungi „la masa de brad” (mă rog, la calculator) să-ți reversești peste el toate umorile / urdoriele - este dincolo de puterea mea de înțelegere Ba parcă are atingere cu paranormalul.

Dar tot tu, Magda U., mă ajuți să-nțeleg. Cum te-ai întors de la mare, mi-ai și trimis, pe net, un *atașament*

vesel (deși ai uitat să-mi semnalezi textul din PRO SAEC., așa cum făceai mereu; oare de ce?). Fortînd comunicarea – doar și ție Alexandru Deșliu îți pune întrebări de dincolo de Styx - , să ne imaginăm că acei cinci mari evrei ai lumii (din *atașament vesel*) au citit textul tău despre mine, al meu despre tine, și-și dau cu presupusul despre originea acestei dihonii . Iată opiniile lor:

Moise: Totul pornește de la cap. Să fii înțelept, luminat...și toate problemele se rezolvă!

Iisus: Ba e de mai jos, de la inimă. Să fii bun cu ceilalți, să-ți iubești aproapele... și toate problemele se rezolvă!

Marx: Ba e și mai jos, de la stomac. Dacă ai burta plină... toate problemele se rezolvă!

Freud: Ba e un pic și mai jos, de la sex! Dacă nu ai probleme pe acolo, și ești satisfăcut... problemele se rezolvă!

Einstein: Totul e relativ!

Iași, 23 iulie 2008

Petre Fluierașu

PILDA PUTERII SAU DESPRE PROBLEMELE DEMOCRAȚIILOR OCCIDENTALE

Astăzi lumea se îndreaptă spre o societate demasificată radical. Nu mai putem vorbi despre un public compact, oamenii aleg din ce în ce mai rar să urmeze curentul social. Și nu pentru că s-au transformat peste noapte în rebeli, ci pentru că multitudinea de variante existente duce la o cristalizare ideatică aproape imposibil de realizat. Întotdeauna apare o variantă aparent mai bună, de aceea este din ce în ce mai greu să mizezi astăzi pe utilizatori fideli.

Statele occidentale, mai bine zis sistemul ideologic occidental a apărut ca un răspuns, ca o variantă alternativă la totalitarismul specific altor zone geografice. Și astăzi mulți occidentali își justifică sistemul antagonic, prin opoziție. Musulmaniiucid, deci varianta creștină e mai bună, totalitarismul încalcă drepturile omului, deci capitalismul e varianta optimă.

Nu este greșit să vedem avantajele unui sistem, problema este atunci când devenim orbiți de acestea și nu observăm și punctele slabe. Acestea există de fiecare dată, perfecțiunea este doar un sofism filosofic. Democrația are puncte slabe, la fel cum regimurile totalitare au avut și puncte forte. Pentru a reuși să descoperim sistemul cel mai potrivit pentru societatea actuală, trebuie să analizăm detașat și să găsim atuuiri. Filosofia viitorului va fi o filosofie pozitivă. Vreamea

nihilistilor a trecut, oamenii vor astăzi soluții.

Problema principală a democrațiilor occidentale este însăși definirea lor în raport antagonic cu statele totalitariste. Dacă în acestea din urmă puterea este concentrată de câțiva indivizi, statele occidentale, tocmai pentru a evita aceste probleme, mizează pe o descentralizare generală. Creăm regulamente de protecție, organigramele devin din ce în ce mai stufoase, iar asta duce la o îngreunare a mecanismelor sociale.

Avem astăzi legi pentru orice, aproape nimic nu mai rămâne la latitudinea indivizilor. Înmulțirea actelor antisociale este o consecință a acestor legi pe care factorii decizionali încearcă de multe ori să le impună cu forța, irațional. Ne împiedicăm de hârtii, nu reușim să acționăm rapid. Birocrația sufocă democrațiile occidentale, pentru că doar prin birocrăție și prin legi aparent absurde se poate asigura egalitatea șanselor.

În momentul în care încerci să egalizezi, nu poți să o faci decât în jos. Niciodată nu vei reuși să îi ridici pe indivizi la un nivel maxim de performanță, de aceea pentru a le oferi șanse egale trebuie să scazi nivelul general. Iată capcana ascunsă a democrațiilor occidentale, care se încapățânează să le ofere cetățenilor șanse egale în absolut toate domeniile, când de fapt asta este absurd.

Pentru că lumea încă fuge de spectrul marilor dictatori,

pentru că ne temem de putere, refuzăm astăzi să ne mai asumăm propriile acțiuni. Niciodată un conducător nu va fi considerat responsabil pentru un eșec atâta timp cât între acel conducător și acțiunea propriu-zisă se află un aparat executiv imens, care filtrează orice decizie. Degeaba încearcă liderul ales democratic să imprime o atitudine puternică, până la acțiune această putere va fi diluată de fiecare angajat, care o va transforma după propriile percepții.

Exemplul economiei mondiale este grăitor, iar cei care analizează fenomenul observă că în spatele fiecărei reușite se ascunde o personalitate puternică, un om sau un grup restrâns de oameni care a ales la un moment dat să treacă peste limitele democratice pentru a își impune punctul de vedere, pentru a își asuma un risc și pentru a avea astfel șansa unui câștig. Dacă trebuie să te consulți cu 1000 de oameni înainte de a putea să spui un cuvânt, nu vei reuși niciodată să te impui, pentru că nu vei putea vorbi niciodată de propriul tău ego, nedisimulat. O companie nu poate funcționa în absența unui individ sau a unui grup mic care să decidă și să-și asume responsabilitățile.

Aceasta este cea mai mare problemă a statelor occidentale. Din cauza aparatului birocratic extins, deciziile se iau foarte greu. Și iată cum ajungem să fim în imposibilitatea exercitării unor măsuri evidente.

Teroriștii acționează într-o singură secundă, la cererea unui lider pe care îl ascultă orbește. Pentru a îi condamna pe acei teroriști, sistemele occidentale au nevoie de zeci de ani, împiedicându-se în fiecare moment de piedici ascunse născute din însăși geneza lor. Iată de ce sistemul occidental nu este de multe ori capabil să ofere soluții optime, iată de ce oamenii din Occident se simt presați de societate, obligați în fiecare zi să treacă prin site. Doar când evidența trebuie demonstrată, doare când ai nevoie de o hârtie ca să existe!

În loc să acționăm rapid, să folosim la maximum oportunitățile care apar, noi facem rapoarte, hârtii peste hârtii, simțim nevoia să ne justificăm în fiecare moment. Societatea noastră este capabilă să acorde șanse egale, dar nu știe să își răsplătească imediat campionii, societatea noastră dispune de resurse incredibile, dar nu le poate debloca, societatea occidentală deține o putere imensă, însă face eforturi imense pentru a se constrânge pe sine.

Un exemplu evident este situația caricaturilor care au inflamat lumea musulmană. În timp ce fanaticii au acționat imediat, au amenințat cu violența, au comis acte brutale, societățile occidentale au demarat discuțiile, încercând să contextualizeze problema și să vadă până unde poate merge libertatea.

Polaritatea pare astăzi că s-a schimbat, iar lumea orientală a devenit mult mai practică. Cei de acolo trăiesc, în timp ce Occidentul își bate capul cu drepturile omului și cu rasismul. Semănăm teribil de mult cu acei călăreți medievali în armuri care țineau la etichetă și la blazon și erau uciși înainte să apuce să lupte de niște "tipi" care nu se sfiau să călărească în chiloți...

Este timpul ca Occidentul să învețe să nu se mai teamă de propria putere. Nu trebuie să demonstrăm nimic! Să înțelegem că avem dreptul să ne impunem, să înțelegem că avem nevoie de lideri puternici, de personalități marcante. Nu putem să gestionăm prin talente disipate, avem nevoie de persoane care să managerizeze aceste talente. Nu aparatul este cel mai important, ci oamenii care se află în fruntea aparatului.

Să nu confundăm democrația cu lipsa acțiunii, să nu trăim cu impresia că suntem egali. Visul acesta este o simplă utopie, iar Occidentul trebuie să mizeze pe vârfulurile sale pentru că doar acestea îl pot ajuta să se impună. Nu, nu un elitism, ci o selecție naturală care să țină cont de talentele native ale fiecăruia. Nu există oameni mai proști, există doar domenii diferite și alegeri de viață proaste. Să îi lăsăm să greșească, pentru că nu putem să hotărâm toți. Să nu încercăm să aplatizăm, ci să le respectăm individualitatea celor de lângă noi, chiar dacă această individualitate le dictează să urmeze orbește grupul. 100 de fanatici care au ales singuri acest drum este un grup mai puternic decât o adunare de 1000 de oameni de știință care visează în fiecare moment să facă altceva.

Este timpul să ne asumăm propria condiție. Dacă vom rata, nu este nicio problemă, nu toți trebuie să fie învingători. Ar trebui însă în fiecare moment să ne dorim să fim naturali. Doar așa vom reuși să fim cu adevărat puternici. Până la urmă e simplu, avem nevoie de dictatori democratici!

Constantin Coroiu

LECȚIA DE CONTINUITATE

Din volumul de convorbiri cu expreședintele și actualul premier al Federației Ruse, **Vladimir Putin**, intitulat *La Persoana întâi*, aflăm un „amănunt” care mi-a reținut atenția în mod deosebit. Un colaborator al lui Putin evocă momentul când acesta tocmai devenise viceguvernator al orașului Sankt Petersburg. Instalat la Palatul Smolnăi, fostul ofițer KGB (e un fel de a spune, căci unui lucrător al unei atât de perfecționate și temute organizații atributul „fost” nu i se potrivește decât după ce moare), dar și profesor universitar într-unul din marile centre academice ale lumii, a făcut un gest cum nu se poate mai definitiv în ceea ce-l privește. De pe pereții din încăperile celebrului palat, sediul guvernului local, fuseseră scoase portretele lui Lenin. Rămăseseră cunile sau găurile goale. Cei mai mulți demnitari de diverse ranguri au găsit de cuviință să atârne în locul portretului lui Lenin pe cel al lui Boris Elțin. De unde se vede că istoria nu este și nici nu poate fi decât un lung șir de... conjuncturi sau, cu un cuvânt din noul limbaj de lemn: *oportunități* (din aceeași familie cu *opportunism*). Ei bine, Vladimir Putin a arborat în cuiul rămas stingher din biroul său o gravură înfățișându-l pe *Petru cel Mare*. Fără comentarii, așa cum de altfel îi este obiceiul, dar mesajul conținut nu mai avea nevoie de nici o explicație. Era mai clar și mai consistent decât o mie de discursuri sau de programe. Era deopotrivă logic (Sankt Petersburgul fiind, cum bine se știe, ctitoria de acum mai bine de trei secole a lui Petru), polemic (cine altcineva ar fi putut să-i ia așazicând locul lui Lenin?) și într-un anumit sens, premonitoriu.

În mentalul rușilor, inclusiv al elitelor, în primul rând al acestora, numele lui Petru cel mare este asociat Reformei (cu majusculă) aproape până la sinonimie. Este *reforma* la dimensiunile istoriei mari, a geografiei, culturii și sufletului rusesc, o reformă ale cărei efecte se măsoară în secole multe, micile sau marile „ruperi de ritm” de pe parcurs nefiind decât niște neînsemnate „perestroici” ce se pierd „înghițite” repede de șuvoiul Istoriei unui popor mesianic care are *destin*. Unul dintre cei mai mari istorici ai epocii moderne, Arnold Toynbee, afirma fără echivoc că lumea arată, în fond, așa cum ne-au lăsat-o trei oameni de geniu: *Iulius Caesar*, *Petru cel Mare* și *Napoleon Bonaparte*. Acestea sunt semnăturile cele mai ilustre ale unei opere de milenii.

În „Jurnalul de scriitor” al lui Dostoievski există ample comentarii privind momentul apariției ultimei părți a romanului *Anna Karenina* (în *Russki Vestnik*). Recunoscând că romanul lui Tolstoi „este perfect ca operă de artă”, afirmând chiar că „nimic din literaturile europene din epoca actuală nu se poate compara cu el”, creatorul *Fraților Karamazov* lărgiște orizontul în spațiu și timp, privește lucrurile nu doar sincron, ci și diacronic, și

subliniază, așa cum o făcuse în nenumărate rânduri până atunci (în scrierile sau în conferințele rostite cu diverse ocazii) rolul capital al lui Pușkin – cel care „a început adevărata întoarcere conștientă cu fața spre popor”, adică „spre ce este al nostru... național” de la reforma lui Petru cel Mare, aceasta fiind, pentru Dostoievski, reperul fundamental. „...Noi – scrie el – am putea, firește, să-i arătăm Europei direct sursa (romanului *Anna Karenina* – n.me) adică pe Pușkin însuși, ca dovada cea mai pregnantă, fermă și de necontestat a independenței geniului rus și a dreptului acestuia la importanță universală, general umană și unificatoare în viitor. Din păcate – constată Dostoievski – oricât i-am arăta-o, multă vreme de acum înainte scriitorii noștri tot nu vor fi citiți în Europa, iar când vor fi citiți, tot așa mult timp, nu vor fi înțeleși și prețuiți. De fapt, europenii nu sunt în stare să-i aprecieze și asta nu pentru că ar fi prea puțin capabili, ci pentru că noi suntem pentru ei o cu totul altă lume, parcă am fi picați din lună, așa că le este greu să admită chiar și existența noastră”.

Previziunea lui Dostoievski, conform căreia multă vreme scriitorii ruși nu vor fi citiți, iar atunci când vor fi citiți nu vor fi înțeleși și prețuiți, nu s-a adevărat. Mă îndoiesc că se pot cita prea multe nume de scriitori din întreaga literatură universală atât de citiți, atât de studiați (în cazul lui Dostoievski, nu numai de critici și istorici literari și de artă, ci și de psihologi, psihanalisti și psihiatri) ca marii scriitori ruși. Cert este însă că ideile, observațiile lui Dostoievski se înscriu într-o dezbatere privind ceea ce s-a numit europocentrismul, în fond provincialismul cultural occidental european. Ideea era atunci și este și astăzi extrem de actuală.

La prima sa vizită oficială în străinătate, în calitate de președinte ales al Rusiei, și nu oriunde, ci în Italia – țară atât de iubită de Dostoievski – *Vladimir Putin* a dezvelit, la Roma, într-un spațiu de o exorbitantă monumentalitate, o statuie (pe care unii critici de artă au semnalat-o ca fiind o lucrare de o remarcabilă valoare) a lui *Pușkin*. Un fapt plin de semnificații care voia să dovedească, o dată în plus, nu doar consecvența cu sine însuși, ci și să sublinieze ideea unei continuități ferme privind destinul și istoria unei mari națiuni. Pentru adevărații ruși, numai Dumnezeu, cu care ei, cum zicea un filosof, „se învecinează”, este mai presus de Petru cel Mare și de Pușkin. Asta o știe mai bine decât oricine tocmai cineva care, precum Putin, s-a născut, a copilărit, a învățat, a iubit în somptuosul oraș de pe Neva, orașul lui Petru și al poetului național al Rușilor. Spre norocul lor, acest cineva a ajuns șeful statului. Alții nu au avut un astfel de noroc. Dar norocul și-l mai fac și popoarele, alegând omul potrivit la un anumit moment al istoriei. Din păcate, nu e și cazul nostru, al românilor!

ECOURI

PICTURĂ

„Elena Stoiciu* vrea să exprime, într-o personală viziune asupra genezei, relația omului cu cosmosul. Fie că în spațiul acvatic introduce elementele unei antropologii înrudită vegetabilului, fie că, asemeni lui Bălașa, imaginează poeme astralo-cnitonice, pictorița sfârșește întotdeauna prin a sugera vagul, aproximativul, fantasticul.

Formele devenite personaje lasă impresia imponderabilului și a desprinderii din constrângerile realului.

În ansamblu, creația artistică a Elenei Stoiciu, echivalează cu o amprentă distinctă în arealul artelor vizuale de azi și se definește prin capacitatea de a conferi realului substanța vitală a imaginativului”. (Valentin Ciucă, critic de artă)

„Măștile Elenei Stoiciu au punctul de pornire în măștile populare din zona Vrancei, unde arta confecționării lor a excelat. Am remarca însă aici faptul că este vorba de un pretext tematic, de inspirație, înțeleasă într-un sens foarte larg din arta populară, și nu propriu-zis o prelucrare pe linia tradițiilor acesteia. Diferă, desigur, atât modalitățile de realizare (cu excepția unor materiale comune) cât, mai ales, intențiile – măștile populare având, în primul rând, o funcție utilitară.

Măștile Elenei Stoiciu au însă un statut bine precizat, ca obiecte decorative.

Confecționate din materiale dintre cele mai diverse, unele insolite – pânză, coji de nucă, semințe, etc. – în combinații inedite de materiale, forme și culori, acestea sunt realizate cu multă fantezie și simț decorativ. Expresivitatea lor, uneori accentuat comică, mărturisește o intenție ludică, ceea ce le apropie într-o oarecare măsură de măștile populare, cu deosebirea însă că nu au caracterul grotesc – terifiant al acestora.

Remarcându-se prin efectele lor decorative, măștile Elenei Stoiciu se remarcă ca niște piese interesante, inedite ale genului”. (Rodica Fota, ziarist)

ARTĂ MONUMENTALĂ

„Pentru Elena Stoiciu, spațiile murale vaste sunt teritorii privilegiate ale unei comunicări vizuale directe, tranșante în viziuni simbolico-narative sau doar decorative, se evocă fapte memorabile, personaje istorice sau pur și simplu se decorează ambiental un loc public.

Rezultatele onorează un artist, dar și niște comanditori interesați de personalizarea unei incinte, a unei fațade sau loc public.

Manualitatea și arta compoziției relevă disponibilitățile tehnice și imaginative ale autoarei și, firește, o bună cotă profesională în comunitatea focșăneană și nu numai”. (Valentin Ciucă, critic de artă)

* Născută la 12 mai 1947, la Focșani

Absolventă a Academiei de Arte Plastice București, promoția 1969. Clasa profesorilor: Marin Gherasim și Stoica Răzvan. Membră a Filialei Vrancea a Uniunii Artiștilor Plastici din România.

PREMII ȘI DISTINCȚII: 1958 – Premiul I și Medalia de aur – Expoziția Națională București; 1959 - Premiul I și Medalia de argint- Expoziția Internațională de la Amsterdam- Olanda; 1971-1974 – Premiul special la concursul „În patru ținte”; 1976-1978 – Diplomă la Festivalul – Concurs „Vronețiană”; 1978-1979 - Diplomă la Expoziția Națională „Moldova”; 1986-1988 - Diplomă la Expoziția Națională „Crucea Roșie-Unitate-Pace”. Diplome la Saloanele de grafică.

EXPOZIȚII PERSONALE DE PICTURĂ: 1975, 1976, 1977, 1978, 1987, 1989, 2005, 2006 la Focșani.

DE ARTĂ DECORATIVĂ: la Focșani și Sibiu (Sala „Sirius”)

Din 1971 a participat la toate expozițiile de grup ale artiștilor plastici vrânceni, expoziții județene, interjudețene, naționale în București, Bacău, Galați, Târgoviște, Suceava, Sibiu, Botoșani, Brașov, precum și la Salonul Național „Vronețiană” și Salonul Național „Moldova” etc.

GRAFICĂ ÎN PUBLICAȚII JUDEȚENE ȘI NAȚIONALE: „Milcovul”, „Milcovia”, „Educatorul”, „Diplomatic TV Vrancea”, „Gazeta de Vrancea”, „Vitrării”, „Pe aici nu se trece”, „Pro Saeculum”.

GRAFICĂ DE CARTE: 1998-2000 – Manuale de muzică pentru clasele a-II-a, a-III-a și a-IV-a; „Un pumn de stele” de Maria Lovin-Putneanu (2003); „Caietul de lectură” de Maria

Cristorea și Milica Danțiș (2005); „Colorăm, socotim, învățăm” de Maria Cristoreanu (2007)

LUCRĂRI DE ARTĂ MONUMENTALĂ

Acoperiș țigla glazurată, 1975- Prefectura veche Focșani (Motive populare); Panouri gen vitralii, 1977 - Ateneul „Maior Gh.Pastia”-Focșani (Unirea din 1859); Mozaic marmură, 1977 – „Borna de hotar” în Piața Unirii Focșani; Mozaic „Cesarom”, 1987 - Fațada principală a Colegiului Economic „M. Kogălniceanu” Focșani, (compoziție figurativă), Acoperiș țigla glazurată, 996- Banca Agricolă Vidra (Motive populare).

LUCRĂRI DE ARTĂ DECORATIVĂ REALIZATE ÎN ȘCOLI 1984 – Școala „Al.Vlahuță” Focșani: PANOU „UNICEF”, 1986 – Școala „Nicolae Iorga” Focșani: MIORITA (panou pictat pe sticlă) și COPILĂRIA (două panouri pictate pe sticlă); -1996 - Școala „Ion Basgan” Focșani COPACUL COPILĂRIEI (panou pictat pe sticlă)

ACTIVITATEA DIDACTICĂ. Din 1969 profesor de educație plastică în școlile și liceele vrâncene, îndrumând

Colectivele de redacție ale revistelor școlare (Colegiul Național „Al.I.Cuza”, Școala „Ion Basgan”etc.). Numeroase distincții, medalii, premii obținute de elevii îndrumați la expoziții și concursuri naționale și internaționale. Metodist Educație plastică la Inspektoratul Școlar Vrancea, lector la Casa Corpului Didactic „Simion Mehedinți” Vrancea, evaluator de manuale. Profesor evidențiat, gradatii de merit, salarii de merit. Are lucrări de pictură și grafică achiziționate în colecții oficiale și particulare din țară și străinătate.

Marin Gherasim

DĂRUIRE ȘI VOCAȚIE

Cazul ELENEI STOICIU este unul exemplar: artistă de reală dotație, ea s-a implicat cu întreaga pasiune și competență de care este capabilă în variate activități, dând la iveală polivalența personalității sale. Polivalență dar și remarcabilă putere afectivă și intelectuală, de implicare civică având mereu parcă sentimentul unei irepresibile datorii de îndeplinit.

Artistă dar și profesoară de arte vizuale, ea s-a dedicat învățământului cu vocația apostolatului, cu răspunderea că formează oameni, caractere. Subliniez această chemare a ei pentru a forma oameni ca una esențială, de vocație și poate această iubire și înțelegere a „condiției umane” luminează secret sensurile artei ei, a vieții ei.

Dealtfel, un întreg ciclu de lucrări, de picturi ale Elenei Stoiciu este dedicat omului, relațiilor inter-umane, caracterului lor tainic, misterios, adesea meandric. Pe artistă o fascinează surprinderea celor mai intime trăiri ale omului, de la cele de însingurare și abandon și până la acele în care ființa umană exultă de energii vitale de nestăpânit.

Un mare ciclu de lucrări, desfășurat pe parcursul a mai multor ani, intitulat

Omule-Pomule, Pomule-Omule, sondează zonele de adâncime ale ființei, coboară în secretele tainite ale subconștientului. Ființe-arbori contorsionate încearcă să comunice, să treacă de bariera singurătății. Artista recurge la metaforă, la simboluri cu multiple deschideri semantice, atmosfera fiind una intens onirică.

Interogațiile artistei capătă dimensiuni cosmice și prin această dimensiune, artista își apropie tema religioasă, sacră. Lucrări, precum *Rugă, Fereastra* (ciclul „Arcade”), *Învierea*, sondează relația omului cu Ziditorul lumii, cu Dumnezeu.

Spuneam că Elena Stoiciu este un artist multivalent, că își încearcă darurile în variate domenii.

Din chemarea pentru artă dar și din conștiință civică a realizat câteva importante lucrări monumentale „de for public”. Poate cea mai importantă este mozaicul din jurul *Bornei de hotar* din Focșani. Lucrarea amplă, mozaicul marchează un loc esențial al istoriei noastre. În prezent se restaurează complexul „Piata Unirii” și nu se cunoaște, cu precizie, soarta lucrării. Tot în mozaic realizează o lucrare la Liceul Comercial „Mihail Kogălniceanu” din Focșani, având ca temă „Știința”.

Amplă lucrare decorativă din țiglă glazurată și colorată de la „Prefectura Veche”, realizată de artistă în 1976, conferă o notă distinctă și originală clădirii, precum la Suceava „Sf. Ioan cel Nou” sau la Timișoara, Mitropolia.

Elena Stoiciu și-a exersat talentul și în arta vitraliului, artă prin excelență a transparenței, a luminii, prin aceasta artista vorbindu-ne despre rosturile adânci ale culturii.

Vitraliul este așezat nu întâmplător la „Ateneul Popular” din Focșani, loc de tradiție pentru cultura locului, având ca temă *Unirea din 1859*. Lucrarea, realizată în tehnica picturii pe sticlă gen vitraliu, a rezistat de la realizare – 1975 până iarna 1990, când Ateneul nu a mai fost încălzit și s-a deteriorat.

Despre toate aceste lucrări, despre pictura artistei au scris oameni importanți de cultură remarcându-i calitățile, forța implicării. Un critic cu importanță de pătrundere VALENTIN CIUCĂ, a scris rânduri semnificative despre arta Elenei Stoiciu, remarcând „amprenta distinctă” a artei ei, „capacitatea de a conferi realului substanța vitală a imaginarului”.

Propensiunea spre cultură a Elenei Stoiciu a dus-o cu necesitate spre arta tiparului, a cărții, a revistelor de cultură și artă. Faptul este grăitor pentru caracterul viu, participativ al artistei, pentru bogăția ei interioară. Ilustrează încă de la primul ei număr revista de cultură, literatură și artă *Pro Saeculum* și cu o consecvență exemplară o găsim în paginile revistei (în al cărei colegiu redacțional se află) până acum, la cel de-al 50-lea număr! Faptul vorbește nu numai despre talentul artistei, dar și despre seriozitatea și caracterul ei prob.

Artista a fost apreciată și răsplătită cu premii importante care i-au subliniat meritele în plan artistic și profesional. Menționez doar pe cele mai importante chiar de la început: Premiul I și Medalia de aur – Expoziția Națională București – 1958; Premiul I și Medalia de argint – Expoziția Internațională de la Amsterdam-Olanda-1959; Diplomă la Festivalul Concurs „Voronețiana”-1976,

1978; Saloanele „Moldova”, Saloanele de grafică, ș.a.

Elena Stoiciu și-a dat strălucit lucrarea de grad în învățământ în 1987, cu tema „Monumentele comemorative și colecțiile etnografice din Vrancea, loc de întâlnire al elevilor cu opera de artă”, cu o mare profesoară și cercetătoare a istoriei artei vechi din România – Corina Popa și acest fapt vorbește despre virtuțile intelectuale ale artistei.

Scriind aceste câteva rânduri despre fosta mea studentă de la pictură, îmi dau seama cât de greu (dacă nu cumva imposibil) este să evoci viața unui om cu infinita ei bogăție de fapte, de trăiri, de aspirații, de realizări.

Artistei, profesoarei care astăzi numără o frumoasă sumă de ani pusă cu devotament în slujba școlii, a artei și culturii, îi aduc omagiul meu, bănuind resursele mari pe care încă le mai are, disponibilitățile pentru artă, pentru oameni.

Marin Gherasim

Iulie 2008.

REVISTA REVISTELOR

LUCEAFĂRUL, nr. 21 / 2008

Prozatorul Constantin Stan face o necesară radiografie a vedetismului ieftin, tip TV. Fiind și un bun ziarist cultural, domnul C. S. își alege foarte bine victima: o anume **Teo Trandafir**, cea adulată de babe și văduvi de vârsta a patra. Zice autorul „*Dramatic mi se pare cazul Teo Trandafir. Dramatic, omeneste vorbind. Pentru că ea nu este proastă, pe vremuri chiar avea replică. A încercat și ea o cură de slăbire într-un pariu cu kilogramele (multe) în plus spre a arăta ce înseamnă să ai voință, dar a pierdut. Nu asta-i drama. Drama este dorința ei. A început să se autopastîșeze și să facă orice pentru a obține audiență. Sigur că încă de la PRO TV o cam luase razna, în primul rând cu maneliștii pe care ni-i băga pe gât în cantități uriașe*” Da. Teo s-a stins, așa cum s-a stins și Mihaela Tatu, Andrei Gheorghe sau Bebe – sex. **Mediocritatea și prostul – gust** nu pot dura la nesfârșit, nu-i așa?

ARGEȘ, nr. 5 / 2008

Într-un bun interviu luat de poetul Gabriel Stănescu, distinsul istoric literar N. Georgescu face lumină, oarecum, în ceea ce privește legionarismul marilor personalități ale epocii interbelice: „interbelicul românesc a fost momentul de vârf al dialogului nostru cu Europa. Apropierea intelectualilor tineri de ceea ce se chema „Mișcarea legionară” – o mișcare nu este un partid; sensul vine de la latinescul **miscere** care înseamnă „a amesteca” – era, vă repet, dialogul ei cu frontul ideilor europene. În niciun alt compartiment politic al momentului nu se discuta despre omul nou; acești oameni care dezbăteau asemenea chestiuni aveau nevoie de un numitor comun, ceva care să-i țină alături, o revistă, un ziar, o instituție. Oricine se ocupa cu definirea **specificului național** în epocă era considerând ca făcând parte din *Mișcare*”. Să spună, dl. N. Georgescu adevărul până la capăt?

AXIOMA, nr. 5 / 2008

Domnul Ieronim Tătaru nu ne dezamăgește, Domnia Sa ni-l readuce în actualitate pe Dante Gabriel Rosetti, principalul reprezentant al școlii preraphaelite engleze. Sunt, totodată, 180 de ani de la constituirea confreriei preraphaeliților în Marea Britanie. Ce ne spune dl. Ieronim Tătaru: „Preraphaeliții englezi au unit mereu pictura cu poezia. Unii dintre ei, printre care și Dante Gabriel Rosetti, fiind în egală măsură și pictori și poeți reputați. Mai toată opera picturală a preraphaeliților este influențată de poezie,

de literatură, în general, ea evocând puritate, sinceritate, sensibilitate, inefabilitate poetică, un sentiment al naturii, o bucurie a contemplării ei, exprimând adesea un extaz de o rezonanță mistică. Doctrina preraphaeliților englezi are coerență și ar putea fi așezată între estetica romantismului și aceea a simbolismului.”

VIATA ROMÂNEASCĂ, nr. 5 / 2008

La ancheta revistei, intitulată „scriitorul și opera” răspunde și poetul Radu Ulmeanu care ne aduce un pic cu picioarele pe pământ: „Din păcate, ființa poetului este vremelnică, mai plăpândă parcă în esența ei pieritoare decât a altora. Labiș, care a fost în fapt cea mai mare promisiune postbelică a poeziei noastre, a sfârșit la 21 de ani, măcinat deja, la o vârstă atât de fragedă, de aburii alcoolului. S-a vorbit cu oarecare îndreptățire despre asasinarea lui, dar aceasta chiar reală fiind, nu ar fi fost posibilă în absența „alcoolurilor tari”, pe care, din ce în ce mai conștient de absurdul unei lumi pe care voia să o smulgă din criminala ei inerție, le frecventa. Nichita s-a închinat și el apetitului bahic...” De luat aminte și a medita la toate acestea.

CONVORBIRI LITERARE, nr. 5 / 2008

Poetul Cassian Maria Spiridon reia un interviu mai vechi cu poetul Cezar Ivănescu, publicat inițial în „Dacia literară” nr. 3, din 1993. Spunea marele dispărut în legătură cu plecarea sa la București: „Da. M-am strămutat nu de voie, ci de nevoie... în momentul când ar fi trebuit să ne afirmăm ca atare, deci, lașul nu exista din punct de vedere cultural. Sigur că existau niște reviste conduse de politicieni epocii, dar lașul nu exista din punct de vedere cultural. Și atunci, ca pe vremuri demult apuse, ca să te impui în cultura românească și-n literatura românească trebuia să mergi în singurul loc din România unde cu adevărat exista o emulație autentică de valori și unde exista posibilitatea afirmării: București! Capitala turcită a României comuniste. Nu m-am acomodat niciodată cu viața bucureșteană și mă consider un moldovean fericit, deoarece până la ora actuală nu mi s-a întâmplat nimic atât de nefast, cum li s-a întâmplat predecesorilor mei.” I s-a întâmplat ceva mult mai grav: moartea, singurul lucru serios de pe lumea asta...

ACOLADA, nr. 5 / 2008

În decembrie trecut, Ștefan Hrușcă a susținut un spectacol cu Adrian Păunescu. Pornind de la asta, poetul

(și cântărețul) Ion Zubașcu scrie: „Cum a fost posibil, oare, ca acest simbol al curățeniei morale și sărbătorii tradiționale românești să se regăsească pe aceeași scenă cu Adrian Păunescu, omul care în toți acești ani a reușit să devină un simbol al polarității contrare din spațiul public autohton? Pentru acest om (Adrian Păunescu s.m.) cursul istoriei a încremenit în 15 iunie 1985, după dezastrul total al Cenaclului Flacăra de pe Stadionul din Ploiești când a pierdut tot ce dobândise prin lingușirea odioasă a familiei dictatorului Ceaușescu, iar el nu mai visează de 23 de ani încoace decât să reia lucrurile din acel punct de ruptură (...). Cât îl privește pe actualul poet și politician Adrian Păunescu, numai bunul Dumnezeu poate ști dacă mai e vreo speranță” Totul e corect. Dar cine l-a adus de la țară în București și i-a dat o pâine să mănânce domnului Ion Zubașcu? Răspuns: poetul Adrian Păunescu...

ATENEU, nr. 5 / 2008

Acum, când peste Lucian Blaga s-a așternut, parcă, un con de umbră, eseul semnat de Laura Solomon mi se pare cu atât mai plin de semnificații, mai ales că autoarea se ocupă de „*Dezamăgiri spațio-temporale în poezia lui Lucian Blaga*”. Autoarea își încheie articolul, edificator: „Spațiul poetic bagian este un loc al integrării armonioase a ființei umane în ființa lumii. Se degajă din versuri un sentiment al departelului, într-o spațio-temporalitate care-și lărgeste marginile... în aceeași măsură spre înaltul cosmic sau spre adâncul originar... Timpul este oprit, depășit sau lăsat în urmă – oricum, dominat – de către eul care, tocmai prin conștientizarea propriilor limite, reușește să le depășească, să le dizolve sau, dacă nu, să le împingă spre ne-margini, până la confundarea cu însăși ființa lumii.”

REVISTA NOUĂ, nr. 3 – 4 / 2008

Din reușitul eseu „Eminescu și limitele limbajului” semnat de Christian Crăciun citez: „Dacă Eminescu vrea să ne ajute să vedem lucrurile astea, el ne atrage atenția că nu se poate decât prin simbol și că, dacă există în interiorul limbajului omenesc un receptacul, un vas în care să poată fi păstrat adevărul așa cum era păstrat sângele lui Iisus în Sfântul Graal, apoi acela este simbolul. Cine vrea să aibă cunoaștere, trebuie să aibă cunoașterea originară a simbolurilor. Numai un poet putea să scrie atât de profund, fără să se văicărească, Eminescu nu se vaită ca poeții moderni că nu poate să scrie, că are criză de inspirație. Nu. El abordează direct o întrebare pe care, repet, foarte puțini poeți au avut curajul să o abordeze în modernitate...” Concluzia este clară: „Eminescu a fost un mare mistic.” Tot ce se poate.

CULTURA, nr. 22 / 2008

Tulburător, eseul „Comuniștii și moartea” semnat de Mihaela Granco. Despre ce este vorba? Iată: „Pentru

marxiști, moartea avea o semnificație colectivă și o finalitate escatologică, evident impuse de „cosmologia” universului social. Spaima de moarte văzută ca aneantizare fizică a individului, ca disoluție definitivă, era compensată de credința în imortalitatea speciei umane, în perpetuarea în memoria colectivă a imaginii indivizilor care au aplicat exemplar norma socială comunistă și au fost implicați în realizarea proiectului comunist, uneori cu sacrificii personale sau chiar cu prețul vieții. În plus, moartea ca fenomen natural, obiectiv, era considerată o necesitate, numai prin ea fiind posibilă reînnoirea societății, apariția unor indivizi cu noi potente socio-creative; asumarea unei astfel de viziuni era considerată absolutamente necesară în procesul maturizării individuale și colective...” Bine că a venit Revoluția și nu am ajuns să ne „maturizăm” și noi.

ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 23 / 2008

Un modest actor, Dan Puric, a scos o carte – „Cine suntem” – în care o face pe misionarul naționalist, vorbind despre orice, într-un limbaj gen Vadim Tudor, Gheorghe Funar sau Gigi Becali. Iată ce scrie Sorin Lavric despre cartea cu pricina și despre Dan Puric: „Unui actor nu-i poți pretinde ca, în afara scenei, să fie scriitor. În schimb, de îndată ce iese din rol și intră în pielea lui, spontaneitatea i se risipește și relieful i se șterge: devine un om banal a cărui vervă, obținută cu prețul atâtor ore de repetiție, dispore. Discrepanța este cu atât mai dramatică cu cât luăm în seamă și ceea ce spune: căci, scos din matca replicilor învățate și desprins de tiparul psihologic al personajelor cu care s-a identificat, limba lui cade. Devine searbădă și ineptă... Pe scenă, Dan Puric e simpatic și nimic mai mult... Cu astfel de gânduri, nu-i văd lui Dan Puric un viitor liniștit. O să-și ducă crucea cât va putea, supraveghetorii ideologici ai sănătății noastre mentale având grijă să-l compromită parțial sau total...” Eu zic că Dan Puric ar face mai bine să rămână pe scenă. Acolo, măcar tace...

CAFENEUA LITERARĂ, nr. 5 / 2008

Poetul Liviu Ion Stoiciu semnează cel mai trist articol despre moartea altui poet important: CEZAR IVĂNESCU. Iată ce scrie L. I. S: „În ziua în care elita Uniunii Scriitorilor din România își aniversa, la sediul ei, Centenarul cu Traian Bănescu și cu suita de S.P.P – își care țineau scriitorii de rând „fără invitații” la poarta sediului U. S. R., deși era sărbătoarea tuturor scriitorilor... joi 24 aprilie seara s-a aflat de moartea lui Cezar Ivănescu. Lui Cezar Ivănescu nu i s-a adus nici un onor; din ce a scris presa, Cezar Ivănescu a murit ba de edem pulmonar, ba de embolie cerebrală, ba de stop cardiac – probabil numai în România se poate întâmpla așa ceva: să nu se dea un verdict clar al decesului unei personalități de prim rang a literaturii române. Ultima știre suna așa: „Scriitorul Cezar Ivănescu, în vârstă de 67 de ani, a ajuns mult prea târziu la spital pentru ca doctorii să-l mai poată salva, spun surse medicale”. Păcat!

BREVIAR

MARIUS GHILEZAN, *Hoția la români*, București, **Runa, Grupul Editorial Corint**, 2008, 152 pag.

Marius Ghilezan, specialist în comunicare instituțională și marketing politic, publicist experimentat, autorul primului nostru roman sportiv, «*Furia*» (Ed. Humanitas) a scris o carte foarte tristă, o carte în care se spune lucrurilor pe nume, fără moralizare și dădăceală, cu luciditate dureroasă, cutremurătoare: «*Oamenii locului fură de când se știu ei. Nu au pretuit niciodată valoarea*». Sugerăm cititorilor să-și revină din încremenirea (firească) și să citească până la capăt. Nu vor avea motive să regrete. Motivul? Nu sunt șanse de vindecare a Răului dacă acesta nu este identificat. Un medic nu poate aplica un tratament eficient dacă nu a pus un diagnostic corect. Admiratia pentru hoție, considerată un garant al deșteptăciunii, constituie un efect, nu o cauză. Găinăria, blatul (la fotbal), șpaga, plagiatul, ingineriile financiare sunt doar câteva din posibilitățile pe care românul le are la dispoziție dintr-o gamă cu mult mai variată într-o țară în care **totul se poate**, când există voință, bunăvoință și fantezie. Ne place să credem că Bedros Horasangian în al său „Cuvânt - înapoi” are dreptate când afirmă: «*Suntem cum suntem, dar putem fi cum ar trebui să fim*» Oare? Vor apărea peste noapte oamenii cu onoarea nepătată, justițiar ai unei noi lumi? Tot autorul cărții dă un răspuns care ne pune pe gânduri: «*Nuferii onoarei nu se dezvoltă în balta fărădelegii. Păstrăvul nu trăiește decât în ape limpezi*».

OCTAVIAN VOICU, *Lumea are glas*, Bacău, Editura **Corgal Press**, 2008, 146 pag.

În timpul vieții, **Octavian Voicu** s-a prezentat editorial exclusiv în ipostaza de poet (șapte volume), pentru ca – iată – la patru ani de la dispariția sa (2004) să apară cu un roman scris în tinerețe (probabil prin anii '66 - '70) despre lumea satului, surpată în temelii ei morale, și despre modul în care se integrează în această lume tânărul inginer agronom Marin Velinescu. Din acest punct de vedere avem un Bildungsroman pentru că asistăm la procesul de maturizare a acestuia, dar și romanul unei colectivități ce începe să înțeleagă că resemnarea nu poate duce decât la atrofierea sa în dimensiunea existențială. Romanul (o confesiune deghizată) e scris cu naturalețe, autorul străduindu-se să nu cadă victimă unei stereotipii lingvistice păgubitoare, întrucât paginile cele mai reușite sunt acelea care surprind relația profund omenească dintre acesta și moș Frunză. O dovadă sau chiar mai multe în favoarea ideii că bunul simț țărănesc nu a putut fi strivit de o putere vremelnică și irațională. La nivel epic, însă, creează situații neverosimile sub raport psihologic, iar conflictele depășesc cu puțin rețetele

oferite de romanele apărute în acele vremuri. Cartea e mai mult o demonstrație că Octavian Voicu avea talent de povestitor și harul de a citi lumina din sufletele oamenilor.

MARCEL MUREȘEANU, *Monede și monade*, vol. II, Cluj – Napoca, Ed. Limes, 2007, 172 pagini.

Dacă am numărat bine, acesta este – până în prezent – autorul a 18 volume de poezie, 3 volume de proză și a 2 volume de aforisme sub titlul provocator: «*Monede și monade*». Poet cu o personalitate foarte bine conturată, „călător în insomnii”, ars de „patima recunoștinței”, Marcel Mureșeanu este scăpărător cu aforismele sale, mereu în căutarea adevărurilor ultime și a exprimărilor paradoxale! Nimic forțat în minitextele sale, magistral așezate în pagină, cu efecte calculate în spațiul reflecției. Iată câteva mostre: «*Multe merg din plin, dar și mai multe merg din gol!*» Ori: «*S-a ajuns ca nici nebunii să nu mai vorbească decât în fața națiunii. Unde sunt tulburătoarele monologuri în oglinda lacului?*» Ori: «*Din Mirările Temnicerului... - De ce le-or fi dat pedepse așa de mari dacă tot trece vremea așa de încet?!*»

Uneori se simte delicatetea și rafinamentul poetului ce-și exhibă neliniștile: «*Cad petalele unghiului mort, între care a stat toată vara ascuns sufletul meu, hărțuit de patimile trupului...*» Sau ce părere aveți de următoarea considerație: «*Vampirul parfumat e curios ca un cleptoman?*» Dar oricât s-ar strădui să apară simplu, nelivresc, adâncul știutor de carte se impune cu naturalețe cititorului complice; mai ales când își adjudecă o ironie nimicitoare: «*Textualiști bogăți vor fi expropriati de parabunurile lor și de toate metatitlurile pe care le-au avut*» Până atunci, vorba oximoronistului: «*Spre Transcendent, birjar!*». N-am crezut că voi citi o carte de aforisme – meditații cu atâta plăcere! Nu rămâne decât să vă convingeți!

MARIAN RUSCU, *Jar printre friguri*, Deva, Editura **Emia**, 2007, 112 pag.

Un poet al dorului de părinți, al nostalgiilor năucitoare după edenul pierdut, al dorului de transcendent afirmat cu fermitate («*mirenii, în mătăanii, / au înmărmurit la îndrăzneala mea*») Un poet matur care-și afirmă neliniștile păstrându-și nesmintită capacitatea de a se uimi în fața miracolelor: «*cum lacrima din rouă plină / într-un strop de brumă*» Între îngerii așteptați și arlechinii de pe pânze poetul își dorește, mai mult decât orice, integrarea în ritmurile sacre ale devenirii: «*O, Doamne, / câtă pace și liniște / printre inimi și livezi!*»

Impactul cu lumea («*câte săgeți otrăvite / mi-au fost mai degrabă drept leac*») ca și desele neînțelegeri cu sine însuși îl înstrăinează – vremelnice – de ambele realități. Rezultă de aici un discurs liric aspru și incitant, a cărui forță se impune memoriei prin (nu puține) formulări inspirate: «*roua e gata să dea în clocot / drumu-i de foc*», semn al unei neobișnute combustii interne. Unele texte, întru totul remarcabile, ar merita citate în întregime: «*În veghe cu o umbră fulger - cometă*» sau «*Dansul de foc*». Un poet a cărui retorică bine supravegheată m-a cucerit și pe care mi-aș dori să-l urmăresc în continuare.

EUGEN CAZAN, *Numele meu este Alexandru*, Bistrița, Editura **Charmides**, 2007, 64 pag.

Între cei care au girat debutul și evoluția unui poet de formație și esență umanistă ca Eugen Cazan se numără: Constanța Buzea, Traian T. Coșovei, Iolanda Malamen, iar textele sale (poetice și dramatice) au fost comentate favorabil de Cezar Ivănescu, Marin Mincu, Călin Căliman, George Mihalcea, Liviu Grăsoiu, Andrei Mișca, Florentin Popescu, Victoria Milescu...

Pe acest poet, debutat la început de mileniu nu pare să-l intereseze prea mult modele poetice și, în orice caz, nu se lasă atins de ele. El crede în puterea de a întemeia a metaforei și se întoarce, curat și demn, spre mituri mai mult sau mai puțin apropiate nouă, în cazul de față, Alexandru cel Mare (cel evocat de Plutarh, Aria, Curtius Rufus, Pompeius Trogus), un adevărat personaj homeric aflat într-o relație specială cu Hephæstion, ce caută atingerea absolutului în eros, tot așa cum a îndrăznit înfrângerea oricăror limite în războaiele sale, două moduri de a atinge eternitatea. Lungul monolog al lui Alexandru,

străbătut de omenesți neliniști și căutări, refuzând surrogatele de fiecare zi, are monotonie și măreția marilor texte epice, cu aceeași propensiune spre atemporalitate și universalitate, cu observația că, în cele mai performante pagini, poetul atinge temperaturile înalte ale poeziei de idei, indiscutabilă marcă a modernității. Nu rareori, ne surprinde prin adâncimea gândului: «*frumusețea este o boală, / o mască ce acoperă nimicul*», dar și prin luciditatea dureroasă a celui care își măsoară victoriile și eșecurile, fascinat de veșnicie, dar atent la pierderile sale în plan omenesc: «*spiritul spre înălțimi*» și «*trupul în valea viciului*». E un discurs viguros, dar și tulburător, ce topește mitul și istoria, legenda și singurătatea unui om care «*face un teatru din viața sa*». Volumul e o reușită incontestabilă și cred că nu mă înșel dacă văd în fiul zeului Amon o indicibilă mască morală a Poetului dintotdeauna, aprig disputat de clipă și eternitate, pus mereu în situația de a alege și de a se evalua drastic.

ION MICHECI, *Drumul regal*, Râmnicu Sărat, Editura **Valman**, 2007, 114 pag.

Până în momentul de față, Ion Micheci este autorul unui volum de eseistică pe un subiect, deopotrivă de riscant și pretențios: «*Eminescu. Lumină de lună*» dar și autorul a două volume de poezii: «*Vecernii*» (2006) și «*Drumul regal*» (2007). Acesta din urmă mi se pare a fi mai aproape de poezie în comparație cu acele confesiuni vespérale apărute cu un an înainte, chiar dacă, ici – acolo, se mai simt sonorile eminesciene ca în «*A numără plopii*» (spre exemplu), situație nu prea avantajoasă pentru un creator ce nu se mai află demult la vârsta marilor promisiuni. Poezia adevărată răsare acolo unde te aștepti mai puțin: «*Cine, Doamne, risipit-a / Câtă ură și oroare / Tot atâta și splendoare?*» Sau: «*Nu mă mai iubi. Precum se minte / Minte-mă fără clipi deloc. / N-o să mă mai ardă jarul din cuvinte / Și de-a fericirea n-o să mă mai joc.*» Citabilă în întregime este «*Invocație*» (nu singura). Cel mai adesea însă, ispita unei versificații lejere, stângăcia unor formulări, mulțimea locurilor comune sufocă toate bunele intenții și, nu mă îndoiesc, trăirile sincere ale lui Ion Micheci. Citeam în „*Athenium*” nr. 5 (6) martie 2007 o declarație a acestuia conform căreia apariția noului volum se datorează admirației colegelor de cancelarie față de orice text poetic oferit acestora spre lectură. Asta – spune el – l-a determinat să scrie 1 – 2 texte pe zi și... „*ecce opus!*” Două observații: în primul rând, n-aș garanta că distinsele colege ale lui Ion Micheci sunt adânci cunoscătoare de poezie și nu aș miza prea mult pe admirația lor; în al doilea rând, când e vorba de poezie, scrierea ritmică, zi de zi, ca la o normă impusă, aduce după sine frivolitatea, scriitura superficială. Ceea ce – din păcate – s-a și întâmplat.

GRIGORE GRIGORE, *Val de septembrie*, Târgoviște, Editura **Bibliotheca**, 2007, 116 pag.

Poetul târgoviștean scrie poezie pur și simplu, nu se rupe complet de tradiție, deși – e limpede – și-a asumat bine lecția modernistă și neo – modernistă, **nu** are gustul experimentului, nu simte tentația postmodernității, cu toate că folosește – cu o discreție elegantă și ceremonioasă – ironia și autoironia: «*tu și pietrișul tău cel negru / și*

pietricica cea ruginie / vopsită cu vesnicie / de un diavol integru». În altă parte: «*în acea carte la o singură filă / într-o poziție umilă / stă numele meu și-si perfecționează auzul*». Lumina, suferința, răbdarea, creația, nevoia de identitate, iubirea ca imperativ al ființei umane, frica de moarte constituie nervatura tematică a unei cărți ce oferă destule satisfacții estetice, cu excepția (nedoritelor) momente când poemul alunecă într-un steril și contraproductiv joc de cuvinte de genul:

«*oul și găina s-au întâlnit pe o punte / găina nu avea loc de ou / oul nu avea loc de găină*» ș.a.m.d. Uneori poetul devine declarativ, constatativ, alteori izbucnește în inspirate alăturări de cuvinte: «*De – asupra noastră / bat clopotele sparte / de ultimul vânt*» Sau: «*Au dat mugurii / genunchii iernii – au căzut / ca niște lacrimi*». Sau: «*Obosit de prea multă iubire / Dumnezeu tot bate din pleoape / - dacă aveți suficientă simțire / veți putea merge pe ape*» Poetul din Târgoviște își convertește melancolia în versuri ce se așază convenabil, ca niște pilaștri, la Templul Poeziei, limpede și curat, asemenea castalidelor protectoare. Deși lasă impresia unei dispunerii aleatorii, volumul se remarcă (în ciuda inegalităților valorice) tocmai prin coerență.

Destinatar și editor **ALEX. OPROESCU**, *Despre V. Voiculescu în scrisori*, Buzău, Editura **Omega**, 2008, 96 pag.

Cartea aceasta, ne încredințează Alex Oproescu, în dubla calitate de „editor” și „destinatar”, cuprinzând 90 de scrisori primite de la «*voiculescologi și alți iubitori de Voiculescu, în răstimpul 1971 - 2006*» apare cu prilejul împlinirii a 45 de ani de la moartea acestuia (1963). O primă secțiune înregistrează conținutul a 67 de epistole primite de la specialiști sau rude ale scriitorului, cu informații istorico – literare prețioase (unele de-a dreptul năucitoare, cum ar fi aceea care deconspiră atitudinea lui T. Arghezi față de confratele aflat în suferință). Semnează aici, între alții, Antonie Plămădeală, Ovidiu Papadima, Ion Apetroaie, Liviu Grăsoiu, Florentin Popescu, Ion Voiculescu, Radu Voiculescu.

În cea de-a doua secțiune (23 de epistole) aflăm informații mai puțin importante, ținând de implicarea unor personalități culturale în cunoașterea și prețuirea operei voiculesciene: Paul Anghel, Marin Bucur, Radu Cârnechi, Dragoș Morărescu, Augustin Z. N. Pop, Lucian Vasiliu, Nicolae Scurtu, Petru Ursache. Cele mai multe sunt o confirmare în plus a unei recunoașteri meritate a activității lui Alex. Oproescu pentru promovarea operei lui V. Voiculescu. Se adaugă la acestea câteva note și comentarii (ce atrag atenția asupra unor date de istorie literară aflate în corespondența publicată), câteva cuvinte despre „destinatarul” acestor scrisori și un set de fotografii ce reconstituie principalele momente din procesul de recuperare și repunere în circulație a poetului de la Pârscov.

AUREL POP, *La Hanul Verbelor*, Cluj – Napoca, Editura **Risoprint**, 2008, 146 pag.

Autorul e cunoscut mai degrabă ca poet (3 volume de poeme apărute în perioada 2004 - 2007), dar, și în calitate de critic literar prin cronicile publicate în ultimii ani în

„*Oglinda literară*” (Focșani), „*Viața studentească*” (Arad), „*Cetatea culturală*” (Cluj - Napoca), „*Citadela*” (Satu Mare), „*Plumb*” și „*Ateneu*” (Bacău), „*Reflex*” (Reșița), dar și în „*Pagini Românești*” (Noua Zeelandă), „*Atheneum*” (Canada), „*Conexiuni*” (S.U.A.). Din cele 35 de cărți comentate, 25 sunt cărți de poeme, lucru care nu ne poate mira, având în vedere slăbiciunea / apetenta sa pentru acest gen literar. Dintre acestea doar 8 aparțin unor concitadini, semn că a dorit mai mult decât să promoveze valorile din această zonă literară (Satu Mare), iar 4 sunt poeți din diaspora (Canada, Germania, S. U. A.) și n-aș spune, în acest caz, că valoarea volumelor comentate merita efortul făcut. Din lista cronicilor publicate reiese că majoritatea zdrobitoare a apărut începând cu anul 2005, timp insuficient pentru limpezirea instrumentelor critice și a unui exercițiu minim de valorizare. Practic, Aurel Pop nu respinge nimic, ci doar își exprimă rezerve, își explică și ne explică ce anume a voit poetul să ne transmită, dar nu pune un diagnostic și se ferește să dea note sub 9 (nouă). Nu cred că rolul unei asemenea cărți este doar de informare a cititorilor și de interpretare a unor texte, lăsând sarcina evaluării critice pe seama altora. Până la urmă, «*La Hanul Verbelor*» este cartea unui poet care-și îngăduie un spațiu de reflecție pe marginea creației altora, spre folosul nostru, al tuturor.

FLOREA TURIAC, *Înger zburând pe maci*, Târgoviște, Grupul Editorial **Bibliotheca – Marcona**, 2007, 126 pag.

După «*Lumină pe roua lumii*» (2005) și «*Echilibrul haosului*» (2006), bine primite de critică, Florea Turiac se prezintă acum cititorilor cu un nou volum organizat în jurul celor 3 simboluri centrale ale edificiului său liric: **copilul** (cândoarea originară), **îngerul** (sacralitatea pierdută) și **lumina** (grația divină spre care tinde mereu ființa umană), de fapt trei trepte fundamentale ale devenirii de Sine. Poemele se organizează pe trei secțiuni: **Înger zburând pe maci** (41 de texte), **Variațiuni în sonete** (15 texte) și **Limbă împodobită** (36 de texte) cu un Addagio – **Semne de amintiri** (1 text).

Florea Turiac este un îndrăgostit de sonori îmbătătoare, de armonia senină a unui text ce alunecă firesc și ireversibil spre înălțimea divină, dorindu-și progresiv să se topească **în flori** (frumusețea vieții), **în maci** (frumusețea morții) și **în cer** (din nou, grația divină). Nimic fără iubire, nimic fără slava înaltului: «*Păzit de îngerii numai rai inspir*» și «*Iubire, noi te slăvim în versuri*». Sonetul i se potrivește foarte bine poetului din Târgoviște, pentru că îi disciplinează inspirația, i-o îndreaptă spre expresia rotundă, echilibrată și seducătoare. Iată doar un exemplu: «*Tu ești sub cer, iar eu sunt pe pământ / Și glasul tău e un ecou în mine, / Încât de dor pun raiuri în cuvânt. // Să vii aici sau să mă chemi... Mai bine, / Zburând tot trist pe aripă de vânt, / oprește-mă din milă lângă tine!*» De aici nu rezultă doar o poezie a împăcării cu Sine ci și una a tensiunilor interioare, a neliniștilor răvășitoare, a căutărilor frenetice ce-și au drept capăt salvatoarea lumină: «*Dorind să ucidă din el doar mistrețul - / Copil fără vină iertând rătăcirea, / Lumină ce-și află în ardere prețul / Azi știe că-n toate, mai presus, e iubirea*».